

ПАСАЖИР

JEAN-CHRISTOPHE
GRANGE

LE PASSAGER

ROMAN

ЖАН-КРИСТОФ
ГРАНЖЕ

ПАСАЖИР

РОМАН

ХАРКІВ  КЛУБ
2017  СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.133.1
ББК 84(4Фра)
Г77

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Grange J. Le passager : Roman / Jean-Christophe Grange. —
Éditions Albin Michel. — Paris, 2011. — 752 p.

Переклад з французької *Леоніда Кононовича*

Шрифтове оформлення обкладинки *Сергія Ткачова*

- © Editions Albin Michel — Paris, 2011
- © François Lefebvre — EuropaCorp Television, обкладинка 2017
- © Anouchka de Williencourt — EuropaCorp Television — France 2., обкладинка 2017
- © Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2017
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2017

ISBN 978-617-12-2839-9 (PDF)

Мішелі Рока-Феліппо присвячується

Матіас Фрер

Дзвінок прошив його свідомість, немов розпечена голка.

Йому снився мур, осяяний сонцем. Він простував за своєю тінню уздовж білої огорожі. У того муру не було ні початку, ні краю. Мур був цілим усесвітом. Гладеньким, сліпучим, байдужим...

Дзвінок прозвучав знову.

Він розплющив очі. Побачив світляні числа кварцового будильника, що стояв поруч. Дві хвилини на п'яту. Він звівся на ліктя. Помацав, щоб знайти телефон. Рука потрапила в порожнечу. Згадав, що перебуває в кімнаті для відпочинку. Понишпорив у кишенях халата і знайшов мобільника. Глянув на екрана. Номер був незнайомий. Він мовчки натиснув кнопку.

Темряву в кімнаті розітнув чийсь голос:

— Фрер?

Він не відповів.

— Ви Матіас Фрер, черговий психіатр?

Голос лунав неначе десь іздала. Знову марення. Мур, сліпуче біле сяйво, тінь...

— Так, це я, — нарешті буркнув він.

— Моє прізвище Фійон, я лікар. Чергую у кварталі Сен-Жан Бельсьє.

— Чому ви телефонуєте мені за цим номером?

— Бо мені його дали. Я часом не заважаю вам?

Очі його нарешті звикли до пітьми. Негатоскоп. Металевий стіл. Шапка для ліків, замкнена на два оберти ключа. Кімната для відпочинку була у звичайнісінькому консультаційному кабінеті, тільки світло вимкнули. Він спав на оглядовому столі.

— Що там сталося? — буркнув він, підводячись.

— Чудернацька історія на вокзалі Сен-Жан. Опівночі сторожі знайшли там якогось чоловіка. Волоцюгу, що ховався в мастильні біля залізничних колій.

Лікар вочевидь нервував. Фрер знову зиркнув на будильника: п'ять по четвертій.

— Вони припровадили його до медпункту, а потім зателефонували до комісаріату на бульварі Капуцинів. Поліцаї забрали його і зв'язалися зі мною. Я приїхав і оглянув його.

— Він поранений?

— Ні. Але він геть утратив пам'ять. Мене це вразило.

Фрер позіхнув.

— А він не симулює?

— Ви фахівець, то вам і судити. Та, гадаю, ні. У нього такий вигляд, наче він... десь далеко. Або, швидше, ніде.

— Мені телефонуватимуть із поліції?

— Ні, патруль із вулиці Бак уже везе його до вас.

— Красенько дякую, — зіронізував він.

— Я не жартую. Ви можете допомогти йому, я певен.

— Ви написали медичний висновок?

— Він у нього. Нехай щастить.

Чоловіка повісив слухавку, видно було, що йому кортіло скінчити ту розмову. Матіас Фрер якусь хвилю сидів нерухомо. У вухах знай дзункотіли короткі гудки. Ох, таки недобра видалася ця ніч! Розважатися почали ще о дев'ятій вечора. У стаціонарі новий пацієнт навалив купу в палаті, а потім нажерся власного лайна і зламав зап'ястя санітарові. За півгодини по тому в західному корпусі одна пацієнтка перерізала собі вени клаптем лінолеуму. Фрер надав їй першу допомогу і перевів до Пеллегрена.

Ліг відпочити він опівночі. Не минуло й години, як один пацієнт вирвався голий надвір і заходився сурмити у пластмасову дудку. Довелося вколоти йому три ампули седативного препарату, а потім заспокоювати всіх, кого він збурих тим концертом. Тоді ж таки хлопчину з відділення токсикології спіткав напад епілепсії. Поки Фрер прибіг туди, той неборак прикусив собі язика. З рота в нього бурхала кров. Щоб погамувати корчі, довелося тримати його вчотирьох. У тій веремії пацієнт поцупив у Фрера мобільника. Психіатр мусив зачекати, аж доки той зомліє, щоб видерти з його пальців закривавленого телефона.

Знову вклався спати він о пів на четверту. Відпочивав десь із півгодини, коли його збудив оцей дурнуватий дзвінок. *А нехай йому!*

Він сидів у п'ятьмі й не рухався з місця. У динаміку телефона знай дзуміли короткі гудки, пронизуючи безформний морок примарними звуками.

Він поклав телефон до кишені й підвівся. Увічю знову виринув той білий мур зі сну. Жіночий голос пробурмотів: «Feliz...» Іспанською те слово означало «щасливий». Чому іспанською? Чому це сказала жінка? У лівому оці почав шпигати звичний колючий біль, що зазвичай дошкуляв йому тоді, коли він прокидався. Він потер повіки, а потім нахилився над раковиною і напився води з крана.

Помацки дістався до дверей і відімкнув їх своїм ключем.

Він замкнувся в кімнаті — тут стояла шапка з медикаментами, а це святе.

За п'ять хвилин він уже простував лискучою алеєю, що поєднувала корпуси лікарні. Ще відучора Бордо огорнула імла. Густа, молочно-біла, незрозуміла імла. Він звів коміра дощовика, якого надів на халата. У носі лоскотало від напоеного морськими пахощами туману.

Він ішов центральною алеєю. За кілька кроків нічогісінько не було видно, та він знав довколишню місцевість і так. Присадкуваті корпуси в сірому тиньку, горбаті дахи, квадратні моріжки. Можна було б послати санітара по того пацієнта, але волів сам приймати своїх «клієнтів»...

Він пройшов через центральне дворисько, обсажене пальмами. Зазвичай ці дерева, що їх завезли з Антильських островів, викликали в нього ентузіазм. Але не цієї ночі. Холоднеча і вогкість дедалі дужче дошкуляли йому. Він підійшов до брами, махнув охоронцеві й вийшов за ворота. Поліцаї вже були там. Мигтючий ліхтар на даху їхнього авто обертався поволі й безгучно, наче маяк на краю світу.

Фрер заплющив очі. Біль за повікою зростав. Він ніколи не приділяв уваги цьому відчуттю, бо вважав його психосоматичним явищем. Цілими днями він лікував душевні хвороби, що давалися ознаки й на тілі. То чом у нього мало бути інакше?

Він розплющив очі. Перший поліцай уже вилазив із авто, а за ним і якийсь цивільний. Він зрозумів, чому той лікар перелякано розмовляв телефоном. Безпам'ятний пацієнт був справжнісінький

велет. Майже два метри на зріст, понад сто тридцять кілограмів ваги. На ньому був капелюх — справжній техаський стетсон — і гостроносі шкіряні чоботи зі скошеними закаблуками. Темно-сірий плащ був аж замалий для нього. У руці він тримав пластикову торбину з логотипом Г20 і конверта з цупкого паперу, напханого адміністративними паперами.

Поліцей рушив було вперед, та Фрер перепинив його і сам підійшов до того ковбоя. З кожним кроком біль дошкуляв ще гостріше, ще дужче. Кутик його ока почав сіпатися.

— Доброго вечора, — сказав він, коли до того чолов'яги лишилося декілька метрів.

Ніякої відповіді. Чолов'яга і не поворухнувся. Його постать не виразно мріла в імлистому покотьолі від ліхтаря. Фрер зиркнув на поліцей, що тримався насторожі, поклавши долоню на кобур, і ладен був щомиті втрутитися.

— Гаразд. Можете покинути нас.

— А як щодо звіту?

— Надішліть мені завтра вранці протокола.

Поліцей кивнув, одступив і заліз в авто, що за мить розчинилося в імлі.

Чоловіки лишилися віч-на-віч, і тільки туман білів поміж ними.

— Я лікар Матіас Фрер, — озвався він нарешті. — Працюю у відділенні невідкладної допомоги в цьому шпиталі.

— Ви будете лікувати мене?

Глухий голос звучав мляво. Фрер не міг розгледіти рис його обличчя, бо їх затуляли поли стетсонівського бриля. Голова була здоровезна, як у велета з коміксів. Чималий носяра, рот як у людожера, тяжке підборіддя.

— Як ви почуваетесь?

— Треба, щоб мене вилікували.

— Ходімо зі мною?

Чолов'яга не рухався.

— Ходімо, — сказав Фрер, простягаючи руку. — Вам допоможуть.

Пацієнт несамохіть позадкував. Обличчя його осяяв ліхтар. Фрер побачив те, що вже й так угадав. Обличчя дитяче й ніби непропорційне. На вигляд років п'ятдесят. З-під капелюха вибивалися пасма сивого чуба.

— Ходімо. Усе буде гаразд.

Фрер удався до найпереконливішого тону. Душевнихворі гостро сприймають усе. Вони відразу відчують, коли ними маніпулюють. З ними нема чого гратися. *Всі карти треба відкривати відразу.*

Забудько ступнув крок уперед. Фрер обернувся, застромив руки в кишені і з байдужим виглядом попрямував до шпиталю. Намагався не озиратися — хотів показати, що довіряє.

Вони підійшли до брами. Матіас хапав ротом студене вогке повітря, наче смоктав крижинки. Він був страшенно зморений. Брак сну, імла, а особливо це почуття безсилля перед навіженством, яке щодня множить свої обличчя...

Що наготував йому цей новий пацієнт? Що зможе він зробити для нього? Фрер знав, що в нього небагато шансів дізнатися про минуле цієї людини. А вилікувати її — ще менше.

Оце таке воно, бути психіатром.

Наче вичерпувати воду наперстком із дірявого човна.

Була дев'ята ранку, коли він сів у своє авто — старе «вольво», придбане у зв'язку з переїздом до Бордо півтора місяця тому. Міг він піти додому й пішки — до помешкання було майже кілометр, — та він звик бодай трохи побути за кермом свого потовченого дряпака.

Спеціалізований медичний центр імені П'єра Жане містився у південно-західній частині міста, неподалік від медичного комплексу імені Пеллегрена. Фрер мешкав у кварталі Флемінга, поміж Пеллегреном та університетським містечком, точнісінько на кордоні Бордо, Пессака й Тальянса. Квартал його був нудним нагромадженням однакових рожевих кам'яниць із черепичними дахами, підстриженими живими загородами і малесенькими садочками, що гордо прозивалися «приватною власністю». Щастя рядової людини, що повторювалося вулиця за вулицею, наче іграшки з фабричного конвеєра.

Фрер їхав помалу, пливучи в густій імлі, що ніяк не хотіла танути. Небагато було йому видно, та це місто його і не цікавило. Йому казали: «Ось побачите, це маленький Париж». Або: «Це престижне місто». Або ж: «Це винний Олімп!» Багато чого казали йому. Та він нічогосінько тут не побачив. Невизначно відчував, що Бордо — це буржуазне місто, чванливе і мертвотне. Холодне

і плоске скупчення будинків, де на кожному розі тхнуло задушною атмосферою провінційності.

Не доводилося йому зустрічатися і з іншим утіленням Бордо — його славетною буржуазією. Його колеги-психіатри були давні ліваки, що боролися з цією традицією. Крикуни, що самі того не помічаючи, становили невіддільну частину того класу, який так ревно критикували. Спілкування з ними він обмежив розмовами за сніданком, де розповідали чудернацькі історії про те, як навіженці ковтають виделки, нарікали на систему французької психіатрії, балакали про плани на вакації та пенсії.

Хоч би й кортіло йому належати до світського товариства, та нічого з того не вийшло б, тому що була в нього одна дуже серйозна вада: він не пив вина. В Аквітанії це все одно, що виявитися глухим, сліпим чи паралізованим. Ніхто за те не докоряв йому, але мовчання довкола нього промовляло саме за себе. У Бордо так: якщо не п'єш вина, то й друзів не маєш. Просто, та й годі. Йому ніхто ніколи не дзвонив, не надсилав листів електронною поштою чи повідомлень на мобільник. Тільки спілкування з фахових питань — внутрішньою шпитальною мережею.

Він дістався до свого кварталу.

Кожен будинок тут мав назву якогось коштовного каменя. Топаз, самоцвіт, бірюза... То був єдиний спосіб відрізнити ті озіяки одну від одної. Фрер мешкав у «Опалі». Попервах йому здавалося, що він обрав цю кам'яницю, бо вона була близьенько від клініки. Та він помилявся. Оселився в цьому кварталі, бо він був ніякий. Не мав свого обличчя. Це було ідеальне місце для втечі, для маскуванню, щоб розчинитися у його масі. Він приїхав сюди, щоб перегорнути сторінку свого паризького минулого. Сторінку, що на ній ішлося про людину, якою він колись був, — відомим лікарем, якого поважали і навіть шанували колеги.

Він поставив авто за декілька метрів од будинку. Туман був такий густий, що місцева влада залишила ліхтарні засвіченими.

Гаражем він ніколи не користувався. Насилу випхавшись із авто, він зазнав прикрого відчуття, неначе пірнув у басейн із молочнокаламутною водою. У повітрі висіли міриади крихітних краплинок, немов на полотні пуантиліста.

Він пішов хутчій, мимохідь порпаючись у кишенях плаща. Ще раз вище звів коміра — шию колов зимний дотик імлі. «Йй-богу, —

подумав собі він, — геть як той детектив із давнього голівудського фільму, самотній герой у пошуках світла».

Пхнувши хвіртку, він перетнув лискучого від вологи моріжка, що тягнувся з кілька кроків, і обернув у замковій шпарині ключа.

Усередині будинку обстава теж не тишила самотністю. Розташування кімнат таке саме, як і в десятках, якщо не в сотнях таких самих будинків: передпокій, вітальня, кухня, спальня. Навіть матеріали ті самі. Рипучий паркет. Потиньковані білі стіни. Двері з фанери. Мешканці району виражали свою неповторність за допомогою меблів.

Він скинув плаща і, не запалюючи світла, увійшов до кухні. Фрерова самотність полягала в тому, що в нього взагалі (чи майже) не було меблів. Коробки з його лахами стояли нерозпаковані під стінами й видавалися немовби декораціями для цього приміщення. Він мешкав у типовій зразковій квартирі, яку показують майбутнім власникам. Тільки зразок той не такий як слід...

Він запарив чаю при світлі вуличної ліхтарні. Зважив свої шанси на те, щоб заснути бодай на кілька годин. Виснував, що шанси нульові. О першій удень йому знову йти на чергування. Либонь, за той час, що ще лишився, ліпше попрацювати з історіями хвороб. Наступна робоча зміна скінчиться о десятій вечора. Тоді він і вкладеться спати, навіть вечеряти не буде, лише подивиться напівзаплющеними очима якусь музичну програму. Наступного дня, у неділю, він повторить те саме. Нарешті, добряче поспавши, він зможе взятися до праці в понеділок згідно з нормальним робочим розкладом.

Спостерігаючи за чайними листочками, що запарювалися на денці чайничка, він умовляв себе змінити спосіб життя. Не хапатися до чергувань. Змусити себе провадити здоровіший спосіб життя. Зайнятися спортом. Регулярно харчуватися... Утім, такі міркування *вже* стали часткою його безладного, одноманітного і безцільного існування.

Досі стоячи на кухні, він вийняв чайне ситечко і якусь мить дивився на брунатну рідину, що ставала дедалі темнішою, — точнісіньке відображення його мозку, охопленого похмурими думами. Авжеж, мовив він до себе, знову занурюючи ситечко з листям, він хотів сховатися від чужого навіженства. Щоб хутчій забути про *своє*.

Два роки тому сорокатрирічний Матіас Фрер, який працював у спеціалізованому медичному центрі в Вільжуїфі, порушив лікарську етику, а це був найстрашніший з-поміж усіх гріхів. Він спав із пацієнткою. Анна-Марія Штрауб. Діагноз: шизофренія і маніакально-депресивний психоз. Хронічна хвора, що мала прожити всеньке життя у психлікарні й у ній померти. Згадуючи про свій гріх, Фрер і сам не вірив у нього. Адже він порушив найголовніше табу медика.

І водночас у всій тій історії не було нічого ні розпусного, ні нездорового. Якби він познайомився з Анною-Марією поза клінікою, то вмить закохався б у неї по вуха. І почував би до неї ту самісіньку нездоланну і нерозсудливу тягу, яку відчув, коли побачив її вперше у себе в кабінеті. Ні одномісна палата, ні ліки, ні галас інших пацієнтів не зміг би зупинити ту пристрасть, що ото спалахнула в нім. Кохання з першого погляду, та й годі.

У тому Вільжуїфі Фрер мешкав на території лікарні, у будинку, що був розташований на її околиці. Щоночі прямував він до корпусу, де була Анна-Марія. Він ніби увіч знову все те бачив. Коридор із підлогою, вкритою лінолеумом. Двері з віконцями. У нього були ключі до всіх приміщень. Він скрадався, мов тінь власної тіні, його спонукало чи, точніше, несамовито пхало бажання. Щоночі він прокрадався крізь залу для занять художньою творчістю й опускав очі, щоб не дивитися на картини Анни-Марії, що висіли на стінах. Вона малювала чорні рани, кособоки, відразливі — на червоному тлі. Часом вона, як ото Лючіо Фонтана, дерла свої полотна шпателем. Розглядаючи ті картини в денному світлі, Матіас казав собі, що Анна-Марія — одна з найнебезпечніших пацієнток лікарні. А вночі біг до неї в палату, відвертаючись од її мальовидл.

Ті ночі геть його випалили. Жагучі обійми в замкненій на ключ кімнаті. Таємничі, натхненні, чарівливі пестощі. Маячня, що палючим шепотом промовлялася на вухо. «Не дивися на них, любий. Вони зовсім не злі». Вона мала на увазі духів, що, як вона гадала, оточували їх у п'ятім. Матіас нічого не відповідав, але й очей від п'ятми не ховав. «Я замурую себе, — казав він собі. — *Просто замурую*».

Якось після такого кохання він заснув. На годину чи й менше. Але прокинувшись годині о третій ночі, побачив, що голе тіло Анни-Марії висіло над ліжком. Вона повісилася. На *його* паску.

На мить він завмер, не тямлячи, що ж сталося. Йому здавалося, ніби він ще спить. Він навіть захопився красою її силуету з важкими персами і знову відчув збудження. Потім у кров шугнула паніка. Він раптом збагнув, що всьому край. Для неї. Для нього. Він убрався, покинувши тіло висіти на паску, зачепленому за віконну клямку. Промчав коридорами, не зустрівши жодного санітара, і повернувся додому, немов злочинець, що намагається забитися в нору.

Задихаючись від гонитви, сам себе не тямлячи, він уколів собі у ліктьовий згин добрячу дозу снодійного і впав у ліжко, напнувши на голову ковдру.

Коли за дванадцять годин він прокинувся, новина вже облетіла весь шпиталь. Ніхто не здивувався — Анна-Марія вже не раз намагалася накласти на себе руки. Розпочали розслідування, щоб з'ясувати, кому ж належить той пасок. Та його походження так і лишилося для всіх загадкою. Матіаса Фрера ніхто й не запідозрив, навіть не допитував. Анна-Марія Штрауб уже понад рік не була його пацієнткою. Близької рідні в неї не знайшлося. Ніхто не звертався в поліцію. І справу закрили.

Відтоді Фрер виконував свою роботу мов на автопілоті, чергуючи антидепресанти і транквілізатори. Як у тій приказці: нарешті і кравець виявився в цілому жупані. Він майже нічого не пам'ятав про цей період свого життя. Наче в тумані, приймав недужих. Ставив приблизні діагнози. Уночі крутився з боку на бік, бо сон не брав його. Доки не випала нагода переїхати в Бордо. Він ухопився за неї. Видерся зі звичних обставин. Запхав свої лахи у валізи і стрибнув у потяг. І навіть не озирнувся.

Улаштувавшись на новому місці, він обрав зовсім інший фаховий підхід до пацієнтів. Не давав, щоб робота захопила його. Хворі перестали для нього бути людьми й обернулися історіями хвороб, які він ретельно заповнював, рядок за рядком. Шизофренія, депресія, істерія, токсикоманія, параноя, аутизм... Він ставив помітки в потрібних клітинках, призначав відповідне лікування і тримав дистанцію. Про нього казали, що він холодний, бездушний чоловік, не людина, а робот якийсь. То й нехай. Він більше не зблизиться із жодним пацієнтом. І більше ніколи не порине у працю з головою.

Лікар Фрер помалу повертався до тями. Як і раніше, стояв він біля кухонного вікна, дивлячись на пустельну вулицю, що тонула

в імлі. Чай у нього вийшов чорний, барвою більше схожий на каву. Дніло. За тими самими огорожами стояли ті самі будинки. За їхніми вікнами точилося те саме життя, щоправда, воно ще не прокинулося. Суботній ранок для того й існує, щоб добряче виспатися.

Та одна деталь не вписувалася в обстановку.

Біля хідника, метрів за п'ятдесят від його будинку, стояв чорний всюдихід із засвіченими фарами.

Фрер протер запітніле скло. Тієї ж таки миті з авта вийшли двоє чоловіків у чорних пальтах. Фрер примружився. Видно було погано, та постаті тих чоловіків скидалися на фебеєрівців із кіно. Або ж комічну пару з «Людей у чорному». Що їм треба тут?

«Може, це хлопці з приватної охоронної компанії, яких найняли мешканці кварталу?» — запитував себе Фрер. Та ні, навряд. Надто вже розкішне авто. Надто дорогі пальта. Тепер вони стояли, спершись на капот всюдихода, не звертаючи уваги на мжичку. І дивилися в одному напрямку. Матіасові знову заболіло у глибині ока.

Те, на що дивилися ті два змоклі чоловіки, був його дім. Точніше, на його силует, що завмер у квадраті кухонного вікна.

Фрер повернувся до шпиталю о першій годині дня, устигнувши трохи подрімати на дивані. За ковдру йому були теки з історіями недуг. У відділенні швидкої допомоги не було нікого. Ні змордованих депресією пацієнтів, ні п'яних мов чіп волоцюг, ні навіжених психопатів, яких загарбували просто на вулиці. Ото вже пощастило. Він поздоровкався з медсестрами, забрав у них свою пошту і видруковані напередодні історії й подався до свого кабінету, що був йому і кімнатою для консультацій, і заразом покоєм для відпочинку.

Спершу він відкрив конверта з протоколом затримання чолов'яги з амнезією в районі вокзалу Сен-Жан. Підписав його якийсь Ніколя Пеляс, капітан поліційної дільниці на майдані Капуцинів. Учора вночі Фрер не став розпитувати ковбоя і навіть не намагався з'ясувати, що з ним сталося. Просто оглянув його, призначив знеболювального уколу і послав спати. Завтра буде видно.

Перші рядки протокола змусили Фрера забути про все.

Незнайомця знайшли залізничники приблизно опівночі у мас- тильні біля першої колії. Він зірвав замка й ховався у повітці. Ко- ли його спитали, що він там робив, той нічого не зміг відказати до ладу, навіть імені свого не назвав. Крім стетсонівського бриля і техаських чобіт із вузькими носачами, на ньому було сіре вов- няне пальто, пошарпаний вельветовий піджак, бавовняний светр із написом «Чемпіон» і подерті джинси. Документів, що дозволя- ють з'ясувати особу, в нього не було. Чоловік вочевидь перебу- вав у шоковому стані, насилу балакав і, напевно, не завжди розу- мів, про що його запитують.

Ще й надто, у руках він тримав два предмети, з якими не хотів розлучатися. Величезного розвідного ключа завдовжки 450 мілі- метрів і телефонного довідника Аквітанії за 1996 рік — одну з тих цеглин, надрукованих на цигарковому папері, де налічуються ти- сячі сторінок. На ключі й на довіднику були сліди крові. Поясни- ти, звідки в нього ці предмети, «техасець» не зміг, як і не зміг ска- зати нічого про кров на них.

Співробітники залізничної охорони привели його до вокзаль- ного медпункту, гадаючи, що він поранений. Та огляд не виявив на ньому й подряпини. Отож, кров на ключі й на довіднику нале- жала *іншій людині*. Старший охоронець зателефонував до полі- ції. За чверть години підкотив Пеляс зі своїми людьми. Вони за- брали чолов'ягу і викликали чергового районного лікаря, який зв'язався з Фрером.

Допит у поліційній дільниці нічого не дав. Чолов'ягу сфотогра- фували і зняли відбитки пальців. Криміналісти взяли проби сли- ни і волосся, щоб перевірити його ДНК у базі даних автоматизо- ваної національної системи генетичної інформації. Крім того, на долонях і під нігтями у нього виявилися частинки пилу, які відра- зу ж послали на аналіз, — на його результати ще й досі чекали. Звісно ж, поліція вилучила розвідного ключа й телефонного до- відника як *речові докази*. А докази чого?

Задзеленчав сигнал виклику. Фрер зиркнув на годинника — 15.00. Еге ж, розпочинається. З недужими, що їх привозила швид- ка, і пацієнтами стаціонару йому не загрозувало безділля. Він прочитав повідомлення на екрані ручного монітора: проблема в одномісній палаті для несамовитих у західному корпусі. Узяв- ши лікарського саквояжа, він побіг центральною алеєю, що так

і тонула в імлі. У шпиталі було з десяток корпусів. У частині з них утримувалися хворі з різних країв Акваїтанії, інші спеціалізувалися на певних захворюваннях — токсикоманії, сексуальних збоченнях, аутизмі тощо.

Західний корпус був третій зліва. Фрер кинувся вперед центральним коридором. Білі стіни, брунатний лінолеум, зовнішні рури опалення — кожен корпус ізсередини мав однаковий вигляд. Нічого дивного, що, повертаючись сюди на повторне лікування, пацієнти ходили манівцями в пошуках своєї палати.

— Що тут скоїлося?

Інтерн розлютився від того запитання.

— А ви що, самі не бачите, що скоїлося, еге?

Фрер не звернув уваги на ту грубість. Він зазирнув крізь оглядове віконце у палату. Там у кутку, зібгавшись клубком, сиділа гола жінка з дуже білою шкірою, замурзана лайном і сечею. Закри- вавленими пальцями вона здирала зі стін вапно, пхала до рота і старанно жувала.

— Зробіть ін'єкцію, — незворушно звелів Фрер. — Три одиниці локсапаку.

Він упізнав її, хоч імені й не пам'ятав. Вона вже тут лікувалася. Певно, її привезли вранці. Шкіра в неї була біла, немов пігулка аспірину. На обличчі жах. Страшенно худа, самий скелет, кістки аж стирчать. Вона знай дерла зі стіни вапно і жменями, немов кукурудзяні пластівці, запихала до рота. Кров була в неї на пальцях, на шматках вапна і на губах.

— Чотири, — поправив себе він. — Чотири їй зробіть.

Фрер давно вже відмовився міркувати над безсиллям психіатрів. Із хронічними навіженцями можна було вчинити тільки одне: приголомшити добрячою дозою заспокійливого і чекати, аж поки буря ушухне. Не бозна-що, але ліпше, як нічого.

Повертаючись назад, він завернув до свого відділення імені Анрі Ея. Тут було двадцять вісім пацієнтів, усі зі сходу. Шизофренія. Депресія. Параноя. І декілька не дуже зрозумілих випадків.

У приймальні йому дали ранковий звіт. Істеричний напад. Ку-хонна сварка. Наркоман, який десь знайшов мотузку і перепнув собі ним прутня. Рутиня.

Фрер поминув ідальню, де висів за давнього тютюновий чад — навіженцям дозволялося палити. Відчинив ще одні двері. У ніс

ударило запахом спирту — то була процедурна. Привітався з декількома давніми пацієнтами. Гладун у білому костюмі певен, що він директор інституту. Негр, що уважно вивчав долівку в коридорі, якою пройшов уже чимало кілометрів. Ще один чоловік із глибоко посадженими очима — він розгойдувався на носачах, наче іванець-киванець.

В ординаторській він поцікавився, як справи у безпам'ятного. Інтерн погортав журналу. Ніч минула спокійно. Ранок теж без пригод. О десятій ранку ковбоя забрали до Пеллегрена, щоб провести нейробиологічне обстеження, де він категорично відмовився від рентгену і будь-яких інших просвічувань. Лікарі, що оглядали його, не виявили в нього ніяких фізичних ушкоджень. Вони схилилися до думки, що це випадок дисоціативної амнезії, викликаної травмою емоційного характеру. Це означало, що той «техасець» або сам зазнав, або став свідком чогось такого, що геть відбило йому пам'ять. *І що ж це було?*

— Де він зараз, у палаті?

— Ні. У залі Каміли Клодель.

Одна з особливостей новітньої психіатрії — звичай називати корпуси, алеї, відділення іменами славетних пацієнтів. Навіть у божевільня є свої ідоли. У залі Каміли Клодель проводили арт-терапію. Фрер завернув у коридор, відімкнув одні з-поміж дверей праворуч і опинився в кімнаті, де пацієнти малювали, ліпили, плели вироби з верболозу або складали фігурки з паперу.

Він поминув скульпторів і художників і підійшов до столу, де сиділи кошикарі, що зосереджено робили не лише кошики, а й кільця для серветок і підставки під гарячі страви. Гнучка лоза гойдалася у повітрі, та обличчя залишалися непорушними, наче закам'янілі. Тут ніби росли рослини, а люди пускали коріння.

Ковбой умостився біля самісінького краю стола. Навіть навсидячки він сантиметрів на двадцять височів над рештою пацієнтів. Шкіра немов порізана павутинням зморшок. Він так і не зняв свого недоладного капелюха. Великі блакитні очі світилися на його грубому обличчі.

Фрер підійшов ближче. Велетень працював над кошиком у вигляді човника. У нього були мозолясті руки. *«Робітник або селянин»*, — подумав Фрер.

— Добридень.

Чолов'яга звів очі й закліпав. Світла крайка довкола його зіниць скидалася на рідкий перламутр.

— Привіт, — відказав він і вказівним пальцем, як справжній ге-
рой родео, трохи підняв бриля.

— Що це ви робите? Корабель? Чи рукавичку для баскської
пелоти¹?

— Поки що не знаю.

— Ви бували у Країні Басків?

— Не знаю.

Фрер узяв стільця і сів до нього на три чверті оберту.

Світлі очі відразу ж знову втупилися в нього.

— Ти спихіатр?

Він зазначив собі переставу літер. *Дислексія?* Та й звертається
на «ти». Та це швидше добра прикмета. Матіас вирішив, що теж
буде так звертатися до нього.

— Мене зовуть Матіас Фрер. Я завідувач цього відділення.
Це я вчора підписав постанову про твою госпіталізацію. Ти добре
спав?

— Мені весь час мариться той самий сон.

Чолов'яга плів косички з лози. У кімнаті стояв дух болота і вог-
кого очерету. Крім разючого капелюха, на ньому були майка і ба-
вовняні штани, які видали в шпиталі. Грубі мускулясті руки по-
росли шпакувато-рудими волосинами.

— І який це сон?

— Спершу спека. Потім усе біле...

— Що біле?

— Сонце... Адже сонце, знаєш, воно ж люте, знищує все до-
вкруги.

— А де все воно відбувалося? Ну, в цьому сні?

Ковбой стунув плечима, не покидаючи плетіння. Збоку могло
здаватися, ніби він в'яже на спицях. Вигляд у всього цього був ку-
медний.

¹ Баскська пелота — сукупність різновидів спортивних ігор з м'ячем на май-
данчику; використовується рука, ракетка супроти стіни; гра може бути
одноосібна, але найчастіше в ній беруть участь дві команди, розділені
або лінією на долівці, або сіткою. — *Тут і далі прим. ред., якщо не за-
значено інше.*

— Та я наче йду селом. Мури білі. Це іспанське село. А, мо', грецьке? Хтозна. І раптом бачу свою тінь. Вона йде попереду мене. По стіні. І по землі теж. Дуже пряма тінь, така, бач, вертикальна. Як опівдні.

Фрерові стало недобре. Йому снився точнісінько такий самий сон якраз перед зустріччю з цим безпам'ятним. Що це, провіщення недуги? Ні, він у те не вірив. Та йому подобалася теорія Карла Густава Юнга про синхронність. Славетний приклад: пацієнтка розповідала йому про золотого скарабея, а тим часом у вікно кабінету вдарилася срібляста кузька. Золотавої барви.

— А далі? — не вгавав він. — Що далі було?

— Якийсь спалах, ще біліший. Наче вибух, тільки безгучний. А далі я більше нічого не бачив. Наче осліп.

Праворуч захихотіли. Фрер здригнувся. За ними спостерігав малесенький чоловічок, майже курдупель, з потворною головою горгулії¹, він сидів біля ніжок стола. *Антуан*, прозивають його *Томо*. Нешкідливий.

— Постарайся згадати.

— Я почав тікати. Отими білими вулицями.

— І все?

— Еге ж. Ні. Коли я втік, моя тінь застигла. Там, на стіні. Як ото в Хіросімі.

— У Хіросімі?

— Коли на них кинули бомбу, на камінні лишилися тіні загиблих людей. Ти що, не чув про це?

— Ага, справді, — кивнув Фрер, невиразно згадавши, що таке явище спостерігалось.

Вони помовчали. Чолов'яга сплів докупи декілька вербових лозин. Раптово звів голову. У тіні, яку відкидав на смагляве лице стетсонівський бриль, його очі спалахнули.

— Що скажеш, лікарю? Що все воно означає?

— Напевно, це символічна версія тієї події, яка сталася з тобою, — навмання припустив Фрер. — Білий спалах може означа-

¹ Горгулія — архітектурна оздоба у вигляді статуї кам'яної потвори в готичній архітектурі; кам'яний або металевий виступ водостічного жолоба, найчастіше скульптурно оформлений у вигляді гротескного персонажа, призначений для ефективного відведення дощового стоку.

ти втрату пам'яті. Шок, якого ти зазнав, накрив твої спогади білим аркушем паперу.

То була, звісно, дурня, псевдопсихіатрична маячня, та звучала вона цілком переконливо, хоча й не мала жодного обґрунтування. Хоч він достеменно знав, що ураженому мозкові геть начхати на гарні фрази й логічні конструкції.

— Так, але воно купи не держиться... — тихо сказав хворий. — Цей сон... він давно вже мені мариться.

— Тобі просто так здається, — відказав Фрер. — Було б дивно, якби ти пам'ятав, що тобі снилося до того, як ти втратив пам'ять. Ці спогади належать твоїй внутрішній пам'яті. Твоєї особистій пам'яті. Тій, що була уражена. Розумієш?

— А в нас хіба їх декілька?

— Можна сказати й так. У нас є культурна пам'ять, загальна пам'ять — з нею, наприклад, пов'язані твої спогади про Хіросіму. Та є й автобіографічна пам'ять — вона стосується лише твоїх особистих переживань. Як тебе зовуть. Яка в тебе родина. Ким ти працюєш. Що тобі сниться.

Велетень поволі похитав головою.

— Не уявляю я, що зі мною буде. Порожньо в моїй довбешці.

— Не хвилюйся. Усі твої спогади з тобою. Найчастіше такі провали у пам'яті досить швидко минають. І в нас є способи стимулювати твою пам'ять, якщо це триватиме довше. Різні тести і вправи. Ми розбудимо твій мозок.

Незнайомець звів на нього погляд своїх сірих очей.

— Чому сьогодні вранці ти відмовився від рентгену?

— Не до душі мені все те діло.

— Тобі вже робили рентген?

Відповіді не було. Фрер вирішив не наполягати.

— А як щодо минулої ночі, — знову озвався він, — нічого не пощастило згадати?

— Ти маєш на увазі, чому я опинився в тій халупі?

— Та хоча б.

— Ні.

— А про розвідного ключа? І про телефонного довідника? Чолов'яга насупився.

— На них наче кров була, еге?

— Так, на них була кров. Звідки вона взялася?

Фрер промовляв упевненим і владним голосом. Обличчя велетня напружилося, потім на ньому з'явилася досада.

— Не... не пам'ятаю я...

— А твоє прізвище? Твоє ім'я? Звідки ти родом?

Фрер пошкодував, що вивалив на того неборака стільки запитань. Надто вже гостро. Надто вже швидко. Переляк пацієнта переростав у паніку. Губи його затремтіли.

— Ти погодишся на сеанс гіпнозу? — дуже м'яко запитав він.

— Оце простісінько зараз?

— Та ліпше завтра. Спершу треба відпочити.

— І це мені допоможе?

— Певності нема. Але гіпноз дасть нам змогу...

На поясі в нього задзеленчав сигнал виклику. Зиркнувши на дисплей, він хутко підвівся.

— Пора вже. Терміновий виклик. А ти поки що подумай над моєю пропозицією.

Ковбой помалу підвівся з-за столу — на зріст він був десь із метр дев'яносто — і простягнув лікареві розкриту долоню. То був цілком приязний жест, але його порухи здійняли такий вітер, що Фрер жахнувся.

— А про що тут міркувати? Я згоден. Я вірю тобі, лікарю. Завтра зустрінемося.

Чоловік замкнувся у вбиральні, що була в холі відділення швидкої допомоги. Він сидів там уже півгодини й геть відмовлявся виходити. Фрер стояв перед коміркою. Поруч переступав з ноги на ногу слюсар із валізкою знаряддя в руці. Після численних закликів і попереджень, що залишилися без відповіді, Фрер звелів слюсареві ламати двері. Чоловік сидів на долівці біля унітаза, зігнувши коліна й обхопивши руками голову. Світла в комірці не було. У тісному закутку стояв страшений сморід.

— Я психіатр, — сказав Фрер, плечем зачинаючи за собою двері. — Вам потрібна допомога?

— Катайте звідсіля.

Фрер присів на одне коліно, намагаючись не втелющитися в калюжу сечі.

— Як вас зовуть?

Мовчання. Чоловік так само стискав долоньями голову.

— Ходімо до мого кабінету, — запропонував Фрер і поклав чоловікові руку на плече.

— Катайте, я вам сказав!

У чоловіка вочевидь були проблеми з вимовою. Він дуже шепелявив, наче рясно зрошував слиною кожен промовлений склад. Здригнувшись від дотику, він звів голову. Навіть у п'їтьмі Фрер побачив його потворне обличчя. Брезкле і виснажене, воно ніби аж перехнябилося і складалося з окремих клаптів, що були зшиті на швидкуруч поміж собою.

— Підводьтєся, — звелїв він.

Чоловік витягнув шию вперед, і все стало зрозуміло. Вона була геть понівечена: криваві садна, гулі, забої. Просто жак.

— Довіртєся мені, — сказав Фрер, насилу стримуючи відразу.

Ні, це не опіки, подумалося йому, це, напевно, лепра. Страшенна недуга, що з'їдає людину, поступово нівечачи її подобу. Та, примружившись, він збагнув, що помилився: шрами і вавки були несправжні. Той чоловік зібгав шкіру на шиї, а потім склеїв її синтетичним клеєм. Він сам заподіяв собі цю шкоду, щоб люди повірили, що в нього такий тяжкий стан, і поклали до стаціонару. *Синдром Мюнхгаузена*, виснував психіатр, потім повторив:

— Ходімо.

Чоловік, нарешті, підвівся. Фрер відчинив двері, з полегшенням повертаючись до світла і відносно чистого повітря. Обоє переступили порога вбиральні. Він вийшов з клоаки, та не з жахиття. Цілісіньку годину розмовляв із тим склеєним чоловіком і впевнився у правильності попереднього діагнозу. Той ладен був піти на все, аби лиш його поклали до лікарні й піклувалися про нього. Поки що Фрер послав його до лікарні Пеллегрена, щоб там узялися до його обличчя та шиї, бо клей уже почав нівечити тіло.

Пів на шосту.

Фрер здав чергування у швидкій допомозі й повернувся до свого відділення. Влаштувався у своєму КП (консультаційному пункті), де був розташований його кабінет і секретаріат. Не було ні душі. Він з'їв канапку, потроху приходячи до тями після пережитого жахиття. В університеті йому казали: «Звикнеш до всього». Та його це поминуло. Він так і не звик. Ще й надто, що далі, то гірше

йому велося. Його вразливість на божевілля обернулася тонкою надчутливою мембраною, що постійно зазнавала подразнення, а може, й зараження...

Шоста година.

Знову відділення швидкої допомоги.

Тут усе було більш-менш спокійно. Усього декілька пацієнтів — прийшли самі. Він уже знав їх. За півтора місяця вже встиг познайомитися з цією категорією хворих. У лікарні вони отямлюються, потім виписуються, та вдома припиняють вживати нейролептики і знову зсуваються з глузду. І знову «добридень, лікарю».

Сьома година.

Ще трохи, та й край. Від втоми в нього вже й повіки злипалися. Він згадав ковбоя з амнезією. Щоправда, він і не переставав думати про нього цілий день. Цей випадок його зацікавив. Замокнувшись у кабінеті, він знайшов номери поліційної дільниці на майдані Капучинів і попросив до телефона Ніколя Пеляса, того самого капітана, що склав протокола затримання невідомого чолові'яги. Йому сказали, що цієї суботи в того капітана вихідний. Фрер наполіг, і йому продиктували номери капітанового мобільника.

Пеляс відповів після другого гудка. Матіас назвав себе.

— І що вам треба? — невдоволено запитав той.

Мабуть, він не любив, щоб його турбували вихідного дня.

— Мені хотілось би знати, чи ви просунулись у розслідуванні.

— Я зараз удома. Дітей гляджу.

— Але ж ви почали розробляти якісь версії. І, напевне, маєте вже якісь результати.

— А вас хіба це стосується?

Фрер насилу змусив себе розмовляти спокійно.

— Я відповідаю за цього пацієнта. Лікувати його — моя робота. А це, зокрема, означає, що необхідно з'ясувати його особу й допомогти йому повернути пам'ять. Ми з вами в цьому ділі партнери, розумієте?

— Ні, не розумію.

Фрер вирішив підійти з іншого боку.

— В районі зареєстровано випадки зникнення людей?

— Ні.

— Ви зв'язувалися з асоціаціями, що опікуються безпритульними?

- Якраз робимо це.
- Вокзали біля Бордо ви перевірили? Може, поміж пасажирами потягів є свідки того, що сталося?
- Ми надіслали запит.
- Оголошення подали? У мережі? З вашим номером телефона? А звернулися...
- Коли в нас не стане власних ідей, ми вам зателефонуємо. Фрер удав, ніби не помітив сарказму, і підступив до супротивника з іншого флангу.
- Ви отримали результати аналізу крові на ключі й телефонному довіднику?
- Кров першої групи. Резус позитивний. Така кров може бути у половини населення Франції.
- Якись злочини вночі скоювалися?
- Ні.
- А довідник? Ви не помітили, може, в ньому щось позначено? Якась окрема сторінка? Чиєсь прізвище?
- У мене таке враження, наче вам кортить погратися в детектива.
- Матіас зціпив зуби.
- Я лише намагаюся з'ясувати особу цієї людини. Ще раз повторюю: у нас із вами та сама мета. Завтра я збираюся провести з ним сеанс гіпнозу. Якщо у вас є хоч якісь вказівки, бодай якась інформація, що допоможе мені правильно дібрати запитання, зараз саме пора поділитися зі мною.
- Нема в мене нічого, — буркнув поліцей. — Скільки вже вам казати це?
- Я телефонував до комісаріату. Мені здалося, наче сьогодні цією справою взагалі ніхто не клопочеться.
- Я виходжу працювати завтра, — дуже невдоволено відтяв Пеляс. — І я проваджу цю справу.
- А що ви зробили з довідником і ключем?
- Прискорили юридичну процедуру й оформили постанову про конфіскацію.
- А якщо простіше?
- Поліцей реготнув, вочевидь, те запитання його розвеселило.
- Зараз над цим працюють криміналісти. Результати будуть у понеділок. Влаштує вас це?

— Я можу розраховувати на те, що, тільки-но з'явиться нова інформація, ви поділитесь нею зі мною?

— Гарзд, — примирливо відказав Пеляс. — Та це обопільна домовленість. Якщо вам поталанить щось витягнути з нього тим вашим гіпнозом, ви зобов'язуєтеся мені зателефонувати. — І, трохи подумавши, докинув: — Це у ваших інтересах.

Матіас усміхнувся. Рефлекс погрози. До кожного поліція треба було б застосувати психоаналіз, щоб з'ясувати, які причини спонукали його обрати цю професію. Фрер пообіцяв зателефонувати, коли щось дізнається, і продиктував свої координати. Ні той, ні той не вірили, що таке співробітництво буде. Кожен був сам за себе, і нехай переможе найдужчий.

Фрер повернувся до відділення швидкої допомоги. Залишилося протриматися дві години. Добра новина полягала в тому, що його чергування скінчиться до початку великого сум'яття. Адже це суботній вечір. Він оглянув декількох пацієнтів, призначив кому антидепресанти, кому заспокійливе і відправив їх у палати.

Десята вечора.

Матіас привітався з лікарем, що прийшов його змінити. І повернувся до свого кабінету. Імла так і стояла надворі, не поступаючись ані дюймою завойованого простору. Увечері вона, здається, навіть густішою стала. Фрер навіть подумав собі мимохідь, що це через ту мжичку так усе шкереберть ішло в нього цілий день. Таке, наче самісінька реальність розпливалася, губила свої контури.

Він скинув халата. Потім зібрав свої речі. Удягнув плаща. Перш ніж піти, вирішив заглянути ще раз до чолов'яги у стетсонівському капелюсі. Пішов до свого відділення й піднявся на другий поверх. У коридорі ще відчувався дух ідальні, що перемешувався зі звичним смородом сечі, ефіру та ліків. То тут, то там чутно було м'яке шелепання капців по лінолеуму, бубоніння телевізора, бряжчання металевих смітниць, де нишпорили збирачі недопалків.

Раптом на Фрера налетіла якась жінка. Він аж сахнувся, та відразу ж упізнав її. Містенге. Так усі тут її звали. Яке її справжнє громадянство, він зараз не пам'ятав. Шістдесят років. З них сорок вона збула на заході країни. Нешкідлива, дарма що її зовнішність хоч кого могла перелякати. Розпатлані сиві коси. Брезкле землисте обличчя. Жорстокі очі з поволокою, які палають несамовитим, гарячковим блиском. Жінка вхопила його за рукава плаща.

— Спокійно, Містенге, спокійно, — мовив він, вивільняючи рукава з її чіпких пальців. — Вам пора в ліжко.

З її горлянки вирвався регіт, наче кров бурхнула з роззявленої рани. Та регіт відразу обернувся обуреним сичанням, а потім його заступило сумовите зітхання.

Фрер міцно тримав її за руку — від неї тхнуло маззю і давньою сечею.

— Ви не забули ковтнути пігулки?

Скільки разів щодня повторював він ці слова? То вже було не запитання, а прохання, моління, заклинання. Він допровадив Містенге до її палати й, не чекаючи, аж поки вона скаже щось, зачинив двері.

І побачив, що автоматично прихопив із собою тривожну магнітну картку. Варто тільки торкнутися нею залізної поверхні батареї чи водопровідної труби, і сюди примчить цілий гурт санітарів. Він пересмикнув плечима і сховав картку до кишені. Питається, яка різниця поміж його професією і працею в'язничного наглядача?

Він дістався до палати ковбоя. Тихо постукав у двері. Відповіді не було. Обернувши клямку, увійшов до неосвітленої кімнати. Чолов'яга лежав на ліжку, величезний і непорушний. Поруч долі стояли ковбойські чоботи і лежав стетсонівський бриль. Наче двоє хатніх звірят.

Тихенько, щоб не налякати велетня, Фрер підійшов до його ліжка.

— Мене звати Мішель, — прошепотів здоровань.

Він несподіванки Фрер аж сахнувся.

— Мене звати Мішель, — повторив чолов'яга. — Я оце послав із годинку чи дві, й ось вам результат. — Він обернув голову до лікаря. — Непогано, правда ж?

Матіас відкрив портфеля, дістав блокнота і ручку. Очі його по троху звикали до темряви.

— Мішель — це твоє ім'я?

— Ні. Прізвище.

— Як воно пишеться?

— Мішелль.

Фрер записав, хоч і не дуже вірив хворому. Надто вже швидко воно згадалося. Найпевніше, це якийсь спотворений клапот пам'яті. А може, і геть вигадка.

— Щось іще тобі згадувалось уві сні?

— Ні, більш нічого.

— Щось тобі снилося?

— Здається, так.

— І що?

— Те саме, лікарю. Біле село. Вибух. І моя тінь залишається на мурі...

Він промовляв повільним, тягучим і якимось аж напівсонним голосом. Матіас записував. *Погортати літературу зі сновидінь. Пошукати легенди, пов'язані з тінями.* Він уже знав, до чого візьметься цього вечора. Звівши голову від нотаток, прислухався: велетень дихав глибоко і спокійно. Заснув. Фрер відступив на крок. Добра прикмета. Може, завтрашній сеанс гіпнозу дасть результати.

Він вийшов у коридор і подався до виходу. Лампи вже погасили. Спати.

На вулиці огорнуті туманом пальми та ліхтарі здавалися вітрилами величезного примарного корабля. Фрер згадав про художника Крісто, що написав в імлі міст Пон-Неф або рейхстаг. Раптом його осяяла чудернацька думка. А може, це дух того амнестика, імла його пам'яті, огортав шпиталь та все місто?.. І Бордо тепер на критий цим пасажиром туману...

На шляху до паркувального майданчика Фрер раптом зупинився.

Їсти він не хотів, їхати додому теж.

То ліпше буде перевірити негайно перші крихти інформації.

Він повернувся до свого КП, замкнувся в кабінеті, сів, не скидаючи плаща, перед комп'ютером і під'єднався до медичної довідково-інформаційної системи, де зберігалася інформація про кожного пацієнта, який був госпіталізований на території Франції, а також про лікування, яке йому призначили.

Ніякого Мішелля він тут не знайшов.

Фрер ніколи не користувався цією програмою. Можливо, є обмеження доступу, зважаючи на конфіденційність деяких даних. Зрештою, недоторканність приватного життя у Франції ще не скасували.

Ця перша невдача спонукала копнути глибше. Під час затримання в чолов'яги з розвідним ключем не виявилось ніяких

документів. Одежина в нього була зношена. До того ж його видублена шкіра і засмагли на сонці руки потверджували, що він багато часу проводив надворі. Волоцюга?

Матіас узяв слухавку і зателефонував до комунальної ради соціальної допомоги населенню, що діяла цілодобово. Він назвав ім'я. Поміж особами без певного місця проживання, зареєстрованими на території Аквітанії, ніякого Мішелля не було. Він зв'язався з відділом соціальної реабілітації, потім із спеціалізованим відділом невідкладної допомоги. Усі ці служби діяли цілу добу, проте в жодній з них не було ніякого сліду Мішелля.

Фрер знов увімкнув комп'ютера й увійшов в інтернет. Поміж абонентами телефонної мережі країв Аквітанії та Південь-Піреней людини з таким прізвиськом теж не було. Матіаса це не здивувало. Як він і очікував, чоловіча несвідомо спотворив своє прізвище. На цьому етапі короткі просвітлення в його пам'яті могли мати лише фрагментарний характер.

Матіасові спала на думку ще одна ідея. Як написано у поліційному протоколі, коли чоловіка затримали, він держав у руках телефонного довідника 1996 року.

Після тривалих пошуків Фрер урешті вийшов на сайт, що дозволяв відкривати давні телефонні довідники. Він обрав 1996 рік і почав шукати слово «Мішелль». Марно. У жодному з п'яти департаментів адміністративного краю Аквітанія на той рік не було абонента з таким прізвиськом. Може, він і не тутешній?

Фрер повернувся до гугла і написав у пошуку МІШЕЛЛЬ. Тут йому поталанило не більше. Один користувач під псевдо «Мішелль» виклав на сторінці MySpace.com відеомонтаж серіалу «Секретні матеріали» з Малдером і Скаллі. Ще йому пропонували послухати пісні якоїсь Томмі Мішелл. Інший сайт був присвячений якійсь Патріції Мішелль зі штату Міссурі, США. Спробував пошукати за орфографією «Мітчелл».

Бралось до півночі. Мабуть, дійсно, прийшов час повертатися додому. Матіас вимкнув комп'ютера і поскладав свої речі. Уже прямуючи до шпитальної брами, він вирішив, що треба буде показати світлину ковбоя в усіх притулках для волоцюг, як у самому Бордо, так і по околицях. Ще б звернутися до центрів медико-психологічної допомоги і медпунктів із надання першої допомоги потерпілим. Він знав їх геть усі. І всі особисто відвідає: він майже не

сумнівався, що його безіменний пацієнт у минулому вже потерпав од якогось психічного розладу.

Через туман їхати довелося помалу. Шлях додому забрав у нього майже чверть години. Хідники біля садових живоplotів були геть заставлені авто — та певно ж, суботній вечір, у всіх гості. Не знайшовши місця для паркування, він покинув авто метрів за сто від хати і ступнув у молочну імлу. Вулиця втратила чіткість контурів. Ліхтарі примарами ширяли над землею. Усе довкруги здавалося безтілесним, нематеріальним. Коли в нього з'явилося це почуття, то втямив, що заблукав. Він рухався навмання, минаючи вогкі лискучі огорожі й обходячи автомобілі, і біля кожного дому зводився навшпиньки, щоб розгледіти табличку з назвою.

Аж майнули перед ним знайомі літери: ОПАЛ.

Він помацки відчинив хвіртку. Шість кроків. Оберт ключа в замковій шпарині. Зачинивши за собою двері і пройшовши коридором, він чомусь відчув полегшення. Покинувши валізку і жбурнувши плаща на картонні коробки, що височіли тут горою, він, не запалюючи світла, пішов до кухні. Типове помешкання. Типова поведінка самотнього чоловіка.

За кілька хвилин він уже запарював чай, стоячи перед вікном. У тиші будинку йому й досі вчувалося бурмотіння його пацієнтів. Кожному психіатрові знайоме це відчуття. У них це називається «мелодія навіжених». Їхня невиразна балаканина. Їхне човгання. Їхня маячня. В голові трохи гуло від тих звуків — так у викинутій на берег мушлі чутно невиразне шемрання моря. Навіженці ніколи не покидали його назавжди. Або, точніше, він ніколи не розлучався назавжди з відділенням Анрі Ея.

Аж із голови його вмить вилетіли всі думки.

З імлі допіру вплив учорашній чорний всюдихід.

Авто помалу, дуже помалу рухалося вулицею, аж загальмувало біля його будинку. Фрер відчув, як закалатало його серце. Із авто одночасно вилізли двоє чоловіків у чорному одязі. Вийшли і стали в нього під вікнами.

Фрер спробував проковтнути кім'ях у горлі. Та марно. Не ховаючись, Фрер розглядав тих чоловіків. На зріст кожен був з метр вісімдесят. Під розстебнутими пальтами — темні, застебнуті на всі гудзики костюми, що ледь лисніли у світлі ліхтаря. Білі сорочки, темні краватки. В обох було щось від гордовитої суворості

чиновників найвищого рангу та заразом і щось від безжальної рішучості зарізяк.

Матіас наче заляк. Він чекав, що чоловіки увійдуть у хвіртку і подзвонять у двері. Таж ні. Вони не рушали з місця. Просто стояли під ліхтарем, навіть не намагаючись заховатися. Їхні обличчя цілком узгоджувалися з їхнім загальним виглядом. Перший, із високим чолом і зачесаним назад чубом, де проглядала сивина, носив окуляри в металевій оправі. У другого був небезпечніший вигляд. Довга, хоч і рідка чуприна. Кущуваті брови. Похмурі обличчя.

Дві мармизи з пересіченими рисами.

Два самовпевнені сорокарічні плейбої в італійських костюмах.

Хто вони такі? Що їм від нього треба?

Знову спалахнув гострий біль у лівому оці. Він заплющив очі й помасував повіки. Коли розплющив, примари вже зникли.

Анаїс Шатле не вірила своєму щастю.

Оце вже поталанило!

Тільки вона заступила на вечірне суботнє чергування, як ось тобі — труп. І не просто труп, а вбивство! Справжнісіньке, за всіма правилами. Із дотриманням зловісного ритуалу і каліченням жертви. Щойно їй зателефонували, вона плигнула у своє особисте авто і помчала до вокзалу Сен-Жан, де виявили тіло. Дорогою вона весь час подумки повторювала отриману інформацію. Голлий хлопчина. Сліди численних ран. Усе свідчить про збочення. Наче нічого особливого, та відчувається навіженство, жорстоке і темне... Не просто сварка, що недобре скінчилася, чи банальне вбивство з пограбуванням. *Ні, це щось серйозне.*

Насилу вгледівши біля вокзалу фургони з ліхтарями, що знай крутилися на дахах, — їхнє світло ледь просягало крізь густу імлу — і поліцаїв у лискучих од вологи дощовиках, які вешталися довкола тих авт, неначе примари, вона зрозуміла, що так воно все і є. Її перше вбивство в чині капітана. Вона збере собі групу. Скористається правом на проведення позачергових слідчих дій. І розкриє злочин. Знайде вбивцю і потрапить на перші шпальти всіх газет. У двадцять дев'ять років!

Вона вилізла з авта і вдихнула вогкого повітря. Останні тридцять дві години Бордо просто-таки тонуло в молочному тумані.

Місто неначе поринуло в мочарище, насотало його випарів, його гнилого смороду і жаб'ячого слизу. Що ж, добре. Тим колоритніше виглядатиме це вбивство — ще б пак, воно сталося в тумані. Вона аж здригнулася від нетерплячки. І тоді до неї підійшов поліцай із дільниці на майдані Капуцинів.

Тіло знайшов машиніст, який переганяв поїзди поміж механічними майстернями і вокзалом. Він заступив на чергування об одинадцятій вечора. Під'їхав своїм автомобілем і припаркувався на майданчику для працівників залізниці, розташованому на південь від пакгаузу. Подався проходом, що йшов збоку до колій, побачив труп у занедбаній ремонтній ямі між першою колією і старими ремонтними майстернями. Подзвонив черговому начальникові, той відразу ж дав знати залізничній поліції і приватній охоронній компанії, що стежила за порядком на вокзалі Сен-Жан. Вони викликали поліцію — найближчий комісаріат був на майдані Капуцинів.

Анаїс знала, що було далі. О першій ночі розбудили прокурора республіки. Той уже зателефонував до головного поліцейського управління Бордо, на вулиці Франсуа-де-Сурді, й наказав викликати чергового офіцера. Тобто її. Більше нікого там і не виявилось. Решта роз'їхалася на виклики, яких через імлу було більше, ніж завжди. Дрібниці всілякі — дорожні пригоди, пограбування, запропащі люди... І ось їй, Анаїс Шатле, яка нещодавно здобула звання капітана, попрацювавши в Бордо два роки, дісталася найліпша за все чергування справа.

Вони рушили вокзальним будинком. Співробітник залізничної поліції видав їм флюоресцентні помаранчеві камізельки. Застібаючи на грудях липучку, Анаїс на мить зупинилася, щоб із захватом глянути на тридцятиметрові сталеві конструкції, що губилися в імлі. Вони поминули платформу і вийшли на колії. Чолов'яга із залізничної поліції весь час балакав. У них такого ще не було. За наказом прокурора рух потягів перекрили на дві години. Небіжчик у ямі — це жахіття якесь! Усі просто приголомшені...

Анаїс не слухала його. Липка вогкість осідала на шкіру, проймаючи холодом до самісіньких кісток. Крізь імлу сяяли червоні вогні вокзалу, що зливались у якісь криваві миготливі сузір'я. З висячих кабелів скапувала вода. Запітнілі від конденсату рейки губилися вдалині в непроникливій в'язкій імлі.

Переступаючи шпали, Анаїс підвихнула гомілку.

— Можна посвітити під ноги?

Залізничник опустив лампу нижче і знову заходився балакати. Анаїс дізналася з його розповіді декілька технічних подробиць. Коляями під парними номерами ішли потяги до Парижа, під непарними — на південь. Електричні кабелі над коляями називаються «зчепленнями», а оті залізяки, що стирчать на дахах локомотивів, — струмоприймачами. Поки що вся ця інформація була для неї зайва, та бодай створювала враження, що вона знайомиться з місцем злочину.

— Отут.

Встановлені експертами-криміналістами ліхтарі пронизували нічну пітьму, наче довкола відразу спалахнуло декілька дрібних зимних місяців. Білясті пасмуги від них неначе прорізали темряву. Трохи далі був Центр технічного обслуговування, де видно було швидкісні потяги і крайові експresi, дрезини і моторові вагони, укриті сріблястою патиною¹. Тут-таки стояли товарні вагони і тягачі — аналог портових буксирів, за допомогою яких потяги виводять на вокзал. Усі ті могутні чорні механізми скидалися на мовчазних титанів.

Вони пролізли попід обгороджувальною стрічкою з написом: «Поліція. Проходити заборонено». То було місце скоєння злочину. Ремонтна яма. Хромовані стояки прожекторів. Експерти в білих комбінезонах із синьою смугою. Анаїс здивувалася, як хутко вони приїхали: найближча криміналістична лабораторія була в Тулузі.

— Хочете поглянути на тіло?

Перед нею стояв офіцер антикримінальної бригади, під флюоресцентною камізелькою в нього був дощовик. Надавши обличчю відповідного виразу, вона кивнула. Мусила стримувати нетерпляче збудження, що охопило її. А ще ж ця імла! Якось, ще як була вона студенткою, професор права прошепотів їй у коридорі: «Ви — справжнісінька Аліса у Країні див! Головне для вас — знайти світ, що був би вам сумірний...» Відтоді минуло вісім ро-

¹ Пати́на — наліт різних відтінків на поверхні виробів із міді, бронзи та латуні або біляста плівка на поверхні крем'яних знарядь, що утворюється внаслідок дії атмосферних опадів і т. ін. чи завдяки обробці спеціальними окиснювачами, зазвичай з декоративною метою. — *Прим. ред.*

ків. І ось вона чвалає шпалами, щоб поглянути на труп. *Світ, що був би вам сумірний...*

У ямі завдовжки п'ять і завширшки два метри панувала звична для місця злочину метушня, хіба що ще й тісно там було. Криміналісти пхали одне одного ліктями, наступали на ноги, знімали за допомогою монохромних ламп, що працюють у діапазоні від інфрачервоного до ультрафіолетового світла, вивчали кожен міліметр ґрунту і брали його зразки, пакуючи їх в окремі торбинки.

У цьому безладі Анаїс удалося розгледіти труп. Двадцятирічний хлопчина. Голий. Виснажений. Геть увесь у татуюваннях. Кістки напинають шкіру, бліду до майже фосфорної білизни. Рейки, що йшли угорі ями, здавалися рамою для тієї картини, яка відкрилася перед нею. Їй спали на думку полотна мистців епохи Відродження. Страдник з безкровним тілом, що в неприродній позі заляк у глибині церкви...

Та найдужчий жах чекав її попереду.

Мерця увінчувала не людська, а бичача голова.

Величезна чорна довбешка, відтята по самісіньку шию, важילה вона, либонь, із півцентнера.

До Анаїс нарешті дійшов сенс того, що вона побачила. Усе це було *реально*. У неї задилькотіли коліна. Погамувавши млість, що навалилася на неї, вона схилилася і змусила себе зібратися з думками. Варіантів було тільки два. Або ж убивця відрубав жертві голову і притулив до плечей бичачу довбешку, або нахромив свою страшну здобич просто на небіжчикового черепа. Символіка обох варіантів була зрозуміла: він забив Мінотавра. Сучасного Мінотавра, загубленого у плетиві залізничних колій. Тобто в *лабіринті*.

— Можна спуститися?

Їй дали бахіли і паперового капелюха, схожого на чепчика. Вона почала спускатися залізною драбинкою, що стояла в ямі. Криміналісти одійшли, щоб дати їй дорогу. Вона присіла навпочіпки, оглянула все і побачила, що голову тварини нахромили на людську голову.

Отже, друге припущення виявилось правильним. Убивця надів бичачу голову на голову мерця, доклавши, мабуть, неабиякого зусилля. Навряд чи від черепа вбитого лишилися рештки, які можна буде ідентифікувати.

— Певне, він видовбав ізсередини бичачу шию...

Анаїс обернулася. То був судмедексперт Мішель Лонго. Через накидку з каптуром, що робила їх схожими на примари, вона не відразу впізнала його.

— Коли настала смерть? — запитала вона, зводячись на ноги.

— Поки що зарано назвати точний час. Але не менш ніж добу тому. Холоднеча і туман дуже ускладнюють працю.

— І він увесь цей час лежить тут?

Лікар розвів руками в рукавичках. Із-під складок каптура блищали його протисонячні окуляри фірми «Персол».

— Можливо, вбивця перетягнув тіло сюди сьогодні ввечері. Хтозна...

Анаїс подумала про туман, що просто поглинув усе місто. Авжеж, у цій гороховій юшці вбивця міг зробити це коли завгодно.

— Вітаю!

Вона звела очі, притулившись до чола долоню дашком. У білому світлі прожекторів біля ями видніла чітка жіноча постать. Обличчя вона не бачила, та відразу впізнала заступницю прокурора Вероніку Руа. Та була, сказати б, її двійником. Тридцятирічна Вероніка, яка походила із заможної бордоської родини, рухалася тими самими шляхами, що й Анаїс. Обидві навчалися у найпрестижніших приватних школах, потім вступили до Університету імені Монтеस्क'є. Їхні шляхи перетиналися у вбиральнях наймодніших нічних клубів міста. Вони ніколи не були ані подругами, ані ворогами. Тепер їхні шляхи регулярно перетиналися на професійній ниві. Вішальник. Труп жінки з понівеченим обличчям — чоловік жбурнув у неї мікрохвильову піч. Дівчина-підліток із перерізаною горлянокою. Що ж, це не найліпші причини для приязної балачки.

— Вітаю, — буркнула Анаїс.

Вона так і стояла в ямі, а заступниця прокурора нависала над нею. Вероніка була у фірмовій шкірянці від «Задек енд Вольтер», яку давно вже нагледіла собі Анаїс у вітрині крамниці на бульварі Жоржа Клемансо.

— Здуріти можна, — буркнула Вероніка. Вона побачила тіло.

Анаїс була вдячна їй за ту дурнувату фразу, що так добре відбивала увесь жах тієї ситуації. Отже, в неї ті самі почуття від побаченого. Жах і zarazом збудження. Сталося те, про що обидві так мріяли, — мріяли і боялися цього. Гучна справа про вбивство.

Злочинець-маніяк. Усі їхні однолітки і колеги вирости на фільмі «Мовчання ягнят» і прагнули приміряти на себе роль Кларіси Старлінг.

— Щось можеш сказати про причини смерті? — спитала Анаїс судмедексперта.

Лонго невизначено розвів руками.

— Очевидних травм на тілі нема. Може, він задихнувся, коли на нього наділи бичачу голову. Може, його зарізали. Або ж отруїли. Треба дочекатися результатів розтину і токсикологічного аналізу. Може, й передозування сталося.

— Чому це?

Він нахилився і взяв ліву руку жертви. Загрубілі вени на ліктьовому згині були поцятковані вавками, саднами і набряками.

— Запеклий наркоман. Дійшов до краю. Ще за життя, маю на увазі. Виснаження. Загальна антисанітарія. Повнісінько давніх незагоєних ран. Зараз я сказав би, що це двадцятирічний наркоман. Волоцюга. Або ж мешканець приміських нетрищ. Одне слово, щось таке.

Анаїс глянула на офіцера антикримінальної бригади, що стояв біля заступниці прокурора.

— А його одяг?

— Ні одягу, ні паперів нема.

Отож, хлопчину вбили деінде і притягли сюди. Щоб захвати тіло? Чи навпаки — щоб *усі бачили*? Одне було ясно: ця яма вочевидь відігравала важливу роль у ритуалі вбивства.

Вона востаннє глянула на труп і полізла нагору драбиною. Мертве тіло встигло вкритися памороззю і скидалося на сталеву скульптуру. Яма, що просмерділася мастилом і металом, була йому ідеальною могилою.

Вибравшись на поверхню, вона скинула бахіли і ковпака. Вероніка Руа, відповідно до раз і назавжди заведеної процедури, почала була:

— Офіційно доручаю тобі взятися до...

— Надішлеш папери мені на роботу.

Заступниця прокурора образилася. І почала допитуватися, як збирається Анаїс провадити це розслідування. Та відповідала знехотя, перелічуючи звичайні заходи, а сама знай міркувала про особу вбивці. Він добре знайомий із цією місцевістю. Напевно

обізнаний і з графіком маневрування потягів. Може, він залізничник? А може, до вбивства готувався заздалегідь?

Раптом перед її очима постала картина. Ось убивця несе на плечах брунатного пластикового лантуха з тілом. Прямує крізь імлу, згинаючись під вагою тієї ноші. Вона подумала собі: тіло і бичача голова мали важити понад сто кілограмів. Отож, убивця мав бути фізично дуже сильним чоловіком. Або він натягнув на мерця бичачу голову тут? Але тоді йому довелося проходити від авто до ремонтної ями двічі. Де він припаркувався? На стоянці?

— Що?..

— Я питаю, ти вже створила слідчу групу? — повторила Вероніка Руа.

— Ось вона, та група.

До них незграбною ходою, спотикаючись на жорстві, наближався Ле Коз, на ньому була обов'язкова флюоресцентна камізелька. Заступниця прокурора здивовано зиркнула на неї; в її очах майнули блискавиці. А вона нічогенька, мусила визнати Анаїс.

— Вибач, саме зірвалося з вуст, — усміхнулася вона. — Дозволь познайомити тебе з лейтенантом Ерве Ле Козом, найближчим моїм помічником і заступником. Ми з ним сьогодні самі на чергуванні. Склад групи затвердимо за годину.

Під камізелькою на Ле Козові було чорне вовняне пальто. У темній чуприні, старанно укладеній за допомогою гелю, блищали краплі дощу. З рота із соковитими вустами виривалися хмарки пари. Від нього віяло таким невідпорним чаром, що Вероніка Руа несамохіть напружилася, наче перейшла до захисту. Анаїс усміхнулася. Напевно, заступниця прокурора живе сама — зрештою, як і вона оце. Хворому легко помітити ознаки своєї недуги в іншої людини.

Вона виклала Ле Козові коротку версію подій і відразу ж узяла з командного тону. Але тепер вона вже не жартувала.

— По-перше, треба з'ясувати особу жертви. Потім вивчити коло його спілкування.

— Гадаєш, убивця і жертва знали одне одного? — встряла Вероніка Руа.

— Я нічого не думаю. Спершу треба з'ясувати, хто вбитий. Потім почнемо відстежувати його зв'язки, від найближчих до найвіддаленіших. Найближчі друзі. Знайомі.

Анаїс знову обернулася до лейтенанта.

— Зателефонуй решті. Прогляньте всі записи з вокзальних відеокамер. І не лише за останню добу.

Потім махнула рукою в бік автомобільної стоянки.

— Не думаю, що наш клієнт ішов через вокзальні приміщення. Вочевидь, він вийшов на колії зі службової стоянки. Візьмися до відеозаписів. Випиши всі номери автомобілів, що стояли тут останніми днями. З'ясуй, хто їхні власники, і кожного допитай. Начальників, охоронців, технічний персонал. І нехай подумують, але таки згадають, якщо бачили щось підозріле.

— Коли розпочинати?

— Вже розпочали.

— Третя година ночі...

— Піднімай усіх з ліжка. Обшукайте старі ремонтні майстерні. Там завжди ночують якісь волоцюги. Може, вони щось бачили. Ага, до речі, щодо машиніста...

— Якого машиніста?

— Того, що знайшов тіло. Протокол його допиту має лежати в мене на столі завтра вранці. Крім того, мені потрібні будуть усі без винятку тут, на вокзалі. Простісінько зараз. Прочешемо територію по периметру. Опитаємо місцевий люд.

— Неділя ж!

— А ти хочеш чекати до понеділка? Залучи хлопців із антикримінальної бригади і службовців муніципалітету.

Ле Коз мовчки записував інструкції до вогкого нотатника.

— Іще мені потрібен чоловік, який знається на великій рогатій худобі.

Помічник допитливо зиркнув на неї.

— Оця бичача голова звідкись узялася, правда ж? Зв'яжися із жандармерією Аквітанії, Ландів і Країни Басків.

— А чому так далеко?

— Бо це бойовий бугай. *Toro bravo*.

— А ти звідки знаєш?

— Знаю. Найближчі ферми розташовані поблизу Мон-де-Марсана. Далі треба їхати до Дакса.

Ле Коз писав, лаючи крізь зуби мжичку, що розмивала його нотатки.

— Звичайно, у мене геть нема бажання просто зараз оце зустрічатися з журналістами.

— І як, цікаво, ти зможеш від них відкараскатися? — здивувалася заступниця прокурора.

Вона була посадова особа і мала забезпечувати зв'язки з пресою. Напевне, вже запланувала прес-конференцію і навіть вирішила, що надягне з такої нагоди. Анаїс без ножа її зарізала, сказавши:

— Зачекаємо. Поки що ніякої інформації. Якщо нам бодай трохи пощастить, цей хлопчина і *справді* виявиться безпритульним.

— Не втямлю.

— Його ніхто не буде шукати. І можна буде зволікати із заявою про його загибель. Наприклад, добу. Але й після цього про бичачу голову ні слова. Просто безпритульний волоцюга, що вмер від переохолодження. Усе. Гаплик.

— А якщо це не безпритульний?

— Хоч що кажіть, нам потрібен час. Щоб розпочати слідство без зайвого галасу.

Ле Коз кивнув, прощаючись із жінками, і щез у тумані. Якби була інша пора й інші обставини, він неодмінно випробував би свій чар на обох, але зараз він уторопав, що справа таки нагальна. Отож, найближчим часом доведеться забути про сон, про їжу, про сім'ю і взагалі про все, що не має стосунку до розслідування.

Анаїс обернулася до офіцера з антикримінальної бригади, який увесь цей час тримався віддалік, та не пропустив жодного слова з їхньої розмови.

— Знайдіть мені координатора бригади криміналістів.

— Гадаєш, це початок серії? — тихо запитала заступниця прокурора.

У її голосі бриніли подвійні почуття. Пристрасне бажання і відраза. Анаїс усміхнулася.

— Поки що рано робити висновки, люба моя. Зачекаємо звіту судмедексперта. Модус операнді¹ щось підкаже і про особу злочинця. А поки що перевірю, чи не випускали з «кадилака» чергового навіженця.

¹ Фраза з латини, яка означає «метод дії». У криміналістиці використовується при визначенні профілю злочинця, де можуть бути знайдені ключі до психології злочинця.

Цю назву добре знали в місті. Так звалося відділення психіатричної клініки, де тримали особливо небезпечних пацієнтів. Несамовитих шаленців із кримінальними схильностями. То була місцева цікавинка — нарівні зі славетними бордоськими винами і Пілатовою дюною.

— Крім того, я перевірю базу даних по всій країні, — провадила Анаїс. — Треба з'ясувати, чи не скоювалися раніше такі злочини в Аквітанії та інших краях.

Анаїс казала, що їй на думку спадало, аби лише справити враження на суперницю. Єдиною національною базою даних, де містилися відомості про злочини, скоєні на території Франції, була програма, що її оновлювали самі працівники поліції або жандарми, відповідаючи на спеціальний перелік запитань, але робили це задля годиться.

Зненацька завіса імлі перед ними розійшлася. У прогаліні стояв працівник криміналістичної служби, що у своєму скафандрі скидався на космонавта.

— Абделятіф Дімур, — відкидаючи відлогу, сказав він. — Координатор криміналістичної служби.

— Ви з Тулузи?

— Авжеж. Тридцять перша лабораторія.

— Як це ви так швидко до нас дісталися?

— Поталанило, якщо можна так висловитися.

Він широко усміхнувся. У нього були білі-білісінькі зуби, що виділялися на тлі брунатної шкіри. Років тридцять, вигляд трохи дикий і дуже сексуальний.

— Нас прислали в Бордо з іншого приводу. Забруднення на промисловому підприємстві Лормона.

Анаїс дещо чула про ту справу. Підозрювали колишнього працівника тієї фірми — насправді великого хімічного концерну, — який начебто з помсти навмисне допустився порушення деяких технологічних процесів. Капітан і заступниця прокурора назвалися. Криміналіст скинув рукавички і потиснув обом жінкам руки.

— Успішно попрацювали? — запитала Анаїс, намагаючись, щоб голос звучав нейтрально.

— Майже на нулі. Дуже вогко. Тіло близько десяти годин кисло у воді. За таких умов, вважайте, ніякої надії на папілярні мітки немає.

— На що, перепрошую?

Анаїс обернулася до заступниці прокурора, пишаючись, що може продемонструвати свою обізнаність.

— На відбитки пальців.

Вероніка Руа закопилила губи.

— Фрагментів органіки не знайшли. Біологічних рідин теж, — провадив Дімур. — Ні крові, ні сперми, нічогісінько. Дощ, нехай йому дідько. Поки що ми впевнені тільки в одному: злочин скоїли не тут. Убивця просто покинув тут тіло. Убив цього хлопчину він в іншому місці.

— Ви зможете якомога хутчій надіслати мені звіт і результати аналізів?

— Авжеж. Ми тут усе і зробимо, в якій-небудь приватній лабораторії.

— Якщо у мене будуть запитання, я вам зателефоную.

— Нема проблем.

Чоловік записав номери свого мобільника на звороті візитки.

— А я вам свого дам, — сказала Анаїс, видираючи сторінку із записника. — Телефонуйте о будь-якій порі дня і ночі. Я живу сама.

Криміналіст трохи звів брови, здивований таким несподіваним зізнанням. Анаїс зашарілася. Вероніка Руа дивилася на неї з неприхованою насмішкою. Анаїс порятував офіцер із антикримінальної бригади, який щойно повернувся.

— Можна вас на хвилину? Шеф просить підійти. Він має вам сказати щось важливе...

— Що саме?

— Достеменно не знаю. Наче вчора тут зловили якогось хиמרного чолов'ягу. З утратою пам'яті. Мене тоді тут не було.

— Де конкретно його знайшли?

— На коліях. Неподалік від ремонтної ями.

Вона кивнула Руа і Дімунові й тицьнула йому аркуша зі своїми координатами. І почваланала за офіцером через колії. Удалині, поміж занедбаними спорудами, промайнули три постаті в білих халатах, що прямували від автостоянки. Служба перевезення трупів. За ними з тихим вурчанням рухався автовантажник. Либонь, замовили його, щоб підняти з ями тіло і величезну голову.

Прямуючи за своїм проводирем, вона обернулася і зиркнула через плече. Заступниця прокурора приязно щебетала до криміналіста. Вони відійшли подалі від стрічки огороження і закури-

ли. Вероніка Руа кудкудакала мов курка. Анаїс роздратовано загорнула на грудях арафатку, яку носила замість шалика. Що ж, допіру вона здобула зайве підтвердження своїм звичним міркуванням. З трупом чи без трупа, солідарні чи ні, але правило не міняється: *перемагає найдужчий*.

У середмісті імла погустішала. Від асфальту, від мурів, од каналізаційних ґрат химерними сувоями здіймалися білі хмари. За п'ять метрів нічогісінько не було видно. Утім, для Анаїс це не становило ніякої проблеми. До поліційної дільниці вона могла дістатися із заплющеними очима. Вислухавши досить заплутані пояснення начальника патрульної служби — він розповів, що минулої ночі неподалік від місця знаходження трупа виявили дивного чоловіка, убраного як ковбой, з цілковитою втратою пам'яті, — вона дала ще декілька розпоряджень і сіла в авто.

Звернувши з набережної на бульвар Віктора Гюґо, вона попрямувала до собору Сент-Андре. Збудження вщухло, і на неї налягла втома. Чи впорається вона з цією справою? Чи її не відберуть у неї взагалі? За кілька годин ця новина пошириться у найвищих колах міського товариства. Префект, мер, депутати — всі почнуть телефонувати старшому комісарові Жанові-П'єру Деверса. Труп із бичачою головою в столиці вина — це вам не жарт. Усі будуть одностайні: справу потрібно розкрити якомога раніше. І перше запитання, що виникне в кожного: а кому її доручили? Скільки років керівникові слідчої групи? Який має досвід? Стать? І головне — ім'я? І тоді неухильно впливе скандал, пов'язаний з її батьком. Та історія приклеїлася до неї мов шевська смола, не відірвати.

Чи захищатиме її Деверса? Ні, не захищатиме. Вони ледь знайомі. Він знає про неї те саме, що й усі: молода працівниця судової поліції з блискучою освітою і яскравими талантами, що посварилася зі своїм батьком. Та для успіху слідства все це не має ніякого значення. Тут потрібен досвід старого поліційного хорта. Вона заспокоювала себе, кажучи, що час скоєння злочину був на її користь, адже труп знайшли під час її чергування. Її, а не когось іншого.

Вона розуміла, що в неї є приблизно тиждень, перш ніж втрутиться суддя, який ухвалює постанови. Упродовж цього часу вона може допитувати кого завгодно. Нишпорити там, де їй подобається. Залучати до роботи будь-яких партнерів і необмежено

використовувати будь-які матеріальні ресурси. Як по правді, від такої перспективи їй аж дух забило. Чи здатна вона правильно застосувати цю владу?

Вона перемкнула авто на нижчу передачу і завернула праворуч, до бульвару Пастера. Раптом у пам'яті постало обличчя координатора з експертно-криміналістичної служби. Отого араба з чарівливою усмішкою. Ото вже дурна вона, що поквапилася тицьнути йому номера свого мобільника... Ну шерепи, та й годі! Сама із себе посміховисько зробила. Їй і досі вчувалося насмішкувате хихотіння Вероніки Руа за плечима.

Вона загальмувала перед червоним сигналом світлофора, що вогненною кулею саяв у миготливій імлі, потім, не чекаючи, доки загориться зелений, стрімко взяла з місця. На даху авта вона заздалегідь поставила блимавку, та сирени вмикати не стала. Блакитний маячок у каламутній вечірній імлі...

Анаїс подумки спробувала зосередитися на розслідуванні, та в неї нічого не вийшло. Її душив гнів. На саму себе вона гнівалася. Ну чому вона, мов дурнувата, кидається на кожного чоловіка? Постійна невдоволеність, постійне бажання сподобатися... Як можна бути такою схибленою на коханні? Мабуть, самотність перейшла в неї у патологію. Звідси надчутливість до всього, що стосується кохання...

Коли вона бачила закохані пари на вулицях, у неї стискалося горло. Якщо в кіно герої цілувалися, з очей у неї котилися сльози. Звістка про те, що якась зі знайомих дівчат виходить заміж, змушувала її відкривати упаковання лексомілу. Їй було нестерпно дивитися на чуже кохання. Серце стало суцільним наливом, що гострим бодем відгукувався на кожен дотик. Вона знала, як зветься ця недуга. Невроз. Знала також, хто їй потрібен, щоб зцілитися. Психоаналітик. Лихо тільки в тому, що з ранньої юності вона побувала в цілого легіону психоаналітиків. Безрезультатно.

Анаїс припаркувала свого «гольфа» біля собору й, не знімаючи рук із керма, заплакала. На декілька довгих хвилин вона дала вихід рясним сльозам. Це дало їй полегшу. Вона витерла сльози, висякалась і постаралася зібрати думки. Про те, щоб приїхати до поліційної дільниці в такому вигляді, не могло бути й мови. Там чекають лідера. А не шмаркати дівча.

Вимкнувши радіо, вона проковтнула пігулку лексомілу. Дістала айпода, наділа навушники. Поки подіє заспокійливе, не зашкодить

трохи музики. Поллялися звуки «Райз» Габріелі. Журлива пісня початку двотисячних, написана під впливом *семпла* Боба Ділана. У пам'яті один за другим спливали спогади. А тим часом диво-препарат долав журбу.

Вона не завжди була така. Нервова. Неврівноважена. Схильна до депресії. Колись вона була зразком рішучої і надзвичайно привабливої дівчини. Певної свого становища, свого чару, свого майбутнього. Батько був чільний фахівець із виноробства, коло нього упали виробники найславніших марок бордоських вин. Кам'яниця в Медоці. Відмінне навчання в лицей Тіволі. Аттестат зрілості в сімнадцять років. У вісімнадцять — студентка правового факультету. Життєва програма: здобути магістерський ступінь із юриспруденції, а потім, як батько, другу вищу освіту зі спеціальності «наукове виноробство», після чого зробити кар'єру в царині правового захисту виноробів. Не програма, а цукерка.

До двадцяти років Анаїс ні на крок не відступила від того плану. Навіть коли часом цей план передбачав певні поблажки. *Молодість повинна взяти своє...* Вона бувала на бундючних балах, що їх влаштовували найліпші бордоські родини для своїх синів та доньок, й на менш формальних вечірках, що відбувалися, щоправда, у тому-таки товаристві, де учасники його впивалися найвишуканішими винами, — слава Богу, доста було спуститися в батьків льох. Частенько поверталася вона додому після відвідин чергового нічного клубу — віп-зал, прошу — і приятелювала з футбольними зірками департаменту Жиронда.

Не викликали в неї захвату однолітки. Одні пиячили, другі нюхали кокаїн, і навпаки. Їхні прагнення не виходили за межі танцмайданчика. Жоден із цих таткових синочків не хотів навіть грошенят заробити побільше, бо їх у кожного й так був повен капшук. Часом їй спадало на думку, що вона воліла б народитися вбогою і стати якоюсь хвойдою, походюхою, щоб без найменших докорів сумління видурювати грошенята в цих багатих телепнів. Та нічого не вдієш, вона була така сама, як і вони. І неухильно йшла тим шляхом, що накреслив її батько.

Мати її, щира чилійка, за декілька місяців після пологів зсунулася з глузду. Вони тоді жили в Сантьяго, де Жан-Клод Шатле працював над селекцією виноградного сорту Карменер — у Франції він геть зійшов до пропащого стану, зате буйно розрісся в узгір'ях Анд.

Занепокоївшись здоров'ям дружини, Жан-Клод вирішив повернутися до рідної Жиронди, певен, що не залишиться тут без роботи.

Отож, гармонію їхнього щасливого життя псувала тільки божевільна матінка, яку вони щотижня відвідували у психлікарні в сусідньому Тор'яці. В Анаїс із тих відвідин збереглися тільки невиразні спогади: вона збирає жовтець, а тато гуляє попід руку з мовчазною жінкою, що так її і не впізнала. Вона померла, коли Анаїс було вісім років. Розум до неї так і не повернувся.

Після цього гармонію ідеальної родини ніщо вже не порушувало. Батько чимало працював і паралельно виховував любу донечку, яка віддячувала йому покірною слухняністю. Вони були чимось на кшталт подружньої пари, хоча, скільки вона пам'ятала, в їхніх взаєминах не було нічого образливого чи такого, що обмежувало її свободу, тим паче й нездорового. Тато хотів лише одного: щоб вона була щаслива, а щастя для неї мало полягати у відповідності до визнаних норм. Іншими словами, доня має бути відмінницею і чемпіонкою з їзди верхи.

Скандал вибухнув у 2002 році.

Їй був двадцять один рік, як світ довкола неї став із ніг на голову. Газети. Чутки. Погляди. Люди витріщалися на неї. Закидали її запитаннями. На жодне в неї не було відповіді. Це було *фізично* неможливо. Вона втратила голос. Упродовж майже трьох місяців неспроможна була вимовити бодай одного звуку. Чисто психосоматичне явище, виснували лікарі.

Передовсім вона вибралася з батьківського дому. Спалали всі свої сукні, розпрощалася зі своїм конем, якого колись подарував їй батько, — якби могла, то застрелила б того бідолашного коника. Порвала стосунки з давніми друзями. Скрутила дулю всій тій золотій молоді. Про дотримання пристойності вже й мови не могло бути. Тим паче про якісь контакти з батьком.

Настав 2003 рік.

Вона скінчила магістратуру з правознавства. Захопилася бойовими мистецтвами, засвоїла крав-магу й кікбоксинг. Узялася до спортивної стрільби. Вона вже поклала собі, що піде працювати в поліцію. Присвятить себе захистові справедливості. І відмиється від довгих літ облуди, що від самісінького народження отруїла її життя, її душу і кров.

2004 рік.

Вона вступила до Вищої державної школи офіцерів поліції в Канн-Еклюзі. Півтора року навчання. Процедурні тонкощі. Методи слідства. Суспільні стосунки. Анаїс закінчила школу перша у випуску і здобула право самостійного вибору майбутнього місця праці. Спершу вона вирішила попрацювати у звичайній поліційній дільниці в Орлеані, спробувати, що воно за професія. Та незабаром звернулася до керівництва з проханням перевести її в Бордо — те саме місто, де й вибухнула скандальна історія. Місто, де її ім'я обілляли брудом. Ніхто не зрозумів її вибір.

Все було дуже просто.

Вона хотіла показати, що не боїться їх.

А головне, показати *йому*, що віднині вона на боці правосуддя та справедливості.

Навіть зовні вона мало скидалася на себе колишню. Коси вона постригла. Носила джинси або камуфляжні штани і шкірянки. Взувалася в рейнджери. Тіло в неї стало, як у справжнього спортсмена, нехай невеличке, проте міцно збите і з швидкою реакцією. Манера розмовляти, слова, тон — усе це стало шорстким. Та попри всі ті зусилля, вона так і лишилася гожою тендітною дівчиною з надто білою шкірою і великими здивованими очима, наче вийшла з казки про фей.

Ото й добре.

Хто не довірятиме офіцерові судової поліції з ляльковою зовнішністю?

Що ж до стосунків із чоловіками, то відколи вона повернулася у Бордо, Анаїс перебувала в постійному і поки що марному пошуку. Попри бравий вигляд, їй так хотілося спертися на тверде чоловіче плече. Пригорнутися до великого і дужого чоловіка й відчутти на собі тепло його рук. Минуло два роки, та вона так нікого й не знайшла. Холодна звабниця пори розкішних вечірок, недоступна «снігова королева» вже не приваблювала чоловіків. А якщо їй і щастило заманити когось у свої тенета, утримати його вона все одно не могла.

Чи це було через її поведінку? Її неврози, що давалися взнаки в уривчастому мовленні, рвучких порухах і поглядах спідлоба? Чи її професія, що всіх лякала? Вона ставила собі всі ті запитання і знижувала плечима. Яка різниця? Так чи так, нічого не змінити,

бо запізно. Вона втратила жіночість, як ото втрачають цноту, тобто безповоротно.

Тепер вона сиділа на сайті для знайомств.

Три місяці марних зустрічей і дурнувятих балачок із заплішеними телепнями. Приниження і нульовий результат. Кожна така халепа додавала їй ще більшої втоми і ще дужчої пригніченості чоловічою жорстокістю. Вона шукала приятелів, а знаходила ворогів. Мріяла про «Ніколи не забувай», а їй тицяли «Дванадцять мерзотників».

Вона звела очі. Сльози вже висушили. Тепер вона слухала «Райт вее іт білонз» групи «Найн інч нейлз». Крізь імлу на неї дивилися потвори із соборного даху. Ті камінні страховиська нагадали їй про всіх чоловіків, з якими вона мала справу, всіх тих клятих брехунів, що намагалися затягти її до ліжка. Студент-медик, що виявився насправді носієм піци. Підприємець, що жив на мінімальну платню. Одинак у пошуках рідної душі, в якого жінка мала народити третю дитину.

Потвори.

Чорти.

Зрадники.

Вона обернула ключа запалювання. Лексоміл уже діяв. Та головне — до неї повернувся гнів, а разом із ним і ненависть. Вони стимулювали її дужче, ніж наркотики.

Рушаючи з місця, вона згадала про головну подію цієї ночі. В її місті хтось забив невинну людину і насадив на неї бичачу голову. На тлі цього злочину всі її дівочі прикрощі здавалися нікчемними. Хіба ж це не дурня — потерпати через такі дрібниці, коли вулицями Бордо вештається маніяк-убивця?

Зціпивши зуби, вона вела авто по вулиці Франсуа-де-Сурді. Слава Богу, хоч ця ніч не пропала намарне.

У неї є труп.

А це набагато ліпше, ніж живий телепень.

— Учора ти мені казав, що тебе зовуть Мішель.

— Ага. Паскаль Мішель.

Фрер записав ім'я. Дарма, справжнє воно чи облудне. Принаймні це додаткова інформація. Загіпнотизувати ковбоя виявилось дуже легко. Амнезія наче спонукала його відімкнути від зовніш-

нього світу. Відіграв роль і чинник довіри, що він відчував до психіатра. Нема довіри, то не буде і розслаблення. А як нема розслаблення, то й гіпнозу не буде.

— Ти знаєш, де твій дім?

— Ні.

— Подумай.

Велетень сидів на стільці, випроставши спину і поклавши долоні на коліна. Капелюха він так і не скинув. Фрер провадив сеанс у себе в кабінеті, де зазвичай приймав пацієнтів. Ідеальне місце в неділю, ніхто тут їх не потурбує. Він опустив штори і замкнув двері на ключ. У кімнаті панували сутінки і тиша.

Була дев'ята ранку.

— Мені здається... Авжеж, так і є. Місто називається Оданж.

— Де це?

— Неподалік від Аркашона.

Фрер записав.

— Ким ти працюєш?

Мішелль відповів не відразу. Чоло під крисами стетсонівського бриля насупилося в глибокій задумі.

— Бачу цеглини.

— Будівельні?

— Так. Я беру їх у руки. І вкладаю.

Не розплющуючи очей, пацієнт, немов сліпий, заходився показувати руками, як він кладе цеглу. Фрер згадав, що на руках і під нігтями в нього виявили дрібні частинки якоїсь речовини. *Цегляний пил?*

— Ти будівельник?

— Муляр я.

— Де ти працюєш?

— Я... здається... тепер я працюю на будові в Кап-Ферре.

Фрер знай нотував усе. Він і не збирався вірити цим зізнанням. Пам'ять Мішелля цілком могла спотворити правду, витворити вигадані спогади. Ті відомості служили психіатрові швидше гаслами, що вказують напрямком пошуку. *Все воно потребувало перевірки.*

Він відірвав ручку від записника і трішки почекав. *Не слід ставити забагато запитань. Нехай діє обстановка кабінету.* Його й самого охопила сонливість. Пацієнт не казав ні слова.

— Пам'ятаєш, як зовуть начальника будови? — запитав Фрер.

— Тібодье.

— Можеш продиктувати по літерах?

Мішелль зробив це, не вагаючись.

— Більше нічого не пам'ятаєш?

Помовчавши, ковбой сказав:

— Дюна... З тієї будови видно Пілатову дюну.

Кожна відповідь була рівнозначна новому штрихові, що доповнював ескіз.

— Ти одружений?

Знову пауза.

— Ні, не одружений. Але в мене є подруга.

— Як її звати?

— Елен. Елен Офер.

Те ім'я Фрер теж попросив продиктувати по літерах, а потім почав ставити запитання зі швидкістю кулемета.

— Ким вона працює?

— У мерії.

— У сільській мерії? Чи в мерії Оданжа?

Мішелль затулив обличчя долонею. Рука його тряслася.

— Я не... я більше нічого не знаю.

Фрер вирішив урвати сеанс. Наступний буде завтра. Треба обережно ставитися до динаміки пам'яті, що прокладає собі шлях до світла.

Він промовив декілька слів, виводячи пацієнта зі стану гіпно-тичного сну, і відтулив штори. Його засліпило яскраве світло. Ліве око вмить відгукнулося на нього гострим болем. Від імли і сліду не було. Над Бордо сяяло зимове сонце. Біле, холодне, мов снігова грудомоха. Фрер подумав, що це добра прикмета для роботи з пацієнтом-забудьком.

— Як ти почувашся?

Ковбой і не поворухнувся. На ньому була полотняна куртка такого ж кольору, як і штани, все те йому видали в лікарні. Чи то піжама, чи то в'язничний однострій. Фрер струснув головою. Він терпіти не міг лікарняного вбрання.

— Добре, — відказав Мішелль.

— Пам'ятаєш, про що ми балакали?

— Невиразно. Я казав щось важливе?

Відповідаючи, психіатр зважував кожне слово. Він уживав звичні для лікарського жаргону вислови, та не уточняв, які саме відомості здобув щойно від пацієнта. Спершу він має перевірити їх. Фрер через стіл дивився Мішеллеві прямо у вічі. Сказавши декілька заспокійливих слів, він запитав, чи не снилося йому чогось.

— Знову бачив той самий сон.

— Із сонцем?

— Еге ж, із сонцем. І з тінню.

А що снилося йому? Після історії з людьми в чорному він запав у сон, буцім той камінь у воду. Заснув на дивані, навіть не роздягнувшись. Наче волоцюга якийсь...

Він підвівся й обійшов довкола сидячого велета.

— Ти пробував згадати, що сталося з тобою тієї ночі... на вокзалі?

— Авжеж. Марно.

Фрер міряв кроками кімнату в нього за спиною. Раптом збагнув, що в його крокуванні було щось загрозливе, гнітюче — він же не поліцай, що допитує в'язня, — і зупинився праворуч від ковбоя.

— Жодної деталі?

— Ані однісінької.

— А розвідний ключ? А телефонний довідник?

Мішелль декілька разів моргнув. Обличчя його нервово сіпнулося.

— Ні. Геть нічого не пам'ятаю.

Психіатр знову сів за стіл. Цього разу він добре відчув опір розмовника. Той боявся. *Боявся згадати.* Фрер приязно всміхнувся йому. Це означало кінець сеансу і zarazом бажання заспокоїти пацієнта. Либонь, Фрер повівся з ним недостатньо обережно. Його пам'ять була немов зіжмаканий аркуш паперу: почни розгортати — ще порвеш.

— Ну, на сьогодні доста.

— Ні. Я хочу розповісти тобі про мого батька.

Отож, механізм почав діяти — хоч із гіпнозом, хоч без нього. Фрер знову дістав записника.

— Слухаю.

— Він помер. Два роки тому. Він був муляр. Як і я. Я казав тобі, що працюю муляром?

— Так.

- Я дуже його любив.
- А де він жив?
- У Марсаці. Це село біля Аркашона.
- А твоя мати?

Пацієнт відразу не відповів і відвернувся. Здавалося, його очі шукають відповідь у крижаному світлі, що струмувало з вікна.

— Вона тримала бар із тютюновою крамничкою, — нарешті озвався він. — На головній вулиці Марсака. Вона теж померла. Торік, одразу після батька.

- Ти пам'ятаєш, як це сталося?
- Ні.
- У тебе є брати чи сестри?
- Я... — Мішель завгався. — Не знаю.

Фрер підвівся. Цього разу він твердо вирішив закінчувати. Погукав медбрата і звелів зробити Мішеллеві укол седативного препарату. *Головне, щоб він відпочив.*

Лишившись на самоті, він зиркнув на годинника. Майже десята. Чергування у відділенні швидкої допомоги розпочиналося о першій дня. Він цілком устигав поїхати додому, але що йому там робити? Напевно, ліпше буде заглянути до своїх хворих у стаціонарі. Потім можна буде повернутися до кабінету і спробувати перевірити ту інформацію, яку дав йому Паскаль Мішель.

Уже виходячи в коридор, він раптом усвідомив одну просту істину.

Сам того не помічаючи, він намагався більшу частину свого життя збувати тут, у лікарні. У повній безпеці. Точнісінько так, як і його пацієнти.

- Оце все, що міг я зробити, — зліпив сяк-так ту голову.
- Бачу.

Була десята година ранку. Анаїс Шатле спала всього дві години, уклавшись на дивані у своєму кабінеті. Притиснувши до плеча телефонну слухавку, вона розглядала на екрані монітора те, що лишилося від обличчя жертви убивства на вокзалі Сен-Жан. Ніс геть розплесканий. Надбрівні дуги розтроснені. Праве око глибоко запало і на кілька сантиметрів змістилося відносно лівого. За набряклими губами видно уламки вибитих зубів. Не лице, а страшна машкара, неприродна і наче зшита з окремих клаптів.

Судмедексперт Лонго прислав їй світлину для впізнання і відразу ж зателефонував.

— Нічого й казати, обличчя скалічене бичачою головою. Убивця справді видовбав її від шиї до мозку, а потім надів цього страшного ковпака на черепа жертви як суцільну машкару. Та всередині були хребці й частина м'язової тканини. Ото вони й понівечили обличчя тому хлопчині.

Хлопчина... Добре дібране слово. Убитому було років із двадцять. Фарбоване чорним волосся, сяка-така стрижка. Напевне, гот. Криміналісти вже перевірили відбитки його пальців у загальнонаціональній базі даних — марно. Він ніколи не відбував покарання і навіть жодного разу не затримувався поліцією за дрібні правопорушення. Результатів із Автоматизованої національної системи генетичної інформації ще не було — для проведення всіх необхідних аналізів потрібен час.

— Це його й погубило?

— Ні, він уже був мертвий.

— Причина смерті?

— Чуття не підвело мене. Передозування. Сьогодні вранці надійшли результати токсикологічного аналізу. У крові виявили майже два грами героїну.

— Ти впевнений, що він помер від цього?

— Ніхто не може витерпіти таку дозу. Я кажу про майже чистий героїн. Проте інших ушкоджень нема.

Анаїс перестала писати.

— Що ти називаєш майже чистим героїном?

— Ну, скажімо, вісімдесят відсотків.

Анаїс добре знала світ наркотиків. Встигла познайомитися з ними в Орлеані, який був перехрестям наркотогівлі в регіоні Іль-де-Франс. І добре знала, що дурману такого ступеня чистоти на ринку не буває. Ніде. Надто ж у Бордо.

— Що ти ще можеш сказати про результати токсикологічного аналізу?

— Тебе цікавить ім'я й адреса дилера?

Анаїс не звернула уваги на кпини.

— Зрозуміло тільки одне, — озвався за мить Лонго. — Наша жертва — давній наркоман. Я ж показував тобі його руку. Сліди ін'єкцій є навіть на п'ястях. Носові перегородки мені дослідити не

пощастило з огляду на жалюгідний стан кісток і хрящів, та мені й не потрібні були підтвердження. Хлопчина давно вживав героїн. І нізащо не ризикнув би вколотися, якби знав, що йому пропонують. Передозування наркотиків — це завжди результат помилки. Наркомани постійно ходять на грані життя і смерті, та інстинкт самозбереження не дозволяє їм свідомо перетинати її. Отож, хлопчині продали — чи й просто так дали — дозу героїну, не попередивши про її склад. Задихнувся, — підвів ризику судмедексперт. — Усі ознаки наявні. Типовий випадок ГНЛ.

— Чого-чого?

— Гострого набряку легень. Зіниці звужені під дією героїну і через мозкову кисневу недостатність. Крім того, в роті накопичилося трохи рожевої піни. Задихаючись, він плювався плазмою. Серце ще функціонувало, але вже з останніх сил. Довго воно не витримало б.

— Ти можеш встановити точний час смерті?

— Він помер не цієї ночі, а попередньої. О котрій годині, хтозна.

— А чому саме вночі?

— А в тебе є інші міркування?

Анаїс подумала про імлу, що оповила місто ще добу тому і стояла цілісінкй день. Убивця міг діяти коли завгодно, хоча, звісно, елементарна обережність диктувала йому необхідність пересуватися з таким вантажем під захистом нічної п'їтьми. *Ніч і туман*, подумалося їй. «Нахт унд небель». Документальний фільм Алена Рене. Найстрашніший із фільмів, які вона бачила про німецькі концтабори. «Облиш надію, як заходиш сюди». Щоразу, як вона знову проглядала цей фільм, тобто часто, на думку їй спадав батько.

— Є ще одна дивина, — докинув Лонго.

— Яка?

— У мене таке враження, неначе з нього виточили кров. Тіло аномально бліде. Я перевірів інші тканини. Слизові оболонки повік, вуст, нігті... Скрізь те саме.

— Але ж ти сказав, що на тілі немає ран чи інших ушкоджень.

— Так отож. Мені здається, убивця виточив із нього літр чи два крові. Слідів од нещодавніх уколів так багато, що неможливо визначити, куди зробили смертельну ін'єкцію. Та поміж ними може бути і слід від зовсім іншого уколу — зробленого, щоб виточувати кров.

— За життя його зробили?

— Авжеж. У мерця крові не візьмеш.

Анаїс зазначила в записнику: «*Онир?*»

— Щось іще?

— Шрами від давніх ран. Переважно незаліковані порізи. Крім того, рентген показав численні переломи кісток, і то давні, ще дитячі. Як я і казав, цей хлопчина безпритульний. Із безталанної родини. Змалку його лупцювали, а кінець його і геть був кепський.

Анаїс згадала виснажене худе тіло в татуюваннях. Авжеж, судмедексперт має рацію. Його гіпотезу підтверджував іще один факт. Ніяких заяв про зникнення людини, схожої на жертву, не надходило. Або хлопець приїхав з інших країв, або ніхто й не застудився від того, що його нема...

— Якись є ще ознаки на користь цього припущення?

— Ціла купа. По-перше, він був страшенно брудний.

— Це ти мені ще там казав.

— Маю на увазі хронічний, давній бруд. Щоб його відмити, довелось застосувати мийні засоби. Руки геть збиті. Шкіра на лиці зазмагла, що свідчить про життя просто неба. Сліди від укусів бліх. Не кажу вже про воші, зокрема лобкові. Труп у морзі аж ворухився.

Анаїс не оцінила того гумору. Уявила собі, як цей п'ятдесятирічний, завжди незворушний сивий чоловік із диктофоном у руках ходить довкола тіла, що лежить на столі для розтину, а вгорі сяє нещадне світло хірургічних ламп. Лонго завжди був для неї загадкою.

— Із приводу внутрішніх органів, — знову озвався він. — Та сама картина. Печінка на межі цирозу. Зарано для такого молодого хлопчини.

— То він ще й пиячив?

— Особисто я гадаю, що це швидше наслідок гепатиту С. Точніше знатиму, як надійдуть результати аналізів. Та я певен, що в нього знайдеться ще ціла купа недуг. До сорока йому було не дожити.

Анаїс вже подумки малювала портрета можливого вбивці. *Зарізяка волоцюг*. Навіжений кат, що скоює ритуальні вбивства, озлившись на зайвих людей. Вона відчула, як її аж морозом проїняло. Та чи не забігає вона вперед? Ще нема ніяких доказів того, що перед нею серійний убивця. Утім, у неї не було ніяких сумнівів. Якщо Мінотавр — перша жертва, то будуть і наступні.

— А щодо його сексуальних стосунків, він часом не був згвалтований?

— Нічого. Ніяких слідів сперми. Жодного ушкодження анального отвору.

— Що можна сказати про останні години його життя?

— Ми знаємо, що він їв. Крабові палички. Локшину з курятиною. Щось із «Макдональдзу». Одне слово, різний непотріб. Напевне, нишпорив у смітницях. Одне ми з'ясували достеменно: його остання вечеря супроводжувалася добрячою пиятикою. Рівень алкоголю в його крові становив 2,4 проміле. Це означає, що перед тим, як зробити собі смертельну ін'єкцію, він був п'яний мов чіп.

Анаїс пробувала уявити собі, як ці двоє, убивця і його жертва, сидять і вечеряють, запиваючи їжу пивом. Після вечері хлопчину чекала ще й добряча доза героїну. *Ні, не так.* Вона уявила іншу картину. Убивця зустрівся з хлопцем *після* того, як той справив бенкет. І запропонував йому вколотися «найліпшим на світі героїном»...

— А що ти можеш сказати мені про вбивцю?

— Та небагато. Тіло він не покалічив. Задовольнився тим, що надів йому на голову ту страшенну бичачу довбешку. Як на мене, він холоднокровний чоловік. Звик діяти методично. Принаймні всі свої дурнуваті задуми він здійснює старанно і послідовно.

— Чому ти кажеш «методично»?

— Я помітив одну подробицю. На крильцях носа, у кутиках вуст, над правою ключицею й обабіч пупа на тілі видніють крихітні дірочки.

— І що ж воно таке?

— Сліди від пірсингу. Убивця видалив увесь метал. Не знаю, нащо він утнув таке, та, вочевидь, не хотілося йому, щоб у тілі жертви залишалися металеві предмети. Психопат, нема чого й казати. Холодний, мов гадюка.

— Як, на твою думку, сталося вбивство?

— Ти забула давнє правило? *Судмедексперт не має права висловлювати гіпотези.*

Вона зітхнула. Лонго страшенно кортіло висловити свою думку.

— Не вдавай із себе незайманку, добре?

Лікар глибоко вдихнув повітря і почав:

— Як на мене, злочин скоїли позавчора. Убивця здибав хлопчину десь надвечір. Або знав, де його шукати, або приліпився до першого-ліпшого волоцюги. Може, у шинку, може, під час пия-

тики, може, у відселеному будинку, а може, й узагалі надворі. Та він достеменно знав, що жертва його — наркоман. Звабив його пекельною дозою. Одвів у затишний закуток і наповнив шприца. Відразу перед цим чи, може, відразу після цього, виточив із нього певну кількість крові. Найпевніше, до уколу, щоб гемоглобін не просякнув героїном. Утім ми все одно не дізнаємося, нащо йому потрібна була та кров...

Анаїс подумки зазначила ще одну обставину. Жертва знала вбивцю. Попри ломку, наркоман не дасть себе колоти незнайомцеві, навіть страшену ломку. Мінотавр довіряв своєму катові. *Треба пошукати поміж дилерами. Або поміж людьми, з якими останнім часом водився цей хлопчина.*

Друга важлива деталь. Грошей за дозу з нього не взяли. Бодай тому що в жертви не було змоги заплатити сто п'ятдесят євро за грам героїну.

— Дякую, Мішелю. Коли надішлеш мені звіт?

— Завтра вранці.

— Що-о?

— Сьогодні неділя. Цілу ніч я порався коло цього небіжчика. Отож, якщо ти не проти, мені хотілося б прикупити круасанів до сніданку моїм хлопцям.

Анаїс глянула на обличчя жертви, що немовби з клаптів було зшите. Вона збуде неділю з цим хлопчиною, що наче виліз із фільму жахів. Буде опитувати жебраків і наркодилерів. На очі навернулися сльози. *Вішай слухавку.*

— Надішли мені фотографію трупа.

— А що з головою робити?

— З якою головою?

— Бичачою. Куди її подіти?

— Склади на неї окремий звіт. опиши, як саме вбивця її відрубав і видовбав.

— Худоба — не мій профіль, — зневажливо відказав Лонго. — Тобі потрібен ветеринар. Або ж звернися в Париж, в училище, де готують різників.

— Ветеринара доведеться шукати тобі, — гостро відтяла вона. — Ця голова — частина твого трупа. Значить, це твоя робота.

— Та де ж мені знайти його в неділю? Це ж прірву часу треба згайнувати!

Вона уявила собі недільний обід лікаря в колі родини і, не стримавшись, жорстоко докинула:

— Та впораєшся сяк-так. Ми всі в одному човні.

Анаїс збрала у себе в кабінеті Ле Коза і решту членів слідчої групи. Поки вони надходили, вона окинула поглядом кімнату. Її відносно просторе лігво було розташоване на другому поверсі комісаріату. Одне велике вікно виходило на вулицю Франсуа-де-Сурді, друге, трохи менше, у коридор. Щоб уберегтися від нескромних поглядів, на цьому внутрішньому вікні була штора. Анаїс ніколи її не опускала — їй подобалося відчувати свою причетність до метушні в комісаріаті.

Поки що тут панувала незвична тиша. Тиша недільного ранку. Анаїс чула тільки невиразне шемрання на першому поверсі. Грюкали двері витверезника, випускаючи тимчасових мешканців. Згідно з рекомендацією прокуратури, вранці відправляли додому затриманих напередодні дрібних правопорушників — водіїв без прав, молодиків, яких зловили з кількома грамами героїну чи кокаїну, бешкетників, які зняли бучу на дискотеці. Жнива суботнього вечора...

Анаїс перевірила електронну пошту. Лонго вже надіслав обіцяні світлини у форматі педееф. Вона відправила їх на принтер і вийшла в коридор по каву. Коли повернулася, на неї чекав уже цілий стос жажливих знімків.

Вона уважно розглянула численні татуювання жертви. Кельтський хрест, маорійський візерунок, гадюка у трояндовому вінку... Еге, у хлопчини були еkleктичні уподобання. А ось і остання світлина: бичача голова на столі для розтинів, наче на прилавку в крамниці різника. Тільки жмуточка петрушки в носі бракує. Може, Лонго вирішив виявити своєрідне почуття гумору або ж хотів подратувати її. Та вона не образилася. Та світлина здалася їй дуже корисною, бо служила доказом очевидного божевілля вбивці. Вона бачила перед собою втілення його шаленої, звирячої люті.

Широкі ніздрі, могутні роги, чорна шкура, наче обсмалена полум'ям спадковості. Очі, дві великі лискучі кулі, не втратили блиску, попри смерть, холод і довгий час на дні ремонтної ями.

Анаїс, так само навстоячки, відклала світлини набік і ковтнула трохи кави. У животі відразу ж забурчало. А певно, вона ж не їла

кілька годин. А може, кілька днів? Решту ночі вона присвятила тому, що обдзвонила психлікарні та в'язниці, щоб поспитатися, чи не було поміж їхніми пацієнтами і в'язнями, які недавно ви-йшли на волю, таких, що захоплювалися грецькою міфологією чи каліченням худоби. Та розмовляти їй довелося лише із заспаними охоронцями. Нічого не вдієш, доведеться ще спробувати.

Зателефонувала вона й у Форт-Роні, де був розташований Інститут криміналістичних досліджень при національній жандармерії і зберігалися дані про всі злочини, які скоєні на території Франції. І знову намарне. У неділю, о п'ятій ранку, розмовляти там не було з ким.

Потім вона під'єдналася до мережі й заходила вивчати міф про Мінотавра. Як і всі, вона пам'ятала його дуже загально, чимало подробиць стерлося з пам'яті й потребувало уточнення.

Історія ця розпочиналася з батька потвори, який звався Мінос. Син земної смертної жінки Європи і головного бога Зевса, він ріс при дворі критського царя, а потім сам став господарем острова. Щоб довести свою причетність до богів, Мінос звернувся до бога Посейдона з проханням створити для нього з морських бурунів прегарного бугая. Посейдон погодився, та взяв із Міноса клятву, що, здобувши бика, той принесе його в жертву йому ж таки, Посейдонові. Мінос не дотримався клятви. Бугай був такий гарний, що вражений Мінос не забив його і пустив у своє стадо. Посейдон розлютився і зробив так, що Міносова дружина, Пасіфая, відчула шалений потяг до того бугая. Вона зляглася з ним, і внаслідок цього на світ прийшло чудовисько з бичачою головою і людським тулубом — Мінотавр. Плід забороненої пристрасті треба було кудись заховати, і Мінос звелів своєму будівничому Дедалу спорудити лабіринт і там ув'язнив потвору.

Минув час, і, вигравши війну з Афінами, Мінос наклав на переможених страшну данину: кожного року вони зобов'язані були надсилати на острів семеро хлопців і семеро дівчат, яких з'їдав Мінотавр. Афінський цар чесно виконував умови угоди, аж якоїсь днини його син Тесей вирішив податися на Крит разом з іншими жертвами, щоб убити чудовисько. Завдяки допомозі однієї з доньок Міноса, Аріадни, він забив Мінотавра і знайшов вихід із лабіринту.

Якщо Анаїс не зраджувала інтуїція: жертва вбивства символізувала заразом і міфічну потвору, і принесених їй у жертву юнаків.

Адже хлопчину зі скаліченим у бичачій голові обличчям у певному розумінні теж убив Мінотавр.

Вона сіла за столом і потягнулася. В думках вона полишила міфологію, щоб перейти до конкретних справ. *Вісімдесятивідсотковий героїн*. Оце справді надійний слід. У пам'яті знову спливли згадки. Насилу вступивши у крайовий відділ судової поліції в Орлеані, вона відразу збагнула, що займатися буде переважно незаконним обігом наркотиків, і тоді ж таки вирішила влаштувати собі невеличке особисте стажування. Взяла відпустку на тиждень, замкнула до сейфа поліційне посвідчення і табельну зброю і поїхала до Нідерландів.

В одному передмісті Амстердама вона познайомилася з кількома наркодилерами. Ті хлопці мешкали в порожніх квартирах, де з меблів був тільки журнальний столик зі скляною стільницею, на якій зручно було насипати доріжку. Звісно ж, вона заздалегідь потурбувалася про відповідне маскування. Прийшла до них начебто геть задурманена і сказала, що їй треба сто грамів щільно спресованого героїну у пластиковому пакеті, а потім заплатила за нього. Замкнулася у вбиральні й запхала того пакета собі у пряму кишку, як робили всі, перш ніж вирушити додому.

Прямуючи до хати, вона відчувала всередині наявність дурману. Тоді й охопило її таке відчуття, наче вона не лише душею, а й тілом віддана своїй справі. Вона не промикнулася в їхнє середовище — це середовище промикнулося в неї. Звичайно, вона нікого не заарештувала, бо не мала таких прав на чужій території. Вона просто пожила трохи *їхнім* життям. Відтоді вона присягнулася, що завжди буде працювати лише в такий спосіб. Цілком поринати в розслідування. І більше нічого їй не треба.

У двері постукали.

За хвилину в кабінеті вже було четверо її підлеглих. Ле Коз був у бездоганно випрасуваному костюмі з краваткою і мав такий вигляд, наче збирався на недільну відправу до церкви. Амар на прізвище Джафар був йому цілковитою протилежністю — неголений, кепсько причесаний, у пожмаканому одязі, бурлака, та й годі. Конант у довгій куртці з каптуром, що накривав лисувату голову, мав такий пересічний вигляд, що це саме собою виділяло його в натовпі. Закрауї, чи просто Зак, у маленькому чепурному капелюсі скидався б на сумного блазня, якби не шрам біля рота,

що звався туніською посмішкою, — він надавав його обличчю страшного виразу. Чотири мушкетери. *Один за всіх, і всі за неї...*

Вона роздала їм розмножену світлину трупа і спокійно чекала їхньої реакції. Ле Коз скривився. Джафар посміхнувся. Конант збентежено покрутив головою. Зак недовірливо поправив капелюха. Анаїс пояснила стратегію розслідування. Якщо знайти убивцю неможливо, треба спробувати з'ясувати особу жертви.

— З оцим? — запитав Джафар і помахав світлиною.

Вона переказала їм свою розмову із судмедекспертом. Смертельна ін'єкція. Винятково висока якість наркотику. Припущення, що потерпілий був волоцюга. Усе воно звучувало поле пошуку.

— Джафаре, ти будеш шукати поміж безпритульними. Знаєш, де вони товчуться?

— Та в багатьох місцях...

— Якщо судити із зачіски й віку, родом наш клієнт, найпевніше, з якогось нетрища. Волоцюга не за покликанням, а за життєвими обставинами. Молодик, який любляв неформальну музику і рейв.

— Тоді бульвар Віктора Гюго, вулиця Сент-Катрін, майдан Генерала Саррая, майдан Гамбетти, майдан Сен-Проже.

— Не забувай про вокзал. Із нього й розпочни.

Джафар кивнув.

— Як переверіш ті місця, пройди по церквах, безплатних ідальнях і порожніх будинках. Показуй цю світлину всім прошкакам, панкам, бурлакам — геть усім. Заглянь до нічліжок, лікарень і відділів соціальної допомоги. Одне слово, скрізь побувай, де надають допомогу бідності.

Джафар розглядав скалічене обличчя на світліні й понуро чухав підборіддя. Хоч він і був поліцай, та в сорок років не мав своєї домівки. Після розлучення відмовився платити аліменти дружині й тепер ховався від судового виконавця. Ночував у дешевих готелях. Пиячив. Курих траву. Грав на перегонах і в покера. Казали навіть, що він не гидує брати грошенята у повіі з вулиці Етабль. Добре товариство, що й казати. Зате міське дно Джафар знав як свої п'ять пальців.

— Ти, — обернулася Анаїс до Ле Коза, — візьмеш на себе дилерів.

— А де їх шукати?

— Запитай Зака. Якщо на ринку з'явився білий героїн, цього не могли не помітити.

— Хіба героїн не завжди білий?

Ле Коз був добре обізнаний із питаннями процедури слідства, та польового досвіду йому бракувало.

— Героїн ніколи не буває білого кольору. Він брунатний. Наркомани вживають так званий браун, порошок або у вигляді грудочок. Зазвичай у ньому міститься від десяти до тридцяти відсотків чистого героїну. Наш клієнт помер від дози, де містилося вісімдесят відсотків трутизни. Такий дурман на дорозі не валяється.

Ле Коз усе нотував, немов старанний школяр.

— Зателефонуй до жандармерії міжкрайової групи Бордо-Аквітанії. У них є відповідна база даних. З іменами й адресами.

— Хтозна, чи зустрінуть вони мене з розкритими обіймами.

— Війні поміж поліцаями край. Поясниш їм, у чому річ, і вони допоможуть тобі. Піди до в'язниці в Бордо. Допитай кожного в'язня, який відбуває покарання за наркотики.

— Та якщо вони у в'язниці...

— Не турбуйся, вони завжди в курсі. Й усім показуй фото.

Ле Коз старанно записував ті поради блискучою ручкою «Монблан». У нього була матова шкіра, довгі, немов у жінки, вії, загнуті догори, тонка шия і лискуча від гелю чуприна. Дивлячись на нього, чепурного наче актор німого кіно, Анаїс засумнівалася, чи варто посилати його на таке небезпечне завдання.

— Обійди ще аптекарів, — докинула вона. — Наркомани — найліпша їхня клієнтура.

— Таж неділя сьогодні!

— Розпочни з чергових аптек. А там дізнайся хатні адреси решти аптекарів.

Анаїс обернулася до Конанта. Той звів на неї червоні очі — цілу ніч переглядав кадри вокзальних камер спостереження.

— Знайшов щось?

— Дідька лисого! Та й ремонтна яма знаходиться поза об'єктивами тих камер.

— А на паркувальному майданчику?

— Нічого особливого. Підняв із ліжка двох стажерів, звелів записати номери всіх авто, що стояли там упродовж останніх двох діб, знайти власників і викликати на допит.

— А очевидці? Працівники вокзалу? Мешканці найближчих не-трищ?

— З ними балакали хлопці з антикримінальної бригади. Та, найпевніше, марно. Ніхто нічого не бачив.

Анаїс і не розраховувала на диво.

— Повертайся на вокзал. Покажи фото охоронцям, працівникам залізничної поліції і вокзальним прошакам. Може, той хлопча вештався десь поблизу.

Конант кивнув з-під каптура куртки. Анаїс обернулася до Зака. Колишній бешкетник, наркоман і крадій автомобілів прийшов працювати в поліції, як ото інші вступають до Іноземного легіону. Перекресливши колишнє життя і розпочавши його наново. Йому вона доручила дослідити бичачий слід.

Притулившись до стіни спиною і не виймаючи рук із кишень, Зак монотонно звітував:

— Зранку я зателефонував до ферм. У районі Великих Ланд, Країни Басків і Гасконі їх приблизно з десяток. Разом із Камаргом і Альпіями десь із сорок. Поки що нічого не викопав.

— Ветеринарам телефонував?

Закрауї підморгнув їй, та вона не звернула уваги на ту фамільярність.

— Розбудив усіх, шефе.

— Бойні? Великі підприємства з перероблення м'яса?

— Працюємо з ними.

Він відхилився від стіни.

— Шефе, можна запитання? З цікавості.

— Ага.

— Звідки ти дізналася, що це голова бойового бугая?

— Мій батько страшенно захоплювався коридою. Я змалку бувала на аренах. У *toro bravo* роги не такі, як у звичайних бугаїв. Є ще й інші ознаки. Не буду тобі зараз читати лекцію.

На мить вона відчула втіху. Згадала батька, і це її нітрохи не схвилювало. Навіть голос не здригнувся. Утім, вона не збиралася піддаватися ілюзіям. Цього ранку сильною її зробило збудження й адреналін.

— Ми оце все про жертву товчемо, — розпочав Джафар. — А що з убивцею? Кого ми шукаємо?

— Бездушного, жорстокого маніпулятора.

— Сподіваюся, у моєї колишньої дружини тверде алібі, — струснув він головою.

Усі зареготали.

— Годі дурня клеїти, — перепинила їх Анаїс. — Враховуючи мізансцену, ми скидаємо з рахунку ненавмисне вбивство, а також убивство у стані афекту. Він усе підготував заздалегідь. Обдумав найменші подробиці. Шансів на те, що це вбивство з помсти, теж мало. Залишається одне — чистісіньке божевілья. Холодне, розважливе навiженство на основі грецької міфології.

Анаїс підвелася, даючи всім на здогад, що інструктаж скінчився. Пора до праці. Поліцаї попрямували до дверей.

На порозі Ле Коз зупинився й озирнувся.

— Мало не забув. Знайшли того чолов'ягу з вокзалу. Отого, що втратив пам'ять.

— Де?

— Поруч. Клініка П'єра Жане. Він у них у божевільні.

Скінчивши опiвдні обхiд пацієнтів і давши необхідні вказівки у відділенні швидкої допомоги, Матіас Фрер знову сів до комп'ютера. Йому кортіло перевірити відомості, отримані від Паскаля Мішелля. Спершу він, як і напередодні, проглянув телефонного довідника. В Оданжі, район Аркашона, ніякого Паскаля Мішелля і близько не було. Він зайшов на сторінку медичної довідково-інформаційної системи. Чоловіка з таким іменем і прізвищем ніколи не лікували в жодному департаменті Аквітанії, як, утім, і на решті території Франції. Фрер зателефонував до секретаріату лікарні й попросив чергового адміністратора перевірити інформацію в базі даних системи соціального забезпечення. Але про Паскаля Мішелля там нічого не було.

Фрер повісив слухавку. Надворі зчинилася веремія — пацієнти грали в петанк¹. Чутно було гупання куль і регіт. Із голосів можна було легко визначити, хто саме бере участь у турнірі.

Він знову сягнув рукою до телефона і подзвонив до мерії Оданжа. На тому кінці ніхто не брав слухавки. Неділя. Він набрав номера місцевої жандармерії. Упевненим голосом, пересипаючи

¹ Петанк — популярна вулична гра, щось середнє між боулінгом і бiльярдом.

мову медичною термінологією пояснив, що йому потрібно, і без труднощів дістав відповідь. Оданж — маленьке містечко, і тут добре знали всіх працівників мерії. Жінка на ймення Елен Офер ніколи в ній не працювала.

Фрер подякував жандармам. Інтуїція його не підвела. Підсвідомість ковбоя спотворила його спогади або створила на місці провалу штучні. Діагноз потроху уточнювався.

Матіас знов увійшов у мережу і відкрив кадастр Кап-Ферре. Зі сторінки, присвяченої об'єктам, що будувалися в місті та на його околицях, він виписав назви всіх фірм, знайшов у мережі імена їхніх власників і начальників будов. Прізвище Тібодье не промайнуло жодного разу.

Надворі так само гупали кулі, лунав радісний або засмучений галас, що інколи супроводжувався безпричинним реготом. Задля годиться Фрер перевірів останні зізнання Мішелля. Батько його народився в Марсаці, «селі біля Аркашона», а мати тримала на головній вулиці бар із тютюноюю крамничкою. Ретельно вивчивши карту краю, він не знайшов села з такою назвою.

Фрер ще раз пробіг очима по карті, пописаній географічними назвами. Аркашонський басейн, Пташиний острів, мис Ферре, Пілатова дюна... Ковбой збрехав, та ключ до його таємниці треба було шукати десь тут.

Задзеленчав телефон. Медсестра з приймальні швидкої допомоги.

— Вибачте, що потурбувала, пане лікарю. Намагалася додзвонитися вам на мобільник, але...

Фрер зиркнув на годинника: 12.15.

— Моє чергування розпочинається о першій.

— Так, але до вас тут прийшли.

— Де це «тут»?

— Тут. У відділенні швидкої допомоги.

— І хто ж це?

— Поліція, — помовчавши, відказала медсестра.

Працівниця судової поліції міряла кроками хол приймальні. Невисока на зріст, коротко підстрижена, у шкірянці, джинсах і мотоциклетних черевиках, як-от у пісні. Шкода, що вона не народилася хлопцем. При цьому її обличчя, попри мокрі пасма кіс,

що чорними водоростями поприлипали до щік, вражало красою. «Серденятко», спало йому на думку старосвітське слово.

Фрер назвав своє прізвище. Жінка привітно сказала:

— Добридень, я капітан Анаїс Шатле.

Матіас насилу зумів приховати подив. Від цієї дівчини віяло непереборною, просто-таки магнетичною привабою. Її присутність неможливо було ігнорувати, надто вона інтенсивна. Такі не підкоряються обставинам, а домагаються, щоб обставини улягали їм. Фрер декілька секунд розглядав її.

Обличчя ляльки з минулого сторіччя. Широке і кругле, з надто білою шкірою, наче вирізане з паперу, а на ньому рішучим жестом намальовані риси. Зграбні рожеві вуста схожі на полуничку у вазочці з цукром. На думку спали ще два слова, вочевидь не пов'язані поміж собою: «крик» і «молоко».

— Ходімо до мого кабінету, — тоном досвідченого джигуна сказав він. — Там нам ніхто не заважатиме.

Дівчина мовчки рушила до дверей. Рипнула шкіра її куртки. Фрер помітив квадратне руків'я пістолета під полою. І збагнув, що помилився. Гадав, що розмовлятиме з гарненькою дівчиною, а його чекала бесіда з капітаном поліції.

Вони попрямували до відділення Анрі Ея. Працівниця поліції зиркнула на гравців у петанк. Психіатр помітив її нервозність, її приховану тривогу. Вона була не з тих, кого лякає вигляд психічно хворих людей. Швидше це місце збудило в ній якісь прикрі спогади...

Вони увійшли до будинку, поминули хол приймальні й підійшли до кабінету. Фрер зачинив двері й сказав:

— Може, кави? Або чаю?

— Ні, дякую.

— Можу поставити чайника.

— Дякую, не варто, я ж вам сказала.

— Сідайте.

— Сідайте ви! А я й постою.

Він усміхнувся знов. Застромивши руки в кишені, вона намагалася видаватися грізною, та залишалася тим, ким і була, — дівчиною. Усе воно мало зворушливий вигляд. Він обігнув стола і сів. Вона не рухалася з місця. Його знову вразила її молодість: він не дав би їй більше двадцяти років. Вона таки була старша, та

всією своєю поведінкою скидалася на студентку чи принаймні нещодавно випускницю університету. Крик. Молоко. Ті два слова знай крутилися в його голові.

— Чим я можу допомогти вам?

— Позавчора, вночі з дванадцятого на тринадцяте число, до вас припровадили чоловіка із втратою пам'яті. Його знайшли на вокзалі Сен-Жан, на залізничних коліях.

— Авжеж.

— Ви розмовляли з ним? До нього повернулася пам'ять?

— Та не зовсім.

Дівчина ступнула декілька кроків.

— Учора ви телефонували лейтенантові Пелясу на мобільник.

Сповістили, що хочете провести сеанс гіпнозу. Провели?

— Так. Сьогодні вранці.

— Пощастило щось дізнатися?

— Пацієнт згадав деякі деталі свого минулого, та я їх перевірив і з'ясував, що вони не відповідають дійсності. Мені... — він замовк і рішуче поклав долоні на стіл. — Капітане, я не зовсім вас розумію. Чому ви ставите ці запитання? Лейтенант Пеляс сказав, що від сьогодні він продовжить розслідування цієї лихої пригоди. Ви працюєте разом із ним? Чи, може, у вас з'явилося щось нове?

Вона пустила повз вуха його запитання.

— Як вам здається, в нього справді амнезія? Він не симулює її?

— Стовідсоткової гарантії я вам не дам. Ніхто вам її не дасть.

Але у мене враження, що він каже правду.

— А не могла цю амнезію викликати травма? Чи якась захворювання?

— Він рішуче відмовився пройти рентгенологічне обстеження і сканування мозку. Та все воно свідчить про те, що синдром утрати пам'яті виник у результаті емоційного шоку.

— Якого роду той шок?

— Хтозна.

— А та інформація, що він її сповістив, про що вона?

— Я ж вам сказав, що вона не відповідає дійсності.

— У нас є свої способи перевірки.

— Він каже, що його звати Паскаль Мішель. З двома «л».

Вона дістала записника і фломастера. Записник у палітурці з цупкої шкіри. Точнісінька копія знаменитих записників Гемінг-

вєя і Ван Ґоґа. Наречений подарував? Вона писала, від старанности трохи висолопивши кінчик язика, рожевого, немов у кицьки. Обручки на пальці в неї не було.

— Що ще?

— Кажє, що він муляр. Родом із Оданжа. Тепер ніби працює на будові в Кап-Ферре. Я, звісно, перевірів...

— Далі, будь ласка.

— Ще він розповів, що його батьки мешкали в якомусь глухому селі біля Аркашона, та населеного пункту з такою назвою нема.

— З якою назвою?

Фрєр стомлено зітхнув.

— Марсак.

— А що він кажє про те, що з ним сталося?

— Нічого. Він гєть нічого про те не пам'ятає.

— Чому він уночі опинився на вокзалі?

— Те саме. Він не може нічого згадати.

Вона так само дивилась у записника, та він відчував, що крізь опущєні вії вона нишком розглядає його.

— Які шанси на те, що найближчим часом він щось згадає про цю ніч?

— Ці спогади повернуться до нього останніми. Будь-який шок передовсім вражає короткочасну пам'ять. Я цілком певен того, що зараз він і про давніше минуле має хибну уяву. Все, що він начєбто згадає, цілковита вигадка. Ім'я, місце народження, фах. А ви не могли б сказати, що конкретно вас цікавить?

— Вибачте, я нічого не можу вам сказати.

Матіас Фрєр згорнув руки на грудях і засмучено сказав:

— Поліція не дуже прагне до співпраці. Якби ви самі сповістили мене про щось нове, це дуже допомогло б мені в подальшій роботі, дало б напрямок пошуку...

Він замовк, бо Анаїс Шатле, що вже встигла підійти до вікна, голосно зарєготалася. Потім, знай регочучи, обернулася до нього. Виявляється, в її обличчя був ще один секрет. У неї дрібні зуби, начє в дикого звіряти, укриті сяйливою емаллю.

— Що це так звесєлило вас?

— Люди, які граються он там. Коли одному з них надходить черга кидати кулю, інші ховаються за деревами.

— Це Стєн. Шизофрєнія. Він плутає петанк із боулінгом.

Анаїс Шатле похитала головою.

— Не уявляю собі, як вам оце вдається...

— Що вдається?

— Самому не зсунутися з глузду із цими... схибнутими.

— Либонь, як і вам. До всього звикаєш.

Працівниця поліції знову заходилася вештатися кабінетом, стукаючи фломастером по палітурці записника. Видно було, що вона чимдуж намагається здаватися стрільним горобцем, та всі її зусилля справляли протилежний ефект, лише підкреслюючи її різючу жіночість.

— Зробімо так. Або ви розповідаєте мені, що сталося, або я більше не відповідаю на ваші запитання.

Вона вмить зупинилась і втупилась в обличчя психіатра. У неї були великі карі очі, і в їхній глибині сяяв золотавий племінець.

— Уночі знайшли труп, — безпристрасно відказала вона. — На вокзалі Сен-Жан. За двісті метрів од мастильні, де залізничники знайшли вашого забудька. І це робить його ідеальним підозрюваним.

Фрер підвівся. Якщо війна, то рівними потугами.

— Минулої ночі він спокійнісінько спав у мене у відділенні. І я можу засвідчити це.

— Жертву забили попередньої ночі. Удень стояла імла, і тіла ніхто не бачив. Тобто о тій порі, коли ваш пацієнт ще міг користуватися цілковитою свободою пересування. Ще й надто, він був на місці злочину.

— Де саме знайшли тіло? На коліях?

Вона якось невизначено всміхнулася йому — чи то солодко, чи то кисло.

— У ремонтній ямі. Біля старих ремонтних майстерень.

У кімнаті запала тиша. Фрера здивував власний спокій. Звістка про вбивство його не приголомшила. У ньому навіть цікавість не прокинулася. Набагато дужче цікавив його колір обличчя працівниці судової поліції. Він уявив собі перегородку з рисового паперу, крізь яку просягає таємничий вогник: либонь, за нею дрібними крочками тихенько ходить японочка в білих шкарпетках із лампою в руках...

Він струснув головою. Анаїс Шатле стояла біля його столу, наче давала в такий спосіб дозвіл розглядати її скільки влізе.

Так жінки підставляють обличчя і тіло лагідному сонячному промінню.

І раптом дівчина теж стрепенулася, скидаючи із себе навіяння.

— Жертва померла від передозування героїном.

— То це не вбивство?

— Убивство героїном. У вас є героїн?

— Нема і не було ніколи. Ми використовуємо опіати. Морфін. Синтетичні препарати. А героїн — ніколи. Він не лікує. Та й він незаконний, правда ж?

Анаїс мляво махнула рукою — як дуже захотіти, то цей порух міг означати й відповідь.

— Ви з'ясували особу жертви? — запитав Фрер.

— Ні.

— Це жінка?

— Чоловік. Точніше, молодий хлопець.

— А на місці злочину... маю на увазі, в тій ямі... щось незвичайне було там?

— Убитий був голий. І вбивця надів на нього бичачу голову.

Цього разу Матіас не був байдужий. Він наче справді побачив те жахливе видовисько. Рейки. Імла. Голе тіло на дні ями. І чорна бичача довбешка. *Мінотавр*. Анаїс зиркала на нього, пильнуючи за кожним порухом.

Щоб замаскувати свою ніяковість, Фрер заговорив гучніше:

— То що ви хочете від мене?

— Почути вашу думку про цього... пацієнта.

Він уявив собі того велетня, що втратив пам'ять. Ковбойський капелюх. Шкіряні чоботи. Поведінка здорованя з мультиків.

— Він геть нешкідливий. Присягаюся.

— Коли його знайшли, в руках у нього були закривавлені предмети.

— Але ж вашу жертву забили не розвідним ключем, еге ж? І не телефонним довідником?

— Кров на них збігається з кров'ю жертви.

— Перша група, позитивний резус. Найпоширеніша група крові...

Фрер замовк на півслові. Здогадався, куди манить його ця поліцайка.

— Та добре, — сказав він. — Не треба ловити мене на слові. Ви й самі знаєте, що він не вбивця. Що ж тоді вас цікавить?

— Я нічого не знаю напевно. Крім того, є ще одна можливість. Він був на місці злочину тоді, коли вбивця кидав тіло в яму. І міг щось бачити. — Вона трохи помовчала, потім сказала: — Можливо, шок, який викликав амнезію, спричинило те, що він побачив тієї ночі.

Матіас збагнув — насправді він від першої ж хвилини це відчував — що перед ним неабиякий детектив, набагато вищий од пересічного рівня.

— Можна мені з ним порозмовляти? — запитала вона.

— Ні, це передчасно. Він ще не зовсім отямився.

Вона зиркнула на нього через плече. Оце дівчина! Не збагнеш, як треба з нею розмовляти. То балакає нечемно, то поводитьсь немов пустотливе дівча!

— А чом би вам не сказати правди?

Фрер насупився.

— Що ви маєте на увазі?

— Адже ви поставили цьому чоловікові точний діагноз.

— Звідки ви знаєте?

— Мисливський інстинкт.

Він зареготав.

— Нехай буде по-вашому. Ходімо зі мною.

Архів був розташований за шість корпусів од відділення Анрі Ея. Вони прямували шпитальним двориськом, що було осяяне сонцем. Надворі підморозило. Сірі доріжки. Будинки з випуклими покрівлями. Пальми. Була недільна днина, і, попри холоднечу, їм весь час зустрічалися люди, які вийшли погуляти, — гуртами до кількох душ, що оточували одного, з поведінки якого можна було відразу здогадатися, що саме його і прийшла відвідати рідня. Анаїс Шатле відверто розглядала відвідувачів і відвідуваних. Траплялися й одинаки. Літня жінка, що колисала ляльку, якою їй служила пляшка з-під мінеральної води. Юнак, який тримав у пазурястих пальцях цигарку і щось голосно доводив сам собі. Дідуган, що молився під деревом і гладив долонями свою бороду.

— І чого у вас тут тільки не побачиш...

Дівчина не вдавала, ніби не звертає уваги на дивацтва пацієнтів, і йому це сподобалося. Зазвичай відвідувачі вважали своїм обов'язком робити кислі гримаси. Либонь, щоб заховати за ними

власний страх і ніяковість. Анаїс теж боялася, та воліла дивитися небезпеці у вічі.

— У вас буває таке, що хворі тікають звідси?

— Тепер їх називають клієнтами.

— Як ото в таксі?

— Еге ж, — усміхнувся він. — Тільки звідси далеко не заїдеш.

— То бувають у вас втечі чи не бувають?

— Ніколи. Спеціалізовані клініки діють за зворотним принципом.

— Не зрозуміла.

Фрер показав їй на наступну доріжку, і вони попрямували далі. Сонце вже підбилося височенько, осяваючи все довкола яскравим промінням, що відганяло похмурі думки.

— Упродовж останніх п'ятдесяти років психіатрія працює під гаслом відчинених дверей. Завдяки нейролептикам більшість пацієнтів дістала змогу стати *майже* такою ж, як і решта людей. Принаймні вони можуть повернутися в родину або жити окремо під наглядом лікаря. Та багато хто воліє не покидати клініки, бо тут вони почуваються в безпеці. Вони бояться зовнішнього світу.

— Залишаються невиліковні?

— Авжеж. Хронічно хворі.

— І ніякої надії на одужання?

— У психіатрії цей термін не використовується. Інколи в стані людини, наприклад, шизофреніка, настає певне поліпшення. Решті необхідно постійно вживати ліки. За ними потрібно спостерігати, корегувати дозування, не допускати значних відхилень...

— Одне слово, напихати наркотиками.

Вони дійшли до архіву. Цегляна споруда з димарем на даху, де міг так само міститися й паровий казан або зберігатися садове знаряддя. Фрер пошукав у кишені ключі. Розмова тішила його.

— Усі зизом дивляться на наші методи лікування. Наче ми вибираємо пацієнтам хімічну гамівну сорочку. Але ж перш за все самим пацієнтам це дає полегшення. Якщо ви певні того, що ваш мозок весь час точать шури або з вами вдень і вночі балакають якісь люди, то, повірте мені, деяка млявість нітрохи не страшна.

Він одімкнув двері, застромив руку досередини, щоб увімкнути світло. Його охопив азарт — неділя, будиночок на відлюдді, чарівна працівниця поліції поруч... Наче подруга з дитинства, яку він веде до свого куреня в садку.

Анаїс Шатле мовчки розглядала приміщення. Завідувачка архіву довго провадила підпільну війну проти стружкових плит, ламп денного світла і килимового покриття. І потроху перетягла сюди всі шпитальні меблі з натурального дерева — шафи для книг і картотек, полиці й усе таке. Тому тут панувала тепла, майже хатня атмосфера, що схилилася до медитації й була просякнута пахощами виняткової охайності.

— Зачекайте мене тут.

Вони стояли в читальному залі, поміж шкільними партами і стільцями у стилі Жана Пруве. Фрер пройшов до самої бібліотеки: довгі шереги полиць, напхом напхані спеціальною літературою, монографіями, томами дисертацій із саморобними палітурками, медичними журналами за останню сотню років. Матіас достеменно знав, де шукати потрібні книги.

Повернувшись до читальної зали, він побачив, що Анаїс сидить за столом, і те видовисько захопило його: гарна була ця мотоциклістка, у джинсах і шкірянці, й так вона контрастувала з м'яким затишком цієї кімнати... Він узяв стілець і сів напроти Анаїс, поклавши перед нею обрану літературу.

— Гадаю, в Мішелля — чи в людини, що видає себе за нього — яскраво виражена реакція втечі.

Анаїс широко розплющила свої темні очі.

— Спершу я вирішив був, що ми маємо справу із синдромом ретроградної амнезії. Це класичний випадок втрати пам'яті, тобто особистої, персональної пам'яті пацієнта. Уже наступного дня після надходження до пацієнта почали повертатися спогади. Минуле начебто потроху спливало на поверхню. Та насправді відбувався протилежний процес.

— Протилежний процес?

— Наш ковбой не згадує, а вигадує. Створює собі нову особистість. Ми називаємо це явище психотичною, або дисоціативною, втечею. У психіатричному жаргоні є ще один термін — синдром «пасажира без багажу». Це дуже рідкісна патологія, хоч і відома ще з XIX століття.

— Поясніть, будь ласка.

Фрер узяв першу книжку з тих, які приніс, погортав її (вона була англійською) і розгорнув на потрібному розділі. Обернув книгу, щоб Анаїс могла прочитати її назву — «Лабіринт особистості».

Автор — такий собі Мак-Фелд із Шарлоттського університету, штат Північна Кароліна.

— Деколи трапляється, що людина, яка зазнала потужного стресу або була приголомшена, звертає за рік вулиці й раптом губить пам'ять. Згодом їй починає здаватися, наче вона щось і згадує, та насправді вона створює собі нову особистість і нове минуле, аби лише не повертатися подумки до того, що скоїлося з нею. Це своєрідна втеча, але ніби втеча в самого себе.

— А така людина усвідомлює, що вона робить?

— Ні, не усвідомлює. Мішель, наприклад, щиро вірить, що він згадує подробиці свого життя. Хоча він просто міняє свою шкіру.

Анаїс замислено погортала книжку, навіть не намагаючись щось там прочитати. Вона *міркувала*. Матіас уважно спостерігав за нею. Вуста її були міцно стиснуті. Раптом вона кліпнула. Щось підказувало йому: їй відомо, що таке психічний розлад. Раптом вона звела на нього очі, і Фрер аж здригнувся од несподіванки.

— І давно наука вивчає такі випадки?

— Перші випадки психогенної реакції втечі були зафіксовані в XIX столітті у США. Зазвичай причиною були нестерпні умови життя: борги, родинні чвари, тяжка праця. Утікач виходить у справах і більше не повертається до хати. Дорогою він усе забуває. А коли згадує, то виявляється, що він став геть іншою людиною.

Фрер узяв іншу книжку й розгорнув її перед працівницею поліції на потрібній сторінці.

— Найвідоміший випадок — Ансель Борн, проповідник-євангеліст, що перебрався до Пенсильванії й під іменем А. Дж. Браун відкрив крамничку канцтоварів.

— Борн? Як ото Джейсон Борн?

— Роберт Ладлем узяв його ім'я для свого персонажа, що потерпав од амнезії. В Америці воно стало загальною назвою.

— А це не те саме, що так званий синдром множинної особистості?

— Ні. У тих, що потерпають від цього синдрому, усередині співіснує відразу декілька особистостей. Та у випадках, про які я кажу, відбувається навпаки: людина ніби стирає свою попередню особистість і обертається іншою. Ніякого співіснування немає.

Анаїс неухважно переглядала статті, присвячені феноменові, навіть не намагаючись читати тексту. Її більше влаштували живі пояснення лікаря.

— І ви вважаєте, що це і сталося з Мішеллем?

— Я певен цього.

— Чому?

— По-перше, всі його спогади несправжні. Це ви й самі легко перевірите. По-друге, в них відчувається штучність. Вони зроблені нашвидкуруч, але, звісно ж, підсвідомо.

— Наприклад?

Матіас підвівся і пройшов за грубий дубовий прилавок, що служив завідувачці штаб-квартирою. У шухляді знайшов те, що шукав, і виклав перед нею коробку з грою «Ерудит».

— Наш незнайомиць каже, що звати його Мішелль.

Він виклав із пластикових квадратиків з літерами ім'я МІШЕЛЛЬ.

— Досить часто підказане підсвідомістю ім'я — анаграма іншого імені.

Він перемішав квадратиками і склав з них інше ім'я: ШЛЕМІЛЬ.

— І що все це означає?

— А ви ніколи не чули про Петера Шлеміля?

— Ні, — відказала вона.

— Це герой роману XIX століття, написаного Адельбертом фон Шаміссо. Чоловік, що згубив свою тінь. Либонь, наш пацієнт, створюючи собі нову особистість, згадав про цю книжку.

— А як це пов'язано з ним?

— Може, під утратою тині розуміється втрата своєї минулої особистості. Відтоді як Мішелль надійшов до нас, йому сниться той самий сон. Він іде під спекотним сонцем безлюдним селом. Раптом відбувається безгучний вибух зі сліпучо-білим світлом. Він тікає, але його тинь залишається на стіні будинку. Мішелль залишає за собою свого двійника.

Зараз, коли він повторював свою версію працівниці судової поліції, вона здавалася йому ще обґрунтованішою. Напевне Мішеллів сон являв собою образ його втечі.

— Повернімося до моєї справи, — сказала Анаїс і підвелася. Вона так і не скинула тої своєї шкірянки. — Кризу міг викликати шок, еге ж? Від того, що він там побачив?

— Убивство або труп? — усміхнувся Фрер. — Ви цілком логічно міркуєте. Авжеж, така можливість існує.

Анаїс підійшла до стола, що за ним сидів Матіас. Співвідношення сил повернулося до первісного стану.

— Які шанси, що до нього повернеться справжня пам'ять?

— Зараз мінімальні. Мені необхідно з'ясувати, хто він такий насправді, а потім я крок за кроком спробую повернути його собі. Лише тоді він щось згадає.

Дівчина відступила на крок і завмерла в рішучій позі.

— Ми візьмемося до цього вдвох. Що конкретно можна виділити з того, що він вам сповістив?

— Та небагато. Він буде нову особистість із клаптів давньої. Проте всі ці складники спотворені, затьмарені, часом вивернуті наопаши.

— Я можу отримати ваші записи?

— Про це й мови не може бути.

Фрер теж підвівся і легенько вклонився їй, намагаючись пом'якшити категоричність відмови.

— Мені дуже шкода, але це і справді неможливо. Медична таємниця.

— У нас убивство, — раптом владно відтяла вона. — І я можу викликати вас для допиту як прямого свідка.

Він обігнув стіл і став перед нею. Фрер був на голову вищий од неї, але, здається, це не справило на неї ніякого враження.

— Звісно, ви можете мене викликати. Та спершу вам потрібно буде здобути дозвіл ради професійної медичної асоціації. А вона вам його не дасть. І ви це знаєте не гірше, ніж я.

— Дарма ви так, — з докором сказала вона і знову заходилася міряти кроками кімнату. — Ми могли б поєднати наші зусилля. Адже обидві справи пов'язані поміж собою, тут і сумніватися нема чого. Хіба ви не готові зробити все, щоб дізнатися правду?

— До певної межі. Я хочу вилікувати пацієнта, а не запроторити його до в'язниці.

— У вас усе одно нічого не вийде. Не забувайте, що він мій головний підозрюваний.

— Ви погрожуєте мені?

Вона підійшла до нього, не кажучи ні слова і не виймаючи рук із кишень. Зараз вона поводитися точнісінько так, як і на початку

їхньої зустрічі. Ладна була воювати з цілим світом. Він теж застромив руки в кишені. Шкірянка проти білого халата.

Мовчання тривало. І раптом йому набридла ця дурнувата гра.

— У вас усе?

— Не зовсім.

— Що ще?

— Я хочу поглянути на вашого звіра.

За годину, повернувшись на паркувальний майданчик біля шпиталю П'єра Жане, Анаїс проглядала повідомлення на мобільнику. Ле Коз телефонував тричі. Вона хутко набрала його номера.

— Ми з'ясували особу клієнта.

— Ім'я?

— Дюрюї Філіпп. Двадцять чотири роки. Безробітний. Без певного місця проживання. Дохляк.

Вона взяла записника і швидко все занотувала.

— Відомості достеменні?

— Цілком. Із дилерами в мене нічого не вийшло, та потім я опитав чотирьох аптекарів і врешті вийшов на таку собі Сільвію Жантій, адреса: Тальянс, вулиця Камій-Пеллетан, будинок сімдесят чотири. У неї аптека на майдані Перемоги.

— Знаю, де вона. Далі.

— Відправив їй світлину на мобільник. І вона відразу впізнала хлопця, попри шви і гулі. Упродовж останніх трьох місяців він регулярно заходив до неї по субутекс.

— Чудово.

— Це ще не все. Я зателефонував Джафарові. Жебраки з бульвару Віктора Гюго теж його впізнали. Щоправда, знали вони його під прізвиськом Фіфі, та це таки той самий хлопчина. Гот. То з'являвся, то зникав. Міг по кілька тижнів пропадати бозна-де. За їхніми словами, останнім часом він мешкав у занедбаному будинку неподалік від вулиці Виноградників.

Вона відчинила дверцята авто і залізла досередини.

— Коли його бачили востаннє?

— Аптекарка — три тижні тому. Жебраки — два-три дні. І ніхто не знає, що він робив напередодні тієї днини, коли його забили.

— А друзі в нього були? Хтось такий, що міг би розповісти про нього більше?

— Ні. Дюрюї був сам. Якщо він не виходив на люди, то ніхто не знав, де він і що робить.

— Пса в нього не було?

— Був. Здоровезний собацюра. Він теж пропав. Напевне, убивця порішив і його.

— Перевір усе-таки в собачих притулках.

Анаїс подумала про спостережні камери. Треба розширити поле пошуку. Прочесати ретельно всеньке місто. На одній із плівок обов'язково буде Філіпп Дюрюї. Може, навіть у товаристві вбивці? Ох, ці мрії...

— А його лахи?

— Десь закопані, мабуть. Разом із псом.

Вона ще раз подумки уявила собі сцену вбивства. Спробувала детально відтворити все, що сталося. Вбивця не належав до волюцюг, він навіть знайомий не був із Дюрюї. Обрав майбутню жертву за декілька днів до злочину. Щось пообіцяв. Утерся до нього в довіру. Він знав, що той вживає героїн. Знав і те, що живе сам, то його легше буде закатрупити, щоб ніхто не похопився. І про пса знав, то надумав, як позбутися його.

Подобиці. П'ятниця 12 лютого. Наприклад, восьма вечора. На Бордо спадають сутінки. Темрява й імла. Може, убивця обрав той день через імлу. Або заздалегідь призначив день для вбивства, а негода виявилася для нього додатковим бонусом. Він знав, де шукати Філіппа Дюрюї. Запропонував йому пекельну дозу і припровадив до затишної місцини, де вже все було готове. Зокрема, знаряддя для швидкого знищення слідів. Пса, наплічника, вбрання. Надзвичайно організований злочинець. Залізні нерви. *Профі у своєму ділі.*

— Ти записав прізвище його лікаря? — поспиталася вона.

— Ох, забув! Так зрадив, що поталанило...

— Добре, облич. Вишли мені повідомленням номер телефону аптеки. Сама дізнаюся.

— А мені що робити?

— Тепер, коли тобі відомо, хто вбитий, з'ясує, що Дюрюї робив у Бордо. І в інших місцях.

— Це буде важкенько. Ці хлопці...

Анаїс відразу второпала, що він хоче сказати. Волюцюги — останні вільні бурлаки в сучасному суспільстві. У них немає ні кре-

дитних карток, ні чекових книжок. Ні авт, ні мобільників. У світі, де можна простежити за кожним дзвінком, за кожною покупкою, за кожним кроком, лише вони не залишають жодного сліду.

— Таж він наркоман! Спробуй звернутися до НАСОІСН.

У Національній автоматизованій системі з обліку індивідуального споживання наркотиків зберігалася інформація про всі арешти на території Франції, що були пов'язані з дурманом. Аббревіатура була дурнувата, але Анаїс давно вже не звертала уваги на логіку найменування поліцейських підрозділів.

— Відбитки пальців нічого не дали, — доповів Ле Коз.

— Це свідчить лише про те, що технологія і точні науки — різні речі. Я певна, що Дюрюї вже не раз затримували. Перевір ще раз. Його бодай раз, але все ж таки клали до стаціонару. Через наркоманію і все інше. Може, він отримував соціальну допомогу? Зокрема, за картотекою їхньої асоціації. Одне слово, зроби цілковите розслідування.

— А з дилерами як?

Анаїс не вірила в той слід. Продавці дурману нічого не скажуть. І білий героїн продали вбивці не вони. *У нього було окреме джерело.*

— Забудь. Зосередься на адміністративних пошуках. Крім того, мені потрібен детальний звіт про фізичний стан Дюрюї. Затеелефонуй Джафарові. Нехай трусоне соціальні мережі. Нічліжки. Асоціації. Нехай ще раз пройде занедбаними будинками і місцями, де кишить волоцюгами. І ще. Зв'яжися з Конантом. Нехай далі проглядає відеозаписи. Ми повинні знайти на плівках Дюрюї. І мені потрібен похвилинний графік його пересувань останніми днями перед смертю. Це найголовніше.

Анаїс закінчила розмову і рушила з місця. Їй хотілося хутчій від'їхати від божевільні, де все було просякнуте атмосферою ув'язнення і навіженства. За кілька хвилин вона дісталася до університетського містечка, що було розташоване неподалік від кварталу Таланс. Знову паркувальний майданчик. Зупинка. Вона перевірила повідомлення. Ле Коз надіслав номер телефона аптекарки. Анаїс негайно його набрала. У Сільвії Жантій не було під рукою журналу реєстрації — тієї неділі вона була вдома, — та вона згадала ім'я лікаря, що виписував рецепти тому хлопчині. Давід Тіо. Дільничний терапевт.

Ще один дзвінок. Слухавку взяла лікарева дружина. Як і щоне-ділі, той грав у гольфа в Лежі. Анаїс знала, де це. Увімкнула запалювання і подалася до Кешака, де було поле для гольфа.

Дорогою вона міркувала про того забудька, якого показав їй Фрер. До якогось певного висновку вона так і не дійшла. Зовні чоловігя справляв враження силаня. Та загалом дуже скидався на юридивого. Із тих, які мухи не скривдять. Що ж, за те їй і платили, щоб вона не довіряла першому враженню. Одне було їй зрозуміле: здоровань не має ніякого стосунку до організованої злочинності і не торгує дурманом.

Пів на третю. Анаїс прямувала до Медока. Тепер вона згадувала свою зустріч із психіатром. *Ласощі наостанок.*

Матіас Фрер був типовий зразок понурого красеня. Риси обличчя правильні, а ось міміка! Міміка виказувала його внутрішній неспокій. Темні, аж чорні очі, які надійно берегли всі таємниці свого власника. Ще чорніша хвиляста чуприна. Просто-таки романтичний герой, нехай йому всячина! Убрання... До вбрання він байдужий. Халат пожмаканий, наче він спав у ньому. Хоч як не дивно, це тільки додавало йому сексуальності...

Заспокойся, Анаїс! Їй уже траплялося змішувати докупи роботу й почуття, і ніякого добра від того не було. Хоч там як, психіатрова позиція її геть не влаштувала. Він буде до останку боронити інтереси свого пацієнта, начхавши на її розслідування. І не побіжить до телефона, почувши щось нове...

Вона помітила вказівник на гольфове поле в Лежі. Як по правді, вона раділа нагоді попрацювати в неділю. Принаймні не треба буде сидіти на дивані і слухати «Дикі коні» у виконанні «Роллінг стоунз» чи «Ідеальний день» Лу Ріда. Праця — остання надія людей, що зазнали краху в особистому житті.

Гольфовий моріжок розпочинався відразу за шерогою довгих дерев'яних попелястих споруд, що за своєю конструкцією скидалися на хатини Багамських островів, — модринові споруди, оббиті вагонкою й укриті гонтом із віргінського ялівцю. Зелені долини оточували їхні сірі стіни зусібіч, неначе додатки до обов'язкової програми.

Анаїс поставила авто на паркувальному майданчику, пропхавши свій «гольф» поміж всюдиходами «Порше-Каєн» і «Астон-

Мартін». Вилазячи надвір, вона страшенно хотіла плюнути на їхні сьайливі капоти чи й розтрощити кілька люстерок заднього огляду. Вона ненавиділа гольф. Ненавиділа буржуазію. Ненавиділа Бордо. Так ненавиділа, що поставало закономірне питання: нащо вона сюди повернулася? Утім, ненависть теж потребує насичення. Її треба жити, як ото хижого звіра годують. Їй ця негативна енергія допомагала вціліти під час тяжких періодів у житті.

Вона пішки дійшла до «Клаб-гауза». І, вже переступаючи порога, раптом уявила собі, що зараз зіткнеться з батьком. Весь час вона боялася, що раніше чи пізніше це станеться. Зайва причина, щоб триматися поодаль від цього міста.

Вона окинула оком салони і крамнички зі спорядженням. Жодного знайомого обличчя. В отаких місцях, де збиралося так зване світське товариство, вона зі страхом чекала, що хтось упізнає в ній дочку Шатле. Пов'язаний із цим іменем скандал, що прогрімів у світських колах Бордо, не забувся й досі.

Вона увійшла до бару. Дивно, але поки що ніхто не попросив її покинути приміщення, хоч вона прийшла сюди у джинсах і підбитих залізом черевиках. Гравці у гольфа, переважно чоловіки, з'юрмилися довкола полірованого барного шинквасу. Усі були вбрані в костюми, що личили цій місцині. Картаті штани. Щільні плетені светри поло. Підбиті цвяхами черевики. Марки наввипередки кричали про себе — «Ральф Лорен», «Гермес», «Луї Віттон»...

Анаїс гукнула бармена, непомітно показала йому посвідчення і пояснила, що їй тут треба. Бармен погукав начальника хлопчаків, що подавали ключки. З беджа¹ на зеленому пуловері видно було, що звати його Ніколя. Авжеж, лікар Давід Тіо зараз на полі. І Ніколя повів Анаїс за собою. Вони вже збиралися сісти в мінікар, аж їх перепинили: лікар щойно подався до роздягальні. Анаїс знову попрямувала за своїм проводирем.

— Оце тут, — сказав Ніколя, коли вони дісталися до дерев'яної лазні біля пагорба. — Але туди можуть заходити лише чоловіки.

¹ Бедж — значок-ідентифікатор учасника, працівника (установи, виставки, ярмарку, трейдера на торгах), на якому є реєстраційний номер, фотокартка, ім'я учасника та назва установи, яку він представляє. — *Прим. пер.*

— Проведіть мене.

Вони увійшли до чоловічого приміщення. Їх оточило хлюпання води в душі, галас, запахи поту впереміш із пахощами парфумів. Декотрі чоловіки вбиралися перед шафками з дерев'яними дверцятами. Інші виходили з душової, мокрі й голі. Треті зачісувалися або натирали тіло зволожувальним кремом.

В Анаїс виникло таке відчуття, наче вона просто-таки фізично вдерлася до царства чоловічої всемогутності. Тут розмовляли про гроші, владу, політику та спортивні перемоги. І, звісно ж, про секс. Кожен розповідав про свої перемоги в ліжку і хвалився коханками так само, як ото з гордістю сповіщав про те, скільки очок набрав на гольфовому моріжку. На неї ніхто поки що не звертав уваги.

— Хто тут Тіо? — запитала вона Ніколя.

Хлопець показав на чоловіка, що застібав ременя. Кремезний, високий, років п'ятдесяти, з сивиною на скронях. Анаїс підійшла, і її знову охопив неспокій. Чоловік виразно скидався на її батька. Те саме смагляве і величне обличчя. Той самий вираз на ньому — власника, що прагне твердо стояти на своїй землі.

— Лікар Тіо?

Чоловік усміхнувся. Її дискомфорт лише посилювався. На неї дивилися ті самі крижані очі, як і в батька. Прозорі очі, що прагнули втопити тебе у своїй безодні.

— Це я.

— Анаїс Шатле, капітан судової поліції Бордо. Я хотіла б побалакати з вами про Філіппа Дюрюї.

— А, про Філіппа! Розумію...

Він поставив ногу на лавку і заходився зав'язувати шнурки. Метушня в роздягальні наче і не стосувалася його. Анаїс зачекала кілька секунд.

Лікар узявся до другого черевика.

— У нього якісь неприємності?

— Він помер.

— Передозування?

— Авжеж.

Тіо випростався і з фатальним виразом на обличчі похитав головою.

— Здається, новина вас не дуже здивувала.

— Я знаю, що він колов собі у вени, тож не дивуюся.

— Ви йому виписували субутекс. Він намагався покінчити з дурманом?

— У нього були періоди поліпшення і погіршення. Коли він був у мене останнього разу, ми дійшли до чотирьох міліграмів препарату. Здавалося, він став на правильний шлях, та я не мав особливих надій. І ось доказ...

Лікар надів пальто зі щільної вовни.

— Коли ви бачили Філіппа востаннє?

— Треба глянути в нотатках. Десь тижнів зо два тому.

— Що ви про нього знаєте?

— Небагато. Раз на місяць він приходив до диспансеру. Пса залишав надворі. Про себе нічого не розповідав.

— До диспансеру? Ви приймали його не у своєму кабінеті?

Він застебнув дерев'яні гудзики і зашморгнув блискавку спортивної валізки.

— Ні. У четвер я зазвичай чергую у кварталі Сен-Мішель. У МПЦ — медико-психологічному центрі.

Анаїс і так не дуже могла збагнути, як це такий пещений буржуа погодився впустити до свого кабінету такого брудного бурлаку, як Філіпп Дюрюї. Та уявити, що Тіо приймає в обдертому приміщенні диспансеру місцевий простолюд, їй було ще важче.

Він буцім прочитав її думки.

— Вас дивує, що такий лікар, як я оце, погоджується чергувати в диспансері? Безумовно, у такий спосіб я заспокоюю моє сумління.

Він промовив це з неприхованою іронією в голосі. Анаїс відчувала, як у ній скапає роздратування. Галас, що стояв у роздягальні, заважав їй зосередитися. Звуки цих самовдоволених самців, щасливих, що вони вкупі, що можуть смакувати усвідомлення своєї могуті й заможності, аж свердлили її слух.

Тіо тим часом провадив:

— Для вас, поліцаїв, та й узагалі для всіх лівих, ми джерело лиха. Хоч що робили б, ми ніколи не маємо рації. Бо спонукає нас тільки зиск або буржуазне лицемірство.

Він попрямував до виходу, помахавши на прощання рукою декому з друзяк. Анаїс наздогнала його.

— Філіпп Дюрюї розповідав вам про свою рідню?

— Сумніваюся, що вона в нього була. Мені він принаймні такого нічого не казав.

— А друзі?

— І друзів не було. Він був волоцюга. Самітник. І культивував оцей свій образ мовчазного, замкненого хлопця. Мандрував країною. Цікавили його тільки дві речі — музика і дурман.

Тіо вийшов за порога, Анаїс услід за ним. О четвертій пополу-дні надворі вже смеркало. Тут замість чоловічого гомону було каркання ворони. Анаїс аж затремтіла у своїй куртці.

— Але ж усе-таки він вважав своєю домівкою Бордо?

— Домівка — це вже було б занадто. Раз на місяць він приходив до мене в диспансер. Значиться, був о тій порі в місті.

Лікар дійшов до стоянки і дістав із кишені ключі. Анаїс усе було зрозуміло без слів: він не збирається балакати з нею без кінця.

Вона вирішила спробувати ще раз.

— Він розповідав вам про своє минуле? Про те, звідки він родом?

— Ви погано уявляєте собі, на що скидається спілкування диспансерного лікаря і такого наркомана, як Дюрюї. Добридень і до побачення, та й годі. Я оглядаю його, виписую рецепта, і хлопчина зникає. Я ж не психоаналітик.

— Він ходив до психоаналітика в МПЦ?

— Сумніваюся. Філіпп ні в кого не просив допомоги. Він цілком свідомо обрав безпритульність.

— У нього були ще проблеми зі здоров'ям?

— Кілька років тому він заразився гепатитом С. Та не вживав ніяких ліків, не дотримувався дієти. Чистісіньке самогубство.

— Вам відомо, як він приохотився до героїну?

— Гадаю, за класичною схемою. Спершу трава. Для того, хто ходить на рейви¹, це діло звичне. Потім екстазі. Та якщо в неділю вранці ви вколете собі першу дозу героїну, щоб зняти ломку після екстазі, то в понеділок уранці прокинетесь запеклим наркоманом. Усе воно, як і в усіх.

¹ Велике молодіжне зібрання («збіговисько»), що розпочинається увечері й закінчується вранці і на якому слухають головно танцювальну музику.

Лікар зупинився біля чорного «мерседеса» класу С. Тієї миті вперше стало видно, який він зморений. Усього на декілька секунд, та він утратив контроль над собою. Завмер перед авто з ключами в руці. Але наступної миті знову розправив плечі й рішуче натиснув на кнопку розблокування дверей.

— Не розумію, нащо розпитувати про все це. Якщо Філіпп загинув од передозування, чому його смерть цікавить судову поліцію?

— Дюрюї справді вмер від передозування, але це було вбивство. Хтось упорснув йому у вену смертельну дозу героїну. Надзвичайно чистого героїну. А потім йому понівечили обличчя, насадивши на шию голову бугая.

Тіо допіру відчинив багажника. Анаїс побачила, як він зблід, і відчула задоволення. Уся його самовпевненість танула на очах.

— Що це було? Серійне вбивство?

За нашого часу це словосполучення всі знають. Немов ідеться про добре відоме суспільне явище. Ніби щось середнє між безробіттям і фаховим самогубством.

— Якщо це серія, то вона щойно розпочалася. Він розповідав вам про своїх дилерів?

Лікар кинув валізку в багажника і рвучко зачинив його.

— Ніколи.

— Коли ви бачили його останнього разу, він не казав вам, що в нього з'явився новий дилер? Той, що постачає героїн найвищої якості?

— Ні. Навпаки, він здавався як ніколи повний рішучості покинути це діло.

— Після цього ви з ним бачилися? За інших обставин?

Тіо відчинив дверцята авто.

— Ні, жодного разу.

— Ми перевіримо, — пообіцяла вона, засовуючи руки в кишені.

І відразу ж пошкодувала. Таке міг казати лише поліцай, та ще й дурнуватий. Лікаря нема в чому підозрювати. Тією фразою вона хотіла лише налякати його. Кожному поліцаєві відома ця владна спокуса.

Лікар сперся на дверцята машини.

— Панночко, ви робите все, щоб викликати в мене неприязнь, та, попри це, ви подобаєтеся мені. Ви просто дівча, яке гнівається

на цілий світ. Як і всі ті, кого я раз на тиждень приймаю в диспансері.

Анаїс згорнула руки на грудях. Спочутливий лікарів тон сподобався їй ще менше, ніж гордовитий.

— Відкрию вам одну таємницю, — провадив він, нахилиючись до неї. — Знаєте, чому я чергую в диспансері, хоч до мене в кабінет стоїть черга з найзаможніших людей у Бордо?

Анаїс не рухалася, тільки тупала ногою і мовчки кусала губи. Еге ж, як мале хиже звірятко.

— Мій син помер від передозування в сімнадцять років. У мене не було й найменшої підозри, що він курить травку. Як ви гадаєте, достатня це підстава? Я нічого не можу повернути чи поправити. Але я можу допомогти кільком дітлахам, коли їм буде зле. І це ліпше, ніж нічого.

Грюкнули дверцята. Анаїс дивилася, як «мерседес» ховається за деревами і щезає в сутінках. Їй раптом згадався Колюшів скетч про поліцаїв. Голос його: «Авжеж, я знаю, що трохи схожий на дурника». Здавалося, наче він сказав це про неї особисто.

Дев'ята вечора.

Чергування нарешті скінчилося. Матіас Фрер повертався до дому, думаючи про чоловіка в стетсонівському брилі та про Мінотавра. Після того, як пішла Анаїс Шатле, він весь час міркував про зв'язок, що, можливо, поєднував оці дві події. Цілий день, приймаючи хворих, він подумки ставив собі це запитання. Який стосунок має Мішель до вбивства? Що саме він бачив насправді? Фрер уже шкодував, що не погодився на пропозицію тієї дівчини про співробітництво. Він геть не уявляв собі, що ще зробити, щоб розбудити пам'ять ковбоя.

Йому спало це на думку, коли він обертав ключа в замку дверей свого дому. Можна вдатися до блефу. Він запалив світло в передпокої й увійшов до мережі. І за хвилину — хто б міг подумати, що це так просто? — знайшов координати найближчої до Бордо криміналістичної лабораторії № 31, що була розташована в Тулузі. Якщо у справі цього забудька працювала група з цієї лабораторії, якщо саме її працівники брали зразки з рук Мішелля, то вони ж таки займалися і справою Мінотавра.

Найкращий спосіб отримати більше інформації — зателефонувати їм.

Слухавку взяв черговий. Фрер назвався психіатром, якого залучили як експерта до розслідування вбивства на вокзалі Сен-Жан. Чоловік на тому кінці дроту вже знав про нього — ще вранці вони отримали додаткові матеріали для проведення аналізів.

Фрерові здогади підтвердилися. І з незнайомцем, якого виявили на коліях уночі на 13 лютого, і з трупом, який знайшли за добу по тому, працювали ті самі фахівці. Допоміг простий збіг: група вже була в Бордо, хоч викликали її зовсім з іншого приводу.

— Ви не могли б дати мені номера мобільника керівника групи?

— Координатора, хочете ви сказати?

— Авжеж, координатора.

— Узагалі, це суперечить усім правилам. Запит має надіслати офіцер, який очолює розслідування.

— Ви маєте на увазі Анаїс Шатле? Але це ж саме вона попросила мене вам зателефонувати.

Ім'я капітана було немов пароль. Продиктувавши номери, чоловік докинув:

— Координатора звати Абделятіф Дімун. Він ще у вас, у Бордо. Залучив до співробітництва приватну лабораторію і хоче дочекатися результатів.

Фрер подякував черговому, поклав слухавку і відразу ж набрав нового номера.

— Алло?

Він повторив свою побрехеньку про експерта-психіатра. Та чоловік, який звався Абделятіф Дімун, вочевидь не вчора народився.

— Я повідомлю про результати особисто капітана, що очолює розслідування. Копію надішлю слідчому судді, коли його призначать.

— Мій пацієнт потерпає від амнезії, — відповів йому Фрер. — Я намагаюся повернути йому пам'ять. Будь-яка деталь, будь-який натяк можуть надати мені неоціненну допомогу.

— Я розумію вас. Але вам слід звернутися до Анаїс Шатле.

Фрер удав, ніби не почув тих слів.

— У звіті написано, що на руках виявили сліди пилу...

— Добродію, не будьте такий упертий. Завтра вранці Шатле отримає мій звіт. Зателефонуйте їй.

— Ми можемо заощадити час. Завтра вранці я проведу сеанс гіпнозу з цим пацієнтом. Бодай натякніть мені! А то я згайную цілий день.

Дімун мовчав. Певне, вагався. Паперова тяганина всім уже сиділа в печінках. Фрер поспішив розвинути успіх.

— Скажіть бодай основне. За словами мого пацієнта, до якого починають повертатися деякі спогади, частинки під нігтями можуть бути цегляним пилом...

— Нітрохи.

— А що ж воно?

— Різновид фітопланктону.

— Як ви сказали?

— Морський планктон. Мікроорганізми, що живуть у прибережних водах Атлантичного океану на півдні Франції. Здебільшого на Баскському узбережжі.

Фрер подумав про Мішеллеві вигадки з приводу Оданжа, Кап-Ферре і неіснуючого села Марсак біля Пташиного острова. Сптворення і деформації, що за ними ховається справжнє місце його народження — *Країна Басків*.

— То вже визначили, що це за планктон?

— Довелося звернутися до Інституту океанологічних досліджень і Відділу із захисту довкілля узбережжя. Планктон належить до родини *Mesodinium harum*, тобто до диноджгутиконосців. Коли вірити людям, із якими ми розмовляли, це рідкісний вид фітопланктону, що належить до підводної флори Баскського Карнізу.

Матіас хутко записав це і відразу ж — хапай, дяче, поки гаряче! — запитав:

— Ще щось знайшли?

Його розмовник трохи повагався, а потім усе-таки сказав:

— Поліцію зацікавить той факт, що цей самий вид планктону виявили ще в одному місці.

— Де?

— На місці злочину. На дні ремонтної ями. Ми встановили відповідність поміж зразками, взятими з рук вашого пацієнта, і зразками з ями.

Фрер мовчав, намагаючись осмислити ту новину. Анаїс Шатле мала рацію: ковбой бачив трупа. А може, і ще щось...

— Дякую, — сказав він. — Я поки що утримаюся від використання цієї інформації під час проведення гіпнозу. Розслідування — це справа поліції.

— Авжеж, — схвально відгукнувся Діmun. — Нехай щастить.

Матіас поклав слухавку. Тремтячою рукою записав усе, що почув од фахівця. Морський планктон свідчив про Баскське узбережжя. Може, вказував на професію, що пов'язана з морем. Він і досі був певен, що Мішель працює руками, до того ж надворі. Рибалка? Він декілька разів підкреслив те слово.

Та разом планктон пов'язував Мішелля і з трупом. Фрер поклав ручку. Його охопило відчуття, що той зв'язок стане петлею на шиї його пацієнта...

І водночас увесь його лікарський досвід, уся інтуїція запевняли у протилежному: ковбой не винен. Може, він застав убивцю на місці злочину. Може, навіть зчепився з ним, озброєний ключем і телефонним довідником. І кров на тих предметах цілком могла виявитися кров'ю вбивці...

Та думка немовби підштовхнула його до іншої, і Фрер подався до кухні. Не запалюючи світла, він підійшов до вікна і глянув надвір. Людей у чорному там і близько не було.

— Шато-лесаж — одна з шести зареєстрованих у Медоці марок вина найвищої якості, що виробляється в Лістрак-Медоці...

Анаїс змерзла. У сховищі, де стояли високі хромовані резервуари, схожі на домовини, гуляли протяги. Добре, хоч куртку не скинула. І ще вона подумки раділа, що зовні не виділяється поміж іншими членами клубу, які теж не належали до панів.

— Наша винарня має давню історію. Сорти винограду, які ми використовуємо, відомі з XV століття...

Група помалу рухалася залою, слухаючи розповідь власника і розглядаючи свої відображення у сріблястих боках резервуарів для вина. Щонеділі надвечір Анаїс вирушала в екскурсію до нової винарні — вона була членом клубу дегустаторів, що організував відвідування різних шато, розташованих біля Бордо.

І щоразу вона запитувала себе: навіщо їй воно? Що вона забула на цих нудних похонденках? Хіба не ліпше було б збути вечір перед телевізором, із тарілкою на колінах, дивлячись черговий серіал? Не кажучи вже про те, що можна було присвятити цей час

вивченню символіки міфу про Мінотавра. Або дослідженню шляхів поширення наркоторгівлі в Європі.

Вона не поставила перед собою жодне з цих запитань. Як і щонеділі, точнісінько о восьмій вечора, вона подалася до виноградника. Розслідування наприкінці дня не дало нічого нового. Джафар дуже ретельно прочесав усі притулки бурлак, але марно. Ле Коз працював над детальною біографією Філіппа Дюрюї, та сподіватися на успіх у цьому напрямку в неділю було неможливо. Ко-нант закінчив перегляд відеозаписів зі спостережних камер на вокзалі — потерпілого там і близько не було — і перейшов до вивчення записів, зроблених у кварталах для безпритульних. Від Зака зовсім звісток не було. Склалося таке враження, ніби він зник у пошуках скотарів.

Анаїс телефонувала до Форт-Роні. Їй пощастило поговорити зі співробітником архіву — справжньою живою енциклопедією злочинного світу. Та він геть нічого не пам'ятав про вбивство з міфологічною підкладкою. Не пам'ятав, щоб якась сцена убивства відбувалася за таких моторошних обставин. Ні у Франції, ні в Європі. Анаїс побалакала телефоном зі своїми помічниками і відпустила всіх додому, загадавши завтра зранку зібратися в комісаріаті.

Коли вона виходила з дільниці, її зупинив старший комісар Деверса і затримав на кілька слів. Зміст його розмови був *claro*¹. Нічого не казати засобом масової інформації. Прокуратура призначить слідчого суддю не раніше, ніж за шість днів. Доти Анаїс вільна у своїх діях і може провадити розслідування на власний розсуд. Тільки нехай не втрачає пильності: політичні кола Жиронди, депутатський корпус і взагалі всі, хто має вагу в суспільстві, будуть стежити за кожним її кроком. Анаїс подякувала йому за довіру і з незворушним виглядом попрощалася, хоча насправді від стресу шлунок її вже зібгався в кім'ях.

— У листопаді ми розливаємо вино в діжки, де розпочинається процес малолактозної ферментації. Пересічно вино витримується в діжках від дванадцяти до тринадцяти місяців...

Анаїс знову почало морозити. Вона уявила собі, що її руки вкриті шрамами. Відчуття, що вони весь час голі, виставлені на показ, нічим не захищені, не покидало її ніколи. І не було на світі

¹ Недвозначний (*исп.*). — Прим. пер.

такої тканини й такого одягу, що міг би подолати цей холод. Адже струмував він *ізсередини*.

— Ми не прагнемо затягувати досягання вин у дерев'яних діжках. Наша мета — виробництво гармонійних вин, що поєднують у собі фруктові пахощі, кислоти і міцність. Це круглі, приємні на смак вина, що дарують відчуття свіжості...

Анаїс більше його не слухала. Вона поринула сама в себе. На дно своєї душі. Свого болю. Мимоволі вона міцно зціплювала долоні, а в голові весь час шугала та сама думка. *Не витримаю я...* Тепер дрижаки пішли й у ноги. Вона стояла і дривоніла всеньким тілом. Та zarazом почувалася так, неначе геть закам'яніла. Коли надходив черговий напад паніки, вона могла повалитися додолу чи впасти на якусь лавку і не рухатися декілька годин. Її ніби параліч змагав. Жах сковував її своїм крижаним подихом і тримав у цупких обіймах.

— Сьогодні ми продегустуємо вино дві тисячі п'ятого року, що у Медоці видався надзвичайно врожайним. Зараз можна тільки гадати, якої цінності сягнуть вина врожаю цього року в майбутньому. Як по правді, дегустувати це вино поки що зарано. Та ми взяли декілька зразків із діжок і...

Гурт попрямував до льоху замку. Перед самими сходами Анаїс завагалася, та все-таки вирішила йти за всіма. Їй насилу пощастило спуститися. У льоху тхнуло пліснявою. Ферменти поволі, але надійно робили своє. Анаїс любила вино. На жаль, воно завжди нагадувало їй про батька. Адже це він навчив її всього, що вона знала про виноробство. Навчив куштувати і дегустувати вино. Навчив його колекціонувати. Коли полуда спала з її очей, їй довелося зрестися всього, що бодай краєм стосувалося її наставника. Але вино... Він і так украв у неї все. Вона не дозволить йому вкрасти ще й любов до вина.

— Ще раз повторюю, термін дегустації цього вина ще не настав...

Зненацька Анаїс розвернулася і пішла від групи. Спотикаючись, піднялася східцями. Так само потираючи руки, побігла залом з резервуарами. Надвір. Подіхати. Заквилити, щоб ніхто не почув. Вона бігла, і її спотворений, карикатурний відбиток слідував за нею, перескакуючи з одної випуклої блискучої стіни на другу. Спогади охопили її неначе повінь. Жах дедалі зростав, і мозок її ось-ось мав вибухнути. Як завжди.

Їй конче треба було надвір, під нічне небо.

Майданчик перед винарнею був порожній. Збавивши ходу, Анаїс поминула винні комори і попрямувала до виноградників. Усе довкола здалося синім. Земля і небо помалювалися в місячні барви. Грунт під ногами сірів, наче посипаний попелом, і з нього стирчали виноградні лози.

ВИНО...

БАТЬКО...

З рота в неї виривалися хмарки пари, змішуючись із сивим серпанком випарів, що курілися із землі. Пагорб спадисто спускався до естуарію¹ Жиронди, й Анаїс попрямувала стежиною в діл. Галузки і тички виноградної лози люто чіплялися за джинси, наче не хотіли її пропускати.

ВИНО...

БАТЬКО...

Аж у самісінській гушавині виноградника попустила вона віжки своїм спогадам. Змалку і за юних літ у її житті була тільки одна людина. Її батько. Нічого дивного для дівчинки, що втратила матір, коли їй було вісім років. Дивне було інше — у батьковому житті теж була одна жінка. Його донька. Вони були ідеальною платонічною синкретичною парою.

Зразковий батечко. Сам допомагав їй робити завдання. Сам зустрічав її після занять у школі їзди верхи. Сам водив її на пляж у Сулак-сюр-Мер. Розповідав їй про матінку-чилійку, що згасла у психіатричній клініці, наче квітка в оранжереї. Він був завжди з нею. Завжди поруч. Завжди досконалий.

Деколи Анаїс почувала якийсь дискомфорт. Незрозумілий. Її охоплювала паніка. Її змагав жах у присутності батька. Наче її тіло знало те, що залишалося невідомим її свідомості. Що саме?

Відповідь вона отримала 22 травня 2002 року.

Вона була надрукована на сторінках газети «Сюд-Вест».

Стаття вийшла під заголовком «Кат у наших виноградниках». Автор її був тележурналіст, що незадовго перед тим подивився документальний фільм, знятий для каналу «Арте» і присвячений ролі французьких військових у діяльності південноамериканських

¹ Естуарій — лійкоподібне розширене гирло річки, що впадає в океан або море. — *Прим. ред.*

диктатур у 70-х роках. Активісти ультраправих рухів, колишні члени Секретної військової організації, відставні агенти Служби громадянського сприяння співрацювали з кривавими режимами як інструктори. Знайшлися і такі французи, що брали безпосередню участь у репресіях. Так, відомий винар, що працював у Чилі, особисто орудував ескадронами смерті. Він і не збирався ховатися під псевдо. Усі знали його як уродженця Акваітанії Жана-Клода Шатле. Удень — винар. Уночі — кат і вбивця.

Після публікації статті телефон удома дзвонив без угаву. Новина поширилася містом наче пожежа. В університеті Анаїс чула приглушений шепіт у себе за спиною. На вулиці перехожі озиралися на неї. Незабаром фільм продемонстрували на каналі «Арте». Істина вихлюпнулася назовні. У кадрах були світлини її батька — він був молодший і не мав такого імпазантного вигляду, до якого звикла Анаїс. Про нього казали як про «чільну постать в організації тортур у Сантьяго». Свідки згадували його виправку, сивуватого чуба і світлі очі, а головне, кульгавість, через яку його неможливо було переплутати з кимось іншим. Жан-Клод Шатле кульгав на одну ногу змалку, бо якось невдало впав із коня.

Люди, яких він катував, розповідали про його м'який голос і ті звірства, що він коїв: електрошок, понівечення, видалення кісток і впорскування камфори. В арсеналі у Кульгавого, *El Cojo*, як його прозивали, була улюблена витівка: щоб спровадити на той світ чергового в'язня, він пускав йому в горлянку живу гадюку. Свідки протилежної сторони, переважно військові, казали, що Шатле, молодий учень генерала Осареса, який служив в Аргентині, зробив неоціненний внесок у формування і підготування загонів бойовиків...

Анаїс дивилася фільм у гостях, у подруги. Приголомшена, вона втратила голос. Наступними днями місцева преса оприлюднила відразу декілька статей. Батько від тих атак замкнувся в гордому мовчанні й покропив дім святою водою — він-бо завжди був ревний католик. Анаїс була приголомшена; вона зібрала свої речі. Їй був уже двадцять один рік, і від матері, що призначила її своєю єдиною спадкоємицею, у неї залишалися сякі-такі грошенята від продажу землі в Чилі.

Вона винайняла двокімнатне помешкання на центральній торговій вулиці Фондодеж і відтоді жодного разу не бачилася з бать-

ком. Та її невідступно переслідували слова свідків, що змальовували Кульгавого. Його балачку. Його жести. Його руки.

Ті самі руки, що звично бралися за електричні контакти *picana*¹. Руки, що мордували, різали, кололи інших людей. Ті руки купали її, коли вона була дитиною. Тримали її, проводжаючи до школи. Боронили від усього на світі.

Як по правді, вона передчувала все це. Наче її матінка, замурована в божевіллі, встигла подумки сповістити їй свою страшенну таємницю: вона побралася з дияволом. І Анаїс була донька цього диявола. На ній лежало прокляття крові.

Голос до неї потроху повернувся, так само як і вона повернулася до нормального життя. Навчання на правничому факультеті. Диплом. Вища державна школа офіцерів поліції. Скінчивши її, Анаїс попросила місяць на роздуми. І подалася до Чилі. Вона добре розмовляла іспанською, недарма ж у її жилах бігла чилійська кров. Розшукати батьків слід виявилось просто. Гадюка уславився в Сантьяго. За місяць вона провела розслідування. Зібрала речові докази, свідчення, світлини. Матеріалу виявилось досить, щоб домагатися екстрадиції батька із Франції до Чилі чи принаймні для підтримання позовів чилійських утікачів у Франції.

Та вона нічого цього не зробила. Не звернулася до суду. Не зв'язалася з адвокатами потерпілих. Просто повернулася до Бордо. Орендувала в банку панцерну шафу і заховала там зібрані документи. Замикаючи ту залізну коробку, вона оцінила чорний гумор ситуації: то було її перше розслідування, її бойове хрещення в ролі працівниці поліції. Та вона розуміла, що програла. У неї забрали все. Дитинство. Походження. Особистість. І майбутнє віднині уявлялося їй чистим аркушем.

Вона звелася на ноги й розсунула галуззя. Напад минувся. Як завжди, Анаїс дійшла до того ж висновку, що й передніше. Їй треба знайти собі чоловіка. Терміново. Чоловіка, що в його обіймах минуться всі її згадки, всі її страхи і весь її біль. Вона втерла сльози, обтрусилася коліна і почваланала вгору по схилу. *Чоловік у її житті*. Вона думала не про координатора з криміналістичної служби, отого привабливого араба, і не про дурнів у мережі.

¹ Електричний батіг для худоби (*icn.*). — Прим. пер.

Вона думала про психіатра.

Рафінований інтелектуал у бібліотеці з полицями зі сполірованого дерева.

Їй хотілося поринути у мрії, та образ Фрера повернув її до вбивства. Вона перевірила мобільника. Нових повідомлень нема. Ото й добре. Можна буде хоч поспати трохи. А завтра зранку взятися до розслідування. Для неї вже розпочався зворотний відлік.

Вона підійшла до авто. Холоднечі вже не відчувала. Тільки в очах трохи пекло — забагато плакала. У горлі стояв гірко-солоний присмак.

Вона відчинила дверцята, аж задзеленчав телефон.

— Алло?

— Це Зак.

— Де ти пропадав, скажи на милість?

— На півдні. Знайшов твого бугая.

— Ви певні цього?

— На всі сто відсотків. Це Патрік. Патрік Бонфіс.

Медсестра стояла напроти його стола, узявшись у боки. Міріам Феррарі. Тридцять п'ять років. Зріст один метр сімдесят сантиметрів. Вага вісімдесят кілограмів. Фрер добре знав її. Дужа, як чоловік, та добра, мов нянька. Вона ще не скинула пальта, і з плеча звисала сумка. Вона прийшла до відділення вранці у понеділок і почала вимагати зустрічі з Матіасом Фрером.

Вона щойно впізнала ковбоя-забудька у коридорі відділення.

Психіатрові аж не вірилося в такі збіги обставин.

— Я з басків, пане. Моя родина мешкає в Гетарі, в селі на узбережжі, неподалік від Біарріца. Кожними вихідними я їду додому. У мого зятя продуктова крамниця біля фронту. І ось...

— І що ж?

— Приходжу сьогодні на роботу і бачу його. Я відразу його впізнала. Та це ж, думаю, Патрік! Патрік Бонфіс. Рибалка. Його в нас усі знають. У нього свій човен біля причалу.

— Ви з ним розмовляли?

— Авжеж. Здоров, кажу, Патріку. Що ти тут робиш?

— А він щось відказав на те?

— Та нічого. Але ж і це відповідь, правда?

Фрер сидів, опустивши очі, і вивчав предмети на столі. Записник. Ручка. Довідник французьких лікарських препаратів «Відаль». Книга з англійською назвою «Diagnostic and Statistical Manual», американський довідник із класифікації душевних розладів. Він дивився на ті звичні речі й розумів, що вони німе свідчення обмеженості його знань. Свідчення його безпомічності.

Якби не випадок, хіба зумів би він з'ясувати особу пацієнта?

— Розкажіть про нього детальніше, — попросив він медсестру.

— Та я не знаю, що й розповідати.

— У нього є дружина чи діти?

— Дружина є. Ну, не зовсім дружина. Ніби подруга. Вони не одружені.

— Як її звати?

— Сільвія. Або ні, Софі. Не пам'ятаю гаразд. Вона в каварні працює, біля порту. Як сезон, звісно. А решту часу допомагає Патрікові. Невода полагодити чи ще там щось...

Фрер записував усе. Він згадав про планктон, що виявили під нігтями пацієнта. Гетарі розташоване в зоні, де водиться цей мікроорганізм. *Патрік Бонфіс*. Він підкреслив ім'я.

— Давно вони мешкають у Гетарі?

— Я й не знаю. Принаймні поселилися там раніше, ніж ми. А ми в Гетарі вже чотири роки.

Знаючи, хто він такий, Фрер міг поступово оживити пам'ять пацієнта, що стосувалася його достеменною особистості. А потім узятися до причин, які викликали амнезію. *З'ясувати, що той бачив на вокзалі.*

— Дякую, Міріам, — сказав він, підводячись. — Ці нові факти сприятимуть лікуванню... Патріка.

— Ви вже вибачте мені, лікарю, але... Не дуже насідайте на нього, добре? Щось мені вигляд його не до вподоби. Якийсь такий... засмучений.

— Не турбуйтеся. Ми будемо потроху просуватися.

Медсестра вийшла.

Так само навстоячки Фрер перечитав свої нотатки. І сказав собі, що, навпаки, не можна було гаяти часу. Він замкнув двері й по-сунув до себе телефона. Дзвінок у довідкове бюро, і ось перед ним уже лежав номер телефона Патріка Бонфіса в Гетарі.

Після третього дзвінка слухавку взяла жінка.

- Це Сільвія Бонфіс? — навпрямки запитав Фрер.
- Не Бонфіс моє прізвище. Мене звати Сільвія Робен.
- Ви подруга Патріка Бонфіса?
- А ви хто?

У голосі вчувалася суміш надії та неспокою.

— Я лікар Матіас Фрер, психіатр зі шпиталю П'єра Жане в Бордо. Патрік Бонфіс тепер перебуває у мене у відділенні. Він прибув до нас три дні тому.

— О Боже...

Голос жінки урвався, і Матіас почув щось на кшталт легенького свисту. Вона плакала. Безгучно, але гірко.

— Пані...

— Я так хвилювалася, — схлипуючи, видихнула вона. — Він же пропав, і нічого не чути було про нього...

— Коли він зник?

— Сьогодні шостий день.

— Ви зверталися до поліції?

Замість відповіді пролунав той самий свистючий звук.

Матіас вирішив не наполягати.

— Ви подруга Патріка Бонфіса, рибалки з Гетарі?

— Авжеж.

— За яких обставин він зник?

— Це сталося минулої середи. Він пішов у банк.

— У Гетарі?

Вона засміялася крізь сльози.

— Гетарі — це село. Він подався до Біарріца нашим авто.

— Якої марки авто?

— «Рено». Давня модель.

— Коли ви захвилювалися?

— Відразу ж. По-перше, я потерпала за те, що йому скажуть у банку. У нас проблеми... великі проблеми.

— Борги?

— Кредит. За човна. Розумієте... одне слово... рибалити стало нелегко. Багато податків. Та ще й правила весь час міняються. Та й ці іспанці... Вони просто-таки обдирають нас. Хіба ви не дивитесь теленовини?

Матіас хутко нотував.

— То що ж усе-таки сталося?

— Нічого! У тім і річ. Він не прийшов додому. Я зателефонувала до банку. Вони сказали, що він до них не заходив. Я пішла в порт. Обнишпорила всі каварні, де він полюбляв бувати.

— Він пиячив?

Вона нічого не сказала. Він зрозумів її мовчання. Заразом він далі писав. Виходило, що Патрік Бонфіс був типовий випадок. Під гнітом фінансових проблем він скинув із себе власну особистість мов незручне пальто. Потім сів на потяга до Бордо. Гаразд, але до чого тут випадок на вокзалі? Він і справді став свідком якогось страхіття? І звідки в нього взявся розвідний ключ і телефонний довідник?

— А далі що було?

— Увечері я пішла до жандармерії. Вони оголосили його в розшук.

Либонь, у жандармерії не надали особливого значення зникненню рибалки, який до того ж і чарчину полюбляв хильнути. Принаймні до Жиронди повідомлення про розшук так і не дісталоя.

— Він уперше отак щезає?

— Авжеж! Патрік, він, знаєте, трохи загальмований. Наче мішком його втелющили. Але таке він уперше оце утнув.

— Давно ви живете разом?

— Три роки.

У балачці настала пауза. Потім Сільвія тихо запитала:

— Як він там?

— З ним усе гаразд. У нього деякі проблеми з пам'яттю. Гадаю, від тих ваших прикрощів мізки його трохи... е-е... заклинило. У нього амнезія. Мабуть, його підсвідомість намагається стерти минуле, щоб дати йому змогу розпочати все з нуля.

— Як це з нуля? Що все це означає?

Сільвія розгубилася. Справді, Фрер діяв неначе танк.

— Він не хотів од вас утекти, — похопившись, якомога м'якше сказав він. — Та на нього забагато навалилося. Борги, проблеми з роботою... Усе це змусило його втікати від самого себе.

Співрозмовниця мовчала. Фрер теж не поспішав поновлювати розмову. Адже правди він теж не знав. Усе могло відбуватися цілком інакше. Патрік поїхав до банку. Дорогою десь хильнув чарчину. Сів на потяга до Бордо. І тут, на вокзалі, *щось таке* побачив.

І воно було таке жахливе, що геть стерло йому пам'ять. Ковбой ховався у мастильні, цілком згубивши уяву про те, хто він такий.

— А можна мені відвідати його?

— Авжеж. Тільки зачекайте мого дзвінка. Я незабаром вам зателефоную.

Фрер попрощався з жінкою. На годиннику було пів на десяту. Історії хвороб нових пацієнтів, що він їх переглядав завжди вранці, нехай зачекають. Він замкнув кабінет, попередив секретаря, що на часину піде, і подався до зали художньої терапії. Чомусь певен був, що чолові'яга у стетсонівському брилі буде там.

Він вибрав із в'язки відповідного ключа і відімкнув двері. Мимохідь поздоровкався з кількома колегами. Як він і припускав, Бонфіс був у майстерні. Сьогодні він вирішив ліпити і тепер працював над чимось, що скидалося на примітивну глиняну машкару.

— Вітаю.

Обличчя пацієнта осяяла широка усмішка, аж ясна стало видно.

— Як ся масш?

— Добре.

Фрер сів поруч. Почав здалеку:

— Ти вже думав про те, що розповів мені вчора?

— Ти маєш на увазі мої... спогади? Навіть не знаю. Сьогодні вранці до мене підійшла якась жінка, дуже приємна. Вона назвала мене Патріком...

Він замовк. Сидів, не відводячи очей від своєї машкари. Наче в'язень, що невдало втік із буцегарні. Фрер чув, як він гучно ковтає слину.

І тоді Матіас зважився.

— Я допіру розмовляв із Сільвією.

— Сільвією?

Здоровань завмер. Зіниці його розширилися, наче у звіра, що провадить нічний спосіб життя. Напевне, в цілковитій п'їтми безпам'ятності для нього засяяв тоненький промінчик світла. Фрер і так хотів під час майбутнього сеансу розворушити його глузд, щоб показати пацієнтові правильний шлях до себе. Та зараз йому стало зрозуміло, що механізм відновлення пам'яті вже почав діяти — Патрік Бонфіс просто-таки на очах ставав самим собою. Лікареві залишалось тільки прискорити той процес.

— Я одвезу тебе додому, Патріку.

— Коли?

— Сьогодні.

Ковбой помалу похитав головою. Незакінчена машкара випала в нього з рук, і він перевів на неї погляд. Ось і все. Це квиток в один кінець, і дороги назад не буде. Що ж стосується Фрера, то він як психіатр усі свої надії пов'язував із поверненням пацієнта до Країни Басків. Там, у знайомій обстановці та за підтримки близької людини, він знайде своє Я.

Але тепер Матіаса охопили сумніви. Коли до втікача повертається пам'ять, він найчастіше забуває вигадану особистість. І Фрер боявся, що Патрік заразом забуде і про те, що бачив на вокзалі. Однак заводити розмову з ним про Паскаля Мішелля він не буде.

Фрер підвівся і приязно торкнувся Патрікового плеча.

— Відпочивай. Я знайду по тебе після обіду.

Чолов'яга у стетсонівському брилі кивнув. Із його обличчя неможливо було збагнути, чи радий він новому поворотові подій, чи, навпаки, вони засмутили його. Фрер хутко ішов назад, до свого кабінету. Двері. Ключі. Столи і ліжка, наглухо прикручені до підлоги. І непозбутнє враження, наче він наглядач, що стереже чужі душі.

Він попросив секретаря придбати йому свіжих газет і подзвонив Сільвії, щоб попередити про їх приїзд. Жінка, здавалося, була й досі приголомшена.

Наприкінці розмови він із пафосом сказав:

— Найкоротший шлях Патріка до самого себе — це ви.

Вони домовилися зустрітися о третій годині дня в порту Гетарі, і Фрер поклав слухавку. Він просувався вперед навмання. Ще ніколи йому не доводилося стикатися з такою ситуацією. На мить у нього виникла спокуса зателефонувати капітанові Шатле і сповістити її ту новину. Потім він згадав, що розлучилися вони не друзями. А головне, він пошив у дурні експерта з криміналістичної служби. Цікаво, за таке карають?

Залишалася ще одна проблема. Уранці Анаїс мала отримати результати аналізів, про які він довідався минулої ночі. Наявність планктону на руках ковбоя і в ямі посилить її підозри до нього. Може, вона захоче взяти його пацієнта під варту. Найліпше буде завезти його подалі. Якщо вже геть не пощастить, вони пошлють когось за Патріком до Гетарі, та в нього буде день чи два, щоб у знайомій обставі згадати, хто він такий.

Думки Ферра урвав стук у двері. Прийшла секретарка з купою місцевих часописів: «Сюд-Вест», «Нувель републік де Пірене», «Депеш», «Журналь дю Медок»... Матіас проглянув заголовки на першій сторінці. Усі вони присвячені були одній темі — імлі, що минулими вихідними вкрила щільною запоною всю Жиронду. Перелік лихих пригод, які сталися через погану видність, забирав половину шпальти.

У дописі, набраному дрібним кеглем, сповіщали також, що «на вокзалі Сен-Жан знайшли тіло безпритульного, який загинув од переохолодження». Фрер оцінив хитромудрість поліцаїв. Він не знав, як їм пощастило пошити в дурні журналістів, та факт залишався фактом: вони вміло знешкодили міну, що могла викликати паніку поміж людьми і насторожити злочинця. Звісно, вони відступали, щоб мати дорогу для стрибка, та зайвий галас довкола цієї справи слідству не потрібен.

Що стосується Бонфіса, то його випадок згадали десь аж у середині номера, на сторінках, присвячених місцевим новинам. Уночі з 12 на 13 лютого, писала газета, на вокзалі виявили невідомого чоловіка з ознаками психічного розладу; хворого доправили до клініки П'єра Жане.

Фрер згорнув газети. Як пощастить, журналісти не зацікавляться його новим пацієнтом. Він глянув на годинника. Десята ранку. Потім посунув до себе стос історій хвороб тих пацієнтів, що потрапили до відділення в понеділок. У нього був цілий ранок, щоб заповнити їх, провести обхід у своєму відділенні і прийняти амбулаторних пацієнтів. А потім він поїде до Країни Басків. У товаристві Патріка Бонфіса і його таємниць.

Цілу ніч їй марилося бійня.

Темні просторі приміщення. Згори висять якісь металеві конструкції. Під ними парують туші. Чутно гупання сокир, що падають на бичачі спini. Жолобами біжать потоки темної рідини. Височать купи білих черепів. Розвіваються розвішані шкури, схожі на пелерини. Чоловіки в картузах гарують мов прокляті — чикрижать, відтинають, пускають кров. Гучно хекають. Те хекання вчувалося їй усеньку ніч.

Прокинувшись, вона здивувалася навіть, що не замурзалася кров'ю.

Анаїс взяла душ. Зварила каву. І сіла за письмовий стіл, щоб перечитати написані вночі нотатки.

Безголову тушу бугая виявили вранці 13 лютого на пасовиську Жельди, ферми з розведення бугаїв для кориди, розташованої біля міста Вільнев-де-Марсан. Анаїс привітала Закрауї і звеліла йому вкладатися до ліжка. Сказала, що з господарем побалакає сама. Хлопець наче образився, та не став сперечатися: як і всі члени групи, він уже цілу добу був на ногах.

Анаїс повернулася додому. Зателефонувала фермерові й попередила, що приїде завтра вранці. Потім пошукала в мережі посилення на згадки про калічення худоби, скоєні останніми роками. Найгучнішою справою була серія нападів на коней у Німеччині в 90-х роках. Їх знаходили з відрізаними вухами і статевими органами, декотрі були зарізані ножами. У численних статтях, присвячених цій проблемі, мовилося, що поліція заарештувала декількох підозрюваних, та злочини тривали й далі. Схожі випадки спостерігалися у Великобританії та Нідерландах років із десять тому. Анаїс ознайомилася з кожним, та нічого спільного з її вбивством не було. Жодної зачіпки, що допомогла б їй у розслідуванні.

У 80-х роках у Америці чимало галасу накоїли випадки так званої підпільної хірургії. На полях почали знаходити трупи великої рогатої худоби, до того ж спостерігачі зазначали, що ті операції проводили невідомим науці знаряддям. Висновок був такий: в актах варварства винні або чужопланетяни, або ж самі фермери. Дочитавши до того місця, Анаїс згорнула сторінку.

Настала північ, та спати їй не хотілося. Вона поринула в читання матеріалів про розведення *toro bravo*. Дізналася, чим їх годують. Як утримують. Як проводять селекцію. Дізналася, як вони гинуть на арені. Уся інформація, що її вона здобула з численних статей, лише підтверджувала те, що відомо було їй і передніше: кориди — це лайно. Бугаїв тримають в ізоляції, годують до звалу, таврують розпеченим залізом і без будь-якого підготування в чотирирічному віці випускають на арену. А бугай, до речі, за нормальних умов може жити до двадцяти років.

О другій годині ночі вона вже дрімала над клавіатурою, та її роззбудив телефонний дзвінок. То був ветеринар Анош, який сказав, що вдень до нього звернувся Лонго. О восьмій вечора йому привезли бичачу голову, і він відразу ж узявся до роботи. Його

й раніше залучали до співробітництва з правоохоронними органами як експерта у справах, пов'язаних з отруєнням і зараженням свійської худоби. Говорив він швидко, нервував, та Анаїс була вдячна йому, бо він дозволив їй заощадити час, якого було небагато.

Перш ніж досліджувати голову, експерт узяв пробу крові й відправив її на аналіз до лабораторії токсикології при інспекції з контролю над якістю м'яса. Результати вже прийшли: у кровоносних судинах мозку виявили сліди кетаміну, потужного анестетика, який використовується для того, щоб приспати худобу. Активна речовина кетамін, пояснив ветеринар, міститься в багатьох препаратах, та особисто він схиляється до імальгену, бо той найпоширеніший. Отож, перед тим, як відтяти голову бугаєві, вбивця приспав його великою дозою снодійного. Анаїс це не здивувало: бойові бугаї не підпускають до себе абикого.

Ветеринар вважав, що вбивця або додав препарату тварині до їжі, або, найпевніше, скористався спеціальним пістолетом для підшкірних упорскувань. Знайти його легко — він є в кожного ветеринара, є в рятівників і працівників звіринців. Зате імальген продають лише за рецептом лікаря і лише в аптеках при ветеринарних клініках. Оце може бути і слід. Треба тільки перевірити, хто останніми тижнями купував імальген на території Акваїтанії й за яким рецептом. І, звісно ж, з'ясувати, чи не зареєстровані випадки незаконного проникнення до ветеринарних клінік і лабораторій, що виробляють той препарат.

Що стосується техніки відокремлення голови, то, як вважав Анош, вони мали справу зі справжнім фахівцем. Відчувається рука майстра, тобто хірурга чи різника. Спершу він розітнув шкіру і м'які тканини, потім усадив ножа поміж потилицею й атлантом, тобто першим шийним хребцем, і відчахнув спинний мозок і сухожилля, що проходить над другим шийним хребцем. Ветеринар вважав, що в такий спосіб голову можна легко відокремити від тіла за допомогою простісінського скальпеля. Убивця чомусь вирізав і язика. Записуючи за експертом, Анаїс подумала собі, що він зробив це задля краси, бо не хотів, щоб у його Мінотавра з рота висолоплювався язик, наче в корови, яка потерпає від спраги.

Потроху перед нею вимальовувалися подробиці картини. Убивця не міг бути ні жебраком, ні тим паче звичайним дилером.

Звісно ж, це був і не отой забудько з вокзалу Сен-Жан. Це людина зі сталевими нервами, що ретельно підготувалася до жертвопринесення. Не різник, не фермер, не ветеринар — у цьому Анаїс не сумнівалася. Та в нього був досвід, необхідний для постановки цієї страшної вистави.

Думка про те, що їй доведеться зіткнутися з таким противником, змусила її здригнутися. Від страху чи від збудження — вона й сама не второпала. Либонь, і від того, й від іншого заразом. Крім того, для неї не було таємницею, що здебільшого вбивцю-психопата ловлять або тоді, коли він робить помилку, або ж якщо поліції просто поталанить. Розраховувати на те, що цей убивця помилиться, не доводилося. А що ж до талану...

Вона подякувала ветеринарові й попросила надіслати їй письмовий звіт. Потім лягла і декілька годин купалася в бичачій крові. О восьмій ранку вона вже сиділа за кермом авта, прямуючи до Мон-де-Марсана.

Щойно вона поїхала, пішов дощ. Мляво, немовби насилу, благословлялося на світ. Вона їхала, і краєвиди знай мінялися за вікном — соснові ліси та діброви поступалися місцем пасовиськам і виноградникам. Нічого не тішило її. Що ще гірше, вона страшенно застудилася: голову наче обценьками стиснуло, в горлі дерло, в носі заклало. Отаке буває, як вештаєшся уночі горами та долинами, обливаючись сльозами...

Із магістралі А62 (може, то була Е05?) вона звернула на шосе Д651, що належало департаментові й провадило на південь. Добре, хоч ферма далеко, то в неї був час на роздуми. Двірники човгали по склу, виконуючи мелодію, що скидалася на похоронний марш. Шлях за стіною дощу ледь було видно. Вона декілька разів повторила собі, що злочинець теж їхав тут, тільки у зворотному напрямку. І віз із собою здобич. *Голову в торбі.*

Вона поминула Мон-де-Марсан і попрямувала на Вільнев-де-Марсан. Дорогою зупинилася біля аптеки. Накупила ліків. Доліпран. Фервекс. Юмекс. У сусідній пекарні придбала плящину коли без цукру, щоб запити пігулки. І закінчила свою езекуцію, щедро попірхавши в горло і закапавши носа.

Знову за кермо. Виїжджаючи з міста, вона помітила праворуч дорожнього щита з написом «Ganadería de Gelda» і попрямувала мокрим прослідком. Хоч куди глянь, не видно було жодного бу-

гая. Та й не дивно. Вона знала, що основний принцип розведення *toro bravo* полягає в тому, щоб до кориди тримати їх подалі від людей. Щоб вони були якомога лютіші й агресивніші, а головне, гірше підготовлені до зустрічі з матадором.

Узагалі, їй слід було попередити про свій приїзд жандармерію. Нащо кривдити місцеву владу? До того ж вони дали б їй змогу ознайомитися з матеріалами справи. Та вона свідомо воліла провадити розслідування сама, не хотіла, щоб під час розмови з фермером щось давило на неї. «А з дипломатією панькатися будемо потім», — подумала вона собі.

Вона заїхала до вузького входу. Безлисте гілля дерев, що оточувало його, схрещувалося над головою, розтинаючи небо нерівними рисками, від чого воно скидалося на плетиво шпарин. Наприкінці шляху з'явився будинок із фахверковою¹ стіною. Анаїс проїхала ще декілька метрів і зупинилася. Типова ландська ферма. Просторе земляне дворисько з кількома дубами обіч. Дім господаря — темні сволоки, біла глина. Потиньковані дерев'яні прибудови...

Усе вкупі воно справляло шляхетне враження, та заразом віяло від нього тугою і якоюсь непевністю. Мешканці ферми десяти років, якщо не сотні, боролися за виживання, далекі від технічного поступу і сучасних зручностей. Анаїс уявила собі житлові приміщення без центрального опалення і водогону. Вона навмисне уявляла все тяжчим, і при цьому їй було гірко й недобре.

Вона вийшла з авто і попрямувала до хати, напнувши на голову відлогу і намагаючись не швекатися в калюжі. Десь загавкав пес. Тхнуло гноєм. Вона постукала у двері. Тиша.

Анаїс ще раз озирнулася. Поміж двома хлівами стало видно *arena de tienta*. Тут влаштовували пробні бої, та не биків, яких до настання великої днини взагалі не випускали на арену, а їхніх матерів. Корів заганяли на майданчик і кололи списами. Вважалося, що ті з-поміж них, які аж казяться від тих уколів, приведуть на світ найліпших *toro bravo*. Наче в природі існував ген агресивності.

— Це ви телефонували мені вчора з поліції?

Анаїс обернулася. Позаду стояв худий мов тичка чоловік у чорній куртці. «Легкий мов пух», — подумала вона. Не більш ніж

¹ Фахверк — каркас стіни, в якій проміжки закладено цеглою.

п'ятдесят кілограмів, а зріст метр сімдесят. Як його ще вітром не звіяло? Анаїс дістала посвідку.

— Капітан Анаїс Шатле, центральна поліційна дільниця Бордо.

— Бернар Рампаль, — сказав чолов'яга і без ентузіазму потиснув простягнуту руку. — Я тут скотар. *Mayor*¹ і *conocedor*².

— Ви фахівець?

— Із генеалогії тварин. Із хронології боїв. Розведення бугаїв для кориди — це передовсім пам'ять. — Він тицьнув себе пальцем у скроню. — Усе тут.

Дощ поливав його шпакувату чуприну і пацьорками збігав з неї. «Як із гусака», — подумала собі Анаїс. Вигляд у нього і справді був чудернацький. Вузькі плечі. Маленьке, мало не дитяче обличчя землистої барви, хоч укрите густою мережею зморщок. Голос був не ліпший від статури, високий і писклявий. Вона інакше уявляла собі чоловіка, що глядить бугаїв вагою з півтонни. Та, либонь, мужність цього дядька виявлялася в іншому. У глибокому знанні свого ремесла. У звичці командувати. І він був без сантиментів.

— Ви знайдете того негідника, що уколошкав мого бугая?

— Для мене важливіше те, що він забив людину.

— Люди одвіку вбивають одне одного. А цей мерзотник напав на беззахисну худобину. Це вже щось нове.

— А хіба ви цілий рік не те саме робите?

Conocedor насупився.

— А ви з фанатиків, що виступають проти кориди?

— Я змалку ходила на кориду.

Вона не стала казати, що завжди поверталася звідти хвора. Фермерове обличчя трохи пом'якшало.

— Кому належить *пасовисько*?

— Одному підприємцеві з Бордо. Справжній знавець кориди.

— Ви сповістили його?

— Авжеж.

— І як він реагував?

— Як і всі. Обурився.

Анаїс записала ім'я й координати підприємця. Треба буде його допитати. А також і всіх наймитів з *пасовиська*. Поки що не

¹ Старший пастух (*исп.*). — Прим. пер.

² Тут: фахівець (*исп.*). — Прим. пер.

можна скидати з рахунку, що злочин скоїв хтось зі своїх. Хоча жандарми, напевно, з усіма поговорили.

— Ходімо зі мною, — запропонував чолов'яга. — Ми занесли тіло до хліва. Для страхової компанії.

Цікаво, за яким пунктом угоди фермер збирається отримати страхування, подумала собі Анаїс. Може, псування матеріалу? Вони увійшли до великого хліва. Усередині було купами складене сіно. Під ногами чвакала грязюка, було дуже холодно. Вогкий дух силосу перебивав сморід органічного тліну. Так смердить тухле м'ясиво.

Бичачий труп був накритий плівкою і займав середину приміщення.

Чоловік рішуче смикнув до себе плівку, випустивши на волю цілісіньку хмару мух. Сморід посилювся. Анаїс глянула на величезну тушу, яку вже добряче рознесло. До неї неначе повернулося нічне жахіття: безликі чоловіки, що махають сокирами, трупи худоби, що висять на гаках, телята, з яких обдерли шкіру і тепер їхнє голе м'ясо мерехтить матовими блищиками...

— Сьогодні чекаємо експерта. Потім уже закопаємо.

Анаїс не відповіла. Вона міцно стискала долонею рота і носа. Величезна безголова туша наводила на згадки про античні жертвопринесення, що мали вивільнити живлющі сили природи і збільшити плодючість землі.

— Оце лихо, — зітхнув фермер. — *Cuatroño*¹. Саме збиралися випустити його.

— Вперше і востаннє.

— Ви кажете те саме, що й оті базіки, які нам дихнути не дають.

— Дякую за комплімент.

— Виходить, я маю рацію. За милу таких бачу...

Треба поміняти тему. А то з нього нічого не витягнеш.

— Я з поліції, — твердо відтяла вона. — Мої особисті міркування нікого не стосуються. Скільки важив цей бугай?

— Десь п'ятсот п'ятдесят кілограмів.

— До нього можна було доступитися?

— Ми тримали його на пасовиську. Туди взагалі нема доступу. Дороги нема, розумієте? Тільки верхи можна дістатися.

¹ Чотирирічний (ісп.). — Прим. пер.

Анаїс обійшла довкола туші. Її думки звернулися до вбивці. Щоб напасти на такого бугая, треба мати неабияку рішучість. Та вбивці для його страшної вистави конче *потрібна* була бичача голова, то він і не вагався.

— Скільки у вас бугаїв?

— Дві сотні. На різних пасовищах.

— Скільки тварин утримувалося разом із цим бичком?

— Десь голів із п'ятдесят.

Так само притуляючи долоню до рота, Анаїс підійшла до туші. Чорна шкура потьмяніла і здавалася просякнута вологою. Анаїс не могла не відчути, як перегукувалося видовище мертвого бичка, що безформною купою лежав долі, з тим жахом, що його вона на власні очі бачила в ремонтній ямі. Тільки там у жертву принесли Філіппа Дюрюї. Та якщо той утілював собою і Мінотавра, і його жертву, то безголовий бугай символізував і верховного бога, і жертвну худобину.

— Як, на вашу думку, злочинець зумів упоратися з бичком?

— Стрельнув капсулою зі снодійним. Бичок упав, і той одтяв йому голову.

— А він не боявся інших бичків?

— Вони, мабуть, розбіглися. Перша реакція бичка на небезпеку — це втеча.

Анаїс і раніше знала про той парадокс. Бугаї для кориди не відзначаються агресивністю. Просто їхня захисна реакція проявляється в такій безладній метушні, що складається враження, ніби вони страшенно люті.

— А він не міг додати йому снодійного в корм?

— Ні. Взимку ми даємо їм сіно й *pienso*¹. Харчові добавки. Годівниці наповнюють лише наші пастухи. Та й уся худоба їсть із тих самих ясел. Ні, він таки стрельнув у нього капсулою. По-іншому ніяк.

— У вас на фермі є запас снодійних препаратів?

— Ні. Як треба приспати бичка, ми викликаємо ветеринара. А в нього свої ліки. І свій пістолет.

— А ви не знаєте когось, хто цікавився б худобою для кориди?

— Знаю. Їх тисячі. Щороку приїздять до нас на свято.

¹ Сухий корм (*isp.*). — Прим. пер.

— Маю на увазі людину, що вешталася коло вашої ферми. Ніхто тут не тинявся, не пхав носа?

— Ні, таких не було.

Анаїс вдивлялася в перерубану шию худобини. Мертві тканини прибрали темно-синьої барви. Наче кошик зі стиглою ожиною, подумала вона. Поверх рани лисніли якісь дрібні кришталіки.

— Розкажіть, як вони гинуть.

— Що?

— Як бугай гине на арені?

Фермер стеноув плечима.

— Матадор заганяє йому в загривок шпагу по самісіньку гарду¹.

— Який завдовжки клинок шпаги?

— Вісімдесят п'ять сантиметрів. Щоб сягнув артерії або легеневої вени.

Анаїс ніби навіч побачила, як гострий клинок пронизує чорну шкіру, прошиваючи органи і тканини. А ось і вона маленьким дівчам сидить на кам'яних східцях амфітеатру. Від жаху вона притуляється до батька, а він обнімає її, захищаючи. І регоче. *Мерзотник*.

— Але перед цим пікадор перерубує бичкові потиличне сухожилля списом, — сказала вона.

— Авжеж.

— Потім до діла беруться бандерильєро. Вони розширюють рану, щоб побігла кров.

— Якщо у вас на це є відповідь, то нащо питати?

— Я хочу скласти чітке уявлення про всі етапи умертвіння бичка. Це ж досить кривава картина?

— Нітрохи. Усі травми мають внутрішній характер. Матадор не повинен зачіпати легені. Публіка не любить, як бугай харкає кров'ю.

— Ви мене дивуєте. То матадор своєю шпагою просто завдає милосердного удару?

— Послухайте, чому ви до мене прискіпались оце? Що вам насправді од мене треба?

— Я хочу з'ясувати, чи убивця міг бути матадором.

— Швидше різником.

¹ Гарда — металева пластинка на руків'ї шпаги або шаблі для захисту руки від поранення.

— Хіба це не те саме?

Mayoral подався до дверей, показуючи, що балачці край. І знову вона все зіпсувала. Анаїс наздогнала його на порозі. Дощ уже вщух, крізь хмари проглянуло сонечко, і калюжі засяяли мов люстєрка.

Замість того, щоб спробувати прихилити до себе фермера, вона не втерпіла і поставила ще одне запитання.

— А правда, що бичків для кориди ніколи не підпускають до самок? Щоб лютіші були?

Бернар Рампаль обернувся до неї і процідив крізь зуби:

— Тавромахія — це мистецтво. І, як і кожне мистецтво, воно має свої закони. Віковічні закони.

— А мені казали, ніби в оборах вони намагаються вилізти один на одного. Як ви гадаєте, якби публіка дізналася, що всі ваші бугаї — гейки, їй це сподобалося б?

— Забирайтеся відсіля.

На біса! На біса! На біса!

Вона сиділа за кермом і вголос проклинала себе. Учора зіпсувала розмову з лікарем, що полюбляє гольф. Сьогодні з фермером, який знав про бичків усе. Вона просто не може не бути агресивною. Не може не псувати все своїми дитячими наскоками і жалюгідними провокаціями. Їй доручили серйозне кримінальне розслідування, а вона грається в підлітковий бунт проти буржуазного способу життя.

Кров гупала у скронях. Лице вкрилося холодним потом. Якщо хтось із них зателефонує до прокуратури, їй гаплик. Справу передадуть іншому працівникові поліції. Досвідченішому. І не такому імпульсивному.

Діставшись Вільнев-де-Марсана, вона зупинила авто. Висякалася. Ще раз попірхала ліками в горло і закапала носа. Треба було заглянути до жандармерії, та її опосіли сумніви. Тепер як ніколи треба бути дипломатом, а вона просто нездатна до цього. Надто ж тепер. Та нехай. Пошле до них Ле Коза. У нього талант на такі речі.

Вона ввімкнула запалювання і натисла на газ. Цього разу вона не стала кружляти по шосе департаменту, а якомога хутчіше виїхала спершу на магістраль N10, а потім на E05. І подалася до Бордо.

Задзеленчав мобільник. Не відриваючи погляду від шосе — авто рухалося зі швидкістю сто вісімдесят кілометрів на годину, — вона плечем притиснула до вуха телефон.

— Це Ле Коз. Я цілу ніч прочісував мережу. А вранці обдзвонив усі загси і служби соціального захисту.

— Кажи, але коротко.

— Філіпп Дюрюї народився в Каєні у вісімдесят восьмому році. Батьки невідомі.

— Навіть мати?

— Навіть вона. Мати відмовилася від нього, а в цих випадках гарантується анонімність. Звичайно, можна дізнатися, але тут потрібен офіційний запит...

— Далі.

— Його взяв під опіку дитячий відділ служби соціальної допомоги населенню. Він поміняв декілька інтернатів і родин. Поводився тихо, принаймні більш-менш. У п'ятнадцять років опинився в Ліллі. Вступив до профтехучилища, на відділ підготовки працівників громадського харчування широкого профілю. Потім мав працювати у їдальні. Провчившись там декілька місяців, раптом усе покинув. Знайшов десь пса і вирушив у мандрі. За два роки його бачили на фестивалі в Орільяці.

— Що за фестиваль?

— Вуличного театру. Там його затримали за вживання наркотиків. Та незабаром відпустили — адже він був неповнолітній.

— Які наркотики він вживав?

— Амфетаміни, екстазі, кислоту. Потім його ще два рази затримували, тобто принаймні двічі. І завжди на фестивалях. Року або рейву. У квітні 2008 року — в Камбре, а в 2009 — у Мійо.

— Знову за дурман?

— Ні, за бійки. Хлопчина він був задержуваний. Надто ж не любив викидайлів у барах.

Анаїс не забула, який вигляд мало тіло вбитого хлопчини. Шкіра і кістки. Та, певне, він був не з боязливих. А може, просто завжди під дурманом? Принаймні навряд чи дозволив уколоти собі невідому дозу, не з власної волі. Отож, убивця задурив йому голову...

— Гарзд. А що останнім часом?

— Найсвіжіша інформація стосується січня цього року.

— У Бордо?

— У Парижі. Ще один концерт. 24 січня 2010 року в залі «Елізе-Монмартр». Дюрюї там знову встряв у бійку. У нього знайшли два грами героїну. Його забрали до комісаріату Гут-д'Ор. Спершу до витверезника, а потім до камери попереднього ув'язнення. За вісімнадцять годин за рішенням суду відпустили.

— Справи не завели?

— Два грами — це для особистого споживання.

— Що потім?

— Потім нічого. Аж до ремонтної ями. Можна припустити, що він повернувся в Бордо наприкінці січня.

Не варто детально простежувати життя цього бурлаки. Увагу слід звернути на останні його дні. Тоді він і зустрівся з убивцею, і той не належав до волоцюг.

— Від решти новини є?

— Джафар цілу ніч згаяв із волоцюгами.

У неї потепліло на серці. Усупереч її наказу ні Ле Коз, ні Джафар не розбіглися спати додому. *Один за всіх, і всі за неї...*

— Щось дізнався?

— Та небагато. Дюрюї майже ні з ким не водився.

— А що в нічліжках? У безплатних їдальнях?

— Він зараз ходить по них.

— Що в Конанта? Усі плівки переглянув?

— Ще дивиться. Але в нього поки що нуль. Дюрюї на жодній нема.

— А Зак?

— Про нього нічого не знаю. Наче зранку мав трусонутися дилерів. Як я второпав, ти його лишила замість себе.

Ле Коз говорив сухо, та Анаїс не мала часу порпатися в його кривдах. Їй спала на думку нова ідея.

— Зателефонуй Джафарові. Нехай шукає собаку.

— А що з тим собакою? Ми обдзвонили всі притулки. Ніяких слідів того пса. Тим паче що ми навіть породи його не знаємо. Найпевніше, убивця порішив його і десь закопав.

— Треба побалакати з різниками. Обійти ринки. Особливу увагу звернути на гуртових продавців. Сам подумай, адже Дюрюї повинен був якось годувати того пса.

Ле Коз мовчав, здається, він був розгублений.

— Не втямлю, що ти хочеш дізнатися...

— Нам потрібен свідок. Хтось міг бачити Дюрюї в товаристві іншого чоловіка. Того, що врешті і зробив йому смертельного укола.

— Різники навряд чи розкажуть нам про нього.

— І щодо вбрання. Де купував собі одяг Дюрюї? Або на складах, де за копійки віддають неліквіди, або в «Еммаусі». Перевірте їх усіх. З'ясуйте, коли він там з'являвся востаннє.

— Мені здається, він переважно сидів у своєму лігві.

— Авжеж. Тож потрібно знайти місце, де він зазвичай жебракував. Не забувай, що раніше цю саму роботу виконав убивця. Він його помітив. Простежив за ним. Вивчив усі його звички. Нам доведеться зробити те саме. Може, нам пощастить зловити його тінь. Нові фото Дюрюї вже готові?

— Так, після затримання його фотографували.

— Показуйте ці світлини всім, із ким будете розмовляти. А мені надішли їх на айпод.

— Добре. То що мені зараз робити?

Анаїс звеліла йому розробляти слід ліків. Перевірити всі рецепти на імальген і кетамін, виписані в Аквітанії. З'ясувати, чи не було випадків пограбування у клініках і фармацевтичних лабораторіях. Ле Коз відказав, що все виконає, та особливого ентузіазму в його голосі не було.

Перш ніж скінчити розмову, вона попросила його зателефонувати до жандармерії Вільнев-де-Марсана і чемно — вона особливо підкреслила це — поцікавитися, чи немає в них новин.

Вона вже під'їжджала до Бордо. Думала вона зараз про того пещеного колегу, з яким допіру балакала. Лейтенант відзначався однією цікавою особливістю — жив розкішно, а заробляв небагато. Пояснити це родинною заможністю теж не можна було: його батько, простий інженер, уже був на пенсії. Раніше чи пізніше цими обставинами мав зацікавитися відділ внутрішніх розслідувань, та Анаїс запитань собі не ставила, бо знала на них відповідь.

Та метаморфоза сталася з її колегою 2008 року, після пограбування кам'яниці на проспекті Фелікса Фора. Ні, Ле Коз не був грабіжник, та він провадив слідство в цій справі. І декілька разів розмовляв із господинею кам'яниці, вже не надто молодою баронесою, що володіла однією з найліпших марок вина, яке вироблялося в районі Медока. Після того знайомства в Ле Коза з'явився годинник «Ролекс», авто «Ауді-ТТ» і чорна кредитна картка «Інфініт». Грабіжників він

так і не знайшов, зате знайшов своє кохання. І те кохання суттєво поліпшило його добробут, як подекували в коридорах комісаріату. До речі, якби сталося навпаки, це нікого не здивувало б.

Знову задзеленчав телефон. Джафар.

— Ти де? — запитав він.

— Під'їжджаю до Бордо. Щось викопав?

— Рауля.

— Це хто?

— Останній, хто розмовляв з Дюрюї до того, як його закатрупили.

На скронях Анаїс знову виступив піт. Напевне, в неї температура. Не кидаючи керма, вона ковтнула з аптечної пляшечки.

— Розповідай.

— Рауль — це жебрак, живе на набережній. Біля Сталінградського майдану, на лівому березі. Дюрюї вряди-годи ходив до нього.

— Коли вони бачилися востаннє?

— У п'ятницю 12 лютого, десь надвечір.

Либонь, тоді, коли його забили. Дуже важливий свідок.

— Як він сказав, Дюрюї збирався на якусь зустріч. Того ж таки вечора.

— З ким?

— З янголом.

— З ким?!

— Так сказав Рауль. А йому таке сказав Дюрюї.

Анаїс почувалася розчарованою. Алкогольна маячня. Або маячня під дурманом.

— Ти привіз його до дільниці?

— Не до нашої. У комісаріат на вулиці Дюко.

— Чому туди?

— Найближче було. Він зараз у витверезнику.

— О десятій ранку?

— Зачекай, то сама побачиш.

— Я на хвилику загляну на Франсуа-де-Сурді, а потім відразу до них. Хочу сама його допитати.

Вона завершила розмову. До неї поверталася надія. Зрештою їхня ретельна праця виправдає себе. Вони детально з'ясують пересування і вчинки жертви і дістануться до його вбивці. Вона перевірила, чи прийшли на айпод світлини Дюрюї. Прийшли, і то декілька.

Молодий панк був не дуже гарний собою. Кудлата темна чуприна. Темні очі з кружалами довкола них. Пірсинг на скронях, на крильцях носа, у кутиках вуст. Чудернацький хлопчина. Наполовину панк, наполовину гот. І стовідсотковий фанат неформальної музики.

Вона вже рухалася містом, уздовж набережної. Над еспланадою Кенконс сяяло сонце. З неба, наче промитого зливою, на ще мокрі дахи струмувала сліпуча блакить. Анаїс звернула на бульвар Клемансо, поминула розкішний квартал Гранз-Ом і, щоб не потикатися до середмістя, подалася вулицею Жудаїк. Вона не думала над маршрутом: рефлекс служив їй навігатором і провадив її сам.

На вулиці Франсуа-де-Сурді вона хутко побігла до свого кабінету і перевірила пошту. Надійшов звіт від координатора криміналістів, того красеня араба. Вони зробили сенсаційне відкриття: у глибині ями знайшлися часточки особливого різновиду планктону, що водиться в морі біля Баскського узбережжя. Та головне, точнісінько такий самий планктон виявили під нігтями того чолов'яги, що згубив пам'ять, — ковбоя з клініки П'єра Жане.

Анаїс нетерпляче зняла слухавку телефона. Це прямий зв'язок поміж злочиним і велетнем-забудьком! Діmun повторив усе, що виклав у своєму звіті, а потім спитав:

— Ви знаєте психіатра на ймення Матіас Фрер?

— Так.

— Він експерт у цій справі?

— Ми не залучали експертів. Нащо, як у нас нема поки що жодного підозрюваного? А чому ви запитуєте?

— Він телефонував мені вчора ввечері.

— І що він хотів?

— Дізнатися про результати аналізів.

— З місця злочину?

— Ні. Зі зразків, які взяли з рук чолов'яги з амнезією.

— І ви все йому розповіли?

— Він казав, що телефонує від вашого імені.

— А про планктон у ямі ви теж йому сказали?

Діmun нічого не відповів, та його мовчання було досить промовисте. Вона не могла гніватися ні на психіатра, ні на криміналіста. У кожного тут свій інтерес. На війні, як на війні.

Вона вже хотіла було повісити слухавку, аж Діmun раптом знову озвався.

— Маю для вас іще дещо. Саме тоді, як я надсилав вам свій звіт, з'явилися нові результати. Я спершу очам своїм не повірив.

— І що ж воно?

— Ми обробили стіни ями методом хімічної трансмутації. Це новий спосіб, завдяки йому можна знімати відбитки навіть із мокрої поверхні.

— І ви знайшли відбитки?

— Декілька. І це не відбитки пальців жертви.

— Ви порівняли їх із відбитками забудька?

— Щойно. Це не його сліди. В ямі побував іще хтось.

Йй аж морозом продерло. *Третій. Убивця?*

— Надіслати їх вам? — не дочекавшись відповіді, запитав Діmun.

— Давно вже треба було це зробити.

Навіть не попросившись, вона кинула слухавку. Авжеж, гарна стратегія зваблення вродливого чоловіка! Та йй зараз воно було анідесь. Тільки розслідування важило. Перш ніж податися до комісаріату на вулицю Дюко, вона набрала номер Закрауї, бо у відділку його не було.

— Заку, в тебе є новини?

— Поки що нема. Опитую дилерів. Дехто знав Дюрюю, та ніхто не чув про чистий героїн. А ти що дізналася на фермі?

— Потім розкажу. Зроби мені ласку, добре? Заїдь до клініки П'єра Жане і перевір, чи там ще забудько з вокзалу Сен-Жан. І попередь психіатра, його звати Матіас Фрер, що вдень я заїду з ним побалакати.

— Із психіатром чи із забудьком?

— З обома.

— Дивне відчуття — повертатися додому.

Вони котили по магістралі N10, прямуючи до Країни Басків. Вибралися раніше, ніж планували, ще до півдня. Фрер посадив Бонфіса на задньому сидінні. Здоровань уместився точнісінько посередині й обіруч вчепився у спинки крісел. Наче дітвак.

За декілька годин він геть змінився. До нього на очах поверталася достеменна особистість разом із поведінкою рибалки. Наче його психіка складалася з якоїсь податливої тканини і зараз набувала звичної форми.

— А що Сільвія? Що вона тобі сказала?

— Вона рада твоєму приїздові. Хвилювалася за тебе.

Бонфіс енергійно струснув головою. Широкі криси його бриля затуляли огляд, і Фрерові доводилося стежити за дорогою через зовнішні люстерка.

— Я не можу отямитися, лікарю. Так і не можу отямитися... Що ж ото зі мною скоїлося, га?

Фрер не відповів. Мжичка вкривала лобове скло. Обабіч шляху росли сосни. Ох і ненавидів він Ланди! І цей нескінченний ліс, і ці дерева — надто вже тонкі та прямі, що глибоко сягають корінням у пісок. Ненавидів океан, берегові дюни і пляжі, що схожі були мов дві краплі води. Нескінченна монотонність краєвиду виликала в нього невиразне почуття тривоги.

Він непомітно ввімкнув диктофона.

— Патріку, розкажи мені про свою родину.

— Та там і розповідати нема чого.

Перед від'їздом Фрер трохи поговорив із пацієнтом у себе в кабінеті. Йому вдалося скласти його фрагментарного портрета. П'ятдесят чотири роки. Останні шість років рибалить у Гетарі. Доти жив на півдні Франції, перебивався випадковими заробітками. Спершу працював на сході, потім на заході. Зокрема, і на будові — того складника підсвідомість використала для створення нової особистості. Якось йому щастило впоратися з труднощами, та він завжди був на межі бурлакування.

— У тебе є брати чи сестри?

Здоровань засовався на сидінні. Фрерові здавалося, наче від кожного його поруху авто аж хилитається.

— Нас було п'ятеро, — нарешті сказав Патрік, — два брати і три сестри.

— Ти спілкуєшся з ними?

— Ні. Ми з Тулузи. Там вони і лишилися.

— А батьки?

— Померли давно.

— То твоє дитинство минуло в Тулузі?

— Біля Тулузи. В Герені. Передмістя таке. Нас було сім душ, мешкали ми в двокімнатній.

Пам'ять поверталася до нього, в голові оживали ясні й точні деталі. Не ті безформні уривки, що їх можна видерти за допомогою гіпнозу чи хімії.

— А до Сільвії ти мав серйозні стосунки з жінками?

Велет помовчав, потім сказав:

— Мені з жінками ніколи не таланило.

— Тобто в тебе нікого не було?

— Та була одна... Наприкінці 80-х.

— Де?

— Коло Монпельє. У Сен-Мартен-де-Лондр.

— Як її звали?

— Про це обов'язково розповідати?

Фрер мовчки кивнув. Він так само пильно стежив за дорогою. Біскарос. Мімізан. Мезос. Сосни, сосни, сосни. І мжичка. Одноамітність ландшафту дедалі дужче гнітила.

— Марина, — видушив нарешті Патрік. — Вона хотіла, щоб ми побралися.

— А ти?

— Та не дуже. Але ми все ж таки побралися.

Матіас здивувався. Отож, Бонфіс таки зважився якось на сімейне життя.

— А діти у вас були?

— Ні. Я був проти.

— Чому?

— Не забув свого дитинства. Нічого доброго.

Фрер не став заглиблюватися в цю тему. Цієї інформації досить, щоб навести довідки в архівах соціальних служб. Либонь, Бонфіс ріс у злиднях, із батьками-пияками, що, може, лупцювали своїх дітлахів як гамана. Схильність до дисоціативної втечі сягає корінням у нещасливе дитинство.

— То що в тебе вийшло з Мариною? Ви розлучилися?

— Та ні, що ти. Просто я дременував од неї, та й годі. Здається, вона тепер у Німі.

— А чому ти втік?

Він не відповів. Отож, у його житті вже була одна втеча, що правда, без зміни особистості. Фрер уявив собі людину, що категорично не бажає брати на себе відповідальності. Життя, що складається із ухилянь, вивертів і вагань...

Він не поспішав порушити мовчання, що повисло в салоні. Крізь хмари проглянуло сонце, розмалювавши небо жовтяво-рудими барвами. За шибамися пропливали вказівники з назвами нових сіл. Осгор.

Капбретон. Ще трохи, і ландські гаї будуть позаду. Від тієї думки Матіасові аж легше стало. Він вирішив, що Бонфіс заснув, аж у дзеркалі заднього огляду знову забовваніла його кремезна постать.

— Лікарю, а воно знову може спіткати мене?

— Та ні, нема підстав.

— Я ж нічогосінько не пам'ятаю. Що я там наплів?

— Не будемо про це.

Як по правді, Фрер волів би детально побалакати з пацієнтом про кожну деталь його облудних спогадів. Розшифрувати кожен символ, що видала підсвідомість. Свою вигадану подругу він назвав Елен Офер. Її прізвище могло б писатися з двома «ф». Матіасові дуже кортіло лишити Бонфіса у своєму відділенні й дослідити кожну стежину в лабіринті його психіки.

Либонь, Патрік думав те саме, бо раптом запитав:

— А ти й далі будеш мною опікуватися?

— Авжеж. Відвідуватиму тебе. Але ми працюватимемо в контакті з місцевими лікарями.

— Я інших *спихіатрів* не хочу. — Здається, він згадав якусь іншу подробицю. — А звідки ж узявся розвідний ключ? І телефонний довідник? Чому на них була кров?

— Патріку, я знаю про це не більше, ніж ти. Та якщо ти мені довіряєш, обіцяю, що ми все це з'ясуємо.

Здоровань понурився. Вони поминули вказівника, що позначав виїзд із Біарріца.

— Отут зверни, — сказав Бонфіс. — Треба забрати моє авто. Я його на майданчику тут лишив.

— У тебе було авто? Ти точно пам'ятаєш?

— Та начебто.

— А ключі де?

— От халепа, — буркнув той, лапаючи по кишенях. — І справді. Нічогосінько не пам'ятаю.

— А документи?

Бонфіс геть занепав духом.

— Нічого не пам'ятаю! Куди я міг їх запроторити?

Фрер звернув праворуч і подався до Біарріца. Розпогодилося. У небі вже сяяло сонце. Вони їхали вуличками, які то п'ялися угору, то круто спускалися в діл, наче під впливом мінливого настрою. Почали траплятися будинки з червоними і блакитними

фахверковими мурами, що були відбитком іншої пори й іншої культури. На вершині кожного пагорба видніли рожеві черепичні дахи, що тісно ліпилися один до одного, аж до самого моря. Місто пишалось незайманою, яскравою, майже первісною красою.

— Дідько з ним, із тим авто, — глухо сказав Бонфіс. — Ідь берегом. Зараз буде Бідар. А потім Гетарі.

Вони попрямували шляхом, що звивався поміж заростями ялівцю і вересу. Курортні будиночки стояли тут щільно, мало не один на одному. В цих хистких спорудах уже не видно навіть натяку на традицію чи бодай гармонію. Та хоч там як, над усім висів дух якоїсь баскської старосвітчини, що перебивав решту. Сосни, ломікамінь і тамариск підступали простісінько до порогів осель. І над усім узбережжям шугав солоний вітер із моря й осявав усе довкруги золотавою барвою.

Матіас аж заусміхався. Треба переселитися сюди, подумалося йому. Дорога раптом повужчала, що й два авта не розминулися б, і припровадила їх на тінявий сільський майдан. Гетарі. Знову кам'яниці з фахверками, що стояли тісно, пліч-о-пліч, наче молодичі, які зібралися попліткувати, несхвально позираючи на тераси каварні, що притулилася внизу. Удалині видно було стіну для гри в пелоту, вона схожа була на руку, що звелася, вітаючи того, хто приїхав до Країни Басків.

— Прямо, — хрипким від хвилювання голосом сказав Бонфіс. — Ось і порт уже.

Матіас Фрер вважав себе людиною черствою, та зустріч Патріка і Сільвії навіть його зворушила мало не до сліз. Немолодий вік обох цих людей, їхня закоханість, од якої аж дрож проймала, їхня ніяковість і сором перед стороннім чоловіком, їхні погляди, перешіптування і стримані обійми — все воно хвилювало дужче, ніж вираження найбурхливіших емоцій.

Та й вигляд у них, як по правді, не дуже був. Сільвія виявилася кучою жіночкою з червоним личком, зморшкуватим, ніби печене яблуко. Її червона одутла шкіра виказувала, що колись вона полюбляла хильнути чарчину. Мабуть, їй, як і Патрікові, доводилося жити просто неба. Обоє доста натерпілися в житті, аж доки знайшли одне одного.

Декорації, в яких розгорталася ця сцена, цілком відповідали скромній поетичності тієї місцини. Порт у Гетарі насправді ви-

явився забетонованим узгір'ям, де стояло кілька човнів, помальованих яскравими барвами. Погода встигла зіпсуватися. Небо затягло хмарами, крізь які вперто намагалося промикнутися сонячне проміння, осяваючи землю тьмяним шклистим світлом. І люди, і краєвид неначе були на дні плящини, такої, в яку вставляють мініатюрного вітрильника.

— Ох, не знаю, як вам і дякувати, — обернувшись до Матіаса, сказала Сільвія.

Він мовчки вклонився. Сільвія махнула в бік дерев'яного помосту, що провадив уздовж бескиду, який нависав над морем.

— Пройдімо трохи.

Фрер зиркнув на неї. Немиті коси, безформний светр, бахматі спортивні штани, стоптані кросівки... Після всього, що утнуло життя з цією жіночкою, вціліли тільки її очі, живі і блискучі, наче два камінчики, виполіровані дощем.

Вона обійшла човни, що лежали на березі, і попрямувала до містка. Патрік уже йшов до човна, що погойдувався на хвилях за декілька метрів од пірсу. Напевне, то й було його славетне судно, що стало причиною тієї халепи, яка сталася з ним. На кормі гордовито саяв напис жовтими літерами: «ЮПІТЕР».

Фрер наздогнав Сільвію, чіпляючись за поруччя хисткого помосту. Вона стояла, не похитнувшись жодного разу, і одною рукою скручувала цигарку.

— Ви можете пояснити мені, що сталося?

Фрер розповів їй усю ту історію. Вокзал Сен-Жан. Психотична Патрікова втеча. Його підсвідоме бажання стати кимось іншим. Випадкова зустріч із медсестрою з Гетарі. Про сліди крові на розвідному ключі й телефонному довіднику, а також про труп на вокзалі Сен-Жан він вирішив не розповідати: нехай цим клопочеться Анаїс Шатле, що незабаром примчить сюди.

Сільвія слухала його й не перебивала. В її пальцях звідкись узялася велика важка запальничка. Вона запалила самокрутку.

— Не віриться, та й годі, — помовчавши, хрипко видихнула вона.

— Останніми днями ви не помічали нічого дивного в його поведінці?

Вона стонула плечима. Переплутані пасма кіс прилипли до її худих щік. Вона курила, глибоко затягуючись і, наче паротяг, випускаючи хмари диму, що їх відразу підхоплював морський вітер.

— Патрік не дуже про себе розповідає...

— А раніше він ніколи не пропадав? Не потерпав од утрати пам'яті?

— Ні.

— Розкажіть мені про його проблеми.

Вона мовчки ступнула кілька кроків уперед. Під ногами в них бурхало море. Воно тяжко дихало й відступало назад, щоб із новою силою кинутися на берег.

— Гроші, ось які проблеми. Нічого нового. Патрік узяв у банку кредит, щоб придбати човна. Хотів сам собі бути паном. Та сезон видався ніякий.

— За рік буває декілька рибальських сезонів, еге ж?

— Я про найважливіший. Жовтневий. Коли йде білий тунець. А ми заробили тільки на життя та щоб розрахуватися з хлопцями, які допомагали нам. На сплату кредиту нічого не лишилося...

— А як відбувалася купівля човна? Ви зробили перший внесок?

— Я заплатила внесок.

Фрер не міг приховати подиву, і Сільвія всміхнулася.

— Може, я й не схожа на багату, та в мене є сякий-такий маєток. Точніше, був. Будиночок у Бідарі. Ми продали його і вклали гроші в човна. Та не поталанило нам. Постачальникам винні. Відсотки банку виплачували. Вам не збагнути цього.

Для Сільвії він належав до мільярдерів. Утім, він не образився на неї. Його захопили емоції, що заважали йому думати. Хвилі накатувалися на берег, здіймаючи хмари бризок, що сяяли сріблом на сонці. На вустах Матіас відчув присмак солі, увіччю танцювали сонячні блищики.

Жінка оберталася поглянути, що там робить Патрік. Він уже заліз у човна і порпався на дні, певне, перевіряв двигуна. Вона дивилася на нього материнським поглядом.

— Він щось розповідав вам про своє... про своє минуле життя?

— Про жінку свою, еге? Він не любить багато балакати, та я про неї знаю. Це не секрет.

— Він спілкується з нею?

— Ні. Вони посварилися.

— А чому він не розлучився з нею?

— А грошенята де взяти?

Фрер вирішив не заглиблюватися в цю тему, бо геть був не-обізнаний у ній. Одруження. Заручини. Розлучення. Усі ті поняття були для нього чистісінькою абстракцією.

— А про своє дитинство він з вами балакав?

— То ви і справді нічого не знаєте, — з відтінком легкої зневаги відказала вона.

— Чого я не знаю?

— Він убив свого батька.

Матіас і оком не моргнув.

— Батько його був залізничник. Патрік допомагав йому.

— В Герені?

— Не пам'ятаю. Якесь передмістя. Там жила їхня родина.

— І що ж сталося?

— Вони побилися. Татусь п'яний був як чіп. І гепнув у чан із кислотою. Вони там травили іржаві залізяки. Патрік витягнув його, але старий уже гинув. Патрікові було тоді всього п'ятнадцять років. Я особисто вважаю, що то була просто лиха пригода.

— А слідство було?

— Хтозна. Принаймні Патріка не запроторили до в'язниці.

Це легко перевірити. Матіасів здогад підтверджувався. Тяжке дитинство. Родинна трагедія, що розколола підсвідомість підлітка. І ця шпарина ширшала, аж цілком поглинула його особистість.

— А що з ним потім сталося? Він не пішов із дому?

— Він у легіон завербувався.

— В Іноземний легіон?

— Він вважав себе винним у батьковій смерті. Він діяв, як злочинець.

Вони дійшли до краю містка. Не змовляючись, повернули назад і помалу пішли до причалу. Сільвія весь час зиркала на Патріка. А той порпався у нутрощах двигуна і, здавалося, забув про їх існування.

— Патрік мав інші проблеми з поліцією? — озвався психіатр.

— Та що ви оце думаєте! Як ми люди небагаті, то обов'язково й розбишаки? Авжеж, йому бувало непереливки, та на манівці він не звертав!

Фрер не наполягав. Він намагався зіставити облудні спогади Паскаля Мішелля з достеменними фактами біографії Патріка Бонфіса.

— Ви бували в районі Аркашона?

- Ні, ніколи не була.
- Вам щось каже прізвище Тібодьє?
- Нічого не каже.
- А Елен Офер?
- А це ще хто така?

Фрер усміхнувся, давши на здогад, що тут їй нічого не загрожує. Жінка знову дістала капшука з тютюном і аркушика цигаркового паперу. Не надто довірлива, за кілька секунд вона спритно скрутила ще одну цигарку.

- Він розповідав вам про сон, який часто йому сниться?
- Який іще сон?
- Наче він сонячної днини йде селом. Потім лунає вибух, і його тінь залишається на стіні.
- Уперше чую.

Ось тобі ще одне підтвердження. Сон почав маритися Патрікові внаслідок тієї психічної травми. Що там розповідав Паскаль Мішелль? Він же Пітер Шлеміль? Щось про Хіросіму...

- Патрік любить читати?
- Од книжок не відірвеш. У нас не дім, а муніципальна бібліотека.
- А які книжки він читає?
- Більше з історії.

Фрер вирішив, що час поставити головне запитання.

— Скажіть, а того дня, коли Патрік поїхав до банку, він не згадував, що в нього є ще якась зустріч? Він більше нікуди не збирався?

- Послухайте, ви що, поліцай? Чого це ви розпитуєте мене?
- Я повинен збагнути, що ж із ним сталося. Маю на увазі, що сталося в його голові. Мені треба поступово відновити події того дня, що скінчився для нього цілковитою втратою пам'яті. Я хочу його вилікувати, ви розумієте?

Вона нічого не сказала, тільки махнула недопалком. Курила вона жадібно, глибоко затягуючись. Вони мовчки дійшли до причалу. Бонфіс так само порпався у двигуні. Вряди-годи над бортом човна вигулькувало його обличчя. Навіть із такої відстані видно було, який він щасливий і спокійний.

— Мені доведеться ще раз приїхати, щоб побалакати з Патріком, — сказав Фрер.

— Ні! — відтяла Сільвія, кидаючи в море недопалка. — Дайте йому спокій. Ви багато для нього зробили, щиро вам дякую. Та тепер я сама візьмуся до нього. Може, я не така вчена, як ви, та я знаю Патріка. Усе, що йому треба, — це хутчій забути всю цю історію.

Фрер зрозумів, що торгуватися з нею марно, принаймні зараз.

— Гаразд, — сказав він. — Та я все-таки залишу вам координати когось із моїх колег в Байонні чи в Сен-Жан-де-Люзі. Ви повинні зрозуміти: те, що з ним сталося, не жарт. Йому необхідна медична допомога.

Жінка промовчала. Фрер потис їй руку і, прощаючись, махнув Патрікові, який радісно помахав йому теж.

— Завтра я вам зателефоную, добре?

Вона знову промовчала; а може, її слова віднесло вітром? Фрер помалу піднявся бетонним узвозом. Дійшовши до свого авто, він знову обернувся. Сільвія хибкою ходою вже поспішала до свого коханого.

Психіатр сів за кермо і рушив із місця.

Він допоможе цим двом бідолахам, хочуть вони цього чи ні.

— Я шукаю шпарину у світобудові.

Темна рука мацала порепану стіну камери витверезника.

— І нехай-но знайду, то побачите ви мене тут...

Анаїс і не думала коментувати ті слова. Вона вже десять хвилин слухала маячню жебрака на ймення Рауль. І терпіння її вичерпалося.

— Треба лише тримати курс, — провадив бурлака, пильно вдивляючись у чергову шпарину.

Анаїс вирішила діяти. Дістала із пластикового пакета картонну коробку з вином, яку придбала дорогою. Раулеві очі аж загорілися, як він її вгледів. Схопивши коробку, він хутко викрутив корка і вицмулив її вмент.

— То що ти там казав про Філіппа Дюрюї?

Волоцюга втерся рукавом і гучно відрігнув. Його червона мармиза була мов дохле звіря, що заплуталося в колючому дроті. Щетина на бороді, чуб і брови стояли сторч, наче спиці, застромлені в закривавлене тіло.

— Фіфі? Знаю я його! Він завжди каже, що серце в нього діє в режимі сто двадцять, а мізки — в режимі вісім і шість.

Анаїс зрозуміла, про що він. Сто двадцять ударів за хвилину — в такому ритмі виконується музика техно. А вісім і шість градусів — міцність пива «Баварія». Пива чемпіонів — панків, рокерів та інших маргіналів. Рауль говорив про Фіфі в теперішньому часі. Отож, не знав про його смерть.

— Як по правді, він схибнутий.

— Мені здавалося, ви з ним друзі.

— Дружба не заважає об'єктивним оцінкам.

Анаїс мало не зареготалася. А це жалюгідне створіння провадило:

— Фіфі то такий, то сякий. То героїн коле, то ні. То слухає метал, то техно. Сьогодні гот, завтра вже панк...

Анаїс спробувала собі уявити спосіб життя покійного хлопчини. Мандри, дурман, бійки. Утіха від героїну, галюцинації від екстазі, ночі під тином, пробудження в невідомих місцях. Хтозна, як потрапив сюди і що робив напередодні. І так день крізь день. А в глибині душі — надія на те, що таки колись злізе з голки.

Рауль почав розп'ятувати про музичні вподобання Дюрюї.

— Я казав йому: гівно твоя музика. Вони ж нічого не вигадують, лише крадуть. Мерілін Менсон — це Еліс Купер. Техно — той-таки Крафтверк. А ар-енд-бі...

— Айзек Гейз.

— Авжеж! Крадуть чужі пісні й подають як свої.

— А на що Фіфі жив?

— На жebрущому хлібі був. Як і я оце.

— У Бордо?

— І в Бордо, і в інших місцях. Чуй, а в тебе випити більш нема?

Анаїс дістала з пакета ще одну коробку. Рауль видудлив її вмить. Цього разу не відригував, та Анаїс перелякалася, щоб він не надзюрив у штани. На ньому було пальто з якоїсь ряднини, але таке брудне, що малюнка тканини вже й не видно було. Штани від спортивного костюма від бруду аж сторчма стояли. Зі стертих до корду сандалів виглядали голі чорні ноги. Анаїс намагалася не дихати носом, хоч про всяк випадок намастила ніздрі запахующою маззю «Вікс Вапораб».

Рауль замахнувся і жбурнув коробку в стіну камери. Анаїс утямила, що треба клепати залізо, поки гаряче.

— Кілька днів тому Фіфі казав тобі про янгола...

Рауль забився в куток, сів долі й, соваючи плечима, заходився чухати спину, немов худобина.

— Еге, янгол! — озвався він урешті. — Той чолов'яга пообіцяв дати йому янгольського дурману.

Його убивця. Нарешті балачка звернула в потрібне річище.

Анаїс нахилилася до Рауля і, чітко вимовляючи кожне слово, запитала:

— Він добре його знав?

— Ні, допіру зазнайомилися.

— Що саме розповів він тобі про нього?

— Що той відправить його на небо. І чомусь весь час верзякав про якогось святого Юліана...

— Святого Юліана Гостинного?

— Еге ж, про нього.

— А чому?

Рауля раптом осяяло.

— Фіфі в школу недовго ходив, та цю легенду він добре запам'ятав. Один принц помилково вбив своїх батьків. Утік із дому, став перевізником через річку. І тут якось приходять до нього лепрак і просять перевезти на той берег. Юліан його прийняв у себе, нагодував і зігрів своїм тілом. І тоді той лепрак узяв його на небо. Бо то ж був Ісус Христос. Так ось, Фіфі казав, що той янгол і до нього прийшов. І що він відправить його на сьоме небо...

— Чому він згадав саме цю легенду?

— Тому що його ангел теж був лепрак.

— Лепрак?

— У нього всенька морда була ганчір'ям обмотана.

Анаїс спробувала уявити собі, як усе воно діялося. Чоловік із замотаним обличчям знайомиться з Філіппом Дюрюї. Пропонує йому небувалу втіху. Хлопець починає міркувати про особу милостивця, і уява підказує йому різні версії, зокрема й геть казкові. Цікаво, чи потрапила їхня бесіда бодай на одну спостережну камеру?

— Коли ти бачився з Фіфі востаннє, що він тобі сказав?

— Що ввечері в нього зустріч із лепраком. І що вони разом переправляться через річку. Дурня, одне слово.

— А де вони мали зустрітися?

— Не знаю.

— А ти де з ним бачився?

— На набережній. У районі Сталінградського майдану. Фіфі мало зі шкури не пнувся, так йому кортіло до того лепрака бігти.

— О котрій годині воно було?

— Та не пам'ятаю. Надвечір.

Анаїс не збиралася пропускати жодної подробиці.

— У Фіфі є пес?

— А певно! Як і в кожного бурлаки. Послухай, а ще випити в тебе нема?

— Ні, нема. Як звати собаку?

— Мірван. На честь грузинського святого. Кажу ж тобі, Фіфі геть дурний.

— Пес того вечора був із ним?

— Еге ж.

— А потім ти десь бачив того пса?

— Ні, не бачив. Ні пса, ні Фіфі.

Він балакав дедалі тихіше. Ненадовго вистачило йому снаги. Ось його очі згасли. Може, вино й оживило б його, та в Анаїс більше нічого не було із собою. Вона випросталася, намагаючись не торкатися того сміття, що валялося перед нею.

— Зараз тебе випустять.

Вона постукала в засклені двері камери. З'явився вартовий. Позаду почувся Раулів голос.

— А з Фіфі що сталося?

— Поки що невідомо.

Рауль зареготався; засклені двері відчинилися.

— Ви, поліцаї, думаете, що ми дурні, та найбільші дурники — це ви самі. Гадаєш, я не второпав, що Фіфі простягнув копита?

Вона мовчки вийшла з камери. Не вийшла, а вискочила, немов кісточка із гнилого персика. Рукавом витерла мазь під носом. Зиркнула на годинника: дванадцята. Просто-таки фізично відчувала вона, як цокаючи спливають секунди, нагадуючи їй, що зворотний відлік давно вже йде. Як надіялася вона на ту розмову! Та вона майже нічого не додала.

Сідаючи в авто, вона зателефонувала Ле Козові. За дві години її колега став експертом із виробництва і продажу імальгену. Він склав повного списку тих, що протягом останніх чотирьох тижнів виписували рецепти на препарат. Тепер залишалось тільки зателефонувати всім ветеринарам і в усі установи, що спеціалізу-

ються на лікуванні худоби. Жаді слід було перевірити комори, замовлення і звіти про продажі. На цілий день вистачить.

Пощастило з'ясувати, що в січні були пограбовані дві ветеринарні клініки, одна біля Бордо, друга на околицях Лібурна. Та слід цей був безнадійний. Ле Коз попросив консультації і з'ясував, що кетамін має галюциногенну дію. Існує навіть щось на кшталт підпільної мережі, яка поширює цей препарат. Як гадали поліцаї, що займалися розслідуванням обох випадків, підозрювати треба швидше наркодилерів...

Анаїс поцікавилася, як справи у Джафара. Той не дізнався нічого важливого ні про пса Дюрюї, ні про те, де він добував собі одяг. Від Зака й Конанта новин теж не було ніяких.

— Ти в офісі? — закінчуючи розмову, запитала вона.

— Ага.

— Відбитки від криміналістів надійшли?

— Годину тому.

— І що?

— Ще не перевірили. У нас вірус.

Поліцейні комісаріати забезпечують найдешевшими комп'ютерами і найпримітивнішими програмами. І те, що вони виходять із ладу мало не щодня, звичне явище.

— А що каже наш експерт?

Експертом вони прозивали між собою лейтенанта, що тиждень провчився на курсах інформатики. Ле Коз промовисто мовчав.

— Ото халепа! — буркнула Анаїс. — Покличте фахівця. Справжнього.

— Він уже працює.

— Хто?

— Сусід зі сходового майданчика. Програміст. Ігри пише.

Анаїс нервово зареготалася. Це вже було занадто. Уявила собі схибнутого на програмуванні дивака, що допомагає поліції. Контркультура у спілці з правоохоронцями.

— І що?

— Уже полагодив усе.

— То ти увійшов до центральної картотеки?

— Ні.

— Чому?

— Ми зошита згубили.

Ще одна халепа! Начальство запровадило правило, що для роботи з кожною програмою треба ввести пароль, тобто комбінацію літер і чисел, які неможливо запам'ятати. Усю ту нісенітницю записували до особливого зошита, одного для всіх.

Нема зошита, то нема і пароля.

Нема пароля, нема і доступу до бази даних.

Анаїс увімкнула запалювання. Експерти! Цокання годинника дедалі дужче дратувало її. Вона сховала телефона і знову згадала про Зака. Він дістав завдання поїхати до клініки і перевірити, чи там ще той забудько, адже він підозрюваний номер один! Чому ж він не дзвонить? Вона знову взяла мобільника.

— Це що ще за дурня?

Вона не розмовляла, а гарчала. Фрер спробував заспокоїти її.

— Як лікар я взяв на себе сміливість перевезти пацієнта...

— Свідка номер один?

— Пацієнта з утратою пам'яті.

— Ви повинні були сповіщати нас про кожне його слово і вчинок.

— Та невже?

Фрер прямував автострадою N10. Ось уже й Анаїс Шатле дізналася про те, що він сам вивіз із клініки Бонфіса. Крім того, вона встигла побалакати з координатором експертно-криміналістичної служби, і той розповів їй про вчорашній обман, а головне, розповів, що на Бонфісових руках і ремонтній ямі виявили сліди планктону. Що ж, вона мала право обурюватися.

— Мене вже нудить од вас! Ким ви оце себе вважаєте? — репетувала Анаїс.

— Як це розуміти — ким я себе вважаю?

— Так ото ж! Корчите тут знавця людських душ! Ставите вбивчі діагнози! Рятівник людства, ти ба! Тут наразі йдеться про вбивство, а це — справа поліції, чорт забирай!

— Повторюю, мій пацієнт...

— Ваш пацієнт — підозрюваний номер один!

— Ви не казали мені цього.

— А ви від учора вже знаєте, що він лишив сліди в ямі. Мало вам цього?

— Нема ніяких доказів того, що він...

— Сприяння втечі — раз. Незаконне отримання інформації у справі про розслідування кримінального злочину — два. Знаєте, скільки вам за це дадуть?

Довкола Фрера знову були нескінченні ландські ліси. Корабельні сосни впиралися верховіттями простісінько в небо. Знову почав накрапати дощ.

— Послухайте, — заговорив він поважно, як ото балакав завжди з шаленими пацієнтами, — у мене є для вас новина. Ми з'ясували особу цього чоловіка.

— Що?!

Матіас коротко виклав події, що сталися в першій половині дня. Анаїс слухала його і не перебивала. Він уже вирішив був, що заслужив у неї на милість, аж вона накинулася на нього мов фурія.

— Ви кажете, що до нього повернулася пам'ять, а потім спокійнісінько везете його до хати?!

— Не *вся* пам'ять. Він не пам'ятає, що сталося на вокзалі Сен-Жан. Йому...

— Завтра вранці я пошлю по нього поліцію. Ми заарештуємо вашого ковбоя!

— Не робіть цього! Дайте йому бодай декілька днів. Він повинен заспокоїтися, отямитися...

— Ви що там собі думаєте? Що ви на морських купальнях?

Фрер відчув, як йому уривається терпець, і перемігся.

— Ми з вами однаково зацікавлені в тому, щоб Патрік Бонфіс цілком відновив свою колишню особистість. Тільки так він зможе згадати те, що сталося перед тим, як він згубив пам'ять...

— Не його, а вас я першого заарештую!

Вона урвала зв'язок.

Якусь хвилю Фрер ще тримав слухавку біля вуха. Обабіч шляху бігли і бігли сосни. Він допіру поминув Ліпосте і під'їжджав до повороту на магістраль А63. І тієї ж секунди вгледів у люстерку заднього огляду відблиск фар. За ним ішов чорний всюдихід. Фрер ладен був заприсягнутися, що півгодини тому бачив це авто.

Він запевняв себе, що це ще нічого не значить. За нинішнього часу водіння стало суто механічною справою. Авто прямують одне за одним, на кожному стоїть обмежувач швидкості, а люди, які сидять за кермом, тільки й клопоту мають, щоб не натрапити на радар або дорожню поліцію. Та біле світло фар і далі переслідувало його...

Він знову спробував заспокоїтися, аж йому здалося, неначе він упізнав двох чоловіків, які сиділи в авто. То були ті хлопці в чорному, що вешталися біля його хати. Лише тоді він звернув увагу на марку авто. Всюдихід «ауді». Модель Q7.

Матіас різко скинув швидкість, кілометрів на тридцять. Кризь завісу дощу він побачив, що «ауді» точнісінько повторило його маневр. У глибині ока спалахнув біль, неначе під черепом, пульсуючи, увімкнувся червоний сигнал тривоги.

Він притиснув акселератора. Всюдихід теж піддав ходу, не відпускаючи його від себе ні на метр. Біль за оком дедалі посилювався. Матіасові здалося, ніби в його голові спалахнув ліхтар. Пальці вкрилися липким потом, аж нелегко стало тримати кермо. Дощ шалено бив прямо в лобове скло, засліплючи Фрера, здавалося, наче потік намагався змити все з поверхні землі.

Раптом він побачив відгалуження від шосе. Не замислюючись, Фрер крутнув кермо праворуч. Він навіть не встиг прочитати на вказівнику назву населеного пункту. Зараз він був у самісінькому осерді Ланд. Шлях вивів його на шосе департаменту, він ще раз звернув праворуч і додав газу. Кілометр. Два кілометри. Довкола стіною стояли сосни. Ні села, ні хатини, ні станції автосервісу. Нічого. Ідеальне місце для нападу. Він зиркнув у люстерко заднього огляду. «Ауді» йшла за ним наче приклеєна. З увімкнутими фарами.

Фрер понишпорив у кишені й добув мобільника. Знизив швидкість до сімдесяти кілометрів за годину. Обрав у меню опцію «Фото» і спрямував об'єктива на авто. Потім збільшив масштаб і спробував зловити в кадр решітку радіатора, по якому рікою текла вода. Його цікавили номери автомобіля. Він зробив декілька знімків, міняючи ракурс, потім знову притиснув педаль газу. Попереду нічого не було видно, крім прямовисних цівок дощу і дерев, що стояли щільними лавами. У нього було враження, наче він пропихається кризь ґратчасту огорожу.

І тут праворуч з'явився ґрунтовий прослідок.

Наче відкрита рана, що зяяла в зеленому тілі того лісу.

Фрер звернув, і авто відразу ж загрузло в грязюці. Він позадував, потім рвонув уперед. Двигун аж гарчав, але авто буксувало на місці. Лобове скло заляпало брунатними бризками. Тут потрібне було авто з чотирма тяговими колесами. Він зиркнув у люстерко заднього огляду. Всюдихід зник.

Він знову притиснув акселератора. Авто завишало, гаркнуло, але видряпалося з ями. Знову сосни. Папороть. Ялівець. Фрер на силу просувався вперед. У шибки стукали гілляки, з-під коліс летіла грязюка, зусібіч лунав тріск галуззя. Авто ледве повзло, продираючись крізь чагарі, провалюючись у вирви і підстрибуючи на горбках.

Фрер сидів, учепившись за кермо, і не зводив очей із дороги. Підсвідомо він чекав якоїсь завади у себе на шляху. Здоровезної калюжі. Рову. Бурелому.

У світлі фар промайнуло дерево, що лежало впоперек прослідку. Фрер натиснув на гальма і разом крутонув кермо. Кілька секунд — це зовсім небагато, та їх було доста, щоб відчутти, що зараз загинеш. Авто вихнуло вбік і втелющилося в болото. Двигун заглох. Колеса заклинило.

Фрерові й дух забило. Кермо впиралося в ребра. Чолом він стукнувся в лобове скло. Всеньке тіло боліло. На обличчі була кров. Утім, він розумів, що ще легко відбувся. Якусь часину він посидів, скоцюрбившись над кермом, відчуваючи, як із кожною хвилиною кров хутчій струмує жилами.

Дощ барабанив по даху і шибках авто, шмагав по гілляках дерев. Матіас насилу розстебнув ременя безпеки. Зачепив двома пальцями клямку дверей і натиснув плечем. Вилетів із розгону надвір і шубовснув у калюжу. Потім звівся на одне коліно. Дощ періщив мов несамовитий. Всюдихода не видно було ніде. Таки відірвався він од них.

Він ледве зіп'явся на ноги. Зіпершись спиною на авто, глянув на свої руки. Вони дрібно тремтіли. І в тому ж таки шаленому ритмі калатало серце. Отак він постояв декілька хвилин. Шум дощу перемежовувався з квілінням вітру у верхівіттях дерев. Матіас заплющив очі. Його охопило відчуття, наче він стоїть по шию у воді. Він справді змок мов хлющ, та вода змивала з нього залишки страху, що його допіру зазнав. Він вдихав запахи живиці, моху й опалого листя. Аж усвідомив, що заляк.

Коли він страшенно промерз і серце перестало шалено гамселити, то знову заліз в авто. Зачинив дверцята. Увімкнув опалення до краю. І замислився. Хто ті двоє? Чому вони його переслідували? Може, вони на шляху його чекають? Відповіді на ті запитання не було.

Він увімкнув запалювання і поправив авто назад. Адже хтосьна, як глибоко воно загрузло. Колеса буксували, здіймаючи фонтани грязюки, аж торкнулися твердої землі. Авто помалу поповзло назад, немов корабель, якого тягнуть суходолом. Матіас дивився назад, вистромивши голову з вікна. Метрів за сто він зумів розвернутися.

Уже виїхавши на шосе, що провадило до Бордо, спробував спокійно проаналізувати те, що з ним сталося. Тіло боліло, напевне, кілька ребер таки зламав, та біль не давав розслабитися і задрімати. І він почав згадувати, коли ж уперше помітив тих чоловіків на чорному «ауді».

Уночі з п'ятниці на суботу. Того вечора він чергував.

Тієї ночі в його відділенні з'явився Патрік Бонфіс.

Фрер знай складав фрагменти тієї головокрутки. Забудько Бонфіс. Оті нишпорки під хатою. Убивство на вокзалі Сен-Жан. Чи існує зв'язок поміж тими фактами? Може, Патрік Бонфіс бачив, як убивця затуляє до ями тіло Мінотавра. Може, і *ще щось* бачив. Те, що страшенно цікавить хлопців у жалобних костюмах. Або те, чого вони страшенно бояться.

Може, вони бояться, що Бонфіс проговорився?

Кому? Своєму «спихатрові».

— Що це?

На порозі стояла Анаїс із пляшкою червоного вина в руках.

— Білий прапор. Пропоную замирення.

— Заходьте, — усміхнувся Матіас Фрер.

Вона легко знайшла хатню адресу психіатра. На годиннику була восьма вечора — ідеальна пора для несподіваного візиту. Задля такого випадку Анаїс вбрала сукню з індонезійського батику, гаптовану золотавими візерунками, що були модні в 70-х роках. Щоправда, останньої миті злякалася й надягнула ще джинси під неї. Результатом вона лишилася не дуже задоволена, хоч наділа під блузку ще й ліфіка, що позірно збільшував груди, — вона берегла його для отаких випадків. Трохи блищиків на щоки, шпильки в коси, пігулка доліпану, і вона вирішила, що готова до штурму.

— То що, пустите мене до хати?

— Ох, вибачте!

Він відступив, пропускаючи її досередини. Як завжди, одяг був на ньому пожмаканий. Светр без шиї, сорочка із криво застібну-

тим коміром, почовгані джинси, закустрана чуприна. Такий собі університетський професор, звабливий нечупара, від якого аж не тямляться студентки, хоча він про те й не здогадується.

— Як ви дізналися, де я мешкаю?

— Уся група над цим працювала.

Вона ввійшла до вітальні. Білі стіни. Рипучий паркет. Двері, оббиті фанерою. Майже ніяких меблів, крім старого дивана. І шерега картонних коробок, що вишикувалися попід стіною, — в такі коробки пакують речі під час переїзду.

— Ви лиш переїхали чи ще збираєтеся переїхати?

— Щоранку я те саме в себе запитую.

Вона тицьнула йому пляшку.

— Медоцьке вино. Я член клубу дегустаторів. Учора купила декілька пляшок. Пречудове вино, ось побачите. Букет у нього тонкий, та густий. Смак яскравий, терпкуватий. Його...

Матіас розгублено дивився на неї, й Анаїс замовкла.

— Щось не те?

— Ох, вибачте мені, заради Бога. Та річ у тому, що я не п'ю вина.

Анаїс завмерла з роззявленим ротом. Хоч скільки жила вона в Бордо, а таке вперше чула.

— А що ж ви п'єте?

— Колу без цукру.

Вона мимохіть зареготалася.

— Що ж, тоді й мене пригостить.

— Зараз принесу склянки, — сказав він і подався до кухні. — А ви поки що сідайте.

Анаїс пильно озирнула кімнату. Біля стіни напроти дивана стояв плазмовий телевізор. Біля зашклені стіни на підпорах лежала дошка, що була подарунком за письмового стола. Від лампи, що стояла долі, струмувало нерівне світло. Із хати лікар зробив якесь лігво, де живуть волоцюги.

Вона несамохіть усміхнулася. Здається, Фрер живе сам. Жодної світліни, жодного натяку на присутність жінки. У нього нема ні друзів, ні коханки, тільки робота. Вона довідалася: він почав працювати в клініці на початку січня. Перевівся з Парижа. Ні з ким не спілкується. Цікавиться лише своїми пацієнтами. Запеклий одинак, із тих, що гарячі страви їдять лише обідньої перерви в ідальні або як хтось запросить до себе на вечерю.

Вона підійшла до письмового столу. Нотатки. Книги із психіатрії, чимало англійською мовою. Роздруковані тексти з мережі. Клапті паперу з написаними на них телефонами. Усе свідчило про те, що психіатр провадить власне розслідування. І про кого ж він збирає інформацію? Про того забудька?

Біля принтера лежало декілька щойно видруканих світлин. Номери автомобіля. Знімали під дощем. Кого це він вистежував? Вона схилилася, щоб роздивитися знімки, аж позаду пролунали кроки. Матіас ніс із кухні келихи і бляшанки з кока-колою.

— А у вас тут нічого, — сказала вона, знову підійшовши до дивана.

— Жартуєте?

Він поставив бляшанки долі. Вони були чорні, у краплях вологи.

— Перепрошую, у мене навіть журнального столика нема.

— Не турбуйтеся.

Фрер по-турецькому сів долі.

— А ви сідайте на дивані, — сказав він.

Анаїс так і вчинила. Вона височіла над ним, немов королева над підданцем. Вони взяли по бляшанці. На склянки обоє не глянули. Цокнулися, дивлячись одне одному в вічі.

— Не знаю, котра година зараз... — пробурмотів він. — Може, ви їсти хочете? У мене, щоправда, нічого такого нема, але...

— Та обліште. Я прийшла до вас відсвяткувати добрі новини.

— З якого приводу?

— Із приводу розслідування.

— То ви не заарештуєте мене?

Вона всміхнулася.

— Я погарячкувала.

— Насправді це я поведився, мов дурник. Треба було вас попередити. Та я тоді думав тільки про мого пацієнта. Про те, що буде добре для нього, розумієте? — Він ковтнув з бляшанки. — То що у вас за новини?

— По-перше, ми впізнали жертву. Безпритульний хлопчина. Їздив по фестивалях рок-музики. Вживав героїн. Бував у Бордо. Убивця впорснув йому дозу концентрованого героїну. І той помер. Потім убивця почав облаштовувати мізансцену. Бичача голова й усе інше...

Фрер уважно слухав її. Досі правильні риси його обличчя вказували певну розгубленість, та вони застигли в зосередженості, коли гостя заговорила про справу.

І тоді Анаїс викинула головного свого козира.

— Ми з'ясували й особу злочинця.

— Що?!

Вона звела руки, щоб погамувати його подив.

— Скажу так: криміналістам пощастило знайти в ямі відбитки пальців, які не належать ні жертві, ні вашому ковбоеві. Ми пропустили їх крізь базу даних і здобули ім'я. Віктор Януш, волоцюга з Марселя. Декілька місяців тому його затримували за бійку.

— Ви знаєте, де він зараз?

— Ще ні. Ми оголосили його в розшук. Отож, знайдемо. За це я не турбуюся. Колеги з Марселя обнишпорять усі нічліжки, всі пункти надання соціальної допомоги, всі добродійні центри «Еммаус» і всі безплатні їдальні. З'ясуємо, як і коли він прибув до Бордо, та й зловимо його. Колись так затримали дорожнього вбивцю Франсіса Ольма.

Фрер ніби засмутився. Він знай крутив у руках бляшанку з колою, наче намагався вглядіти на її поверхні свій відбиток.

— Що вам про нього відомо? — після мовчанки спитався він.

— Ще нічого. Я чекаю матеріали з Марселя. У нас сьогодні цілий день комп'ютери затаилися. Єдиний справжній ворог сучасної поліції — комп'ютерний глюк.

Психіатр не відреагував на той жарт. Звів очі й цілком серйозно запитав:

— Гадаєте, таку сцену вбивства міг організувати волоцюга?

— Нітрохи. Та ми знайдемо всьому пояснення. Може, Януш тільки співучасник.

— Або свідок.

— Свідок, що спускався до ями? І залишив там сліди? Знаєте, в нас це називається речовими доказами.

— Це знімає підозри з Патріка Бонфіса?

— Не поспішайте. Залишається ще ця історія з планктоном. Та тепер ми розробляємо слід Януша. Як випаде часина, я подамся до Гетарі й побалакаю з вашим підопічним. Хоч як воно там буде, а за кінчика нитки ми вхопилися.

Фрер тихенько засміявся.

— Ага, ось що таке гарні новини від працівника поліції!
Вона відчула в його інтонації легку іронію, та не стала на це зважати.

— А ви?

— Що я?

— Що з вашим рибалкою?

— Він потроху набуває своєї колишньої особистості. І вже не пам'ятає про те, кого з себе корчив.

— І про те, що бачив на вокзалі Сен-Жан?

Фрер стомлено струснув головою.

— Я вже вам казав. Він згадає про це останнім. Якщо взагалі згадає...

— І все-таки я мушу його допитати.

— Сподіваюся, ви не збираєтеся його заарештовувати?

— Це я так сказала, щоб залякати вас.

— Поліцаї люблять лякати людей. А то їм і жити нецікаво.

Що ж, це їй не вчулося: в його голосі звучала справжня ворожість. З ним усе зрозуміло. Один із тих психіатрів-ліваків, які виховувалися на тій дурні, що писав Мішель Фуко. Нелегко зваблювати чоловіка, якщо ти поліцайка і в кобурі в тебе пістолет марки «Глок». Два фалічні символи — цього для одної пари багатенько...

Вона поставила бляшанку долі. Надії причарувати лікаря танули мов дим. Надто вже різні вони...

Вона вже хотіла була підвестися, аж Фрер тихо сказав:

— Я сам поїду в Гетарі.

— Навіщо?

— Хочу побалакати з Патріком. З'ясую, хто він такий насправді. Дізнаюся, що сталося на вокзалі Сен-Жан. — Він підняв свою бляшанку. — Зрештою, ми з вами провадимо те саме розслідування...

Вона всміхнулася. До неї повернулася надія, і на душі відразу потепліло. Ніколи б не подумала, що завдяки роботі познайомиться з таким гарним чоловіком.

— Ви певні, що не хочете відкоркувати мою плящину?

За дві години Фрер узявся до праці.

Анаїс Шатле як прийшла, так і пішла, хіба що була трохи напідпитку. Вони пили вино, балакали і реготалися. Фрер звик ве-

чорами бувати сам, то і мріяти не міг про таке спілкування. Тим паче в розпалі всієї цієї халепи з убивством і амнезією.

Він не дозволив собі нічого зайвого. Жодного сміливого жесту, жодного провокативного натяку. Хоч відчував, що шлях відкритий. Певна річ, він і не був фахівець із жіночої психології, та два плюс два міг скласти. Вечірній візит. Пляшка вина. Гарна сукня — щоправда, він не міг уторопати, нащо вона вбрала під ту сукню джинси: може, то мода така пішла? Одне слово, вистачало ознак, які свідчили про те, що молода працівниця поліції відкрита і до інших пропозицій.

Та він і пальцем не ворухнув. Із двох причин. По-перше, він дав собі чудернацьку клятву, що більше ніколи не буде плутати роботи з особистим життям. А Анаїс Шатле, хоч як там воно було, пов'язана з його роботою, хоч і не безпосередньо. Другою причиною, глибшою і почасти інтуїтивною, був страх. Незмірний страх. А якщо вона дасть йому одкоша? А якщо в нього нічого не вийде? Коли він востаннє був у ліжку з жінкою? Він і сам не пам'ятав. Боявся, що вкриє себе ганьбою...

На порозі його домівки вони попрощалися як добрі друзі. Домовилися, що будуть обмінюватися інформацією. Останньої миті Фрер зопалу розповів їй про тих двох чоловіків в «Ауді Q7». Поясвив, що вони вже декілька днів стежать за ним. І навіть дав кілька світлин із номерами того авто. Її та історія не дуже зацікавила, та вона пообіцяла перевірити номери всюдихода своїми каналами.

І ось перевалило за північ, і він знову був сам. Страшенно боліла голова. Од вина. Він терпіти не міг алкоголю. Знову спалахнув біль в оці. Та спати не хотілося. Він зварив кави, увімкнув диктофона і сів за письмовий стіл.

Навіть цієї пізньої пори він міг перевірити й уточнити інформацію, що здобув од Патріка Бонфіса. Перш ніж узятися до вивчення його психіки, хотів скласти чітке уявлення про його достеменно особистість.

Він приготувався робити нотатки і натиснув кнопку «Відтворення». Ковбой народився в селі Герен, біля Тулузи. Фрер хутко написав у пошуковій програмі слово «Герен».

Перша несподіванка.

Жодного населеного пункту з такою назвою в департаменті Верхня Гаронна не було. Він поширив пошук на весь край Південь-Піренеї. Жодної назви, більш-менш схожої на ці два склади.

Матіас написав «Патрік Бонфіс» і заходився методично перевіряти інформацію в різних установах, що діяли тоді в тім краю, у загсах, школах, відділах державної служби з працевлаштування. Нічогісінько.

Він прослухав той шмат запису, де рибалка розповідав про свою дружину. Як він казав, Марина Бонфіс мешкала тепер у Німі чи десь поблизу. Фрер знову почав шукати. І знову нічого.

По спині в нього пройшовся мороз. Шия намокла від поту. В лівому оці пульсував біль, наче там хтось гамселив у барабана: бум-бум-бум...

Він вимкнув диктофона і заходився перевіряти дані, що здобув од Сільвії. Зокрема, історію про батька, що загинув, гепнувшись в чан із кислотою. Незабаром йому стало зрозуміло, що в нього було недосить точних даних для пошуку в мережі. Що в нього було? Назва несущого села з несущим прізвищем?

Службу Бонфіса в Іноземному легіоні він і перевіряти не став — армійське командування обіцяло кожному воякові цілковиту анонімність.

Так чи інакше, дізнався він чимало. Патріка Бонфіса не існувало. Так само, як і Паскаля Мішелля.

Особистість Бонфіса *теж* постала внаслідок дисоціативної втечі.

Фрер ще раз перечитав свої нотатки. Сільвія Робен жила з Бонфісом три роки. Напевне, познайомилася вона з ним ще тоді, коли він перебував у стані втечі від самого себе, про що вона, звісно ж, і не підозрювала. І відтоді він постійно брехав їй, *хоч і сам того не усвідомлював*.

Ким він був раніше?

Скільки особистостей устиг створити, вигадати і пристосувати до себе?

Фрер спробував уявити собі, як діє психіка цього чоловіка. У глибині його свідомості множаться різні персонажі, що переслідують ту саму мету: витіснити того, хто здається небезпечним. Одним словом, справжнього. Патрік Бонфіс утікає від свого коріння і від своєї долі. Найпевніше, ця втеча зумовлена психічною травмою.

Відповіддю на це запитання чи принаймні початком відповіді було прізвище, яке він дав собі. І як він раніше не здогадався? Бон-

фіс — промовисте прізвище¹. Він чимдуж намагається стати «добрим сином». Чи означає це, що насправді він був недобрий? У цьому контексті історія про вбивство батька набувала зовсім іншого звучання. Це реальна подія, хоча підсвідомість її якомога замаскувала, спотворила, деформувала.

Фрер підвівся з-за стола і, застромивши руки в кишені, заходився міряти кроками вітальню. У голові було справжнісіньке сум'яття. Щоб вилікувати здоров'я, йому доведеться одну за одною розвінчати всі його облудні особистості, аж доки він дістанеться до справжньої.

Та поки що він не знав, яка психотична втеча, друга, третя чи, може, й десята, породила ковбоя Паскаля Мішелля. Зате він не відчував навіть найменших сумнівів у тому, що психіка цієї людини зберігає в собі сліди кожного вигаданого імені та характеру. Вони криються в закутках його душі. Так льодовик зберігає сліди щорічних дощів. Значить, треба копати. Зондувати ґрунт. Аналізувати кожну деталь. Щоб промикнутися крізь нашарування підсвідомої пам'яті, він застосує всі засоби, які в нього є. Гіпноз. Аморбітал. Психотерапію...

Фрер подався до кухні випити холодної води. Мимохіть викинув у вікно. Нікого. Ніяких людей у чорному. Може, вони йому наснилися? Він випив ще. І, вже поставивши склянку в раковину, раптом збагнув одну дуже важливу для себе річ. Чому він так уперто домагається мети — розшифрувати історію Бонфіса? Бо це дозволяє йому закреслити власні спогади про смерть Анни-Марії Штрауб. Про відповідальність психіатра, що порушив фахову етику.

Зосередитися на чужому болі, щоб забути про свій...

Прямуючи наступного ранку до Гетарі, Матіас Фрер весь час думав про Анаїс Шатле. Він і прокинувся з думками про неї. Згадував її обличчя й голос.

— Ви заміжня? У вас є діти?

— Невже я схожа на заміжню жінку? Тим паче на матір? Ні, я ще не готова до цього.

— А до чого ж готові?

¹ Von fils — добрий син (фр.). — Прим. пер.

— Для знайомства в інтернеті. Через соціальні мережі.

— І як, вдало?

— Та в мене надто вже тонкий нюх, як для нишпорки...

Трохи згодом вона запитала його:

— Чому ви стали психіатром?

— За покликанням.

— Невже вам подобається порпатись у чужих мізках?

— Я не порпаюся в чужих мізках. Я лікую людей. Намагаюся полегшити їхні страждання. Як по правді, мені здається, що нічого цікавішого на світі нема.

Дівчина прикусила спідню губу. Як і за першої зустрічі, він раптом інтуїтивно відчув, що Анаїс Шатле колись була пацієнткою психіатричного відділення. Або принаймні мала поважні психологічні проблеми.

Підтвердження свого здогаду він здобув за кілька хвилин. Вона наливала йому вина в келих, і він звернув увагу на її зап'ястя, покреслені кривими і вузлуватими рисками шрамів. Йому вистачило тільки глянути, щоб визначити їхню природу. То були сліди не від спроби вкоротити собі віку. Навпаки, шрами свідчили про прагнення вціліти.

Матіас нерідко стикався у своїй практиці з таким психічним розладом. Підлітки самі собі завдають ран, сподіваючись позбутися відчуття нестерпної туги. Вони відчувають потребу випустити з душі те, що не дає їм дихати. Вони не бояться вигляду крові. Фізичний біль витісняє моральні страждання і дає полегшення. А зяюча рана справляє враження, ніби трутизна, що проникла в душу, вибігає разом із кров'ю...

Коли Анаїс уперше з'явилася в його кабінеті, Фрер інстинктивно збагнув, яка це сильна жінка. Із тих, що залишають свій слід у світі. Вона була сильна, бо зазнала страждань. Та водночас вона була тендітна і вразлива. І з тієї ж таки причини. Кінець ХХ століття геть заялозив банальну істину, що її суть найліпше сформулював Ніцше у «Сутінках богів»: «Що не губить мене, робить мене дужчим». Та це геть дурня. Принаймні в сучасному примітивному тлумаченні. Щоденне страждання нікого не загартовує. Воно виснажує людину. Робить її слабшою. Вразливою. Кому ж про це знати, як не Фрерові! Людська душа — це не волова шкура, що стає міцнішою після дубіння. Людська душа — це надчутлива, тре-

петна і дуже тендітна мембрана. Від ударів вона мертвіє і вкривається вавками. І починає боятися світу.

І тоді страждання обертається хворобою. Набуває чогось на кшталт власного життя. Зі своїми ритмами і коливаннями. Ця недуга настає без попередження, та найстрашніше те, що вона живить саму себе. Напади частішають, і вже неможливо встановити їхній зв'язок із теперішністю навколишнього світу. Та навіть якщо той зв'язок існує, він так глибоко ховається і так надійно замаскований, що ніхто, навіть найдосвідченіший психіатр, не може витягти його назовні.

Над Анаїс Шатле висіла така сама загроза. І криза могла спіткати її сховилини. Без будь-якої очевидної причини. Без будь-якого мотиву. Лише тому що біль стане нестерпним і душа захоче звільнитися від трутисни. Навіть із кров'ю. Страждання приходить не ззовні, а народжується всередині. Можна назвати його неврозом. Дисфункцією. Тривожним синдромом. Слів було кілька десятків, і Фрер знав їх усі. Вони були для нього знаряддям його праці.

Але таємниця була таємницею. Згідно з легендою — бо це тільки легенда — джерела нервових розладів слід шукати в дитинстві. Зло торує собі шлях у перші роки формування психіки. Сексуальні збочення. Брак любові. Занедбаність. Із цим Фрер погоджувався. Він був фрейдист. Та ще ніхто не дав відповіді на головне питання: чому в одних випадках мозок *вразливіше* реагує на дитячі травми і фрустрації, а в інших — ні?

Йому доводилося зустрічати дівчаток, які зазнали групового згвалтування, інцесту, голоду, грязюки і побоїв, та він відчував, що попри все вони одужають. Бачив він і дітей, які вирости в добрих родинях, та з'їжджали з глузду від якоїсь дрібниці, від натяку чи навіть від підозри на натяк. Деякі діти, яких б'ють у дитинстві, божеволіють. Інші — ні. І ніхто не може пояснити чому. Може, людські душі відзначаються різною чутливістю? І в одні біль, страх і зло проникають легше, ніж в інші?

Що ж сталося з Анаїс Шатле? То була справді страшенна травма? Чи щось незначне, а вона внаслідок підвищеної чутливості сприйняла його як трагедію?

На вказівнику промайнуло «БІАРРІЦ», і він отямився від роздумів. Він уже прямував уздовж узбережжя. Поминув Бідар і наближався до Гетарі. Проїхав невеличкий майдан, побачив мур для

гри в пелоту і звернув до причалу. Припаркувався за декілька метрів од пристані й пішки попрямував у діл цементним узвозом.

Був приплив. Океан котив буруни за бурунами, штурмуючи темний піщаний берег. Піняве кипіння хвиль наводило на думку про сіру слину, інфіковану якоюсь хворобою. Вода мерехтіла всіма відтінками чорної та брунатно-зеленої барви. Її поверхня скидалася на лискучу зморшкувату шкіру ропухи.

Човен був коло берега, та здорованя у стетсонівському брилі ніде не видно. Фрер зиркнув на годинника. Десята ранку. Рибальські судна з нахиленими до причалу щоглами і згорнутими вітрилами були на місці, та довкола не видно ні душі. Відчинена тільки крамничка, де торгували рибальським причандаллям. Фрер поспитав продавця, і той порадив йому пошукати Бонфіса вдома. Він мешкав у хатині коло берега, десь за кілометр відсіля.

Матіас знову сів в авто. Його охопив невиразний неспокій. Згадалися вчорашні переслідувачі, а також його припущення. Вони з'явилися в його житті разом із Патріком Бонфісом. І цікавилися тим, що міг розповісти йому ковбой. З того він виснував, що йому загрожує небезпека. Та він прогавив найголовніше: якщо небезпека загрозувала йому, то ще дужче загрозувала вона і Патрікові. І навіщо він відпустив його з лікарні? У клініці П'єра Жане, у палаті, пасажир імлив був у повній безпеці.

Матіас помітив будиночок, що височів над узбережжям. Він був з бетонних плит, нагорі видніла дерев'яна вивіска у вигляді тунця. Фрер полишив авто біля схилу й рушив до хати, звівши коміра та застромивши руки в кишені. Почав накрапати дощ. Ліворуч стало видно залізницю, що відокремлювала решту хат від океанського узбережжя. Праворуч збігали до моря хащі чагарнику. Приморські сосни, ломикамінь, що цвів жовтими квіточками, яскраво-бузкові зарості вересу — все воно немовби танцювало під акомпанемент вітру.

Він постукав. Тихо. Він знову постукав. І знову нічого. Неспокій переріс у тривогу. Він обійшов довкола хати і глянув у бік моря. І відразу ж усміхнувся. Вони сиділи внизу, під узгір'ям. Патрік Бонфіс уместився на бескиді по-турецькому і лагодив невода. Сільвія, у тій самій куртці, ходила туди-сюди своєю хибкою ходюю вздовж берега, який штурмували темні буруни.

За хвилию Фрер погукав Сільвію.

— Що вам треба?

Його тут не чекали. Зненацька він усе збагнув. Жінка все знала. І знала давно. Втеча, що сталася 13 лютого, тільки одна з багатьох.

— Чому ви вчора не сказали мені правди?

— Якої правди?

— Патрік — ніякий не Патрік. Це вигаданий персонаж. Перша дружина, батько, який упав у кислоту, Іноземний легіон — усе це дурня. І ви це чудово знаєте.

Сільвія насупилася.

— То й що? Нам і так добре.

Фрер мав бути з нею обережний. Без її підтримки він нічого не доможеться. І правда ніколи не впливе назовні, якщо ця вперта жіночка відмовиться допомагати йому.

— Усе це не так просто, — спокійно сказав він. — Патрік хворий. Ви ж не будете цього заперечувати. І ніколи не одужає, якщо ми дозволимо йому жити цим облудним життям.

— Не второпаю, що ви оце кажете.

Матіас бачив на її обличчі страх. Вона боялася дізнатися правду. Боялася дізнатися, ким був насправді Патрік. Чому? Може, в її ковбоя були діти, дружина, борги? Або кримінальне минуле?

— Може, пройдемо?

Сільвія мовчки обійшла його і рушила уздовж звивистої лінії прибою. Фрер глянув на Патріка, що, трохи піднявши каптура, допіру вгледів його. Рибалка приязно помахав йому рукою, та невода не покинув. Він і справді безвинний.

Фрер наздогнав Сільвію. Ноги його грузли в темному піску. Під дощем над ними шугали птахи. Чайки, морянки, баклани... Принаймні згадалися йому ті назви. Їхній галас вирізнявся серед гуркоту океану.

— Я не хочу, щоб ви турбували Патріка.

— Я повинен розпитати його. Понишпорити в його пам'яті. Він не матиме спокою, поки не відновить своєї достеменною особистості. Підсвідомість обманює його. Він живе в полоні ілюзій, у полоні облуди, і ця облуда точить його розум і позбавляє його опори в житті. Вам нема чого боятися. Згадавши себе, він не змінить свого ставлення до вас. Навпаки, зможе як слід оцінити вас.

— А певно! А як він згадає, що в нього є інша? Що в нього...

Вона замовкла і раптом сіпнула головою, наче її увагу відвернув якийсь шум. Фрер здивувався: він не чув ніякого гамору.

Вона хитнулася в один бік, потім у другий, наче підкошена якоюсь невідомою силою.

— Сільвіє?

Вона впала навколішки. Ошелешений, Матіас побачив, що в неї немає півголови. Мозок оголився і парував у холодному повітрі. Наступної миті з її грудей зацебеніла кров. Він обернувся до скелі, де сидів Патрік. Здоровань скоцюрбився, голова його була розтрощена неначе від укусів невідомої звірюки. Дощовик заляпаний червоними цятками. Тієї ж таки миті його груди вибухнули фонтаном бризок, що на тлі похмурого неба здавалися чорними.

За мить, не розумом, а швидше підсвідомістю Фрер збагнув, на що схожа ця сцена — вбивство президента Кеннеді. І тільки потім здогадався: у них стріляють. Із безгучної зброї.

Опустивши очі долі, він побачив, що пісок у нього під ногами здіймається фонтанчиками, яких не можуть збивати дощові краплі. Це кулі. А стріляють із глушником. Імлу і зливу зі свистом прошивав безжалісний смертельний град.

Фрер більше не ставив собі запитань.

Він утікав стежиною до свого авто.

Стрілець був не сам. Другий, напевне, чекав його біля насипу, там, де Фрер покинув своє «вольво». Продираючись чагарями, Матіас звів очі. Нікого. Він хутко озирнувся через плече. З протилежного пагорба, метрів за триста, піщаною стежиною спускався чоловік, розсуваючи тілом кущі. В руках у нього було щось чорне, либонь, пістолет. Снайпер? Чи його помічник? Тієї ж миті з куща біля Фрера бризнуло навсібіч листя і галуззя. То була відповідь на його запитання.

Стрілець помітив його і зловив у приціл.

Фрер рачкував, аж поки опинився у хащах чагарнику. Сосни, ожина, дрік... Він рухався туди навколішки, намагаючись відійти від стежки соснами, ялівцем і колючими батогами ожини. «Треба переповзти від стежки і піднятися по схилу», — думав він. Просувався уперед, обдираючи руки, і силкувся упорядкувати свої думки, та *не міг*. Увіччю стояло те, що він допіру побачив. Розтрощена голова Сільвії. Розстріляне тіло велетня.

Він виліз із чагарів напроти Бонфісової хати. До «вольво» було метрів із п'ятдесят. Він побіг до авто уздовж залізниці, спотикаю-

чись і мало не ламаючи ніг на жорстві. Чолов'яги з пістолетом він більше не бачив, та й другого, снайпера, теж. Залишалося пробігти декілька метрів, аж лобове скло його авто зазміїлося шпаринами, наче його посипали цукром. Гучно бахнуло колесо. Бризнуло бічне скло.

Фрер упав під соснами, що росли поруч. Легені його роздиралися. Він не розумів, що робить. Чутно було, як кулі цв'юхкають довкола авто. До керма йому не дістатися. Може, перебігти за колії, на шосе? Ні, він буде чудовою мішенню для стрільця. Повернутися до берега? Ще гірше. Виходу не було. Ніякого виходу. Був тільки дощ, який періщив по землі, лопотів у листі й дудонів у його гарячкових мізках.

Він несамохіть обернув голову. Чолов'яга з пістолетом допіру виринув із чагарів і біг уздовж колій до нього, не звертаючи уваги на рясну зливу. Авжеж, це той. Один із чоловіків у темному вбранні. Чиновник із густими бровами і лисуватою головою. Він тримав пістолета перед собою і весь час роззирався навсібіч. Фрер здогадався, що його він ще не бачив.

Він присів навпочіпки. Що ж удіяти? По його обличчю бігла вода. Довкруги лопотіло листя. Пахло мокрою землею. Як би ж оце розчинитися у краєвиді. Зіллється з мокрим ґрунтом, заховатися поміж корінням дерев...

Удалині задудонів грім. Земля під ногами здригнулася. На мить він подумав, що зараз його поцілить блискавка. Або світ розколеться навпіл і безодня проковтне його. Він насторожився немов звір і прислухався. То був потяг. Брязкаючи, він рухався залізничною колією, і земля аж вібрувала. Крайовий експрес, зрозумів він.

Поїзд помалу котився праворуч від нього. Жовто-червоний локомотив тягнув за собою низку вагонів, як ото в'язень волочить свої кайдани. Фрер хутко зиркнув ліворуч: убивця вже був близько, та ще не помітив його. Якби якимось дивом йому пощастило опинитися потойбіч колій, він урятувався б. Поки потяг буде повзти, він зуміє врятуватися. Гуркіт уже став оглушливим. Потяг був за декілька метрів і ще збавив ходу. Фрер заховався за сосною. Та встиг побачити, як убивця позадкував.

Туди, за колії.

Ховаючись за потягом, Фрер схопився на ноги. Вагон... Другий... Секунди тривали і тривали, неначе були вилятні з олива.

Всього кілька метрів... Третій вагон... Четвертий... Колеса грюкали по рейках, викрешуючи іскри. Коли п'ятий вагон, останній, порівнявся з Фрером, він вибіг навздогін.

Простягнувши вперед руку, ухопився за клямку дверей. Ноги ковзали по жорстві, він мало не впав, та втримався і дотягнувся до клямки другою рукою. Його пальці вхопили холодний метал. Декілька метрів його просто тягнуло за поїздом, та потім він зібрався на силі, шарпнувся і вискочив на підніжку.

Несамохіть натиснув на клямку. Замкнено. Він спробував ще раз. Струмені дощу шмагали його по обличчю. Вітер притиснув його до вагонних дверей. Фрер уперто сіпав за клямку. Вона мусить відчинитися. Він повинен вибратися з цієї...

І тоді кризь вії, що злиплися від дощу, він угледів їх. Двох озброєних чоловіків, які стояли трохи віддалік біля залізничних колій. В одного в руках був чорний футляр із хромованими кутиками, як ото в музик чи діджеїв. Другий ховав зброю під плащем. Фрер притиснувся до дверей.

Тепер він був як на долоні. Убивцям досить обернути голови, і вони побачать його. Та диво все ж таки сталося. Коли він, зважившись, усе ж таки глянув на них, стало видно, що вони біжать до «вольво». Либонь, подумали, що він ховається за ним. Поки второпують, що він обрав інший спосіб порятунку, він буде вже далеко.

Хоч, може, не так і далеко. Потяг збавив ходу, під'їжджаючи до станції Гетарі. Фрер ще раз сіпонував клямку. І вона піддалася. Він заліз до вагона.

Потяг зупинився.

У нього втупилися десятки здивованих очей. Мокрий, розхристанний, обліплений листям з піском й пиляками дроку. Він ледве усміхнувся, перепрошуючи й одночасно силкуючись довести до ладу костюм. Пасажири відвернулися. Матіас знесилено опустився на сидіння і голову втягнув у плечі.

— Гей, з вами все гаразд?

До нього промовляв якийсь дідуган, що сидів за декілька метрів далі.

— Я бачив, як ви мчали. Ви що, з глузду зсунулися?

Фрер промовчав, бо не зміг знайти слів, щоб погамувати ту лють. Від дідугана аж пашіло ненавистю і в'їдливістю.

— Що ви оце коїте, га? Ви ж ризикуєте не лише собою, а й життям інших людей! А якби ви впали? Спершу вам начхати на правила, а потім дивуєтеся, що скрізь такий безлад!

Фрер насилу всміхнувся, наче перепрошував.

— Еге ж, смійся, дурнику! — дід уже звертався до нього на «ти». — Таких, як ти, треба до в'язниці запроторювати!

Сказавши, він підвівся і рішуче попрямував до виходу. Фрер звів дух. Серце його калатало, він тихенько поглядав на перон. Убивці могли з'явитися щохвилини. Що їм варто обійти вагони й оглянути пасажирів? То були найдовші секунди в його житті. Аж двері зачинилися. Потяг помалу рушив уперед.

Йому трохи полегшало.

Він навіть злякався, щоб не розслабився сфінктер.

— Не гнівайтесь на нього...

Ще один пасажир підвівся зі свого місця і сів навпроти Фрера. *Господи, та що їм треба від мене?* Він мовчки глянув на чоловіка, що приязно усміхався йому.

— Не кожен може збагнути чужі труднощі...

Фрер і далі стежив за проходом поза його спиною, що закінчувався дверима до тамбура, який поєднував п'ятий і четвертий вагони. Вони ж могли сісти до будь-якого вагона... І зараз з'являться...

— Ти що, не впізнаєш мене?

Фрер здригнувся. Чому цей чолов'яга каже йому «ти»? Він глянув йому в обличчя. Геть незнайомий. Колишній пацієнт центру П'єра Жане? Чи сусід із кварталу Флемінг?

— Марсель. Рік тому, — тихо сказав той. — Пуент-Руж. Гуртожиток «Еммаус».

Матіас утямив, що це якесь непорозуміння. Чоловік поплутав його з якимось бурлакою, якого, певне, знав у Марселі. З огляду на його зовнішній вигляд, воно й не дивно.

— Даніель Ле Ген, — сказав чолов'яга, потискаючи йому долоню. — Я завідував продажами в «Еммаусі». Мене прозивали Лакі-Страйк, бо я не випускаю із зубів цигарки. — Він підморгнув Фрерові. — Що, згадав тепер?

Фрер насилу розтулив губи і видушив із себе:

— Вибачте, ви помиляєтесь. Я ніколи не був у Марселі.

— Хіба ти не Віктор? — чоловік нахилився нижче і змовницьки прошепотів: — Хіба ти не Віктор Януш?

Матіас не відповів. Це ім'я йому говорило щось, та він ніяк не міг згадати, де і за яких обставин чув його.

— Ні. Мене звати Фрер. Матіас Фрер.

— Ох, тоді перепрошую!

Фрер знай дивився в його обличчя. Те, що він прочитав у його очах, йому геть не сподобалося. Суміш співчуття і хитрості. Либонь, цей *добрий самарянин* звернув увагу, хоч і з запізненням, на якість його вбрання. І подумав, що Віктор Януш зумів вилізти з багна, тож не хоче, щоб йому нагадували про його ганебне минуле. Але де ж він чув це прізвище?

Фрер підвівся. Чоловік торкнувся його руки і дав йому візитну картку.

— Ось, візьміть... Про всяк випадок. Я буду тут ще декілька днів.

Фрер глянув на картку і прочитав:

Даніель Ле Ген
Компаньйон «Еммауса»
06 17 35 44 20

Він поклав візитку до кишені, навіть не подякувавши тому, хто її дав, і пересів на інше місце, за декілька рядів. У голові було справжнісіньке сум'яття. Він думав про вбивць. Про Патріка і Сільвію, які щойно загинули в нього перед очима. А тепер його ще й мають за когось іншого...

Він сидів, притулившись чолом до шибки, і дивився на море, розмите пацьорками дощу. По хребту повз вогкий і разом палючий страх. Та напруга потроху покидала його. Потяг мчав чимдуж уперед. Пасажири дрімали, тож він заспокоювався. Незабаром він буде в Бордо. Спершу піде до комісаріату. Розкаже все Анаїс. Може, вона вже з'ясувала, чиє то «ауді» моделі Q7. Вона проведе розслідування. Знайде пояснення всьому. Зловить убивць. І життя повернеться до норми...

Аж мозок його прошила думка про Віктора Януша, і він здригнувся всеньким тілом. Хто він, той Януш? Подумки повернувся до цього запитання. Його посіли сумніви. Швидко він прокрутив у голові події цих останніх днів. Чому Фрер із такою пристрасстю, якщо не запалом, заходився вивчати пацієнта на прізвище Бонфіс? Чому так розлютився, дізнавшись що він не той, за кого себе видає? Чому по-

клав собі будь-що з'ясувати, хто він такий насправді Бонфіс? Адже Фрер присягнувся собі, що ніколи не порушить дистанції поміж собою і пацієнтами! Що змусило його змарнувати стільки сили й потуги, аби розібратися у причинах психічного розладу того ковбоя?

Сумніви потроху руйнували його певність. А що, як і він сам — не той, за кого вважає себе? Якщо він теж «пасажи́р без багажу»?

Людина, що перебуває у стані психотичної втечі?

Він стеноу плечима і провів по обличчі тим самим жестом, яким жмакають чернетку листа, перш ніж викинути її до смітничі. Дурня, геть дурня! Його звати Матіас Фрер. Він психіатр. Працював у Вільжуїфі. Викладав у Парижі, в клініці Святої Анни. Невже він сумнівається у тверезості свого глузду лише тому, що якийсь незнайомец помилився і взяв його за іншу людину?

Він звів голову. Даніель Ле Ген підморгнув йому. Знову цей нестерпний змовницький вираз обличчя! І такий певний своєї расії цей чоловік! Того, що зустрів Віктора Януша. Матіас аж здригнувся. Він згадав, де чув те прізвище. Так звали волоцюгу, що його відбитки пальців знайшли в ремонтній ямі на вокзалі Сен-Жан. Підозрюваного номер один у справі про вбивство Мінотавра.

Обличчям його покотився піт. Тіло здригалося від ніг до голови. А що, як той чолов'яга з «Еммауса» каже правду? Якщо він і справді Віктор Януш, забудько, що перебуває у стані психотичної втечі?

— Такого не може бути, — прошепотів він сам до себе. — Я Матіас Фрер. Маю диплом медичного факультету. Понад двадцять років займаюся психіатрією. Викладав на кафедрі при клініці Святої Анни. Був головним лікарем психіатричного відділення лікарні Поля Гіро у Вільжуїфі. Очолюю відділення Анрі Ея в клініці П'єра Жана в Бордо...

Він замовк, аж помітив, що шепоче вголос, розхитуючись назад і вперед, наче мусульманин під час намазу. Або як шизофренік, якого спіткав напад. Він і справді поведився мов дурнуватий, і пасажири вже з підозрою зиркали на нього.

Його логіка руйнувалася. І Патрік Бонфіс був здатний викласти подробиці свого колишнього життя. Та й хіба в нього самого не було такого відчуття, наче він не пам'ятає майже нічого з подій минулих літ? І чому він такий самотній? Ні друзів, ні родичів? Що в нього в голові? Здебільшого якісь загальні теми, абстрактні розмисли. Нічого конкретного і жодної емоції...

Він струснув головою. *Ні*, в нього були свої спогади. Наприклад, він згадав Анну-Марію Штрауб. Таке неможливо вигадати... Фрер завмер. Чому це вони повитріщалися на нього? Він знову притулився обличчям до скла. Дисоціативна втеча. Облуда і самооблуда. Хіба він не відчував...

Потяг зупинився. Вокзал Біарріца. Пасажири підводилися з місць і простували до виходу.

— Не знаєте, куди далі йде цей потяг? — поспитався він.

— У Бордо. На вокзал Сен-Жан.

Даніель Ле Ген теж вийшов у Біарріці. Той незначний факт його трохи заспокоїв. Існував спосіб, щоб перевірити, хто він такий насправді. Треба переглянути документи. Дипломи. Речі в коробках. Його минуле. Він знайде, що він таки Матіас Фрер. І не має нічого спільного з людиною на ймення Віктор Януш, бурлакою, що підозрюється в убивстві.

Уперше в житті радів він, простуючи кварталом Флемінг. А ось і «Опал». *Його домівка*. Він відчинив хвіртку. Обернув ключа в замковому отворі.

Його зустріли ті ж таки порожні кімнати з великими стінами, де геть не було меблів. Тепла, якого він хотів зазнати, тут не було і близько. Безликий дім. Дім без історії. Без минулого. Він кинувся у свою спальню на другому поверсі. Знайшов картонну теку, де зберігалися важливі папери. Посвідка особи. Паспорт. Картка медичного страхування. Дипломи про освіту. Банківські виписки з рахунку. Бланк податкової декларації, відправлений на давню адресу: Париж, вулиця Тюренн, 22.

Усе гаразд. Добре все. Фрер полегшено зітхнув. Ще раз перегорнув папери, і в душі знову заворушилися сумніви. Про посвідку особи, паспорт і медичне страхування він нічого не міг сказати, бо не фахівець. Але всі інші папери були ксерокопії. А де ж оригінали?

Фрер скинув плаща. Йому стало гаряче. Серце мало не зупинилося у грудях. Якщо припустити, що він не той, за кого себе вважає, якщо він такий самий психотичний утікач, як і Патрік Бонфіс, то це означає, що все відбулося позасвідомо для нього після певного періоду амнезії. Але спитатися: хто ж тоді зробив йому всі ці папери? І на які кошти?

Він знову струснув головою. Маячня. Цілковита маячня. І взагалі, зараз у нього є важливіші справи.

Треба мчати до комісаріату і розповісти Анаїс Шатле про замах на його життя. Він знов надягнув плаща, вимкнув світло і спустився на перший поверх.

Біля дверей зупинився. Поглянув на картонні коробки, напактовані речами ще з переїзду. Світлини... Конкретні деталі минулого. Він відкрив першу коробку і мало не скрикнув. Вона була порожня. Він ухопив другу. З її легкості він усе збагнув. Пустка.

Ще одну.

Порожня.

Іншу.

Пустка. Пустка. Пустка.

Він повалився навколішки. Ці скупчені попід стінами брунатні коробки, які упродовж двох останніх місяців були обставою його життя. Чистісінька бутафорія. Театральна декорація, що мета її — замилити очі. Витворити ілюзію, що в нього було минуле, було коріння. Пошити в дурні інших і себе самого.

Він затулив обличчя долонями й заплакав. Істина звалилася на нього всією своєю безжалісною могуттю. Він — людина-мотрійка. Мандрівець без багажу. Пасажир імлі...

Невже він і справді був волоцюга? Убивця? А ким він ще встиг побувати? Ті запитання безладно кружляли в його голові. Як він став поважним психіатром? Як роздобув він усі ці дипломи? Йому згадався знаменитий вислів Ежена Йонеско: «Розум — це божевілля дужчого». Що ж, драматург має рацію. Досить вірити в себе, щоб і всі інші в тебе повірили. І тоді будь-яка маячня стає істиною. Він витер сльози, підвівся і намацав у кишені мобільника. Йому потрібне підтвердження, одне-однісеньке, нехай навіть і найгіршого...

Він зателефонував у довідкову службу і попросив з'єднати його з лікарнею Поля Гіро в Вільжуїфі. Десь за хвилину його перемкнули на приймальню. Ще хвиля — і слухавку взяла секретар адміністрації. Він попросив до телефона лікаря Матіаса Фрера.

— Перепрошую, кого?

Він мало не зірвався на крик, та пересилив себе.

— Може, він у вас більше не працює. Та торік він був у штаті психіатричного відділення.

— Ох, я вже шість років працюю тут секретарем. І ніколи не чула цього прізвища. У жодному відділенні нашого шпиталю нема і ніколи не було нікого на ймення Матіас Фрер.

— Дякую, пані.

Він закрив кришку телефона. Отож, у нього той самий синдром, що й у ковбоя в стетсонівському брилі. Тільки його легенда складніша і ліпше вигадана. Він мотрійка. Відкрийте першу, побачите другу тощо. Аж дістанетеся до найменшої. Тієї, що існує *насправді*.

Та це було ще не найгірше.

Віктор Януш. Безпритульного волоцюгу, заарештованого у Марселі за бійку, оголосили в розшук як підозрюваного в убивстві, скоєному в Бордо. Що сталося на вокзалі Сен-Жан уночі з 12 на 13 лютого? Хіба він не спав у своєму кабінеті в клініці? Хіба він тієї ночі не чергував? У нього є свідки. Він виписував рецепти. Здоровкався з охоронцями, коли заходив і виходив. А що, як він непомітно вислизнув із будинку і, скрадаючись в імлі, промикнувся на вокзал? Може, він навіть зіткнувся з Бонфісом на коляях? Оце було майже кумедно... Двоє навіженців з амнезією зустрічаються і не впізнають один одного...

Він поклав папери до наплічника. Узяв ноутбука, де майже два місяці робив нотатки про стан пацієнтів, покидав сякі-такі речі до наплічника і покинув дім, навіть дверей за собою не замкнувши.

За півкілометра до університетського містечка він упіймав таксі. Дав водієві адресу центрального комісаріату поліції. Час оплачувати рахунки. Півтора місяця брехні й облуди. Він не хотів думати, що буде з ним далі. Поки що його турбувало одне. Треба все розповісти Анаїс Шатле. Потім попросити, щоб його госпіталізували. Поклали до його ж таки відділення. І там він нарешті засне.

Провалитися в сон, щоб прокинутися іншою людиною, тобто самим собою. Нехай і в кайданах.

— Капітана Шатле немає.

Перед ним стояв чепурний жевжик у бездоганно пошитому костюмі.

— Можна її зачекати?

— А ви з якого питання?

Фрер завагався. Пояснювати буде задовго. Він вирішив викинути медичного козиря.

— Я психіатр. Опікуюся забудьком із вокзалу Сен-Жан. У мене інформація для капітана. Конфіденційна.

Поліцай недовірливо окинув його поглядом. Мокрий плащ, увесь у листі й глиці. Брудні черевики.

— Вона незабаром буде, — нарешті сказав він. — Сідайте.

Фрер уместився на стільці в коридорі. Він був на другому поверсі головного поліцейного управління Бордо, на вулиці Франсуаде-Сурді. Величезний білий будинок звели нещодавно, він скидався на білий айсберг, що пливе містом. Скільки він зрозумів, на цьому поверсі були розташовані кабінети офіцерів поліції.

У приміщенні не було нікого, хоча зусібч линув гамір, що свідчив про працю багатьох людей. У нишпорок робочий день у розпалі. Матіас сидів напроти дверей до кабінету Анаїс, над якими висіла табличка з її прізвищем. То була окрема кімната зі скляною стіною, що зараз не була затулена шторами.

Він роззирнувся. Навкруги нікого. Йому спала на думку божевільна ідея. А що як закрастися до кабінету і заглянути до теки зі справою Мінотавра? Прочитати, що саме відомо поліції про Віктора Януша. Дурнувата ідея, та запізно було відмовлятися від неї.

Фрер знов уважно роззирнувся навсібіч. У коридорі так само не було й душі. Він підвівся, наче просто хотів розім'яти ноги, і сіпнув за клямку.

Відчинено.

Він увійшов до кабінету й акуратно зачинив двері. Передовсім опустил штори. Глянув на годинника. Десять по третій. Він дав собі на обшук кабінету п'ять хвилин. Ні хвилини більше. Попри дощ і ранні сутінки, світла вистачало, щоб не запалювати лампи.

Він хутко озирнув приміщення. Типові офісні меблі. Ні на стінах, ні на столах нема нічого, що свідчило б про особистість господині кабінету. Фрер подумав, що його кабінет у клініці так само холодний і невиразний. Він помітив багато місць для зберігання речей. Праворуч металевий стелаж. Напроти шафа із розсувними дверима. І, звісно ж, стіл, захарашений паперами й обладнаний шухлядами.

Йому не довелося довго шукати.

Матеріали, що цікавили його, лежали зверху на столі.

Читати протоколи допитів було ніколи, то він заходився розглядати світлини. Труп у ямі. Бліде татуйоване тіло виснаженого

молодика. Чорна бичача голова на в'язах. Жертва неначе виринула із первісної доби, населеної фантастичними істотами, персонажами жадливих міфів. Та фотографування і друк світлин вочевидь були сучасні. Знімок із газети. З рубрики подій. Тільки подія сталася на зорі людства.

Він знову взявся гортати папери. Світлини з моргу. Обличчя Філіппа Дюрюї, звільнене від страшно́ї машкари. Асиметричне, понівечене обличчя. Інша тека. Світлини того ж таки молодика, що зробила поліція після затримання. Підмальовані чорним олівцем очі. У руках табличка з накресленими крейдою числами. Отож убитий уже мав проблеми з поліцією.

Ще теки. Стоси протоколів. Читати нема коли. Аж в останній теці протокол криміналістичної лабораторії про обстеження місця злочину. Зокрема, аркуш із фотографією відбитків пальців, які виявили в ремонтній ямі. *Це відбитки Віктора Януша.*

У коридорі пролунали кроки. Фрер завмер. Кроки подаленіли. Він зиркнув на годинника. Йому довелось примружитися, щоб роздивитися стрілки. Шістнадцять по третій. Він уже шість хвилин у кабінеті. Анаїс Шатле зараз прийде. Він ще раз глянув на світлину з відбитками пальців. Йому спала на думку ще одна ідея. Понишпоривши в шухлядах, він знайшов ручку з пером, дістав із неї чорнильного картриджа, витяг із принтера аркуш паперу і ляпнув на нього здорову кляксу. Потім намастив чорнилом усі п'ять пальців і приклав їх до аркуша.

Йому потрібно було порівняти відбитки Віктора Януша з папілярними лініями власних пальців. Тут не потрібно було кликати фахівця, щоб помітити схожість.

Один ідентичний відбиток.

Два ідентичні відбитки.

Три ідентичні відбитки.

Отже, він — Віктор Януш.

Докази цього були в нього перед очима. Неспростовні докази. У голові в нього неначе щось перемкнулося. Він умить змінив первісний план. Злочинцеві нема з чого обирати. У нього вихід один — утікати.

Фрер хутко згорнув аркуша і поклав до кишені. Вставив картриджа до авторучки. Вкинув її до шухляди. Закрив теку, що лежала зверху, і спробував дати сякий-такий лад на столі.

Потім прохилив двері. Упевнився, що в коридорі так само порожньо, і невимушеною ходою попрямував до східців.

— Гей ви!

Матіас ішов коридором.

— Гей!

Фрер зупинився, надав своєму обличчю невимушеного виразу й обернувся. По грудях йому котився піт. До нього йшов отой жевжик.

— Це ви чекаєте на капітана Шатле?

Він ковтнув кім'ях, що застряв у горлі, — той нікуди не подівся — і хрипко сказав:

— Ну... в мене вже нема часу.

— Шкода. Вона допіру телефонувала. Сказала, що буде з хвилини на хвилину.

— Не можу я більше чекати. Це не так важливо.

Поліцай насупився. Шосте чуття нишпорки. Від Фрера, хоч як він старався, за милю чутно було страх.

— Нікуди не йдіть. — Поліцай уже промовляв командним тоном. — Вона зараз приїде.

Фрер опустив очі. Те, що він побачив, змусило його збліднути. Поліцай тримав під пахвою теку, де було написано: «ВІКТОР ЯНУШ. МАРСЕЛЬ».

В очах Фрерові аж потьмарилося. У голові не лишилося жодної думки, язик наче заляк. Поліцай кивнув на стільці, що стояли під стіною.

— Сядьте, друже, вигляд маєте...

— Ле Козе, йди подивися!

Голос лунав із якогось кабінету.

— Сідайте і не подумайте піти звідси, — повторив Фрерові жевжик.

І обернувся.

За кілька метрів на нього чекав колега. Обидва пішли до кабінету й зачинили за собою двері. Фрер так і стояв на місці. У скронях гупало. Ноги тремтіли. Що йому залишалось? Сісти отут і сидіти, аж доки по нього прийдуть. Щоб заарештувати.

Та він не сів. Скрадаючись, хутко подався коридором. З відкритого сходового майданчика було видно вестибюль першого поверху. Він рушив униз. Сходишка. Ще одна сходишка...

Неймовірно, та він таки дістався вестибюля. Пройшов через просторе приміщення, наповнене гамором голосів — чи то в голові його галасувало? Вхідні двері тремтіли — чи це увіччю в нього пливло все?

Залишалося пройти кілька метрів.

Він відчував небезпеку позаду.

Та вона з'явилася просто *перед ним*.

Крізь подвійні шиби дверей він угледів Анаїс Шатле, що вилазила з авто. Наступної миті він обернувся і подався до вбиралень, розташованих праворуч. Увійшов до кабінки і замкнувся. Його аж трясло.

А за хвилину він уже ішов вулицею, що лисніла від дощу.

Самотній.

Розгублений.

Зате вільний.

— А нехай йому всячина! — вилаялася вона крізь зуби.

Ле Коз допіру сказав, що приходив Матіас Фрер. Та в коридорі нікого не було. Він не дочекався її.

— Ще п'ять хвилин тому він був тут! — поліцей роззирався навкруги. — Я звелів йому сидіти й не рипатися. Таке враження було, наче він трохи той...

— Наздожени його. Знайди його мені!

Ле Коз простягнув їй теку.

— Ось, тримай. Справа Януша. Нарешті отримали. Літаком надіслали.

Вона взяла документи, навіть не глянувши на них.

— Знайди мені Фрера, — повторила вона. — Мені треба побалакати з ним.

Ле Коз побіг до східців. Анаїс закусила губу.

— От халепа, — пробурмотіла вона. Їй і досі не вірилося, що вона з ним розминулася. Нащо він приходив? Вигадав якийсь привід, аби побачитися з нею? *Заспокойся, дівчинко*.

Почувалася вона кепсько. Ні Конант, який проглянув усі відео-записи, ні Закрауї, який трусонув усіх дилерів, ні Джафар, що шукав одяг і пса Дюрюї, нічогосінько не знайшли. А час таки спливав...

Вона ввійшла до кабінету і ногою зачинила двері. Нова лінія розслідування, що була пов'язана з Янушем, здавалася наче перспек-

тивною. Зупинившись біля столу і забувши навіть увімкнути горішнє світло, вона відкрила теку зі справою марсельського волоцюги.

— А нехай йому всячина... — вже іншим тоном повторила вона.

З першої ж сторінки на неї дивилося фото волоцюги, що зробили в поліційній дільниці. То був Матіас Фрер. Неголений, кошлатий і замузаний, та то був таки він. Зацькований погляд, у руці табличка з написом; здавалося, він ось-ось плоне в об'єктива. Вона помацки знайшла стільця і впала на нього.

Перегорнула сторінку і знайшла протокола допиту Віктора Януша.

22 грудня 2009 року, о 23.00, його затримали після бійки з іншими бурлаками. Його свідчення не становили ніякого інтересу. На нього, мовляв, напали, а він боронився. Паперів у нього не було ніяких. У нього не було документів, і він не міг згадати, ким був.

Типовий представник міського дна. Та ще й запеклий пияк. Як такий чолов'яга міг стати завідувачем відділення в клініці П'єра Жане? Невже він справді забив Філіппа Дюрюї?

Анаїс підвела голову. Вона *відчувала*, що в кабінеті щось негаразд. Вона оглянула речі, документи, теки на своїм столі... Наче нічого не змінилося, проте... Тут хтось таки побував. Хтось такий, кому нічого було тут робити.

В її кабінеті побував сторонній.

Він тут нишпорив.

Хто? Матіас Фрер?

Вона знову роззирнулася. Із другого боку стола лежали два аркуші паперу. Підвівшись, вона швидко обійшла стола. Непроханий гість лишив на видноті ксерокопію відбитків пальців, знайдених на місці злочину.

А поруч, на білому аркуші, над своїм підписом, Матіас Фрер написав:

«Я НЕ ВБИВЦЯ».

Він розпочав перегони з часом. Щойно Анаїс Шатле побачила його світлину в теці зі справою Віктора Януша, відразу направила поліційні авто до його хати і до клініки. Вона звеліла взяти під нагляд вокзал Сен-Жан, аеропорт, автомагістралі й автостанції, а також виїзди з міста на шосе національного і місцевого значення. Звісно ж, вулицями Бордо вже нишпорили патрулі. І шукали вони його.

— Зупиніться тут, — сказав він водієві таксі. — І зачекайте мене. Він попросив висадити його за декілька будинків од свого помешкання.

— За три хвилини буду.

І побіг до хати. Відчинив двері. Узяв чималу сумку і напхав туди одягу. Та головне, забрав документи, які не взяв із собою раніше, — податкові папери, дипломи, сертифікати з лікарні у Вільжуїфі...

Знадвору долинуло квиління поліційних сирен. Він застібнув валізу і тихенько вибіг із хати.

Сів до таксі. В оці сіпався біль. Його нудило. Серце гамселило так, немов у грудях бухав відбійний молоток.

— Тепер куди?

— В аеропорт Бордо-Меріньяк. Зала міжнародних рейсів.

За вікном пропливали кілометри. Назустріч мчали авта з увімкнутими ліхтарями на дахах. Йому аж не вірилося, що вся ця веремія знялася через нього. Та він не думав про поліцію. І про убивць не думав. Він думав про себе. Хто ж він насправді? Тепер йому стало зрозуміло, що його перебування в Бордо — чистісінька облуда. Доказів було доста. Відчуження від колег на роботі. Відчуття порожнечі, що охоплювало його вечорами в тиші ніякої домівки. Сум'яття, коли намагався згадати своє минуле.

У нього не було правдивих спогадів. І ті, що *несамохить* формувалися в мізках, були облудою. Байдужими камінцями непрозорого муру, що постав поміж його минулим і теперішністю.

Реальною здавалося одне видовище: тіло Анни-Марії Штрауб, яке висіло над ним. Імена і дати, може, теж облудні, та події, що стоять за ними, реальні. Працював він тоді психіатром чи ні? А може, сам перебував на лікуванні у психіатричному відділенні? Може, причиною його першої дисоціативної втечі було якраз самогубство цієї жінки?

— Приїхали.

Фрер заплатив водієві. Діловито пройшов до зали аеропорту. Усеньке його тіло вкривав гарячий липкий піт, що скидався на костюм водолаза. Він підійшов до банкомата і взяв дві тисячі євро, свій щомісячний максимум. Поки автомат видавав гроші, він озирнувся. На нього дивилися об'єктиви спостережних камер. Що ж, тим ліпше.

Нехай вони бачать його.

Нехай думають, ніби він полетів на літаку.

Він відступив у зону, що туди камери не досягали, і дістав мобільника. Стер із пам'яті всі номери, набрав голосового годинника і, не вимикаючи, жбурнув телефон у смітницю. Туди ж таки полетів і плащ. Потім, намагаючись триматися непомітно, вийшов із аеропорту, сів до таксі і звелів їхати до середмістя.

Поліцаї, либонь, уже обшукали його помешкання. Упевнилися, що він утік. Передовсім будуть шукати його авто. Не знайдуть і подумують, що він на ньому втік. Розставлять на всіх шляхах пости, розішлють попередження на всі пункти сплати дорожнього мита.

Ось і перший облудний слід.

Потім зафіксують в аеропорту його мобільника, якого він покинув увімкнутим. Помчать до Бордо-Меріньяк. Перевірять усі рейси. Імені його у списках не буде, то вони переглядатимуть записи зі спостережних камер. Побачать його біля банкомата. Знайдуть водія таксі. Складуть два і два і дійдуть висновку, що Віктор Януш, він же Матіас Фрер, полетів літаком ще вдень. Під вигаданим прізвищем.

Ось і другий облудний слід.

А він тоді буде вже далеко. Він вийшов біля вокзалу Сен-Жан. Майдан перед ним патрулювали поліцаї. Біля кожного входу і виходу стояла охорона зі псами. Довкруг автомобільної стоянки вишикувалися поліційні фургони.

Він обійшов споруду вокзалу. З одного боку була будова, де знай кипіла робота. Скрізь височіли піднімальні крани, гуркотіли екскаватори, видно було купи будівельних матеріалів і сміття. Пречудово. Він погукав носія, чолов'ягу з візком, одного з тих, які проводять пасажирів на потяг і зустрічають на пероні. Фрер одвів його в куток і пропросив придбати йому квитка.

Чолов'яга в растаманському капелюсі й залізничній помаранчевій камізельці спершу відмовився.

— А чому ви самі не купите його?

— Мені терміново потрібно побалакати телефоном.

— Чому це я повинен вам вірити?

— Це я вірю тобі! — відтяв Фрер, простягаючи йому двісті євро. — Придбай мені квитка до Марселя.

Носій трохи подумав і запитав:

— А прізвище як?

— Нарцис.

Те слово вирвалося саме, він і гадки не мав, звідки воно взялося. Носій обернувся, щоб іти до кас.

— Зачекай. Ще сто євро за твою камізельку і капелюха.

Чолов'яга змовницьки всміхнувся. Остання пропозиція заспокоїла його. Тепер йому все стало зрозуміло. Хлопець хоче дремнути з міста, як тут не зрозуміти? Вочевидь, лише зараз носій збагнув, що на вокзалі повнісінько поліцаїв. Він іще ширше усміхнувся. Певне, був не проти пошити в дурні кляту поліцію. Скинув капелюха і камізельку — стало видно, що в нього дреди, довгі, як у Боба Марлі, — і простягнув усе те Фрерові.

— А я поки що постережу твого візка, — сказав той, хутко вбираючись.

Чекав він понад десять хвилин. Стояв, недбало зіпершись на візка, наче йому на все начхати. Поліцаї минали його, та не помічали. Звісно, вони шукали втікача. Того, хто йде, скрадаючись по під стінами і намагаючись обернутися власною тінню. Нащо здався б їм лінкуватий носій у капелюсі, помальованому барвами ямайського прапора, і в залізничній камізельці?

Незабаром прийшов Боб Марлі.

— Прямий до Марселя допіру пішов. Я взяв тобі квитка на потяг Тулуза — Матабіо. Він відбуває о сімнадцятій двадцять дві. О сьомій будеш в Ажені, там пересядеш, о двадцятій п'ятнадцять прибудеш до Тулузи. Пасажирський до Марселя відбуває о двадцять п'ять на першу, вночі, прибуває десь о п'ятій. По-іншому ніяк. Хіба що завтра вранці.

Думка про те, щоб перебути ніч між різними містами, сказати б, на нейтральній території, припала йому до вподоби. Ніхто не буде шукати його цієї ночі у краю Південь-Піренеї. Він лишив негрові решту і сказав, що до відходу потяга побуде в його вбранні.

Чекати залишалося з годину. Поліцаї так само минали його, не звертаючи ніякої уваги. Звичайнісінький носій — Фрер поклав на візок свою сумку, — що відпочиває, поки пасажир купує газети десь у ятці. А сам він і не дивився на поліцаїв. Намагався розібратися в тому, що сталося.

Не міг він бути вбивцею Мінотавра. Щоб таке утнути, йому довелось б роздобути відрізану бичачу голову. І високоякісного героїну. Вистежити Філіппа Дюрюї й заманити його в пастку. Перенести тіло і голову до ями... Нехай через провали в пам'яті його

правиця не тямилася, що коїть лівиця, та уявити собі, що він чинив усі ці дії задля втілення страшного задуму і про жодну нічогісінько не пам'ятав, було геть неможливо. Філіппа Дюрюї забив хтось інший. Проте відбитки пальців свідчили про те, що і він побував у тій ямі. О котрій порі? Може, він застав там убивцю? Чи приїшов разом із Патріком Бонфісом?

До перону підійшов його потяг. Фрер скинув капелюха і камізьку, покинув візка і подався до вагона. Сів на своєму місці і знову поринув у роздуми. Він присягнувся собі, що ще до прибуття в Ажен знайде відповідь на всі запитання. Та за десять хвилин по тому, як потяг рушив із вокзалу, він уже спав як убитий.

Матіас Фрер зник. Щез, як імла на воді.

Ле Коз і Закрауї подалися до нього додому. Конант і Джафар поїхали до клініки П'єра Жане. Ні вдома, ні на роботі його не було. Анаїс навіть не чекала від них звісток і відразу ж звеліла взяти під контроль автобусні та залізничні вокзали й аеропорти, в'їзди на автомагістралі та шляхи місцевого значення.

Вона надіслала світлини Януша-Фрера до всіх комісаріатів півдня Франції. Зв'язалася з редакціями крайових часописів і домовилася, що вони опублікують його фото вже в завтрашніх ранкових випусках. Зателефонувала до місцевих радіостанцій і продиктувала оголошення із закликом до свідків, які бачили такого чоловіка, звертатися до поліції. Ось-ось мала вступити в дію безплатна телефонна лінія і сайт у мережі. Одним словом, розпочиналася велика гра.

Внутрішній голос підказував їй, що вона помиляється. Вона віддала Фрера на поживу засобам масової інформації та широкої публіки, не кажучи вже про своє начальство, та прямих доказів його вини не мала. Їй телефонував комісар: «Знайдіть його негайно!» Телефонувала Вероніка Руа: «Що за дурня?» Дзвонив префект: «То все гаразд? Ви з'ясували особу злочинця?» Телефонували газетярі: «Правда, що злочинець утік?» Усе воно працювало на її імідж і репутацію і сприяло її кар'єрі. Та ніхто з цих людей не запитав про те, що справді мало значення: «Ви певні, що Мінотавра вбив Януш?»

Тепер вони ловили втікача. Не убивцю Філіппа Дюрюї, а психіатра, що дременував із міста. І ніщо не свідчило про те, що це та сама людина. Поки не знайдуть остаточних доказів, Фрер, він же

Януш, буде тільки свідком злочину. І оголошувати його злочинцем означало бігти поперед воза.

Хоча насправді вони вже запізналися.

Своєю втечею психіатр уже вирішив свою долю. Хіба ж буде чоловік із чистою совістю тікати від поліції? Читаючи рапорти і звіти, що надходили їй звідусіль, Анаїс у глибині душі весь час проклинала Матіаса. Чому він не довірився їй? Чому не дочекався її в комісаріаті? Вона зуміла б захистити його.

Вона порозкладала папери і зробила перші висновки. Попервах вони подумали, що Фрер поїхав автомобілем. З'ясували, що в нього був автомобіль «Вольво-960» із дизельним двигуном, номер 916 AWX 33. Ні біля хати, ні на стоянці клініки П'єра Жане авта не знайшли. Потім стало відомо, що він подався до аеропорту Бордо-Меріньяк, там зафіксували сигнали його мобільника. Крім того, він узяв у банкоматі дві тисячі євро.

Та цей слід завів їх у глухий кут. Авта біля аеропорту не виявили. Пасажир на ймення Матіас Фрер чи Віктор Януш не реєструвався на жоден рейс літака, що вилітали вдень. Анаїс відразу втямила, що це облуда. Фрер навмисне пустив їх цим шляхом, аби виграти час. Так воно і виявилось. За годину вони знайшли лікаревого мобільника і плаща у смітниці аеропорту.

Відтоді ніяких звісток, ніяких слідів.

Звернення до свідків, як водиться, дало цілу зливу безглузких, дурнувятих і найсуперечливіших звісток. На жодному контрольному пункті, що були на шляхах, лікареве авто не проїздило. Жоден поліцей і жоден жандарм Матіаса Фрера не бачив. Цілковитий провал на всіх напрямках слідства.

Анаїс анітрохи не сумнівалася: Матіас уже далеко. Принаймні сподівалася на це. Вона й не хотіла затримувати його. Спершу їй треба розібратись у цій справі. Матіас Фрер був причетний до неї, та був лише однією з ланок. У неї залишалися й інші версії. До них і слід було взятися. Вона вже вирішила це. Уранці вона поїде до Гетарі й побалакає з тим ковбоєм, який згубив пам'ять. Витрусить із нього правду.

18.50.

Не було вже сенсу сидіти в кабінеті. Анаїс підвелася із-за столу і рішуче попрямувала до виходу. Сіла в авто і подалася до кварталу Флемінг. Сирена. Ліхтар. Ніколи ще на вулицях Бордо не ба-

чили такої кількості поліційних авт і стількох охоронців порядку.
Дякую тобі, Януше.

Анаїс рвучко загальмувала. Ось і місце призначення. Кварталу було не впізнати. Поліційні фургони. Службові авта. Машини криміналістів. На вечірку зібралися геть усі.

Вона вимкнула двигуна. Уявила собі, як поліцаї перекидають догори коренем спорожнілий дім. Цю вбогу хату, де ще вчора вона пила шато-лесаж зі звабливим чоловіком. У неї виникло прикре відчуття, неначе чужі люди топчуться по її спогадах.

Поліцаї, що стояли в оточенні, впізнали її й розступилися, пропускаяючи до хати. У Фреровій вітальні юрмилися детективи та криміналісти, що скидалися на астронавтів у паперових скафандрах. До неї підійшов Ле Коз і простягнув пару бахіл.

— Надягнеш?

— І так згодиться.

— А якщо там сліди?

— Здурів, еге? Хіба для нас тут є щось цікаве?

Ле Коз мовчки кивнув. Вона наділа лише гумові рукавички. Лейтенант озвався, з повагою зиркаючи на неї:

— Ти мала рацію. Цей чолов'яга — мара якась. Коробки порожні. У хаті жодної особистої речі, жодного документа.

Вона промовчала і ввійшла до кухні. Тут панувала охайність. Бездоганна охайність. Певне, Фрер ніколи не харчувався вдома. Вона відчинила шафки. Тарілки. Ножі, виделки. Каструлі. Харчів геть нема. Щоправда, на одній полиці стояло декілька упаковок чаю. Вона перейшла до холодильника і відчинила двері. Пустка. Тільки надпита пляшка шато-лесажу. *Ото вже йолоп. Поставити бордо до холодильника...*

З вітальні пролунали кроки, перекриваючи гомін голосів. Анаїс пішла з кухні. Назустріч їй поспішав захеканий Конант.

— Зловили? — запитала вона.

— Ні, але в нас проблеми.

— Які ще?

— Той чолов'яга з вокзалу. Забудько. Патрік Бонфіс. Сьогодні вранці його забили. На березі моря в Гетарі. Разом із його жінкою.

— Що?!

— Клянуся. Прошили, мов те решето. Поліцаї з Біарріца обіцяли зателефонувати.

Анаїс позадкувала до кухні. Зупинилася біля раковини, ухопившись за неї обома руками. Значить, на шахівниці з'явилася ще одна фігурка. Може, і головна. Хоча, може, і другорядна.

— Є ще одна проблема, — докинув Конант.

— Слухаю.

— Психіатрове авто. «Вольво-універсал». Його знайшли неподалік од берега. Наш лікар якось причетний до стрілянини. До речі, авто його геть подзьобане кулями... Що з тобою?

Анаїс одвернулася від нього і схилилася над раковиною. Відкрила крана з холодною водою і заходилася пити. Увічю все розпливалося. Кров одпливла від мізків і гупала десь у животі та ногах. Ще трохи — і вона зомліє.

— Фрере... — прошепотіла вона струменеві крижаної води. — У яке лайно ти оце вліз?

Марсель. Вокзал Сен-Шарль. 6.30.

Хоч як це дивно, Фрер почував, що таки відпочив. Він спав, поки їхав із Бордо до Ажена. Спав і від Ажена до Тулузи. На вокзалі в Тулузі подрімав, очікуючи потяга, що відбував опівночі. Потім сів у вагон і спав до самісінького Марселя. Утім, він розумів, що така сонливість — своєрідне зцілення. Утеча від своїх думок. У підсвідомість.

За шибями вікон помалу пропливали будівлі вокзалу. Дивлячись на вкриті памороззю рейки, Фрер відчував, яка холоднеча надворі. Його знову посіли сумніви. Авжеж, Марсель був останнім місцем, де його шукатимуть. Тут він правильно вирішив. Але розслідування обов'язково перекинеться і на це місце. А він зуміє сховатися від патрулів, од поліційних нишпорок і взагалі від усіх, хто знає його в обличчя?

Потяг протяжно зарипів і зупинився. Він прибув із запізненням на півтори години. Фрер обачно зачекав декілька хвилин. І тільки тоді, коли перон заповнили пасажирів, він вислизнув із вагона і пірнув у юрму. Сумку він повісив на плече, ноутбука ніс у руці.

Вокзал Сен-Шарль нічим не відрізнявся від вокзалу Сен-Жан. Ті самі скляні стіни. Ті ж такі сталеві опори. Ті самісінькі нескінченні платформи. Те саме білясте світло ліхтарів.

Фрер простував разом із юрмою. Та зненацька завмер, неначе приклеєний.

Наприкінці перону стояв гурт поліцаїв.

Вони були в цивільному, та їхні нахабні мармизи, самовпевнена хода і гострі очі не залишали місця для сумнівів. Отож, Анаїс зі своїми поплічниками відтворила увесь хід його думок. Принаймні передбачила навіть найнеймовірніше: що він повернеться до міста, де його вже зловили колись...

Повз нього пливом пливли пасажири. Їхні валізи били його по ногах. Його пхали чиїсь плечі. Почуваючи, як шалено гамселить серце, він помалу рушив уперед, намагаючись уторопати, що ж робити тепер. Обернутися? Плигнути на колії? Марно. Там стояли два потяги, і шляху до відступу не було.

Фрер знову збавив ходу. Нічний перепочинок скінчився. Він знову почувався зацькованим звіром. А що як?.. Повернутися до вагона, ніби він щось там забув. Дочекатися сприятливої миті й... А як її ото впізнати, ту мить? Щойно перон спорожніє, поліцаї погукають залізничну варту із собаками, обшукають кожне купе, перевірять кожну вбиральню, обнишпорять кожне місце.

Вони злапають його мов щура.

Ліпше вже лишатися тут.

Він ще ішов чи, точніше, не йшов, а плентався. Та відстань до виходу невблаганно скорочувалася. А він так нічого й не вигадав.

— Перепрошую!

Він обернувся. Невисока жіночка однією рукою тягла валізу на коліщатах, у другій тримала торбу і заразом стискала за руку хлопчика років дванадцяти. *Оце нагода!*

— Вибачте, будь ласка, — усміхнувся він тій жінці. — Може, вам допомогти?

— Дякую, не треба!

Вона поминула його. У неї було зморене люте обличчя й очі, які аж блискавки кресали. Фрер наздогнав її, зайшов уперед і, ще дужче всміхаючись, простягнув до неї руки.

— Дозвольте, я все ж таки допоможу вам. Я ж бачу, як вам важко...

— Відчепіться від мене!

Вона цупко вхопилася за ту валізу і торбу. Хлопчина спідлоба зиркнув на нього. Двоє маленьких вояків, що повстали супроти цілого світу. Фрер задкував, не покидаючи матір із сином.

Ще метрів із п'ятдесят, і він потрапить до лабет поліції.

— А ви мене випробуйте, — запропонував він. — Бодай до краю перону. А потім увімкнете блакитне або червоне світло.

Хлопчина зрадів.

— Як ото в «Новій зірці»?

Фрер сказав це навмання, згадавши телепередачу, яку колись бачив. Співаки-початківці виступали перед вимогливим фаховим журі, що мало сигнали із двома барвами.

Ті слова і скинули напругу. Побачивши, як відреагував син, жіночка раптом аж розслабилася. Спідлоба зиркнула на Фрера і, певне, подумала собі: «А чом би й ні?» І простягнула йому валізку і торбу. Фрер поправив на плечі свою ношу, поклав туди ноутбука і взяв багажа нових знайомців. Обернувся і всміхаючись попрямував уперед. Радісно підстрибуючи, хлопчина висів у нього на руці.

Поліцаї й не глянули на нього. Вони шукали самотнього переляканого і зацькованого втікача, а не батька родини із дружиною і синочком. Та Фрер не поспішав заспокоюватися. Приміщення вокзалу, цей величезний скляний акваріум, захаращений пластмасовими соснами, здавався йому переповненим поліцаями й охоронцями зі служби безпеки. Куди йому тепер іти? У пам'яті не лишилося ніяких спогадів про Марсель.

— Я не знаю Марселя, — озвався він. — Як мені потрапити до середмістя?

— Автобусом або на метро.

— А пішки далеко?

— Вам треба спуститися східцями Сен-Шарль. Вихід до них там, ліворуч. Потім звернути на Афінський бульвар. Він виведе вас на Канеб'єр. Ідіть просто по цій вулиці, нікуди не звертаючи, да самого кінця, і вийдете до Старого порту.

— А ви зараз куди?

— На автовокзал.

— Я проведу вас.

Біля автовокзалу Фрер попрощався з жіночкою і хлопчиком і подався шукати в крижаній пітьмі отого виходу ліворуч. Незабаром він уже стояв біля монументальних східців, що провадили в діл, до міста.

Була сьома година ранку.

Він спустився. Тісно притулившись до кам'яного поруччя східців, під ліхтарем сиділи бурлаки. Довкола валялися пакети з-під

дешевого вина, стояли напхані якимись лахами торби. Тут-таки спало декілька псів. Фрерові здалося, ніби ті люди сидять у якійсь величезній калюжі, що складається з убозтва, вина і страху.

Усеньке його тіло струсонув дроз.

Він побачив своє найближче майбутнє.

Спустившись, він зупинився біля східців. Потойбіч шосе була крамниця, де продавали товари для військових. Він перейшов бульвар і прочитав, що крамниця відчиняється о дев'ятій ранку: тут він знайде все, що йому потрібно. Він увійшов до каварні «Великі сходи», що містилася напроти. Сів біля вікна, з якого було добре видно, що робиться надворі, й замовив кави.

У нього забурчало в животі. Від голоду. Він зі смаком з'їв три рогалики і випив ще філіжанку кави. Бурчання заступила нудота. То був *страх*. Проте перемога, яку він здобув на вокзалі, наповнила його якимось нервовим збудженням. Він замовив чаю і подався до вбиральні, благаючи подумки, щоб його не знудило.

Потроху дніло. Спершу крайнебо зайнялося перламутрово-бузковим світлом. Потім простір над будинками помалу обарвився бляклою блакиттю. Фрер уже розрізняв дерева та ліхтарі у стилі рококо. Ті подробиці щось йому нагадували. Він пам'ятав їх. Чи, точніше, відчував, що бачив їх уже колись. Відчував шкірою, нюхом. Поза спиною аж мороз пройшов. Знайоме відчуття. Він колись *жив* у цьому місті.

9.00.

Крамниця ще була зачинена. Та з кожною хвилиною в нього міцніло відчуття впізнавання довколишньої місцевості. Міський гамір, тепло каміння, прикре ранкове світло. І ще було щось таке, що й визначити нелегко, воно було притаманне середземноморському кліматові, — може, вітер, що прилетів із моря, із сивої давнини? У Фрера нічого не було: ні минулого, ні теперішнього, ні майбутнього. Але тут він почувавсь як удома.

Урешті прийшов кремезний, коротко стрижений чолов'яга в полотної куртці, що відімкнув і підняв залізну штору. Фрер розрахувався і вийшов із каварні. Переходячи бульвар, він помітив неподалік аптеку. Йому спала на думку ще одна ідея, і він відразу ж утілив її: зайшовши до аптеки, накупив інсектицидів, порошків од

корости, декілька флаконів лосьйону проти вошей і два протиблошині собачі нашійники.

Запхавши все те в торбу, він повернувся до крамнички. Усередині була справжнісінька печера Алі-Баби в мілітаризованій версії: штани й куртки кольору хакі, спальні мішки з камуфляжною тканини, захисні сітки, холодна зброя і взуття для екстремальних умов. Та й господар був нічогенький: здається, колишній легіонер, у тільнящі без рукавів, геть розписаний войовничим татуванням.

— Мені хотілося б поглянути на ваші найношеніші речі.

— Що? — втупився в нього продавець.

— У нас костюмована вечірка. Я хочу перебратися волоцюгою.

Чолов'яга махнув Фрерові, щоб той ішов за ним. Вони попрямували лабіринтом цегляних коридорів, помальованих білою фарбою. У приміщенні стояли гострі запахи вовни, куряви та нафталіну. Господар привів його до бетонних східців, що провадили вниз, і вони спустилися до льоху.

Чолов'яга ввімкнув світло. Вони були в просторій залі з побіленими стінами і долівкою, де було недбало постелене килимове покриття.

— Ось. Не пощастило продати. — Він показав на купу лахів, що валялися долі. — Вибірайте. Та попереджаю: я не торгуюся.

— Не проблема.

Здоровань пішов нагору, лишивши Фрера з тими лахами. Він відразу ж знайшов усе, що йому треба. Спокійно роздягнувся, покropив усеньке тіло інсектицидами, натерся порошком від корости. Один протиблошиний нашійник надів на передпліччя, другий на гомілку. І тільки тоді ризикнув убрати старі полотняні штани з обшарпанними холошами. Один за одним нап'яв на себе три подерті й розношені светри. Зверху накинув куртку, колись вона була пуховиком, та вже зробилася твердою, ніби черствий корж. Узувся у вояцькі шкарбани, що пороззявлялися мов крокодилячі пащі. І з-поміж того убозтва вирізнялися лише шкарпетки, теплі, грубі й без дірок. Щоб уже геть довершити костюм, він надів на голову моряцьку шапку, помережану дрібними блакитно-білими смужечками.

Потім глянув у люстро.

Маскарад не вдався.

Увесь його одяг був приношений, але охайний. Та й від нього самого, від його обличчя, від шкіри і рук, аж тхнуло буржуазним комфортом. Перш ніж плигати в яму з левами, треба прибрати нового образу. Він зібрав свої речі, склав до валізи і подався східцями.

Легіонер чекав його за прилавком. Сорок євро за все дрантя.

— Ви що, так оце і підете?

— Треба ж пересвідчитися, чи скидаюсь я на волоцюгу...

Фрер уже дістав гроші, аж угледів біля каси вітрину з блискучими бойовими ножами, зі складаними лезами і з автоматичними.

— Якого ножа ви мені порадите?

— Не втямлю, ким ви хочете стати, волоцюгою чи Рембо?

— А я давно мрію придбати ножа.

— Для чого?

— Для полювання. І для мандрів.

Колишній десантник простягнув йому здоровезного ножаку.

— Фірма «Айкгорн». Марка КМ-2000. Найліпша модель ножа для виживання. Двобічне лезо: одним боком ріже, другим пиляє. Держак із міцного поліамідного волокна із вкрапленнями дрібного скла. Завдяки цій іграшці хлопці з «Айкгорн Золінген» захопили весь ринок спецназу німецької армії. Второпали?

Либонь, чолов'яга з татуванням давно не виголошував такої довгої промови. Фрер глянув на ножаку, що лежав на прилавку. Клинок із визубнями зловісно поблискував хижим вищиром.

— А чогось такого... простішого нема?

Легіонер засмучено зітхнув і дістав із вітрини чорного ножа з автоматичним лезом, яке відразу ж і вискочило, коли він натиснув кнопку.

— Модель ПРТ-8. Теж «Айкгорн Золінген». Сталеve лезо з пилюкою, що відкривається автоматично. Руків'я з чорного анодового алюмінію. Кінець шпичастий, щоб можна було розбити лобове скло авто і перерізати ремінь безпеки. Просто, але надійно.

Фрер оглянув ножа, який виявився сантиметрів на десять коротшим від першого: його можна схвати значно легше. Потім покрутив у руках і зважив на долоні.

— Скільки?

— Дев'яносто євро.

Фрер заплатив, склав ножа і вкинув його до кишені.

Він вийшов на осяяний сонцем бульвар і подався до вокзалу. Кількість сходинок Сен-Шарля наче аж удвічі збільшилася. Діставшись до зали для чекання, він запитав у службовця залізниці, де в них камера схову. Платформа А, до кінця і праворуч. Він пішов через усю залу. Поліцаїв та охоронців стало набагато менше, як, утім, і пасажирів.

Піднявшись на порожню платформу, він знайшов те, що шукав. Вхід до камери пролягав крізь тамбур, обладнаний відеокамерами, рентгенівським устаткуванням та рамкою металодетектора. Фрер позадкував і непомітно сховав ножа під лавою.

Потім підійшов до тамбура, похиливши голову. Поклав на конвеєра валізу й ноутбука. Охоронець, який балакав телефоном, неуважно зиркнув на екран і кивнув, показуючи, що можна пройти. Фрер пройшов крізь рамку, яка відразу ж задзеленчала, та обшукувати його ніхто не став. Він зібрав свої речі й зиркнув на камери. Якщо вони переглядають знімки щодня, йому гаплик.

Приміщення камери скидалося на роздягальню в басейні. Без вікон, підлога з лінолеумом і стіни, що всуціль складаються із сірих комірок. Він обрав комірку під номером 09А. Запахав туди дві валізи й ноутбука. Зняв годинника і поклав до валізи. Туди ж таки сховав кредитну картку і гаманець із документами на ім'я Матіаса Фрера.

Заплатив шість із половиною євро за сімдесят дві години, узяв магнітного квитка, який був zarazом і ключем, і замкнув залізні дверцята. Усе, що було Матіасом Фрером, сховалося за ними.

Із собою він лишив тільки дві тисячі євро і візитку того Ле Гена, що з ним він зіткнувся в потязі з Біарріца, того, який працював у «Еммаусі». Напевне, треба розпитати його детальніше...

Він вийшов із камери схову, забрав ножа і подався до виходу. Декілька разів йому траплялися поліцаї в одностроях, та він завдячував костюму, хоча й недосконалому, тим, що нишпорки швидко втрачали до нього інтерес.

Надворі він завернув ліворуч і попрямував до готелю «Ібіс». Біля дорожнього знака він зупинився і сховав квитка за металевим кружалом. Якщо йому треба буде стати Матіасом Фрером, варто тільки повернутися до цього знака.

Подолавши східці, він на мить зупинився, щоб помилуватися краєвидом, який постав перед ним. Місто скидалося на кам'янисту рівнину, загорошену сірою курявою, а над нею в промінні вранішнього сонця літали галасливі чайки. Удалині видніли блакитні пагорби. Посередині височів собор Матінки Божої Покрови з мідною статуєю Пречистої Діви, схожий на зціплений кулак із золотим перснем на пальці.

Фрера охопив поетичний настрій.

Глянувши вниз, він побачив отих волоцюг, і мрійливість його геть розтанула.

Він спустився східцями і вийшов на Афінський бульвар, що провадив до Канеб'єра. На розі майдану Капуцинів була паперова крамниця. Він увійшов до неї і придбав записника і фломастера — може, доведеться нотувати. Він розумів, що, немов той археолог, повинен відновити своє минуле за тими крихтами інформації, які йому поталанить зібрати.

Спустившись ще нижче, він угледів арабську крамничку, де торгували бакалією. У винному відділі його увагу привернула полиця з картонними пакетами поганенького вина місткістю від трьох до п'яти літрів. Він обрав найдешевше вино, у пластиковому барильці з краником. Якись вичавки невідомого походження.

Він завернув на Канеб'єр.

І вмить опинився в Алжирі. Більшість перехожих була з країн Магрибу. Жінки із запнутими обличчями, бородаті чоловіки, чимало було в білих тюбетейках, що їх вбирають до мечеті. Неголені смагляві молодики стояли гуртами, похмуро зиркаючи навсід. Спортивні костюми, відлоги, пуховики — все воно юрмилося і галасувало, нехоче розступаючись перед кожним трамваем, що котив по рейках.

Фрер вивчав крамниці. Дорогих бутиків нема, престижних фірмових магазинів теж. Торгували переважно мідними чайниками, національним убранням і килимами. На терасах каварень за обшарпанними столиками сиділи тепло вдягнені чоловіки і попивали чай із невеличких склянок чудернацької форми. Алжир, та й годі.

Фрер помітив ворота, за якими був двір. Скрізь валялися пожмакані картонні упакування і порожні фанерні ящики з-під фруктів. Він загилив сміття вбік і ввійшов у двір, де стояв дім із відкритими галереями, в яких сушилося на мотузках шмаття.

Він зиркнув на галереї, там нікого не було.

У вікнах, на сходових майданчиках теж ні душі.

У глибині двориська стояли смітници, напхані по саму зав'язку. Фрер хутко почав нишпорити в них. Ячна шкаралупа. Гнилі фрукти. Якись покидьки, що страшенно смерділи. Затамувавши подих, він намастився тією гидотою від ніг до голови, потім у кількох місцях розпанахав ножем штани і куртку. Далі відкрив краника барильця з вином і підняв його над головою. Пійло побігло йому на чуба, на лице, на одяг. Його знудило, і то так бурхливо, що він пожбурих те барило подалі.

Зігнувшись навпіл, він заходився блювати. Додолу поллялася кава з рогаликами. Струмені кислого блювотиння замурали одяг і взуття, та він не одвертався, навпаки. Трохи постояв, ухопившись руками за краї смітници, аж у скронях перестало гупати.

Урешті він випростався. Його водило, в горлянці дерло. Сморід витав довкола нього гидкою хмарою. Він закрив крана, глянув на свого обляпаного светра і зрозумів, що треба йти далі.

Розстебнув штани і заходився дзюрити простісінько під ноги.

— Що це ти робиш, гицлю?!

Фрер хутко застебнувся і звів очі. На терасі, де сохли простирадла, стояла жінка. Вона ладна була роздerti його.

— У себе в хаті сцятимеш, покидьку!

Він побіг відтіля, притискаючи до себе барильце, наче те було найбільшим його скарбом. Коли він вибіг на Канеб'ер, то вже не був Матіасом Фрером. Він став безпритульним бурлакою. І заприсягнувся, що більше жодного разу не ввійде в образ Матіаса Фрера. Віднині він Віктор Януш. Волоцюга, якого ловить уся французька поліція.

Від Януша він дістанеться до своєї попередньої особистості.

А від неї — до тієї, що була передніше. І ще далі. Аж дізнається, хто він такий насправді.

Аж знайде найменшу мотрійку.

Він почвалав уздовж трамвайних колій. На сонці його вбрання висохло, та сморід нікуди не подівся.

Ось і Старий порт.

Якимось шостим чуттям він угадав, що жебраки збираються саме там.

І хтось із них обов'язково впізнає Віктора Януша.

Старий порт охоплював затоку велетенською літерою U. Покрай його дамб стояли дві фортеці, неначе двоє чатових, і він згадав, як вони звуться: Сен-Ніколя і Сен-Жан. Позаду приліпилися один до одного будинки. Того дня щогли кораблів, що стояли на внутрішньому рейді, скидалися на голки, застромлені в непорушну лискучу гладінь води, що швидше поглинала, ніж відбивала світло. Небо над морем палахтіло багрянцем. День здолав ніч, і вона конала, спливаючи кров'ю. Контраст чорноти й багрянцю був такий гострий, що Януш несамохіть заплющив очі.

Він сторожко завмер на місці, аж праворуч, під аркою, помітив гурт волоцюг. Вони рядком лежали долі, наче жертви природного лиха. Януш підійшов ближче і придивився до них. Одні понакривалися картонними коробками, другі пообкладалися брудними мішками, але всі скидалися на купи ганчір'я, примороженого нічною холодюкою. Проте всі кашляли, плювалися, щось пили... Мерці ще ворушилися.

Януш присів біля крайнього чолов'яги. Холод від голого асфальту відразу ж пройняв його до самісіньких кісток. Сусід його страшенно тхнув, і той сморід відразу ж огорнув його густою хмарою. Ось він глянув на нього згаслим поглядом. Вочевидь геть не впізнавав.

Януш поставив коло себе барильце з вином. В очах волоцюги спалахнула млява цікавість. Януш чекав, що той спробує познайомитися, сподіваючись на могорич, але він гаркнув:

- Ану катай відсіля! Це моє місце!
- Таж асфальт ніби нічий...
- А ти не бачиш, що я на роботі?

Януш не відразу второпав, про що річ. Чолов'яга сидів з великими ногами, одну підкорчивши під себе, а другу простягнувши вперед. На ній було всього два пальці, та тими пальцями він хапав бляшанку, яка стояла біля нього, і шкріб нею по асфальту, якщо повз нього хтось проходив.

— Одненького шеляга альпіністові, що втратив пальці на Євєресті! Лиш одного, хіба у вас його не знайдеться? — жалібно кивив він. — Альпіністові, що відморозив пальці...

Хоч що кажи, а вигадка була оригінальна. І справді, диво дивне, хтось інколи й кидав у бляшанку дрібняка. Придивившись, Януш побачив, що «працював» тут не лише його сусіда. Інші теж потроху жebraли. Вряди-годи хтось підводився і простував до колон, що тримали арку, а потім чіплявся до перехожих, які сахалися від нього. Усі бурлаки промовляли чудернацьким, наполовину запобігливим, наполовину ворожим тоном, у якому поєднувалася улесливість і агресія. Хрипко і солоденько лементували «паночку», «будь ласка», «красенько дякую», та в їхніх голосах виразно чулася ненависть і зневага.

Януш знову глянув на свого сусіду. То був чолов'яга з довгою бородою, де аж кишіли воші, і в бляклій шапці. Поміж шапкою і бородою видніла шкіра в жилках кровоносних судин, яку добряче видубило вітром і сонцем. Набряклі вени, які, мов п'явки, виступали на лиці, покреслили його мармизу, наче струмки, що витікають із пляшки з горілкою. Те обличчя було не цілістю, а якоюсь лемішкою з перебитих кісток, синців, коржистого бруду і шрамів.

— Тобі подарувати моє фото?

Януш простягнув йому барильце. Волоцюга мовчки згріб його, відкрутив зубами крана і заходився цмулити вино. Потім звів дух і вдоволено зареготався. Тепер він дивився на Януша з більшою цікавістю, яку підігрів могорич, певне, думаючи, хто ж він такий. Небезпечний? Наркоман? Несповна розуму? Гейко? Допіру з в'язниці?

Януш і не поворухнувся. За ті декілька секунд він зробив важливий висновок. Він був замузаний, нечесаний, неголений, та в нього не було із собою ні торби з лахами, ні хатки у вигляді картонної коробки, як в інших. А головне, руки й обличчя були в нього надто вже гладенькі, щоб обманути бувалого волоцюгу.

— А звати тебе як, га?

— Віктор.

Він узяв барильце і вдавав, ніби теж дудлить із нього. Від запаху дешевого пійла його мало не знудило.

— А я Бернар. Ти звідки?

— З Бордо, — зопалу ляпнув Януш.

— А я з півночі. Тут майже всі звідтіля. Якщо вже надворі живеш, то на сонці якось веселіш...

Януш зрозумів. Марсель для волоцюг був чимось на кшталт Катманду, кінцевою зупинкою, місцем призначення, без надії на щось конкретне, та принаймні тут було тепло. Утім, на це сьогодні марно було розраховувати. Надворі було десь нуль градусів. Януш цокотів зубами, бо вбрання його так до краю й не висохло від проллятого вина і блювотиння. Він уже було розтулив рота, щоб іще щось поспитати в бурлаки, аж почув, що поміж ногами щось завовтузилося. Несамохіть застромив туди руку і відсмикнув її відразу ж. Щур укусив його і дременув.

Бернар зареготався.

— А нехай йому цур та пек! Гризнув, еге? Їх тут чортів тиск. Друзяки наші.

Він знову взяв барильце і вижлуктив з нього добрячу порцію вина за здоров'я марсельських щурів. Утерся рукавом і замовк.

Януш спробував трохи розпитати його.

— Ми з тобою вже зустрічалися?

— А я звідки знаю? Ти давно в Марселі?

— Допіру приїхав. Але я був тут на Різдво.

Бернар нічого не сказав. Він стежив за перехожими. Коли бодай хтось зважувався пройти повз нього, він відразу ж починав смикати ногою бляшанку — той жест, певне, став у нього вже рефлексом. Над склепіннями арки світало, і гамір у порту ставав дедалі гучніший.

— Давно волочишся? — спитав Бернар.

— Уже рік, — збрехав Януш. — Хіба тут роботи знайдеш...

— Усі так кажуть, — навіть не поспівчувавши, відтяв Бернар.

Януш зрозумів його сарказм. *Жертви суспільства*. Усі, хто опинився на дні, завжди отак виправдовуються, тільки ніхто їм не вірить. Якщо судити з того, як реготав Бернар, усе було навпаки: це суспільство було їхньою жертвою.

— Скільки тобі років? — ризикнув спитати Януш.

— Десь із тридцять п'ять.

Віктор дав би йому з п'ятдесят, як не більше.

— А тобі?

— Сорок два.

— Ого! Певне, добряче було тебе життя...

Януш сприйняв це як комплімент. Його маскаррад був переконливіший, ніж він собі гадав. Утім, він усе дужче почувався дедалі бруднішим і занедбанішим. Ще кілька разів переночувати надворі, видудлити кілька плящин вина, перебути кілька вечорів із цими покидьками — і він буде одним із них.

Сусіда ще раз присмоктався до барильця. До нього повернулася його люта веселість. Януш збагнув принцип існування цих людей. Вони жили, щоб пиячити, і ковток дешевого вина скрашував їхнє убоге життя, поки вони відригували. Від ковтка до ковтка, від пляшки до пляшки, потроху вони поринали у стан цілковитого остовпіння. Потім прокидалися й ішли, щоб трохи розім'ятися.

Януш підвівся і пройшов трохи вперед, під арку. Він навмисне виставлявся напоказ. Та ніхто не підморгнув йому, не впізнав. Ніхто не махнув рукою. Ні, він іде хибним слідом. Ніколи не був він частинкою цього наброду.

Повернувшись, він знову сів коло Бернара.

— А люду замало...

— Наших, чи що?

— Еге ж.

— Ти що, з глузду зсунувся? Нас тут до дідька! Щоб тобі давали, треба самому сидіти. Ось я скоро піду відсіля. — Він раптом розлютився з доброго дива. — Добре, час вже й до праці. А то тільки балакаємо!

Отож, удень Януш може знайти тільки декотрих волоцюг, що жебракують на вулицях.

— А де ти ночуєш? — спитався він знову.

— В Оборі. Тимчасовий притулок для бурлак. Ми прозиваємо його Обором. Щовечора сотні з чотири збирається. Там добре.

Чотириста волоцюг під одним дахом. Це добре... Чи, може, й недобре? Що ж, поміж ними таки знайдеться бодай один, який упізнає в ньому Віктора Януша. Бернар засмучено помахав порожньою пляшкою.

— Чуєш, а в тебе там грошенят нема часом? Може, ще одну взяли б...

— Може, і є.

— То гайда.

Бернар спробував підвестися, та не зміг — тільки гучно перднув. Януш відчув, як його охопив гнів. Страх, недовіра і відраза переросли в гостре почуття ненависті до цих людських покидьків.

Та він не дозволив собі піддатися цьому почуттю, а замислився. Цікаво, була в нього *потаємна* причина ненавидіти волоцюг? І чи вона потужна? І чи могла стати мотивом для вбивства?

— Тут неподалік продають вино, — сказав Бернар, нарешті звівшись на ноги.

Януш подався за ним. Його долали сумніви. Подумки він знову і знову повторював слова записки, яку залишив на столі Анаїс Шатле.

Я не вбивця.

Ще одна безсонна ніч. Або майже безсонна.

На сніданок — ліки.

Було вже ополудні. Анаїс Шатле у товаристві Ле Коза їхала до Біарріца. Цілу ніч керувала вона пошуками втікача. Кожна група, кожен кордон були на постійному зв'язку з центральним пунктом, під'єднаним до поліційного управління. У місті перевернули догори дном кожну автозаправну станцію, кожен притулок, кожен порожній будинок, кожну нічліжку. Крім того, звернулися до колег із Марселя з проханням запровадити спостереження за вокзалами й аеропортами — на той випадок, якщо Януш засумує за рідними місцями — хоч Анаїс у це й не вірила.

Усього в її групі працювало понад триста душ: детективи з відділу судової поліції Бордо, працівники антикримінальної бригади, міські жандарми і жандарми з департаменту. Очільниця слідчої групи капітан Шатле за однісіньку ніч стала орудувати цілим військом.

І все марно.

Не натрапили на жоден слід.

Для заспокоєння совісті вони залишили по одному поліцаю в нього вдома і в клініці. Узяли під контроль його банковий рахунок, кредитну картку і телефон. Та Анаїс знала, що все воно дарма. Януш вислизнув у них із рук. І помилки він не скоїть. У тому, який він розумний, вона упевнилась *особисто*.

Уночі, керуючи пошуками і змагаючись із застудою, через яку її не покидало відчуття, що на ній скафандр, який не дає дихнути, Анаїс провела власне розслідування свого дволикого знайомця. Вона обнишпорила всеньке минуле Матіаса Фрера і Віктора Януша. На безпритульного волоцюгу багато часу не змарновано. Ніяких записів в актах громадянського стану. Ніяких слідів у жодному офіційному джерелі. Анаїс поговорила з поліцаями, що затримували Януша в Марселі. Вони запам'ятали того забіяку. Затримали його в жалюгідному стані, з ножовою раною, і відразу ж одвезли до лікарні. Вміст алкоголю в крові становив 3,7 проміле. Паперів у нього не було. Він назвав себе Віктором Янушем, і те наймення лишилося в протоколі. Інакше кажучи, той чолові'яга виник із небуття на ті кілька годин, коли його тримали в поліційному управлінні Марселя, і знову щез.

Психіатр залишив трохи більше слідів. Анаїс відвідала спеціалізовану клініку П'єра Жане і вивчила особову справу Матіаса Фрера. Дипломи. Записи про прийняття на роботу до державних установ. Характеристика, видана в клініці Поля Гіро у Вільжуїфі. Усе мало солідний вигляд. І все виявилось облудою.

Уранці вона звернулася до ради фахової медичної асоціації. У Франції ніколи не існувало психіатра Матіаса Фрера. Терапевта з таким прізвищем теж не було. Вона зателефонувала до клініки Поля Гіро у Вільжуїфі. Про Фрера там ніхто й не чув.

Як роздобув Януш усі ці папери?

Як дізнався, що в клініці П'єра Жане є вакансія психіатра?

О дев'ятій Анаїс знову подалася до клініки. Викликала на бесіду всіх психіатрів. Вони поприходили, не приховуючи свого невдоволення. Такі таємничі, наче і справді винні в чомусь. Про Фрера ніхто нічого не міг сказати цікавого. Лікар поведився скромно, ні з ким не спілкувався. Виявляв високий професійний рівень. Брехун? Ні, це неможливо. Нікому й на думку не спадало поставити під сумнів його компетентність. Із усього цього Анаїс висувала: Фрер справді здобув медичну освіту і спеціалізацію в царині психіатрії. Але де? І під яким іменем?

Потім вона спробувала дізнатися про походження «Вольво-універсала». Зв'язалася з компанією, яка продала Фрерові авто. Їй сказали, що, купуючи, Фрер показав водійські права, а за авто заплатив готівкою. До речі, ще одне питання: де він узяв гроші, якщо

місяць тому бурлакував? Вона увійшла до бази даних дорожньої поліції. Чоловікові на ймення Матіас Фрер ніколи не видавали водійських прав. Техпаспорта він не реєстрував. Страхування не оформляв.

Звернулася вона і до банку, і до агенції, в якій він найняв дім. На перший погляд і тут усе було гаразд. У Фрера був рахунок у банку, клініка переказувала туди йому платню. Наймаючи дім, він надав усі необхідні папери. Працівник агенції уточнив: «Він приніс довідки про зарплату за останні роки і податкові декларації». Щоправда, у вигляді ксерокопій, які можна легко підробити.

Знову і знову ставила вона собі те саме запитання: яку наличку наліпити на підозрюваного? Убивця? Шахрай? Ошуканець? Шизофренік? Чому він приходив учора до неї в комісаріат? Хотів здатися? Чи сповістити їй щось таке, що звільнило б його від усіх підозр? Чи розповісти про вбивство Патріка Бонфіса і Сільвії Робен?

Вона знову перечитала записку, що він лишив на столі. *Я не вбивця*. Проблема була в тому, що й вона так гадала. Фрер не брехав. Інстинкт також підказував їй, що він не розігрував перед нею психіатра. І не морочив їй голову, коли казав, що Патрік Бонфіс не винен і що його завдання — допомогти йому згадати, що саме побачив він на вокзалі Сен-Жан уночі на 13 лютого. Якби він був убивця, то так не поведився б. Хто ж буде шукати докази проти самого себе? То що ж тоді виходить? Невже він теж згубив пам'ять?

Двоє забудьків на один вокзал — це занадто.

Увічню промайнув вказівник БіАРРІЦ. Вона зосередилася на іншому аспекті справи, який геть ні з чим не пов'язувався. Нащо хтось убив Патріка Бонфіса і Сільвію Робен? Яку небезпеку і для кого могли становити простий рибалка з купою боргів і його подруга?

Відучора вона марно намагалася додзвонитися до відділу жан-дармерії, що провадив розслідування на Баскському узбережжі. Керівник, майор Мартено, так і не відповів їй. Об одинадцятій ранку, побувши під душем, вона вирішила, що мусить поїхати на місце злочину. Разом із Ле Козом.

— А це що за халепа?

На виїзді з міста утворилася тиснява. Анаїс вийшла з авта й одразу ж упевнилася, що надворі та ж таки клята негода. Похмуре

небо. Арктичний холод. Цівки холодного дощу, наче ножицями, різали обличчя. Вона приклала дашком долоню над очима і побачила попереду людей у жандармських одностроях. Вони стояли поперек шляху.

— Увімкнути ліхтаря? — поспитав Ле Коз.

Анаїс не відповіла. Вона намагалася бодай приблизно визначити, які сили правопорядку тут зосередилися. На звичайну дорожню пригоду не схоже. Упоперек шосе напнули заставні стрічки. Довкруги стояли поліційні фургони з мигтючими ліхтарями на дахах. Ні, це не жандарми. Чорні однострої, панцерні жилети й шоломи... Більшість тримала автомати.

— Піду пішки, — нахилившись до Ле Коза, сказала Анаїс. — Як махну, прямуй узбіччям.

Напнула відлогу светра, якого вбрала під куртку, і попрямувала уздовж авт, що непорушно стояли біля шляху. Вона аж дривоїла вся від холоду. Ідучи ковтнула ліків із пляшечки. Наблизившись до тих людей метрів на п'ятдесят, вона високо підняла над головою посвідку з кольорами національного прапора.

— Капітан Анаїс Шатле, Бордо! — гукнула вона суворо.

Ніхто й слова не сказав на те. Чоловіки в каламутних заскле-них шоломах здавалися чорними роботами-вбивцями, позбавленими власного розуму, бо підкоряються лише наказам згорі.

— Хто тут орудує?

Мовчання.

Дощ посилювався. Вона бачила, як заборонами шоломів біжать цівки води.

— Хто старшина у вас, питаю?

До неї вже прямував чолов'яга в дощовику.

— Я старшина. Капітан Деланек.

— Що тут скоїлося?

— Такий наказ. Шукають злочинця, який утік.

Анаїс відкинула відлогу. В обличчя вдарили дощові краплі.

— Це мій підозрюваний. Та поки вину його не довели, він не злочинець. Презумпцію безневинності ще ніхто не скасував.

— Таж він божевільний.

— А ви звідки це знаєте?

— Він забив волоцюгу в Бордо. І брав участь у вбивстві двох ні в чому невинних людей у Гетарі. До того ж він психіатр.

— То й що?

— Психіатри й самі навіжені, бодай наполовину.

Анаїс не стала сперечатися.

— У мене зустріч із майором Мартено. Мені можна проїхати?

Це ім'я послужило гаслом. Анаїс махнула Ле Козові, і той виїхав на узбіччя й помалу покотив до неї. Вона сіла в авто і подякувала тому бевзеві в дощовику.

— Це через Януша? — поспитав Ле Коз.

Анаїс мовчки потакнула. Він сказав: «Януш». Вона подумала: «Фрер». Оце й була різниця поміж ними. Перед її внутрішнім зором постав Матіас із бляшанкою дієтичної коли в руках. Чорний чуб. Зморене обличчя. Одиссей, який повертається до рідної домівки, стомлений, виснажений, проте збагатившись новими враженнями і погарнішавши від того. Цей чоловік уявлявся їй укритий патиною, наче антична статуя. Добре було б сховатися в його обіймах...

І раптом вона здригнулася.

Того вечора, прощаючись із нею, Фрер тихо сказав:

— Убивство — дивний привід для того, щоб зустрічатися.

— Що ж, усе залежить від того, що станеться далі.

Обоє відчули, що поміж ними повис знак запитання. З рота в них виривалися хмарки пари, ніби втілюючи примарну, кришталеву, прозору будучину. *Все залежить від того, що станеться далі.*

І ось що сталося.

— Не встрявай.

Жінка дістала вже третій удар у щелепу, та, як і раніше, трималася на ногах. Чолов'яга вжив іншого способу. Тепер він щосили стусонув її в живіт. Вона зігнулась удвоє, захлинувшись власним криком. Вигляд у неї був страшний. Потворна, як відьма, брезкла, замуззана. Червоне обличчя, заяложені коси. Віку її неможливо було визначити. Чоловік, який катував її, — негр у бейсболці — скористався тим, що вона нахилилася, звів зчеплені в замок руки і щосили вгатив її по потилиці. Жінка повалилася на пісок. Нарешті-таки. Тіло її затіпалося, потім її знудило.

— Лярва! Бидло!

Тепер він місив її носачами. Януш підвівся. Бернар сіпнув його за руку.

— Не лізь, кажу тобі! То не твоє діло.

Януш дозволив собі знову сісти. Не міг він більше дивитися на те, що коїлося в нього перед очима. Одна рука тієї мандрюхи повисла, то вона затуляла обличчя другою. Удари вона терпіла мовчки, тільки здригалася всьомим тілом.

Януш вештався з Бернардом чотири години і бачив уже третю бійку. Вони побували в різних місцях і поміж різними волоцюгами, поєднувало яких тільки одне — страшений сморід. Янушеві здавалося, наче в легенях у нього лайно, в носі стояв стійкий дух сечі, а в горлянці застряг кім'ях бруду.

Спершу вони подалися на майдан Віктора Желю, в одне з тих місць, де збиралися бурлаки. Януша ніхто не впізнав. Він балакав із волоцюгами, ставив запитання, та не здобув жодної відповіді. Потім вони піднялися вище на Канеб'єр, до театру «Жимназ», але й тут недовго пробули: на східцях приміська наволоч лупцювала новачка. Віктор із Бернардом завернули до провулку і за хвилю ви-йшли на вулицю Кюрьоль, де збиралися транссексуали.

Зрештою вони доплуганилися до реформаторської церкви на перетині Канеб'єр і проїзду Леона Гамбетти. Тут аж кишіло волоцюгами. Одні щось наминали, умостившись на східцях паперті, другі дзюрили простісінько на плити хідника, але всі дивилися на перехожих із неприхованою ворожістю. Вони понапивалися ще зранку і ладні були вбити одне одного за один євро, за цигарку чи за ковток дешевого вина.

Але й тут ніхто не пожвавішав, угледівши Януша. Він і засумнівався вже, чи був коли-небудь у Марселі. Та він так зморився, що все одно не міг уже кудись іти. Тим часом катування скінчилося. Жінка лежала долі в калюжі крові та блювотиння. «Я в пеклі», — подумав Януш мимохить. Мерзенність оточення, сіра дни-на (була лише друга година, а вже сутеніло), холоднеча, байдужість перехожих — усе воно зливалося у видовисько прірви, що по-малу його поглинала.

Жінка поплазувала до намету над закладом швидкого харчування і завмерла. Януш змусив себе роздивитися її. Обличчя стало суцільним синцем, де блищали тільки налиті кров'ю очі. На розтовчених набряклих губах скипала рожева піна. Вона закашлялася, виплюнула уламки потрощених зубів, що заважали їй ди-хати. Потім сіла на сходинці їй, поки її не нагнали, підставила об-личчя вітрові, щоб той підсушив її рани.

— Сама винна, — ухвалив вирок Бернар.

Януш нічого не сказав. Його приятель почав пояснювати. Ненета, ця побита відьма, — жінка негра Тітуса. Він її продавав охочим за кілька євро, за талон на обід чи жменю пігулок. Януш не міг уторопати, як це беззуба п'яничка у когось могла розбудити хоча б найменше бажання.

— То й що? — спитався він.

— А вона зв'язалася з чужинцями.

— З чужинцями?

— Не з нашими, а з району Панье. І спала з ними без грошей.

А може, і за гроші... Та дарма, Тітус дуже ревнивий.

Януш дивився на купу закривавленого ганчір'я, що колись було жінкою. В її руках раптом звідкись узявся картонний пакет із вином. Вона заходилася жадібно цмулити з нього, надаючи сама собі першу допомогу. Видно було, що вона вже геть забула, як її щойно лупцювали.

Вуличний світ був світом теперішності.

Без спогадів. Без майбутнього.

— А що тут такого? — незворушно провадив Бернар. — Посварилися, побилися...

Напилися мов свині, подумки докинув Януш. За його підрахунками, Бернар допивав уже п'ятий літр вина. Решта дотримувалася такої самої дієти. Щодня кожен випивав од восьми до дванадцяти літрів дешевого пійла.

— Гайда, — пхнув його приятель. — Ходімо відсіля. А то тут уже яблуку нема де впасти. Нема чого тим самим клієнтам очі муляти...

Бернар не взяв під захист, а швидше терпів його присутність, бо Януш уже купив йому три коробки вина. Оце начувайся, подумав собі він. Якщо волоцюга простягає тобі руку, то знай, що він чекає від тебе заплати. А валюта тут — винце.

Вони знову рушили вперед. З моря віяло холодним вогким вітром, що пронизував до самісіньких кісток. Януш ніяк не міг зігрітися. У нього боліли ноги. Руки закоцюбли. Очі сльозилися. Він ішов за Бернаром неначе сліпий, нічого не бачачи. Єдине, від чого він здригався, були поліцаї. Варто було йому почути сирену, побачити авто з блимавкою чи правоохоронців в одностроях, як він відразу ж опускав голову якомога нижче. Він не забував, хто він такий. Він — зацькований звір. Утікач, якого підозрюють

у вбивстві. Підозрілий чоловік, що встиг накоїти багато лиха. Бруд, лахміття замість одягу і сморід кепського вина були його машкарою. Він ховався за ними, як за фортечними стінами. Та чи довго простоять ці стіни?

Вони з Бернаром посідали на невеличкому майдані. Януш не знав, як він зветься, та йому було нахчати на те. Його потроху охоплювала та сама байдужість, що володіла і його новими братами. Вона виявлялась у млявості рухів, апатії та загальному остовпінні. Він усвідомлював, що без годинника втрачає відчуття часу і простору.

До дійсності його повернуло бряжчання бляшанки. Бернар уже скинув шкарпетку з ноги і, ворущачи замурзаними пальцями, знову показував перехожим свій трюк. Дзень-дзелень...

— Один шеляг небораку альпіністові...

До них попідходили й інші бурлаки. Бернар невдоволено матюкнувся. Вони були п'яні мов чіп і самі вже не жебрали, а тільки лякали потенційних милостивців. Один совгав лицем по асфальту, до крові здираючи шкіру. Другий скинув штани і рачки лазив довкола свого друзяки, який уже й на ногах не тримався, намагаючись запхнути йому в рота свого прутня. Ще один трохи далі виголошував палку промову, звертаючись до муру, і вряди-годи махав кулаками, погрожуючи небесам.

Януш дивився на них, не почувуючи ні жалості, ні спочуття. Навпаки, лють, яка душила його ще зранку, тільки зміцніла. Він не сумнівався: кілька місяців тому, коли він справді був Віктором Янушем, він уже ненавидів їх. Та ненависть підтримувала його і допомогла йому вціліти. Але невже вона підштовхнула його до вбивства?

— Гайда, — пхнув його в бік Бернар, збираючи дрібняки на землі. — Треба вже й хильнути.

— А попоїсти?

— А для цього є безплатні ідальні й пункти роздачі. І відділи «Ем-маусу». Добročинність! — Він зареготався. — Здуріти можна, як ото їм кортить нагодувати нас! А щоб чарчину налляти, то дзуськи!

Смеркало, і надворі стало холодніше. Януш тривожно думав про те, що чекає на нього найближчою порою. Усередині наче скрутило все. В очах закипіли сльози. Ніби мала дитина, що боїться пійми.

Та він мусить бути непохитний.

Мусить потрапити до нічліжки, що зветься Оборкою, де збираються всі марсельські бурлаки.

Якщо й там ніхто його не впізнає, то він пішов хибним слідом.

Майор Мартено погодився провести їх на місце подвійного вбивства. Кожен їде своїм авто, сказав він. І, поки вони були в його кабінеті, більше й слова не сказав. І ось вони їхали за «субару» WRX, одним із тих авто зарубіжного виробництва, якими останньою порою забезпечили поліційні служби швидкого реагування.

Вони поминули Бідар і Гетарі, прямуючи уздовж залізничних колій. Дощ не ущухав. Усі барви, відчуття і рухи змішалися в ньому. Він висів над зеленими галями і лискучим асфальтом. Пацьорки дощу спалахували на поверхні океану білястими блисками.

Авто зупинилися на вершині бескиду. Густі чагарі, декілька самотніх хат, у долині бляклий берег, стиснутий чорними скелями. Анаїс і Ле Коз підійшли до жандармів. Мартено показав їм на бетонну споруду за сотню метрів од них, де на даху видніла рибина-вивіска.

— Дім Бонфісів.

Споруда була й досі оточена жовтими стрічками огорожі, на вікнах і на дверях висіли печатки. Майор пояснив, що попереднє обстеження помешкання жертв, тобто фотографування, зняття відбитків пальців, зробили ще вчора, а ретельний обшук призначили на завтрашній ранок.

— Де саме сталося вбивство?

— Унизу. На березі. — Майор тицьнув пальцем у бік океану. — Тіло жінки знайшли он там. Тіло чоловіка — трохи далі, біля підніжжя скелі.

— Я нічогісінько не бачу.

— Це місце зараз під водою. Приплив.

— Ходімо туди.

Вони почали спускатися крутим узгір'ям. Анаїс знай крутила головою, розглядаючи довколишні краєвиди. Лопотіли мокрим листям дерева і кущі. Удалині бовваніла вілла з терасою, яку затуляли сосни. Блищали під дощем рейки залізниці, прямої та рівної, наче слід від ножа, що розітнув полотно картини.

Вони дісталися берега, піщаної сірої крайки. Анаїс здригнулася. Дрижаки від застуди чи таки страх? Чомусь згадалася легенда про Трістана та Ізольду — бурі та приворотне зілля...

Вона зміркувалася.

— О котрій годині воно сталося?

— Як кажуть свідки, десь опівдні.

— То й свідки є?

— Двоє рибалок. Вони саме йшли на берег метрів за сто звідсіля.

— Що вони бачили?

— Та не зовсім зрозуміло. Наче бачили, як тікав чоловік у плащі. Ваш підозрюваний, Матіас Фрер.

— Вам сказали саме це ім'я?

— Хіба його не так звати?

Анаїс не стала уточнювати: досить плутанини, нащо все ускладнювати.

— Звідки він біг?

— З берега.

— То, виходить, Фрер забив Бонфіса з дружиною і кинувся тікати? — запитала вона, взявши на себе роль адвоката диявола.

— Ні. Стріляли не впритул. До того ж свідки бачили двох чоловіків у чорному. Вони теж мчали до берега. Хтозна, чи то за Фрером гналися, щоб затримати його за вбивство, чи, навпаки, самі були вбивці. Вони поїхали на чорному всюдиході, якщо судити з опису, марки «ауді», модель Q7. На жаль, номера свідки не запам'ятали.

От халепа. Як могла вона про це забути? Фрер ще позавчора дав їй знімки номерного знака. І розповів, що упродовж останніх двох днів його скрізь переслідував чорний всюдихід. Ті знімки й досі в неї...

— Відтоді, — провадив жандарм, — свідчення очевидців гублять визначеність. Як вони кажуть, проїхав потяг і чоловік у плащі зник. А ті двоє в чорному сіли в авто і поїхали собі...

— А далі що?

— Та нічого. Всі наче здиміли.

Згори долинув хрипкий крик. Анаїс звела очі. Над ними кружляли чайки, креслячи вісімки під поривами вітру. З тими звуками перемишувався шум прибою, що з гуркотом кидав на темний пісок бурун за буруном.

— Під яким кутом стріляли? — запитала Анаїс, глибше ховаючи руки в кишені.

— Найпевніше, стрілець стояв на терасі он тієї вілли. Узимку там ніхто не живе.

Дім, що про нього він казав, був розташований на відстані понад п'ятсот метрів од місця злочину.

— Ви хочете сказати, що вбивці...

— Стріляли з далекої відстані. Робота снайпера.

Справа вже вкотре повернула на інакше. Невже хтось найняв стрільців, щоб прибрати рибалку, який заборгував банку, і його подругу?

— Як ви визначили, що стріляли саме відтіля?

— Ми знайшли на терасі стріляні гільзи.

Це вже геть не вкладалось у рамки. Фаховий кілер нізачо не припустився б такої помилки. Лишити за місці стрілянини такі докази! Хіба що... У Анаїс виникло інше бачення цієї події. Припустимо, вбивці дістали завдання розправитися з трьома жертвами, та одній із них, Фрерові, пощастило втекти. Вони кидаються за ним. І забувають зібрати гільзи.

Поліцай простягнув їй пластикову торбинку, де було якесь залізаччя. Анаїс узяла її і побачила, що там лежать циліндрики із золотавим полиском. Для неї вони нічого не означали. Її знання в балістиці дорівнювали нулеві. Калібри. Потужності. Віддалі. Хоч убий, нічого того не знала.

— Калібр дванадцять і сім десятих міліметра, — пояснив Мартено. — Броненіюні кулі з високою точністю поцілювання.

— Нам воно щось дає?

— Трохи дає. Дванадцять і сім — рідкісний калібр. Застосовується здебільшого у важких кулеметах. Цінують його за потужністю і швидкістю руху під час настільної стрільби. Часто використовується для вогню високої точності.

— А якщо перекласти зрозумілою мовою?

— Цей калібр розробили в 90-х роках спеціально для гвинтівки «Геката-2». Улюблена зброя снайперів. Тренований стрілець може вразити з неї ціль на відстані до тисячі двохсот метрів. Або на відстані до двох кілометрів зупинити рухомого автомобіля. Щоб забити двох рибалок, таке обладнання зайве. Не кажу вже про те, що для володіння такою зброєю потрібні особливі навички.

Майор викладав усе те навмисне нейтральним тоном, старанно приховуючи свою розгубленість. Високий, сивий, незворушний,

у своєму блакитному мундирі він страшенно скидався на адмірала, який стоїть на містку авіаносця. Анаїс пречудово зрозуміла його.

— Стрілець міг бути військовим?

— «Гекату-2» офіційно взяв на озброєння в 1997 році підрозділ технічного забезпечення сухопутних військ, — сказав Мартено. — То була наша відповідь снайперам противника під час війни на Балканах. Сьогодні її використовують штурмові загони національної жандармерії й елітні поліційні підрозділи.

Обоє замовкли. Еге ж, справа повертала геть на інше. Наче двовимірний раптом набула третього виміру, що про нього ніхто й не підозрював.

— Зарубіжні армії, зокрема загони особливого призначення, теж використовують цей калібр, — знову озвався жандарм. — Ми відправимо гільзи до ІКДНЖ¹ в Роні-су-Буа. Може, їм пощастить з'ясувати, з якої зброї стріляли. «Геката-2» не з тих гвинтівок, якими завалений ринок. Крім того, з нею треба вміти й поводитися. До речі, цілком укомплектована вона важить сімнадцять кілограмів.

Анаїс кивнула. Знала вона, завжди знала, що справа ця виявиться тяжкою. Убивство безпритульного волоцюги, якого обернули на Мінотавра. Поява чоловіка з амнезією, що викликала цілу купу запитань, на які ніхто не міг відповісти. Відбитки фальшивого психіатра на місці злочину... І ось тепер подвійне вбивство, що скидалося швидше на засідку в часи війни.

Жандарм забрав у неї гільзи. Вона інстинктивно стиснула долоню.

— Не бійтеся, — сказав майор. — Розслідування не зупиниться, навіть якщо з'ясується, що до вбивства причетний хтось із наших. Гільзи сьогодні ж таки підуть до лабораторії. І ми відправили звіт слідчому судді.

— Його вже призначили?

— Так. Клод Бертен. Із прокуратури Байонни. Кваліфікований фахівець із баскського сепаратизму. Добре знається на балістиці.

— А звіт про розтин ви вже отримали?

— Ще ні.

В Анаїс сіпнулася шока. Тіло Бонфіса і його подруги переправили до Інституту судової медицини в Рангеї, біля Тулузи, ще вчो-

¹ Інститут криміналістичних досліджень Національної жандармерії.

ра вдень. Звісно ж, Мартено відомі вже результати. Просто він відразу ж переслав їх своєму начальству. За таких обставин доводиться діяти дуже обережно й обачно. Можливо, військове відомство призначить повторну експертизу із залученням власних патологоанатомів...

Її роздуми урвав Мартено.

— Ви дозволите пригостити вас філіжанкою кави?

— Охоче, — усміхнулася вона. — Та спершу мені треба зателефонувати.

Вона пішла трохи повільніше, щоб побути самій, і, зіщулившись від вологого вітру, набрала номера Конанта. Той узяв слухавку після першого ж дзвінка. Авжеж, усі вони були наче на голках.

— Це я, — сказала вона. — Новини є?

— Якби були, то сповістив би.

— Послухай, мені потрібно, щоб ти дещо зробив. Можеш простісінько зараз поїхати до мене додому?

— Ти забула полляти квіти?

— Ключа візьмеш у консьержки. Постарайся переконати її, що тобі необхідно увійти до моєї хати. Вона добряча лярва. Покажеш посвідчення. Одне слово, якось викрутишся.

— Та гаразд уже... І що я мушу зробити в хаті?

— На моєму столі лежать видруковані світлини з номерами авта. Як знайдеш їх, відразу ж мені зателефонуй.

— Ніяких проблем. Як там у Біарріці?

Анаїс звела очі. Чорні постаті жандармів уже сховалися за дощовою завісою. Залізниця лисніла од води. Із хмари вогкої імли ледь видніли сосни і дрік.

— Усе у воді. Чекаю твого дзвінка.

— Піднімай сраку! Фургон прийшов.

Януш насилу підвівся. Усеньке тіло його було грудомохою боллю і заціпеніння. Його стратегічний план, що базувався на візуальному спостереженні, надвечір обернувся цілковитим провалом. До самісіньких сутінків вешталися вони з Бернармом по місту, аж урешті повернулися до вихідного пункту, під склепіння клубу «Перно», напроти Старого порту. Януш мріяв лише про одне: знайти щось тепле і м'якеньке, упасти на нього й відпочити.

О сьомій Бернар дістав із кишені телефонну картку і за номером 115 зателефонував до відділу соціальної допомоги незаможникам. Щовечора містом їздило декілька спеціальних авт, що збирали безпритульних і везли їх до нічліжки. Ті з-поміж волоцюг, які до настання темряви ще примудрялися зберегти здоровий глузд, дзвонили заздалегідь, поки на землю не опустилася нічна холоднеча. Решту підбирали патрулі, що добре знали місця, де збиралися бурлаки. Узимку на вулицях Марселя не ночував жоден волоцюга.

Із «Сітроена-Джампі» вийшли працівники і заходилися зтягувати в нього тих, які вже й на ногах не могли втриматися. Багато хто видирався, не хотів сідати в авто.

— Я обираю вулицю! — хрипко бекав один.

Другий мляво відбивався, наче тіло його складалося з губки.

— Відчепіться! Не хочу до вашого концтабору!

— Концтабору? — перепитав Януш.

— Обори, — збираючи свої лахи, сказав Бернар. — Та не бійся! Для таких, як ми, це те, що треба!

Заціпенівши від холоднечі й втоми, Януш тямив лише одне: він наближається до мети. Відчинилися задні дверцята фургона.

— Вітаю, Бернаре! — гукнув водій із-за плексигласової перегородки, що відокремлювала кабінку від салону.

Бернар у відповідь зареготався немов гієна, жбурнув до фургона брудні торби і сам туди заліз. Януш попхався за ним. Від смороду йому аж дух забило. У тісному просторі ваговоза смерділо брудом, лайном, сечею і тухлятиною. Він затиснув носа і в темряві рушив уперед, наступаючи на чийсь ноги, спотикаючись об коліна і торби, що валялися долі. Нарешті він знайшов вільне місце. Бернар зник.

Грюкнули дверцята. «Джампі» покотився вулицею. Янушеві очі трохи звикли до пільми, і він зміг розгледіти своїх попутників. Їх було з десяток, вони сиділи на лавах одне напроти одного. Ті самісінькі бридкі мармизи, ті самі люті погляди, ті ж такі чорні від лепу руки, що їх він бачив цілісінький день... Двір Чудес просто неба — це одне, а в замкненому просторі — це все ж таки інше. У напівтемряві, яку роздирало світло вуличних ліхтарень, ці істоти, що скидалися на воскреслих горгулій, здавалися казковими потворами, які набули реальності.

Голомозий чолов'яга зі впалими щоками дивився перед собою застиглим поглядом. Бурлака, що сидів біля нього, спав, обхопивши голову руками і скидаючись на камінь у пакеті з ганчірками. Обличчя решти губились у сутінках. Вони вже не ворушилися, залякнувши в апатії. Якийсь волоцюга стояв навколішки, хапаючись за лаву і марно намагаючись підвестися; кожна його незграбна спроба супроводжувалася лютим пирханням.

У скло заторготів соціальний працівник, який сидів коло водія.
— Гей, ти! Ану сядь негайно!

Спортсмен заточився, потім підвівся і впав на вільне місце. Тепер підвівся його сусіда. Він був чорний, наче аж обвуглений од бруду. Запаху Януш не відчував, він давно вже дихав ротом, намагаючись не думати про отруйні випари, що просягали в горлянку. Чолов'яга підійшов до замкнених дверей, розставив ноги і заходився дзюрити, поціляючи струменем поміж стулками. На його сусідів полетіли бризки, та ніхто навіть не поворухнувся.

Та його потуги були марні, бо дверцята були зачинені. А калюжа сечі під час гальмування побігла назад у салон. Соціальний працівник застукотів у скло ще дужче.

— Ану припини! Правила забув, еге?

Чолов'яга не реагував на його вигуки і спокійнісінько пудив далі. Януш підняв ноги над підлогою, щоб цівки сечі не сягнули його.

— Засранцю, не змушуй нас зупинятися!

Волоцюга нарешті відступив од дверей і, ступаючи в калюжі, падаючи то на тих, то на інших, дістався до свого місця. З кожним кілометром гамір у фургоні гучнішав. Лунали тягучі, пронизливі, люті голоси, бурмотілися невиразні, перекручені слова — уривки безглуздої мови, що нічого не висловлювала.

Якась молодиця знай торочила:

— Мене звати не Оділь. Мене звати не Оділь. Якби мене звали Оділь, то була б інша історія...

Беззубий чоловік дихавично шамкотів:

— Мені треба до стоматолога. А потім я поїду до моїх діток...

Інші співали, якщо той їхній галас можна було назвати співами. Надто ж ревів один волоцюга, він виконував шлягер 80-х «Опівнічні демони».

— І як тобі обставини, га?

Виявляється, Бернар сидів поруч із ним — приголомшений усім цим, Януш навіть не помітив його.

— Тут ще нічого... А ось в Оборі...

Дорогою фургон ще декілька разів зупинявся. Януш виглядав надвір. Працівники соціальної служби підбирали нових волоцюг. Їхні колеги підштовхували до другого авта жінок невиразного віку, вбраних у короткі спідниці й пуховики.

— Повії, — пояснив Бернар. — Їх повезуть до Жан-Паньє...

Певне, ще одна нічліжка. У фургона залізло декілька нових пасажирів. Стало тісно. Любитель співів знай ревів на всю горлянку, не усвідомлюючи, скільки гіркої іронії в його словах.

Приходять вони опівночі до мене,
У тиші зловісній проклятії демони.
Тягнуть, тягнуть мене до порога,
Марюки безсоння нічного...

У протилежному від кабіни кінці фургона допіру вместилося троє мовчазних молодиків. Не були вони замурзані, та й п'яні не були, ще й озирали всіх гострими поглядами. У тих поглядах не видно було приязні. Усі троє здавалися набагато небезпечнішими за решту волоцюг.

— Румуни... — пошепки пояснив Бернар.

Януш згадав. У клініці П'єра Жане часом бували румуни. То були рецидивісти зі Східної Європи, яким французькі нічліжки після рідних в'язниць здавалися розкішними готелями.

— До них ліпше не підходити, — докинув Бернар. — За талон на обід вони рідну матінку заріжуть. А за документи...

Януш очей не зводив із трьох хижаків. Та й вони хутко заглядили його поміж волоцюгами. Гладенькі руки, замурзаний для годиться — авжеж, чолов'яга вдає волоцюгу. Тож він стане першою їхньою жертвою сьогодні вночі. Адже він єдиний, хто має понад один євро в кишені. Януш подумав, що спати не буде. І відразу ж усеньке його тіло прошив біль натруджених м'язів. Він намацав у кишені ножа і стиснув його, наче то був оберіг.

«Джампі» збавив ходу. Приїхали. Район чи то зносили, чи перебудовували — у п'їтмі нелегко було те визначити. Над шосе нависав автодорожній міст, схожий на легендарне чудовисько, що

загрожує античному місту. Довкола була темрява. З неї виступала тільки ґратчаста огорожа, осяяна потужними прожекторами. Напис на брамі свідчив: «Притулок для вбогих». Біля входу галасувала й жестикулювала нетерпляча юрма волоцюг. *Опівнічні демони...*

— Оце і є наша Обора, — сказав Бернар. — Нижче вже не впадеш. Беруть сюди всіх, крім дітлахів. Далі — тільки на цвинтар...

Януш нічого не відказав на те. Видовисько струсонувало його до глибини душі. Перед огорожею стояли чоловіки в чорних комбінезонах із яскраво-жовтою світляною смугою на спині, в рукавичках, обличчя затулені масками. Вони по одному пропускали бурлак досередини. Із даху споруди чутно було гавкіт: там у клітках сиділи пси. Певне, чотириногі друзі волоцюг. Утім, Янушеві згадався Цербер — триголовий пес, який стереже браму до пекла.

— Приїхали! Гайда надвір!

Усі попіднімалися, позабирали свої лахи і почали виходити з «Джампі». Пляшки котилися долівкою; декотрі потрапили в калюжі сечі.

— Так багацько пляшок, а бодай би одна повна! — пожартував співак.

І, пишаючись собою, кинувся вперед, нахиливши голову, неначе гравець у регбі, брутально розпихаючи решту, попри хвилі протестів. Волоцюги вилазили, викочувалися й випадали з авто. Видовисько було таке, неначе хтось перекинув смітницю на хідник. Тут їх теж чекали люди в комбінезонах з поливальницями в руках, щоб змити сліди їхньої мандрівки у фургоні.

Перед брамою зчинилася справжнісінька веремія.

Одні перлися вперед, розпихаючи всіх своїми торбами чи візками. Другі гатили милицями по ґратах. Треті дражнили псів, жбурляючи за огорожу порожні бляшанки. Працівники притулку намагалися хоч якось приборкати юрму і дати лад коло брами: пройти досередини можна було тільки по одному.

Януш товпився разом з усіма. Понурих голову, втягнувши її в плечі. Йому кортіло забути, де він перебуває. Та тепер він бодай зігрівся. Його притиснули до огорожі. Крізь сталеві ґрати він бачив дворисько, де вже стояла черга до найближчої споруди. У вікні приймальні горіло світло. Хтось із тих, що увійшли досередини,

уже встряв у бійку. Над головами літали порожні пляшки, і декілька волоцюг вже качалися по землі.

Бернар казав правду: він ще нічого не бачив.

— Прізвище?

— Майкл Джексон.

— Документи є?

Нахабний регіт у відповідь. Працівник притулку відсунув праворуч завошивлену торбу. Перед освітленим вікном приймальні вже виник наступний претендент.

— Прізвище?

— Саркозі.

Та чоловік у вікні залишався незворушним.

— Папери є?

— А ти як гадаєш, дурнику?

— Поводься чемно.

— Та йди ти...

— Наступний.

Януш стояв у середині черги й уважно роззирався, намагаючись запам'ятати кожну деталь. Дворисько оточували бетонні споруди. У центрі стояли тимчасові помешкання. За людом, який юрмився біля кожної споруди, можна було визначити, як їх тут поселяють.

Тимчасові помешкання призначалися для жінок. Поруч із мандрюхами невизначеного віку Януш помітив зовсім молодих дівчат, майже підлітків, вони балакали, не випускаючи з рота цигарок. Наче перебували не в цім пеклі, а на шкільному дворі. Щоб ніхто їх не скривдив, їх пильнували найдужчі працівники притулку.

Ще одне помешкання, що містилось у глибині двориська, було для північних африканців — ті зі змовницьким виглядом тихо балакали між собою по-арабському. Ліворуч бовваніла бетонна коробка, що прихистила вихідців зі Східної Європи — звідти долинала чудернацька мішанина слов'янських мов.

Януш примружився, намагаючись відшукати в юрмі тих трьох румунів із фургона. Таж он де вони! Стоять собі курять. Тільки стало їх більше, певне, знайшли своїх краян. Очі в усіх горіли, стріляючи іскрами, наче жаруки цигарок.

— Відчепися! Кажу тобі, відчепися!

Януш обернувся. Якась жінка сварилася з негром у бейсболці. Ненета і Тітус. Мандрьоха вже встигла отямитися і тепер нападала на свого приятеля. Той замахнувся і зацідив їй кулаком. Вона заточилася і спробувала вдарити його здоровою рукою. Довкола них уже позбиралися роззяви. Чутно було регіт і заохочування. Тітус ударив її ще раз. Ненета гепнула додола, не зумівши утриматися від падіння, бо рука в неї була поламана. Гупання її черепа об асфальт позбавило Януша останніх моральних сил. Він більше не міг терпіти насильства. І куди більше — занепаду. Всі ці покидьки несповна розуму.

Його підштовхнули до дверей у приймальню.

— Прізвище?

— Нарцис, — несамохіть відказав він.

— А далі як?

— Просто Нарцис. Прізвище таке.

— Папери є?

— Нема.

Він відповідав автоматично, наче потрібні слова зберігалися в його голові.

— Дата й місце народження?

Він назвав ту дату, що була у фальшивих паперах на ім'я Матіаса Фрера. І нащось докинув, що народився в Бордо.

Працівник за столом звів на нього очі.

— Новак?

— Еге ж. Допіру приїхав.

Працівник просунув під віконце талон із числами.

— Спершу йди до камери зберігання, здай речі туди. Це ліворуч від входу. Потім у будинок праворуч, напроти душевої. Перший поверх. Номер на талоні — це номер твоєї кімнати.

Волоцюга ззаду приязно ляснув його по плечу.

— Там найліпші хлопці, дядьку! Еліта!

Януш пішов до камери для зберігання. Біля дверей юрмилися волоцюги, що здавали свої навантажені лахами візки, смердючі торби і дитячі коляски із залізничкам. Черговий глянув на нього.

— Зброя? Гроші?

— Нема.

— У душ підеш?

— Так.

Черговий ще недовірливіше глянув на нього.

— У сусідньому корпусі.

У проході поміж санітарним корпусом і корпусом «еліти» було тепліше, ніж деінде у дворі, бо з вікон душевої бухали хмари гарячої пари. Януш підійшов ще до одного працівника. Йому видали рушника й одноразовий туалетний набір: мило, зубну щітку, бритву.

— Перед душем зайди до гардеробу.

Гардеробом називали кімнату, де зберігалися сухі й чисті речі, складені рівенькими стосами. Певне, подумалося йому, більшість їхніх власників померли. Що може бути ліпше для живого мерця, яким він оце став? Черговий працівник допоміг йому обрати одяг за розміром. Сорочка лісоруба. Добрячі штани садівника. Дідусева камізелька. Чорне пальто. Та головне, пара кросівок — розтоптані конверси, що він ухопив, насилу заглядевши, без жалю жбурнувши в куток зашкарублі черевики, які за цілий день геть понамулювали йому ноги.

Потім він перейшов до наступного будинку і від несподіванки завмер на порозі. Наповнене парою приміщення скидалося на турецьку лазню. Червоні двері, білі кахлі на долівці та на стінах. Ліворуч були душові й убиральні, а праворуч — умивальниці.

Мешканці нічліжки й тут насвинячили. У калюжах сечі валялися рулони туалетного паперу. Кахлі були заляпані блювотинням. На стінах були патьоки лайна, що скидалися на якісь непристойні написи. Нічого дивного: контакт із водою викликає розслаблення сфінктерів.

У хмарах пари роздягалися, сварилися, верещали і зойкали волюцюги. *Готувалися до тортур водою...* За ними наглядали чергові в гумових чоботях.

Міцно притискаючи до себе рушника, мило і новий одяг, Януш подався шукати вільну комірку. Уперше за цілий день сморід, який не давав йому жити, трохи відступив під натиском запаху мийних засобів. Та жаскі видовиська нікуди не поділися. Позбувшись рам'я, яке було напнуте на них, бурлаки наче аж удвічі схудли. Януш побачив, як перед ним постали живі скелети сірого, червоного чи синюшного кольорів, рясно вкриті візерунками синців і саден, якими була поцяткована їхня шкіра.

Жодної вільної комірки. Черговий зупинив його біля умивальниць і звелів роздягнутися. Януш відмовився. Як міг він роздягатися перед усіма, адже на ньому були протиблошині нашійники? Крім того, він остерігався демонструвати своє цілком здорове і вгодоване тіло — сімдесят вісім кілограмів за зросту метр вісімдесят. Його обман відразу ж відкриється. До того ж у нього був ніж і гроші...

Іншим відвідувачам душевої допомагали роздягатися працівники притулку, що діяли зі звичною обережністю. У декого вдягачка злазила разом із клаптями шкіри. Багато хто не скидав із себе заношених лахів тижнями, місяцями і роками. Тепер під ними відкривалися страшенні виразки і вавки. Якийсь дідуган помалу скидав шкарпетки, що здиралися зі шкірою. На щиколотках у нього шрамами горіли сліди від гумок, що в'їлися в тіло.

— Гей, ти! Он комірка звільнилася!

Януш рушив туди, та зупинився, почувши галас у хмарах пари. Біля умивальниць стояв на колінах санітар, який підтримував тіло волоцюги, що здавався мертвим. Хлюпаючи чобітьми в калюжах, до нього вже біг другий.

— Треба терміново відправити його до лікарні.

— А що з ним?

Перший показав йому почорнілу від гангрені руку волоцюги.

— Що довше будемо зволікати, то вище доведеться її відчиржити.

Януш кинувся туди, щоб запропонувати санітарам свою допомогу, та його зупинив голос чергового в душевій.

— То ти йдеш чи ні? Сказали ж тобі, шоста звільнилася.

Він слухняно поплентався, куди йому звеліли, повз каліку, що стояв на милицях під струменями води, повз іще одного, який валився долі, поки санітар тер його щіткою з довгим держаком.

— Ворушіться, ворушіться! — крикнув черговий, стукаючи у двері. — Ви що, ночувати тут зібралися?

Януш увійшов до комірки і замкнувся. Роздягнувся, сховав гроші, скинув із себе собачі нашійники. Пустив воду і тільки тут став почуватися в теплі й безпеці. Він шалено тер своє тіло і відмивався, не шкодуючи мила. Потім утерся, вбрався в новий одяг і поклав до кишені ножа і гроші. Чистий. Нарешті, слава Богу. Він наче наново народився.

Наступним етапом стала їдальня. Тимчасова споруда у глибині двориська з оббитими пластиком стінами, де поставили десятків зо два столів. Тут панував відносний спокій. Забравши в бурлак запаси пійла, їм не лишили іншого вибору, як тільки напхатися і хутчій заснути, щоб уранці знову напиться.

Праворуч був стіл, де кожному видавали тацю з вечерею. Януш став у довгу чергу. У приміщенні було повно людей і дуже гаряче. До смороду немитих тіл домішувався сморід їдла — густий відразливий чад смаженого сала, що висів у повітрі наче імла. Він знайшов місце за столом і зжер усе, що було на тарілці, не дивлячись, що їсть. Тепер він нічим не відрізнявся від інших пияк. Він за цілий день замерз як цуцик, розімлів після душу, а очі його аж злипалися з утоми.

Та спокою йому не давала тривожна думка, що знову і знову поверталася до нього. Ніхто його не впізнав. Жоден відвідувач цього царства волоцюг не погукав його на ім'я. Невже він іде хибним слідом? Добре, завтра побачимо. Поки йому хотілося тільки одного: упасти в ліжко...

Прямуючи за всіма, він прийшов до потрібного корпусу. В кімнатах було чисто. Чотири двоверхові ліжка на вісім душ. Доловка, застелена лінолеумом, щоб пом'якшити удари від падіння. Волоцюги не лише падали уві сні з ліжок, а й устрявали в бійки. Януш обрав долішнє місце. На той випадок, якщо доведеться терміново дременути.

Матрац був застелений одноразовим простирадлом із рисового паперу. Він ліг і напнув на голову ковдру. Рука його стискала ножа — так дитина обіймає улюбленого плюшевого ведмедика. Світло в кімнаті не вимикали. З коридора долинав галас і матюки. Бурлаки вкладалися до ліжок.

Ото й добре, подумав собі Януш. У такому гаморі він зможе тільки дрімати.

Наступної миті він уже провалився у глибокий сон без марень.

— Пан Саєс? Мене звати Анаїс Шатле. Я капітан поліції з Бордо.
Мовчання.

— Звідки у вас мій номер?

Вона не відповіла. Знову мовчання.

— Що вам від мене треба?

Тон був гордовитий, хоч розмовник промовляв солоденьким голосом. Анаїс вирішила лишитися в Біарріці ще на день. Випивши кави з Мартено, вона отримала повідомлення з координатами фірми, якій належав всюдихід. Модель Q7 була зареєстрована на ПАОС¹, розташовану у кварталі Терфор містечка Брюж в околицях Бордо. Вона набрала вказаного номера. Чоловік, що взяв слухавку, рішуче відмовився сповіщати бодай якусь інформацію. Зокрема, й номера телефона власника фірми Жана-Мішеля Саеса.

Анаїс не наполягала. Найняла в Біарріці на вулиці Маршала Жоффра номер у невеличкому готелі під назвою «Амая» і провадила розслідування далі. Врешті вона роздобула номера мобільника Саеса і розпочала облогу, телефонуючи йому щопівгодини. Повідомлень на автовідповідачі вона не залишала.

Він відповів тільки о десятій вечора.

— Вашій агенції належить всюдихід марки «ауді», модель Q7 Sline TDI, номер 360 643 AP 33.

— То й що?

Той самий пихатий, солоденький голос. Анаїс уже зібралася була сказати йому щось таке, щоб те самовдоволення стало йому поперек горла, коли ж раптом утямила, що вона нічого не може вдіяти з ним. Як переходити їй у наступ? Зі свідченнями чоловіка, що перебуває в розшуку, якому *здалося*, ніби його переслідувало це авто?

Вона вирішила поговорити з ним лагідно.

— Це авто кілька разів помічали в Бордо. Один лікар звернувся до нас із повідомленням, що авто скрізь їздить за ним. Тепер ми з'ясували, що воно зареєстроване на вашу компанію.

— Він подав скаргу?

— Ні.

— Вам відомі дати так званих переслідувань?

Фрер казав, що стеження за ним розпочалося відразу після того, як виявили Патріка Бонфіса.

— Тринадцяте, чотирнадцяте і п'ятнадцяте лютого дві тисячі десятого року.

— Що у вас ще є?

¹ Приватна агенція з охорони і спостереження.

Голос звучав так само спокійно. Як видно, Саеса бавила ця розмова. Вона не втрималася від спокуси.

— Можливо, той-таки всюдихід був на місці подвійного вбивства, скоєного вчора, у вівторок шістнадцятого лютого, на березі в Гетарі.

Власник агенції тільки зареготався.

— Вам це здається кумедним?

— Кумедними мені здаються дії вашої поліції. Поки ви будете працювати так, як тепер, люди, що хочуть гарантованої безпеки, будуть звертатися до мене.

— Що ви маєте на увазі?

— Я заявив про викрадення цього авто шість днів тому. Якщо точно, одинадцятого лютого.

Анаїс ковтнула й облизалася.

— До якого комісаріату подали ви заяву?

— До жандармської дільниці в Брюжі. Найближчої до нашого офісу. Мені здавалося, війні поміж поліціями вже край.

— Ми тісно співпрацюємо з відділами жандармерії.

— Тоді вам залишається тільки налагодити з ними сталий зв'язок.

Їй раптом пересохло в горлі. Вона відчувала, що він бреше, та поки що їй нічого було заперечити. Вона спробувала завершити розмову, не втративши гідності.

— Вам доведеться дати детальні пояснення в комісаріаті. Вулиця Франсуа-де-Сурді...

— Нізащо.

— Прошу?

— Я був терплячий з вами, панно. Та мушу розставити крапки над «і». Ви маєте право викликати до себе підозрюваних, але не потерпілих. Коли — і якщо — ви знайдете моє авто, тоді чемно попросите мене завітати до комісаріату, а я подумаю, чи буде в мене час для цього. Бувайте.

У слухавці пролунали гудки. Нахабство цього мерзотника приголомшило Анаїс. Напевно ж у нього є зв'язки з можновладцями в Бордо. Вечірки для світського товариства. Пожертви політикам. Різні привілеї. Вона добре знала, як воно відбувається насправді. Вона сама виросла в тім болоті.

Анаїс озирнула свого номера. Бляклі тони. Меблі минулого століття. Дух плісняви і мийних засобів. Ідеальне місце для того, щоб

ночувати біля вмирущої бабці. Анаїс умостилася за крихітним письмовим столом, укритим клейонкою, і ще раз проглянула інформацію, яку вдалося зібрати про ту агенцію.

Існує вже дванадцять років. Надає стандартний набір послуг. Охорона. Дресування псів. Безпека і нагляд. Особисті охоронці. Оренда престижних авт... Анаїс зайшла на сайт фірми в Мережі. На взір наче все респектабельно, але... Ніяких конкретних даних. Підприємство належить якомусь холдингу, але якому, хтозна. Жан-Мішель Саєс стверджує, що володіє «чималим досвідом роботи у сфері безпеки», але про те, як і де він набув його, нема жодного слова. І, звісно ж, ніяких покликань на клієнтуру. Конфіденційність.

Анаїс спробувала знайти додаткову інформацію у статтях і коментарях, сподіваючись, що вискіпається бодай щось цікаве. Нічогоісінько. Складалося таке враження, що та агенція — примара, що не має ні історії, ні клієнтів, ні партнерів.

Вона зателефонувала Ле Козові. Він був у найпохмурішому настрої. Повернувшись до Бордо, її помічник тільки те й робив, що аналізував повідомлення, які плавом пливли, і докази проти лікаря-втікача — геть усі — з царини фантастики. Додатковий бонус — тиск преси і влади, яких цікавила відповідь на одне-однісіньке питання: КУДИ ПОДІВСЯ ВІКТОР ЯНУШ? Анаїс відчула докори сумління. Може, вона вирішила лишитися у Біарріці через підсвідоме бажання не встрявати до тієї бучі?

— Є новини щодо судді?

Розмови про швидке призначення слідчого судді точилися з учорашнього дня. Фрерова втеча лише пришвидшила плин подій. Про розслідування гарячими слідами вже й мови не могло бути. Прощавай, незалежносте. Прощавай, свободо. А може, її й геть усунуть від цієї справи...

— Поки що нема, — відказав Ле Коз. — У прокуратурі про нас буцім забули.

— Де ж пак! А з іншим як?

«Інше» — то був Януш зі своєю втечею.

— Нічого. Він прослизнув у нас поміж пальцями. Треба це визнати.

Із одного боку, Анаїс зраділа. З іншого — вона боялася гіршого. У в'язниці Януш був би в безпеці. Злочинець-утікач ризикує

щохвили заробити кулю в лоба. А на нього, слід визнати, полюють фахові вбивці.

— Ти де зараз?

— У кабінеті.

— Сили ще є?

Ле Коз скрушно зітхнув.

— Слухаю тебе.

Анаїс звеліла Ле Козові податися до офісу охоронної агенції й обшукати його. Поки офіційно не призначили слідчого суддю, її група має право вдаватися до будь-яких заходів.

— Мені потрібна інформація про діяльність цієї компанії, — сказала вона. — Список клієнтів. Список працівників із посадами та зарплатами. Назва холдингу, якому вона належить. Одне слово, все.

— Гаразд. Поїду туди завтра вранці.

— Ти поїдеш туди простісінько зараз.

— Таж десята вечора вже!

— Там нічний охоронець. Доведеться тобі переконати його.

— Слухай, якщо Деверса дізнається про це...

— Коли він про це дізнається, в нас буде вся інформація. Переможців не судять.

Ле Коз мовчав. Він чекав чарівного слова.

— Усе беру на себе.

Лейтенант відповів, що зробить усе. Він наче трохи заспокоївся. Анаїс мить подумала і вирішила зателефонувати комісарові. За особистим номером.

— Чекав я на вашого дзвінка, — менторським тоном озвався він.

— А я на ваш чекала.

— Мені нема чого вам сказати.

— Ви певні цього?

Деверса відкашлявся.

— Призначили слідчого суддю.

Анаїсине серце пропустило черговий удар. Вона запитала про всяк випадок, і те запитання бумерангом повернулося до неї.

— Хто він?

— Філіпп Ле Галь.

Гіршого й бути не могло. Новачок, трохи старший від неї, нещодавній випускник Вищої суддівської школи. Вона з ним якось

уже працювала. Він був як той суддя, що готував справу Утро¹. Той самий комплекс відмінника. Та сама молодість. І та ж таки недосвідченість.

— Мене усувають?

— Це не належить до моєї компетенції. Спробуйте запевнити Ле Галя в тому, що ви йому конче потрібні.

— У цій справі мені нічого не можна закинути?

— Анаїс! Ви розслідуєте вбивство. І немає сумніву, що воно пов'язане з ще двома вбивствами у Країні Басків. На сьогодні ваші результати дорівнюють нулю. Ваше єдине досягнення полягає в тому, що ви дозволили підозрюваному утекти.

Вона швиденько пригадала все, що пощастило зробити. Вона з'ясувала особу жертви. Знайшла свідка чи підозрюваного. З'ясувала, як діяв убивця. Не так і погано за три дні. Та, по суті, Деверса має рацію. Вона просто робила свою роботу. Добrotно, але без іскри натхнення.

— І ще дещо є, — докинув комісар.

Анаїс здригнулася. Невже все-таки її усувають? Вона весь час боялася, що її звільнять. І не тому що вона жінка. Не тому що молода. А тому що вона — донька Жана-Клода Шатле, чилійського ката, якого звинувачують у вбивстві понад двох сотень політичних в'язнів.

Та Деверса завдав удару з несподіваного боку.

— Кажуть, у вас особисті стосунки з підозрюваним.

— Що-о? Хто це каже?

— Не має значення. Ви зустрічалися з Матіасом Фрером поза межами службової діяльності?

— Ні, — збрехала вона. — Я взагалі тільки раз із ним зустрічалася. Розпитувала про його пацієнта, Патріка Бонфіса.

— Два рази. Ви були в нього вдома ввечері п'ятнадцятого лютого.

— Ви що ж... стежили за мною?

— Та ні, звісно. Це випадково сплигло. Хтось із наших працівників бачив ваше авто біля дому Матіаса Фрера.

— Хто?

¹ Справа про розбещення неповнолітніх у містечку Утро на півдні Франції, де безпідставно були засуджені майже всі фігуранти.

— Не має значення, кажу ж вам.

Ото вже негідники. Самі мерзотники на світі. А поліцаї — найгірші з-поміж них. Не дихнуть, як не донесуть на когось. Вона нейтральним тоном промовила:

— Так, це правда. Я ще раз допитувала його.

— Об одинадцятій вечора?

Вона не відповіла. Тепер їй стало зрозуміло, за що усунуть її від розслідування. В очах закипіли сльози.

— То я працюю над цією справою чи ні?

— Що ви конкретно зараз робите?

— Завтра вранці збираюся бути присутньою під час обшуку дому загиблих у Гетарі.

— Ви певні, що ваше місце там?

— Я повернуся завтра вранці. І хочу нагадати вам, що авто Матіаса Фрера виявили неподалік від місця злочину.

— Жандарми не заперечують?

— З ними в мене ніяких проблем.

— Будьте в комісаріаті до півдня. Суддя хоче викликати вас по обіді.

— Іспит влаштує?

— Називайте це, як вам завгодно. Та майте на увазі, що до вашої зустрічі він хоче отримати детального рапорта. Звіт про всю роботу, яку ви провели. Сподіваюсь, у вас безсоння, тому що ви повинні відправити йому завтра вранці всі матеріали електронною поштою.

Деверса вже збирався повісити слухавку, аж вона запитала:

— Ви чули про охоронну агенцію?

— Ага, щось чував... Чому ви запитуєте про це?

— Одне з їхніх авт може бути пов'язане зі справою.

— З якою справою?

Вона вирішила трохи пожвавити балачку.

— Убивством на березі. Що вам ще відомо про цю компанію?

— Ми зустрічалися з ними з приводу пограбування у кварталі Шартрон. Працівники агенції охороняли один будинок. Як на мене, це такі зарізяки, що не дай Боже. Колишні військові. Ви спілкувалися з ними?

— З директором. Таким собі Жаном-Мішелем Саесом.

— І що він вам сказав?

— Що авто в них викрали за кілька днів до подій. Хочу перевірити, чи так воно було.

— Обережніше там. У них досить високі покровителі, скільки я пам'ятаю.

Вона подумала про Ле Коза, якого відправила простісінько до того лігва. З незаконним обшуком, ґрунтованим на невиразних здогадах. І тієї ж миті вирішила, що не буде йому телефонувати ще раз. Йй потрібні факти. Інстинкт підказував, що тут щось є... А гулі потім будемо лічити...

Вона спустилася в хол до кавового автомата і майже бігцем повернулася назад, створила новий документ у своєму «Макінтоші» й узялася писати звіт. Зрештою, підбити підсумки власним досягненням — ідея незлецька.

Він прокинувся від гострого болю.

Тельбухи роздирав болісний спазм. Пекучий біль сягав од лобка аж до ребер, так прошиваючи спину, що йому здавалося, ніби в нього тріщать хребці.

Він розплющив очі. Світло погасили. На поверсі було темно. Що це з ним? Відповіддю на його німе запитання став гучний клік у животі, що супроводжувався нестерпним печінням у прямій кішці. Гострий кишковий розлад. Розплата за те, що цілий день дудлив оту гидоту, яка звалася вином. А може, й отруєння їжею. Або страх. Страх, який не покидав його відучора і ось тепер вибухнув у самісіньких нутрошах.

Він перекотився на бік, стиснувши руками черево, і спустив ноги додолу. Голова йшла обертом. Ноги тремтіли. Бігом до вбиральні! Більше він і думати не міг ні про що. Скоцюрбившись, поклав до кишені ножа і заточуючись почвалав до дверей. Кожен крок відгукувався гострим спалахом болю.

На порозі він зупинився, ухопившись за одвірка. Здається, на початку коридора він бачив убиральню... Та чи вистачить у нього сили дістатися до неї?..

Він ступнув у темряву, притулившись до стіни. Руки так само стискали живота. Зусібіч долинали звуки: одні кашляли, другі хропли, треті перділи... Сяк-так він доплуганився до санітарного блоку. І тут побачив нічну кориду. Двоє працівників притулку

навалилися на чолов'ягу, який учепився за крана. Януш бачив тільки його очі, де палахтіло божевілля. Він не відбивався і не кричав, геть зосередившись на своїй здобичі. Санітари так само мовчки вперто відривали його від умивальниці.

Випорожнитись у цій сутолоці годі було й думати.

Душові! Там теж є вбиральня. Він пхнув засклені двері. Повернув праворуч. Вийшов у двір. Від крижаного вітру йому на мить стало трохи легше. Усе довкруги завмерло. Навіть пси на даху першого поверху позамовкали.

Януш і гадки не мав, котра зараз пора. Він стояв, і довкруги була ніч. І нестерпний біль. З останніх сил він обійшов будинок, де спали волоцюги. У душовій було темно. Ось і червоні двері, білі кахлі. У приміщенні панувала чистота. Гостро тхнуло дезінфекцією. Він пхнув двері наближчої комірки. Замкнені. Чутно було, як усередині стогнуть і дрищать.

Дальша комірка була вільна. Він одчинив двері головою. Пропхався досередини, обернувся, скинув штани і сів на унітаза, навіть не замкнувшись на засув. Тельбухи неначе ножем різало.

Нарешті! Від полегшення аж дух забило.

Повіки самі заплющилися з утіхи. Він випорожнювався. Вивергав із себе зло. Живіт іще болів, та той біль був ніщо проти почуття насолоди.

Він прислухався до звуків, що лунали з сусідньої комірки. Він і сам видавав такі самі. Що ж, він став одним із них. Брат у лайні. Соратник на смітниках. Тут, у вбиральні, відбувається його бойове хрещення.

І раптом він завмер.

Перед ним хтось стояв.

Не зводячи голови, він розплющив очі. За кілька сантиметрів од його конверсів стояли наваксовані до блиску черевики фірми «Вестон». На нього накотила паніка. Як це могло статися? Він не замкнувся. І чолов'яга увійшов до комірки услід за ним, тільки, на відміну від нього, не забув замкнути двері на засув. І все це коїлося, поки він сидів на унітазі.

Януш і далі вдавав, ніби не помітив цього. Промайнула думка про румунів. Та ні, румуни «Вестонів» не носять. Він трохи звів голову. Вузькі, бездоганно пошиті костюмні штани свідчили про те, що належать до однієї з найліпших італійських фірм.

Ще вище — і він побачив руки. Вони тримали трубного хомута. Нейлонову лінву із насічками всередині. Річ, що знайома кожному робітникові. А він звідки знає про неї?

Він хутко притулив праву руку до горла. Хомут обхопив його шию. Лінва вп'ялася йому в зап'ястя. Він зціпив пальці в кулак, щоб послабити тиск на горлянку. Поки вбивця ладнався вчинити це знову, Януш хутко зірвався на ноги і чимдуж угатив його лобом у підборіддя. У голові вибухнув біль. Януш упав на унітаз, мало не закричавши.

Нападник випустив хомута з рук. Він хитався, і стіни комірки аж тряслися. Януш не став гаяти часу на те, щоб надівати штани, і лівою рукою — правиця так само була притиснута до горла — пхнув убивцю надвір.

Та марно. Тільки зараз він згадав, що двері відчиняються до середини. Він намацав засув і сіпнув його вбік. Двері відчинилися. Та вилізти він не міг — убивця затуляв їх і вже почав приходити до тям.

— РЯТУЙТЕ! — заволав Януш.

Цієї миті, саме цієї біжучої миті, він збагнув, що його життя висить на волосині. За порогом комірки, просто перед ним, стояв другий убивця, з пістолетом у руці. Він одразу ж упізнав його. Один із тих, які стежили за ним у кварталі Флемінг. Один із тих, що влаштували бійню на березі в Гетарі.

Чолов'яга в чорному звів руку з пістолетом.

— РЯТУЙТЕ!!!

За першим нападником він нічогісінько не бачив. Та ось той, так само заточуючись і не відриваючи долонь від лица, випав із комірки. Януш підняв ноги і хутко зачинив за ним двері. Потім скоцюрбився на унітазі, затуляючи ліктями голову, і знову гукнув:

— РЯТУЙТЕ!

У відповідь була тиша. Ні пострілів, ні граду куль, ні болю — *анічогісінько*. Потойбіч дверцят більше нікого не було. Він відчував це.

Вільною рукою Януш підтерся — в нього ще залишалися рештки гідності — й підтягнув штани.

І весь час він без угаву репетував, навіть не репетував, а вищав, мов свиня, якій ріжуть горлянку:

— РЯТУЙТЕ!

Надворі почувся тупіт. Зараз його врятують. Він насилу встиг спустити воду, і його охопив нервовий регіт. Він живий. Януш виліз із комірки і ледве вивільнив пальці з петлі, допомагаючи собі зубами та лівою рукою. Він здогадався застібнути комір сорочки. Що й казати, давати пояснення з приводу нападу він таки не збирався.

Грюкнули дверцята. Він обернувся, охоплений новим нападом паніки. Із сусідньої кабінки виглянуло зморшкувате обличчя, облямоване густою бородою. Слава Богу, то був такий самий дрис-тун, як і він.

Він заспокійливо махнув йому і заходився застібати штани. Заков'язлі пальці правіці не слухалися. Він схилився над умивальницею і підставив обличчя під струмінь води. У кишені щось перекочувалося. Ніж. Він і не збирався скористатися ним. Просто забув, що в нього є ніж.

— TE GUSTA? ¹

Замість відповіді бранець із виряченими від жаху очима тільки захарчав. Він дихав ротом, який був розтулений за допомогою розширювача — давнього знаряддя часів Першої світової війни.

— *Te gusta?*

Чоловік спробував покрутити головою, та вона не рухалася, бо прив'язана була шкіряним пасом до спинки крісла. Його знудило кров'ю. Обличчя його було місивом із переламаних кісток і хрящів.

Та очі стежили весь час за гадюкою, що обмоталася довкола зап'ястя ката

— *Te gusta?*

То була *наканина*, несправжня водяна кобра, що водиться в аргентинських мочарищах. Чорна з позолотою. Не отруйна, але зараз, коли її добряче розлютили, шия в неї знай роздималася каптуром.

І ось гадюка вже за декілька сантиметрів од роззявленого рта бранця. Він застогнав і захарчав, безсило сіпаючись... Гадюка вигнулася, похитала трикутною головою, засичала і вкусила бранця за губу. Їй було страшно. Їй кортіло сховатися, заповзти у звичну темну і вогку шпарину...

— TE GUSTA?

¹ Подобається? (*исп.*) — Прим. пер.

Чоловік ще намагався кричати, та крик застряв у його горлянци. Кат застромив йому гадюку в рота. Плазун спритно ковзнув у стравохід, сподіваючись знайти там притулок. Метрова гадюка, яка складалася з м'язів, луски і теплої крові, зникла в горлянці приреченого, умить задушивши його.

Анаїс закричала і прокинулася.

У кімнаті було тихо, чутно було тільки її хрипкий подих. Тиша і темрява. Де вона? Батьків голос звучав геть поруч. *Te gusta?* Їй навіть вчувалося гадюче сичання. Вона гикнула і заплакала. У голові був туман. У напівтемряві їй видавалося, наче вона бачить ціпок і черевики різної форми... Батькову кімнату...

Ні, це готельний номер. Вона в Біарріці. Вона провадить розслідування. Та проста думка завдала їй трохи полегкості. Однак марення не покидало її свідомості. Боліла щелепа, травмована розширювачем. У горлянці звивалася гадюка. Анаїс закашлялася і розтерла шию.

Разом із ясністю глузду повернулися і спогади.

Спогади, що мордували її щоночі. Вона намацала на тумбочці годинника. Її цікавив не час, а дата. 18 лютого 2010 року. Пора вже забути Кульгавого. Вона давно не дівчинка. Вона жінка. Вона *поліцай*.

У кімнаті було страшенно гаряче. Вона звелася, щоб перевірити електричного регулятора батареї, та не змогла вивільнитися з-під липкого простирадла. Невже це від поту? Анаїс засвітила нічника.

Ліжко було всеньке у крові.

Наступної миті вона збагнула чому. Руки. Подерті. Пошматовані. Геть у ранах. Вісім років вона їх не торкалася. І оце уві сні знову взялася до свого...

Якби в неї ще залишалися сили, вона заридала б. Але відразу ж увімкнулася логіка. *Логіка поліцай*. Чим це вона так почикрижила себе? Де знаряддя злочину? Вона пошукала в ліжку і знайшла у бганках простирадла уламок скла. Звела очі до вікна. Цілісіньке. Пішла до ванної кімнати. Віконце було розбите. На долівці повно друзок.

Вона кинула під ноги рушника, щоб не порізатися. Наблизилася до умивальниці. До неї повернувся автоматизм напівзабутих порухів. Вона пустила холодну воду і підставила під струмені покалічені

руки. Заліпила рани туалетним папером — найліпшим засобом, щоб погамувати кров. Болю вона не відчувала. Вона геть нічого не відчувала. Точніше, почувалася добре. Як і було щоразу...

Вона обробила рани парфумами і забинтувала руки тасьмою того ж таки туалетного паперу. Символічно, посміхнулася вона подумки: лайно лайном.

Повернувшись до кімнати, вона здерла з ліжка простирadlo, ковдру і покривало, зібгала все те у кім'ях і жбурнула додолу. Докази скоєного злочину. І раптом завмерла. Їй знову почувся голос з нічного марення — батьків голос. *Te gusta?*

Так ось чому вона калічила себе.

Вона мріяла кров'ю змити із себе огиду.

Відітнути себе від власного коріння.

Вона вместилася на незаплямованому матраці, притулившись спиною до стіни і обнявши руками коліна. І заходила розгойдуватися назад і вперед, мов навіженець, якого замкнули в палаті для скажених.

Вона молилася. Тихо, по-іспанському. Дивилася в одну точку і, хилитаючись, бездумно повторювала:

Padre nuestro, que estás en el cielo
Sanctificado sea tu nombre.
Venga a nosotros tu reino
Hágase tu voluntad en la tierra...¹

О пів на восьму пролунав дзвоник. Усі до їдальні! І бігцем!

Януш пішов із усіма. Після сутички у вбиральні йому надали допомогу. Дали пігулку імодіуму, що зупинила пронос. Вислухали його свідчення. Він применшив значення тієї події, звівши її до сутички з іншими бурлаками. Та чергові не були легковіри. Вони запідозрили румунів. Януш заприсягнувся, що то були не вони. Його послали спати, пообіцявши, що завтра вранці запросять до директора для детальнішої розповіді. Найпевніше, у присутності поліції. Заснути він не зміг. Убивці у фірмових костюмах. Отой хо-

¹ Отче наш, що еси на небесах,
Нехай святиться ім'я твоє,
Нехай прийде царство твоє,
Нехай сповниться воля твоя
Як на небі, так і на землі... (исп.) — Прим. пер.

мут. Глушник на пістолеті. Як вони вистежили його? Стежили від самісного Біарріца? Хтось із нічліжки навів їх? Хто ж це міг зробити?

Та ніч дала йому бодай одну відповідь на його численні запитання. Після замаху в Гетарі він ще сумнівався, що і йому загрожує небезпека. Більше в нього сумнівів не лишилося. Він у списку на ліквідацію.

Януш вирішив, що дремене удосвіта, сказати б, по-англійському, не прощаючись. Поліційного допиту йому не треба. Поки що він не збирався відновлювати контактів із цивілізованим світом, надто ж із поліцією. У комісаріаті напевне встигли порозсилати його фотографії. Серед іншого в доброчинні заклади на кшталт оцієї нічліжки й безплатних їдалень, де могли очікувати його появи. Отож, треба тікати. І хутчій.

Та браму нічліжки відмикали тільки о пів на дев'яту. Він замислено сидів над чашкою кави з куснем хліба, аж у їдальні знялася буча. Його сусіда за столом почав дригоніти. Потім затрясся ще один, який сидів за чотири столики від нього. Далі, ще дужче, затіпався бідолаха за сусіднім столиком. Корчі, дрижаки, цокотіння зубів — усе воно дедалі дужче охоплювало їх. На всіх присутніх у їдальні одночасно напала страшенна трясовиця.

Януш здогадався, в чому річ. Ті чоловіки й жінки понад вісім годин не мали в роті міцних напоїв. Їм не потрібна була кава з накладанцями. Їм потрібне було вино. Декотрі вчепилися у свої філіжанки. Інші корчилися у конвульсіях, аж ніжки стільців дрібно стукотіли по долівці.

У клініці П'єра Жане безпритульні, яких підбирали вночі, уранці потерпали від того ж самого. Кожна їхня клітина жадала алкоголю, змушуючи тіло звиватися в корчах. Решта реготалася з них. І прозивала ту трясовицю «дрижажаками».

Януш озирнувся. Десять половина їдальні тряслася від спазмів. Друга половина реготалася, вигукуючи: «Дрижажаки! Дрижажаки!» Януш узяв свою тачу й підвівся. Колективний напад епілепсії ось-ось приведе сюди більшість працівників нічліжки. Ідеальний момент, щоб дременути відсіля.

Він поставив брудну філіжанку на стіл, аж його погукав незнайомий голос:

— Жанно?

Януш обернувся. Перед ним стояв куций чоловічок у чорній плетеній шапочці й пуховику, підперезаному простим мотузком. В очах сяяв вогник упізнання. То було диво, якого він уже і сподіватися перестав.

— Жанно, це ти?

— Мене звати Януш.

— То я ж і кажу! Жанно. — Чоловічок зареготався. — Боже мій, ти що, геть із глузду зсунувся?

Януш промовчав. Він не пам'ятав цього чоловіка.

— Шампунь, — сказав той.

І скинув з голови шапку, потер лисого, мов коліно, черепа.

— Шампунь, пізнаєш? Ні, справді, ти схибнув, еге? Чого ти сюди знову приліз?

— А чому мені не можна?

— Ох, бачу, ти геть нализався...

— А багацько я п'ю?

— Мов барило, друже.

— То чому мені сюди не можна?

— Через поліцаїв, чому ж іще? І через усе інше.

Галас позаду дедалі дужчав. Дрижаки, репет, сміх. Нічліжка прокидалася. І її пробудження швидше скидалося на страшне марення.

Януш ухопив Шампуня за руку і потягнув за собою в більш-менш тихий куточок, де стояли термоси з кавою і бляшанки із джемом.

— Я нічогосінько не пам'ятаю. Второпав?

Лисань із філософським виглядом почухав потилицю.

— З кожним із нас рано чи пізно таке буває.

— Де ми запізналися?

— В «Еммаусі». Ти там працював.

Так ось чому на вулиці ніхто його не впізнавав. Януш не був псом-волоцюгою. У нього була діра, куди він міг заховатися. Гуртожиток «Еммауса» в Марселі. Він згадав чолові'ягу, з яким зіткнувся в потязі, який ішов через Біарріц. Даніель Ле Ген. Побратим із «Еммауса». З нього і треба розпочинати пошук.

Гамір довкруги ставав уже нестерпним. У ідальні з'явилися співробітники нічліжки. Їхні колеги тим часом відмикали браму. Час було випускати звіроту на волю. Януш утямив, що повинен скористатися тим рейвахом.

— Гайда! — сказав він Шампуневі.

— Та я ж іще й не поснідав!

— Гарзд, я почастую тебе кавою в місті.

Хтось пхнув його, притискаючи до стійки. Довкола утворилася юрма. Здається, бійка. І, як завше, з палкою участю роззяв. Януш міцно взяв за руку Шампуня і підштовхнув його до виходу.

— Ходімо звідсіля.

Мимохідь зиркнув на волоцюг, які стояли гуртом. Ні, це не бійка. Долі лежала жінка. Непорушно, як мертва. Він порозпихав роззяв ліктями і продерся крізь юрму. Став на коліно і швидко обстежив жінку. Вона була ще жива.

У носа йому вдарило гострим яблучним духом. Ось і пояснення. Яблуками тхне ацетон, що виділяється крізь пори. Вона в діабетній комі, яку викликав кетоацидоз. Одне з двох: або вона прогавила зажити інсуліну, або ж не їла кілька днів. У будь-якому разі їй потрібна термінова ін'єкція глюкагону. А потім крапельниця з глюкозою.

Аж його пронизала простісінька думка. Жодного сумніву: він і справді лікар.

Ніби підтверджуючи ту істину, за спиною в нього зарепетував Шампунь:

— Не заважайте йому! Я його знаю! Він медик!

Бурлаки галасували, реготалися, трусилися. Кожен вважав за потрібне дати цінну пораду.

— Їй треба кисневу маску!

— Штучне дихання! Пустіть мене, я вмію!

— Поліцаїв погукайте!

Аж наспіли чергові. Януш підвівся з колін і непомітно змішався з юрмою. Треба гадати, зараз викличуть лікаря. Шампунь як уліз у юрму, так і стояв у ній, вимахуючи руками і вдаючи санітара швидкої допомоги. Януш іще раз сіпнув його за руку і потягнув до виходу.

Браму встигли відчинити. Волоцюги потроху розходилися закуреними камінними джунглями. Янушеві кортіло пошвидше забратися звідси подалі. Та його лисий приятель раптом зупинився.

— Зачекай! Я ж не забрав мої лахи!

Вони згаяли ще п'ять хвилин у камері схову. Виходячи за браму, побачили авто швидкої допомоги, яке щойно під'їхало до притулку. Опинившись нарешті надворі, вони рушили вгору бульваром. Учорашнє враження не обмануло Януша: квартал перебудовували.

Як водиться, спорудженню передувало руйнування. Будівельні майданчики видно було поруч із занедбаними спорудами, що дивилися на вулицю наглухо забитими вікнами. Посередині над проїжджою частиною височів міст над цією нічийною територією у стані перебудови.

Біля дому з облупленим фасадом просто на хіднику лежали бурлаки. Наче рабини біля Стіни Плачу, подумав собі Януш.

— Що вони тут роблять?

— Сховане підставляли. До нічліжки не пускають із пляшками. От усі й ховають свої запаси. А тут стіни порепані, плящина якраз і влазить. А вранці вийшов — і ось вона тобі, рідненька. Нікуди й іти не треба. Дехто навіть уночі встає смикнути винця. Тихенько, звісно ж. Чуй, а ми куди оце шкандибаємо?

Сам не знаючи чому, Януш відказав:

— Мені кортить побачити море.

Хатина Бонфісів скидалася на розсипаний картковий будиночок.

Чотири порожні стіни оточили нічим не заповнений простір. Меблі, одяг, хатне причандалля — все винесли надвір. Ні підлоги, ні стелі більше не було. Сволоки, складені на купу, лежали коло хати. Трохи далі склали дошки. У стінах зяяли діри — їх просвердлили в багатьох місцях, шукаючи схованки. Приміщення було вкрите шаром вапняного пороху, який скидався на вулканічний попіл. Усередині діловито вешталися жандарми, озброєні зондами, молотками і металощукачами, обстукуючи й обнишпорюючи кожного куточка.

Майно Сільвії і Патріка Бонфісів розсортували купками і розкладали на розстеленій плівці. Над кожною купою зробили намета із тієї ж таки плівки, щоб речі не намочило дощем.

Анаїс помалу пройшла поміж тими імпровізованими наметами. Вона була в дощовику і гумових чоботях. Настрій був кепський. Після страшного сну вона більше й очей не склепила. Перечитала і виправила рапорта й уранці відправила його електронною поштою судді. Застуда дошкуляла їй, крім того, вона погиркалася з майором Мартено, який знай торочив, що й досі не отримав звіту про розтин тіл. То була не просто брехня, а нахабна брехня.

Одна купа складалася з електричних приладів і посуду. Друга — з одягу, постільної білизни і рушників. Третя — з предметів,

які витягли з ванної кімнати і вбиральні: вмивальниця, унітаз, ванна. У наступній були книги Бонфісів. В Анаїс було таке враження, наче вона ходить крамницею, де продаються хатні речі.

Уперше за довгий час у неї зігрілися руки. Дорогою до Гетарі вона зупинилася біля аптеки і придбала свій традиційний набір першої допомоги. Розчин для дезінфекції. Мазь для загоєння ран. Бинти. В авто перев'язала себе. Вовчиця, що зализує рани.

Задзеленчав мобільник. То був Ле Коз.

Вона стала за деревом.

— Дещо знайшов, — задоволено сказав лейтенант.

— Слухаю.

Ле Коз подався до охоронної агенції й добряче налякав нічного вартівника. Здобув доступ до документів підприємства. Ліцензія. Копії правових актів. Річні звіти. Список фармацевтичних чи промислових компаній, що користувалися послугами агенції для охорони своїх таємниць. Одне слово, нічого особливого.

Відразу ж з'ясувалося, що агенція належить холдингові, заснованому декількома учасниками. Анаїс нічого не второпала з фірм, що їх називав Ле Коз, — перш ніж вступити до поліції, її колега здобув економічну освіту. З тієї мішанини імен і назв вона второпала тільки одне: холдинг входить до складу великої французької компанії «Метис», що спеціалізується на хімічному виробництві й розташована в передмісті Бордо. Десь вона вже чула цю назву.

— Що ти знайшов по «Метисові»? — запитала вона.

— Нічого. Або майже нічого. Сфера діяльності: хімічне, сільськогосподарське і фармацевтичне виробництво. Тисячі службовців по всьому світові, здебільшого у Франції й Африці.

— І це все? А хто власники?

— Це акціонерне товариство.

— Треба шукати далі.

— Неможливо. Ти сама це знаєш. Не кажу вже про те, що обшук був незаконний. Та головне, будь-який зайвий крок уперед — і ми впираємось у стіну. Тебе вже сповістили, що призначили суддю?

— Я зустрічаюся з ним сьогодні вдень.

— Нам залишать розслідування?

— Сьогодні ввечері будемо вже знати. У тебе все?

— Ні. Вранці з'явилася новина.

— Що за новина?

— Віктора Януша бачили в Марселі. Ми отримали відразу кілька донесень. Ночував він у нічліжці для волоцюг. Дати тобі номер телефону майора, який керує його пошуками?

Рибальський порт Валлон-дез-Оф — одна з найголовніших цікавинок Марселя, але тієї днини, вісімнадцятого лютого, він здавався примарним. Ресторани не працювали. Судна стояли на причалі. Пляжні будиночки були замкнені. Пустельна набережна довкола рейду аж лисніла чистотою й охайністю, наче її милом помили. Януша те безлюддя нітрохи не бентежило. Йому подобалося, як вітер віє йому в обличчя. Подобався водяний пил, що висів у повітрі. Подобалося море, далеке і близьке, що непомітно перебувало в кожній частиночці світла. Він спивав морську блакить і ди- хав сіллю.

Вони сиділи біля самісінької води, навпроти акведука, що розлінував своїми прогонами небо і гладінь моря. Ідеальний момент, щоб знов почати розпитування.

— Звідки ти знаєш, що я лікар?

— Та нічого я не знаю! А що, ти справді лікар?

— Ти ж сам допіру репетував про це у притулку.

Шампунь стеноу плечима. Він збирався поснідати і діставав із торби все, що треба для цього. Два погнуті вояцькі казанки. Учорашні круасани, що дала добротлива пекарка. Непочату плящину дешевого вина, що придбав Януш. Наллявши з пляшки в обидва казанки, він умочив у те пійло черствого круасана.

— А ти не їстимеш?

— Казав я тобі раніше, що я лікар?

— Ти взагалі нічого не казав! З тебе й слова не можна було витягнути. Але ти буцім щось тямив у цьому ділі. Надто ж про те, що в нас у довбешці коїться.

— Щось на кшталт психіатра?

Шампунь мовчки трошив круасана. Прибій тихо лизав їхні підошви.

— Ти пам'ятаєш, коли ми познайомилися?

— Здається, в листопаді. Холоднеча була, що можна здурити. Януш дістав записника і заходився нотувати.

— Бачу, ти інтелігентом зробився... — буркнув Шампунь. — А чого не п'єш?

— Ми познайомилися в гуртожитку «Еммауса»?

— Авжеж.

— А де це?

Бурлака підозріливо зиркнув на нього. У нього була гладенька і дуже біла шкіра, геть позбавлена рослинності, — ні брів, ні щетини на підборідді. Крізь неї стирчали гострі кістки, що робили обличчя схожим на череп. Багато шрамів, німих свідчень бійок і сутичок. Та не тільки це. Януш помітив довгастий шрам, що тягнувся довкруг лисої голови, — слід від хірургічного втручання. Видно було, що волоцюзі робили трепанацію черепа.

— То де цей «Еммаус»? — поспитався він.

— Оце ти втнув! На бульварі Картонрі в XI окрузі, ось де.

Він наляв собі вина і вмочив у нього другого круасана. Януш знай записував.

— Двадцять другого грудня мене загребли за участь у бійці.

— Ага, то ти це пам'ятаєш?

— Більш-менш. Ти знаєш, що там сталося?

— Мене там не було, але потім ми з тобою якимось балакали про це. На тебе завзялися хлопці з Бугенвілю.

— Що за Бугенвіль?

— Район Марселя, що ж іще! Неподалік від Обори. Там є своя ватага. Чистісінькі зарізяки. Навіжені.

Цікаво, подумалось Янушеві, як це йому пощастило видертися живому з їхніх рук.

— А чому вони на мене напали? Пограбувати хотіли?

— Пограбувати? А що в тебе було? Ні, вони хотіли тебе закатрупити, отак.

— Це я сам тобі таке сказав?

— Ти у штани собі наклав, так перелякався.

— Я казав, чому вони хочуть убити мене?

— Ні. Сказав тільки, що йдеш звідсіля. Що до тебе повернулося світло. Що боги пишуть свою історію. Отаке щось верзаяк. Ти завжди був трохи той... куку на муню... але часом таке міг ляпнути, що тільки очі вирячиш.

Світло. Яке світло? Пов'язане з його сном? І зі сном Патріка Бонфіса? Чи це симптом дисоціативної втечі? *Боги і їхня історія.* А це що? Натяк на вбивство з міфологічним підтекстом? У лівому оці почав шпигати біль.

— А куди я подався, не знаєш?

— Ні, про це ми не балакали. Та що з тобою скоїлося, га?

— Казав же тобі, що не знаю.

Шампунь не наполягав. Біль у оці дужчав, захопивши все чоло. Він втупився у воду й опори акведука, сподіваючись, що від споглядання гарного краєвиду полегшає.

Марно. Та й погода почала гіршати. Море прибрало синьо-чорної барви. Сріблясті хвилі падали на берег із гучним дзвоном розбитого скла. Краєвид, замість зцілити Януша, сам псувався від його мігрені.

— Нещодавно ти казав, — потерши скроні, обернувся він до волоцюги, — що я дарма повернувся. Ніби через поліцію.

— Еге ж.

— Через ту бійку? Але ж воно давненько було...

— Оце ти одпалив! Вони ж тебе шукають. Оце зараз. Тут, у місті. Так і нюхають. Я їх сам учора двічі бачив. У «Валентині» й у притулку Марсо. Усіх питали, гади. Тебе вони шукають, Жанно. Навіщо ти їм потрібен дуже.

Януш усе збагнув. Він вважав, що в шкурі бурлаки знайшов собі надійного сховка. Та насправді він лише дивом не потрапив до лабетів марсельської поліції. Анаїс Шатле оголосила на нього полювання не лише в Бордо, а й тут. Тож потрібно терміново міняти стратегію.

— А чому вони мене шукають, не знаєш?

— Ніби через якесь убивство. Якогось волоцюгу в Бордо закатрупили. Хлопці чули, як поліцаї балакали з соціальними працівниками. Та я їм не вірю! Ми з тобою, Жанно, — він узяв пляшку і заходився дудлити простісінько з шийки, — не злочинці, а жертви! Ми — жертви цього суцільства. А вони...

— У притулку ти казав, що мені не можна повертатися «через усе інше». Що це за інше?

— Зарізяки з Бугенвілю. Такі нічого не забувають. Якщо вони пронюхають, що ти знов у місті, то знайдуть тебе — і той...

Список загроз зростав день у день. Поліція. Люди в чорному. І ось тепер ватага місцевих розбишак... Йому хотілося заволати. Та він сидів мовчки. Наче під наркозом.

— Це ще не все... — зовсім тихо мовив Шампунь.

Януш нахилив шию, наче підставляючи її під удар.

— Марсельська поліція... Вони думають, що ти причетний і до того вбивства...

— Якого ще вбивства?

— Ну, того, у грудні... Хтось забив одного бурлаку. Його в каланці¹ знайшли. Обгорілого. То балакали, наче якийсь навіженець убиває волоцюг. Та більше нікого не вбили. А може, цей чолов'яга перебрався до Бордо.

Януша затрясло. Від болю в голові аж у очах тьмарилося.

— Чому вони вирішили пов'язати обидва вбивства?

— А я знаю? Я ж не поліцай.

Януш глибоко вдихнув повітря. Треба все починати наново.

— Ти пам'ятаєш точну дату, коли знайшли тіло?

— Десь у середині грудня.

— Особу з'ясували?

— Так. Якийсь чех. Із приміського збіговища. Я його не знав.

— Він був із бугенвільської ватаги?

— Наче ні.

— А вони знайшли на місці злочину відбитки пальців?

— Чого ти до мене причепився? Я звідки знаю?

— Добре. Що ти ще чув про це вбивство? Подумай.

Шампунь зморщив чоло — думати йому було нелегко. Януш тим часом намагався скласти загальну картину. Його звинувачують у двох убивствах. Одне скоїли в Марселі, друге — в Бордо. Зашморг довкола нього стискається. Він енергійно струснув головою. *Я не вбивця.*

— То що там було з тим обгорілим?

— Знайшли його в каланці Сорм'ю. Дванадцять кіломерів звідсіля, якщо по прямій. Валявся голий, весь обгорів. Балакали, що тіло течією принесло, та я відразу тобі скажу: дурня. Де його забили, там і покинули.

— А чому вони вирішили, що це вбивство?

— Бо там так воно виглядало!

— Як це — виглядало?

Шампунь зареготався.

— Чолов'яга був із крилами!

— Що?

¹ Маленька бухта поміж скелями. — *Прим. пер.*

— Клянуся! У нього на спині були крила причеплені, вони теж обгоріли. Журналісти балакали, що той літав на дельтаплані й упав у море. Та то все дурня. Де ж він тоді обгорів? І чому голий?

Януш не слухав. «Убивця з Олімпа». Те ім'я блискавкою в чорному небі пронизало його мозок. «До того, як забити в Бордо Мінотавра, він забив у Марселі Ікара».

— На, ковтни. — Шампунь простягнув йому пляшку. — Ти білий, мов крейда.

— Дякую, зараз минеться.

— Виříшив зірватися з гачка, еге ж?

Януш обернувся до приятеля.

— Звідки це тобі відомо?

Шампунь усміхнувся і надовго присмоктався до пляшки.

— У мене зв'язки, — нарешті заявив він.

Януш згріб його за коміра і потягнув до себе. Пляшка перекинулася і покотилася в діл.

— Які зв'язки?

— Гей, відпусти! Просто я знаю одного чолов'ягу, та й годі! Клоді його звати. Він раніше був волоцюгою, а потім зав'язав із цим. Працю знайшов.

— У поліції?

Шампунь вивільнився, рачки поліз по пляшку, яка вже докотилася до темної води, і встиг її підхопити останньої миті.

— Майже в поліції, — відказав він, повернувшись на колишнє місце. — У морзі він працює, в Ла-Тімоні. Возить мерців на візках. Він мені все це й розповів. Чув, як поліцаї балакали між собою... Гей, ти що це?

Януш уже схопився на ноги.

— Гайда звідси.

Клоді скидався на Справжнього Чолов'ягу.

Кам'яного велета з фільму «Фантастична четвірка».

Лисий, здоровезний, небалакучий. У білому халаті стояв він у дворі моргу і палив цигарку. Януш із Шампунем не без остраху підійшли до нього, затамувавши подих. Їм довелося перетнути лікарняний двір у Ла-Тімоні, а потім піднятися східцями на терасу, де була споруда Інституту судової медицини. У небі знову сяяло сонце, і вони під своїми численними вдягачками обливалися потом.

Дивно, але обстановка довкруги скидалася на японський пейзаж. Плоска одноповерхова споруда у формі пагоди служила тлом декільком бамбукоподібним деревцям, що густо поросли листям. Десь поблизу щебетали невидні очам пташки, посилюючи враження дзен-буддистського спокою японського саду.

— Здоров, Клоді!

— Що тобі тут треба? — не дуже привітно відгукнувся той.

— Ось познайомся. Це Жанно. Він хоче дещо попитати в тебе.

Клоді уважно глянув на Януша. Зросту в цьому здорованеві метр дев'яносто. Запалена цигарка в його руці була мов петарда у шпарині бескида. Із ніздрів, мов із кратера вулкана, курився дим.

— Попитати? Про що це?

Януш ступнув уперед.

— Ліпше спитай, скільки я можу тобі заплатити.

Кам'яний велет розплився в посмішці. Утім, її можна було цілком узяти за гримасу недовіри.

— Це залежить від того, що ти хочеш у мене купити.

— Усе, що ти знаєш про труп крилатого чоловіка, знайденого у каланці Сорм'ю.

Клоді втупився в кінчика тлійної цигарки.

— Це надто дорого для тебе, хлопче.

— Сто євро.

— Двісті.

— Сто п'ятдесят.

Януш понишпорив у кишені і вклав у долоню велета декілька банкнот. Він не збивався довго торгуватися з ним. У Шампуня й очі на лоба полізли. Здоровань ухопив грошенята.

— Трупа знайшли в середині грудня у каланці Сорм'ю.

— Коли саме?

— Про точну дату питай у поліцаїв.

— Як звали загиблого?

— Якесь східноєвропейське ім'я. Цеван чи ще якимось. Років із двадцять. У Марселі вештався останні кілька місяців. Поліцаї з'ясували, хто він, за відбитками пальців. У нього вже були проблеми із законом.

Януша здивувало це.

— Але ж трупа спалили!

— Не так він обгорів, щоб не можна було зняти відбитків.
— Де саме виявили тіло?
— Наприкінці бухти. Навпроти острова Казрень.
— Що ти знаєш про те, як воно сталося?
— На нього випадково набрело двійко охочих до довгих прогулянок. Труп був голий, геть обгорів, на спині крила. У газетах писали, що хлопець потонув, а тіло прибило до берега. Дурня! У хлопчини в легенях не було ні краплі води.

— Ти був під час розтину?

— Ні, це не моє діло. Та я чув, як судовий медик балакав із поліцаями.

— Причина смерті?

— Не все я почув. Наче помер від передозування.

Ще одна ниточка, яка пов'язує цю справу з убивством у Бордо. Почерк убивці. Ікар. Мінотавр. Може, у Франції були й інші злочини з таким підтекстом?

— Чому тіло намагалися спалити?

— Побачиш убивцю, то в нього попитай.

— Розкажи про крила.

Клоді запалив ще одну цигарку від недогарка першої. На потилиці в нього звалилися маорійські татуювання, що скидалися на гордовитих величних гадюк.

— Їх відразу ж відправили до криміналістичної лабораторії. Я їх і не бачив.

— Шампунь казав, то були крила від дельтаплана.

— Так і було. У розгорнутому вигляді вони мали понад три метри завширшки. Той, хто його закатрупив, несповна розуму. Крила були пришиті простісінько до тіла. Коли поліцаї приїхали туди, то відрізали нитки.

Януш уявив собі чорного обгорілого трупа з пожмаканими і півобгорілими крильми. Либонь, ті гуляки, як побачили його, то кинулися тікати звідтіля.

— Та це ще не все, — провадив велет. — Якщо я добре второпав, на крилах знайшли сліди воску і пір'я. Постарався вбивця.

Ще один штрих до міфологічної версії. Легенда про Ікара ще відоміша, ніж міф про Мінотавра. Разом зі своїм батьком, Дедалом, Ікар був у полоні в критського царя Міноса. Задумавши втечу, вони змайстрували собі з воску і пір'я крила. Та молодий і не-

розумний Ікар піднявся на них зависоко. Віск від сонячного проміння розтанув. Ікар упав у море й потонув.

— А інші відбитки на місці злочину знайшли?

— Я розповів тобі все, що знав. Тож грошенята відпрацював уже.

— Скільки ти хочеш за копію протоколу розтину?

Клоді зареготався і випустив з рота струмисько диму, який відразу ж підхопив вітер.

— За таке можна і праці позбутися.

— СКІЛЬКИ?

— П'ятсот євро. І не торгуватися.

Януш дістав із кишені жмут купюр по п'ятдесят євро. Відлічив десять і п'ять банкнот простягнув здорованеві.

— Решту після того, як будуть документи. Чекаю тебе тут.

Клоді мовчки забрав гроші. Він уже шкодував, що не попросив більше. Щиглем жбурнув недопалка, обернувся і пішов.

— А нехай тобі всячина! Де ти загірб такі грубі грошенята? — поспитався Шампунь.

Януш нічого не відповів. Тепер, коли Шампунь знав його секрета, становище стало небезпечним. За минулу добу він устиг скласти цілковите уявлення про звичаї, що панували поміж волоцюгами. Варто було йому виявити найменшу слабкість, Шампунь, не замислюючись, уб'є його, щоб заволодіти грішми.

З'явився Клоді. Він ішов, насторожено зиркаючи навсібіч. На паркувальному майданчику було порожньо. Чутно було тільки шелест вітру в кронах дерев і пташиний щебет. Теку він сховав під халатом. Януш віддав йому решту грошей і взяв документи — декілька аркушів, скріплених степлером.

— Я тебе не бачив, хлопче, а ти мене.

— Зачекай.

Януш хутко пробіг очима ксерокопії паперів, укриті чорними плямками фарби. Так, це була повна справа. Номер: K09 544 32 26. Ім'я жертви: Цеван Соков. Ім'я слідчого судді: Паскаль Андре. Ім'я керівника слідчої групи: Жан-Люк Кроньє. Детальний опис тіла і ушкоджень, які були на нім.

— Сховай, дідько б тебе вхопив! — прохрипів Клоді. — Ти хочеш, щоб нас тут застукали на гарячому?

Януш заховав теку під полу.

— Приємно було познайомитися.

— У тебе ще гроші є?

— Хочеш іще щось продати?

Клоді всміхнувся. Поки він робив копії паперів, йому ще дещо спало на думку. Здається, в нього і справді є додатковий товар на продаж.

— Поліцаї шукали тоді свідка. І наче якийсь волоцюга все те бачив.

— Що означає — все те бачив?

— Усе до грама. Вбивство. Убивцю. Достеменно не знаю. Знаю тільки, що вони хотіли допитати його.

Клоді неспішно запалив іще одну цигарку. На його вустах з'явилася посмішка. Він розумів, що тримає Януша на гачку.

— Річ у тому, що чолов'яга розповів ту історію ще до того, як знайшли трупа. Прийшов до комісаріату — не знаю, до якого саме — і заходився верзти всю ту дурню. Ніхто йому не повірив. Про всяк випадок записали його маячню, та й до побачення. А потім знайшовся той мрець. Тут вони вже второпали що й до чого. Почали дзвонити Кроньє, що провадив слідство. Я сам чув. А тим часом саме закінчували розтин.

Клоді не помилився щодо цінної інформації, про яку так до речі згадав.

— І скільки ти хочеш за того хлопця?

— П'ять сотень.

Цього разу Януш вирішив поторгуватися. Точніше, в ньому озвався первісний інстинкт, який не дозволяв піддаватися на кожну пропозицію без опору. Переговори не забрали багато часу — Клоді відчув, що Янушеві можливості сягнули краю.

— Гаразд, віддаю за двісті.

Януш дістав гроші. Кам'яні пальці вхопили жмут папірців.

— Чолов'ягу звати Бляшаний.

— Бляшаний? — обурився Шампунь. — Він пошив тебе в дурні, Жанно! Усі знають, що Бляшаний дурко!

Клоді люто глянув на Шампуня, та це не справило на того ніякого враження. Побачивши, як така сила-силенна грошей переходить з рук до рук, Шампунь озвірів.

— Бляшаний гарував на будові в Марселі. Щось там у них вибухнуло, і йому поцілило скалком у черепа. Та залізняка в нього

й досі в мізках сидить, її видно. Свідчення такого бовдура не варті грошей. Пошив він тебе в дурні, пошив!

Хитрий здоровань покрутив головою.

— А ось поліцаї не думають так! Вони порівняли свідчення Бляшаного і те, що знайшли на місці вбивства. І все збіглося! Обгоріле тіло, крила — все! А він був у дільниці за день до того, як гуляки знайшли того трупа.

— Ти сказав, що його потім шукали. Знайшли?

— Не знаю.

Януш кивнув Клоді й попрямував до східців. Шампунь слухняно чвалав за ним. Тепер, упевнившись у його багатстві, він таки не покине його. Тим ліпше. Допоможе натрапити на слід Бляшаного.

Та перш аніж шукати волоцюгу, Януш хотів заповнити декотрі пробіли в освіті. У тому, що стосується Мінотавра, Ікара і грецької міфології.

Найбільша в Марселі бібліотека була розташована на бульварі Бельсенс, у колишньому кабаре початку ХХ століття «Альказар», у перебудованому будинку, що його фасад сяяв на сонці немов люстро. На згадку про минуле реставратори зберегли — чи спеціально спорудили — маркізу зі скла і сталі у стилі Прекрасної доби. Нависаючи над цілком сучасним під'їздом, вона геть вибивалася з ансамблю і мала чудернацький вигляд.

Януш не пам'ятав, звідки він це знає, та те, що пам'ять бодай отакими клаптями поверталася до нього, тішило його неабияк.

— А ти певен, що нас туди пустять?

— Не бійся, — відказав Шампунь. — Бібліотекарки нас, волоцюг, просто-таки обожнюють. Вони ж усі лівачки! Та й узимку нас особливо жаліють. Холод — найліпший наш друг!

Шампунь мав рацію. Їх зустріли із підкресленою люб'язністю. Лисому дозволили навіть покласти його смердючі торби, щоправда, не в камері схову, а в комірці для віників і мийних засобів. Нерви в Януша були напнуті мов струни. Шлях убивці дивним чином збігався з його власними пересуваннями. Запитання накопичувались, а відповіді на жодне з них він так і не знайшов... Тим-то і з'явилося в нього бажання поринути в античність, сказати б, припасти до живлющого джерела і відбути обряд посвячення.

Бібліотека була вежею, наскрізь пронизаною світлом. У широкі вікна струмувало сонячне проміння, відбиваючись від білих стін, осяваючи ажурні східці та засклені ліфти. Приміщення займало декілька поверхів і наводило на згадки про вежу зі слонової кістки.

Шампунь подався до вільного фотеля, з утіхою потираючи долоні, саме зібрався подрімати в теплі.

— Ти підеш зі мною, — перепинив його Януш.

— Куди це?

— Почнемо з газет.

Януш підійшов до електронного інформаційного терміналу й увійшов до архіву крайової преси. Швидкий пошук видав йому перелік статей, присвячених події 17 грудня 2009 року, коли в каланці Сорм'ю знайшли тіло дельтапланериста. У досить стислих дописах сповіщалося, що особу потерпілого з'ясувати не пощастило. Про обставини його загибелі нічого не писали. Януш почав шукати далі. Та інших матеріалів в архіві не було.

Цікаво, яким таким чудесним чином майор Жан-Люк Кроньє зумів зам'яти цю справу? Принаймні він зі своєю групою здобув нагоду провадити пошук у більш-менш спокійній обстановці. Януш розширив пошук, але й це не дало ніякого результату. Він від'єднався від терміналу.

Насправді він уже знав про подію в каланці Сорм'ю набагато більше, ніж усі газети Південно-Східної Франції разом. Коли вони їхали до бібліотеки, він вивчив у метро звіт про розтин, що його дав Клоді. У документі не було ніяких сенсаційних відкриттів, проте декілька суттєвих уточнень Януш у ньому знайшов. Надто ж його зацікавило таке: за добу після розтину з результатів токсикологічного аналізу тканин стало відомо, що у крові Цевана Сокова виявили значну дозу героїну. Точнісінько, як у Філіппа Дюрюї.

Януш звів очі. Де тут у них відділ міфології? На кожному поверсі уздовж стін звивалася кругова галерея з табличками, де великими літерами, чорним по білому, були позначені тематичні розділи.

— Нам на четвертий поверх, — сказав Януш, знайшовши вказівник «КУЛЬТУРА і ЦИВІЛІЗАЦІЯ. IV».

Вони підіймалися крученими східцями. Януш розглядав публіку. За великими столами, під світлом настільних ламп, старанно працювали студенти. Інші сиділи з книжками у фотелях, які вишикувалися попід стінами, або порпалися на полицях відкритого до-

ступу. Пересічний вік відвідувачів бібліотеки становив приблизно двадцять років.

Тут були представлені всі раси. Білі — з одного боку підручник, з другого — мобільник. Чорні — ті були особливо зосереджені та байдужі до оточення. Азійці — більше линули одне до одного, пхалися ліктями під боки і тихенько реготалися. Бородаті уродженці країн Магрибу в білих молитовних тюрбетейках поринули в читання... Вежа зі слонової кістки, як придивитися ближче, виявилася Вавилонською.

Януш почувався тут на знайомій території. Сучасні меблі, книжки, навчальна атмосфера долучення до знань — то був його світ. Він не сумнівався, що колись пробув у таких місцях, як оце, по півдоби.

Четвертий поверх. МІФОЛОГІЯ 291.1. АНТИЧНІ РЕЛІГІЇ 292.

Для початку він просто оглянув корінці й одразу ж збагнув, що знає, що йому треба. «Історична бібліотека» Діодора Сицилійського. Книга четверта. «Метаморфози» Овідія. Книга сьома і восьма. Отож, він уже проводив такі пошуки. У серце шпигонув страх. *Невже він — убивця?*

Ні. Це знання з царини загальної культури. Вочевидь, крім медичної освіти, він здобув ще й освіту з історії чи філософії. Він збагнув, що може напам'ять викласти біографії обох авторів. Діодор був грецький історик, що жив у першому столітті до нашої ери в Римській імперії. Овідій — давньоримський поет, який народився напередодні християнської ери, його вигнали з Риму за твір під назвою «Мистецтво кохання», що визнали аморальним.

Він узяв із полиці обидві книжки, прихопивши разом і декілька досліджень, присвячених їхнім авторам. Пошукав собі місце, зазначивши, що Шампунь дрімає в куточку, наприкінці проходу, і влаштувався у фотелі подалі від столів. Дістав записника і заходився гортати сторінки. Йому потрібен був Мінотавр.

Нема нічого нового на світі. Януш виділив тільки одну подробицю, якої раніше не знав. Над легендою про Мінотавра висіло якесь прокляття, пов'язане з бугаями. По-перше, сам цар Мінос був син бугая, бо Зевс, щоб спокусити, прибрав подобу саме цієї тварини. По-друге, дружина Міноса теж захопилася бугаем. Унаслідок цього на світ прийшло чудовисько — напівбугай-напівлюдина. Отож, уся ця історія розпочалася не без участі своєрідного тваринного гена.

Чи мала ця обставина якесь значення для вбивці? Януш зазначив іще одну подробицю. Поміж міфами про Мінотавра і про Ікара існував зв'язок. Ікар був син Дедала, а той був особистий архітектор Міноса, який задумав побудувати лабіринт для звіряки. І саме Дедал підказав Аріадні ідею з ниткою...

Насправді історія Ікара і Дедала була продовженням історії Мінотавра. Розлючений Мінос, дізнавшись, що його архітектор доклав рук до втечі Тесея, замкнув його разом з його сином Ікаром у лабіринті. Щоб вирватися з в'язниці, батько із сином і надумали змайструвати собі крила з воску та пір'я...

Що за шифр ховався за цими казками? Чому вбивця зупинив свій вибір на них? Він не йшов за хронологією, бо забив Ікара раніше, ніж Мінотавра. Може, він скоїв ще й інші вбивства, нав'язні іншими легендами? Януш уже згорнув записника, аж його осяяло. Поміж обома міфами існувала ще одна спільна риса. І в першому, і в другому випадку дійовими особами були батько і син. Мінос і Мінотавр. Ікар і Дедал. Могутній або досвідчений батько. І невмілий або звіруватий син.

Невже вибір міфів продиктований стосунками батька і сина? Але чи намагався вбивця вкласти в це якесь послання? Чи був він син-чудовисько? Чи, навпаки, нав'язаний батько, що вирішив відігратися на сурогатних дітях — своїх жертвах?

Януш глянув на годинника, що висів у залі. Четверта пополу-дні. Надворі смеркало. Навіщо згаяв він стільки дорогоцінного часу на вивчення цих книжок? Ліпше взявся б до інших невідкладних справ, наприклад відшукав Бляшаного, того свідка з металеву пластину в голові.

Він поставив книги на те саме місце, де брав, і попрямував до сонного Шампуня. Простягнув було руку, щоб його збудити, аж передумав, обернувся і рушив у закут, де чергували бібліотекарки. Дві молоді жінки сиділи там за комп'ютерами і про щось балакали.

Він увійшов у двері й чемно поздоровкався. Вони не відсахнулися, не скривилися од відрази. Початок непоганий.

— Вибачте...

— Слухаю вас... — мовила одна.

Друга знай барабанила по клавіатурі.

Януш махнув у бік ряду полиць під номером 292.

— Скажіть, ви не помічали тут когось, хто регулярно навідувався б у цей розділ бібліотеки? Маю на увазі, у розділ книг із міфології й античних релігій?

— Крім вас, ніхто.

— Ви хочете сказати, сьогодні?

— Ні, перед Новим роком. Ви мій єдиний постійний читач.

Він почухав підборіддя. Щетина була мов дротяна щітка.

— Перепрошую... — повторив він тихіше. — У мене проблеми з пам'яттю. Я... я часто сюди ходив?

— Щодня.

— А коли саме?

— Від середини грудня. Десь відтоді. А потім зникли. А ось тепер повернулися!

У голові потроху почала складатися цілісна картина. Так чи інакше, у середині грудня Януш уже знав про вбивство Ікара. Він приходив до бібліотеки у пошуках інформації, читав міфи. Та робив це задля власного розслідування. Він полював *на* вбивцю. Потім, 22 грудня, місцеві зарізяки напали на нього. І тоді він утік із Марселя. І став Матіасом Фрером.

Януш усміхнувся бібліотекарці. Насправді він усміхався само-му собі. Він ішов своїми слідами. Проживав своє життя навпаки, навиворіт.

У судді Ле Галя була дуже велика голова.

Не в переносному, а в прямому, фактичному значенні слова. Його череп був такий широкий, що вуха були майже на ширині плечей. Рисами обличчя — плескати́м носом, закопченими губами — він скидався на мавпу. Окуляри з грубими скельцями тільки загострювали його потворність. Анаїс почувалась у цілковитій безпеці — закохатися в такого їй не загрозувало.

Останні півгодини вона старанно викладала йому всі обставини справи Мінотавра, бо на читання її звіту в судді не було часу. Розповідала про зв'язок поміж злочином на вокзалі та подвійним убивством на березі в Гетарі. Про те, яким боком причетний до цієї справи Матіас Фрер, психіатр із Бордо, що 2009 року волоцюжив у Марселі. Про підозри на адресу двох одягнутих у чорне чоловіків, які вміють користуватися гвинтівкою «Геката-2» і їздять всюдиходом «ауді» Q7, якого у приватної охоронної агенції начебто вкрали.

Суддя слухав її не перебиваючи. Важко було сказати, яке враження справила на нього ця розповідь.

Чи то він не тямив нічогосінько, чи то не хотів ускладнювати собі життя.

— Поки що може зробити лише один висновок, — нарешті озвався він. — Головний підозрюваний у справі...

— Свідок.

— Добре, нехай свідок. Та він дременув, а вам так і не пощастило натрапити на його слід.

— Його бачили в Марселі. Я розмовляла з тамтешніми колегами. Його активно шукають. Нікуди він від нас не подінеться.

Узагалі це не зовсім відповідало тому, про що їй сказали марсельські поліцаї, та вона воліла не загострювати увагу на труднощах. Їй хотілося будь-що завоювати довіру судді.

Він скинув рогові окуляри і потер повіки.

— Чому він туди повернувся? Вам не здається це дивним?

— Може, вирішив, що Марсель — останнє місце, де його будуть шукати? Або ж у нього є свої причини...

— Які причини?

Вона промовчала. Не настала ще пора викладати свої гіпотези.

— До чого конкретно ви хочете вдатися?

Суддя знову надів окуляри.

Анаїс подумки виструнчилася.

— Хочу податися до Марселя і взяти участь у пошуках головного свідка в цій справі.

— Гадаєте, це вам треба робити?

— Я розмовляла з керівником слідчої групи Жаном-Люком Кроньє. Він зі мною згоден: моя допомога їм не завадить. Я особисто знайома з утікачем.

— Так, мені казали про це.

Анаїс удала, ніби не помітила натяку.

Потім зібралася на дусі й мовила:

— Пане суддя! Слідство в Бордо топчеться на місці. Ми проглянули всі записи зі спостережних камер. Допитали всіх волоцюг, що мали змогу зустрічатися з жертвою, тобто Філіппом Дюрюї. Намагалися відшукати його пса. З'ясували, де він діставав для нього корм, де добував собі одяг. Простежили ланцюжки, якими він діставав дурман. Ми прочесали вокзал, місця, де збирають-

ся бурлаки, кожен міський закуток. Вивчили стан усіх запасів імальгену — снодійного препарату для худоби, яким скористався вбивця — у радіусі п'ятсот кілометрів од Бордо. І що ми здобули? Нуль. У нас був непрямий свідок, що був присутній на місці злочину, Патрік Бонфіс. Та його вбили разом із дружиною.

Такі результати на сьогодні. Свідків нема. Доказів нема. Нема жодного вартісного сліду. Єдине, що в нас є, це відбитки пальців Матіаса Фрера, він же Віктор Януш, на рейках у ремонтній ямі. Моя група нехай і далі працює в Бордо, а я повинна знайти Фрера. А він тепер у Марселі.

Суддя склав руки на грудях. Він мовчав. Про що він думав? Погляд за грубими скельцями окулярів був незворушний. Анаїс страшенно хотілося пити, але вона не зважувалася попросити склянку води.

Тільки зараз вона помітила, що обстава кабінету змінилася. Ле Галь його цілком переобладнав. Повикидав звичні картотечні шафи, металеві столи і синтетичне килимове покриття. Замінив їх стелажками з лакованого дерева і м'якими стільцями. Долі постелив вовняного килима. Відтворив атмосферу нотаріального бюро початку минулого сторіччя...

Ще дужче вражало те, що, попри нежить, вона відчувала дух тлійних запахущих паличок. Може, суддя не такий простий, як воно здається? Може, він буддист? А може, захоплений мандрівка-ми по Гімалаях?

Ле Галь так само мовчав. Анаїс збагнула, що повинна сказати ще щось. Не підводячись, вона поклала лікті на стіл і проникливо мовила:

— Пане суддя! Нам із вами нема чого розповідати одне одному казочки. Ставки в цій грі високі — і для вас, і для мене. Ми з вами молоді. Всі довкола тільки й чекають, щоб ми утнули помилку. Покладіться на мене. З одного боку, в нас є ритуальне вбивство, скоєне одним навіженим у Бордо. З іншого — подвійне вбивство у Країні Басків. Єдиний зв'язок між справами — Матіас Фрер, він же Віктор Януш. Саме я повинна знайти його, хоч де він там ховається. Відпустіть мене до Марселя. Дайте мені два дні!

Суддя кисло посміхнувся. Здавалося, палка промова Анаїс його потішила: треба ж таке, наче дівчинка! По суті, кожне з них зараз грало свою роль.

— Що конкретно ви маєте на увазі? Чи розраховуєте ви знайти у Марселі ще щось, крім Фрера?

Анаїс підвелася й усміхнулася. Їй усе-таки пощастило помітити за скельцями окулярів Ле Галя гострий розум. Той самий розум, завдяки якому він блискуче склав усі іспити й сидів зараз у цьому фотелі.

— Гадаю, Януш утік до Марселя. Він боявся чогось. Крім того, я певна, що він теж іде по сліду.

— По якому сліду?

— Поки що не знаю. Можливо, по сліду іншого вбивства.

— Не розумію вас. Він убивця чи детектив?

— Можливі обидві гіпотези.

— Ви що, чули про друге вбивство? Гадаєте, тут діє маніяк?

Анаїс замахала обома руками: вона того слова терпіти не могла. І вважала, що робити такі висновки передчасно.

— Ви перевіряли в базі даних злочинців із психічними відхиленнями? — не вгавав суддя.

— Авжеж. І у Форт-Роні телефонувала. Марно. Та це так тісно пов'язане з критеріями кваліфікації вбивств...

— Знаю. І все ж таки на чому базуються ваші припущення?

Вона могла багато йому сказати, але сказала щиру правду:

— На інтуїції.

Кілька довгих секунд суддя дивився простісінько на неї. Скромний нотаріус зник — перед нею сидів гладкий будда з непроникливим обличчям. Урешті він глибоко зітхнув і підняв шкіряного бювара¹. Під ним лежав білий аркуш. Анаїс звернула увагу на незвичну якість щільного лискучого паперу. Від аркуша віяло старовиною. На такому папері надсилали запрошення на бали або відмову в помилуванні.

— Це що?

— Я відряджаю вас, капітане.

У неї сіпнулася щелепа.

— Ви... ви усуваєте мене від справи?

— Від-ряд-жаю, — по складах виголосив він. — Ви розумієте людську мову? Я відправляю вас до Марселя. Стаття 18 Карного

¹ Бювар — тека або вид портфеля з аркушами промокальниці для зберігання поштового паперу, конвертів, кореспонденції.

кодексу, пункт 4. Слідчий суддя має право відряджати слідчого, що працює у справі, у будь-яку місцевість Франції, якщо це служить «з'ясуванню правди».

Вона відчувала, що тут криється якась каверза. *Надто вже просто воно все.*

— А моя група? Вона буде провадити розслідування в Бордо?

— Скажімо так: вона буде допомагати новому керівникові групи.

Он воно як. Суддя вислухав її, але все вирішили заздалегідь. Напевно Деверса ще вчора знав про все. Вона могла б кричати, обурюватися. Піти, грюкнувши дверми. Та, як по правді, їй було все одно. Її відпускають до Марселя. А це головне.

— Кого призначили новим керівником групи?

— Морісе. Дуже досвідченого офіцера.

Анаїс мимоволі посміхнулася. У Головному поліційному управлінні Морісе прозвали Грабарем, бо він завжди намагався служити на дільницях, розташованих біля цвинтарів. Тридцять років служби і ціла купа премій, бо комісарові виплачують винагороду за кожну констатацію смерті. Авжеж, Морісе нітрохи не належить до тих спритних і кмітливих поліцаїв, які можуть зловити злочинця з високим інтелектом.

Ле Галь пхнув до неї аркуша. Вона простягнула руку, та він, ніби передумавши, накрив аркуш долонею.

— Що ви можете сказати про вбивць, які орудували у Країні Басків? Про тих чоловіків у чорному одязі?

В Анаїс залишався єдиний слід, що про нього вона не сказала судді. «Метис», хіміко-фармацевтичний холдинг, який, можливо, був пов'язаний з убивством рибалки і його дружини.

— Поки що нічого, — збрехала вона. — Точніше, одне тільки. Справа може виявитися ширшою, ніж здавалося попервах.

— Як це — ширшою?

— Про це ще рано казати, пане суддя.

Він прибрав долоню з аркуша. Вона взяла його і прочитала. То було підтвердження її повноважень на ведення розслідування на території всієї Південно-Східної Франції. Анаїс заховала аркуша до кишені. Дух ладану надавав усьому, що тут відбувалося, якогось релігійного відтінку.

— Два дні, — підкреслив суддя, підводячись із-за столу. — Від завтрашнього дня, п'ятниці. У понеділок ви приведете сюди, до

цього кабінету, Матіаса Фрера в кайданах і з підписаними свідченнями. А то вам ліпше не повертатися.

— Пошив він тебе в дурні! Я відразу тобі сказав: у дурні пошив, та й годі!

Останні дві години Шампунь без угаву торочив те саме. І дві години вони марно вешталися Марселем у пошуках Бляшаного.

— Та він умер давно, той Бляшаний, і його в землю зарили! Ніхто його вже кілька місяців і близько не бачив. Кажу тобі, Клоді, сам вантажив його трупа в морзі, ось і набрехав, щоб із тебе грошенята витрясти. Ти купив свідчення мерця!

Януш ішов і мовчав. Він і сам думав так само, як і Шампунь, та не хотів розлучатися з надією. А то йому залишалося тільки одне — вкластися на хіднику і чекати, аж доки його заарештують. Бляшаний був його останній шанс дізнатися правду.

Вони повернулися до клубу «Перно» — марно. Накинули гак, зазирнувши на майдан Віктора Желю, — з тим самим результатом. Ніхто вже давно не бачив Бляшаного. Януш із Шампунем пройшли по Канеб'єр і затрималися біля реформістської церкви. Даремно. Доплуганилися до театру «Жимназ», та тільки задля того, щоб побачити чергову бійку волоцюг. І хутчій ушилися звідтіля, без зайвих запитань.

Тепер вони рухалися до денного притулку Марсо, щоб розпитати його відвідувачів, а заодно і випити по кухлику гарячої кави. На місто падали сутінки, що всотували в себе денне світло, ніби вимочка. Що швидше смеркало, то дужчий страх охоплював Януша. Почувши вдалині завивання поліційної сирени, він здригався всеньким тілом. У кожному випадковому погляді сторонньої людини йому ввижалася загроза, і він швидко опускав голову.

Поліція. Вбивці. Зарізяки з Бугенвілю. Усі ці люди шукають його. Кому з них найперше пощастить?

Аж ось вони поминули Триумфальну арку Порт-д'Екс і ввійшли під гостинне склепіння притулку Марсо. Соціальні працівники організували для бурлак вечірку з караоке. Угледівши цих покидьків, які виспівували, пороззявлявши беззубі роти, Януш несамохіль відступив назад.

— Ліпше ти йди, — сказав він Шампуневі. — Я надворі зачекаю.

Його трусило всього, хоча після двох годин безупинної ходи він геть спітнів. Заховавшись під аркою, яка провадила до входу в притулок, він вирішив ще раз прочитати звіт про розтин.

Але тут його увагу привернув якийсь гомін. За декілька метрів од нього сидів чоловік, якого він не помітив у темряві. Януш примружився і розгледів його. Чоловік був убраний у подертого светра і заяложені піжамні штани. Поруч стояли два пластикові пакети. Обличчя його біліло в сутінках, скидаючись на маску П'єро. Та дивний був той П'єро — з підбитим оком і величезним синцем на набряклій щоці.

— Беремося до трансформації, — насилу володіючи язиком, пробурмотів він.

І притулив до вуст сулію з сірого пластику. Рідина для чистки скла, вражено подумав Януш, та відразу ж прогнав цю неймовірну думку. Напевно ж такі в сулії дешеве вино невідомої марки.

— Трансформуємося, дядьку.

— У що? — несамохіть запитав Януш.

— Це місто геть зотліло, — провадив чолові'яга, не слухаючи його. — Воно хворе на лепру... Кожен, хто тут живе, заражений його брудом і смородом. Ти й сам не помічаєш, як обертаєшся асфальтом, викидними газами і гумою для протекторів...

Сперечатися з тією маячнею Януш не хотів — не було снаги. Навпаки, з утоми він згубив будь-яку здатність до опору. Волоцюга раптом постав перед ним кимось на кшталт оракула, Тірезія¹ кам'яних джунглів. Януш глянув на свої руки. Його шкіра швидко набувала брудно-сірого гудронного відтінку. З рота вивалилися хмарки двоокису азоту...

— Здоров, Діді.

На порозі притулку стояв Шампунь. Його привітання зависло у просторі, бо Діду припав до пляшки мов п'явка.

— Ти його знаєш? — запитав Януш.

— Хто ж не знає Діду? Пророка вдає. — Шампунь заговорив тихіше. — Навіжений, чортяка. У нас його бояться. Спробуй скажи, що дурню верзе, то він хутко втре тобі маку.

¹ Тірезій (Тіресій) — у грецькій міфології сліпий віщун із міста Фіви.

Януш подумки подякував Шампуневі, що своєю з'явою розвіяв морок. Про чудернацького чоловіка в піжамних штанах він уже забув.

— Новини є?

— Ні, ніякого дідька нема. Здимів Бляшаний, мов туман на воді. Тобі їсти хочеться?

Шампунь трохи порожевів. Видно було, що він пив не лише каву. Януш теж помирав із голоду, та про те, щоб поткнутися до безплатної їдальні, не міг і думати.

Наче прочитавши його думки, Шампунь заявив:

— Сьогодні вечеряємо в ресторані.

— У справжньому.

— Та майже.

За десять хвилин вони вже стояли на задвірках шинку, де торгували фастфудом. Тхнуло прогірклим салом. Шампунь перший застромив голову до смітниці.

Януша нудило. Ці задвірки були схожі на дворисько того дому, де він учора обливався дешевим вином. Йому здалося, наче від дня того страшного бойового хрещення минула цілісінька вічність.

Шампунь набрав повну пластикову торбу недоїдків.

— Прошу пана! — з реготом вигукнув він.

І заходився жбурляти Янушеві роздобуті скарби, коментуючи:

— Помідори! Хліб! Сир! Шинка!

Януш ловив усе те, і в ньому боролися голод і відраза.

— Тільки екологічно чисті продукти! — виголосив Шампунь.

Роздерши обгортку на шматку швидкозамороженого хліба, що вже трохи розтопився, Януш уп'явся в нього зубами. Він відразу відчув насолоду. Шлунок озвався вдячним бурчанням. Януш роздирав інші обгортки і жадібно глитав шинку, сир, мариновані огірки... З кожним куснем його аж сіпало від усвідомлення глибини свого падіння. Двоє дорослих чоловіків сидять навпочіпки і замурзаними пальцями з гарчанням жеруть те, від чого відмовилися інші. Щурі, що борються за виживання в міському лабіринті.

— Кока-коли?

Шампунь простягав йому пластикову склянку з поламанною соломинкою. Януш ухопив її й умить видудлив. У його жили поверталася життя. А в м'язи — снага.

— Де ночуватимемо сьогодні? — поспитався він, бо це було найважливіше.

— Треба подумати... Тут зарізяки вештаються, а поліцаї нишпоритимуть по всіх нічліжках...

Його зворушила Шампунева турбота — звісно, якщо той не мав на меті уві сні перерізати йому горлянку.

— Знайдемо місце на природі. Знаю я тут... Щоправда, тепер лютий... Соціальні працівники так і вештаються містом. Та й поліція теж. Не хочуть, щоб люд на вулицях ночував. Якщо хтось із наших гигне, їм добрячої бубни дадуть.

Перспектива ночівлі під відкритим небом лякала Януша. Він боявся, що нападуть розбишаки.

— А в якому районі ті мерзотники з Бугенвілю напали на мене, ти не пам'ятаєш?

— Наче в Ла-Жольєт. Біля доків.

— А я там що робив?

— А я хіба знаю? Ти тоді переважно в «Еммаусі» бував.

«Еммаус». Януш уторопав, що й досі не розпитав тих, що повинні були знати його найліпше. Та зараз уже запізно. Його світлини напевне розіслали по всіх доброчинних гуртожитках. І тут йому спало на думку ще одне. Він понишпорив у кишнях і знайшов візитну картку, яку дав йому чоловік у потязі, що йшов через Біарріц.

Даніель Ле Ген
компаньйон «Еммауса»
06 17 35 44 20

— Тут є десь телефон-автомат?

Удень майдан перед Тріумфальною аркою Пор-д'Екс скидався на африканський базар. Та о цій порі тут панувала тиша. Вуличні гондлярі зникли разом зі своїми ятками. На вітринах крамничок були залізні штори. На землі валялося куряче пір'я, шкурки від фруктів, пожмакані папірці у плямах жиру. У повітрі добряче тхнуло смітником. Маже невидні в п'їтмі, повз них тихо пропливали примарні постаті — жінки в чадрах, чоловіки в куртках із відлогами на головах...

— Ворушіся хутчії! — гукнув Шампунь Янушеві. — Містраль зривається.

Телефонна будка притулилася біля Тріумфальної арки в центрі майдану, за парковими соснами — ідеальний варіант. Шампунь дав Янушеві телефонну картку в обмін на десятиєврову купюру.

— Піду поповнити запаси, — пояснив лисань і попрямував до ще відчиненої арабської крамнички.

Януш замкнувся в будці й набрав номер Ле Гена. Тільки опинившись в укритті, він збагнув, під яким вітром стояв надворі. Со-сни поруч аж стогнали. Шиби в будці деренчали. У шпарини віяло крижаною вологою.

— Алло!

— Даніель Ле Ген? Це Віктор Януш. Ви пам'ятаєте мене?

— Авжеж. Ми ж зустрілися два дні тому в потязі з Біарріца.

— Я хотів перепросити вас. За мою тодішню поведінку. Я... У мене проблеми з пам'яттю.

— Є речі, про які ліпше забути.

Януш вирішив змінити тон. Уже чого, а співчуття йому не треба було.

— Навпаки, я хочу все згадати. Ми з вами познайомилися в гуртожитку «Еммауса» в Марселі, правда ж?

— У гуртожитку «Червона вершина».

— Коли саме я там з'явився?

— Ти приїхав наприкінці жовтня.

— Я вже знав Марсель?

— Ні. Ти взагалі був якийсь... наче тебе лантухом по голові втелющили.

Януш підвищив голос.

— Звідки я прибув?

— Цього ти не сказав.

— А що ви можете сказати про те, як я поведився?

Тепер йому доводилося перекрикувати ревисько вітру.

— Ти пробув у нас два місяці. Працював на сортуванні речей і в крамниці. Спав у гуртожитку. Справляв враження поважної і небагатослівної людини. Звісно ж, у тебе надто висока кваліфікація для тієї праці, яку тобі пропонували. Спершу ти взагалі нічого не пам'ятав про себе. Та потроху пам'ять до тебе повернулася. Точніше, ти подумки відтворив власну особистість. Згадав своє ім'я. Віктор Януш. Та про своє минуле ти не розповідав. Чому і як прибув до Марселя, теж не пояснював.

— Зі мною були якісь проблеми?

— І були, й не були. У середині грудня ти почав надовго зникати. На цілі дні. А часом і ночувати не приходив.

— Я пиячив?

— Ох, тверезий ти рідко з'являвся.

Януш подумав про вбивство Цевана Сокова. Воно сталося в середині грудня.

— Ви знаєте, де саме я зникав?

— Ні.

— А що я сказав, коли зібрався піти з гуртожитку?

— Нічого. Сталася ця бійка наприкінці грудня. Ми шукали тебе в поліції, у жандармерії. А за два дні ти взагалі як у воду впав.

— Я щось розповідав про ту бійку?

— Ні. Ні поліцаям, ні нам. Німий був, як риба.

Ле Ген висловився чітко і недвозначно. Янушеві раптом заболіла голова. Спалахнув звичний біль за лівим оком. Вітер надворі скаженів, наче хотів розвалити телефонну халабуду.

— Що я конкретно робив в «Еммаусі»?

— Не пам'ятаю до ладу. Десь наприкінці оформлював нашу вітрину. Працював в ательє з ремонту одягу. Та рішуче відмовився мати справу з книжками і дисками. Ніякого мистецтва, заявив ти.

— Чому?

— Мені здається... По-моєму, в тебе були з цим пов'язані якісь прикрі спогади.

— Прикрі?

— Можливо, перш ніж стати безпритульним бурлакою, ти був художником. Принаймні я так гадаю.

Януш заплющив очі. Кожне почуте слово відгукувалося в голові новим вибухом болю. Він відчував, що майже наблизився до того, ким він був, перш ніж стати Янушем. Та чомусь це наближення завдало йому нестерпного болю.

— Художником... як це? — прошепотів він.

— Ну, писав картини.

— Чому ви так гадаєте?

— Через твою алергію. Ти й дивитися не хотів на картини чи мистецькі альбоми. Та я помітив, що на мистецтві ти знаєшся. Кілька разів ти застосував особливі, фахові вирази, до того ж несамохіть.

Інформація заливала мозок каламутною калюжею. Нічого конкретного, тільки підсвідомий страх, який огортав його і душив у своїх обіймах...

— Якось, — провадив співрозмовник, — один із наших працівників сидів і гортав ілюстрований альбом із мистецтва. Ти побачив його і пополотнів. А потім тицьнув пальцем в одну репродукцію і процідив крізь зуби: «Нізащо більше». Цей випадок я добре запам'ятав.

— А ви не пам'ятаєте, що то була за картина?

— Автопортрет Курбе.

— Якщо я і справді був художником... Ви не пробували з'ясувати, чи існують роботи, підписані прізвищем Януш?

— Ні, не намагався. По-перше, не було коли. По-друге, знав, що ці картини, навіть якщо вони існують, підписані іншим прізвищем.

Будка хилиталася під шаленими поривами вітру. Шибки аж деренчали.

Раптом Януш збагнув: *Ле Ген знає*.

— До того, як стати Янушем, — підтвердив той його здогад, — ти був іншою людиною. Точнісінько так само, як, переставши бути Янушем, обернувся Матіасом Фрером.

— Звідки ви знаєте це ім'я?

— Ти назвав його мені в потязі.

— І ви запам'ятали його?

— Еге, його забудеш! Я допіру з Бордо. Там по всіх місцевих каналах удень і вночі передають твою світлину і твоє прізвище.

— Ви... ви збираєтеся мене видати?

— Таж я навіть не знаю, де ти перебуваєш.

— Ви ж знали мене передніше! — застогнав Януш. — Невже ви вірите, що я в чомусь винен? Що я здатен забити людину?

Ле Ген відповів не відразу. Проти паніки, що охопила Януша, його спокій здавався неймовірним.

— Нічого не можу сказати тобі, Вікторе. Та й кого повинен я підозрювати? Художника, яким ти був до приїзду в Марсель? Мовчазного волоцюгу, з яким я познайомився в «Червоній вершині»? Психіатра, якого я зустрів у потязі? Єдине, що повинен ти вчинити, це піти до поліції. Тобі потрібно лікуватися. Лікарі допоможуть тобі розібратися з усіма твоїми численними личинами. Повернутися до себе достеменного. Тільки це важливо. А для цього тобі потрібна допомога.

Януша охопив гнів. Ле Ген казав правду. Та не потрібна була йому та правда! Він уже роззявив було рота, щоб відчикрижити щось у відповідь, аж стіна халабуди задвигтіла від удару. До скла при-тулилося Шампуневе обличчя.

— Хутчій! Містраль повіяв. Як не знайдемо, де сховатися, то за-клякнемо!

— Це майор Мартено. Можете розмовляти?

— Без проблем. Я прямую до Марселя.

Анаїс сиділа за кермом «гольфа», притискаючи до вуха слухав-ку мобільного телефона. Була восьма вечора. Вона мчала авто-страдою в напрямку Тулузи. На швидкості 220 кілометрів на го-дину. Начхавши на радари. Начхавши на жандармів. Начхавши на Ле Галя, Деверса і всю їхню клятву ватагу.

— Я нарешті отримав результати розтину.

Патріка Бонфіса і Сільвію Робен забили 16 лютого, о 10-й ран-ку. Сьогодні вже 18 лютого. Восьма вечора.

— Швидко ж ви працюєте, — буркнула вона.

— Є певні труднощі.

— Та невже?

Мартено мовчав. Анаїс збагнула, що годі глузувати. Офіцер уза-галі не повинен був їй телефонувати. Надто ж тепер, коли оруду-вати розслідуванням офіційно призначили Морісе.

— То що ж з'ясувалося? — вже спокійніше спитала вона.

— Патологоанатом підтвердив усе те, про що ми й так здога-дувалися. Патрік Бонфіс і Сільвія Робен убиті кулями калібру 12,7. Стріляли з гвинтівки «Геката-2».

— Ми можемо ідентифікувати зброю?

Знову мовчання. Тепер майор ретельно добирав кожне слово.

— Ні. Як вважають експерти, єдиний висновок полягає в тому, що володіння цією зброєю передбачає певні навички. Гвинтівки «Геката» зареєстровані у Франції. Та в нашому конкретному ви-падку може йтися про зброю будь-якого походження.

— А що ви скажете про рани?

— Фаховий почерк. І Патрік Бонфіс, і Сільвія Робен отримали кожне по три кулі. Одну в голову, дві в серце або в ділянку груд-ної клітини. Я наводив довідки. Навіть у війську знайдеться неба-гато снайперів, здатних поціляти з такої відстані.

— Це суттєво обмежує коло підозрюваних, правда ж?

Мартено знову завагався. Військові не люблять виносити сміття з хати. Саме через це звіт про розтин так довго з'являвся на світ Божий. Неважко припустити, що спершу його з лупою в руках вивчав цілий батальйон офіцерів, експертів і високих чинів. Потім, звісно ж, призначили спеціальну комісію, доручивши їй провести повторний розтин і звернути увагу на кут стрілянини і детальний аналіз гільз...

Анаїс не відривала очей від автостради. Питьму перед нею роздирали чотири снопи світла, що ляглися із фар її авта. Тремтливі білі пасмуги, що наче допомагали їй красти шлях у ночі.

— Які додаткові висновки дозволяє зробити звіт про розтин жертв?

— Деякі дозволяє.

Вона поставила це запитання задля годиться, не розраховуючи на змістовну відповідь. Але тепер чекала її, проте Мартено мовчав.

— То що там такого?

— На тілі Патріка Бонфіса виявилася дивна рана. Убивця або убивці покалічили обличчя небіжчика.

Анаїс спробувала подумки відтворити послідовність подій. Снайпер поклав на місці Патріка Бонфіса і його подругу, та змілив, стріляючи в Матіаса Фрера, і разом зі спільником кинувся його переслідувати. У цей час на пляжі з'явилися рибалки, що виявили тіла загиблих. Із цього випливає, що в убивць просто не було змоги повернутися до тіла Бонфіса і понівечити йому обличчя.

Вона трохи змінила тактику.

— Коли ми бачилися в Гетарі, ви мені про це нічого не казали.

— Тоді я й сам цього не знав.

— Хіба ви не бачили тіл у морзі?

— Бачив, звісно.

— І не помітили, що в нього понівечене обличчя?

— Не помітив. З тієї причини, що з обличчям усе було як слід.

Тієї рани ще не було.

— Я вас не розумію.

— Рану завдали після надходження тіла до моргу. Увечері 16 лютого. Коли ми з вами розмовляли, я про це ще не знав.

Анаїс зосередилася на шляху. Якщо її здогади правильні, то це... Це чистісіньке навіженство.

— Ви хочете сказати, що ввечері хтось промикнувся до Інституту судової медицини і спотворив обличчя небіжчика?

— Саме це я і сказав.

— Де розташовано інститут?

— У Рангеї, коло Тулузи.

— Який характер рани?

— Убивця розітнув ніс Бонфіса уздовж івилучив носову кістку, а також чотирикутний хрящ носової перегородки й хрящ носового крила. Тобто ті тверді тканини, що утворюють форму носа.

Анаїс не відривала ноги від педалі газу. Швидкість допомагала їй залишатися максимальною зосередженою. У горлянку пересохло. Очі пекло. Та мозок діяв справно. Зволікання зі складанням звіту про розтин не мало нічого спільного з проведенням повторної експертизи військових.

— Чому ви гадаєте, що це вчинив той самий убивця?

— А хто ж іще?

— Навіщо ж вони пішли на такий ризик? Нащо їм ті кістки?

— Хтозна. Як на мене, це мисливці. Вони повернулися по трофеї.

— По трофеї?

— Під час Другої світової війни американські вояки відрізували у вбитих японців вуха і виривали зуби. А зі стегових і гомілкових кісток робили ножики для розрізування паперу.

Майор усе те промовив хутко. Складалося враження, ніби він і наляканий, і зарозумілий захоплений зухвалістю злочинців.

— О котрій годині сталося це... е-е... втручання?

— Десь о восьмій вечора. Тіла забрали з клініки Байонни о п'ятій. Тож їх допіру доправили в Рангеї. Певне, морг у них геть зовсім не охороняється.

Анаїс намагалася, та ніяк не могла повірити, що люди, які могли поцілити в мішень з відстані півкілометра і навіть далі, тобто справжні фахівці, пішли б на такий ризик задля кількох костюмах. Трофеї? Де ж пак!

— Кому було відомо, що тіла переправили до моргу в Рангеї?

— Та всім. Там розташовано єдиний у цьому краю Інститут судової медицини.

— О котрій годині планували розпочати розтин?

— Відразу по тому, як доправили тіла. Не уявляю, як це зловмисники зуміли проникнути туди непомічено.

— Яке знаряддя вони застосували?

— Патологоанатом вважає, що то був мисливський ніж. Із ви-
зубленим сталевим клинком.

— Ви допитали персонал?

Мартено розлютився.

— Як ви собі гадаєте, що ми робимо останні три дні? Ми весь
морг догори коренем перевернули. Виявили силу-силенну орга-
нічних мікрочастинок, та для такого це й не дивно. Ми поробили
всі аналізи, ретельно вивчивши кожен зразок. Жодного сторон-
нього відбитка. Жодної волосини, що не належала б трупові чи
комусь зі працівників. Не люди, а примари.

— А чому ви зателефонували мені?

— Бо я вам довіряю.

— А ваше начальство знає, що ви мені телефонуйте?

— Ні. Ні моє безпосереднє начальство, ні суддя з Байонни. Про
це не знає навіть слідчий суддя, якого призначили у справі про
вбивство Філіппа Дюрюї.

— Ле Галь? Він озивався до вас?

— Сьогодні вдень. Та Морісе я поки що не телефонував.

Анаїс усміхнулася. У неї з'явився союзник.

— Дякую.

— Нема за що. То домовимося: той, хто дізнається щось нове,
телефонує іншому. І навпаки.

— Гарзд.

Вона припинила розмову. Увіччю так само бігли світляні сму-
ги. Уривчасті, тремтливі, гіпнотичні. Наче їй показували стерео-
скопичний фільм із безладних, випадково змонтованих кадрів. Та
в тій веремії кадрів весь час прослизало те саме видиво. Та сама
декорація. Бійня. Пошматовані тіла і криваві калюжі на білій ках-
ляній долівці.

На тій бійні вбивали людей.

Януш із Шампунем прямували на південний захід, обличчям до
вітру. Шампунь сказав, що знає за доками, поміж собором Мажор
і кварталом Панье, одну будову, де вони зможуть заночувати. Та
спершу він хотів позабирати свої торби, заховані в садовому кон-
тейнері неподалік від притулку для старих «В'ей Шаріте».

— Таке лігво влаштуємо, ось побачиш!

Януш насилу плентався за ним. Розмова з Ле Геном стала для нього останньою краплею. Отож, до того як стати психіатром і жебраком, він був художником, принаймні якимось боком був причетний до мистецтва. Нова інформація не лише нічого не дала йому для просування вперед, а й утворила в його голові справжнісіньке сум'яття, з якого він ніяк не міг виринути.

— Ще далеко?

— Майже прийшли.

В Януша лишилося тільки одне бажання: заснути і більше не прокидатися. Знайдуть вбраний у лахміття труп і поховать у спільній могилі. Одній із багатьох таких могил, де лежать Паливоди, Дідугани й Кіборги.

Януш озирнувся. Краєвид змінився до невпізнання. Зникли широкі проспекти, де вони вешталися цілий день. Тепер вони проступували лабіринтом вузесеньких вуличок, як у містах Південної Італії — Неаполі, Барі, Палермо...

— Де це ми?

— В Паньє, хлопче.

З'явилася табличка з написом: вулиця Розкаяних Грішниць. Промайнула крамничка з вивіскою «ЗРОБИ ЖИТТЯ КРАЩИМ». Януш згадав про серіал, що збирав коло телевізора всіх пацієнтів його відділення. Здається, його дія розгорталася в цьому кварталі.

Попри втому, холод і страх, Януш відчув певне полегшення. Тут панувала атмосфера домашньої приязні. На вікнах сохла білизна. Наче далекі зорі, сяяли у пільмі ліхтарі. На стінах висіли кондиціонери, що надавали фасадам південного, майже тропічного вигляду.

Вони перетинали майдани, п'ялися горбатими вуличками, прямували кам'яними коридорами...

— Ось воно!

Шампунь показав на сквер. Хутко переліз огорожу і подався в куці, де стояли два зелені контейнери, куди садівники збирали опале сухе листя і галузки. З контейнерів він дістав великі картонні коробки.

— Оце твоє ліжко, Жанно! Майже пухова перина!

Шампунь тицьнув коробки йому під пахви. Вони подалися назад, спускаючись крутими вулицями, що скидалися на східці. Містраль розігнав усіх перехожих у місті. Бульвар Дам. Бульвар Шумана. Далі тільки доки, за ними море. Та поміж доками і морем

був довгий і глибокий котлован будови просто неба, яка простягнулася на декілька кілометрів.

Вони попрямували вздовж того котлована. Шампунь викинув пляшку, яку вже встиг вицмулити на ходу, і вибухнув гнівною промовою, що була спрямована проти стихії.

— Містраль — наш ворог, — казав він, перекрикуючи квиління вітру. — Від нього не сховатися. Прилітає до нас із долини Рони. Це вітер-убивця. Ціліснінькі дні віє тобі в обличчя. Аж під шкуру залазить. Пронизує до кісток. Хочє дістатися до серця. І як дістанеться, тобі буде гаплик. Коли він прилітає до Марселя, твоя температура відразу падає на декілька градусів. Та й з моря тягне вологою... Уранці, щоб вилізти з коробки, крутишся мов той в'юн на сковороді. А як дощ полле вночі, то й не прокинешся.

Шампунь раптом зупинився. Януш глянув униз і побачив, що на нього чекає. У глибині того котлована кишіли якісь невиразні постаті, що скидалися на брижі на поверхні величезного озера. Януш придивився. Одні тягали з місця на місце спальні мішки, картонні коробки і клапті плівки. Інші грілися коло багать. З ями долинав регіт, чутно було лайку і безладні вигуки.

Вони вже попрямували у діл, аж Шампунь сіпнув його за рукав.

— Ховаймося!

Під'їхало авто соціальної служби. Януш із приятелем бігцем кинулися до будівельного вагончика і сховалися за ним. Двоє чоловіків у комбінезонах уже спускалися в котлован, сподіваючись умовити найупертіших волоцюг, що життя ліпше, аніж смерть. Вони пригощали їх цигарками, жартували, загравали з ними...

— Мерзотники, — буркнув Шампунь. — Хочуть, щоб усі ночували в теплі. Боятся, щоб їм не всипали, як за того пікардійця.

— За кого?

— За пікардійця, що помер від переохолодження!

Януш ладен був усе віддати, щоб опинитися у затишку. Вкласитися до ліжка, забутися і заснути...

— Вшиваймося, — тихо пробурмотів приятель. — Нічого, я ще одне місце знаю...

Вони знову подалися вулицею вгору, старанно уникаючи освітлених ділянок. Януш насилу переставляв ноги, безтямно дивлячись перед собою. Руки в нього налилися оливом, а ноги задерев'яніли. Шампунь знав не просто інше місце. Він знав усі подібні місця в цім

краю. Під мостами. Під брамами двориськ. На вентиляційних ґратах підземних стоянок. Знав кожен смердючий закут. Кожен куток цих кам'яних джунглів.

Та всі ті місця були вже окуповані. Щоразу вони бачили цілу купу тіл, які щільно попритулялися одне до одного, повкривавшись подертими пуховиками і дірливими ковдрами.

Кожен за себе. І вітер проти всіх.

Аж дісталися до якогось рову, де була величезна труба. Шубовскаючи в рідкій грязюці та щосекунди очікуючи почути гуркіт авта, що наближається сюди, вони позгиналися і залзли у трубу. Тут уже ховалося декілька десятків людей. Сиділи вони, позадиравши ноги на протилежну стіну.

— Для жил корисно! — зареготався Шампунь, маючи на увазі задерті ноги.

Вони полізли через тіла. Щоб не впасти, Януш торкнувся стіни і відразу відсмикнув руку, яку обпалив крижаний дотик бетону. Огідно смерділо падлом і сечею. Януш просувався вперед, стукаючись головою, спотикаючись і зачіпаючи волоцюг, які відгукувалися невиразною лайкою. Не вороги і не товариші в нещасті — просто щури, що разом мешкають.

Урешті вони знайшли, де примоститися. Шампунь запхнув туди свої смердючі торби. Януш розгорнув картонні коробки. Цікаво, подумалося йому, коли ж саме його лисий друг спробує закатрупити його? Укрився картоном, намагаючись запевнити себе, наче лежить на простирадлах і під ковдрою. За звичкою взяв ножа і, не випускаючи його з рук, застромив під картон, що був йому за подушку.

Як і напередодні, пообіцяв собі, що насилу дріматиме. І, як напередодні, відчув, що сон бере його, і як вода. Він спробував опиратися. Почав думати про розслідування, що оце провадив... Бляшаний... Цей слід вів у глухий кут. Що ще можна зробити?

Марсельська поліція теж провадить слідство. Проти колег з Бордо у них більше матеріалу. Каркас дельтаплана. Віск. Пір'я. Вбивця мав усе це десь роздобути. До крамниці по такі речі не підеш. Кроньє, чи як його там, і його група напевне ж вивчили походження кожного предмета. Чи пощастило їм намацати щось конкретне?

У нього з'явився новий самогубчий план. Треба роздобути теку зі справою. Терміново, завтра вранці. Він спробував розробити план

дій, та небуття накопило на нього, відімкнувши свідомість. Коли він знову розплющив очі, то виявилось, що він тицяє ножем у п'їтьму.

— Ох, ти чого це?

Над ним нахилився Шампунь. Значить, він крізь сон відчув, що той наблизився до нього. Далі озвався рефлекс.

— Ти з глузду з'їхав, еге? — заволав приятель. — У нас повинь!

Януш звівся на лікоть. Він уже був мокрий до половини. Поруч у калюжі плавав його картон. Згори лляло як із відра. Під ногами чвакало. Бурлаки хутко збирали свої лахи.

— Ворушися! — звелів лисань, дістаючи торби. — Якщо залишимося тут, то справді гигнемо!

Вода знай прибувала. Китайськими тіннями пропливали постати волоцюг, які поспішали до виходу. Декотрі були такі п'яні, що й далі лишилися лежати у воді. На них ніхто не звертав уваги. Усі товпилися, поспішаючи вилізти надвір. Люди були налякані, та навіть паніка виявлялась у них мляво, наче її загальмував алкоголь.

Януш помітив двох чоловіків, що непорушно лежали обличчям у багні. Схопивши першого за комір, він звів його на ноги і притулив до похилої стіни. Нахилився, щоб учинити те саме з другим, аж у плече йому вчепився Шампунь.

— Здурів, еге?

— Не кидати ж їх тут!

— А нехай тобі! Тікати треба звідсіля!

Труба спорожніла. На воді плавали пакети й торби. Кораблетроща, подумав собі Януш. Помацав пульс у волоцюг. Сонна артерія пульсувала, але мляво. Тоді він щосили дав ляпаса спершу одному, потім другому. Марно.

Він повторив те.

Аж обидва живі мерці прийшли до тями.

— Швидше, дідько б тебе вхопив, швидше! Я не хочу тут здохнути! — волав Шампунь.

Януш повагався ще хвилю і побіг за приятелем. До виходу з труби вони брели в рідиві, що сягало вже до середини стегон. Януш спіткнувся, упав, але зумів підвестися. Їм треба було подолати ще декілька кроків. Він обернувся і побачив, як обидва бурлаки рачкують за ними, й очі їхні безтямні, мов у худоби.

Та ось і чисте повітря. Вони випросталися. Злива лляла мов із відра. То був потоп. Потоки води стіною падали з неба, наче десь

у тропіках, тільки вода була крижана. Януш утямив, що на них чекає нове випробовування. Доведеться дряпатися десятиметровим схилом без жодної опори.

Вони плазували, впиваючись пальцями в липку густу грязюку і долаючи опір вітру. По плечах били цівки дощу. Якщо один падав, другий простягав йому руку, і навпаки. Вони долали крок за кроком. Аж Янушеві пощастило вчепитися за якусь залізяку і вилізти з ями. Він відразу ж витягнув Шампуня, що дригав ногами в порожнечі.

Коли вони вилізли з рову, то скидалися на два кім'яхи грязюки, що виплюнула із себе земля. Та лисань не покинув ні своїх торб, ні спального мішка. Януш уже хотів був привітати його, коли ж це побачив на його лиці жах і обернувся.

Їх чекав гурт молодиків, які нітрохи не схожі були на жебраків, що ночували у трубі. Гребені, дреди, пірсинг, татуювання... Лискучі куртки або військові бушлати... Декотрі тримали на шворках псів, готових кинутися на клошарів. Та головне, всі були озброєні. Зброя була різна, кийки і ножі, та Януш знав, що несе вона смерть.

І не здивувався, коли Шампунь прошепотів:

— Гаплик! Це хлопці з Бугенвілю.

Вони чимдуж тікали, хоча у просякнутому багном одязі бігти було нелегко. Ноги їхні лунко тупотіли по бруківці. Звернувши праворуч, вони потрапили на прямісіньку вулицю, яка о цій порі була геть безлюдна. Крізь дощову завісу перед очима Януша танцювали ліхтарі, фасади, хідники і клапті темного неба. Він мимохідь зиркнув через плече. Зарізяки наздоганяли їх. Попереду гнали пси. На цій вулиці їм не було де заховатися.

Януш сіпнув Шампуня за рукав і потягнув його за собою праворуч, у вужчу вуличку. Потім до іншої, ліворуч. Метрів за тридцять стало видно східці, що підіймалися до кварталу Панье.

Отож, вони повернулися до вихідного пункту. Януш махнув рукою в напрямку східців і, не чекаючи, що скаже на те Шампунь, кинувся туди. Поліз нагору і знову глянув назад: лисань, задихаючись, біг за ним. У спину їм дихали переслідувачі, а пси були вже за декілька метрів.

Януш дочекався приятеля. На мить йому здалося, неначе він роздвоюється: він і брав участь у цій гонитві, і наче дивився на неї збоку, при цьому не чув ніяких звуків і геть не відчував дощу. Йо-

го свідомість спостерігала за тим, що коїться, наче набула якогось самостійного існування.

Нарешті Шампунь наздогнав його. Януш пропустив його вперед, опинившись позаду. Кожен крок був йому тяжкий і завдавав нестерпної муки. Дощ безжально шмагав по голові, по спині й по плечах. Януш став рачки і поповз, допомагаючи собі руками. Відчуття роздвоєності зникло.

Небезпека чатувала не на когось, а таки на нього самого.

До горла підкотив нудотний жах.

І раптом земля втекла з-під його ніг. Він буцнув лобом об сходинку. В очах спалахнули іскри. Тіло прошило боєм. Наступної миті його обпік холод — він лежав, притулившись щочкою до мокрого бетону. По обличчю бігла кров. І відразу ж спалахнув страшенний біль у носі.

Він глянув униз: у литку йому вчепився пес. Зараз той тягнув його вниз по східцях. Януш спробував ухопитися рукою за стовп ліхтаря, та не зумів. Звів голову. Шампунь так само біг угору. Він нічого не помітив або волів утекти. Януш хотів був крикнути, та гострим різком сходинки йому обдерло губи. Спробував звестися, та натомість зсунувся животом у діл ще на дві сходинки.

Вивернувшись, він примудрився лягти горізнач і глянув у собачі очі, що аж ярили від мисливського азарту. Ззаду вже наближався один із переслідувачів. Януш чимдуж садонув пса закаблюком у морду, і той полетів до ніг свого господаря. Обое попадали і покотилися вниз.

Януш скористався тим і схопився на ноги. Пес знову наближався, а за ним і той зарізяка. Януш послизнувся, та втримався на ногах і почав задкувати, дивлячись в обличчя ворогові. У світлі ліхтаря йому впала в око одна подробиця: нападник тримав у руці саморобного ножа у вигляді гострого уламка порцеляни. Друзька від унітаза?

Януша наче блискавкою прошило. Не дасть він закатрупити себе таким знаряддям. Шукати щось помічне було ніколи, тож він, замахнувшись, щосили зацідив зарізяці у вухо. Той заточився і, щоб не впасти, вчепився за поручні. Януш згріб його за комір і вгатив збоку головою, як ото під час футбольного матчу. Вчинив це, улягаючи якомусь внутрішньому голосові, що підказував йому: *«Ціляй у носа і в очі. Уникай контакту з чолом»*.

Почувся сухий тріск, наче зламали кия, й очі Янушеві запнула кривава імла. На декілька секунд він аж осліп. Потер, продер очі й побачив, що ворог стоїть навколішки на східцях. Пес кинувся на нього, та Януш садонув його носакком. Знайшовши опору, він уга- тив чолов'ягу ногою під дихало. *Ціляй у печінку — найвразливі- ше місце в пняка.*

Нападник захлинувся криком і повалився на пса. Обидва зно- ву покотилися в діл. Януш завмер, так вразила його власна сприт- ність. Він таки знову став Віктором Янушем. Безпритульним во- лоцюгою. Дикуном асфальтових джунглів.

З дощової запони виринули ще двоє розбишак — один голо- мозий, другий із червоним гребенем на голові. Перший тримав у руках довгу залізяку, другий — цвяховану бейсбольну бити. Януш стиснув кулаки, та завзяття раптом геть вивітрилося. Він мляво опустився на східці й затулив обличчя долонями, ладен під- ставитися ударам.

Щось хряснуло. І ще раз, наче залізом ударили. Януш не від- чув болю. Він звів очі. Шампунь тримав у руках чималу металеву смітницю, якою допіру добряче увалив першого розбишаку і штурхнув другого об ліхтар. Зарізяки почали відступати, і він жбурнув у них ту смітницю.

Потім ухопив Януша за комір і потягнув нагору. Той аж не тя- мився від вдячності. Бач, як помилився він, оцінюючи цього чо- ловіка! Виявляється, на цього бурлаку з трепанованим черепом можна було завжди покладатися. Вони промчали східцями і хут- ко пірнули у плетиво вузьких вуличок. Нога страшенно боліла. Пес усе-таки добряче його гризнув. Вони вже гнали якимись про- вулками, що скидалися на труби, такі були вузькі — двом і не роз- минутися. Як не спромагалися, бігли вони дедалі повільніше, аж і геть зупинилися. Сил уже не було. Обидва захекалися.

Страх тримав їх у своїх лабетах, як і раніше, та гостроту його погамував біль у натруджених м'язах, та ще й у легенях пекло на- че вогнем, а до горла підкотила нудота.

— Відірвалися, — пробурмотів Шампунь.

— Де ж пак!

Януш пхнув його під бік, змусивши заховатися за виступом сті- ни. Шампунь мало не впав.

— Ти що, з глузду зсунувся?

— Цить!

Закут, де вони сховалися, був ганок якоїсь кам'яниці, де залізними ґратами густо поплівся плющ і лаванда. Януш присів навпочіпки, Шампунь теж. Насилу встигли вони принишкнутути, як повз них протупотіли розбишаки.

Вони потроху верталися до тями. Януш з утіхою вдихав вапняний дух мокрого каміння і вогкі пахощі листя. Щастя, та й годі! Вони геть зморилися, та все ж таки вціліли. Стало легко, й обое збагнули, як віднині щось їх поєднало нерозривним зв'язком.

— Піду за ними назирці, — сказав Януш.

— Що?

— Вони вже не хочуть всипати нам бобу. Вони хочуть нас забити. Треба з'ясувати чому.

Шампунь із жахом дивився на нього. Під час бійки він згубив свою шапку. Покресаний шрамами, його череп лиснів під дощем, наче велетенське динозавряче яйце.

— Ти ба! Оце так простісінько і поспитаєш у них, еге?

— Та не в усіх. В одного. Котрого злапаю.

— Ні, ти справді навіжений!

Януш відхилив полу, показавши колодку свого ножа.

— У мене є ніж.

— А мізків — як у мухи.

— Ти знаєш, де ще можна знайти притулок?

— Гадаю, найліпше повернутися до тих добрячих людей в Оборі.

— Нізащо. А готель тут десь є?

— Готель?

— У мене є грошенята. І в Марселі мають бути кімнати для таких, як ото ми!

— Я тут один такий готель знаю, та...

Януш дістав п'ятдесят євро.

— Иди туди. Тільки скажи мені адресу.

І, улягаючи звичному почуттю недовіри, докинув:

— Якщо дочекаєшся мене там, у цього папірця буде братик.

Шампунь беззубо всміхнувся і пояснив, як знайти той готель.

— Якщо я вранці не повернуся, скажи поліцаям, — звелів Януш.

— Поліцаям? Ти що, геть здурів?

— А то тебе заарештують за участь у злочині.

— У чому? І що мені їм казати?

— Правду. Про те, що я повернувся до Марселя. Що на нас напали. Що я хотів з'ясувати, що ж відбувається.

— Послухай, ти й раніше щось приховував, а зараз оце... Чого ти дурня з мене робиш?

— Чекай на мене в готелі.

І, не слухаючи, що той каже, він подався вулицею.

Януш намагався бігти, та вкушена нога боліла. У пам'яті знай спливало те саме видиво: собачі ікла, що вгризлися в його тіло. У таких випадках пораненій нозі потрібен був спокій. Він почав іти повільніше. Про курс антибіотиків, що необхідно було зробити, зараз і мови не могло бути.

Він не покидав головної вулиці, пропускаючи бічні провулки. Річка, що розлілялася силою-силенною струмків... Чомусь він не сумнівався, що його нападники оберуть той самий шлях. Він уже втратив надію наздогнати їх, аж вулиця раптом звернула вбік і вивела його на відкриту терасу, що висіла над містом.

Він аж позадкував у тінь від несподіванки.

Та не стримався від захопленого вигуку.

Марсель саяв під дощем, наче на землю впало поцятковане зорями небо. Далі простягалось море. Не видно було ще його, та воно вгадувалось, повноводе, чорне і безкрає.

Він стояв, кривився від болю і вбирав у себе красу нічного краєвиду. Свіжості прагнув він знайти в нім, полегшення... Та груди й далі горіли всередині, наче там кипіла розпечена лава.

До тями його повернув гомін, що пролунав десь неподалік. Він глянув униз і побачив, що в діл провадять точнісінько такі самі східці, якими він допіру підіймався, тікаючи від зарізак. А ось і вони, стоять в освітленому кружалі. Їх було п'ятеро. Якщо не враховувати псів. Слів йому не було чути, та неважко було здогадатися, як вони лютують, задихаючись від безсилля його знайти.

Януш уважно роздивився їх. Сріблясті кіски, червоні або блакитні гребені, поголені черепи в татуюваннях із загадковими символами. На замурзаних мармизах блищить пірсинг. Зброї вони не покинули. Біти. Ножі. Травматичні пістолети.

Він посміхнувся. Була якась невимовна втіха в тому, що він підглядав за ними, а вони його не бачили. Розбишаки попрямували

до доків. Януш зачекав, аж поки вони сховаються з поля зору, і тиенько спустився в діл. Дощ уже вщух, та все довкола було вкрите застиглою холодною масною плівкою.

Вони рушили на північ, береговим бульваром, над яким пролягала автострада. Забувши про поранену ногу, Януш простував за ними, відставши метрів на двісті, ховаючись за стовпами й уникаючи освітлених ділянок вулиці. Так вони пройшли з кілометр, утім, він міг і помилятися, оцінюючи відстань. Бульвар був порожній. Так само несамовито віяв містраль, висушуючи сліди зливи і заморожуючи калюжі.

Коли ж це зарізяки звернули по праву руч і подалися майже неосвітленим кварталом. На тлі темного неба чорніли ще темніші квадрати будинків. Янушеві здалося, наче вони десь біля Обори. А може, це Бугенвіль? Вони йшли спальним районом, минаючи садки з голими деревами і дитячі майданчики за іржавими огорожами.

Що далі, то похмурішим ставав краєвид. Занедбані комори. Наглухо забиті вікна. Вигони. Удалині видніли хижі силуети баштових кранів, які скидалися на велетенських комах. Житлові будинки зникли. Вітер ганяв плоскою місцевістю в заростях пірію паперові обгортки, пластикові пляшки й картонні коробки. Загрозливо тхнуло бензином. Януш примружився: здається, прийшли. Попереду вигін упирався в мур, пописаний графіті.

Януш відчував, що геть зморився. Серце аж гамселило в грудях. Бух-бух, бух-бух... Він не відразу второпав, що той гамір, який лунає у вогкому повітрі, зчиняють якісь механізми. Десь поруч була будова, і машини працювали й уночі.

Розбишаки десь пощезали. Перед ним лишився тільки глухий мур. Певне, в ньому були дверцята, замасковані суцільним малюнком графіті. Януш замислився. Що вдіяти? Як по правді, у нього була тільки одна можливість. Дочекатися, аж доки якийсь зарізяка вийде на вигін подзюрити чи перекурити на свіжому повітрі — і напасти на нього. Ефект несподіванки буде на його боці...

Він заховався в куцах. І відразу ж почав мерзнути. Як просидить тут ще декілька хвилин, то його почне трясти, а потім він геть закоцюбне. Ось нехай залякне, та й...

І тоді грюкнули двері.

Тихенько, майже не дихаючи, він звівся на ноги. У темряві рухалася людська постать. Хлопець із кісками-дредами. Янушеві згадався герой із фільму «Хижак». Йому стало страшно. Та водночас усе воно постало перед ним у якомусь нереальному світлі. Наче він грав у комп'ютерну гру.

Хлопець ішов і заточувався. Або чарку влупив, або добряче вколовся. Зупинившись біля найближчого куща, він розстебнув штани і заходився дзюрити. *Зараз або ніколи.* Януш стрибнув. Очі тьмарилися від сліз. Усе здавалося розмитим, спотвореним, деформованим. Він міцніше стиснув ножа, згріб хлопця за кіски і щосили смикнув назад.

Той повалився додолу, на холодну землю. Януш приставив ножа до його розстебнутої ширіньки, придушив його коліном, другою рукою затулив йому рота і прошепотів:

— Писнеш — відчикрижу!

Розбишака не ворушився, тільки дивився на Януша каламутним поглядом, млявий, наче лантух із дрантям. І справді, вколовся. Януш трохи надавив ножем. Хлопець сіпнувся і хотів був зарепетувати, та Януш тицьнув його ліктем в обличчя. Той знову сіпнувся і заробив ще раз ліктем. Щось хряснуло. Януш щільніше затиснув йому рота, відчуваючи під долонею липку вологу, — певне, зламав йому носа.

— Ану цить! Я питатиму, ти будеш відповідати. Просто кивай. Уторопав?

Зарізяка кивнув. Тепер Януш тримав ножа йому біля горлянки. Підбадьорившись від першого успіху, він розпочав допит.

— Упізнаєш мене?

Кіски затряслися: авжеж.

— Сьогодні ви хотіли мене закатрупити?

Знову німе «авжеж».

— Чому?

Хлопець мовчав. Януш зрозумів, що із затиснутим ротом відповідати він не може, й трохи послабив тиск.

— Чому ви хотіли мене вбити?

— Нам... нам заплатили.

— Хто?

Мовчання. Януш звів ліктя.

— Хто?

— Чоловіки в чорних костюмах. Багатії.

Убивці з Гетарі. Отож, вони вирішили прибрати його. *Усіма доступними засобами.*

— У грудні вони теж мене замовили?

— Еге ж.

— Скільки вам заплатили?

— Три тисячі, дурню.

Хлопець потроху приходив до тями. Три тисячі євро. Як на Януша, небагато. Але для цих мерзотників — справжнісінький скарб.

— Звідки ви дізналися, що я в місті?

— Тебе ще вчора вдень побачили.

— І ви донесли їм?

— Еге ж.

— Як ви з ними зв'язуєтесь?

— Телефоном, як же ж іще?

— Номер?

— Не в мене він.

Може, зарізяка і брехав, та в Януша не було часу вибивати з нього правду.

— Номер мобільника?

— Ні, контора якась. Кажу ж, не знаю...

— Як їх звати?

— Хтозна. Вони дали нам пароля.

— Який пароль?

— Не знаю. Я з ними не балакав...

Януш садонув його в обличчя руків'ям ножа — він пам'ятав, що в нагальних випадках ним можна розбити автомобільне скло. Хлопець захлинувся криком і засопів розтовченим носом.

— Пароль?

— Не знаю. — Він помацав носа. Почувся тріск, наче луснула ячна шкаралупа. — Якесь російське ім'я...

— Російське?

— Паскудо, ти носа мені розбив...

Януш здригнувся всеньким тілом. Не лише від страху. Від жаху, що підіймався з глибин душі. Такого відчуття він уже зазнавав минулої ночі. Недуга повертається?

У нього залишалось ще декілька секунд. Треба зосередитися.

— Чому вони полюють на мене?

— А я хіба знаю!

— Вони назвали моє ім'я?

— Ні, личину твою нам показали.

— Фотографію?

Зарізяка зареготався. Затулив пальцем ніздрю, і з другої відразу ринула кров.

— Яку ще фотографію? Малюнка...

— Малюнка?

— Еге ж. — Він знову зареготався. — Таке як із картини, уто-ропав?

Януш нарешті здогадався. Данієль Ле Ген казав, що передніше Януш був художником. Може, той ескіз був його автопортрет? Але як вони роздобули те, що було пов'язане з його попередньою особистістю?

— Малюнок у вас зберігся?

— Де ж пак! Ми ним підтерлися, дядьку.

Януш хотів було ще раз йому затопити, та сили в нього вже геть не лишилося. Розбишака знову висякався якимись темними згустками. Крилавий нежить був йому забезпечений.

— Оті чоловіки в чорному... Ви мали з ними зустрітись?

— Таж певно. Заледве ти гинеш.

— Знаєш, де їх знайти?

— Вони самі нас знаходять. *Вони скрізь.*

Януша затрясло. Усередині все наче до білого розжарилося. Він замахнувся. Зарізяка зіщулився. Януш ударив його під дихало. Гострим кінцем колодки, яким розбивають за потреби автомобільне скло. Хлопець охляв. Може, він його і забив. Та в цьому світі, куди закинула його лиха доля, такі тонкощі нікого не цікавили.

Януш помалу підвівся, не звертаючи уваги на той гамір, що його він здійсмає. На мить йому закортіло підійти до замаскованих графіті дверей і заволати: «Убийте мене!»

Та розум подолав напад відчаю. Заточуючись, Януш почвалав звідтіля. Містраль тхнув бензином і валив із ніг. До штанин прилипало паперове сміття.

Він приречений. Не було ніякого сумніву в тім.

Та перш ніж умерти, він дізнається чому.
Дізнається, хто засудив його й ухвалив йому смертний вирок.

Анаїс прокинулася ще втомленіша, ніж була тоді, коли вкладалася до ліжка. Три години чистісінького жахіття: опирі в костюмах від Г'юго Босса схилилися над трупами в морзі, відривали їм носи і ссали кров. Єдиною втіхою було те, що в тому бенкеті не брав участі її батько.

Їй потрібно було декілька секунд, щоб зібратися на душі. Вона була в номері придорожнього готелю, вівіска якого промайнула перед нею о третій ночі. Вона відразу ж зупинилася, бо геть вибилася з сили. Навіть не пам'ятала, чи вмикала світло в кімнаті. Роздяглася і впала в ліжку. І вирушила на зустріч із вишукано вбраними упиряками, що зачалися в закутках її свідомості.

Вона пройшла до ванної, скинула светра й увімкнула світло. Відображення у дзеркалі їй сподобалося. Молода жінка в майці, із забинтованими руками, з підтягнутою худорлявою постаттю. Ніякої жіночості, ніякого натяку на кокетство. Спортсменка, нехай і невисока. Білість шкіри і певні округлості могли обіцяти ніжність — поки не зважишся доторкнутися до них. Вона помітила, що в кутиках очей зібралися сльози. Наче краплі роси на порцеляновій масці, і цей вигляд їй теж сподобався.

Вона дістала свого несесера¹ і скинула з рук пов'язки, ще раз оцінивши масштаб руйнувань. На те, щоб отямитися від перших ран, яких вона завдала сама собі, в неї сплигло кілька років... Раптом на неї навалилися журба й відчай, викликавши в пам'яті образ обгорілих Ікарових крил. Вона швидко заходилася міняти бинти.

Повернувшись до кімнати, Анаїс дістала пенала, ще шкільного, вона завжди його носила з собою. Тримала в нім ручки, фломастери й автоматичного олівця і на роботі залишалася старанною студенткою. Там зберігала і свої пігулки. Звичним і впевненим жестом відламала половинку соліану й видушила з блистера капсулу еффексору. *Важка артилерія*. Подумала і додала ще пігулку лексомілу.

¹ Несесер — шкатулка, дорожній футляр, із речами для туалету, скринька з речами тощо.

Шокова терапія, до якої вона вдавалася під час депресії.

Ох і заяложене це слово, та й сама вона заяложена. Уперше зламалася вона після школи, на першому курсі юридичного факультету. Два місяці була в ліжку. Не могла змусити себе поворухнутися. А вона ж тоді й геть не знала, хто такий насправді її батько. Річ була в іншому. У душі, байдужій до навколишнього світу, точилися якісь глибинні процеси. Може, давалися ознаки материні гени. Вона більше не рухалася. Ні з ким не розмовляла. Упритул підступилася до тієї межі, що відокремлює життя від смерті. Просто диво, як її тоді не запроторили до лікарні.

Але потроху, завдяки антидепресивним препаратам, вона видряпалася з тієї халепи й наступні два роки металася від криги до полум'я, у стані постійної невизначеності й постійно остереігаючись повторення недуги. І відтоді та тривога ніколи не покидала її повністю.

Ось і знову... Від самісінького початку розслідування, попри застуду, неймовірну напругу і збудження від знайомства з Фрером, вона передчувала, що знову дійшла до краю. Покалічені руки були тільки провісником ще гіршого страху. Вона боялася, що її життя знову стане російською рулеткою, коли однієї необережної думки виявиться досить, щоб сталося найгірше. Страх самогубства або чуйна...

Вона спустилася до рецепції і знайшла там автомат із кавою. Націдила чашку еспресо, намагаючись не звертати уваги на порожнечу в холі. Жодного яскравого предмета, жодної оригінальної дрібнички, що здатна зачепитися в пам'яті. Либонь, вона таки добряче вписується в цей інтер'єр. Така сама примара, як і все, що її оточує.

Повернувшись до своєї кімнати, вона перевірила повідомлення на мобільнику. П'ять нових сповіщень. Від Кроньє, марсельського поліція. Від Ле Коза. Від Деверса, що вночі тричі намагався додзвонитися до неї. Першим вона прочитала повідомлення від майора з Марселя, з тривогою сподіваючись новин про Януша. Новин не було. О десятій вечора Кроньє цікавився, коли вона завтра приїде до Марселя.

Ле Коз телефонував їй о пів на дванадцятю. Залишив лаконічне повідомлення: «Подзвони». Того самого хотів і Деверса, та

його заклики з кожною наступною годиною міняли тональність — від поради до наказу і врешті до начальницького гарчання.

Вона набрала номер Ле Коза, і той відгукнувся заспанним голосом.

— Чого ти дзвонив?

— З приводу «Метиса», — відказав він. — Справа ця що далі, то темніша...

— Ти щось дізнався?

— Я розмовляв із пресою. З фахівцями із журналістських розслідувань. З місцевого відділу «Сюд-Весту» й «Ля Репюблік де Пірене», тут, у Бордо. Це знавці. Знають усе, що відбувається в нашій країні.

— То й що?

— Здається, там нечисто. Принаймні телефоном ніхто нічого не захотів розповідати. Мовляв, зустрінємося, тільки увечері, щоб ніхто не бачив...

— І чого це така секретність?

— Нелегко сказати. «Метис» називає себе хіміко-фармацевтичним концерном, та за його створенням стоять військові.

— Як це?

— Колишні найманці заснували його в 60-х роках в Африці. Спершу переймалися сільським господарством, потім перейшли до хімічного виробництва, а далі й до випуску медикаментів.

— Якого типу?

— Переважно психотропних засобів. Різні заспокійливі препарати. Антидепресанти. Я на них не знаюся, але видно, що їхня продукція користується високим попитом на ринку.

Ось вона, іронія долі! Напевне ж Анаїс вживала препарати цієї компанії.

— І що тут нечистого?

— Та як завжди. Ходять чутки про експерименти з людьми, про заборонені дослідження. Гадаю, все це брехня...

— Про зв'язок поміж концерном і охоронною компанією?

— Який дідько! Група «Метис» — це ціла купа підприємств.

А поміж ними й ця компанія.

Анаїс подумала про авто моделі Q7. На відміну від Ле Коза, вона не сумнівалася, що поміж фармацевтичним концерном і замахом є прямиий зв'язок. Хоч якщо не враховувати факту участі вій-

ськових у заснуванні компанії, в її профілі не видно було нічого спільного зі снайперами, що віртуозно володіють мистецтвом стрільянини з «Гекати». І вже тим паче з мирним рибалкою з Країни Басків, Патріком Бонфісом.

— Той хлопець, який найглибше порпався у справах «Метиса», тепер у відрядженні. Повернеться завтра. Дати його телефон?

— Спершу сам попитай його. Я ще не знаю, коли повернуся. — Анаїс перейшла в наступ. — А що з нашим розслідуванням?

— Яким розслідуванням?

— Дюрюї. Мінотавр. Вокзал Сен-Жан.

— Ти, либонь, не знаєш. Морісе прислав своїх хлопців, і вони забрали всі протоколи. Не забули навіть вилучити з компа жорсткого диска з усіма матеріалами у справі. Тож для нас «Мінотавр» — учорашній день.

Анаїс глянула на ліжку, де поклала теку з документами, що зібрала під час розслідування. Останній примірник справи, над якою працювала група капітана Шатле. *Колекційна річ.*

— А яких чортів дав мені Деверса, то не переказати!

— Яких іще чортів?

— Та яких! Я ж робив обшук у конторі охоронної агенції. Її директор поскаржився найвищому керівництву «Метиса». А вони вже слів не добирали. Бачиш, африканські найманці здебільшого походять із нашого пречудового краю. А «Метис» на сьогодні — найбільша компанія в Аквітанії.

— То й що?

— А те, що в декого переповнилася чаша терпіння. І нам добрячого завдали хлосту. Я, звісно, сказав Деверса, що діяв за твоєю вказівкою, та, як по правді, мені здалося, що його це ще дужче розлютило.

Що ж, тепер вона бодай знала, чому комісар шукав її вночі.

— Добре, а в тебе як справи?

— Прямою до Марселя.

— Тобто вони його ще не знайшли. Утім, про це можна було й не питати...

— Я тобі зателефоную звідтіля.

Перш ніж набрати наступного номера, вона трохи повагалася. І обрала Кроньє. Розмову з Деверса вирішила відкласти наостанок. Як ото кажуть, ласощі потім.

У марсельського детектива був легкий акцент і добротливий голос. Анаїс раптом здалося, ніби в Марселі її чекає сонце, світло й тепло. Майор коротко сповістив її про факти, що вона й сама вже знала. Віктор Януш перебув ніч із 17 на 18 лютого у відділі тимчасового притулку для безхатьків. У вбиральні на нього напали, потім він зник. Відтоді звісток про нього нема. Наче у воду пішов.

— Хто напав на нього?

— Хтозна. Певне, інші волоцюги.

Анаїс та звістка нітрохи не заспокоїла. Невже вбивці вийшли на його слід? Але нащо він подався до Марселя? І чому знову вбрався за волоцюгу?

— У мене є для вас ще дещо, — докинув Кроньє.

— І що?

— Учора ввечері мені переслали ваш звіт у справі Філіппа Дюрюї.

Що ж, її праця, яку вона робила для Ле Галя, бодай комусь стала у пригоді.

— Мене вразила міфологічна інсценізація на місці злочину.

— Ще б пак.

— Ні, ви мене не зрозуміли. Вона нагадала мені про подібне вбивство, що сталося тут, у нас.

— Коли?

— У грудні. Я очолював розслідування. Простежується чимало спільного з вашим випадком. Жертвою був молодик, безхатько, за національністю чех. Його тіло виявили в бухті за кілька кілометрів од Старого порту.

— А що там було такого... міфологічного?

— Вбивцю надихав міф про Ікара. Того хлопця знайшли голого, а до тіла, що дуже обгоріло, хтось причепив крила.

Анаїс приголомшено мовчала. Поміж багатьма можливостями вимальовувалася одна, найочевидніша і тому найжахливіша. Матіас Фрер був присутній на місці злочину. Це підтверджувало припущення про те, що вбивцею був Віктор Януш.

— І це ще не все, — провадив Кроньє. — Наш молодик теж був накачаний героїном. Ми...

Вона урвала його, однією рукою вже надіваючи куртку.

— Я буду у вас за дві години. Приїду просто в управління. Потім поговоримо про все.

Кроньє навіть відповісти не встиг, бо вона припинила розмову. Вибігла на паркувальний майданчик і пішла до авта. Їй потрібен був час, щоб отямитися від удару. Усвідомити отриману інформацію. Осмислити її.

Перед своїм «гольфом» вона зупинилася. Вона ж геть забула подзвонити Деверса! Коли вона набирала його номера, пальці її тремтіли.

— Що це за фортелі з охоронною агенцією? — накинувся він на неї відразу. — Що за нічний обшук? Що ви оце собі дозволяєте? У мене телефон від учора не перестає дзвонити!

— Я хотіла виграти час, — глухо відказала вона. — Мені...

— Час, еге? Ну, тепер у вас його буде доволі! Ви прямуєте до Марселя, правда ж?

— Буду там за дві години.

— То бажаю вам приємного відпочинку. Я звільняю вас. Негайно зателефоную до Марселя. Можете забути про розслідування і тішитися морем! Виправдовуватися будете після повернення.

Януш попросився з Шампунем.

Без палких обіймів. Зате лишив йому сто євро.

Відмився він у лазні з душею на вулиці Югені.

Потім подався до камери схову на вокзал і забрав свій нормальний одяг.

Відтепер він існував в ірреальному світі, де його ніхто не впізнавав. Ніхто й уваги на нього не звертав. Йому навіть пощастило переконати себе, що він став невидним. Відмите містралем небо прибрало кобальтової барви. Зимове сонце скидалося на круглу крижинку. Жажіття минулої ночі відійшло у безвість.

На вокзал Сен-Шарль він дістався швидко і відразу ж попрямував до чоловічої вбиральні. Нікого. Замкнувся в кабінці, навіть не скривившись від смороду — він і не таке бачив, — скинув подерті штани і надів штани від костюма, з утіхою відчуваючи дотик шовковистої тканини до шкіри. Стукаючись ліктями об стіни кабінки, стягнув із себе всі ті светри і вбрав сорочку.

Вийшовши відтіля, він викинув рам'я до смітничі, не забувши підставати з кишень свої скарби — ножа фірми «Айкгорн» і звіт про розтин Цевана Сокова. Записав до нотатника номер справи —

K095443226 — та ім'я слідчого судді — Паскалі Андре, і заховав папери до торби. Ножа він застромив за пояс штанів.

У вбиральні так само не було нікого. Він надів піджака і помацав порожні кишені. Документи на ім'я Матіаса Фрера лежали на дні торби. Якщо його затримують, він може назватися ким завгодно. І що завгодно сказати ім. Головне, виграти час. Урешті він поклав записника до внутрішньої кишені піджака.

Дзеркало підтвердило, що він знову прибрав людської подобу. Він надів плаща. І вже хотів було взутися, аж до вбиральні зайшов охоронець із собакою.

Охоронець угледів долі торбу і коло неї Януша. У самих шкарпетках.

— Що це ви робите, га? Вокзал — не роздягальня.

Януш уже розтулив було рота, щоб відтяти йому добряче, як зробив би психіатр Матіас Фрер, та вчасно похопився.

— Бачите, пане, я шукаю роботу... — ніяково пробелькотів він.

— Ану геть звідсіля!

Він не змусив казати те двічі. За кілька секунд узувся, вхопив торбу і подався до виходу. Охоронець відступив набік. Він дивився на нього з неприхованою недовірою. Януш чемно кивнув йому і вийшов з убиральні.

Він ішов до виходу, де була стоянка таксі.

З кожним кроком до нього поверталося почуття власної гідності.

Він повернувся до людського суспільства.

Януш попросив одвезти його на вулицю Бретей, до суду. Заплатив водієві й уважно озирнув будинка. Колонадою і конічним фронтоном він скидався на дім паризької Національної асамблеї, тільки менший розмірами. Дорогою водій розповів йому, що суд розташований якраз за ним. Вхід у нього ліворуч, із вулиці Жозефа Отрана.

Януш обійшов будинка й опинився на пішохідній вулиці. Вхід до суду був розташований просто посередині, за брамою з червоних металевих ґрат. Януш рушив до дверей. План його був простий. Дочекатися обідньої перерви. Прокрастися до будинку. Піднятися на поверх, де працюють слідчі судді, і знайти ка-

бінет Паскалі Андре. Промикнутися досередини й украсти теку зі справою про вбивство Ікара. Як дивитися збоку, справа здавалася легкою. Та насправді виконати це було *неможливо*.

Він порівнявся з брамою. За нею стояли охоронці. Він придивився. На вході був турнікет. Валізки й портфелі просвічували. Кожен відвідувач проходив крізь рамку металошукача і показував документа. Авжеж, до суду будь-кого не пускають.

Щоб спокійно подумати, він подався довкруг будинку. І тут його чекав сюрприз. Ззаду був ще один вхід, з вулиці Гріньяна, службовий. Судді й адвокати йшли крізь нього без жодної формальності, багато хто навіть беджа не показував.

То була єдина нагода прошмигнути досередини.

Він глянув на годинника. Полудень. Спершу треба було десь заховати свою торбу. Відійшовши трохи далі, він пірнув під арку, де був невеличкий дворик на кшталт патіо¹. Сюди виходило відразу декілька під'їздів. Він зайшов в один і заховав торбу під нижніми сходишками.

Ідучи назад із порожніми руками, він збагнув, що дечого йому таки бракує, тобто портфеля. Він зайшов до супермаркету і вибрав дешевого шкільного портфеля зі шкірзамінника, щоб обманути варту. Далі йому трапилася автозаправна станція, і йому спала на думку ще одна ідея, що він її відразу ж і реалізував, придбавши целофанові рукавички.

Ставши під аркою, він почав наглядати за службовим входом. Судді й адвокати приходили невеличкими гуртами. Лише дехто з них показував свого беджа. Та більшість проходила, щось обговорюючи, під байдужими поглядами охоронців, які не виходили зі своєї зашклені кабіни. У своєму костюмі та плащі Януш міг потихеньку долучитися до такого гурту і пройти досередини. Не почував він страху і не тремтів. Навпаки, йому було гаряче від хвилювання, адреналіну і своєї рішучості...

До під'їзду попрямували троє чоловіків у ділових костюмах. Януш приєднався до них. Поруч здоровкалися, жартували і реготалися, Януш нічого не бачив та й не чув. І сам не помітив, як опинився в будинку суду.

¹ Патіо — внутрішній дворик, часто оточений галереями. Поширені в країнах Середземномор'я, Латинської Америки.

Він ішов, не збавляючи ходу і махаючи портфелем, хоч і геть не тямив, куди прямує. Коліна підгиналися, руки йому корчило. Він застромив одну руку до кишені плаща, а другою міцніше стиснув ручку порожнього портфеля. Увіччю танцювали таблички: «Зала судового засідання», «Палата цивільних справ»... Кабінетів слідчих суддів тут вочевидь не було.

Він побачив ліфти. Чекаючи на кабінку, він озирнувся. Величезний хол. Біла кахляна долівка. Червоні металеві трубки під стелею...

Перед ним відчинилися хромовані двері. З ліфта вийшов чоловік у синій сорочці з кобурою на поясі. Охоронець.

— Перепрошую, — звернувся до нього Януш, — на якому поверсі кабінети слідчих суддів?

— На четвертому.

Він пірнув у кабінку. Двері зачинилися. Він натиснув на кнопку. Мокра від поту рука тремтіла, як і раніше. Він витер пальці об поли плаща і пригладив перед люстром чуба, майже здивувавшись, що має цілком нормальний вигляд. Принаймні слідів страху, що опанував його, на обличчі не видно було.

Стулки ліфта розсунулися. Януш вийшов в оббитий фанерними панелями коридор, по-старомодному освітлений низькими лампами. Від того складалося чудернацьке враження, наче вкрито лінолеумом підлога світліша, ніж стеля. Буцім тутешні відвідувачі, звинувачені чи свідки, виходячи з кабінетів, дивилися лише собі під ноги, не зважаючи звести очі й поглянути вгору. Праворуч були двері без клямки з табличкою «ВХІД ЗАБОРОНЕНО». Ліворуч коридор тягнувся на декілька метрів, потім завертав. Януш подався туди.

Тут була приймальня — зашклена зала, де сиділо декілька осіб з оповістками в руках. Щоб потрапити туди, треба було пройти КПП секретарки та показати їй перепустку.

Та зараз там нікого не було. Януш посмикав зашклені двері. Замокнено. Люди в приймальні знаками показали йому, що біля клямки був дзвоник. Досить було подзвонити, щоб викликати чергову секретарку.

Януш подякував їм і пішов назад. Він знову прямував до ліфтів, проклинаючи себе за наївність і некітливність. Уже торкнувшись кнопки, він раптом помітив, що двері запасного виходу прохилені. Спершу він навіть очам своїм не повірив. *Оце поталанило!* Він

підійшов до дверей. Язичок замка висунули, щоб двері не зачинялися. Відкинувши вагання, він ковзнув за двері, здогадавшись, що їх лишили відчиненими навмисне: певне, працівники суду воліли ходити до ліфтів не через коридор, а цим коротшим шляхом.

Тут був такий самий коридор, обшитий фанерними панелями й осяяний низькими лампами. Та вздовж коридора тягнувся ряд дверей. Януш попрямував повз них, читаючи таблички, наче та-сував колоду карт. На шостих дверях він побачив напис: «ПАС-КАЛЬ АНДРЕ».

Він хутко глянув праворуч, потім ліворуч. Нікого. Постукав у двері. Тихо. Потилиця його пашіла, по спині цебенів піт. Він постукав ще раз, тепер дужче. Ніякої відповіді. Він надів рукавички, заплющив очі й обернув клямку. Хоч як це дивно, кабінет був не замкнений.

Наступної миті він уже був у кімнаті. Безгучно причинив за собою двері. Затамував подих і роззирнувся довкруги. Усередині кабінет Паскалі Андре скидався на будівельний вагончик. Оббиті пластиком стіни. Дешеве покриття підлоги. Залізні шафи. У глибині вікно. Ліворуч іще одні двері, певне, до кімнати секретаря.

Януш підійшов до столу, захаращеного стосами паперів. І замислився. Може, суддя вже отримала сигнал із поліції Бордо. І дістала з архіву справу Цевана Сокова. Тоді вона мусить бути десь нагорі...

Поставивши портфеля долі, він дістав записника, де занотував номер справи — СОКОВ: K095443226. Запам'ятав останні числа — перші були однакові для всіх справ — і почав проглядати грубі теки, що лежали на столі. Та потрібного номера там не було.

Він вирішив про всяк випадок обшукати кабінет. Теки, теки... «ПОТОЧНІ СПРАВИ»... «ПОСТАНОВИ ПРО СТЯГНЕННЯ СУДОВИХ ВИТРАТ»... «ЗАПИТИ НА КОПІЇ»... Конверти з листами від в'язнів... Послання, адресовані експертам і поліціям... Усе те не потрібне було йому.

Він відчинив шафу, що стояла по праву руч. справи за номером 095443226 там не було. Так, убили Сокова у грудні... Надто вже свіжа справа, щоб відправляти до архіву. Та не досить свіжа, щоб потрапити до теки «Поточні справи». Може, вона в секретаря?

Він увійшов до другої кімнати. Таке саме приміщення, тільки за-ставлене шафами з розсувними дверцятами. Полиці аж угиналися

від тек. Януш заходився переглядати теки в першому ряду, ліворуч, розпочавши з горішньої полиці.

Він дістався до третьої, аж у двері постукали. Він заляк на місці, навіть дихати перестав. Знову постукали, глухо. Януш і не поворухнувся. Ноги наче прилипли до підлоги. Йому здавалося, наче весь він розплився калюжею страху. Обернув голову до дверей. Хтось сіпав клямку з того боку.

Секретар, на відміну від судді, замкнув свого кабінета. Ще одне диво. Януш із полегшенням зітхнув, та відразу ж уторопав, що відвідувач може те саме зробити із сусідніми дверми. І тоді йому гаплик. Він навіть не встиг додумати те до краю, аж знову почув, як постукали у двері. Цього разу тихіше.

— Пані суддя?

Клямка обернулася. Кроки. *У кабінеті*. Януш стояв непорушно. Він уже не був калюжею. Він закам'янів. Минуло кілька нескінченних секунд. Він чув, як у кабінеті хтось ходить. Йому здалося, що стіна не грубша від аркуша рисового паперу. Навіть серце перестало калатати у грудях.

І тоді він почув — чи, може, воно видалося йому? — як щось гупнуло. На стіл судді кинули нову теку чи пакет. Знову кроки. Грюкнуло — то зачинилися двері. Відвідувач пішов.

Януш намацав стільця і знесилоно опустився на нього. Зачепив якусь полицю, і відтіля зі страшенним, як йому здалося, гуркотом посипалися теки.

Він заходився збирати їх. І раптом його погляд упав на номер: «K095443226. КРИМІНАЛЬНА СПРАВА. ВБИВСТВО ЦЕВАНА СОКОВА». На палітурці стояв скісний штамп: «Копія».

Він зняв гумки з теки і відкрив її. Там лежали папери у прозорих файлах. Він не став їх переглядати, а хутко подався до першої кімнати і поклав теку до портфеля. Руки тремтіли. Серце гамсело мов навіжене. Та водночас він почувався непереможним. Він знову домігся свого. Як і тоді, в кабінеті Анаїс Шатле. Тепер лишалося тільки одне — вибратися з цього пластикового склепу.

Той самий шлях, тільки у зворотному напрямку. Він викликав ліфта, лишивши на металевій кнопці вогку пляму. Секунда. Дві. Три. Кожен шерех аж дудонів у його вухах: кашель відвідувачів, які сиділи у приймальні, рипіння ліфта, грюкання заскленних дверей. Та

той гуркіт сприймався ним на тлі якогось невиразного дзижчання, наче долинав крізь товщу води.

А ліфта не було й не було. Янушеві кортіло вийти звідси, спуститися східцями, та він не знав, де вони. Аж стулки кабіни розсунулися, і з неї вийшли троє чоловіків. Януш відступив убік, несамохіть притуляючи до себе портфеля. Ті навіть не глянули на нього. Януш ввійшов до ліфта і полегшено зітхнув. Він горів наче в лихоманці. Скинув плаща і перекинув через руку.

Перший поверх. Червоні трубки під стелею неначе аж униз опустилися, загрожуючи йому. Чиновники, судді, адвокати поверталися з обідньої перерви. У холі стало людно. Тільки тепер Януш згадав, що під'їзд із вулиці Гріньяна відчинений лише для входу. Щоб вийти звідси, всі користувалися дверми, що провадили на вулицю Жозефа Отрана.

Він обернувся і мало не налетів на гурт поліцаїв. Змусив себе пробелькотіти вибачення. На нього ніхто й уваги не звернув. Йому лишилося подолати з півсотні метрів. Небезпека була скрізь, навіть під ногами. Він наче мінним полем ішов, щосекунди очікуючи вибуху. Його зафіксували спостережні камери. Будинок суду замкнули. Поліцаї оточили все навколо нього.

Він нагнав ті думки і змусив себе взяти портфеля в руку, як усі інші. Ще двадцять метрів. У вухах знай дудоніло. Десять метрів. Таки він вийде звідси. Зі справою про вбивство Ікара в портфелі. І знову візьме гору над усіма. Знову...

Він ледь встиг звернути ліворуч. Крізь скляну стіну він побачив, як до суду заходить Анаїс Шатле, балакаючи з чорнявою жінкою в діловому костюмі — певне, суддею Паскалею Андре. Він пішов назад. І майже сягнув середини холу, аж почув, як позаду гукнули:

— МАТІАСЕ!

Він не втерпів і озирнувся. Анаїс перестрибнула рамку металодетектора, увімкнувши сигнал тривоги, і бігла до нього, показуючи на ходу своє посвідчення.

Януш крутнувся на місці й погамував у собі бажання тікати. Темний костюм, плащ, портфель... Він просто зникне в натовпі. Вони не зловлять його. Він спробує знайти інший вихід із будинку...

Голос Анаїс задзвенів, аж трубки під стелею задеренчали.

— Затримайте його! Чоловіка в темному костюмі! Затримайте його!

Він і не сіпнувся. Всі чоловіки в холі були в темних костюмах. І всі зараз дивилися один на одного, намагаючись прочитати паніку в чужих очах. Януш заходився так само озиратися, щоб поводитися точнісінько, як вони. Удалині він бічним зором помітив постать чоловіка в однострої, що діставав зброю.

Анаїс волала мов навіжена:

— ЧОЛОВІК У ЧОРНОМУ КОСТЮМІ! ІЗ ПЛАЩЕМ НА РУЦІ!

Януш несамохіть зібгав плаща і взяв його під пахву. Довкола знялася веремія. Всі юрмилися, пхали одне одного, гасали туди-сюди. Червоні трубки й геть опустилися. Долівка попливла вбік. У вухах аж ревло.

— ЗАТРИМАЙТЕ ЙОГО!

Поліцаї повихоплювали пістолети і водили цівками, самі не тямлячи, в кого стріляти. Угледівши зброю, відвідувачі від жаху падали додолу. Вони так верещали, що голос Анаїс і не чути було. Януш ішов од виходу, так само, як і всі, перелякано роззираючись навсібіч. Вихід! Він мусить знайти інший вихід!

Знову не стримавшись, він озирнувся назад. Анаїс бігла до нього, обіруч тримаючи пістолета. Його обпала дика, безглузда думка. Ніколи ще не бачив він, щоб жінка мала такий сексуальний вигляд...

Ось він, запасний вихід, ліворуч.

Він наддав ходу.

І вже взявся за клямку, аж позаду пролунав крик, що, либонь, адресувався поліцаям.

— Просто за вами! ДВЕРІ! ДВЕРІ ЗА ВАМИ!

Та Януш уже переступив порога. Ногою зачинив двері й обернув клямку замка, блокуючи механізм. Тепер тікати. Він був у підсобних приміщеннях суду. Голий бетонний коридор був ледве осяяний слабенькими лампами. Поворот. Ще один коридор. Свідомість подрібнювалася, розпадалася на атоми, що ладні були розприснутися в щонайдальші закутки світу...

Єдине, що не давало йому остаточно відірватися від земного тяжіння, був жіночий образ. Він знову і знову повертався, пронизуючи його мозок. Януш біг порожнім коридором, та бачив перед собою Анаїс Шатле. Її білі руки, що стискали колодку пісто-

лета. Стрімкі порухи її гнучкого тіла. Машина для вбивства. І його нестримно тягло до тієї машини.

З'явилися ще одні двері із замком. Він майже дістався до них, аж десь узаявся охоронець. Повагавшись мить, він вихопив пістолета і націлив його в Януша.

— Ану стій!

Януш завмер. Очі його сльозилися. Поліційний однострій, обличчя і постать людини з пістолетом запнуло завісою. Януш мовчки дивився на охоронця. «Пропустіть мене!» — волав його погляд.

І раптом він наче прозрів. Він збагнув, що супротивник безладно метушиться. Він був такий же спантелечений, як і Януш. Цілячись у нього, він відчайдушно смикав рацію, що застрягла за ременем.

Наступної миті все змінилося. Тепер уже охоронець благально дивився на Януша. Той кинув портфеля, вихопив ножа і притис чолов'ягу до стіни. Приставив ножа до горлянки.

— Кидай зброю!

Не встиг він те сказати, як пістолет брязнув додолу. Ніякого опору. Не послаблюючи стиску, Януш обнишпорив кишені охоронця, намацав за ременем рацію і поклав до кишені піджака. Нахилився, узав пістолета і сховав ножа. Тільки після цього відступив трохи і глянув на противника. Побачив блиск кайданів, що висіли на поясі.

— На коліна!

Охоронець і не поворухнувся. Януш тицьнув йому цівкою в горло. І якимось шостим чуттям здогадався, що зброю не заряджено. Шарпнув на себе засувку і загнав набій до патронника.

— Лягай ницьма! Хутко, я не жартую!

Охоронець мовчки скорився.

— Руки за спину!

Той зробив, як звеліли. Януш зняв у нього з пояса кайдани, підняв руку переможеного противника і заклацнув браслета в нього на зап'ясті, здивувавшись, як легко діє механізм. Потім скував і друге зап'ястя.

— Ключі!

— Які... ключі?

— Від кайданів!

Чолов'яга покрутив головою.

— Ми ними ніколи не користуємося...

Януш садонув його по щоці пістолетом. Побігла цівка крові. Хлопець зіщулювся і притулювся до стіни.

— У кишені... в лівій кишені.

Януш дістав ключі. Уготив охоронця колодкою пістолета по потилиці, сподіваючись, що той зомліє. Та це виявилось непросто. Януш спробував вирахувати, коли той отямиться. Зі скутими руками і розпанаханою щокою, приголомшений, він, звісно, не відразу вилізе з цього пустельного коридора і викличе допомогу. Хвилині п'ять у Януша таки є.

Він узяв долі плаща і портфеля. За пояса, де вже був ніж, застромив і пістолета. Тепер він озброєний до зубів — не ремінь, а цілий арсенал. Охоронець перелякано дивився на нього. Януш замахнувся, удавши, ніби хоче ще раз ударити його. Той утягнув голову в плечі й заплющив очі.

Та Януш уже побіг. Він мчав коридором, шукаючи виходу. У живіт давив ніж і пістолет. То було п'янке відчуття.

Тепер знав, що врятується.

Будь-що врятується.

Лабіринтом звивистих вуличок він знову добився до Канеб'єра. Простісінько напроти центрального комісаріату Ноай. Довкруги коїлася веремія. Фургони, авта з блимавками і без з ревом роз'їжджалися від під'їзду. З дверей вискакували озброєні поліцаї, на ходу плигали в машини, що чекали з відчиненими дверцятами. Квилили сирени. Януш притулював до грудей портфеля. Отож, на нього полює вся марсельська поліція, всі охоронці ладу.

Він забіг у двір. Про те, щоб забрати свою торбу, і думати було нічого. Рацію він викинув у першу-ліпшу смітницю. Відтепер усе його майно складалося з ножа, пістолета, що його він забрав в охоронця, і теки з паперами. Час покидати Марсель... Треба знайти надійний притулок. І в спокійній обстановці вивчити всі матеріали справи. Накреслити нову лінію розслідування. Тільки так він зможе довести свою невинність — *якщо і справді невинен...*

Квиління сирен подаленіло. Певне, поліція заблокувала квартал, де був розташований суд. Небавом по всіх інстанціях розішлють наказ про його затримання. Із фотографією. Передадуть інформацію в усі газети й на всі телеканали. За кілька хвилин він тут і кроку не зможе ступнути. Діяти треба негайно.

На протилежному боці вулиці він угледів крамницю, що торгувала недорогим одягом. Низько опустивши голову, він перейшов вулицю. Поруч гучно засигналили. Він сіпнувся і завмер на місці. Просто перед ним грізним залізним громаддям прогуркотів трамвай. Сигналив водій. Януш довго дивився йому вслід, збираючись на душі після пережитого страху.

Потім, удаючи байдужого, увійшов до крамниці. Назустріч виїшла продавчиня. Він пояснив, що йому треба. Він їде кататися на лижах і хоче придбати светра, пуховика і плетену шапочку. Продавчиня усміхнулася. Авжеж, усе це в них є, і не лише це!

— Цілком покладаюся на ваш вибір! — сказав він.

І хутко подався до комірки для примірювання. Майже відразу повернулася дівчина з цілою купою курток, светрів і шапочок.

— Здається, це ваш розмір.

Януш забрав у неї всі речі й затулив шторку. Скинув піджака. Узяв із тієї купи одяг такої барви, що не впадає в око. Брунотно-го светра. Коричневого пуховика. Чорну шапочку, яку нап'яв аж на брови. Глянув на себе в люстро — череп'яний чоловічок, та й годі! Принаймні він не матиме нічого спільного з прикметами злочинця, що втік із будинку суду. Упевнившись, що він затулив штору щільно, переклав у кишені куртки ножа і пістолета.

— Беру оці три речі, — сказав він продавчині, виходячи з комірки із портфелем у руках.

— Вам подобаються ці кольори?

— Саме так. Я заплачу готівкою.

Продавчиня пішла до каси.

— Покласти вашого піджака і плаща у пакет?

— Так, дякую вам.

За дві хвилини він уже ішов по Канеб'єру, вдаючи людину, що шукає підіймач для лижників. Нехай регочуть, аби лиш не зловили. Але куди тепер? Спершу треба забратися подалі з середмістя. Дорогою йому трапився контейнер зі сміттям, і він жбурнув туди пакета із крамниці. Звільнившись від зайвих речей, він сам наче аж легший став. Ще трохи — і полетить. Що ж, на жаль, він і далі був припнутий до землі...

Поминувши бульвар Сен-Луї, він перейшов вулицю Павійон і звернув ліворуч. Інстинкт підказав йому, що він наближається до Старого порту. *Ні, це недобре.* Він трохи збавив ходу, аж його

думки урвав скрегіт автомобільних гальм. Поруч зупинився поліційний фургон, і з нього почали хутко вискакувати поліцаї. Вони бігли до нього.

Він обернувся і побіг назад. Цього разу йому гаплик. По всьому кварталу чутно було квиління сирен. Поліцаї передавали один одному по раціях: ось він, Януш. Цілісіньке місто аж волато, і той крик вимагав його смерті.

Януш спіткнувся об край тротуару, мало не впав, але втримався на ногах і кинувся до майдану, який витягнувся уподовж. Він гнав уперед, притискаючи до себе портфеля і вже не вірячи, що порятується. І тут перед ним, наче в казці, з'явилася хмара пари. Він утер піт на чолі й побачив відсунутого каналізаційного люка, обгородженого парканом. Інстинкт підказав йому, що це його порятунок. Він пошукав поглядом робітників.

І побачив їх метрів за тридцять. Вони, в чоботях і шоломах, купували канапки, курили й реготалися. Януш перестрибнув паркан, загилив ногою люка і поліз у діл драбиною, думаючи про те, що цю нагоду подарував йому сам Господь. Господь, який підказував йому, що він невинен. І ось він спустився в темряву.

Його ноги торкнулися землі. Він звернув праворуч і, скинувши шапку, подався вузьким коридором, намагаючись триматися подалі від багна, що булькало під ногами. Ще одна драбина. І ще. Каналізаційна мережа Марселя не просто була під землею, а ще й мала *вертикальну* структуру.

Урешті він вийшов до ширшої драбини, спустився нею і потрапив до просторого квадратного приміщення з бетонними стінами — щось на кшталт машинної зали, осяяної лампами денного світла. Тут стояли якісь резервуари, видніли труби і діяли якісь механізми. Не встиг він і трьох кроків ступнути, як помітив чоловіка, що стояв до нього спиною і вивчав показання давачів, тримаючи в руках портативний пристрій. Чолов'яга ніяк не відреагував на з'яву Януша — може, глухий був? Януш підійшов ближче і все зрозумів. Під захисним шоломом у того на голові були навушники, і він похитував головою.

Януш тичнув його пістолетом у потилицю. Хлопець умить уторопав, що від нього хочуть. Скинув навушники і звів руки вгору. — Обернися.

Той послухався. І побачив націленого на себе пістолета. На його лиці не було й тіні страху. Він просто мовчки дивився на Януша. У сірому комбінезоні, чоботях і шоломі він скидався на водолаза, що досліджує морське дно. У руках він так само тримав портативний пристрій і щуп.

— Ви... ви хочете мене застрелити? — за кілька секунд запитав він.

— Ні, якщо ти зробиш те, що скажу. Звідси є вихід?

— Навіть кілька. Кожна галерея має декілька виходів. Найближчий звідси...

— А найдальший? За межами Марселя?

— У головному колекторі. Це в каланці Кортю.

— Гайда.

— Та це ж за шість кілометрів!

— То не будемо гаяти часу.

Хлопець помалу опустив руки і попрямував до залізної шафи.

— Ти куди це? — гукнув Януш, піднімаючи пістолета.

— Спорядження взяти. Туди без спецкостюма не можна.

Він відчинив металеві дверцята. Януш ухопив його за плече і відіпхнув од шафи. Сам узяв шолома й одною рукою нап'яв собі на голову.

— Ще респіратори візьміть, — спокійно підказав хлопець. — Ми йтимемо через кислотні відсіки.

Януш трохи розгубився. У шафі були чоботи, комбінезони, респіратори, якісь залізні баклаги... Хлопець підійшов ближче.

— Я візьму.

Він дістав два респіратори, що скидалися на протигази часів війни 1914 року, тільки в дизайнерському виконанні. Потім узяв пару чобіт.

— У цьому вам буде безпечніше.

Він здавався неймовірно незворушним і певним себе. Януша аж циганський піт пройняв. Чому він так поводиться? Може, це пастка? Може, встиг увімкнути сигнал тривоги? Та він не став сушити собі мізки над цим питанням. Доводилося довірятися своєму проводиреві.

Поки він убирався, хлопець запитав:

— А що ви там накоїли?

— Тобі треба знати одне: мені втрачати нічого. Рація є?

— Ні. Тут є вузол зв'язку, з якого можна телефонувати іншим бригадам. І ще можна відправити повідомлення з цього терміналу.

— Покинеш його тут. Швидко побачать, що тебе нема?

— Та якби ж то... У цих галереях я, як щур, яких тут багацько. Перевіряю прилади, а як треба, то лагоджу. Всім на мене начхати.

Правду каже він чи бреше? Дізнатися неможливо. Януш махнув пістолетом.

— Ходімо.

Вони рушили вглиб тунелю. Кожна наступна галерея була копією попередньої. Януш спливав потом. У цих катакомбах панувала солодкувата, смердюча, відразлива спека.

Незабаром він утямив, чому так дивно поводить себе цей хлопча. Той був типовий приклад мономана. Праця — то було для нього все. Він був єдине ціле з лабіринтами, якими вони йшли. За якусь хвилю хлопець заговорив. І балакав, не стуляючи рота. Розповідав про підземну систему каналізації. Про історію Марселя. Про чуму. Про холеру...

Януш не слухав його. По трубах, що йшли на рівні їхніх голів, гасали щури. Пропливали таблички з назвами вулиць. Та він не дуже добре знав Марсель, щоб визначити, де вони перебувають. І мусив наосліп іти за чоловіком-щуром, який човгав чобітьми по мокрій землі.

Януш геть уже згубив уявлення про час і простір. Вряди-годи тільки запитував:

— Далеко ще?

Хлопець відповідав якось конфузливо й далі провадив свою лекцію з історії. Таки схибнутий він. Тільки одного разу Януш помітив, що обстановка змінилася. Зненацька стало більше пацюків: вони гасали в них під ногами, залазили один на одного і бігали по стінах. Їхнє пищення відлунювало багатократними відголосами.

— Ле-Бомет, — прокоментував хлопець. — В'язниця. Чудове джерело їжі, покидьків і тепла...

Януш ішов, високо підіймаючи ноги і ступаючи навшпиньки. Далі тунель поширшав і став темним каналом, наповненим в'язкою рідотою. Тепер вони йшли по коліно в багнюці.

— Це очисний резервуар, де збираються тверді фракції. Надіньте респіратор. Тут уже будуть шкідливі випари. Вони без запаху, то ми їх не відчуваємо, але вони смертельно небезпечні.

Вони помалу йшли вперед. Януш чув тільки свій подих, посилений респіратором. У роті стояв присмак заліза і гуми. У світлі неонових ламп на вогких стінах танцювали їхні потворні тіні. Десь за кілометр декорації знову змінилися. Підземна водойма стала ширшою, і тепер вони прямували вузькою крайкою понад нею.

Аж Янушів проводир скинув респіратора.

— Усе, тут уже можна дихати.

Януш ухопив ковток свіжого повітря, наче потопальник, який виліз на берег. Глибоко вдихнув повітря і знову запитав:

— Ще далеко?

Хлопець мовчки тицьнув указівним пальцем уперед. Наприкінці тунелю щідилося світло — не пряме, а відбите від чорної гладі-ні води. Дрібні блищики сяяли, наче окрушини слюди.

— Що там?

Хлопець дістав ключі.

— Сонце.

Януш домовився з хлопцем. У нього було авто, припарковане на стоянці очищення. Він пообіцяв підвезти його до найближчого села, а потім обидва запрягнулися, що назавжди забудуть про існування один одного.

Без шолома і респіратора в хлопця виявилось смагляве, видублене вітром і сонцем обличчя. Певне, вихідними знавець підземних мереж полюбляв десь рибалити. Вони стояли на бескиді, який височів над марсельським колектором. Напроти, скільки сягне око, під блакитним небом простягалось море. Хвилі розбивалися об темні острівці й виносили на берег сріблясте мереживо піни. І це видовисько псував тільки огидний сморід.

Якщо заглянути під бескид, то можна було легко виявити джерело того духу. Насправді каланка Кортю була відстійником. Брудно-жовтою рідиною з лайна і сміття, розведених морською водою. Над тим мерзенним бульйоном кружляли тисячі мев¹, що пов'язали свій добробут із тоннами щоденних покидьків.

— Оце моя «кангу»². Довезу тебе — і прощай!

¹ Меви — чайки.

² Кангу — французькі автомобілі багатопрофільного призначення, що випускає фірма «Рено».

Януш усміхнувся: йому сподобалося, що хлопець каже йому «ти». Він застромив пістолета за пояс, ліниво вирішивши довіритися цьому багнолазові.

— Сядеш за кермо, — сказав він. І докинув про всяк випадок: — Тільки без фокусів.

— Якби я захотів показати тобі декілька фокусів, ти й досі вештався б відстійником.

Януш не став сперечатися. Йому пощастило, що він натрапив на цього анахорета. У тому хлопцеві відчувалася якась незалежність, навіть бунтарство. Щур з контркультури... Вони передяглися і посідали до «кангу». У салоні був гарний запах, надто ж коли порівняти із міазмами в цих катакомбах.

Хлопчина поїхав од Марселя, прямуючи за дорожніми вказівниками до Кассіса. Спершу Януш пильнував за шляхом, та після першого кілометра покинув це діло. Питання «куди» перед ним не стояло. Стояло запитання «що». Що ж робити? Він збавнув, що в нього немає конкретної мети. І відразу ж згадав про головне.

Відкрив портфеля і дістав папери з номером K095443226.

— Куди їхати? — запитав його водій тоном, що потребує точних вказівок.

— Прямо, — відказав Януш.

У першій теці лежали світлини з місця убивства. Нічого жакливішого він у житті своєму не бачив, якщо, звісно, не враховувати світлин убитого Мінотавра. Почорнілий кощавий труп, який заляк у страдницькій позі, притулившись спиною до скелі й утупившись непорушним поглядом у небо. Обабіч тіла розкинулися величезні обвуглені крила в патьоках розтопленого воску. Поруч валялися обсмалені пір'їни.

Януш розгорнув поліційні рапорти, скріплені степлером. Марсельці взялися до розслідування дуже серйозно. Склали точний графік усіх пересувань Сокова днями, що передували вбивству. З'ясували його особу. Дізналися, як він жив. Утікач із Південно-Східної Європи. Панкував. Намагаючись простежити походження героїну, що виявили у крові загиблого, поліцаї звернулися до нарковідділу. Марно.

Та головне, вони дослідили непрямі докази. Крила. Віск. Пір'я. Зв'язалися з виробниками дельтапланів і компаніями, що пере-

продують вживане обладнання, вивчили всі випадки аварій, які сталися з любителями цього спорту. Спершу — в районі Марселя, потім і по всій Франції. Марно. Вони опитали всіх постачальників бджолиного воску в департаменті Вар і в сусідніх департаментах, а також їхніх покупців. Знову дарма.

Те саме з постачальниками пташиного пір'я, що його використав убивця, — пір'я було гусяче. Вони обдзвонили всі фірми, а також їхню клієнтуру — в усій Франції! — тобто фірми, що спеціалізуються на випуску подушок і ковдр, а також одягу і предметів хатнього вжитку. Вони нічогосінько не знайшли. Жодного підозрілого покупця. Жодного замовлення, що бодай трохи видавалося б підозрілим. І це за декілька місяців до вбивства.

Таке враження було, ніби злочинець самостійно виготовив усі атрибути своєї жадливої вистави.

Януша та обставина трохи заспокоїла. Вона означала, що він сам просто не міг усе це вчинити. Тим паче якщо *не усвідомлював*, що коїть.

— Ну ось, — озвався його новий знайомец. — Ми в Кассісі. Далі що?

— Керлуй. Проїдемо ще трохи.

Януш розгорнув останню теку. В ній зберігалися матеріали, пов'язані з єдиним свідком у справі, якщо не враховувати кількох туристів, які натрапили на тіло. Крістіан Бюїсон на прізвисько Бляшаний. Про нього Януш уже чимало чув. Та поліцаї утнули не більше, ніж вони з Шампунем. Знайти навіженого волоцюгу їм так і не пощастило, хоч вони ретельно прочесали всю спільноту марсельських бурлак і жебраків. Балакали з безхатками, з працівниками добродійних ідалень, із персоналом лікарень. Жодного сліду чоловіка із залізякою в голові.

Щоправда, вони роздобули надзвичайно важливу інформацію, про яку Януш передніше й не знав. Крістіан Бюїсон був хворий. Дуже серйозно хворий. Його печінку точив рак, що розвинувся після гепатиту С, яким він заразився багато років тому.

Поліцаї отримали ці відомості від Еріка Еношсберга, волонтера, що приїхав із Ніцци і належав до асоціації «Вуличні лікарі». І в останньому рапорті з цього виснували: найпевніше, Крістіана

Бюїсона вже нема живого — помер безіменним десь на шпитальному ліжку чи й геть надворі, під картонною ковдрою.

— Знайди мені телефона-автомата, — сказав Януш водієві.

— Лікар Еношсберг?

— Слухаю вас.

— З вами розмовляє майор центрального поліцейного управління міста Бордо.

— Чим можу допомогти?

Януш придбав телефонну картку в товаристві свого нового приятеля. Зараз його «охоронець» ходив туди-сюди перед телефонною будкою, не роблячи ніяких підозрілих рухів і не виявляючи жодного бажання дременути.

— Я хотів запитати про одного вашого пацієнта. Маю на увазі Крістіана Бюїсона, відомого під прізвиськом Бляшаний.

— Я вже відповідав на запитання ваших колег ще в грудні.

— У справі з'явилися нові факти. Вбивця скоїв ще один злочин. У нашому місті.

— То й що?

— Я телефоную вам, бо нам потрібна додаткова інформація.

На тому кінці дроту мовчали. Либонь, Еношсберг не належав до шанувальників поліції. Номера його мобільника Януш знайшов у протоколі бесіди слідчого з лікарем.

— Ви казали, що лікували Крістіана Бюїсона...

— Лікував! Це надто вже пишне слово. У тому стані, в якому він до мене звернувся...

— Так ото ж. Моїм колегам так і не пощастило розшукати Бляшаного. І вони дійшли висновку, що він помер, сказати б, лишившись невідомим. Але ось що я собі подумав. Може, ви приймали цього пацієнта вже після слідства, і...

— Авжеж, приймав.

Янушеві аж дух забило. Він зателефонував лікарєві про всяк випадок, задля чистого сумління, аж рибина таки клюнула.

— Коли саме?

— На початку січня. Це було в Тулоні.

Знову мовчання. Здавалося, лікар вагається.

— Слідчі просили мене сповістити, коли він знову заявиться, та я цього не зробив.

— Чому?

— Він помирав. Мені не хотілося, щоб нишпорки... ну, ваші колеги... дарма його мордували.

Януш удав, ніби співчуває.

— Розумію вас.

— Ні, гадаю, ви мене не розумієте. Крістіан не просто вмирав. Він був страшенно переляканий. Напевне, він бачив щось таке, що загрожувало його життю. Хоч ваші колеги просто не звернули уваги на його свідчення.

— Невже він бачив убивцю?

— Хтозна. Одне я знаю: відтоді він ховався. Це було жахливо. Він помирав, та мусив забитися в нору, немов тарган...

— Ви поклали його до лікарні?

— Навіщо? У його стадії застосовують лише симптоматичне лікування.

— То він помер?

— Ні.

Януш притиснув до скла кулак.

— Де він?

— У Ніцці є один заклад... Я все влаштував. Від середини січня він там. У безпеці. Доживає свої останні дні.

— ДЕ ВІН?

Януш відразу ж пошкодував, що запитав це, а головне, що так грубо запитав. Не спитав, а заволав. Лікар мовчав. Що ж, він сам зізнався, що саме цього й хотів уникнути: щоб поліція не терзала неборака в його останні хвилини.

І раптом лікар Еношсберг здався.

— Він у «Розкаяних грішників» Арбура... В Ніцці.

— Що це таке? Чернечий орден?

— Це старовинне братство з XII століття. Опікується невиліковно хворими і вмирущими. Я попросив їх узяти до себе Бляшаного.

— У них там що, своя лікарня?

— Ні, просто приміщення, де можуть перебувати недужі. Вони забезпечують їм необхідний догляд.

— Де це?

Еношсберг знову завагався. Та, сказавши А, він уже не міг зупинитися.

— Проспект Республіки в Ніцці. Не знаю, про що ви хочете з ним балакати, та, сподіваюся, це справді важливо. А понад усе сподіваюся, що ви з повагою поставитеся до його стану.

— Дякую, пане лікарю. Повірте, це надзвичайно важливо. Ми будемо поводитися дуже тактовно.

Уже вішаючи слухавку, він збагнув, що його обман не мине непоміченим. Поліція Бордо і Марселя знову підніме справу про вбивство Ікара. Поміж її працівниками знайдеться бодай хтось, хто захоче ще раз побалакати з лікарем Еріком Еношсбергом. І отримає ту саму інформацію.

Анаїс Шатле сиділа, втупившись невидючим поглядом у замкнені двері. Сюди, до марсельського комісаріату, її притягли силоміць, як ото навіженця доправляють до божевільні. О третій годині, коли стало зрозуміло, що Януш знову вислизнув із їхніх рук — після того як його побачили, на його затримання кинули відразу декілька оперативних груп, та він просто-таки *розчинився в повітрі*, — Анаїс від люті просто-таки сказала.

Вона стояла біля свого авта і молотила по ньому ногами, а потім як відьма накинулася на хлопців, що бачили Януша і випустили його з рук. Здерла з голови в одного картуза, у другого відірвала поліцейного жетона, а до третього полізла битися. У неї забрали зброю. Наділи на неї кайдани. І замкнули в цьому кабінеті. Слава Богу, хоч у кабінеті, а не в камері попереднього утримання — вона ж бо колега...

Тепер вона вже не смикалася, завдяки лексомілу. Зажила чималу дозу. Відразу дві пігулки, які ковтнула, мов пес муху. Не встигли вони розтопитися в неї під язиком, як її охопив супокій. Штиль після бурі.

Вона сиділа, поклавши руки на стіл і закинувши голову назад, і чекала, аж коли її погукає начальство. А день таки непогано розпочався. Жан-Люк Кроньє, що очолював групу з розслідування вбивства Ікара і керував пошуками Януша, прийняв її досить люб'язно. Надав їй кабінета, оцього, де її тепер замкнули, і дозволив ознайомитися з усіма матеріалами справи.

Вона не знайшла в них нічого нового. Кроньє зі своїми людьми добряче попрацював, та зайшов у глухий кут. Схибнутий на міфології вбивця умів замітати сліди. Марсельські нишпорки не

зуміли знайти жодного свідка, хіба що якогось пияка-безхатька, та й той пропав, як у воду впав. З доказами теж було кепсько, крім залишених на місці злочину. Уламки дельтаплану, віск, пір'я...

Зате з приводу почерку вбивці не виникало ніяких сумнівів. Ішлося про ту саму людину. Модус операнді, використання героїну, символіка вистави — все свідчило про те, що орудував той самий маніяк. Анаїс виявила тільки одну розбіжність: ніде не вказувалося, що вміст крові в тілі Цевана Сокова був нижчий від норми. Анаїс запам'ятала цю деталь — із убитого Філіппа викачали не один літр крові — хоч поки що не знайшла пояснення цьому фактові. Лонго відразу ж звернув увагу на незвичайну блідість шкіри мерця. Та про Ікара нічого певного не можна було сказати — надто вже обгоріло його тіло.

Десь о пів на дванадцятку, проглянувши всі надані їй папери, Анаїс зателефонувала Паскалі Андре, слідчій судді, й домовилася пообідати разом. Вони саме йшли з ресторану, аж сталося неможливе. Януш утік у неї з-під носа, прихопивши із собою теку з матеріалами справи.

Гіршого й уявити собі не можна було.

Удруге за дві доби вона прогавила втікача.

Деверса правду казав. Їй треба тішитися зимовим Марселем і гуляти берегом, а не встрявати до серйозних справ.

Вона звелася на ноги і стрепенулася. Комісаріат був розташований у кам'яниці XIX століття. А вона була в сучасному будинку, що прилягав до архітектурної пам'ятки, в кабінеті, з вікон якого виднів собор Мажор. То була велика споруда, збудована з каміння двох барв, кремового і шоколадного, тож вона скидалася на італійський торт.

Задзеленчав мобільник. Вона втерла сльози. Сльози безвідповідальної дурепи, що згубила тяму про те, де вона й нащо. Час покласти край цій дурні...

— Це Деверса. Що ви там іще накоїли? Адже вам казали, що ви офіційно звільнені від розслідування!

— Зрозуміло.

— Та запізно. Ви влипли в халепу.

— У що саме?

— Варто вам десь з'явитися, як Януш спокійнісінько тікає!

Кімната попливла їй увіччю.

— Ви що ж, підозрюєте мене?

— Не я. Працівники відділу внутрішніх розслідувань. Ви привернули до себе увагу.

У неї пересохло в роті.

— Проти мене розпочали... службове розслідування?

— Не знаю. Мені вони допіру дзвонили. Ви повинні негайно повернутися в Бордо.

Що ж, дорого їй коштуватиме ця історія. Набагато дорожче, ніж просто кривда. Відділ внутрішніх розслідувань порпатиметься в її житті. Піднімуть матеріали з Орлеана, дізнаються про її методи на грані законності. З'ясують, що в неї проблеми із психікою. Витягнуть на Божий світ скандал довкола її батька та його минулого...

У вухах знову зазвучав голос Деверса. Начальник промовляв теплим батьківським тоном.

— Я надам вам підтримку, Анаїс. Не беріть усе це близько до душі. Ви ще така молода...

— Та йдіть ви під три чорти!

Вона урвала розмову. І відразу ж замок відімкнувся. То був Кроньє. Кремезний бородань, що мав швидше добротливий вигляд. На вустах у нього була глузлива посмішка, яку не могли приховати шпакуваті вуса.

— Добряче ви мене пошили в дурні.

Він промовляв лагідно, та Анаїс відразу ж насторожилася: що він там надумав?

— У мене вибору не було.

— Чому ж не було? Ви могли б щиро мені розповісти, як воно все насправді.

— І ви послухалися б мене?

— Гадаю, вам пощастило б переконати мене.

Кроньє узяв стільця, обернув його і сів задом наперед, поклавши на спинку руки.

— Що далі?

У тому запитанні не було і дрібки іронії. Швидше добротлива втома.

— Поверніть мені теку зі справою Ікара, — сказала вона. — І дайте попрацювати з нею ще ніч.

— Навіщо? Я вивчив усі матеріали напам'ять. Ви не знайдете в них нічого нового.

— Я дізнаюся, що саме шукав у них Януш. Чому він пішов на такий ризик, щоб їх роздобути. Заліз до кабінету судді...

— Я щойно розмовляв із нею телефоном. Прокуратура погрожує звільнити її від розслідування цієї справи.

— Чому?

— Бо базікала із працівницею поліції, що не мала офіційного доступу до розслідування. Бо лишила відімкнутим свого кабінета. Бо не зберігала теку зі справою у замкненій шафі. Ось вам три причини. Обирайте яку завгодно.

Анаїс на мить замислилася. Суддя виявилася чудернацькою жіночкою. За обідом вона справді тріщала мов сорока, не дала їй і рота розтулити. А тепер їй добряче накрутять хвоста.

— Дайте мені справу, — повторила вона. — На одну ніч.

Кроньє знову всміхнувся. Він скидався на великого плюшевого ведмедика, пошарпаний, але загалом симпатичний.

— Що він робить, цей ваш утікач?

— Шукає винного.

— А хіба це не він винний?

— Я від початку не вірила в те, що він винен.

— А як же бути з його відбитками на вокзалі в Бордо? І вся ця брехня? І втеча?

— Назвімо це ланцюговою реакцією.

— Бачу, ви йдете проти течії.

— Дайте мені одну ніч! — наполягала вона. — Замкніть тут, у кабінеті. І завтра вранці я скажу вам, куди подався Фрер.

— Фрер?

— Я хотіла сказати, Януш.

Майор дістав із кишені невеличкого записника і жмут ксерокопій і поклав усе це перед Анаїс.

— Неподалік від суду в житловому будинку знайшли під східцями торбу. У ній були особисті речі чоловіка, якого ми шукаємо. Папери на ім'я Фрера. Ви маєте рацію. Він провадить розслідування.

Кроньє перевернув ксерокопії так, щоб Анаїс могла прочитати текст.

— Це звіт про розтин Цевана Сокова. Не знаю, як він його доп'яв.

Вона простягнула руку до записника, та Кроньє накрив його своєю плюшевою лапою.

— Я надішлю вам повне досьє у справі Ікара. Хоч що ви знайдете там, хоч про що здогадаєтеся, про всі свої міркування ви повинні сповістити мене. Потім поїдете в Бордо. І більше не наблизетеся до цієї справи й на крок, затямили? Подякуйте, що я умовив колег не подавати на вас скаргу за побої.

Вона, мов автомат, повторила:

— Завтра вранці. Скажу вам усе, про що дізнаюся. І поїду в Бордо.

Кроньє прибрав долоню із записника і підвівся.

Ніхто з них не вірив у щирість тієї обіцянки.

Януш стояв біля вікна готельної кімнати. Він був похмурий.

З королем каналізації він розлучився десь о п'ятій вечора, біля Єра. Умовив одного таксиста відвезти його до Ніцци. Водій, що був із Бе-дез-Анжа, саме повертався додому. За чотириста євро той погодився подолати разом із пасажиром сто п'ятдесят кілометрів поміж двома містами, узявши на себе оплату бензину і дорожнього мита.

Під час мандрівки він знай вихваляв найбільшу подію — карнавал, що відбувався в Ніцці, й сьогодні, 19 лютого, супроводжувався найбільшим святкуванням. Такого його пасажир ще не бачив! Розмальовані повози, квіткова битва, феєрверки та інші розваги триватимуть аж шістнадцять днів!

Януш не слухав його. Він міркував над тим, як використати цю обставину собі на користь. У місті буде сум'яття. Юрби людей на вулицях, багато хто в машкарі. Галас, яскраві барви, а головне, метушня. І вдень, і вночі. Поліція і сили правопорядку зі снаги вививатимуться, щоб не допустити помітних порушень. Що ж, із його погляду, це не так і погано.

Аж от вони прибули до міста. Там Януш зрозумів, яку дурню казав таксист. Він пообіцяв йому карнавал, як у Ріо. А Януш побачив безлюдне і холодне місто, що поринуло в зиму сплячку. Він поселився в готелі середнього класу під назвою «Модерн», на бульварі Віктора Гюго. І тепер стояв біля вікна, споглядаючи порожню вулицю, що лежала внизу, облямована кипарисами та пальмами. Ніцца понад усе скидалася на курортне місто, та її будинки і вілли, де перемішалися епохи й архітектурні стилі, не за-

лишали ніяких ілюзій: він потрапив сюди під час мертвого сезону.

Зате йому згадалися деякі відомості про Ніццу, які цілком узгоджувалися з тим, що він бачив. Місто вважалося притулком пенсіонерів, воно було напхане спостережними камерами і тут роєм роїлися працівники приватних охоронних агенцій. Крім моря і сонця, його буржуазне населення здобувало за свої грошенята безпеку і спокій. Людині, що ховалася від правосуддя, гіршого місця й обрати не можна було...

До притулку «Розкаяних грішників» Арбура він уже дзвонив. Автовідповідач сповістив його про номери мобільного телефона Жана Мішеля. Коли він набрав його, то почув голос, що був справжнісіньким символом цього закладу. У ньому звучали віра, доброта і милосердя. Януш зрозумів, що йому не пощастить видати себе за поліція. І вигадав іншу версію. Він колишній волоцюга, що дружив із Бляшаним. Нещодавно дізнався, що його приятель доживає останні свої дні в притулку Арбура, і захотів побачитися з ним, може, востаннє. Жан Мішель трохи подумав і звелів йому прийти завтра о дев'ятій ранку.

Януш відійшов од вікна й окинув оком своє помешкання. Ліжко, шафа, ванна, що трохи більша від шафи. Штора була відсунута, і в люстрі над умивальницею, ледь-ледь освітленому відблисками неонові вивіски готелю, він побачив своє відображення. Примара в чорному костюмі, що просмерділася каналізацією. За душею в нього нічого не лишилося, крім одного скарбу — теки з паперами, із яких він дізнався лише ім'я присмертного бурлаки...

Та примара хотіла їсти. Від самісінького ранку, після сніданку в безплатній їдальні, він і ризи не мав у роті. Але хіба варто ризикувати, виходячи надвір? Він подумав, що варто-таки. Вийшов із готелю і звернув ліворуч, навмання, орієнтуючись за світлом ліхтарів. Уздовж вулиці тягнулися вілли, збудовані в стилі відвертої еkleктики: тут були й еркери, й орнамент паладіанського стилю, і мавританські вежі, й ліплення... Та, попри ту вибухову суміш, усе воно справляло враження пихатої байдужості. Схоже на Північну Італію чи Швейцарію. Значить, подумалося йому, він був у цих країнах...

На проспекті Жана Медсена була відчинена ятка, що торгувала канапками. Він купив одну з шинкою і маслом і хутко подався

назад. Ноги випадково винесли його простісінько на Англійську набережну. Кам'яниці, що вишикувалися тут, скидалися на англійські будинки. Покрівлі у вигляді маківок, рожеві мури, вікторіанські контури...

Він перетнув набережну і вийшов на берег. Невидний у сутінках прибій, глухо гуркочучи, котив до берега піняві буруни, що з гучним хлюпанням падали на пісок. Януш по-турецькому сів долі, подалі від ліхтарів, і з утіхою заходився жерти канাপку. Самотність давила на плечі нестерпним тягарем. Як же воно сталося, що в усьому світі в нього немає ні друга, ні спільника? Справжньої, живої жінки, а не примари вішалниці? Коли в пам'яті зринув цей спогад, єдиний, який здавався йому достеменним, він раптом збагнув, що тут може бути новий слід. Треба спробувати бодай щось дізнатися.

Його думки урвало квиління поліційної сирени, що долинуло здалека. Невже поліцаї вже вистежили його в Ніцці? Ні, цього не може бути. У темряві так само гучно дихало море, і в його ритмічному подиху відчувалася похмура могуть. Так і його доля, подумав собі Януш, є вічне повторення того самого...

Розслідування, що він оце провадив, було не перше. Може, він уже багато разів ходив цим колом. Та, гублячи пам'ять, мусив знову і знову повертатися назад. Сізіф, який устряв у двобій із безжальним часом. Він мусить знайти ключа до розгадки до того, як вибухне нова криза і черговий напад амнезії зітре його знання, як ото вода стирає написи на піску...

Колись раніше — *коли?* — він читав книжку французького філософа і психолога XIX століття Жана-Марі Гюйо, що помер від сухот у тридцять три роки. Автор, ніби передчуваючи свою ранню смерть, із юних літ працював над цим твором. Десяток томів, тисячі сторінок, присвячених вивченню проблеми пам'яті.

Ось що писав Гюйо:

«Розкопуючи міста, засипані попелом Везувію, науковці знаходять під ними, в глибині, сліди інших, раніших поселень, теж зруйнованих, поселень, що зникли з лиця землі. Приблизно те саме відбувається і з нашим мозком. Життя в теперішності заповищує, не стираючи, минуле життя, що служить йому опорою і прихованою підвалиною. Поринаючи в себе, ми враз губимося поміж цими уламками...»

Януш підвівся і подався назад до готелю. Настала пора поринути в катакомби власної свідомості. Узятися до археологічних розкопів. Відшукати в глибинах своєї пам'яті мертві міста.

Рішення прийшло до Анаїс Шатле о 5.20 ранку. Підтвердження тому здогадові здобула вона о пів на шосту. А о 5.35 вона вже дзвонила Жану-Люку Кроньє. Поліцей не спав — складав план розшукових заходів із виявлення в Марселі та його околицях Віктора Януша. Він перебував у приміщенні жандармської дільниці, розташованій на шосе А55, яке тягнулося уздовж узбережжя.

— Я знаю, де тепер Януш, — збуджено сказала вона.

— І де?

— У Ніцці.

— Чому в Ніцці?

— Бо Крістіан Бюїсон на прізвисько Бляшаний доживає там свої останні дні.

— Ми шукали Бляшаного декілька місяців. Та він наче крізь землю провалився. Напевно, він уже вмер. Його смерть ніде не зареєстрували, бо в нього не було документів.

— Бляшаний спершу втік до Тулона, а звідтіля його переправили до Ніцци. Там він тепер і перебуває. Живе у добродійному закладі для безнадійно хворих.

— Звідки ви це знаєте?

— Я продовжила розслідування з того місця, на якому ви зупинилися. Зателефонувала лікареві, що лікував Бляшаного в Марселі. Його звати Ерік Еношсберг, і він належить до асоціації «Вуличні лікарі».

— Я сам його допитував. Що він вам сказав?

— Що оглядав Бляшаного в Тулоні в січні, а потім влаштував його в госпіс братства «Розкаяних грішників» Арбура.

Кроньє декілька секунд мовчав, осмислюючи новину. Либонь, імена, назви і дати багато йому говорили.

— Навіщо Янушеві туди їхати?

— Бо він ішов тим самим шляхом, що і я. Учора десь о шостій вечора він телефонував Еношсбергові. Видав себе за поліцейя. Треба негайно їхати до Ніцци. Януш там!

— Не поспішайте. Ми з вами, здається, уклали угоду.

— А ви хіба не втямили, що я за подарунок?

Кроньє пирхнув.

— Я второпав, хто ви така, тієї ж миті, коли ви переступили поріг мого кабінету. Розбещене дівчисько, якому бракує в житті го-стрих відчуттів. Донька заможних батьків, що пішла працювати до поліції на зло татові й матінці. Фіфа, якій начхати на закон, хоч вона мала б захищати його.

Анаїс глитнула слину.

— Це все?

— Ні, не все. Зараз ви навіть не представник поліції. Ви — правопорушниця, яку затримали і залишили під мою відповідальність. Мені телефонували з відділу внутрішніх розслідувань. Вони збираються надіслати до Марселя бригаду, що допитувати-ме вас.

У горлі в неї пересохло. По скронях цідилися краплі поту. Отож, її вирішили покарати для прикладу. Та сила тяжіння була вже не владна над нею. Від усвідомлення того, що вона знайшла відгадку, в неї наче крила повиростали.

— Випустіть мене. Поїдемо зараз же до Ніцци. Підстеремо Януша в «Розкаяних грішниках» і разом привеземо його сюди.

— А далі що?

— Ви напишете в рапорті, що я допомогла вам провести арешт. Що моя сумнінність не викликає сумніву. Лаври переможця дістануться вам. А я зможу виправдатися.

Запало мовчання. У тиші, здалося Анаїс, щось клацнуло, наче перезарядили пістолета.

— Я заїду за вами.

— Покваптеся.

— Мені потрібно лишити тут розпорядження. *Capito?*¹

— Він знову втече від нас!

— Не хвилюйтеся, — відказав Кроньє. — Ми попередимо «Грішників». Я знайомий із ними. В нас у Марселі є їхній відділ. Крім того, я зв'язуюся з поліцією в Ніцці...

— Тільки не влаштовуйте засідки перед Арбуром! Януш відчує пастку.

— Та невже! Знаєте, Ніцца — це своєрідний Форт-Нокс. Там ка-мери на кожному кроці. Поліцаї на кожному розі. Йому не втек-

¹ Втямили? (італ.) — Прим. пер.

ти, повірте мені. А зараз викличте когось із моїх людей. Нехай принесуть вам кави. Я заїду по вас за півгодини.

— Скільки часу треба буде, щоб дістатися до Ніцци?

— Година з чвертю, якщо їхати швидко. Гайда.

І він поклав слухавку. Анаїс так і зробила, як він сказав. Якийсь лейтенант випустив її й провів до їдальні для поліцаїв. Працівники обурено зиркали на неї. Вона перепрошувала і, принижено всміхаючись, намагалася пояснити все, та це мало допомогло — на неї й далі дивилися як на психопатку з Бордо, що з доброго дива кинулася на колег із кулаками. Вона сіла в куточку, вирішивши не звертати уваги на ворожі погляди.

Перший ковток кави справив таке враження, наче вона глитає рідку пітьму. Збудження заступила млява байдужість. Вона замислилася. Чи правильно робить вона, переслідуючи Матіаса Фрера? Бо якщо його заарештують, то звинуватять у вбивстві...

Уночі вона не лише вздовж і впоперек вивчила матеріали у справі Ікара. Вона дуже уважно ознайомилася з Янушевими нотатками. Від самого початку в неї з'явилося невиразне відчуття, що в них є щось дуже важливе. Фрер, він же Януш, не був ні облудник, ні маніпулятор. Він керувався найщирішими намірами.

Як і Патрік Бонфіс, він був «пасажир без багажу».

Нотатки, хоч і написані для особистого користування, не залишали місця для сумнівів. Вона вміла читати поміж рядками. Обидві особистості цієї людини сформувалися внаслідок психотичної втечі. Фрер, він же Януш, провадив слідство не лише щодо вбивства. Він шукав самого себе. Намагався проаналізувати кожну свою особистість, щоб дійти до первини, своєї справжньої особистості.

На сьогодні йому пощастило тільки встановити хронологічну послідовність подій останніх місяців. Із січня до теперішнього часу він був Матіасом Фрером. З кінця жовтня до кінця грудня — Віктором Янушем. А ким він був *передніше*? Він шукав відповідь на це запитання, і його гризла страшenna підозра. Це він убив Міно-тавра? Ікара? Хто він — мисливець чи дичина? Чи те і те купи?

Мета, що її він перед собою поставив, виходила далеко за межі його можливостей. Досі йому таланило, як і кожному новачкові, але його могла наздогнати у будь-який момент якась заблукана куля або ті таємничі люди в чорному, яких він у своїх нотатках називав «чиновниками», натякаючи на їхню поведінку політичних хижаків.

Фрер згадував також про вуличну ватагу, що хотіла його забити в Марселі. Уперше в грудні, коли його затримали як учасника бійки, і вдруге 18 лютого. Він зумів зловити одного нападника і витрясти з нього інформацію. Зарізяк найняли ті ж таки вбивці в чорному. Треба терміново допитати цих розбишак із Бугенвілю. Вона обов'язково скаже про це Кроньє дорогою до Ніцци, вона...

— Анаїс!

Вона кинулася зі сну. Гладкий поліцейя тряс її за плече. Вона й не помітила, як заснула простісінько в кріслі в ідальні. У прохилені двері видно було, як туди й сюди вештаються поліцаї. Зміна нічного чергування.

— Котра година?

— Двадцять на восьму.

Вона схопилася на ноги.

— Запізнююся!

— Ми будемо там за годину. «Грішники» знають. Тамтешня поліція вже на місці.

— Я ж казала вам!..

— Наші люди в цивільному. Я добре їх знаю.

— Ви сказали їм, що Януш озброєний?

— Часом мені здається, ніби ви вважаєте мене бевзем. Чекаю вас у машині.

Анаїс піднялася до кабінету, взяла куртку і пішла до вбиральні. Підставила голову під теплу воду. У скронях гупало. Її нудило. Зате застуда минулася.

На порозі дільниці вона з утіхою вдихнула холодного повітря. Кроньє вже сидів за кермом. Вона роззирнулася: інших авт не видно. Ніякої кавалерійської атаки. Ніякої важкої артилерії. Вони поїдуть туди вдвох. Ця ідея їй сподобалася.

Вона попрямувала до авта, коли ж це в кишені задзеленчав телефон. Вона спробувала дістати його, впустила додолу і нагнулася, щоб узяти.

— Алло!

— Це Ле Коз.

Те ім'я прозвучало для неї, наче вітання з іншої планети.

— Я з приводу «Метиса».

— Що?

Анаїс ніяк не могла зміркуватися. Кроньє вже запустив двигуна.

— Уночі бачився з цим журналістом. З Патріком Коскасом. Він копав глибше, ніж інші.

— Що копав? Про що ти?

— Про «Метиса», про що ж ще!

— Слухай, я страшенно поспішаю, — процідила вона крізь зуби.

— Він розповів мені приголомшливі речі. Як він каже, «Метис» ніколи не поривав із військовими.

— Ми можемо побалакати про це згодом?

— Ні, не можемо. Коскас каже, що концерт провадить хімічні дослідження в царині створення препаратів психотропної дії, які вкрай пригнічують людську волю. Щось на кшталт сироватки правди.

— Якщо крім цих байок, у тебе нічого нема, то зателефонуй пізніше, гаразд?

— Анаїс, це ще не все.

Вона здригнулася. Ле Коз ніколи не називав її на ім'я. І це звернення її не потішило. Навпаки, воно перелякало її.

— Коскас роздобув перелік акціонерів.

Кроньє вже розвертався. Анаїс побігла.

— Я зателефоную тобі! Зараз і справді не можу...

— І в тому списку я знайшов одне знайоме прізвище.

Вона завмерла, вже відчиняючи дверцята авта.

— Чиє?

— Твого батька.

— Мушу вас попередити, що в нього негаразд із головою.

Жан Мішель очікував Януша біля ґанку притулку Арбура. Будинок помітно вирізнявся на тлі решти споруд проспекту Республіки. Сучасний дім, помальований сонячними тонами. Темно-жовтий. Світло-жовтий. Яскраво-жовтий. Трохи дивно, як на місце, куди приходять умирати. Та ще більше здивувала Януша поведінка «розкаяного грішника», що зустрів його. Він страшенно нервував. Невже він про щось здогадався? Може, читав ранкові газети і бачив його світлину на першій сторінці? Гаразд. Хоч як воно там є, відступати вже запізно.

Януш подався за своїм проводирем до холу, де на стіні висіла біла табличка з червоним хрестом і написом «МОЛИТИСЯ. ДІЯТИ. ЛЮБИТИ». Вони мовчки попрямували по східцях нагору. Януш ніс із собою портфеля з паперами. Повертатися до готелю

він не збирався. Простуючи за «грішником», він уважно розглядав його. Він очікував побачити дідугана з білою бородою, убраного в рясу з каптуром і підперезаного мотузком. Жан Мішель був спортивного вигляду чоловік років п'ятдесяти у светрі та джинсах, коротко підстрижений, в окулярах із металевою оправою.

Вони звернули до напівтемного коридора, куди світло проминалося тільки крізь вузьке віконце під стелею. Сіра лінолеумна підлога в них під ногами лисніла, наче річка. У будинку стояла гнітюча тиша. На голих стінах не висіло ні плакатів, ні табличок. Нічим не пахло. Ніщо не вказувало на призначення цих приміщень. Якби сюди забрів випадковий чоловік, то подумав би, що потрапив до відділу соціального забезпечення чи до податкової інспекції.

Жан Мішель зупинився біля одних дверей і обернувся до відвідувача. Він стояв на світлі, взявшись у боки, і в його позі було щось владне. Наче для Януша настав день Страшного суду.

— З огляду на його стан, я даю вам десять хвилин.

Януш мовчки вклонився. Мимоволі він пройнявся якоюсь поборністю. Жан Мішель постукав у двері. Ніхто не відгукнувся. Тоді він дістав в'язку ключів.

— Певне, він на балконі, — сказав він, одмикаючи двері. — Він любить там сидіти.

Вони увійшли до приміщення — типового помешкання-студії, осяяного вранішнім сонцем. Рипів під ногами розсохлий паркет. На обклеєних світлими шпалерами стінах не було ні картин, ні фотографій. Ліворуч був куточок, де видніла стерильно чиста кухня.

Чистота була суцільна.

Все блищало.

Відавало холодом, як у лабораторії.

Жан Мішель тицьнув пальцем на прохилені балконні двері. За ними спиною до них сидів у шезлонзі чоловік. «Розкаяний грішник» промовистим жестом розвів руки: не більш як десять хвилин. І відступив навшпиньки, лишивши Януша за кілька метрів од чоловіка, якого він марно шукав упродовж останніх двох діб.

Не випускаючи з рук портфеля, Януш пройшов уперед. Укритий до підборіддя пледом, Крістіан Бюїсон сидів, підставивши лице сонцю. Балкон виходив на вулицю. Широкого овиду звідсіля не відкривалося — заважав будинок, що стояв напроти. Звукове тло забезпечували авта, що проїздили повз дім, і деренчливі трамваї.

— Привіт, Бляшаний.

Старий і не поворухнувся. Януш ступнув через поріг і став напроти нього, спершись на перила. Бюїсон звів очі, в яких не було й тіні подиву. Вигляд був у нього жажливий — не людина, а жива мумія.

— Ти прийшов мене забити? — нарешті прохрипів він.

Януш узяв складаного стільця, що стояв поруч, обернув його і сів коло Бляшаного, спиною до вулиці.

— Нащо мені тебе вбивати?

Обличчя дідугана оживилося чи то гримасою, чи то посмішкою, розпізнати було неможливо... Крізь шкіру просвічували хлялі м'язи і мертві сухожилля. Тьмяний погляд згаслих очей на силу просягав із глибини очниць. Шоки, порослі сивою щетиною, робили його схожим на дикобраза, що викупався у живому сріблі.

— Я хочу побалакати про те, що сталося в каланці Сорм'ю.

— Авжеж.

Він виголосив те слово змовницьким тоном. Майже змовницьким. Тієї миті Януш збагнув, що нічого не витягне з цього тлінного мерця. Уявити собі, пройти такий шлях — і заради чого? Перед ним сиділа людська руїна. Божевільний, що згубив рештки глузду, та навіть перед лицем смерті ще хитрував. Янушеві хотілося викликати у своїй душі бодай краплю співчуття до цього старого негідника, та він розумів: якщо покине цей заклад без нової інформації, то його життя і шеляга щербатого не варте буде.

— Ти прийшов мене забити?

Януш сіпнувся — все це скидалося на повторення того самого кіноепізоду — і терпляче повторив:

— Нащо мені вбивати тебе?

— Та й то правда, — зареготався Бляшаний. — Знаючи, скільки мені лишилося... — Плямкнув губами і пробурмотів: — Хутчій би...

Януш нахилився до нього. Він уважно слухав, навіть дихати перестав.

— Вранці й подамся... Допіру сонце засяє. Тепер у нас зима, еге ж? Ото годині о восьмій...

Бляшаний замовк. Януш запитав:

— Що ти робив того дня?

Дідуган звів брову. В його очах Януш побачив жадібний пошук.

— Хильнути в тебе є?

Чому він не подумав про це раніше? Універсальна валюта поміж волоцюгами!

— Розкажи все, що знаєш, і я піду по плящину, — відказав він.

— Еге ж, брешти мені!

— Розкажи, що там сталося!

Бляшаний знову поплямкав губами. Звук був такий, наче переламали сигару. Що він там жував? Може, слова, які збирався виплюнути?

— У мене дар, — прошамкотів він нарешті. — Я відчуваю, коли людина помре. У повітрі висить магнетизм. І він міняється. А я його відчуваю, бо в моїй голові залізяка. — Він тицьнув собі пальцем у чоло. — Я наче знахар. Тільки без чарівної палички. Уторопав?

— Уторопав. Того ранку в бухті загинув хлопець.

— Я йшов стежиною. Дістався до берега. Там було до холери водоростей. І різного сміття з моря...

Бляшаний замовк і заходився знову плямкати губами. Хоч було яскраве сонце, він дригонів од холоду під тим пледом. Гамір надворі став гучніший. Цього разу в Янушевій душі поворухнулося спочуття. Нещасний волоцюга доживав останні дні, якщо не години... У тому помешканні було тепло. «Розкаяні грішники» робили добре діло. Бо дозволити собі померти під сонцем Ніцци може лише небагато старих людей. Заможних старих людей.

— Що ти побачив на березі?

— Не на березі. На скелях.

Бурлака дивився просто перед собою. Певне, бачив ту давню сцену. Його запалені бляклі очі висихали, наче розтулена черепашка на сонці.

— Там був янгол... Із крилами. Гарний. Великий. Та він згорів. Зблизько підлетів до сонця...

Може, Бляшаний і зсунувся з глузду, та він був на місці злочину тоді, коли той скоївся. Януш теж задригонів, хоч у спину й пекло сонце. На превелику силу він стримався і не згріб дідугана за барки, щоб витрусити з нього правду. А правда була тут, поруч, тільки руку лишилося простягнути.

— А біля янгола хтось був? Ти когось там ще бачив?

Бляшаний звів на Януша каламутні очі, що були наче затоплені трясовиною.

— Авжеж, бачив. Був там один чолов'яга.

— Та й що він робив?

— Молився.

Оце несподіванка!

— Як це — молився?

— Стояв навколішки біля янгола. І повторював те саме слово.

— Яке слово? Ти почув його?

— Та ні, нічого не чув. Далеко був. Та я прочитав по губах. Я вмію читати по губах. Давно навчився, коли працював у центрі для глухонімих...

— Що він казав? Що він казав, дідько б тебе вхопив?

Умирущий дідуган зареготався і зіщулився під пледом. Януш почувався рибиною, яку зловили на гачок. Цієї миті він помітив, що прямо в них під балконом уся вулиця заповнювалася музикою або, точніше, гупанням. Якщо то й була музика, то чудернацька якась, майже пародія. Вона скидалася на маячню. Та вона означала, що в місті розпочався карнавал.

Януш змусив себе заспокоїтися і прошепотів дідуганові на вухо:

— Послухай, Бляшаний! Я приїхав здаля, щоб побалакати з тобою. Скажи, що казав той чоловік, який молився коло янгола. Яке слово він повторював?

— Російське слово.

— Російське?

Бляшаний витягнув з-під пледа свого зашкарублого пальця й заходився вибивати ним такт.

— Чуєш? Карнавал.

— Яке слово він повторював?

Бляшаний знай стукав по підлокітнику кощавим пальцем.

— ЯКЕ СЛОВО?

— Він весь час торочив: «*мотрійка*»...

— Що це означає?

Напівживий мрець підморгнув йому.

— Ти прийшов мене забити?

Януш ухопив його за руку, вкриту пледом.

— Боже милий, та нащо мені вбивати тебе?

— Бо той чолов'яга, що молився, то був ти, падло!

Януш випустив руку й позадкував до поручнів. Музика звучала дедалі гучніше. Вона перекиривала вуличний гамір. Від неї аж балкон вібрував.

Бляшаний тицьнув у нього пальцем.

— Ти вбив янгола. Ти забив його і спалив, бо ти чортяка. Посланець сатани, ось хто ти!

Януш мало не впав. Йому довелося вчепитися за балконні поручні. Тільки зараз він збагнув, що довкруги щось не те. У карнавальну мелодію вплелися сторонні звуки. Квиління сирен. Вони перекрикували гамір карнавалу. Брали гору над вуличним шумом.

Він обернувся лицем до шляху. Звідусіль з'їжджалися поліційні авта. На дахах крутилися ліхтарі, розсипаючи на сонці самоцвітні блиски. Грюкали, відчиняючись, дверцята. З них десятками вистрибували люди в одностроях.

Ухопившись обіруч за перила, Януш приголомшено спостерігав за тим видовиськом. Він помічав кожную подробицю. Поліційні рації. Червоні пов'язки. Зброю...

Натовп розступався перед ними.

Гальмували трамваї.

Назустріч поліцаям поспішали «розкаяні грішники».

Аж усі позадирали голови. Януш насилу встиг відступити назад. Коли він знову зиркнув на вулицю, то побачив Анаїс Шатле. Вона заряджала пістолета.

Він кинувся до лівого краю балкона, жбурнув униз свого портфеля, перекинув ноги через поручні й ухопився за ринву.

У вухах лунали звуки карнавалу й регіт Бляшаного. Він поліз ринвою, перебираючи руками й ногами, як мавпа. Коли руки геть застрягли, він плигнув у порожнечу і впав на тротуар. Від удару аж дух забило. Йому здалося, наче він усенькі костюмахи собі поламав. Покотившись по землі, він зумів звести голову і побачив, що всі входи і виходи до будинку заблоковані поліцією. Цього разу він таки влип.

Він упав біля вітрини і здивувався, що не відчуває ні болю, ні страху. Поліцаї почули гуркіт і оберталися до нього, вихоплюючи зброю. У світлі їхніх ліхтарів, слухаючи, як перегукуються сирени, він бачив, що вони полякалися так само, як і він. Якщо не дужче.

Цієї миті праворуч з'явився трамвай і затулив йому овид. З вікон на нього витріщилися здивовані очі пасажирів. Він зірвався

на ноги. Узяв портфеля і, бурмочучи «мотрійка», кинувся вперед, де лунала музика.

Усеньке його життя оберталось якимось дурнуватим жартом, який тривав задовго.

Він наздогнав трамвая, проскочив навскіс перед головним вагоном і ледь ухилився від іншого трамвая, що котився рівнобіжною колею. Якусь мить, оглухнувши від гуркоту, він мчав вузьким коридором поміж двома трамваями. Потім звернув ліворуч і побіг від колій. На притулок Арбура і юрби поліцаїв, які були позаду, він і не озирнувся, хоча не сумнівався, що вони женуться за ним.

Він знав, що буде далі. Усе це з ним уже бувало. Зараз із будинку повибігають поліцаї, зокрема й Анаїс. Вони поділяться на групи і почнуть прочісувати проспект Республіки і суміжні квартали. Викличуть додаткові автомобілі. Знову заквилять сирени, доправляючи чергову партію мисливців. І всі вони будуть полювати на ту саму дичину — на нього.

Він вибіг на майдан, де височіла біла статуя — пам'ятник якогось історичному діячеві. Януш на мить зупинився, щоб перевести дух. Побачив дерева. Церкву з античним портиком. Парасольки від сонця. Пішоходів, авта, пари за столиками каварень. Ніхто не звертав на нього уваги.

Він зосередився. Упершись долонями в коліна, уважно прислухався. Він ловив потрібний йому сигнал. Карнавальну музику. Квиління сирен заважали, та Януш усе ж таки зумів визначити, звідки вона долинає.

Він помчав широким проспектом, що відкрився праворуч. Голвне, дістатися до карнавальної юрми. А там він пірне в натовп і стане невидний... Не сповільнюючи бігу, він намагався думати. Та думки рвалися. Зізнання Бляшаного, що Януш був коло Ікара. «Мотрійка». Забагато питань. І, як і раніше, жодної відповіді. Сам не тямлячи, він бурмотів під носа:

— Мотрійка... Мотрійка... Мотрійка...

Що ж воно означає, це слово?

Він гнав, не збавляючи ходу. Тепер перехожі почали на нього озиратися. Певне, вони вже здогадалися про зв'язок між квилінням сирен і чоловіком, що задихався від бігу. Раптом ліворуч з'явилася вузька вуличка, захиращена людом і забудована крамничками.

Вона йшла паралельно до проспекту. Допомагаючи собі ліктями, Януш промикнувся в юрму, в самісіньку її середину.

І відразу ж перенісся до Марселя.

До лабіринту кварталу Панье.

Певне, це давня частина Ніцци.

Озиратися і міркувати, куди це його занесло, було ніколи. Треба просто рухатися на звук барабанів — у них Янушеві вчувався пульс великого міста. На бруківці була сила-силенна яток. У них торгували парасольками, валізками, сорочками. А ось іще один майдан. Тут містився рибний ринок. Потім ще одна вуличка, ще вужча і темніша. Від її каміння наче струмували пахощі фруктів...

Музика лунала дедалі ближче.

Музика порятує його.

Він, як і раніше, не озирався. Не знав, чи зумів змити поліцію, чи вона ось-ось мала згребти його. Праворуч відкрився прохід до східців, затиснутих поміж домами зі штучного мармуру. Він спустився в діл і знову опинився на сонці, наче виринув із ночі в день. Ще один проспект. Звук сирен подаленів. Ніяких авто з ліхтарями. Лише трамваї, що рухалися праворуч і ліворуч від розділової смуги на шляху, майже впритул до газону тротуару.

Музика гукала його з протилежного боку дороги.

Януш збавив ходу. Перетнув проспект по діагоналі, намагаючись нічим не виділятися з гуляючого натовпу. І попрямував уздовж садів, де росли пальми, а посеред моріжків стояли статуї. Він ішов на звуки музики. Тепер він упізнав мелодію і тихо промовив уголос назву пісні. «Ай гота філінг»¹ у виконанні гурту «Блек айд піс». Недбалою ходою, застромивши руки в кишені й опустивши голову, він поминув парк. Посипані галькою доріжки. Густі чагарі. Подружжя з дітлахами на лавочках. До мети залишалося небагато. На що він розраховував? Стати учасником святкової ходи? Заховатися під трибунами?

Ледь він покинув територію парку, як надії його згасли. Доступ до ходи затуляли металеві огорожі й нашвидкуруч збиті трибуни для глядачів. Біля них вартували поліцаї й охоронці, що стежили за дотриманням ладу. Не розмірковуючи, Януш пірнув у юрму, що рухалася до пронумерованих воріт. У нього був єдиний шанс —

¹ «У мене таке відчуття» (англ.). — Прим. пер.

загубитися в натовпі. Разом із рештою пройти контроль, показавши квитка.

Ось і каси. Над ними висів великий плакат: «КАРНАВАЛ У НІЦЦІ. НАЙЛІПШИЙ НА БЛАКИТНІЙ ПЛАНЕТІ». Перед віконцями майже не було черг. Квиління сирен не долинали сюди, бо його перекрикувала музика.

- Один квиток, будь ласка.
- На трибуну чи навстоячки?
- Навстоячки.
- Двадцять євро.

Януш пірнув у юрму глядачів, що зібралася під залізними балками, які підтримували трибуни. Вочевидь поліцаї покидали свої пости. Кожен притуляв до вуха рацію і на ходу діставав із кобури зброю. Отож, вони отримали сигнал тривоги.

Януш дістався до воріт із номером, що був на його квитку. Гамір довкола був оглушливий. Контролери забрали в нього квитка і пропустили досередини. В обличчя йому вони й не глянули. Контролери звернули всю увагу на метушню поліцаїв.

Пощастило.

Він увійшов за огорожу.

Йому потрібно було кілька секунд, щоб оцінити обстановку. Одна напроти одної були розташовані дві трибуни, наповнені галасливим людом. Широкий прохід лишили для пересувних установок. Більшість глядачів не сиділа, а стояла, гучно плещучи в долоні. Дітлахи розважалися, путаючи батьків стрічками серпантину. Поміж рядами вешталися танцівники в костюмах жаб, простягаючи перед собою перетинчасті лапи. Принцеси в довгих сукнях задирали спідниці, відкриваючи смугасті колготки.

Та, звісно ж, головною була хода.

П'ятиметрова яскраво-блакитна сирена з помаранчевими косами розмахувала численними кінцівками. Інтенсивністю барв вона скидалася на сліпучу блакить із полотен Іва Кляйна. В Януша промайнула чудернацька згадка. Джерелом натхнення під час творення «Міжнародного блакитного кольору Кляйна» художникові послужило небо Ніцци. Довкола сирени в повітрі маяли наповнені гелієм медузи. Два кити, що прилаштувалися обабіч її хвоста, співали пісню. За повозом танцівною ходою простували дівчата в лускатих костюмах.

Януш стояв поміж глядачами і, затиснувши портфеля під паховою, старанно ляскав у долоні й підспівував акторам. Вряди-годи він насторожено роззирався довкруги. Поки що поруч не видно було людей в одностроях або з червоною пов'язкою на рукаві. Замість них нескінченною лавою ішли танцівники, жонглери і мажоретки, яких глядачі засипали конфеті та серпантинном. Потім розпочався парад велетенських князівен. Під їхніми червоними, жовтими і блакитними сукнями заввишки декілька метрів ховалися вози, тож князівни линули над юрбою у хмарах строкатих паперових пацьорок.

Януш аж пильність згубив, розглядаючи їхні розмальовані обличчя і діадеми, що прикрашали їхні коси.

Коли він відірвав од них погляд, у натовпі вже аж кишіло поліцаями.

Вони з'являлися біля кожного входу на трибуни. Промикалися поміж рядами. Ішли вздовж натовпу стоячих глядачів. Затесалися серед жаб і жонглерів. Охопленій несподіваним поривом, Януш кинувся в самісіньку гущу ходи й опинився в гурті акробатів. У кожного з них до спини була припнута кулька у формі якогось птаха. Що ж, його заарештують у курнику.

Майже в паніці він пішов проти течії і небавом зустрів наступного воза. Над ним обертався велетенський огризок яблука, довкола якого були якісь жажливі ляльки, що являли собою щось проміжне поміж людиною і щуром. Враження посилювали перебрані щурами люди, які витанцьовували біля повоза.

І раптом сталося неймовірне.

Щури з людськими головами, як і передніш, танцювали довкола свого огризка, аж Януш побачив ляльку, що зображала його самого. Звісно, в карикатурному, спотвореному вигляді, та не було сумніву, що саме його-таки, нікого іншого.

Він остовпів, намагаючись уторопати, як це таке могло статися, аж із воза пролунав голос:

— Хлопці, Нарцис тут! Нарцис повернувся!

Януш звів очі на пасажирів повоза. Один із них, у костюмі щура, тицяв на нього вказівним пальцем.

— Нарцис! Нарцис приїхав!

Решта заходилася дружно скандувати:

— НАР-ЦИС! НАР-ЦИС! НАР-ЦИС!

Один із тих навіженців простягнув йому руку. Піднатужився і допоміг Янушеві вилізти на воза. Йому відразу ж запропонували машкару з гострим писком, яку він хутко нап'яв на себе. І вмить став щуром в юрбі інших щурів. Потім заходився витанцьовувати довкола воза, заробивши свою частку серпантину і конфеті.

Попри приголомшення він намагався проаналізувати ситуацію. Януш умів розрізняти людей із психічними відхиленнями. Щуряча згряя складалася з пацієнтів психлікарні. Розумово відсталі індивіди. Певне, головний лікар запропонував їм покататися на власному повозі й узяти участь у карнавалі зразка 2010 року.

Та це було ще не все. Вони впізнали в ньому свого. Нарциса. Психічно хворого чоловіка, що перебував на лікуванні в одному з таких закладів. Випадок привів його туди, де його чекала зустріч зі своєю попередньою особистістю. Може, і достеменною. Хоч як дивно, він відчув полегшення. Він зможе залягти на дно. Вилікуватися. І весь цей жах припиниться...

Та поки він весело ляскав у долоні в такт пісні Леді Гаги «Бед романс», поліцаї шукали його в юрмі глядачів. Оглядали кожну людину. Нікому й на думку не спало звернути увагу на учасників вистави. І ще менше на платформу, де перебрані за щурів люди танцювали довкола яблучного огризка.

Тієї миті Януш помітив Анаїс. Вона розпихала глядачів і стискала колодку пістолета. На її обличчі, що здавалося заплаканим, був відчай. Йому закортіло злізти з повоза, підійти до неї й міцно обняти. Та один із його нових друзів ухопив його за руку, запрошуючи потанцювати рок-н-рол. Януш не став опиратися й заходився витанцьовувати так старанно, як тільки міг. Віз помалу ковтився вперед, провадячи його до нової долі. Долі навіженця.

Чимало було в нього можливостей порятуватися, та про таку він і не думав.

Він опинився в ковчезі божевільних.



Нарцис

Уривок шворки.

Уламок полістиролового поплавка.

Три шматочки пластмаси.

Дві бляшанки від кока-коли.

Уламок дзеркала.

Упакування від продуктів швидкого заморожування фірми «Конфіфрост».

Чотири клаптики невода по декілька сантиметрів завбільшки. Розмоклі у воді тріски...

— Не розумію, нащо тобі все оце... — сердито сказав Кроньє.

Анаїс нічого не сказала. Вона розглядала сміття, зібране на місці загибелі Ікара. Все, що море викидало на берег у каланці Сорм'ю, в радіусі двадцяти метрів довкола трупа. Ще вранці вона зажадала, щоб ці уламки принесли їй упаковані у пластик. І ось ця здобич у неї в руках.

— Наш криміналістичний відділ додав повного списка, — провадив поліцей. — Органіку, що зазнає тліну, не зберігали. Та й чимало всього вже викинули на смітник. Скажи, навіщо тобі воно?

— Хочу відправити на аналізи до експертно-криміналістичної лабораторії в Тулузі. Поглиблені аналізи.

— Ми недобре впорались?

Анаїс відкинула назад коси й усміхнулася.

— Просто я знаю там одного чоловіка. Може, щось і пощастить з'ясувати... Доказ. Чи бодай натяк на доказ.

— Ти занадто захоплюєшся телепрограмою «Експерти».

Вона мовчки звела очі на розташовані напроти екрани. На годиннику була 18.00. Вони сиділи в Центрі спостереження за ситуацією в місті. Приміщення кілька тижнів тому обладнали новітньою

апаратурою, що дозволяла передавати зображення з шестисот камер, розміщених у Ніцці. На картинці було видно, як Януш плигає з балкона будинку Арбура, спускається ринвою і котиться асфальтом, мало не потрапляє під трамвая, а потім тікає проспектом Республіки. Той запис прокручували і прокручували.

— Навіженець якийсь, — буркнув Кроньє. — Або фахівець.

— Та ні. Просто у відчаї. А це різні речі.

Обоє сиділи в глибоких фіолетових фотелях перед стіною, заставленою моніторами розміром 16 на 9 дюймів, і швидше скидалися на режисерів телешоу. Утім, Анаїс вважала, що часто вони щось таке і робили. Виставу лаштували. Уже півдня у студії, а результату нема.

Постійний зв'язок із поліцаями, що мали рації, а також вісімдесятьма патрулями, шість сотень спостережних камер із круговим оглядом і можливістю міняти масштаб зображення, прилади для читання автомобільних номерів — цілий арсенал засобів, і всі вони виявилися безсилими перед Янушем. Людиною неймовірного розуму і залізної волі. Чоловіком, що відчував усі пастки і вмів їх уникати.

На початку облави поліція і жандарми не сумнівалися, що вона закінчиться успішно. Ніцца — місто у Франції з найретельнішою системою спостереження. Та ще й на допомогу їм прибули сили з Канн, Тулона й дальших міст. Піші поліцаї, поліцаї на конях, на автах... Тепер моральний дух цих людей геть занепав. Вісім годин пошуків. Результату — нуль.

Цього разу Анаїс стримувала себе. Ніяких вибухів люті. Тільки крайня втома. Януш знову вислизнув у них із рук. Гаразд. Нехай.

— Як ти гадаєш, що він тепер робитиме? — не втерпів Кроньє.

— Мені треба побалакати з Бляшаним.

— Не кажи дурниць.

Вона мовчки допила каву. Після ранкової події Крістіан Бюїсон поринув у кому. У тяжкому стані його перевезли до лікарні швидкої допомоги. «Розкаяні грішники» Арбура подали скаргу на поліцію, звинувачуючи її в тому, що вона своїми недобре організованими насильницькими діями створила загрозу життю їхнього пацієнта.

Гіркий смак кави відповідав їй сьогоднішньому настроєві. Вона почувалася спустошеною. Наче земля після пожежі. Усе треба

починати наново. Поки що вона проклинала на всі заставки (що-правда, подумки) оте безталання, внаслідок якого провалилася операція. По-перше, на шосе А8 сталася автокатастрофа, що затримала їх на шляху до Ніцци. Вони прибули туди десь о дев'ятій годині. Відразу ж подалися на проспект Республіки і тут зрозуміли, що їх випередили інші групи, що вирішили погратися в Старські й Гатча, тобто оточили дім патрульними автомашинами.

А цього якраз і не можна було робити.

Потім посипалися ще прикросці. Їй зателефонувала суддя з Марселя Паскаль Андре. Зателефонував суддя Філіпп Ле Галь із Бордо. Телефонував Деверса. Телефонні дзвінки сипалися на неї, мов боксерські стусани, а вона забилася в куток рингу і терпляче приймала їх. А ще ж у Бордо на неї чекало внутрішнє розслідування. Спершу буде суд, потім виклик до дисциплінарної ради, а далі невідворотнє покарання.

І все ж вона, як завжди, думала лише про Януша. Вона дихала Янушем. Жила ним.

— То що ж ти збираєшся вдіяти?

Анаїс зібрала зі столу розсипані предмети — дитячі цяцьки, зібрані на березі. Навіть якби вона хотіла відмовитися від розслідування, то в неї нічого не вийшло б. Утікач міцно засів у її свідомості. Він заповняв її. Вона відчувала, як його тінь нависає над нею, всотує в себе.

Зібгавши пластянку, вона жбурнула її у смітницю.

— Я повертаюся до Бордо.

— Ти був художником.

— Яким саме художником?

— Писав автопортрети.

— Я не про те. Я був фаховим художником? Чи любителем? Я писав їх... тут?

— Звісно ж, тут. На віллі Корто. — Старий гордовито всміхнувся. — Жан-П'єр Корто — це я. Я заснував цей заклад понад сорок років тому.

— Притулок для схибнутих?

Знов усмішка, тепер поблажлива.

— Можеш і так його називати, якщо хочеш. Я волю казати: спеціалізований центр.

— Усі ці штуки мені давно знайомі. В іншому житті я був психіатром. Цей заклад — божевільня.

— Та не зовсім. У нас тут і *справді* спеціалізований центр.

— На чому ж він спеціалізується?

— На лікуванні мистецтвом. Мої пацієнти — хворі на голову, це правда, та ми використовуємо терапію мистецтвом. Вони весь час пишуть, малюють, ліплять. Це справжні мистці. Хімічні препарати застосовують дуже обмежено. — Він зареготався. — Часом мені здається, наче тут відбулася зміна ролей. Це вони своїм талантом лікують мистецтво, а не навпаки.

— Нарцис — це моє прізвище?

— Хтозна. Але ти підписував свої роботи цим іменем. Інших не називав. І паперів у тебе не було.

«*Тепер я Нарцис*, — подумалося йому. — *І мушу мислити, діяти і дихати як Нарцис*».

— Коли я тут з'явився?

— На початку жовтня 2009 року. Спершу ти був у клініці Сен-Лу біля Ніцци.

— А як я там опинився?

Корто надів окуляри й увімкнув комп'ютера. Він був сухорлявий, невисокий. Літ під шістдесят. Геть сивий чуб їжачком, товсті губи, що, здавалося, весь час рухалися, окуляри з темними скельцями. Розмовляв він глибоким, соковитим, позбавленим інтонацій голосом, справляючи ним гіпнотичний ефект.

Вони сиділи в його кабінеті. Кабінет містився в невеликому будиночку, розташованому в долішній частині парку, що оточував заклад. Долівка, стіни, стеля — все тут було з дерева. У приміщенні приємно пахло сосною живоцею. Вікно виходило на передмістя Ніцци. Картин пацієнтів закладу на стінах не було.

Виступ на карнавалі скінчився без проблем. Разом із новими приятелями він ішов, танцював і виспівував аж до майдану Массена, де на них чекав фургон. Просторе авто моделі «Джампі». Він бачив такі. Втім, одразу помітив, що товариство, у якому він опинився, не дуже відрізняється від його колишніх пацієнтів із божевільні. Тільки ці охайні були.

Вони покидали Ніццу під зливою. За часину дісталися до путівця і подалися до Карроса. Вілла була розташована трохи далі, за кілька кілометрів од села. Назустріч весь час траплялися поліційні

авта з верескливими сиренами. Він усміхався. Його шукають. Але тепер не знайдуть. Віктора Януша більше немає.

Дорогою він знайшов підтвердження тому, про що здогадувався під час святкування. Пацієнти вілли Корто щороку брали участь у міському карнавалі. Самі розмальовували платформу. Майстерні Ніцци виготовляли для них скульптури. Він знай розпитував їх, удаючи, ніби цікавиться художніми подробицями вистави. Автором ідеї з напівлюдьми-напівщурами та їх повозом був він, Нарцис, учень Корто, що прожив із ними увесь вересень і жовтень. Він, звичайно, нічогісінько про те не пам'ятав.

— Ось, — мовив старий психіатр, урешті знайшовши потрібного файла. — Тебе підбрали наприкінці серпня на 42-му виїзді з шосе А8. На повороті на Канни — Мужен. Ти нічого не пам'ятав. У каннській лікарні тебе обстежили. Не виявили ніяких травм, хоч від рентгену ти рішуче відмовився. Потім переправили до шпиталю Сен-Лу. Там до тебе повернулися деякі спогади. Ти сказав, що тебе зовуть Нарцис. Приїхав із Парижа. Родини нема. За фактом художник. І лікарі із Сен-Лу вирішили, що тебе ліпше скерувати сюди, до нас.

— Не Нарцис я, — гостро відтяв він.

Корто скинув окуляри і знов усміхнувся. Чому це він весь час усміхається? Корчить із себе доброзичливого дідуся?

— Авжеж. Ти не Нарцис. Але й не той, за кого видаєш себе.

— Ви знаєте, на що я хворію?

— Приїхавши до нас, ти багато чого розповів. Де навчався живопису. В яких галереях були твої виставки. В яких районах Парижа мешкав. Розповів, що був одружений, та потім розлучився. Я перевірів. Усе виявилось вигадкою.

Він не міг не оцінити комічність ситуації. Корто відігравав тепер ту саму роль, що й сам він у випадку з Патріком Бонфісом. За кожною психотичною втечею стояв психіатр, який вважав своїм обов'язком виявити, що шкаралупа порожня.

— Проте, — провадив старий, — щось у тих байках відповідало дійсності. Ти і *справді* був художником, Талановитим художником, який володів цим ремеслом. Я взяв тебе не вагаючись. Можу зазначити, що ти нікому не був потрібен. Людина без паперів, без медичного страхування. Одне слово, морока.

— А розслідування провадили? Маю на увазі, у зв'язку зі мною?

— Авжеж, жандарми щось там робили. Та надто не старалися. Ти не становив для них інтересу. Просто заблуда, що не пам'ятав, як його звати й де він живе. Схибнутий. Одне слово, пошукали трохи — та й покинули.

— А що було потім?

— А ось що.

Корто обернув комп'ютера так, щоб Нарцис, який сидів потойбіч столу, міг побачити екрана.

— За два місяці ти написав тут майже три десятки картин...

Нарцис не розраховував на щось особливе. Хоч як подумати, це теж була важлива інформація. Інформація про його минуле життя. Кожна картина, що поставала на екрані, була його відображенням, та щоразу це був новий образ. Адмірал... Листоноша... Блазень... Римський сенатор... Той самий чоловік його віку, що завмер у тій самій позі на три чверті оберту, чоловік, який випинає груди і задирає підборіддя. Кожен той персонаж справляв враження епічного героя.

Та стилістика кожної роботи базувалася на принципі контрасту. З одного боку, у манері виконання простежувалися способи, характерні для «мистецтва диктатур»: глядач дивився на Нарциса знизу вгору, що надавало тому вигляду володаря світу. Із іншого боку, написане з яскравою експресивністю обличчя героя наводило на думку про школи, що боролися з естетикою тоталітаризму. Такі, наприклад, як рух «нової дійсності», що зародився в Німеччині у 20-х роках. Отто Дікс... Георг Гросс... Художники, що відмовилися від лакування дійсності й подавали її в усій потворності, підкреслюючи її гротескну природу, щоб скрутити в'язи буржуазному лицемірству.

Його роботи відзначалися тим самим безжальним сарказмом. До болю в очах яскраві барви, поміж якими горувала червона. Густі мазки, що дозволяли простежити за рухом пензля. *Цей живопис хочеться не лише споглядати, а й помацати, подумав собі Нарцис.* У його пам'яті не збереглося навіть найменшого спогаду про те, що ті портрети створив він. Це означало, що в пошуках він зайшов у глухий кут. Він намагався просягнути в суть особистостей, що не хотіли пускати його в себе. Одне слово, він тепер міг тільки примірювати на себе їхню порожню обслону.

— Наприкінці жовтня, — провадив Корто, — ти зник. Навіть адреси не лишив. І я збагнув, що твої психічні блукання перейшли в нову фазу.

У кожного персонажа був і свій реквізит. Блазень зображений був із повітряною кулькою і дудкою. Листоноша — з велосипедом і валізою. Адмірал — із прозорою трубою і секстантом...

— Чому я писав ці автопортрети? — розгублено спитався він.

— Колись і я спитав це в тебе. І ти відказав: «Не можна вірити тому, що бачиш. Мої картини — це тільки виправлення помилок».

Нарцис зблід. *Мої картини — це тільки виправлення помилок...* Відбитки його пальців на вокзалі Сен-Жан... Його присутність біля тіла Цевана Сокова... Невже він — маніяк і вбивця? Такий самий, як і герої його картин? З пожадою влади? Байдушний до людей? Переповнений злістю? Той, хто змінює машкару після кожної нової жертви? Художник із руками, які по лікоть у крові?

Раптом його осяяло. А чи не може бути такого, що в картинах зашифрована правда про його достеменну особистість? Визнання. Підсвідоме послання, адресоване *самому собі*?

— А можна поглянути на ці картини? Маю на увазі, на оригінали?

— Їх тут більше нема. Я відправив їх до галереї.

— До якої галереї?

— Паризької. Галереї Війон-Пернаті. Але і там їх більше нема.

— Чому?

— Тому що їх продали! У листопаді була виставка. Треба сказати, пройшла з великим успіхом.

Але ж це означало...

— То я забагатів?

— Дещо в тебе таки є. Грошенята тут, у мене. Можеш їх забрати будь-коли.

— Готівка?

— Авжеж, готівка. Лежить у мене в панцерній касі. Кажу ж, можеш забрати їх навіть зараз.

Ця обставина відкривала нові перспективи розслідування, яке він провадив. І так до речі! У нього практично і цента не лишилося.

— Що раніше, то ліпше.

— Ти що, знову кудись вирушаєш?

Нарцис не відповів. Корто з розумінням похитав головою. Його доброта просто-таки вибивала Нарциса з колії. Він і сам був психіатром принаймні двічі в житті: коли працював у клініці П'єра Жане і майже напевно до того. Тож пречудово знав, що вірити божевільним вигадкам хворої людини безглуздо. Психіатр повинен збагнути причину божевілля, але не виправдовувати її.

— Скажи, будь ласка. — знову озвався Корто, — а ким ти вважаєш себе сьогодні?

Нарцис мовчав. Судячи з усього, тут ніхто не знав про останні події. Не чули тут ні про Фрера, ні про Януша, хоча його фото були в усіх газетах. І в кожній статті мовилося про те, що він — головний підозрюваний у вбивстві. Те, що пацієнтам воно все анідець, його не дивувало. Але Корто? Невже він такий відірваний від зовнішнього світу?

— Сьогодні, — туманно пояснив він, — я той, хто відкриває російських дерев'яних ляльок. Я відновлюю кожну свою особистість. Намагаюся зрозуміти їх. Хочу дізнатися, чому вони з'явилися на світ.

Корто підвівся, обійшов довкола столу і приязно поклав долоню йому на плече.

— Їсти хочеш?

— Ні.

— То ходімо. Я відведу тебе до твоєї кімнати.

Вони вийшли у п'ятьму. З неба сіялася дрібна мжичка. Нарцис тремтів од холоду. Він був у костюмі, що після всіх його пригод геть був укритий багном, і в накрізь просякнутій піотом білизні. Добре, хоч щурячу машкару скинув...

Вони підійшли до східців, мощених сірими кахлями. Парк був терасний, неначе рисова плантація, тільки росли в ньому пальми, кактуси й оливи. Нарцис на повні груди вдихав просякнуте морською вологою повітря, особливо цілюще в цій високогірній місцевості, бо санаторій таки не дарма тут містився.

Вони дійшли до вілли. Це були два поєднані поміж собою будинки у вигляді літери L, до того ж один був розташований нижче, аніж другий. Плєскаті покрівлі. Прямі лінії. Стіни без прикрас. Либонь, їх спорудили десь років сто тому, коли в архітектурі панував потяг до простоти і суворої функційності.

Вони попрямували до нижнього будинку. На другому поверсі рядами блищали вікна. Певне, кімнати пацієнтів. Нижче були широкі скляні двері, що виходили на зовнішню галерею: тут були майстерні. Ще нижче, на сходишках, які тонули в заростях кущів, яріли жаруки цигарок...

На лавочці курили троє чоловіків. Нарцис не бачив їхніх облич, та за манерою порухів і реготом збагнув, що це люди з порушеннями психіки.

Тут пролунали голоси, що хором скандували:

— Нар-цис! Нар-цис! Нар-цис!

Він здригнувся. Згадалася компанія на карнавальному повозі. Усміхнені мармизи, щурячі маски на голові... Невже ці навіженці теж художники, як і він оце? Невже й він такий самий навіженець, як і вони?

Кімната, до якої його запровадили, була невелика, квадратна і тепла, не найкомфортніша, проте затишна. Бетонні стіни, дерев'яна долівка, штори з товстої тканини. Ліжко, шафа, стілець, письмовий стіл. У кутку — ванна кімната, така вузька, що в неї ледве можна було увійти.

— Спартанська тут обстава, — озвався Корто, — та ніхто ще не скаржився.

Нарцис кивнув. Від сумірності пропорцій, від сіро-брунатних штор, від дерев'яної підлоги й меблів віяло гостинністю. Ця кімната могла бути чернечою келією — в ній витав дух чернецтва і захищеності.

Пояснивши, як усе тут улаштовано, Корто видав йому туалетне причандалля і чистий одяг. Цей вияв турботи зворушив Януша. Уже багато годин і навіть днів він висів на волосині, що мало не урвалася.

Опинившись на самоті, він узяв душ і перебрався в чисте. Джинси виявилися завеликі, майка бахмата, светр розтягнутий, та ще й тхнув пральним порошком. Він почувався щасливим. Порозпихав по кишенях ножа, пістолета і ключа від кайданів, що забрав у охоронця і вирішив залишити як оберега. Дістав із портфеля теки з матеріалами і розгладив долонею аркуші. Та поринути в їх вивчення йому забракло відваги.

Він уклався на ліжку й погасив світло. Він почув шум моря. *Ні, це не море, подумав згодом. Це шумлять сосни.*

Він віддався ритмам зовнішнього світу. Вони заколисували його і наганяли сон. Ох і зморився він! Став однією суцільною втомою, та й годі.

Враження було таке, неначе від сьогоднішнього ранку він прожив десятків життів. Раптом йому стало зрозуміло, що він більше не боїться поліції. Навіть людей у чорному не боїться. Він боявся тільки самого себе. *Мої картини — це тільки виправлення помилок.*

Він убивця.

Він розплющив очі в ніч.

А може, ні? А може, він той, хто *розслідує* злочини вбивці?

Він спробував запевнити себе у справедливості цієї гіпотези, що вже спала йому на думку в бібліотеці колишнього кафе «Альказар». Він пречудовий нишпорка, бо завжди перший з'являється в потрібному місці, раніше, ніж поліція, раніше, ніж усі інші свідки. Він майже умовив себе, аж сіпнув головою. Ні, не втне нічого він. Ще можна припустити, що у шкурі Януша він ішов слідами убивці волоцюг, але не у Фреровій шкурі. Навіть якщо визнати, що в нього, наприклад, були напади сноходіння, прихована сторона його мозку, то він би пам'ятав про ті розслідування, які провадив? Ті, що привели його до ремонтної ями біля вокзалу Сен-Жан?

Він знову склепив повіки, палко закликаючи сон, що звільнив би його від цих болісних запитань. Та увіччю поставало видовисько, яке виринуло з небуття: оголене тіло, що гойдалося в нього над головою.

Анна-Марія Штрауб.

Ще одна смерть, у якій він винен, бодай і непрямо.

Він згадав, про що думав минулого вечора на березі моря в Ніцці. Ця смерть могла допомогти йому дістатися до свого коріння. Він майже не сумнівався, що та страшна історія сталась у психіатричній лікарні в Парижі чи в якомусь його передмісті. Не пізніше, ніж завтра, він почне розробляти цей слід. Анна-Марія Штрауб. Єдиний спогад, який уцілів у його пам'яті. Примара, що супроводжувала його, хоч ким би він себе вважав. Привид, що приходив до нього в нічних жахіттях...

— «Метис» заснували не вчора.

Патрік Коскас стояв, зіпершись на вуличного стовпа, і курив цигарку. За ним у темному небі вгадувався обрис Аквітанського

мосту. Журналіст сам запропонував це місце для зустрічі — на правому березі Гаронни, на пустельній вуличці старого Лормона.

Він поводився неначе шпигун, що відчуває небезпеку. Весь час озирався, говорив тихо і швидко, немов нічна п'їтьма могла його підслухати. Насправді все довкруги спало. Будиночки під червоними покрівлями, що поприліплювалися до величезної опори мосту, скидалися на гриби, які вирости навколо велетенського дерева.

Анаїс насилу трималася на ногах. Авто вона покинула в Ніцці й восьмигодинним вечірнім рейсом полетіла літаком до Бордо. Її зустрів Ле Коз, що прикотив новісіньким «смартом»¹, позиченим у баронеси. Зараз була одинадцята вечора. У своїй шкірянці вона цокотіла зубами від холоднечі. Голова тріщала. Їй доводилося робити над собою зусилля, щоб зосередитися на історії «Метиса».

— Спершу в 60-х то була просто ватага французьких найманців. Зібралися разом бойові побратими, що воювали в Індокитаї й Алжирі. Фахівці з військових конфліктів в африканських країнах. Камерун, Катанга², Ангола... І вони зробили геніальний хід — змінили табір. Передніше їх наймали колоніальні власті для боротьби з визвольними рухами. Та вони хутко второпали, що це справа кепська і вони зможуть заробити набагато більше, якщо стануть на бік повстанців, які раніше чи пізніше переберуть владу. Хлопці з «Метиса» підтримували різні революційні фронти, та ще й безплатно, розраховуючи на те, що в майбутньому ті «інвестиції» їм оплатяться. Нові диктатури не забули їхньої допомоги і щедро їм віддячили. Вони здобули у власність велетенські території, копальні й навіть нафтові свердловини.

Хоч як воно дивно, ні мінерали, ні вуглеводи найманців не зацікавили. Набагато більший інтерес виявили вони до сільського господарства. Вони ж родом звідси, з Бордо. Із селянських дітей. Ото вони й заходилися вирощувати сільськогосподарські культури, розвивати нові агротехнічні методи, виробляти добрива і пестициди. Потроху вони розширювали поле діяльності, залучивши

¹ «Смарт» — вид автомобілів особливо малого класу, що випускає однойменна компанія.

² Катанга — самопроголошена незвізнана держава на півдні Демократичної Республіки Конго. Існувала з 1 липня 1960 року до 15 січня 1963 року.

до нього і розробки в царині хімічної зброї. Надто ж активно точилися дослідження зі створення газів нейротоксичної дії, що вражали нервову і дихальну систему організму, таких як зарин, табун і зоман¹.

Коскас припалив нову цигарку від недопалка і провадив далі.

— Загалом, у цьому немає нічого дивного. Традиційно хімічну зброю створюють виробники добрив і пестицидів. Наприкінці 70-х «Метис» зробився міжнародним холдингом, що високо цінувався на ринку сільськогосподарської та хімічної промисловості.

Анаїс навіть не діставала записника. *Параноя зобов'язує*. Вона сподівалася запам'ятати цю інформацію, можливо, Костас віддасть їй свої матеріали або копії. Та вона не дуже в це вірила. *Вони не залишають за собою помітних слідів*.

— Ірано-іракська війна відкрила перед ними ще один ринок збуту, — провадив Коскас. — Уперше після війни 14-го року і всупереч Женевській конвенції іракці вирішили застосувати проти ворога хімічну зброю. «Метис» був їхнім постачальником. Холдинг продав Саддамові Хусейну тонни отруйних газів. 28 червня 1987 року Ірак застосував їх проти іранського міста Сердешта. 17 березня 1988 року він повторив те саме проти курдського міста Галабджа. Загалом жертвами хімічної та біологічної зброї, забороненої міжнародною конвенцією, стали сотні тисяч людей. І все це завдяки «Метисові».

Звучало воно жахливо, та Анаїс не поспішала довіряти інформації, яку неможливо перевірити. Розповідь журналіста надто вже скидалася на страшні казочки на тему: «Від нас усе приховують, нам нічого не кажуть».

— Які у вас джерела?

— Надійні, не сумнівайтеся. Досить переглянути папери з державних архівів, що зберігаються у відкритому доступі. Всі факти широко відомі. Обізнані давно вже не мають із цього приводу ніяких сумнівів.

Що ж, нехай воно й так, думала собі Анаїс. Але який зв'язок між усією цією геополітикою і міфологічними вбивствами? І тим паче з Віктором Янушем.

¹ Зарин, зоман, табун — бойові отруйні речовини нервово-паралітичної дії. Вражають людину за будь-якої, навіть незначної дії на організм.

— А що сьогодні робить «Метис»? Конкретно?

— На початку 90-х вони зрозуміли, що в хімічній зброї немає майбутнього. Навіть Ірак відмовився отруювати людей газами. І тоді вони перейшли до фармацевтики. Зокрема, до виробництва психотропних препаратів. Гадаю, для вас не секрет, що на сьогодні цей ринок зазнає небувалого піднесення. Розвинуті країни щороку витрачають сто п'ятдесят мільярдів євро на ліки. І чимала частка видатків припадає на психоактивні речовини. Найбільшої популярності зажили поміж ними сертекс, лантанол і рода-100. А випускає їх «Метис».

Вона пречудово знала ці назви. Сама ковтала ті препарати цілими упакованнями.

— То холдинг не виробляє більше зброї?

— Ходять чутки...

— Які чутки?

Журналіст глибоко затягнувся цигаркою.

— Про те, що «Метис» періодично співпрацює з французьким міністерством оборони в царині наукових досліджень.

— Що це за дослідження?

— Створення препаратів, які пригнічують людську волю. Сироватка правди тощо. Це вже ні для кого не секрет. Влада вважає, що має право проводити дослідження в цій царині. Найнебезпечнішою зброєю на світі залишається людський мозок. Якби Гітлер заживав потужне заспокійливе, то світова історія поточилася б іншим шляхом.

Анаїс мало не зареготала. Коскас помітив її скептицизм.

— У мене немає доказів того, що «Метис» співпрацює із французькою воячиною. Але таке припущення видається цілком логічним. Не забувайте про головне. Засновники «Метиса» мали досвід у цілком специфічній сфері, пов'язаній із тортурами. Вони воювали в Алжирі. І виявилися на межі хімічних досліджень і, скажати б, досвіду застосування певних відкриттів на людях.

— Ви казали про засновників. Але ж вони, либонь, уже й померли?

— Авжеж. Але їхні діти підхопили цю естафету. Більшість із них належить до вершків місцевого світу. Якщо я назву вам імена, ви й рота роззявите.

— Я лише на це і чекаю!

— Якщо я опублікую сьогодні цього переліка, мене потягнуть до суду й викинуть із роботи. Тому скажу одне: ці люди належать до найвищого кола Бордо. Дехто посідає посади мерів у найпрестижніших містечках. Інші володіють славетними винарнями Жиронди.

Слово «винарня» прозвучало для неї сигналом тривоги.

— Яка роль мого батька в цьому холдинзі?

— Він міноритарний акціонер, проте має достатній вплив, щоб бути в раді директорів. Крім того, він виконує обов'язки консультанта.

— З вина?

Коскас зареготався. Часом вона поводитися немов дурепа.

— Ви ліпше знаєте кар'єру свого батька. Скажу так: він володіє ідеальними якостями для участі в діяльності «Метиса».

Вона нічого не відказала. Коскас запалив ще одну цигарку. Обличчя його вона не бачила, та не сумнівалася, що він посміхається. Задоволеною і нахабною посмішкою нишпорки, що скрізь пхає свого носа і не приховує втіхи, коли йому таланить вчинити капость.

Вона зціпила кулаки. Час повернутися до головної теми. До вбивств Мінотавра й Ікара.

— У ніч з 12 на 13 лютого неподалік від вокзалу Сен-Жан виявили труп чоловіка.

— Справді?

— Холдинг «Метис» може бути прямо чи непрямо пов'язаний з цією справою.

— Як саме?

У газетяра й голос змінився. У ньому вочевидь відчувалася жадібна цікавість.

— Поки що не знаю, — сказала Анаїс. — Напередодні в тому ж таки районі затримали чоловіка з цілковитою втратою пам'яті. А за три дні його і його подругу, з якою він жив, застрелили в Гетарі два снайпери. Можливо, вбивці пов'язані з холдингом «Метис».

— У вас є докази? Щось конкретне?

— Більш-менш конкретне. Майже напевно вони працюють на агенцію, що належить холдингу.

— Що це за агенція?

— Запитання тут ставлю я.

— Добре. Але ви не сказали мені головного. В чому ви вбачаєте зв'язок між цими двома справами? Маю на увазі, між убивством на вокзалі Сен-Жан і подвійним убивством у Гетарі?

— Поки що не знаю, — знову мусила зізнатися вона.

Коскас відступив у тінь.

— Небагато ви накопали.

Анаїс не відповіла. Коскас відійшов ще на кілька кроків. Цигарковий дим огортав його постать загадковим кружалом.

— Ви ж наче з'ясували особу вбивці з вокзалу Сен-Жан?

— У нас є підозрюваний. Не більше.

— І він дременув, еге?

— Ми його ось-ось зловимо.

Журналіст знову зареготався. Анаїс урвала його сміх.

— Чи має «Метис» якийсь зв'язок із грецькою міфологією?

— Якщо не брати до уваги назви, то ніякого. Слово «метис» грецького походження. Означає «мудрість». — Він видихнув цілу хмару диму в бік ліхтаря. — Це ціла програма.

Анаїс замислилася. Одне ніяк не пов'язувалося з другим. Із досвіду вона знала, що світ насильницьких смертей — це особливий світ. Зі своїм словником. Своїми способами. Мотивами. Що спільного поміж серійним убивцею і виробником фармпрепаратів? Між постачальником антидепресантів і стріляниною з «Гекати-2»?

— Ви йдете хибним слідом, — підтвердив її сумніви Коскас. — «Метис» — широко відомий промисловий холдинг. У них купа проблем, та це особливі проблеми. На них нападають, але з цілком інакших причин. Наприклад, ганять за клінічні дослідження на людях, за те, що вони використовують недужих як піддослідних кроликів. Звинувачують у тому, що вони штучно роздмухують попит на свою продукцію і підсаджують на неї дедалі більшу кількість людей. Ось і все. Ніколи компанія такого масштабу не встраєне до вбивств, про які галасують часописи.

— А їхні гадані зв'язки з армією?

— Так ото ж. Якби в «Метиса» постала проблема, що потребує розв'язання силовими методами, вони звернулися б до своїх партнерів. І ви ніколи ні про що не дізналися б.

Анаїс подумки погодилася з ним. Та тут на думку їй спала ще одна подробиця. 12 лютого охоронна агенція, філія холдингу, по-

дала заяву про викрадення авто моделі Q7, яке їй належало, що доводило його цілковиту непричетність до вбивств.

— Як ви гадаєте, люди з «Метиса» можуть сфальсифікувати протокола жандармерії?

— Здається, ви так нічого й не второпали, — посміхнувся Коскас. — Якщо вірити чуткам, то «Метис» — це передовсім армія. Тобто жандармерія. Тобто поліція. Тобто всі ті, хто носить у Франції однострії. Усі, що охороняють лад і закон. Не можна сказати, що хробак промикнувся у плід. Хробак і плід — це те саме. Вони об'єдналися, щоб опиратися новим ворогам. Терористам. Шпигунам. Саботажникам. Усім, хто так чи інакше може загрожувати безпеці нашої країни.

У неї крутилося на язичі ще одне запитання, та журналіст уже зник у п'ятні. Вона лишилася віч-на-віч із мостом, із небом і безгомінням. Зате тепер вона знала, що їй треба робити. Спершу виспатися. А потім узятися до діла.

Зчепитися з Мінотавром власної міфології.

Допитати свого батька.

Він прокинувся удосвіта.

Знайшов кухню біля їдальні і приготував каву. Тепер він стояв біля широкого вікна й розглядав довколишній краєвид. Дніло, і перед його очима постали подробиці, яких учора, під дощем, він і не помітив. Ніяких валунів, пальм і оливкових гаїв. Їх заступили круті ущелини, червоні скелі, ялинові ліси і звивисті стрічки шляху, що петляв гірськими кручами.

З вікна відкривався вид на тіняву долину, яку наче затиснуло в лещатах узгір'їв. Горбкуватий, крижаний, колючий ландшафт — якщо потрапить до його щелеп каркас літака, вмить перемеле зубами. Нарцис споглядав те видовисько з утіхою. Долина уявлялася йому кам'яним царством, і він почувався тут у безпеці.

Із філіжанкою в руці він подався до іншого приміщення, що нагледів, коли йшов сюди. Проїшов коридором. Йому подобалася архітектура закладу. Капітальні стіни з необробленого бетону. Пергородки з того ж таки бетону, тільки помальованого. Ніяких викрутасів, ніяких зайвих оздоб. Лінії, поверхні. Та й годі.

А ось і комп'ютерна зала. На світлому дерев'яному столі вишикувалися п'ять моніторів. Він сів за перший, покладав клавішами

і впевнився, що комп'ютер з'єднаний з мережею. Увійшов у гугл і набрав у пошуці одне слово.

МОТРИЙКА.

Загадкове російське слово, якщо судити з вимови, яке він буцімто промовив над узголів'ям Ікара. Програма запропонувала йому 182 тисячі результатів, та йому вистачило малюнків у горішній частині екрана. Славетні російські ляльки з помальованого дерева, які вставляють одна в одну. Мотрійка — це лише російська дерев'яна лялька. Мотрійка.

Він сидів і розглядав їх. Бабці в червоних хусточках із рум'яними щоками. Круглі голови, круглі очі, контури, як у іванця-киванця. Усе воно скидалося на якийсь дурнуватий жарт. Що спільного було в цього слова, цієї ляльки, з його розслідуванням? Чому він по складах повторював це слово як молитву, стоячи навколішки біля мертвого хлопчини, що лежав із обгорілими крильми? Раптом його осяяло. Зарізяка з Бугенвілю казав, що для зв'язку з убивцями в темних костюмах використовується російське слово. Мотрійка?

Він переглянув декілька сторінок, присвячених мотрійкам. Техніка розфарбовування. Вишивки із зображеннями. Мотрійки-почепи. Потім ресторан «Мотрійка», книга казок, фільм, рок-група, кулінарний рецепт, літературний гурток, сорт горілки, набір диванних подушок...

Він охоче посміявся б з усієї тієї дурні, та йому було не до сміху. Клацаючи мишкою, він раптом згадав, що терміном «російська лялька» прозивав своє психічне відхилення. Що це, випадковий збіг? Чи Віктор Януш, схиляючись над мертвим янголом з обсмаченими крильми, торочив собі, що він усього лише дерев'яна лялька? «Пасажир без багажу», пов'язаний із міфологічними убивствами?

Він написав у пошуці новий запит.

АННА-МАРІЯ ШТРАУБ.

Цього разу результат був набагато скромніший. Декілька покликань на фейсбук і низка статей, присвячених кінорежисерові Жанові-Марі Штраубу. Він вирішив пошукати по-іншому. Ввів слова «самогубство» і «психіатрична лікарня». На нього наче повернули ваговоза з покидьками. Десятки лютих статей проти психіатрії, застосування антидепресантів та інших способів лікування душевних розладів. Крикливі заголовки. «УБИВЧА ПСИХІ-

АТРІЯ». «НІ — МАНІПУЛЯЦІЯМ СВІДОМІСТЮ!» «ТОРГІВЛЯ БОЖЕВІЛЛЯМ»...

Він заходився шукати статистику про кількість самогубств, що сталися у психіатричних клініках у 90-х і 2000-х роках. Посипалися числа, коментарі, аналітичні статті... Та ніде не згадувалися конкретні імена, конкретні випадки. Конфіденційність! Він написав у пошуку: «Анна-Марія Штрауб», «психіатрична лікарня» та «Іль-де-Франс» поспіль... Програма видала тільки один результат, який не мав нічого спільного з тим, що його цікавило.

І що йому залишалось? Давній спосіб. Людське спілкування. Треба телефонувати до спеціалізованих закладів Парижа і передмість. Знайти в кожному психіатра і запитати, чи пам'ятає він про такий випадок — молода жінка повісилася на чоловічому паску, — що стався протягом останніх десяти років.

Дурня, та й годі.

Надто ж, коли врахувати, що сьогодні неділя, дев'ята ранку.

Проте він і цього способу спробував. Склав приблизного переліка психіатричних шпиталів і приватних клінік, що діяли у краю Іль-де-Франс. Там була десь сотня закладів. Він вирішив обмежити пошук чотирма розташованими в Парижі державними лікарнями. «Свята Анна» в тринадцятому, «Мезон Бланш» у двадцятому, «Ескіроль» у дев'яносто четвертому і «Пере Воклюз» у дев'яносто першому окрузі. До того переліку він додав спеціалізований медичний центр імені Поля Гіро в Вільжуйфі і Державну психіатричну клініку Віль-Еврар у Неї-сюр-Марн.

За півгодини розмов у нього пересохло в роті, та результат був ніякий. Одного разу йому пощастило зв'язатися з інтерном, що працював там зо два роки. У решті випадків йому відповідали секретарі, які казали, що нікого із завідувачів відділень сьогодні не буде. Знову глухий кут.

Годинник показував десяту ранку. З коридора долинав гамір. Хрипкі сонні голоси, регіт, зойки. Типове шумове тло божевільні. Він опустил очі й раптом побачив, що весь час щось нервово креслив у записнику. Несамохіль він намалював обрис повішеної жінки. Стиль трохи скидався на мультиплікацію Александра Алексєєва і його голчатий екран. Він зрадів, бо таки не *все* забув.

Як ото вчора сказав Корто?

«Дещо виявилось достеменним. Ти *справді* художник...»

Талант живописця лишився в нього, так само як і спогад про Анну-Марію Штрауб і знання в царині психіатрії. Може, він був і психіатром, і художником заразом?

У нього виникла ідея. А що, як спробувати перехресний пошук? Скласти два списки. Перший — випускників медичних факультетів паризьких університетів, які спеціалізуються на психіатрії, що отримали дипломи в 90-х роках. Йому тепер років сорок, тож він здобув вищу освіту років двадцять тому. І другий — студентів художніх шкіл десь за той період.

Якщо в обох списках виявиться те саме прізвище, то він знайде себе. Звісно, може, він був і художником-самоуком... Завдяки мережі хутко скачав списки випускників факультетів психіатрії, шкіл образотворчого мистецтва, зокрема й школи в Луврі. Всесвітня мережа була напхана давніми світлинами однокласників, покликаннями на зустрічі випускників, сентиментальними коментарями. Мережа таки добре будила в людях ностальгію...

Він видрукував списки, обмежившись для початку паризькими університетами й художніми школами, розділивши їх на дві групи: мистецтво та психіатрія, а потім розподілив за роками. Всі прізвища були за абеткою, і це давало йому змогу порівняти, хоч він розумів, що та праця забере в нього не одну годину...

Йому кортіло піти й налляти собі ще чашку кави, та регіт і зойки в коридорі відбили в нього бажання покидати місце свого притулку. Узявши ручку, він заходився порівнювати списки, що склалися з тисяч імен.

Повертатися сюди в неділю було для неї особливо болісно.

У безгомінні вихідного дня не варто було розраховувати на обставини, здатні пом'якшити відчуття шоку від прямого зіткнення. На шляхах не було жодного авта. Жодного робітника на замковому подвір'ї. І жодного фахівця коло винного льоху. Єдиною живою душею в цьому замку був її батько, що якраз снідав.

Їй не довелося дзвонити біля брами. Як завжди, вона була відчинена. Жодної камери спостереження. Жодної сигналізації. Чергова провокація Жана-Клода Шатле: «Не бійтеся! Заходьте у гості до чудовиська!». Насправді для непроханих гостей приготували

гарну несподіванку, гідну колишнього ката. Біля самісінького будинку очікував цілий батальйон собарноти.

Анаїс припаркувалась у двориську, зазначивши подумки, що тут нічого не змінилось. Хіба що дім трохи постарів і посірів, хоч, як і передніше, справляв враження сили й могуті. Швидше укріплений замок, аніж садиба доби Відродження. Підмурок його склали чи то в XII, чи то в XIII столітті. Широкий фасад із піщаника у вузьких проїмах вікон облямовували дві кутові вежі під гострими покрівлями. Подекуди над камінням плелися памолодки дикого винограду, поміж якими виднілись укриті зеленкуватим мохом і сріблястим лишайником мури.

Казали, 1585 року Монтењ перецікував у цьому замку пошесть чуми. Легенда була неправдива, та батько Анаїс усіляко її роздмухував. Певне, теж почувався тут поза досяжністю будь-якої пошестьі — чуток, суду й інквізиторського погляду газетярів і політиків...

Вона вийшла з авта і прислухалася до знайомих звуків. У прозорому повітрі дзвеніло пташиним щебетом. На даху рипів старий флюгер. Унизу чулося дирчання трактора. Вона зупинилася, готуючись до зустрічі зі псами, що з гавканням уже гналися до неї посипаною жорствою доріжкою. Більшість її впізнала, решта, молодші, піддалися загальному настроєві і почали махати хвостами, а не вишкіряти ікла.

Вона погладила декотрих псів і попрямувала до зашкленених дверей, які простяглися по всьому фасаду. Праворуч були винні льохи, майстерні та комори. Ліворуч розкинувся виноградник. Тисячі стебел лози, що скидалися на благально зведені руки. Після того як Анаїс дізналася, хто її батько, вона часто думала, що тут поховані його жертви, які, неначе у фільмах жажіть, марно намагаються вибратися з-під землі.

Точнісінько о 10.15 вона подзвонила у двері. Пору вона обрала навмисне, щоб прийти хвилиною у хвилину. Трохи раніше вона переслала речові докази з каланки Сорм'ю координаторові експертно-криміналістичної служби Абделятіфові Дімуму, що повернувся до Тулузи. Вулицю Франсуа-де-Сурді, де містився комісаріат поліції, вона обминула десятою дорогою...

Недільний батьків розклад вона знала напам'ять. Вставав він рано. Молився. Робив зарядку і плавав у басейні, розташованому у підвалі. Потім ішов до виноградника. *Пан озирає свій маєток.*

Зараз він снідав у гобеленовій залі. У спальні на другому поверсі на нього чекали вишикувані лавою пари взуття з підборами різної висоти: чоботи для їзди верхи, чоботи для гольфу, чоботи для прогулянки, черевики для фехтування... Її батько був найактивніший кульгавець.

Відчинилися центральні двері зі двох стулок. З'явився Ніколя. Він теж нітрохи не змінився. Анаїс треба було б ще змалку здогадатися, що її батько був колись пов'язаний із військом. Хто ж іще захотів би тримати за покоївку такого чолов'ягу? Ніколя був невисокий кремезний дядько років шістдесяті. Випнуті груди, лиса голова... Він скидався на бульдога і, як видно, встиг узяти участь у всіх війнах, як співає Франсіс Кабрель. У нього була не просто дублена, а просто-таки броньована шкура. Якось іще підлітком Анаїс дивилася в кіноклубі своєї приватної школи фільм Біллі Вайльдера «Бульвар Сансет». Коли на порозі великого занедбаного будинку Глорії Свенсон постав Ерїх фон Штрогайм у фракці маршалка, вона аж підстрибнула на стільці: «Та це ж чистісінький Ніколя!»

— Панно Анаїс... — приголомшено мовив батьків ад'ютант.

Вона з холодком цьомнула його в щоку. Він насилу стримував сльози. Анаїс відчула, як у грудях здіймається сентиментальна хвиля, і рішуче махнула рукою, не дозволяючи собі розчулитися.

— Скажи йому.

Ніколя рвучко обернувся кругом. На мить вона затрималася на порозі. У неї тремтіли коліна. Перед виходом вона про всяк випадок зажила дві пігулки лексомілу. Точніше, проковтнула дві пігулки, кожна з яких слід було розламати начетверо, інакше мовлячи, збільшила увосьмеро звичайну дозу. Не диво, що в голові макітрилося. За кермом вона мало не заснула.

Повернувшись, ад'ютант мовчки кивнув. Він і слова не сказав і не подався її проводити. Дорогу вона знала, а що ще міг він їй сказати? Вона минула одну залу, потім другу. Її кроки дудоніли, неначе у церкві. Стояв запах пустки, і по спині побігли дрижаки. Батько не визнавав центрального опалення і волів живого вогню каміна.

Вона увійшла до гобеленової зали. Назву свою ця кімната дістала через обюссонівські гобелени, такі старі та зачовгані, що змальовані на них сцени тонули наче в імлі.

Ще декілька кроків, і вона вже стоїть перед батьком. Він сидів за столом, у променях сонячного світла, і чаклував над сніданком. Як і раніше, вигляд його був пречудовий. Шовковиста густа чуприна, біла як молоко. Гладенькі риси обличчя, схожі на річкову гальку, яку тисячі весен омивала тала вода. Світло-блакитні очі яскраво сяяли на тлі матової, завжди смаглявої шкіри. Жан-Клод Шатле скидався на старого плейбоя із Сен-Тропе.

— Поснідаєш зі мною?

— Чом би й ні?

Вона сіла з підкресленою невимушеністю. *Завдяки лексомілу.*

— Чаю? — поспитався він своїм низьким голосом.

Ніколя вже поставив перед нею чашку. Батько сягнув по чайника. Вона дивилася, як ллється в чашку струмінь мідної барви. Батько пив тільки чай сорту кімун, який доправляли йому із провінції Аньгой, що на сході Китаю.

— Я чекав тебе.

— Чому?

— Люди з «Метиса». — Він поставив чайника на столі. — Вони мені телефонували.

Значить, вона йде правильним шляхом. Анаїс узяла собі грінку, потім срібного столового ножика і на мить зловила своє відображення у полиску срібла. *Спокійно, дівчинко.* Вона помалу намастила маслом підсушену до золотавої барви скибку хліба — ще одна батькова звичка. Руки в неї не тремтіли.

— Я тебе слухаю, — тихо мовила вона.

— Справжній християнин, — пишномовно розпочав він, — не вмирає у себе в ліжку. Справжній християнин не боїться скаляти руки. Задля порятунку інших.

Роки, що їх він прожив у Чилі, не позбавили його південно-західного французького акценту.

— Такий, як ти, еге?

— Такий, як я. Більшість слабаків і нероб страшенно люблять судити інших. Вони переконані, що вояки тоталітарних режимів усі поспіль садисти. Що їм подобається катувати, мордувати й убивати людей.

Він помовчав. Сонячний промінь устиг переміститися вбік. Старий позбувся освітлення і тепер сидів у тіні. Та його світлі очі не згубили блиску.

— Я зустрічав садистів та інших збоченців лише на долішніх щаблях соціальної ієрархії. Але навіть у цих випадках їх суворо карали. Ніхто з нас не працював ані задля власного задоволення, ані задля влади чи грошей.

Він брехав. Історія воєн і диктатур аж кишить прикладами здривства і вимагання. Так було за всіх епох і на всіх широтах. Людина — це худобина. Варто тільки послабити вудила, як вона забуває про ту межу, за якою починається підлість.

Та вона вирішила прийняти його гру і поставила підказане ним запитання.

— Задля чого ж ви старалися?

— Задля батьківщини. Усе, що я робив, ішло на благо Чилі.

— Ми говоримо про тортури, правда ж?

У напівтемряві кімнати сяйнули зуби Жана-Клода Шатле. Він безгучно реготав.

— Я боронив мою країну від щонайгіршої трутизни.

— Від щастя? Від справедливості? Від рівності?

— Від комунізму.

Анаїс зітхнула й відкусила шматочок грінки.

— Я не для того прийшла сюди, щоб вислуховувати різну маячню. Розкажи мені про «Метиса».

— А я й розповідаю тобі про нього.

— Не втямила.

— Вони теж працюють в ім'я віри, обов'язку і патріотизму.

— Наприклад, продавши Іракові тисячі тонн газів нейротоксичної дії?

— Тобі потрібно доскіпливіше перевіряти свої джерела. «Метис» ніколи не випускав хімічної зброї. Надавав інженерні кадри як консультантів під час постачання продукції, не більше. За того часу «Метис» уже потроху почав розширювати фармацевтичне виробництво. То був набагато перспективніший ринок проти ринку озброєнь, що встигли вийти з моди. Будь-яка міжнародна компанія...

— Що роблять люди «Метиса» сьогодні? — урвала його Анаїс. — Вони, як і раніше, співпрацюють із армією? Чому вони виявилися причетні до вбивства рибалки з Баскського узбережжя та його дружини?

— Навіть якби я знав, то нічого не розповів би тобі, й ти це чудово знаєш.

На якусь мить їй захотілося викликати його в дільницю. Посадити до камери попереднього ув'язнення. Обшукати. Допитати. Та в неї не було проти нього жодного конкретного доказу. Та й поважень більше не було. Від справи її усунули. У кишені ще лежав поліцейний жетон, а при боці був пістолет, але все воно було в неї незаконно.

— Мені здавалося, ти все ж таки хотів мені щось сказати.

— Авжеж. Забути про «Метис».

— Це вони просили мене попередити?

— Це я попереджую тебе. Не наближайся до них. Ці хлопці жартів не розуміють.

— А хіба я жартую?

— Ти супроти них ніщо, затам це.

Їй начхати було на ці погрози. Її цікавили факти, навіть найдрібніші. Якщо по правді, факт був лише один. І він полягав у можливому зв'язку поміж убивцями, які сиділи за кермом всюдихода, що належав агенції, яка входила до холдингу «Метис». Вона спробувала викласти свої аргументи якомога переконливіше, але батько і бровою не ворухнув.

— І це все, що в тебе є? Здається, мої друзі старіють. Роблять із мухи слона. Йди своєю дорогою або втратиш усе. Працю, репутацію, майбутнє.

Вона схилилася над столом. Брязнули чашка і столове приладдя.

— Не варто недооцінювати мене. Я їм прищикну хвоста.

— Як саме?

— Доведу, що заява про викрадення авто — фальшива. Що вони навмисне обдурили слідство. Що вбивство — замовне, а вбивць найняли таки вони. Я детектив, нехай їм дідько!

— Ти мене не слухаєш. Ніякого слідства немає й бути не може.

— Чому це?

— Поліція і жандармерія покликані підтримувати громадський лад. А лад — це «Метис».

Те саме казав їй і Коскас. *Не можна сказати, що хробак промикнувся у плід. Хробак і плід — це те саме.* Анаїс відвернулася. На великому gobелені виднілися потерті місця, деінде він геть поблякнув. На ньому була сцена полювання. Анаїс навіть здалося, що пси пожирали трупи в цій побляклій імлі.

Вона перевела погляд на батька, дивлячись йому прямо у вічі.

— Чому вони з тобою консультуються?

— Вони не консультуються зі мною. У мене є пай у холдинзі, та й усе. «Метис» володіє великою кількістю успішних підприємств у Бордо. Коли вони недавно почали розвивати фармацевтичний напрям, я був один із основних інвесторів. І давно знав засновників компанії. — І він не без лукавства докинув: — «Метис» годував нас, тебе й мене. Тож трохи запізно плювати у криницю.

Анаїс не клюнула на виклик.

— Мені казали, що вони проводять наукові дослідження. Зокрема, в царині молекулярної хімії. Розробляють різновиди сироватки правди, у співпраці з військовими. Твій досвід у катуванні міг їм згодитися.

— Не знаю, де ти це почула, та все це дурня. Коміксів начиталася, еге?

— То ти заперечуєш, що досліди хіміків може використовувати військова розвідка?

Він насилу всміхнувся, мудрою і zarazом цинічною усмішкою.

— Ми мріємо про створення таких препаратів. Даси людині пігулку — і не потрібні вже ніякі тортури. Все відбувається цивілізовано, без насильства та жорстокості. Та не думаю, що комусь поталанило створити щось таке.

— Хоча «Метис» таки намагається.

Він не відповів. Анаїс не втерпіла.

— Як ти у твоєму віці, — вигукнула вона, — можеш вмочати руки в оцей бруд?!

Він потягнувся, демонструючи прегарного джемпера від «Ральфа Лорена», і зиркнув на неї своїми очима кольору морської хвилі.

— Справжній християнин не вмирає у своєму ліжку.

— Та знаю. І де ж ти хочеш померти?

Він зареготався і насилу підвівся з-за столу. Узяв ціпка і, кульгаючи на одну ногу, підійшов до вікна. У дитинстві Анаїс завжди боляче було дивитися, як він ото шкандибає.

Він стояв і дивився на ряди виноградних лоз, що розкинулися внизу, осяяні холодним зимовим сонцем.

— На виноградниках, — сказав він тихо. — Мені хотілося б умерти на моїх виноградниках. Від кулі.

— І хто ж це вистрілить у тебе?

Він помалу обернувся і підморгнув їй.

— А я звідки знаю? Може, й ти.

Його порівняльні дослідження нічого не дали. Тільки очі боліли від напруги, руку скорчило і в горлянці застряв нудотний кім'ях. У глибині лівого ока знову засіпався біль. У голові його танцювали наймення — він вивчив усі списки, та не знайшов жодного збігу в прізвищах студентів-медиків і майбутніх художників. Провал.

Він зібгав останнього аркуша і пожбував його до смітниці. На годиннику був уже полудень. Ранок минув марно. Єдине, що було добре, — його ніхто не турбував. Хоч із сусідніх кімнат до нього долинав звичний для божевільні гамір: голоси, сповнені відчаю або, навпаки, лагідні-лагідні, завивання, хихотіння, човгання кроків, що провадили з нізвідки в нікуди...

За цей ранок він принаймні зумів усвідомити своє теперішнє становище. Він дивом утік од поліції, та повернувся туди, звідки й почав. Хіба що уточнити варто було: із психіатра він обернувся пацієнтом.

— А я тебе шукаю.

У дверях стояв Корто.

— Незабаром обід. Гайда дивитися майстерні. Якраз до обіду встигнемо.

Корто не запитав його, що він робив у комп'ютерній кімнаті, і Нарцис був йому за те вдячний. Із коридора вони пройшли через їдальню, велику квадратну залу, заставлену металевими столами. Двоє санітарів розставляли тарілки та розкладали пластикові виделки й ложки.

— А це ти.

Корто показав на велику гуртову світліну на стіні. Нарцис підійшов ближче. Він упізнав себе. На ньому була малярська блуза, схожа на ті, що їх носили художники наприкінці XIX століття. Вигляд у нього був щасливий і задоволений. Решта теж радісно усміхалася, хоча досвідчене око відразу ж розгледіло б у їхніх усмішках оту специфіку, що притаманна хворим на голову.

— Ми зробили цю світліну на честь уродин Карла, вісімнадцятого травня.

— А хто такий Карл?

Психіатр показав на веселого гладуна, що сидів біля Нарциса. На ньому був шкіряний фартух, а у високо зведеній руці — пензель у чорній фарбі. Середньовічний коваль, та й край.

— Ходімо, я познайомлю тебе.

Вони пройшли ще одним коридором, що припровадив їх до пожежного виходу. За ним були східці, що спускалися до іншого, нижче розташованого будинку. Світило сонце, і довколишня природа постала перед ними в усій своїй нещадній безжальній і холодній пишноті. Гірські вершини та шпилі, червонясті брили — все воно скидалося на вівтарі для жертвопринесень. Тотеми, що виступали нарівні з богами, яких утілювали. У глибині долини видніли темні гаї, що вражали дикою, гордовитою красою. На цій землі росли тільки ті види, що могли витерпіти цю височінь, холоднечу і пустку. Решта просто пропадала.

У будинку вони не затрималися на другому поверсі, де були кімнати пацієнтів, а відразу спустилися на перший. Кorto постукав у перший одвірок (дверей тут геть не було) і почув:

— *Hereinkommen!*¹

Нарцис на мить завмер на порозі. Стіни, підлога і навіть стеля були помальовані чорним. На чорних стінах висіли картини, всуціль чорні квадрати. Посеред кімнати стояв велетень зі світлини. Він був метрів зо два на зріст і важив не менш ніж півтора центнера. На ньому був шкіряний фартух, що лиснів, немов намащений воском.

— Вітаю, Карле. Як ся маєш?

Чолов'яга з реготом уклонився. Його обличчя затуляв респіратор. У кімнаті й справді не було чим дихати від хімічних випарів.

Кorto обернувся до Нарциса.

— Карл — німець. Так і не зумів до ладу вивчити французьку. Його тримали в божевільні в НДР, біля Лейпцига. Після падіння Берлінського муру я відвідав усі психлікарні Східної Німеччини у пошуках художників. Попри жорстоке поводження, регулярне застосування електрошоку й убоге харчування, він і далі вперто малював чорним усе, що бачив довкруги. За тої пори йому доводилося користуватися зазвичай вугіллям.

— А тепер?

¹ Увійдіть! (нім.) — Прим. пер.

— О, тепер Карл ще й вередує! — усміхнувся Корто. — Йому нелегко догодити! Для своїх картин він змішує фарби на основі аніліну й індатренів. Дає мені довгі списки якихось хімічних речовин із невимовними назвами. Шукає цілковитого некольору. Такого, що цілком поглинав би світло.

Велет знову взявся до праці, схилившись над ночвами, де змішував якусь густу гарячу рідоту, схожу на гудрон.

— У Карла є одна таємниця, — прошепотів Нарцисові психіатр. — Він додає до фарб свою сперму. Вважає, що завдяки цій субстанції його монохромні роботи здобувають внутрішнє життя.

Нарцис дивився, як грубелецькі руки велета колотять суміш. Уявляв собі, як художник за допомогою тих-таки рук добуває свого секретного складника. І це була одна з переваг лікування, що його застосовував Корто: у пацієнтів не пригнічувалося лібідо. У пацієнтів Ферра у клініці Анрі Ея, що були просякнуті психотропними препаратами, прутень завжди теліпався неначе мотузок.

Він підійшов до однієї з картин, що була така ж чорна, як і решта.

— А тут що намальовано?

— Небуття. Як у багатьох гладунів, у Карла уві сні часом зупиняється подих. На кілька секунд він перестає дихати. І снів не бачить. Тобто у певному розумінні вмирає. Ото й пише ці чорні діри.

Нарцис ще ближче підійшов до картини і вгледів на чорному тлі якісь дрібні випуклі написи. Читати їх треба було не зором, а швидше дотиком, як шрифт Брайля.

— Це ж не німецька мова?

— Ні. І жодна з інших відомих мов.

— Він сам її винайшов?

— Він каже, що цією мовою з ним балакають голоси, які він чує, коли потрапляє в ту чорну яму. Це голоси з глибини смерті.

Карл знай реготався під респіратором. Тепер він занурив у ночви обидві руки і так запопадливо перемішував рідоту, що вона перехлюпувалася через вінця, неначе нафта.

— Гайда, — сказав Корто. — Він нервує, як гості довше в нього затримуються.

У коридорі Нарцис запитав:

— Чому в Лейпцигу його запроторили до клініки? Який у нього діагноз?

— Як по правді, він там сидів у в'язниці. Щось на кшталт наших закладів для злочинців із порушеннями психіки. Він, бач, вивер очі у своєї дружини. Казав, то було перше його творіння. Він створив його у пошуках пітьми...

— Ви не даєте йому ліків?

— Ні.

— І охорони в нього нема ніякої?

— Ми стежимо тільки за тим, щоб йому зрізали нігті. У Німеччині в нього була сутичка із санітаром...

У Нарцисові прокинувся психіатр. Він подумав, що Корто грається з вогнем. І дивувався, як медичні та соціальні установи дозволили йому забрати до себе Карла. В іншій майстерні була куца жіночка, якій на взір можна було дати років сімдесят. Рожевий спортивний костюм фірми «Адідас», блакитні коси — чистенька й охайна, геть тобі американська пенсіонерка. Таке саме враження справляло і приміщення: бездоганна чистота і лад, які дала тут зразкова господиня. І тільки цигарка в тонких губах псувала те враження. На карнавальному повозі не було ні німця, ані цієї пані. Либонь, їх звільнили від тієї необхідності: першого — через вагу, другу — з огляду на її вік.

— Добридень, Ребекко! Як ви почуваетесь?

— Проблеми з митницею, — хрипко відказала вона. — Не пропускають моїх творів...

Перед нею лежав аркуш паперу, який вона вкривала зображеннями того самого обличчя, тримаючи в руці огризок олівця. Щоб роздивитися, що вона там малює, треба було відступити на декілька кроків. Тисячі облич склалися у своєрідну мозаїку, що витворювала хвилі, візерунки й арабески.

— Робота рухається потроху?

— Сьогодні вранці мене пхнули в убіральні. А вчора м'ясо було тверде.

Синдром Ганзера. Досить рідкісне захворювання, коли людина завжди невідповідно відповідає на запитання. Нарцис раптом збагнув, що оцінює цих художників як психіатр. Не картинами їхніми захоплюється, а намагається поставити діагноза. Хоч як він старався, йому не пощастило стати Нарцисом. Він залишався Матіасом Фрером.

— Я знаю цього чоловіка, — сказав він, показуючи на обличчя, що повторювалося на малюнку.

— Це Альбер, князь Монако, — пояснював Корто, бо жіночка зосереджено малювала. — Років тридцять тому Ребекка працювала в палаці князя Монако. Прибирала там. І закохалася в князя. Аж ізсунулася з глузду. Їй так і не пощастило отямитися від тієї травми. У вісімдесят третьому році її поклали до клініки без надії на одужання. Вона пробула декілька років у шпиталі Сен-Лу, потім потрапила до нас.

Нарцис зиркнув на художницю. Ребекка малювала як автомат, наче її рукою водила якась невидна сила. Вона не відривала олівця від паперу, не поверталася до раніше проведеної риси. Тягла і тягла червону нитку свого божевілля... Корто вже виходив із майстерні.

— Ви збирали художників по всій Європі? — спитався Нарцис.

— Так. Я продовжував те, що робили мої попередники — Ганс Принцгорн із Німеччини, Лео Навратіл із Австрії. Завдяки їм існує ар-брют.

— Ар-брют? Що воно таке?

— Мистецтво божевільних, маргіналів, медіумів та любителів. Назву цю вигадав Жан Дюбюффе. Хтось воліє інші терміни. Аутсайдер-арт, мистецтво навіженців... Англійці, наприклад, кажуть гав арт, тобто сире мистецтво. Промовисті назви, правда ж? Це мистецтво вільне від умовностей, від будь-якого впливу. Вільне мистецтво! Пам'ятаєш, як я казав? «Не мистецтво лікує нас, а ми лікуємо мистецтво!»

Корто переступив порога ще однієї кімнати. Усі стіни тут були обвішані великими малюнками, де були зображені вигадливо вигнуті жіночі постаті: ці переступали через веселки, ті купалися в буремних хмарах, ті спали на хмарках... Часто лінії малюнків продовжувалися на стіні, наче творча можуть автора не могла втриматися в межах прикріпленого до стіни аркуша.

— Це Ксав'є, — сказав директор закладу. — Він уже вісім років тут.

Чоловік років сорока сидів перед столиком на кушетці, упершись ногами в долівку. Убраний він був у вояцький однострій: френч кольору хакі, брезентові штани. Войовничість вбрання трохи пом'якшували барвисті олівці, якими були напхані його кишені,

та старі мотуз'яні черевики на босу ногу. Обличчя його вряди-годи пробивав нервовий дрож.

— Ксав'є вважає, що служив в Іноземному легіоні, — прошепотів Корто.

Художник узяв олівця і застромив його у прикріплене до стола точильце.

— Йому здається, наче він брав участь у війні в Перській затоці у складі дивізії Даге.

У кімнаті запанувала тиша. Нарцис спробував зав'язати розмову.

— У вас гарні картини.

— Це не картини. Це щити.

— Щити?

— Проти ракових клітин, проти бактерій. Проти всієї цієї біологічної нечисті, що нападають на мене через землю.

Корто взяв Нарциса за руку й відступив із ним у куток.

— Ксав'є вірить, що зазнав в Іраці хімічної атаки. Насправді він там ніколи й не був. У сімнадцять років він жбурнув свого меншого братика, якого ніс на плечах, у річку із сильною течією. Хлопчик утопився. Ксав'є прийшов додому, та не зміг відповісти, куди подівся брат. Він нічого не пам'ятав. Потім він п'ятнадцять років пробув у психіатричній лікарні для суспільно небезпечних хворих. Мені пощастило його звідти визволити.

— Просто так? Без будь-яких застережних заходів?

— За всі ці роки у психлікарні з Ксав'є жодного разу не було проблем. Комісія вирішила, що можна його довірити мені.

— А чим його лікують?

— Нічим. Він повсякчас малює. І мозок його тільки цим і переймається.

Психіатр добротливо дивився на свого пацієнта, що сидів і з палючими очима точив олівці один за одним. Нарцис мовчав. То було скептичне й осудливе мовчання.

— Облиш, — сказав йому Корто. — У нас тут майже не буває несамовитих витівок. Ніхто ні на кого ні разу не накинувся. І жодного випадку самогубства. Художня творчість всотує в себе всі навіжені наміри. Та, на відміну від нейролептиків, людина від неї не дуріє. Вона служить утіхою. І єдиною підтримкою. У дні відвідувань у нас перед брамою немає черги, повір мені. До нас ніхто

ніколи не приходять. Це самотні люди, яких усі покинули і забули. Вони обділені любов'ю. Добре, ходімо далі. Відвідини тривають!

У жандармській дільниці Брюжа було тихо і порожньо, мов на міському цвинтарі. Може, навіть і порожніше та тихіше. На цвинтар бодай по неділях приходять люди. Анаїс штовхнула двері. Вона була в кепському гуморі. Після марної зустрічі з батьком вона зателефонувала Ле Козові, щоб підбити підсумки. Багато часу на це не пішло. Новин не було. Розслідування вбивств Філіппа Дюрюї, Патріка Бонфіса і Сільвії Робен більше не стосувалося їх. Дістатися до «Метиса» не було змоги. Що ж до її подальшої долі, то відділ внутрішніх розслідувань навіть не призначив дати розгляду її справи. То, питається, нащо вона повернулася до Бордо?

Їй телефонував Кроньє.

— Як ся маєш? — поцікавився він.

— Мала фіфочка почувається гаразд. Є новини з Ніцци?

— За Янушем і слід запав. Наче випарувався чоловік. Я повернувся до Марселя. Особисто розпитав працівників закладу, де він ночував. Щоправда, він назвався Нарцисом, та немає сумніву, що то був таки він.

— А пощастило дізнатися, хто на нього напав?

— Та є тут один свідок. Волоцюга. Останні десять років пиячить мов свиня.

— І що він розповів?

— Ніби на Януша напали політики. Чоловіки в костюмах. Та він що хоч наверх. Він уже й забув, коли був тверезий.

Убивці з Гетарі. Чоловіки на авто моделі Q7. І голос її батька, що промовляє: «Метис» — це лад». Убивці були разом і злочинці, й охоронці ладу. Убивці, що могли промикнутися і до поліції. Убивці, які поліцією і були...

Приймальня жандармської дільниці скидалася на карикатуру. Вичовганий дерев'яний облавок. Лінолеум на підлозі. Стіни зі стружкових плит. І двоє сонних жандармів... Ох, навряд чи пощастить їй тут щось дізнатися. Вона запитала лейтенанта Дюсара, того офіцера, що складав заяву про викрадення авта. Їй сказали, що в нього сьогодні вихідний. Чергові з підозрою вивчили її службове посвідчення і недовірливо вислухали її пояснення, коли вона казала, навіщо їй потрібен був їхній колега: з'явилися додаткові

дані у справі про викрадення авта марки «ауді» моделі Q7 Sline TDI, номер 360 643 AP 33, про що сповіщено 12 лютого 2010 року.

Ні, вони не можуть дати їй хатню адресу Дюсара. І протокола про прийняття заяви про викрадення показати не можуть. Анаїс не наполягала. Повернулася до авта й зателефонувала до довідкової служби, де їй відразу ж дали адресу Патріка Дюсара. Жандарм мешкав у північному передмісті Бланкфора, за заповідником Брюж.

Вона подалася сільською дорогою. Цього недільного пополудня її скрізь супроводжувала мертва тиша. Безлюдні вулиці. Будинки, з яких не долинали жодного звуку. Порожні садки. Дюсарів дім виявився сірою бетонною коробкою, що була оточена гарно постриженим моріжком. У глибині двориська видніла дерев'яна хата. Анаїс припаркувалася трохи віддалік, у тіні водонапірної вежі, й пішки повернулася назад. Пхнула хвіртку, навіть не подумавши натиснути кнопку дзвоника. Вона вирішила, що діятиме нахабно: налякає жандарма, витягне з нього всю інформацію і хутко вшиється звідсіля.

Назустріч із гавканням вибіг пес. Вона загилила його носакон, і він із жалібним виском підібгав хвоста. Анаїс попрямувала посипаною камінцями доріжкою, переступаючи через дитячі іграшки, що валялися долі. У дверях її вже чекала якась блякла жіночка невизначеного віку.

Не вітаючись і не перепрошуючи, Анаїс помахала в неї перед носом своїм триколірним посвідченням.

— Капітан поліції Бордо Анаїс Шатле. Ваш чоловік удома?

Жінка дивилася на неї, роззявивши рота. За кілька секунд вона показала на хату в глибині двориська. На ганок вибігли двоє хлопчиків, розглядаючи непрохану гостю круглими від подиву очима. Анаїс прикро було почуватися самозванкою, яка прийшла порушувати спокій вихідного дня, проте десь у глибині душі, з найпотаємнішого і найтемнішого її закутка, зринала зловтіха, що їй пощастило внести сум'яття в це безхмарне родинне щастя. Щастя, якого їй не судилося зазнати.

Вона пішла моріжком, відчуваючи, як її свердлять поглядами три пари очей. Постукала у двері хатини. Почула, як сказали ввійти. Обернула клямку і побачила всередині чолов'ягу, що дивився на неї з неприхованим подивом. Певне, він сподівався побачити когось із домівників.

— Капітан Анаїс Шатле, центральна поліційна дільниця Бордо.

Подив на обличчі чолові'яги заступило приголомшення. Патрік Дюсар у своєму темно-синьому тренувальному костюмі, стояв перед столом, де, мов на авіаносці, вишикувалися лавою моделі літаків із бальзового дерева. Усередині хата скидалася на виставку авіамоделювання. Увесь вільний простір був заповнений деталями літаків — крилами, кабінами, фюзеляжами. У повітрі тхнуло тирсою, клеєм і живицею.

Вона ступнула вперед. Жандарм відступив, стискаючи в руках каркас літакового крила. Анаїс окинула його поглядом. Куций, із непропорційно великою і лисою мов коліно головою. На носі дешеві окуляри. Невиразні риси обличчя, де застиг переляк. Вона розколе його, мов трухлого пенька, тільки діяти треба з натиском.

— Я за дорученням слідчого судді Ле Галя, — збрехала вона.

— У... у неділю?

— 12 лютого цього року у відділі жандармерії Брюж ви прийняли заяву про викрадення авто. Всюдихода марки «ауді» моделі Q7 Sline TDI, номер 360 643 AP 33, що належав охоронній агенції, зареєстрованій у реєстрі підприємств сфери обслуговування району Терфор у Брюж.

Дюсар і так був блідий, та, почувши те, пополотнів ще дужче.

— Хто подавав заяву?

— Не пам'ятаю. Прізвищ не пам'ятаю. Треба глянути у протоколі...

— Не варто, — відтяла вона суворо. — Нам відомо, що протокол фальшивий.

— Щ... що?

— 12 лютого ніхто не подавав вам ніякої заяви про викрадення авто.

Обличчя Дюсара стало як у мерця. Він уже бачив, як у нього забирають звання і позбавляють усіх пільг, що належать державному службовцеві, зокрема пенсії. Пальці, які стискали деталь літака, так зціпилися, що вона затріщала.

— В... ви звинувачуєте мене, що я оформив протокола переднішим числом?

— У цьому немає ніяких сумнівів.

— Які у вас докази?

— З доказами будемо розбиратися в дільниці. Одягайтеся!

— Не буду! Це блеф! І Ви...

Анаїс взяла вола за роги.

— У нас є свідки, які кажуть, що авто й надалі перебуває у розпорядженні працівників охоронної агенції.

— А я тут при чому? — вигукнув Дюсар. — Вони подали заяву 12 лютого. Якщо вони мене ошукали, то...

— Нічого подібного. Вони прийшли до вас пізніше. І звелили скласти протокола переднішим числом.

— Хто це може звеліти мені, скажіть на милість?

— Одягайтеся! Не змушуйте мене застосувати силу. Нам нічого не варто довести, що в цій справі взагалі не велися ніякі слідчі дії. Ви навіть не намагалися шукати викрадачів.

Дюсар удавано зареготався.

— І що це доводить? Ми ніколи не розслідуємо викрадення автомобілів.

— Автомобілів, які вартують стільки? І належать агенції, що надає послуги із забезпечення охорони у промисловому районі, який перебуває під вашою юрисдикцією? Вкрадених майже у ваших колег? І якщо після 12 лютого не з'явилося жодного документа у справі, то це лише тому, що ніякої заяви про викрадення вам ніхто не подавав.

В очах жандарма затанцювали іскри. Він уже почав міркувати, як складатиме інші фальшиві папери. Протоколи опитування свідків. Акти перевірки прилеглих територій. Та Анаїс не дала йому поринути в ті думи.

— Мої люди вже проводять обшук у вашій дільниці. Вбирайте пальто, і гайда!

— Сьогодні неділя! Ви... ви не маєте права!

Крило в його руках розсипалося на друзки.

— Не маю права? У межах розслідування подвійного вбивства?

— Подвійного вбивства?!

Анаїс промовляла тим безжальним і позірно безпристрасним тоном, якого не вчать у жодній поліційній академії, хоча ним від природи володіє кожен поліцай.

— 16 лютого. Країна Басків. Убивця сидів за кермом цього Q7. Якщо ти й далі заширишся, мені доведеться надіти на тебе кайдани.

— Це пов'язано із баскським сепаратизмом?

— Нічого такого. — Вона дістала з кишені кайдани. — Пропоную тобі оборудку. Розкажи мені все, що тобі відомо, простісінько зараз, і, може, я допоможу тобі виплутатися з цієї халепи. А то на тебе ляже звинувачення у співучасті в навмисному вбивстві. Ті чоловіки, що були за кермом всюдихода, 19 лютого скоїли ще один замах на вбивство. Це авто — твій квиток на довічне ув'язнення. Полегши своє нечисте сумління!

Обличчям Моріса Дюсара котився рясний піт. Руки його трусилися.

— Ви... ви нічого не доведете.

Анаїс спала на думку ідея, і вона відразу ж подумки вилаяла себе за те, що не здогадалася про це раніше.

— Доведемо, ще й як! Охоронна агенція не звернулася із заявою до страхової компанії. І не вимагала страхування. Як ти гадаєш, це нормально — не вимагати відшкодування за авто вартістю шістдесят тисяч євро?

Жандарм упродовж тієї балачки весь час задкував, і тепер вона загнала його в куток.

— Викрадене авто навіть у розшук не оголосили! — докинула вона в пориві натхнення. — Вочевидь, шукати його ніхто й не збирався...

— Не треба кайданів, прошу вас...

Вона плигнула на стіл. Хряснули під ногами літачки. У дванадцять років вона була чемпіонкою Акваїтанії зі спортивної гімнастики. *Татова гімнастка*. Вона стрибнула на Дюсара, і той заволав, наче його ріжуть. Обоє впали додолу. Анаїс підвелася і придушила його до землі, ставши коліном на груди. Потім накинула йому кільце кайданів на горлянку.

— Кажі, негіднику, бо задушу!

— Ні!

— Хто до тебе приходив?

Чолов'яга шалено закрутив головою. Обличчя його було перелякане, по темно-червоних щоках котилися сльози і краплі поту. Анаїс ще дужче стиснула кільця кайданів на його шії.

— ХТО?

Дюсар збуряковів. Дихати він уже не міг. І говорити. Вона трохи послабила тиск.

— Іх... іх було двоє... — прохрипів жандарм.

- Прізвища?
- Не знаю.
- Скільки тобі заплатили?
- Нічого не заплатили! Присягаюся! Мені грошей не треба!
- Ага, і кредит за твою халупу тобі платити не треба! І за авто не треба! І лахи своїм дітлахам не треба купувати!
- Ні, ні, ні!

Вона знову зтягнула на горлянці сталеве кільце. Її саму лякало те, що вона оце робить. Власна жорстокість її жахала. Божевілля якесь! Уповноваженим із внутрішнього розслідування свідчення лейтенанта Патріка Дюсара будуть ой як до речі!

— КАЖИ! ЧОМУ ТИ ПОГОДИВСЯ СФАЛЬШУВАТИ ПРОТОКОЛ?

- Вони... вони звеліли мені...
- Вона послабила стиск.
- Звеліли?
- То були офіцери. Вони казали... казали, що йдеться про справу державної ваги.
- Вони були в мундирах?
- Ні.
- Документи показали?
- Ні.

Дюсар звівся на ліктя і витер сльози на щоках.

— О Боже, та видно ж було, що то офіцери! Я чотири роки прослужив на флоті, плавав на «Шарлі де Голлі». Я ж бачу, коли переді мною командири...

- З якого роду війська вони були?
- Хтозна.
- На кого вони скидалися?
- Серйозні хлопці. У чорних костюмах. Вояка навіть у цивільному вбранні видно.

То була перша усвідомлена фраза, яку він виголосив.

- Вони приходили до дільниці?
- Ні, до мене додому. Увечері сімнадцятого. Сказали, що треба записати до протоколу і яку дату поставити. Та й годі.

Значить, вони не могли бути вбивцями в Гетарі. Бо того дня ті були в Марселі й ішли слідами Віктора Януша. Хто ж вони такі? Колеги убивць? Хоч як воно там було, Анаїс збагнула, що свід-

чення Дюсара не стануть їй у пригоді. Він буде все заперечувати. А її запроторять до тюрми за напад на людину...

Набагато продуктивнішим здавалося те, що в жандармерії не вважали за необхідне додати номери викраденого авто до розшукного списку, який передається дорожнім патрулям, що відстежують їх за допомогою радіомаяків. Вона підвелася і сховала кайдани до кишені.

— А що... що зі мною буде? — спитався Дюсар, розтираючи горло.

— Тримай язика за зубами, й усе буде гаразд, — відтяла Анаїс.

І вийшла надвір, спіткнувшись на порозі, бо її засліпило сонце. Обсмикала куртку, струсивши з неї уламки тих літаків. Попрямувала доріжкою, люто підгиливши триколісного велосипеда, який там валявся.

Сягнутою ногою дісталася до хвіртки. Жінка і двоє хлопчиків стояли у дверях. Усі троє плакали.

Вона вчепилась у ґратчасту огорожу.

У неї по щоках теж бігли сльози.

Довго вона так не протримається.

Усе тут залишалося незайманим.

Нарцис немов учора покинув свою майстерню.

— Я й не сумнівався, що ти повернешся, — сказав Корто.

По обіді він таки зумів потрапити до своєї майстерні. Психіатр наполягав на тому, щоб супроводжувати його. Площа приміщення була з п'ятдесят квадратних метрів. Стіни не були помальовані чорною фарбою чи вкриті малюнками олівцем, хоч і того ладу, що був у кімнаті Ребекки, тут теж не спостерігалось.

Ліворуч під стіною стояли чисті полотна. Долівку застелено пластиковою плівкою, геть поплямованою фарбами. Скрізь видніли бляшанки промислової і пакети сухої фарби, валялися брудні ванночки і слоїчки із замазкою. На дошках, прибитих до козлів, лежали висохлі перекручені тубики й, що дивно, великі металеві шприци. Із порожніх консервних бляшанок стирчали пензлі.

— Ти сам готував фарби, — пояснив йому Корто. — І вередував не менше, ніж Карл. Сам змішував пігменти. Сам подрібнював їх і розводив скипидаром та оліфою до потрібної консистенції. Добре пам'ятаю, що ти завжди вимагав особливого гатунку

освітленої оліфи. Замовляв її на одному підприємстві, що працює лише з гуртовими покупцями і відвантажує продукцію тоннами. Потім ти набирав фарбу в шприца для змащування тракторів — я ті шприци добував для тебе у місцевих фермерів...

Нарцис підійшов до столу, де стояли ванночки, в яких позасихала темна, червоняста і фіолетова фарба. Від алюмінієвих посудин і запилюжених пакетів тхнуло гострим хімічним духом, який ще не до краю вивітрився. Він поторкав пензлі, перебрав тубики, понюхав їх — і нічогосінько не відчув. Мало не скрикнув від досади.

Йому трапився на очі блокнот із аркушами, що посклеювалися від фарб. Він погортав його. Дрібний почерк... Списки назв, числа, відсотки...

— Це твій секретний записник, — усміхнувся Корто. — Ти нотував сюди свої таємні рецепти змішування складників для отримання фарб потрібних відтінків.

Нарцис поклав записника до кишені.

— Розкажіть, як я працював, — попросив він.

— Хтозна. У майстернях немає дверей, але ти вішав над дверним отвором штору. Вхід заборонено. А ввечері обертав картини обличчям до стіни.

— Чому?

— «Набридло бачити свою мармизу». Так ти сказав.

Даніель Ле Ген, його колега в марсельському «Еммаусі», казав, що, побачивши мимохідь репродукцію Курбе, він аж здригнувся.

— Я називав коли-небудь прізвище Гюстава Курбе?

— Авжеж. Ти завжди казав, що він твій учитель і наставник.

— У якому розумінні?

— Та не знаю. Бо твої роботи не мають нічого спільного з творами Курбе. Однак він вважається визнаним майстром автопортрета. Я не фахівець, але автопортрет Курбе, відомий під назвою «Розначливий», звісно ж, найбільше славиться у світі живопису...

Нарцис нічого не сказав на те. Подумки він бачив десятки автопортретів, розвішаних на стінах уявної зали. Тут його пам'ять анітрохи не потерпіла. Дюрер. Ван Гог. Караваджо. Дега. Шиле. Опалка... Та хоч як він дивувався, не міг побачити жодного творіння Курбе. Оце халепа! Певне, художник, чия творчість справила безпосередній вплив на його долю, теж став жертвою його недуги і провалився в чорнющу безодню забуття.

— Ось що я згадав, — озвався Корто. — Із-поміж усіх автопортретів Курбе ти найвище ставив «Поранену людину».

— Що це за картина?

— Курбе написав себе біля дерева в позі вмирущого, із кривою плямою на грудях коло серця.

— Чому мене так цікавила ця картина?

— Я теж допитувався в тебе про це. І ти сказав: «Ми з ним робимо ту саму справу».

Нарцис знову пройшов майстернею. Колись тут була його нора, його притулок, його лігво. Зараз усе довкруги було чуже і незнайоме. Його охопив відчай. Ніколи він нічого не дізнається.

— Залишайся з нами, — тихо мовив Корто, наче прочитавши його думки. — Писатимеш картини. І до тебе повернеться пам'ять...

— Я вирушаю завтра вранці. І мені потрібні гроші.

— Це ви мені телефонували?

— А ти як гадаєш?

Анаїс стояла у дверях будівлі, показуючи поліційне посвідчення молодикові з червоними очима і скуйовдженим чубом. П'ята вечора. Вона була десь у передмісті Тулузи, у промисловому районі, забудованому похмурими будівлями без вікон. До Тулузи вона дісталася за дві години і майже стільки часу змарнувала, щоб відшукати у плетиві вулиць та шляхів потрібну адресу.

То була адреса контрольного пункту компанії КАМАРАС, що за допомогою радіомаяків стежила за пересуванням автомобілів у кількох краях Франції, зокрема в Аквітанії, Південь-Піренеях, Лангедок-Руссільйоні та Прованс-Альпи-Лазурний берег.

Анаїс зателефонувала черговому о 14.30. Відгукнувся працівник, який не приховував свого подиву. Зазвичай до них звертаються через страхові компанії. Вона уврала його.

— Я зараз приїду.

І ось вона стояла перед комп'ютерником, убраним у розтягнутого светра і бахматі джинси. Либонь, студент, що заробляє у вихідні. А чом би й ні, сиди собі та готуй завдання, а грошенята йдуть. Утім, Анаїс збагнула, що наука йому анідесь. Розширені зіниці, набряклий ніс, розхитані зуби. Кокаїн полюбляє хлопчина.

Він відступив, пропускаючи її досередини. Вона побачила просторе приміщення, що на перший погляд здавалося порожнім. Насправді вся стіна праворуч була геть заставлена комп'ютерами. Щось таке вона бачила в Ніцці, у відділі спостереження за містом.

Молодик дістав із кишені аптечного слоїчка, задер голову і закапав собі очі.

— Телефонюю я не зовсім зрозумів...

Анаїс узяла фотель на коліщатах і пхнула до нього.

— Сядь.

— А в чім річ?

Він слухняно сів.

Вона ногою розвернула його до моніторів і прошепотіла на вухо:

— 12 лютого до жандармської дільниці надійшла заява про викрадення всюдихода марки «ауді», модель Q7 Sline TDI, номер 360 643 AP 33. Чув щось про це?

— Нічогосінько. Я тут працюю лише у вихідні. Узагалі, я навчаюся...

— Це було формальне запитання. Я хочу, щоб ти налаштувався на радіомаяка, яким обладнане це авто.

— Це не маяк. Це джипіес-навігатор.

— Пусте. Хутчій до діла!

Молодик засовався у фотелі.

— Так не роблять! Жандармерія повинна надіслати нам копію протоколу про те, що прийняла заяву про викрадення, а також копію страхового полісу на авто і...

Вона крутнула його фотель.

— А я можу зателефонувати моїм колегам до Тулузи і сказати, щоб у тебе взяли слину на аналіз. У нас є методики, що дозволяють розрізняти види наркотиків. Як ти на це дивишся?

— У нас... у вас є номер? — пробелькотів він.

Анаїс дістала з кишені аркуша, де записала номера авта, і поклала перед молодиком. Від її поруху засвітився один зі сплячих екранів комп'ютера. З'явилося зображення: тісно переплетені голі тіла. Відкрилися й інші вікна. Жіноче обличчя у процесі феяції. Анус широким планом. У кутках екрана замигтіли рекламні банери недвозначного змісту...

— Навчаєшся, еге? — в'їдливо посміхнулася Анаїс.

Молодик зашарівся і незграбно вимкнув комп'ютера. Відкашлявся і забарабанив пальцями по клавішах іншого. На моніторах постали супутникові мапи Франції. Молодик збільшив масштаб одної з них, клацнувши мишкою. Анаїс не встигла навіть збагнути, яка саме частина території промайнула на екрані.

— Оце так воно хутко робиться? — здивувалася вона.

— А певно! — хвальковито сказав він. — Будь-якого викрадача можна зловити!

— Де вони? Тобто, де зараз це авто?

— На шосе D2202. У долині Вара.

Анаїс нахилилася до комп'ютера.

— А точніше?

Він крутнув коліща, і зображення стало ще більшим.

— Та ось... неподалік від Ніцци.

— Авто рухається?

— Так. Під'їжджає до моста Дюранді.

Вона замислилася. Може, вони йдуть Янушевим слідом? Але як їм пощастило з'ясувати, де він ховається? Як вони зуміли вчинити те, чого не змогли встановити десятки фахових детективів? А може, вони повертаються на базу?..

Вона сягнула до кишені й поклала на стола айфона. Узяла аркуша паперу і написала свій номер.

— Набери цього номера і перешли мені програму, за допомогою якої я зможу в реальному часі стежити за пересуванням автомобіля.

— Я не маю права! На програмі стоїть захист!

— Ти ще не второпав, що ми з тобою діємо незаконно? Одне слово, набирай номера і відправляй мені через мережу програму, *capisci?*¹

Він забарабанив по клавіатурі. Цокання клавіш скидалося на ритми якогось несамовитого танцю.

Айфон задзеленчав. Анаїс увімкнула і побачила, що надійшло повідомлення. У причепі була програма стеження.

Вона простягнула хлопцеві свого мобільника — з технікою вона завжди не ладнала.

— Встанови програму і виведи на дисплей.

¹ Второпав? (*итал.*) — Прим. пер.

За кілька секунд вона вже розглядала карту приміських районів Ніцци. Блимаючи, шляхом повзла крапка — то був всюдихід. Анаїс якимось шостим чуттям збагнула, що їй треба поспішати.

— Я ще закачав туди програму джіпієс, — докинув молодик. — Якщо згубите їх, запустіть її. Вона підкаже, куди прямувати.

Вона вдячно кивнула. Він знову схопив свого слоїчка і звичним жестом закапав очі.

— Що треба сказати?

— Я вас не бачив, — усміхнувся комп'ютерник. — І нічого не чув про всюдихода.

— Гарний хлопчик, — сказала вона, підморгнувши йому.

Уже на порозі вона обернулася і зробила такий порух, наче мастурбує уявного прутня.

— Дивись, не понатирай мозолів!

Молодик зашарівся, та нічого не сказав.

Бігцем прямуючи до авто, Анаїс оцінила свої сили. Доведеться ще раз перетнути Францію із заходу на схід. Це вона зуміє. До Ніцци було майже шістсот кілометрів. Вона подолає їх за п'ять годин. Та потім треба буде звернути з шосе і їхати місцевими шляхами. А якщо вона заблукає? Навіть попри джіпієс-навігатора?

Вона попрямувала до виїзду на головну автостраду. Справжня її проблема зараз полягала в іншому. Цієї ночі вона спала всього кілька годин, минулої геть повік не склепила, а позаминулої спала годин зо три, не більш. Вона ледве трималася на ногах, та й то завдяки нервовому збудженню.

Вона набрала номера Закрауї. Найнебезпечнішого і найчарівнішого з-поміж своїх підлеглих. Той відповів після другого гудка.

— Зак? Це Анаїс.

— Як ся маєш, люба? — Тільки він із-поміж усіх був із нею запанібрата. — Відпочиваєш, еге? Чув про твої пригоди в Ніцці!

— Я хочу, щоб ти допоміг мені. Мені потрібні пігулки.

— Що... пігулки?

Анаїс не відповіла. Усе й так було зрозуміло.

— Поясни, прошу тебе, що ти маєш на увазі, — лагідно мовив він.

— Збадьоритися треба.

Закрауї передніше працював у місцевому відділі боротьби з наркотиками. Він пречудово знав усі канали доправлення дур-

ману по всій Аквітанії та її околицях. Усіх дилерів знав. Добре тямив, кому можна вірити, кому — ні. З одної простої причини: колись він сам полюбляв наркотики. Тепер він казав, що цьому вже край. Усі вдавали, ніби так воно і є.

Колега пояснив їй, де можна роздобути найліпші в тому районі амфетаміни. Вона зупинилася біля узбіччя і квапливо занотувала: «Гран-Мірай, квартал Ренрі, житловий комплекс Турнель». Та назва про щось їй нагадувала. Щось пов'язане з бійками і спаленими автомобілями...

— Можу і зателефонувати, — сказав Зак.

— Дякую. Як мені знайти цих людей?

— Їх не треба шукати. Турнель — це довжелезна будівля у формі літери Y. Ти просто повинна дуже помалу їхати повз неї. Якщо тобі пощастить удати із себе звичайну дівку, вони самі до тебе підійдуть.

Вона кинула записника на сидіння, ввімкнула швидкість, притулила мобільника до вуха і рвонула вперед.

— Що чутно на роботі?

— Винагороди за твою голову ще не призначили, та, гадаю, вже ось-ось.

Вона вимкнула розмову, подумки уявивши собі Зака. Його капелюха з вузькими крисами і туніську посмішку. У нього теж була купа прикрощів, і не лише через дурман. Віддліл внутрішніх розслідувань давно пантрував на нього, бо підозрювали, що він має багато дружин. Коли згадати Джафара, що уникав судових виконавців за несплату аліментів колишній дружині, й Ле Коза, який існував за рахунок немолодої баронеси, то слід було визнати, що вся її група — суцільні донжуани. «*І це єдині чоловіки в моєму житті*», — сумовито подумала вона собі.

За годину була злива, і довелося кілька разів заблукати — вона вже торгувалася з куцим арабом у лискучому зеленому плащі. Обличчя його з-під каптура не видно було зовсім.

— Грошенята наперед.

Анаїс дорогою зупинялася біля банкомата. Вона простягнула арабові сто євро. Гроші вмить зникли, а в арабовій долоні з'явилася десять пігулок.

— Ти з ними обережніше. Це не для слабаків. Уживай одну за раз. Анаїс заховала вісім пігулок до кишені, а дві лишила в руці.

— Запити нічого нема?

Куцань простягнув їй бляшанку коли-лайт.

— Без кокаїну, гарантія, — пожартував він.

Анаїс проковтнула відразу дві пігулки. Хотіла була повернути бляшанку, та хлопчина вже зник у пітьмі.

— Подарунок від фірми, — пролунав його голос. — Нехай щастить.

Анаїс рушила з місця. Дощ лляв і лляв. Вона вже відчувала чи, може, їй так здавалося, що дофамін просягає в мізки. Анаїс перемкнула швидкість і знову виїхала на шосе А61. На першій автозаправці залила повного бака. Розраховуючись, зиркнула на вітрину з канапками і зрозуміла, що геть не хоче їсти. У дурману був побічний ефект — він гамував голод. Тим ліпше. Значить, нерви будуть напнуті мов струни.

Вона рушила з місця і глянула на екран айфона. Зарізяки, яких вона переслідувала, покинули шосе D2202 і рухалися до якогось глухого села, що звалося Каррос. Що вони там забули? Може, таки знайшли Януша?

Вона перемкнулася на п'яту передачу і тільки тепер помітила, що жене зі швидкістю понад двісті кілометрів за годину. Що ж, поки що авто марки «Смарт» було її найвірнішим союзником.

Ніч допіру розпочиналася.

— Скільки тут? — запитав Нарцис, зважуючи на долоні конверта з грубого щільного паперу.

— Сорок п'ять тисяч євро.

Нарцис недовіжливо зиркнув на Корто.

— Казав же я тобі. У Парижі всі були в захваті від тебе. Більшість твоїх полотен продали по чотири тисячі євро. А ти написав їх десятків зо три. Десять половиною прибутку забрала галерея. П'ятнадцять відсотків узяли ми, до спільної каси. Решта твоя. Ти модний художник! Як захочеш, то можеш знову стати Нарцисом. І гребти гроші лопатою.

Нарцис розтулив конверта.

Гроші всередині лисніли матовим блиском, немов були з ед-вабу.

— Не зможу я більше писати, як Нарцис.

— Ти певен цього?

Він не відповів. Насправді десь у глибині душі він знав, що всі його вміння і навички, його малярський хист — усе воно нікуди від нього не поділося, так само як і його компетенція фахового психіатра. Питання полягало не в тому, чи здатний він продовжувати кар'єру Нарциса з того пункту, де він її покинув. Просто перед ним тепер стояли інші завдання. Йому треба відшукати свої полотна. Роздивитися чи, точніше, уважно вивчити їх. Він не сумнівався, що підсвідомо зашифрував у них якусь істину. Щось таке, що стосується його достеменної особистості.

— Як ви гадаєте, — поспитався він, поклавши конверта із грішми до кишені, — скільки у мене часу? Маю на увазі, до того як мене спіткає черговий напад амнезії?

Вони йшли парком. Надворі вже смеркло. Віяв дужий вітер, і дерева гойдалися та гнулися під ним. Хоч Януш на цілу добу покинув своє розслідування, проте зараз він почувався ситим, та й відпочив добре. До того ж забагатів. Буде з чим провадити справу далі.

— Заздалегідь це передбачити неможливо, — відказав психіатр. — Нема ніякої закономірності. Не забувай лише, що кожен випадок амнезії — це вияв психотичної втечі. Своєрідна відповідь на психічну травму. Причиною чергового нападу може стати те, з чим ти стикаєшся у повсякденному житті.

Нарцис не сперечався з цим. Найстрашніша гіпотеза полягала ось у чому. Він убивця і після кожного вбивства мінє шкіру. Він струснув головою, не бажаючи погоджуватися з цим звинуваченням.

Вони прямували терасами. У темно-блакитному небі вже зазоріло. Тут, на висоті, п'ярко пахла смолиста глиця. Психіатр звернув праворуч і припровадив його до кактусового саду. Нарцис ніколи раніше не бачив стільки кактусів. Вони були скрізь — росли в землі, у глеках, у теплицях. Декотрі скидалися на морських їжаків, загорнутих у вату. Інші сягали двох метрів заввишки або розчепірювали свої лапи, схожі на канделябри.

— Чуєш?

— Що?

— Запах який! — Корто глибоко вдихнув повітря. — Усе наше тіло відгукується на ці запахи. Приблизно те саме відчуваєш, коли дивишся на море... Ми ж здебільшого складаємося з води. Ти полюбляв приходити сюди вечорами...

Нарцис не розумів, куди хилить психіатр.

— Гадаю, ти читав Юнга?

— Читав, — не вагаючись, відказав Нарцис.

— З погляду Юнга, наша свідомість чи, точніше, підсвідомість пронизана архетипами, примітивними і схематичними ідеями, що виникли на зорі людської історії: міфами, легендами, первісними страхами. Зіткнувшись із якимось фактом, видовиськом чи подобицею, яка буде нам нагадуванням про ці архетипи, ми зазнаємо глибокого хвилювання, що виходить за межі наших особистих переживань і спільне для всього людства.

Корто говорив монотонним, майже гіпнотичним голосом.

— То й що?

— Гадаю, десь те саме відбувається і з нашим тілом. Існують, сказати б, фізіологічні архетипи. Море. Ліс. Камінь. Небо. Усі ці царства, які оточують нас не лише зовні, а і є в нашій душі. І в контакті з ними наше тіло прокидається. Згадує, як колись воно було морем, лісом, каменем, зорею... Наші клітини починають здригатися, тремтіти, непокоїтися...

Корто згріб його за плече.

— Знайди свої картини, — прошепотів він. — Вирушай до Парижа. Я знаю, що ти туди зібрався. Тобі потрібно побачити свої роботи. І тоді твоє тіло стане тобі поводитирем. Малярство і столичне життя — частини твого минулого. І ти теж до певної міри якась їхня частка.

Нарцис збагнув, що має на увазі Корто. Він заплющив очі й спробував простісінько зараз провести із собою експеримент. Він вдихнув у себе вогкого духу парку, шелесту листя, що скидалося на гомін прибою, і холодного гірського повітря, яке линуло зпередвіку. Тілом його пробігали хвилі. Він став мокрим піском, яким ступають босі ноги. Дзумкотінням комах, що мліють під гарячим сонцем у тім краю, де завжди полудень. Рипінням снігу і слизькою білизною лижні. Він дихав. Сміявся. Обіймав увесь світ. Усеньке його тіло обернулося лаковим відблиском золотавого променя, що осяває літнього вечора жіночу постать у вітальні буржуазного дому...

Він розплющив очі. Корто зник.

Він прислухався. Із долішньої тераси долинали звуки цілком реальних кроків. Придивившись, він побачив, що кактуси рухаються. Серце на мить перестало калатати в грудях.

То були не кактуси. То були грабарі в чорних костюмах.

Вони йшли вперед, нітрохи не переймаючись тим, що зчиняють стільки шкоди: ламали ногами низькі рослини, розсували високі. Хоч було поночі, Нарцис бачив їхні постаті в куртках, застебнутих під саму шию. У їхніх руках були пістолети з глушниками. І тут його наче струмом ударило: свій «Глок» він забув у кімнаті.

Чоловіки дісталися до кахляної доріжки. Задерли голови, розглядаючи будинки. Нарцис устиг заховатися в чагарях. Усе, що відбувалося, він неначе вже десь бачив. У Марселі він так само стояв на східцях, якими піднімалися розбишаки з вуличної ватаги.

Чоловіки почали підніматися. Ховаючись у кущах, Нарцис прокрався до майстерень. Добре, що штани його і куртка були темної барви. Він скрадався, зливаючись із деревами і пільмою.

Він виліз на балкон, що оперізував будинок. Здається, у майстерні лишилося відчинене вікно. Авжеж. Він прослизнув досередини. Торкнувшись ногами бетонної долівки, трохи підбадьорився. Тихенько причинив віконну раму і врешті відхекався.

Коридор. Якщо він нічого не переплутав, ліворуч розташовані зовнішні східці, що провадять до житлових приміщень. Людей о цій порі тут не було, всі пішли вечеряти до іншого будинку. Прокравшись до своєї кімнати, він застромив руку під матрац і дістав пістолета. Тека з паперами у справі Ікара лежала теж там, був там і ніж, і Нарцисів записник. Усе його майно. Весь багаж. Він застромив зброю за пояса, поклав ножа до кишені штанів, а папери до кишені куртки, яку вбрав поверх піджака. Штани від костюма згорнув і взяв під пахву, щоб надіти потім.

Виглянувши в коридор, він роззирнувся. Нікого. Серце шалено гнало кров по жилах. Спускатися східцями вже запізно. Він пішов у протилежному напрямку. У кінці коридора було вікно. Він відчинив його і виліз надвір, плигнувши на парапет, що тягнувся вздовж всієї стіни. До землі звідси було метрів зо три. Можна стрибати, аби впасти в кущі. Він заплющив очі і стрибнув. Йому здалося, ніби падав цілісіньку вічність. Приземлявся він довго, ще одну вічність. Тріск, хруск, щось поламалося. Переконавшись, що опинився серед гілля, вивільнив руки і помацав обличчя й усеньке тіло. Крові нема. Кістки цілі. Ніде нічого не болить. Начебто, слава Богу. Звикаючись, він почав вилазити з кущів, намацуючи ногами тверду землю. Потім скинув куртку і зав'язав її довкола поперека.

А тепер гайда звідсіля. Він помчав уперед, так само тримаючи штани під пахвою. Гілляки хльоскали його по обличчі, з-під ніг летіло дрібне каміння. Він обминав стовбури дерев, не збавляючи ходу, і небавом вибіг на стежину, що круто спускалася в діл. Спробував пригальмувати, та ноги самі понесли його далі. Оглушений, приголомшений, побитий, він біг і біг. Його провадила надія. Раніше чи пізніше ця стежина виведе його до асфальтового шляху. Там він піде пішки. Відхекається трохи. Знайде село. Обов'язково щось придумає. Йому було страшно, та в голові знай пульсувало запитання: як вони відшукали його? Що їм про нього ще відомо?

О дев'ятій вечора показники навігатора перестали мінятися. Об'єкт зупинився десь у горах, трохи вище села Каррос, і стояв там до другої ночі. Анаїс під'їжджала до Ніцци, аж прилад показав, що всюдихід знову рушив із місця. Убивці подалися далі. Анаїс погамувала спокусу негайно помчати їм навздогін — їй потрібно було дізнатися, де саме були вони вночі. Найгірше, що могло статися, — вони зловили Януша. Катували його. Покалічили. Вбили.

Вона дісталася туди о третій ночі. Тут містився спеціалізований заклад Корто. Путівцем довелося повзти, мов черепаха. Незабаром у світлі фар промайнуло таке, що вона аж затряслася. Якби вона була наркоманка, то подумала б, що в неї bad trip¹. На узбіччі сидів чоловік у костюмі блазня з побіленим лицем і голосно плакав. Неподалік, над купою приморських сосен, за два метри над землею линув у повітрі якийсь чолов'яга. На ганку першого з двох будинків сидів здоровань, від голови до ніг замурований чорною фарбою.

Вона вибігла з авто, тримаючи руку на колodці пістоleta, й зрозуміла, що то не галюцинації. Так воно і було насправді.

Утираючи сльози, до неї підійшов блазень. Сльози поорали ривчаки на його густо напудрених щоках, тож лице його скидалося на мордяку скаліченого Августа. Тут підійшов і чолов'яга, що висів у повітрі. Загадка хутко з'ясувалася: він рухався на ходулях. При цьому він щось довірливо розповідав соснам, наче, збагнувши таємниці пташиної мови, вирішив остаточно порвати зі світом людей.

¹ Тут: галюцинації (англ.). — Прим. пер.

Анаїс попрямувала до головного будинку, де світилися вікна. І мало не заорала носом у землю, налетівши на бабу з нафарбованим лицем, що сиділа долі. Вона розвела невеличке вогнище, де стояла каструля з макаронами. Мішаючи в каструлі дерев'яною ложкою і куштуючи вариво, баба стогнала.

Анаїс кивнула вітаючись і спробувала було забалакати до неї. Та на всі свої запитання діставала тільки одну відповідь:

— Ох, із митницею проблеми! Не хочуть пропускати моїх картин...

Анаїс махнула на неї рукою і пішла до ідальні. Тут теж панував карнавал. На столі з галасом плигав П'єро, його очі були підведені чорним. Поруч стояв чоловік у капелюсі фокусника, оздобленому ялинковим дощиком, і гриз обмотаного светром кулака, пускаючи слину. Ще один, у солом'яному брилі, сидів по-турецькому на столі та грав на сопілці повільну сумовиту мелодію, що скидалася на японську пісню. Анаїс помітила, що він надзюрив під себе цілу калюжу.

Що тут коїться?

Де персонал?

Вона піднялася на другий поверх. Пройшла коридором з великими бетонними мурами, повз ряди дерев'яних дверей. Атмосфера тут була як у похоронній конторі. Той самий холод, та ж таки пустка. Те враження швидко переросло в передчуття, а потім і стало певністю. Інтуїція не підвела її. У другій кімнаті по праву руч вона виявила три трупи. Два з них — кремезні чоловіки з численними кульовими ранами грудей, яких завдала зброя великого калібру. Та набагато жажливіший був третій, голий і прив'язаний до стола.

Анаїс нап'яла латексні рукавички і причинила двері. Божевільні йшли за нею назирці. *Що ж, відновимо події.* Убивці прибули сюди десь о 21.00. Застрелили двох санітарів — із характеру ран Анаїс визначила, що стріляли з пістолета сорок четвертого чи сорок п'ятого калібру. Потім узялися до третього, певне, директора цього притулку. Віку його вона не зважилася б визначити, та йому було вочевидь за шістдесят. Понівечене лице. Виколоті очі. Замість носа страшенна рана. Щоки розпанахані. Зуби вибиті. Голова схилена вбік, а це означало, що йому скрутили в'язи.

Що він розповів їм під тортурами? Адже будь-хто заговорить, якщо його так оце катувати. Навряд щоб старенький і кволий

психіатр став корчити героя... І все ж таки... Щоб витрусити з когось інформацію, зазвичай досить полякати його, а в крайньому разі полоскотати ножем. Про це свідчить історія всіх воєн. А тут були жажливі каліцтва. Та ще й у кімнаті стояв страшенний рейвах — усе догори коренем, усе розбите і розкидане. І це могло означати, що зарізнякам так і не пощастило нічого витягти зі старого лікаря.

Анаїс вражав її спокій і зимна кров. Од видовиська звірячої жорстокості в очах тьмарилося, та вона не почувала ніяких емоцій. Дивилася на них, як на давніх знайомих. Стільки разів безсонними ночами уявляла вона собі тортури, яких завдавав її батько політичним в'язням у Чилі. І ось тепер вони стали для неї страшною дійсністю.

Анаїс озирнула книжки, що валялися долі, й уламки предметів. Робити обшук не було сенсу. Ті зарізняки добряче тут попоралися. Комп'ютер на письмовому столі був розтрощений. Жорсткий диск витягли. Інформацію вкрали.

Вона зробила висновки. У минулому житті Януш був пацієнтом цього закладу, тобто психіатричної клініки. Може, він подався сюди після втечі з Ніцци у пошуках притулку. Принаймні вбивці за явилися сюди, знаючи про цей факт його біографії. Або хтось їм підказав. Санітар? Хтось із пацієнтів? Та вони запізналися, бо Януш утік і відсіля, якщо він тут узагалі був. І тоді вони допитали директора. Непоспіхом. Вона подумала, що в лікарні вони збули години чотири. Чотири години, і весь цей час катували старого...

Вона дістала айфона і ввімкнула програму стеження. Зарізняки якраз їхали Ліоном, прямуючи до Парижа. Невже їм пощастило з'ясувати, куди подався Януш? Вона застромила пістолета в кобурі і, перш ніж поїхати за ними навздогін, вирішила хутко оглянути заклад.

У другому будинку нічого цікавого не було. Здається, тут лікували мистецтвом. Цілий поверх займали майстерні, наповнені творами найрізноманітнішого виду. За нею знай чвалали божевільні. Може, сподівалися, що вона потурбується про них, скаже, що їм удіяти... Ох, як вони помилялися, небораки! Їй потрібна була допомога не менше, аніж їм.

Проходячи ідальнею, вона звернула увагу на гуртові світлини на стіні. На горішній був Януш. У малярській блузі. Вона вперше бачила, як він щиро всміхається. І такий гарний він був...

Цієї миті в Янушеве обличчя тицьнувся брудний палець. Анаїс здригнулася: поруч стояв П'єро з підведеними чорним очима.

— Нарцис! — прошепотів він, стукаючи пальцем по світлині. — Нарцис! НАРЦИС! Він пішов од нас!

— Коли?

П'єро замислився. Якщо судити з витріщених очей, які робили його схожим на соліста гурту «Кюр» Роберта Сміта, для нього процес мислення точився дуже болісно.

— Учора, — нарешті видихнув він.

Анаїс здерла зі стіни світлину і поклала собі до кишені. Не хотіла, щоб поміж цією різаниною і чоловіком, якого вона хотіла захистити, простежувався зв'язок. Заразом їй згадалася одна подробиця. Як казав Кроньє, Януш сповістив працівникам марсельської нічліжки, що його звати Нарцис. Що це? Нове ім'я? Чи, навпаки, попереднє, те, що він мав, як був пацієнтом вілли Корто?

Вона хутко пішла до свого авто, не звертаючи уваги на юрму божевільних, що плуганилися за нею. Рушаючи, вона мало не задавила когось із них. Авто котилося до брами, а в голові знай пульсувала одна думка. Усе це жахіття свідчило про те, що Януш уцілів. Вона вилаяла себе за те, як тішитися цим, і несамохіть перехрестилася, згадавши про директора і двох санітарів.

Зиркнула в люстерко заднього огляду і побачила, як кілька пацієнтів біжать за автомобілем, збиваючи пилюгу на шляху. Невже вона покине цих сіромах без допомоги і підтримки? Ні, це неможливо.

Відкривши віко мобільника, вона знайшла номери у пам'яті телефона.

— Кроньє?

Полотна скидалися на музичні партитури. Нотний стан, ключі, стрілки... Жодної прямої лінії, тільки якісь закрутини малювали голови, кружляли довкола постатей, креслили символи, витворюючи якусь несамовиту мелодію.

Нарцис нахилився, щоб ліпше роздивитися обличчя та фігури. Чолов'яга в масці. Дельфіни. Корабельні гвинти. Золотаво-охряні полотна справляли враження, неначе в автора своя уява про історію і структуру світобудови. На тлі білих мурів вони сяяли, ніби величезні образи.

— Ану руки геть! Це ж Вольфлі!

Нарцис обернувся. До нього біг чоловік у лиснючому сірому костюмі, що дуже личив до його чуприни. Років із шістдесят, вузенькі окуляри, охайний. Нарцис усміхнувся йому найчарівнішою зі своїх усмішок. Того ранку він ладен був усім усміхатися. Він був приголомшений тим, що йому поталанило добитися до Парижа і зараз він стояв у галереї Війона-Пернаті, 18, на вулиці Тюренн, неподалік від кварталу Маре.

Вийшовши напередодні з лісу, він попрямував попід ним і врешті опинився на шосе. Майже відразу підкотив вагозов. Нарцис машинально махнув рукою, і водій зупинився. Він віз якісь вироби з епоксидної смоли в Обервільє, що біля Парижа. І погодився взяти Нарциса, поставивши умову: періодично авто буде провадити пасажир. Ото пощастило! Вони їхали цілісіньку ніч, міняючи один одного за кермом, балакали про те і про се і дрімали потроху.

О шостій ранку Нарцис стояв біля паризького метро «Пор-дела-Шапель». Спогади до нього не повернулися, та він відчував, що не втратив здатності орієнтуватися в паризькому метро. Він знав розташування ліній і назви станцій. Знав, де треба вийти, щоб потрапити до певного району. Придбавши квитка, він сів на поїзд дванадцятої лінії, що прямував до «Мерії Іссі». Поки за вікном вагона пропливали зупинки, він думав про те, що вже вкотре виплутався. Та чи надовго? І як натрапили ті вбивці на його слід? Напевне ж вони обшукають віллу Корто. Розпитуватимуть директора... Та він уже не дізнається, чим воно все скінчилося.

Він вийшов на станції «Мадлен» і пішки попрямував вулицею Руаяль. У кишені лежав конверт, напханий грішми, і це викликало в ньому більше певності в собі, аніж «Глок» за поясом. На майдані Згоди він звернув праворуч і подався до «Крійона», одного з найрозкішніших готелів Парижа. Обрав він його не випадково. По-перше, в такому дорогому закладі в нього не будуть вимагати документів. Коли з мешканців луплять такі грошенята, адміністрація поступлива. По-друге, волоцюгу будуть останньою чергою шукати в «Крійоні».

Нарцис удав, що загубив гаманця з паперами, і заплатив за номер авансом майже тисячу євро готівкою. Заяву в поліцію, сказав він, завтра занесе. Ніхто й уваги не звернув на його роздерту куртку. Чи то від зухвалості, чи й просто знічев'я, він назвався Ма-

тіасом Фрером. Він більше нічого не боявся. Насилу потрапивши до метро, він відразу збагнув, що його ніхто тут не шукає. Те, що в Бордо чи в Марселі здавалося катастрофою національного масштабу, в паризькій метушні геть нікого не цікавило.

Він піднявся до номера і взяв душ, із подивом зазначивши, що п'ятизірковий комфорт йому звичний. Потім поклав теку з паперами до сейфа. Усе здавалося йому сном. Він утік від убивць. Його кишені повні грошенят. І він може вільно пересуватися столицею, про що вчора навіть мріяти на зважувався.

Звелівши, щоб принесли бритву, він поголився. Потім уклався до ліжка і поспав дві години. Відпочивши, викликав таксі й поїхав на вулицю Франциска I, де була крамниця дорогого вбрання. Поміряв строгого темного двокольорового костюма з чистої вовни, блакитну сорочку і чорні замшеві черевики. Краватку вирішив не купувати. У комірці для примірювання глянув на себе в люстро — він знову був схожий на людину. Поклав до кишені нового піджака Нарцисового записника і ключа від кайданів, якого він забрав у охоронця марсельського суду, — то був його оберіг. Купив також два паски. Одним підперезав штани і застромив за нього «Глока». Другого обмотав довкола щиколотки і прикріпив там ножа.

— Нарцисе, це ви чи ні?

Чоловік у сірому костюмі, либонь, власник галереї, стояв перед ним. Вираз його обличчя геть змінився.

— Так, це я. Ми знайомі?

— Я знаю вас за автопортретами. Корто казав, ніби ви кудись зникли...

— Ненадовго, запевняю вас.

Власник галереї був занепокоєний. Він нервово потер долоні і простягнув йому руку.

— Філіпп Пернаті, власник галереї. Ваша виставка мала величезний успіх.

— Так, мені казали.

— Ви... ви так само пишете картини?

— Ні.

— То чому ж ви тут?

Нарцис дедалі дужче розумів, як Пернаті не радий його бачити. *Але чому?*

— Хотів поглянути на свої роботи.

Галерист полегшено зітхнув. Узяв Нарциса попід руку і припровадив углиб зали, де, певне, був його кабінет.

— Жодної проблеми! Вони тут у мене на знімках, і...

— Ні. Я хочу бачити оригінали.

— Та ж це неможливо! Ваші картини продані.

— Знаю. Дайте мені списка покупців з адресами.

— Про це й мови не може бути! Це конфіденційна інформація.

Нарцис здогадався, в чому річ. Власник галереї непокоївся за грошенята. Цей шахрай продав його полотна набагато дорожче, ніж сказав Корто. І боявся, що художник дізнається про це.

— Мені начхати, скільки ви там заробили! — сказав Нарцис. — Я хочу бачити свої картини, та й край!

— О ні, це неможливо!

Нарцис згріб його за вилоги піджака.

— Ви ж знаєте, що я навіжений? А з навіженцями ліпше діла не мати! А то лихо буде...

— Я не можу дати вам списка, — пробелькотів галерист. — Це особливі клієнти, вони хочуть зберегти цілковиту анонімність...

Він удавився на півслові. Нарцис дістав із-за пояса «Глока». І тицьнув цівкою йому в підборіддя.

— Список, — процідив він крізь зуби. — А то погано буде, як розізлиш мене!

Пернаті охляв усеньким тілом, наче всередині в нього поламалося декілька хребців. Заточуючись, він обігнув стола і взяв комп'ютерну мишу. Клацнув раз, удруге — Нарцис бачив відображення файла зі списком у скельцях його окулярів. Потім злодюга тремтячими руками увімкнув принтера.

— Води ковтніть, — сказав Нарцис. — Може, легше стане.

Той слухняно відчинив дверцята холодильника, що ховався в кутку за декоративним фонтанчиком, і дістав бляшанку кока-коли.

— А мені?

Далі все скидалося на сюжет сюрреалістичної картини. Нарцис тримав галериста у прицілі. Тишу порушувало тільки гудіння принтера, а вони знай цмулили кока-колу. По праву руч Нарцис помітив велику чорно-білу світлину, де був якийсь лисань із пронизливим поглядом темних очей, у штанях з підтяжками. У руках він тримав паперову дудку.

— А це хто?

— Адольф Вольфлі. Я влаштовую ретроспективу його робіт. Найбільший мистець ар-брюту всіх часів.

Нарцис глянув уважніше.

— Він був божевільний?

Пернаті заторохтів, ковтаючи коми і крапки:

— Можна сказати, що й так. Він кілька разів намагався згвалтувати дітей, то його визнали навіженим. Запроторили до божевільні коло Берна. Звідти він уже не вийшов. Але там він почав малювати. Йому давали олівця і два аркуші газетного паперу щотижня. Часом він малював грифелем, що був менш ніж сантиметр завдовж! І він лишив після себе тисячі малюнків. Після його смерті камера була до самої стелі напхана малюнками і книжками з палітурками ручної роботи.

— А чому в нього була паперова дудка?

— Він згортав аркуш паперу і грав на ньому власну мелодію. Він не був музикою, та казав, ніби чує ту мелодію у себе в голові.

Кабінет раптом поплив Нарцисові увіччю. Ось ще один навіжений злочинець, який погамував свої тваринні схильності арабесками ліній. Невже і він такий?

— Список! — глухо сказав він.

Пернаті простягнув йому видрукуваного аркуша. Обличчя його потроху набувало звичної барви. Він навіть спробував випростатися. Та видно було, що йому страшенно кортить випровадити звідси цього несамовитого.

Нарцис хутко переглянув списку. Знайомих прізвищ не було. Більшість паризьких адрес. Знайти їх неважко. Напроти кожного прізвища стояла назва придбаної роботи — «Сенатор», «Листоноша», «Адмірал»...

Він застромив пістолета за пояс і попрямував було до дверей, аж похопився.

— Розкажи мені про Курбе, — звелів він, переходячи на «ти».

— Ку... Курбе? А нащо вам Курбе?

— Я хочу почути про «Поранену людину».

— Я не фахівець у цьому періоді.

— Що знаєш, те й розповідай.

— Здається, Курбе написав цього автопортрета чи то в 1840-х, чи то в 1850-х роках. Десь тоді. Славетний зразок виправлення.

— Що? Ану повтори!

— Виправлення. Так називають картину, яку ґрунтовно переробили. Або полотно, поверх якого художник написав нову картину.

Ті слова просто-таки вибухнули в його мізках. *Мої картини — це тільки виправлення помилок.* Ось воно в чім річ... Нарцис мав на увазі не те, що мистецтво служить йому покаянням. Він тільки хотів сказати, що його картини написані поверх інших мальовидл. Утім, повністю його фраза звучала так: «*Не треба вірити всьому, що бачиш. Мої картини — це тільки виправлення помилок*». Отож, його автопортрети були просто камуфляжем...

— То розповідай, розповідай про «*Поранену людину*»!

— Ну, суто теоретично... — Пернаті заговорив трохи помаліше. — Мистецтвознавці завжди дивувалися, чому Курбе змалював себе у вигляді чоловіка, який лежить під деревом із раною в грудях. Згодом з'ясувалося, що картина містила в собі секрет. Спершу Курбе написав свого портрета з нареченою. Та поки він працював над тією картиною, панна його покинула. Образившись до самісінької глибини душі, Курбе прибрав її з полотна, а собі намалював символічну рану в грудях, там, де серце. Рану від кохання.

Нарциса трясло, та він зумів оцінити ту розповідь.

— А як воно стало відомо?

— 1972 року картину просканували рентгеном. Під горішнім пластом фарби видно обриси дівчини, що пригорнулася до плеча лежачого Курбе.

У скронях Нарцисові загупало, пальці тремтіли. Отож, під кожним його автопортретом ховається інше зображення. Те, що стоїть його справжньої особистості або ж убивств...

Що ж, тепер він може з'ясувати правду. Треба тільки просканувати картини рентгеном.

Обернувшись на порозі, він сказав Пернаті:

— Буде найліпше для нас обох, якщо ми забудемо про сьогоднішню зустріч. Ми з тобою незнайомі.

— Я розумію...

— Ти нічогосінько не розумієш, але це й добре. І не подумай телефонувати покупцям! А то я ще раз сюди загляну.

У Нарциса було таке враження, наче він заволодів переліком членів таємного клубу. Гурту посвячених, які живлять одне одного своїм божевіллям. Психічних опирів. Збоченців-вуаеристів. У спис-

ку були не тільки адреси колекціонерів, а й коди вхідних дверей і номери мобільників. Галерея Пернаті доправляла картини додому. І вся інформація зберігалася в комп'ютері її власника. Тож Нарцисові залишалося тільки подзвонити у двері.

У Парижі він ніби віродився. Днина була похмура і сіра, яка буває лише у французькій столиці. Ні дощу, ні хмар, тільки набридлива дрібна мжичка, що брудною завісою вкрила всеньке місто. День не мав ні початку, ні краю, тягнувся з нізвідки в нікуди. Він радів. Та монотонність, ота невиразність була для нього рідна.

Перший покупець зі списку, Валід Ель-Гурі, мешкав на проспекті Фош. Нарцис попросив таксиста зачекати його біля брами і заходився долати численні завади на шляху до мети. Кодовий замок на брамі. Кодовий замок на дверях будинку. Домофон у холі. Та тут він і застряв. Ель-Гурі не було вдома. Нарцис спробував умовити маршалка впустити його, бо він буцімто приніс посилку. Головне, промикнутися до помешкання і глянути на картину. Та той порадив йому лишити посилку в будинкового доглядальника.

Нарцис назвав таксистові наступну адресу, найближчу до проспекту Фош — глуху вуличку, що прилягала до проспекту Віктора Гюго. Він уже подумки розрахував свій маршрут, аби швидше відвідати всіх колекціонерів зі списку.

За живоплотом із ялинок і кипарисів ховалися кам'яниці, що скидалися швидше на вілли. Кожна з них наочно ілюструвала банальну фразу: «Як хочеш спокою, добре заховайся». Та кам'яниця Сімона Амсалема, другого на черзі, вибивалася із загального правила. Білий потинькований будинок початку ХХ століття був чудернацьким поєднанням мавританської й італійської архітектури. Вежі. Ротонди, каріатиди, балкони, балюстради — якийсь хаотичний безлад, позбавлений будь-якої логіки. Житло Амсалема привертало до себе увагу, наче ото корок од шампанського, що стрельнув у цілковитій тиші.

Нарцис подзвонив у домофон. Йому відразу ж відчинив слуга-філіппінець. Нарцис назвався, і слуга мовчки пішов сказати господареві. Нарцис чекав у холі, переступаючи з ноги на ногу на чорно-білих кахлях. На освітлених галогеновими лампами стінах висіли картини. Щирий ар-брют.

Одна велика картина була намальована олівцем на розгорнутій картонній коробці. Автор із височини пташиного польоту зобразив

село з дорогами і прослідками, що звивалися довкола нього. Якщо відійти від неї на певну відстань, то здавалося, що лінії доріг складаються в обличчя відьми з роззявленим ротом, яка збиралася заглитнути село. Поруч висів виконаний крейдою триптих, що зображав те саме обличчя, де відбивалися три різні вирази. Подив. Тривога. Жах. Червоні очі, бузкові тіні попід ними, тривожне тло — картина була наче кров'ю написана.

Інші мальовидла відтворювали стиль американських коміксів 60-х років. Сюжети були геть банальні, просто собі епізоди паризького повсякдення. Ринок, каварня, могорич... Але персонажі! Вони шкірилися і корчили люті гримаси, бо коло них художник помістив тлінні трупи і криваві тіла тварин із живцем обдертою шкірою...

— Нарцисе, невже це ти?

Він обернувся і вздрів повнявого літнього чолов'ягу в білому спортивному костюмі. На носі в нього були літунські окуляри з темними скельцями, на сивій голові — ярмулка. На шиї теліпався пухнастий рушник. Обличчям котилися краплі поту, либонь, Нарцис відірвав його від гімнастичних вправ. Цікаво, подумав собі Нарцис, а в спортивному залі він цю ярмулку скидає чи ні?

Чолов'яга обняв його, наче вони бозна-відколи не бачилися, потім трохи відхилився, глянув йому в обличчя і весело зареготався.

— Ох і радий я бачити тебе живцем, хлопче! Останні місяці твоя парсуна висить у мене над ліжком!

І махнув рукою, запрошуючи до вітальні, що була праворуч. Нарцис увійшов до просторої зали, облаштованої в тому ж таки загонистому й недоладному стилі, що й увесь дім. Оксамитові дивани золотавої барви. Білі хутряні подушки. На мармуровій підлозі безладно розкидані східні килими. На каміні стояв здоровезний юдейський семисвічник-менора. Він був такий великий, що цілком заслуговував на свою назву «сім очей Господа».

І скрізь були твори аутсайдерського мистецтва. Скульптури з консервних бляшанок. Картини у стилі примітивізму, написані не на полотні, а бозна й на чому. Ескізи, вкриті якимись незрозумілими написами. Нарцисові спало на думку порівняння з дудкою, що постійно збивається з ритму, видаючи недоладні звуки. Таке саме відчуття було в нього й від дурнуватою ладу в цьому домі.

Чолов'яга вмовстився на дивані. Під розстебнутою тренувальною курткою видніла футболка з написом FAITH¹ готичними літерами.

— Сідай. Сигару?

— Та ні, дякую, — відказав Нарцис, сідаючи напроти нього.

Амсалем дістав із полакованої китайської скриньки грубу сигару і причинив віко тильним боком долоні. Узяв ножа з колодкою зі слонової кістки і відчирив у сигари кінчика. Нарешті взяв її в зуби і, запаливши, видихнув кілька хмарок синюватого диму. Діло зроблене.

— В ар-брюті, — сказав він, наче перед ним сидів кореспондент, — найдужче вражає свобода. Чистота. Знаєш, яке означення дав цьому мистецтву Дюбюффе?

Нарцис чемно похитав головою.

Амсалем насмішувато провадив:

— «Під цим явищем ми розуміємо мистецькі витвори, що їх виконали люди, геть позбавлені художньої культури. Це мистецтво чистісінької творчості, яке цілковито відрізняється від культурного мистецтва, що діє за принципом хамелеона і мавпи». Непогано сказано, еге?

Він знову видихнув хмару диму і раптом споважнів.

— Єдина трутизна, — тихо провадив він, — це культура. Вона душить самотність, індивідуальність, творчість. — Він махнув сигарою. — Накидає мистцеві оте проклятуще політичне замовлення!

Нарцис не сперечався з ним. Він дав собі п'ять хвилин, перш ніж пояснювати причини свого візиту. А колекціонер тим часом поклав на журнального столика свої ноги у кросівках «Найк» із золотими візерунками.

— Приклад? Будь ласка. Ось Богородиця з Немовлям доби Відродження. Да Вінчі, Тиціан, Белліні... Чудові роботи, нема чого й казати, але в них, друже мій, є одна малесенька подробиця, що все псує. Немовля Христос зображене необрізаним! *Mazel tov!*² У цих католиків Христос перестав бути жидом!

Амсалем прибрав ноги зі столу і, наче той змовник, нахилився до Нарциса.

¹ Віра (англ.). — Прим. пер.

² Мої вітання! (євр.) — Прим. пер.

— Упродовж довгих сторіч мистецтво лизало дупу владі! Підтримувало офіційну брехню! Розпалювало в Європі ворожнечу до жидів! Усі ці картини з гойською цюцюркою сприяли антисемітизмові!

Він глянув на годинника і раптом запитав:

— То що тобі треба, га?

Нарцис так само лаконічно відказав:

— Глянути на свою картину.

— Будь ласка! Вона висить у мене у спальні. Щось іще?

— Ні... Ага, мені хотілося б узяти її у вас на один день.

— Навіщо?

— Переверити хочу дещо. Я невдовзі поверну.

Амсалем простягнув йому через стіл розгорнуту долоню.

— Done!¹ Бери! Я довіряю тобі.

Нарцис і рота роззявив. Він не сподівався, що воно буде так просто. Амсалем помітив його збентеження. Вийнявши з рота із соковитими вустами сигару, він хукнув димом і мовив:

— Існує у Франції таке явище, як моральне право мистця. І я з ним згоден. Я придбав твою картину, але її автор не я, а ти. Ця картина назавжди буде твоя, хоча скільки б часу там сплигло! — Він хутко підвівся. — Ходімо.

Нарцис подався за ним коридором, обшитим чорним едвабом. За відчиненими дверима був мармур із золотом, там стояли італійські бюсти, висіли гобелени і видніли поліровані шафи. Враження було таке, наче він потрапив до крамниці венеційського антиквара.

Амсалем припровадив його до покою, де більшу частину площі займало біле із золотом ліжко. Над узголів'ям висіла картина сто на шістдесят сантиметрів. То була його картина. Амсалемові дістався «Блазень». Класичний блазень. Із побіленим борошном обличчям, двома чорними півколами попід очима, з дудкою і повітряною кулькою в руках.

Нарцис підійшов до картини. Він упізнав червонясту гаму барв, гостру виразність рис, саркастичний вираз на обличчі... Та тільки зараз він на власні очі побачив, яка вона рельєфна. *Її треба було не дивитися, а мацати.* Фарби костричилися, наче потоки лави,

¹ Згода! (англ.) — Прим. пер.

що залякли кривими, шаленими пацьорками. Блазня змалювали в такому ракурсі, що глядач мусив дивитися на нього знизу вгору, тож здавалося, ніби персонаж картини горує над усеньким світом.

І разом недоладний грим, перелякане чи навіть жалюгідне обличчя позбавляли його тієї величі. На картині була людина, що втілювала собою тирана і раба, володаря і підлеглого. Може, вона символізувала його облудну долю?

Амсалем ляснув його по спині.

— Ти геній, хлопче! І в тому немає ніяких сумнівів!

— А слово «мотрійка», — раптом спитався він, — вам щось каже?

— Російські ляльки, еге? А що тебе в них цікавить?

— Та нічого, дякую.

Амсалем зняв картину зі стіни і запобігливим тоном продавця поспитався:

— Вам загорнути, пане?

— Та що сьогодні з тим клятим Нарцисом!

Філіпп Пернаті вдарився в поли свого сірого костюма з тонкої вовни. Білі стіни в залі були обвішані чудернацькими картинами. Вони скидалися на нотні партитури: тисячі музичних символів і страшних облич на нотних станах.

Анаїс почувалася пречудово. Дія амфетамінів тривала. Зателефонувавши Кроньє, вона подалася до аеропорту Ніцци. Що ж, естафету підхопив марсельський детектив. Він навіть погодився не згадувати про її присутність на місці злочину. Вона весь час стежила за пересуванням вбивць і встигла потрапити на паризький рейс, що вилітав о 10.20. Коли вона сідала до літака, всюдихід із зарізяками вже під'їжджав до паризького кварталу Порт-де-ля-Шапелль.

За годину літак уже приземлився в Орлі. Убивці побували на вулиці Тюренн, зупинившись поміж будинками номер вісімнадцять і двадцять, де пробули хвилин із двадцять. Вона взяла авто напрокат в Орлі. Їй навіть лячно було, якщо дівчина за столом фірми «Авіс» відмовиться підписати з нею угоду, адже вона була така знервована. Та все ж таки небавом вона вже сиділа за кермом «Опеля Корса» з джипіес-навігатором — Париж знала вона кепсько, тож потрібен був проводир.

Тим часом зарізяки вже покинули вулицю Тюренн і подалися на проспект Фош. Видно було, що вони рухаються якимось певним маршрутом, та Анаїс не знала яким саме. Залишалось сподіватися, що вони не навалять дорогою нових трупів. На вулиці Тюренн вона побачила галерею Пернаті, й інтуїція підказала їй, що треба туди заглянути. Вона таки мала рацію. Власник сповістив їй те, чого вона не знала. Нарцис був мистцем із вілли Корто. Пернаті нещодавно продав усі його полотна паризьким колекціонерам, десь із тридцять робіт, реалізовані від вересня до жовтня 2009 року.

Про щось таке вона вже здогадувалася. До того як стати психіатром Матіасом Фрером і волоцюгою Віктором Янушем, її загадковий герой був Нарцисом, божевільним художником, який лікувався у спеціальному закладі біля Ніцци...

Галерист показав їй світлини декотрих його робіт. Химерні автотрети! Той самий чоловік у костюмах різних персонажів. Горував один колір — кривава барва. Та й за настроєм були вони неоднозначні, почасти пафосні, почасти знущальні. Наче слухаєш урочистий гімн, та оркестр страшенно фальшивить.

— Хто приходив до вас сьогодні й питав про Нарциса?

Галерист гірко зітхнув.

— Та сам Нарцис, хто ж ще!

— О котрій годині?

— Десь об одинадцятій.

Тієї пори зарізяки якраз під'їжджали до галереї. Вона правильно здогадалася. Вони вистежили звіра. І тепер ішли його слідом, пантруючи, щоб завдати йому смертельного удару. Серце закалатало.

— Чому він приходив?

— Глянути на свої роботи.

— Ви показали їх?

— А як? Вони продані. Він попросив списку покупців.

— І ви дали йому?

— А певно! В нього був пістолет.

Анаїс зиркнула на айфона: зупинившись на проспекті Віктора Гюго, всюдихід знову рушив із місця, прямуючи тепер до майдану Трокадеро. Вона збагнула: Януш обходив колекціонерів, а вбивці йшли його слідом.

— Видрукуйте мені списку покупців. Негайно!

— Це конфіденційна інформація! Це ж...

— Раджу вам зробити, як я сказала. А то поплатитесь.

Власник галереї обігнув стола, сів за комп'ютер і клацнув мишою. Відразу ж загув принтер. Анаїс ще раз глянула на екран айфона. Убивці вже переїхали на лівий берег.

— Ну ось...

Пернаті поклав перед нею аркуша паперу.

— Ручка є у вас? — запитала вона.

Він простягнув їй помаранчевого фломастера. У списку було десь два десятки прізвищ. Здебільшого паризькі адреси. Вона підкреслила дві: Валід Ель-Гурі, на проспекті Фош, і Сімон Амсалем, на проспекті Віктора Гюго. Хто наступний? Що там на екрані? Всюдихід рухався набережною до бульвару Сен-Жермен.

— Що ще хотів Нарцис? — знову спитала вона Пернаті.

— Нічого. Узяв списка і пішов.

— А ще хтось сьогодні до вас заходить?

— Ні.

Тут щось було негаразд. Якби ці зарізяки хотіли забити Януша, то вже давно його забили б. То чого вони чекають? Хочуть дізнатися, чого він ото шукає? І нащо йому дивитися на свої картини? Хіба що в них криється якась інформація... Шифр, закодований автором, тобто Нарцисом. *Таємниця, яку він забув і намагається згадати.*

Всюдихід знай рухався. Якщо судити зі списку, вони мали зупинитися на вулиці Сюркуф, біля будинку номер вісім, де мешкав Ерве Латанрі, проте зарізяки поминули те місце і подалися до майдану Інвалідів.

— Що ще він вам казав?

— Та нічого... Хоча сказав-таки. Точніше запитав. Про Гюстава Курбе.

— Що його цікавило?

— Один його автопортрет. Називається «Поранена людина».

— А точніше можна? Мені треба знати, про що ви з ним балакали. Дослівно.

— Йому хотілося знати, що таке виправлення.

— Гм... Я теж хочу знати.

— Так називається полотно, яке автор ґрунтовно переписав. Майже цілковито переробив.

По спині побігли дрижаки. То було щось дуже важливе.

— А «Поранена людина» теж виправлення?

— Авжеж, це одна з найславетніших робіт. Мистецтвознавці довго не могли второпати, чому Курбе змалював себе вмирущим і з раною у грудях. У 70-х полотно просвітили рентгеном і виявили, що під зовнішнім пластом фарби є ще один. Там зображено його наречену, яка потім покинула його. Курбе переписав картину, змалювавши себе вмирущим від рани в серце. Зрозумілий символ.

Тепер вона все збагнула. Нарцисові картини були виправленнями. Під автопортретами він малював *щось інше*. Якийсь секрет там крився, і тепер він хотів дізнатися, що то таке. Але того самого хочуть і вбивці. А Нарцис збирає свої полотна, щоб дослідити рентгеном.

Глянула на айфона. Зарізяки прямували вулицею Бак. Та ось вони зупинилися на розі вулиці Монталамбер. Вона переглянула списку. Авжеж. У будинку номер один на цій вулиці мешкає Сільвен Райнгард.

Вона попрямувала була до дверей, та похопилася.

— У вас є репродукція «Пораненої людини»?

— Хтозна... У монографії, певне...

— Знайдіть.

— Послухайте...

— Мерщій!

Пернаті вийшов. Анаїс навіть не спробувала погамувати своє сум'яття. Кров бұхала у скронях, і вона не могла тверезо мислити.

— Ось.

Пернаті тримав у руках розгорнуту книжку. Чоловік лежав під деревом, укритись плащем. Уся картина була просякнута трепетним, золотавим світлом. Тінь під головою скидалася на темну кору. Заснулий красень стискав лівою рукою край плаща, а права була ним затулена.

Ліворуч на білій сорочці розпливлася кривава пляма. Поруч з художником лежала шпага. Анаїс дивилася на картину очима слідчого. Вона відразу збагнула, що це вбивство і що шпагу поклали задля того, щоб ніхто не дізнався правди. Жертва не хотіла, щоб люди дізналися, хто її вбивця. Не суперник, з яким начебто відбувся поєдинок, а дівчина, з якою він хотів прожити всьє життя.

— У вас є рентгенівський знімок цієї картини?

— А він там, у книжці.

Пернаті перегорнув сторінку. Анаїс побачила ту саму картину в чорно-білому варіанті. Біла барва пронизувала її, обернувши чудернацьким видом. Побачила вона і подробицю, якої не було на картині. Замість бганок плаща з'явилася жіноча постать. Жінка лежала, поклавши голову на плече художникові. Вона здавалася нематеріальною, схожою на модні на початку ХХ століття зображення потойбічних істот, що їх начебто бачили втаємничені під час спиритичних сеансів.

Але та жінка лишилася під пластом фарби.

Анаїс подякувала Пернаті і, схвильована, вийшла з галереї. Вона раптом збагнула, чого найдужче боїться.

Адже під картинами Нарциса могло бути зображення його давньої нареченої.

Сільвен Райнгард жив поночі.

Двері він відчинив обережно, ланцюжка не скинув. На сходовому майданчику сяяли тьмяні світильники, що скидалися на світлячки парафінових ламп у копальні.

— Я впізнав вас, — озвався він. — Ви Нарцис.

Нарцис мовчки кивнув.

— Я ніколи не купую робіт просто в художників, — сказав Райнгард.

Нарцис тримав під пахвою картину, запаковану в пухирчасту плівку.

— Я нічого не продаю.

— То чому ж ви прийшли?

— Ви дозволите мені увійти?

Сільвен неохоче зняв ланцюжка, відчинив двері й трохи відступив набік. Нарцис поринув у цілковиту пільму. Він нічогісінько не бачив, та відчував, що тут висока стеля, просторі приміщення і гладенький паркет — одне слово, то було помешкання, збудоване ще за барона Османа¹.

Якусь мить вони стояли мовчки. Урешті Райнгард замкнув двері. Нарцисові очі потроху звикли до темряви. Двері провадили

¹ Жорж-Ежен Осман (1809—1891) — французький державний діяч і містобудівник. — *Прим. пер.*

до вітальні. Віконниці зачинені. На меблях сірі чохла. І така духота, що дихати не було чим.

— Що вам треба? — вороже запитав господар.

Нарцис примружився. На Райнгардові були бляклі джинси, светр без коміра і величезні хатні капці. Обличчя його майже не було видно.

— Я хотів з вами побачитися, — обережно сказав Нарцис.

— Я намагаюся уникати знайомств із художниками, чії картини купую. Таке в мене правило. Хоч що там хто каже, сприймання мистецтва має бути об'єктивне, нейтральне і безпристрасне.

Райнгард махнув рукою, запрошуючи до вітальні, що була праворуч. Нарцис охоче послухався. Не можна було сказати, що в кімнаті панував рейвах, та вона була занедбана і там наче ніхто й не жив. Картини були посновані запованим павутинням. Та ще й духота. На підлозі видніли темні плями килимів. Нарцис уявив собі, скільки на них сміття, либонь, куряви повно і жмуктів волосся...

Він подався вперед. Люстри з підвісками, фотелі та столики тонули в пітьмі. Стіну праворуч оздоблював барельєф: декілька велетенських профілів, що скидалися на єгипетські ієрогліфи. *Родинне гніздо*, подумалося йому. Стіни, меблі, килими — все було ніби кровно пов'язане з Сільвенном Райнгардом так само тісно, як і форма його носа з поколіннями предків. Житло цього чолов'яги було тільки одною з форм його спадковості.

Нарцис обернувся до господаря і, чемно усміхнувшись, запитав:

— У вас є колекція ар-брюту?

І глянув на свого розмовника. Найдужче вражав у Райнгардові голий череп, обтягнутий тонкою пергаментною шкірою, яку напинали тонкі кістки. Низьке чоло. Глибокі провалля очниць. Випнуті зуби. Певне, тільки Господь знав, скільки йому років. Либонь, вік його треба було вимірювати не роками, а поколіннями. *Чистісінський зразок расового занепаду*.

— Та ось вона. Довкола вас.

І тільки тоді він звернув на неї увагу. Картини були без рам і стояли долі попід стінами. У напівтемряві вони зливалися з бляклими шпалерами. Плутанина ліній та вигинів. Малюнки людських постатей із пташиними дзьобками. Круглі голови, вишкірені зубаті пащі...

— Чому тут так темно? — не втерпів Нарцис.

— Задля картин. Світло руйнує барви.

Нарцис подумав був, що господар жартує. Та гордовитий тон свідчив про те, що той не схильний до жартів. Враження було таке, наче він кожне слово і навіть кожнісінький склад вимовляє з відразою.

— Світло — первина живопису.

Він і сам не втямив, чому так сказав. Либонь, у нім озвався художник. Райнгард тільки зневажливо пирхнув.

Нарцис розглядав решту робіт. Чоловіки з котячими писками. Бліді, майже напівпрозорі дівчата. Брунатні картонні маски з витріщеними очима.

— Мій батько дружив з Дюбюффе, — сказав Райнгард. — І я продовжую його колекцію.

Нарцис мав рацію. Той син свого батька був справжній бранець свого коріння і своєї колекції. Він існував поміж картинами, що чорними пелюстками велетенського темного зілля помалу пожирали його.

— То що тобі тут потрібно, га, мерзотнику? — раптом запитав Райнгард. — Чого ти приліз до мене?

Нарцис обернувся, вражений тією інтонацією. Райнгард тримав у руці невеликого пістолета. У темряві тьмяно лисніла цівка тієї зброї, що видалася Нарцисові іграшковою.

— Пограбувати мене прийшов?

Нарцис нітрохи не злякався.

— Яюсь, — проказав він, — у Люксембурзькому музеї охорона зловила дідугана з палітрою і пензлями, що потайці переписував картину П'єра Боннара. Вони згребли його і витурили відтіля. Той дід був сам П'єр Боннар.

Райнгард знову пирхнув, показавши зіпсовані зуби.

— Те саме розповідали про Оскара Кокошку. Казки!

— Художник завжди незадоволений своєю працею.

— Та й що?

— Я хочу переробити свою картину. Ту, що ти купив, теж, — сказав він, перейшовши на «ти». — «Листоношу». Вона потрібна мені на кілька днів.

Те прохання приголомшило Райнгарда. На мить він згубив пильність і Нарцис ребром лівої долоні рубонув його по руці, що

стискала пістолета, і заволодів зброєю. Спадкоємець завершав, мов заець. Нарцис згріб його за горлянку і притиснув до стіни, тичнучи під носа свого «Глока», куди поважнішого на вигляд, ніж маленький пістолет господаря.

— Де моя картина?

Райнгард почав мовчки сповзати, хоча був притомний.

— Картину давай, — процідив крізь зуби Нарцис. — І я покину тебе в цьому звіринці.

Останній нащадок славетного роду тупо витріщався на нього. У його очах, наче свічки, блищали сльози, тож усе те мало дуже драматичний вигляд.

— Де моя картина, цапе смердючий?

— Н-не тут...

— А де?

— У коморі.

— Де та клята комора?

— Унизу. У дворі. Там, де майстерня.

Нарцис згріб його за шкуру і, поставивши на ноги, потурих до дверей.

— Перший підеш.

— Мені телефонували хлопці з Ніцци. Обшукали віллу Корто.

— І що?

— Та нічого. Жодного сліду. Жодного доказу. Неможливо сказати, хто вбив психіатра і санітарів. А свідків ти сама бачила.

— Про мене хтось уже сказав?

— Вони там у такому стані, що взагалі не можуть балакати. Ні про кого і ні про що.

Анаїс сиділа в авто, що взяла напрокат. Голос Кронье долинав неначе з іншої планети. Уже десять хвилин чатувала вона в засідці на розі вулиць Бак і Монталамбер, у глухій звивистій вуличці, напроти величного будинку, де містилося видавництво «Галлімар», — там виднівся тільки логотип НРФ.

— Що ще?

— Бляшаний помер.

Анаїс і не сподівалася, що він опритомніє. Хай там як, Бляшаний — пройдений етап. Вона поклала пістолета на коліна. Звідси вона добре бачила зарізяк, що стояли за декілька десятків метрів

біля свого «ауді», припаркованого перед супермаркетом «Моно-прі» на розі вулиці Бак. Номер авта і зовнішність убивць цілком відповідали тій інформації, що в неї була. Чорні вовняні пальта. Костюми від «Г'юго Босса». Поведінка високих чиновників, певних своєї могуті.

Зараз вони нудьгували біля свого авта, наче якісь наймані водії, вряди-годи зиркаючи на фасад будинку номер один на вулиці Монталамбер. Нарцис був усередині. У помешканні Сільвена Райнгарда.

— Я тобі зателефоную.

Із під'їзду вийшов Нарцис із двома картинами під пахвою. Одна була загорнута в пухирчатий поліетилен, друга обмотана ганчіркою й обв'язана мотузком. Найманці заворушилися. Анаїс відчинила дверцята авта. Віктор Януш, він же Матіас Фрер, він же Нарцис, обернувся спиною до видавництва «Галлімар» і рушив у напрямку вулиці Бак.

Він поминув портика готелю «Монталамбер», готель «Пон-Руаяль», ресторан і «Ательє» Робюшона. Із тими картинами під пахвою він скидався на сновиду. Дивився просто перед собою невидючим поглядом. Від часу їхньої останньої зустрічі в тому стерильному помешканні в Бордо він схуд кілограмів на три або й чотири.

Зарізяки вже переходили вулицю, петляючи поміж автомобілями, що стояли в заторі. Анаїс тихенько причинила дверцята і зняла пістолета із запобіжника. Поміж убивцями і жертвою було декілька метрів. Анаїс поклала пальця на спуск. Вона простувала за ними, ладна щохвилі кинутися через вулицю. Зарізяки одночасно застромили руки під пальта. Анаїс звела руку.

Та нічого не сталося.

Убивці завмерли на місці.

Нарцис допіру ввійшов до центру медичної діагностики, розташованого біля аптеки в будинку номер дев'ять на вулиці Монталамбер. Анаїс заховала пістолета під полу. Вивіска на дверях сповіщала: «Сканування органів і тканин. Комп'ютерний рентген. Маммографія. Ультразвукові дослідження».

Нарцис методично дотримувався свого плану. Він забрав дві картини, одну в Сімона Амсалема, другу в Сільвена Райнгарда. І тепер збирався просканувати їх рентгеном.

Чоловіки в чорних пальтах повернулися до свого авто. Анаїс теж сіла до свого «опеля». Вони не помітили її, можна було й не сумніватися. Рух на вулиці майже зупинився від затору. Авта мало не буцалися бамперами. Скрізь роздратовано сигналили. Що тут такого могло статися?

Вона не зводила очей зі своїх супротивників, подумки захоплюючись їхнім спокоєм, елегантністю, їхньою зневагою до смерті. Обидва кремезні, зріст — метр вісімдесят п'ять. Бездоганно випрасувані штани. Під пальтами вгадувалися застебнуті на всі гудзики піджаки. Один, сивий, був в окулярах з металевою оправою «Том Форд». Другий, рудуватий білявець, уже почав лисіти. В обох правильні, навіть гарні риси обличчя. Від обох аж струмувала самовпевненість, що ґрунтувалася на близькості до можновладців і безкарності.

А ось вона почувалася кепсько. Від неї тхнуло потом. Руки трусилися. Вона була вичавлена мов губка. Їй згадалися італійські вестерни, що їх вона дивилася з батьком. Перестрілки на тлі античних арен чи старовинних цвинтарів. Герої фільмів завжди цілковито владали собою. Кров у них була зимна, мов у жаб. І зарізки цілком панували над собою. А ось вона — ні.

На мить їй закортіло зателефонувати в місцеву поліційну дільницю, та вона передумала. Вбивці обов'язково помітять наближення поліційних авт і вшиються. А їй треба таки з'ясувати, хто вони такі, на кого працюють і звідки взялися. Може, піти за Нарцисом до медичного центру? Попередити його? Вийти з ним через запасний вихід? Ні, не пощастить. Він запанікує. Може, навіть почне стріляти. Любителям не можна довіряти.

Вона поклала пістолета на коліна. Чимдуж стиснула кермо, намагаючись погамувати дроз у передпліччях. *Якби був лексоміл, то їй стало б ліпше.* Та поєднувати заспокійливе з амфетамінами було все одно, як дзюрити на полум'я.

Треба чекати.

Просто сидіти і чекати.

— Пане Нарцис?

Він схопився на ноги, не випускаючи полотен, що були під пахвою. Він назвав те прізвисько, не подумавши, в реєстратурі. Він не мав ні карти медичного страхування, ні направлення від ліка-

ря, та дівчата в реєстратурі поставилися до цього з розумінням. Він сказав, що якось упав і тепер у нього щось негаразд із ліктем. Йому запропонували зачекати в черзі. Інші відвідувачі центру не звертали на нього ніякої уваги.

— Сюди, прошу.

Працівниця припровадила його коридором. На повороті він ударився картинами об ріг.

— Може, ви покинете їх у реєстратурі? У роздягальні вони вам заважатимуть.

— Дякую, мені так ліпше.

Він ішов за нею слід у слід. Після того інциденту з Райнгардом йому і так було недобре, а друга картина геть доконала його. На ній він написав себе в костюмі листоноші 80-х. Кашкет і куртка сталевосиньої барви з тодішнім логотипом пошти — паперовим літачком. Що стояло за цими дурнуватими образами?

Дівчина зупинилася біля дверей.

— Ви таки певні, що хочете взяти їх із собою? — знову запитала вона.

— Дякую. Вони мені не заважають.

Вона обернула клямку і впустила його до вузької комірочки перед ще одними дверми.

— Роздягайтеся. Лікар зараз вийде.

Нарцис зачинив двері й поклав картини на лаву, навіть не подумавши скинути бодай куртку. За хвилину другі двері відчинилися, і на порозі постала жінка.

— Ви ще не роздяглися? — суворо запитала вона.

Нарцис уважно на неї глянув. Чорнява, нафарбована, черевички на високих закаблуках. Вигляд її будив суперечливі почуття. З одного боку, білий халат як символ наукової безпристрасності, з іншого — косметика і підбори як символ чуттєвості та загравання.

Він вирішив діяти м'яко.

— У мене не зовсім звичайне обстеження, — всміхаючись сказав він. — Мені потрібно просканувати оці два полотна...

— Про це й мови не може бути, — урвала його лікарка. — Наша техніка не для цього.

— Запевняю вас, це дуже поширена метода. В усіх наукових лабораторіях французьких музеїв...

— Перепрошую, але ви не туди звернулися.

Вона мало не випихала його із дверей. На чолі в Нарциса випливали краплі поту. Усмішка залякла на його вустах.

— І все ж таки я дуже вас прошу, — наполегливо сказав він. — Вам тільки варто буде...

— Пане, прошу вас, вийдіть звідси. На мене чекають інші пацієнти. Я не...

Аж раптом вона позадкувала. Нарцис наставив на неї пістолета. Узявши під ліву руку картини, він пропхався до кабінету і ногою зачинив двері.

— Що? Що ви оце коїте?

Тією ж таки лівою рукою він заходився здирати упаковання з полотна, де був намальований блазень.

— Та допоможіть, нехай вам усячина!

Вона послухалася його. Наманікюрені нігті шматували пластик, аж стало видно криваво-червоне полотно і напудрене обличчя блазня, де застигла журлива посмішка.

Нарцис трохи відступив, тримаючи жінку на прицілі, стискаючи обома руками руків'я «Глока».

— Кладіть картину в апарат!

Вона незграбно помістила полотно на столі для пацієнтів.

— Касету на штатив!

Ті фахові медичні терміни він вимовив несамохіть. Лікарка здивовано зиркнула на нього. Потім увімкнула апарат. Блазень на полотні пильно дивився на Нарциса темними очима. Наче глузував із нього. Немов би давно знав про сюрприз, що він приховав для Нарциса під шарами фарби і лаку.

— Другу тепер! Хутко! — процідив він.

Лікарка дістала зі скриньки ще одну касету, але впустила її, і та брязнула об долівку. Вона нагнулась і кинула її на лікарняний візок, що стояв поруч, а потім узяла іншу. Нарцис тим часом устиг розв'язати мотузку на «Листоноші».

— Швидше, швидше!

Жінка увімкнула пристрій. Нарцис почувався так, наче проміння рентгену просягає крізь його тіло. Лікарка відкрила штатив і дістала касету.

— Де проявляють знімки?

— Ось тут... поруч.

У кабінеті й справді були ще одні двері. Нарцис показав туди цівкою пістолета. Лікарка сіла перед екраном і помістила касети в затискач здоровецького апарата, схожого на копіювач першого покоління.

— Зачекати треба кілька секунд, — хрипко сказала вона.

Нарцис нахилився над її плечем, удивляючись в екран.

— Знаєте, як казали гностики? — спитався він, вдаючи навіженця, і тицьнув їй пістолетом у спину.

— Н-не знаю...

— Світ — не образ Божий, а диявольська облуда.

Вона промовчала. Та він і не сподівався на відповідь. Тільки чув, як тяжко вона дихає. Відчував, як вона спливає потом. Йому навіть здавалося, ніби він чує, як гупає її серце. Абсурдність того, що відбувалося, посилила всі його чуття. Загострила інтуїцію. Розум. Він уже ладен був збагнути таїну світобудови.

Аж екран засвітився, і на ньому постала перша рентгенограма.

Під першою картиною справді крилася ще одна. То був швидше малюнок, зроблений у стилі графічних ілюстрацій до романів початку ХХ століття. Чіткі лінії деталей. Тонко заштриховані тіні й світлотіні...

На ескізі було вбивство.

Під мостом. Єнським чи Александра III.

Убивця стояв, нахилившись над голим тілом жертви. В одній руці сокира, в другій, яку він високо підняв, здобич. Нарцис придивився. Авжеж, це геніталії. Убивця одчикрижив їх у жертви. Він спробував усвідомити ритуальне значення цього вчинку, згадати, в якому міфі йдеться про кастрацію, та мізки геть відмовлялися думати про те.

Адже він бачив обличчя вбивці.

Потворне, перехняблене лице, на якому залякла мерзена гримаса. Одне око кругле. Друге примружене. Рот, роззявлений од німого крику, зсунувся до круглого ока, оголивши рідкі криві зуби. Та найстрашніше було не це. Попри приголомшення, він уто-ропав, що перед ним його автопортрет. Убивцею з пекельним обличчям був він сам.

— Вам... вам показати другого знімка?

Нарцис повернувся до тям лише за кілька секунд.

— Ага, — насилу обертаючи язиком, проказав він.

На другому малюнку була та сама сцена, та дія відбувалася трохи згодом. Убивця — штрихи надавали його обличчю особливої нещадності та жорстокості — жбурляв у річку відчикрижені органи, вимахуючи сокирою. Нарцис звернув увагу на ту сокиру, бо вона вражала примітивністю, — гостро відточений шмат кременю, прив'язаний шкуратяними ремінцями до кия.

Він задкував, поки спиною не торкнувся стіни. Заплющив очі. У голові роїлися запитання. Скількох же бурлак він закатрупив? За що він повбивав їх отак? І чому намалював себе з отакою лютою, огидною мармизою?

Мало не умліваючи, він розплющив очі. Лікарка дивилася на нього. Вираз її обличчя геть змінився і став співчутливим. Вона й далі боялася, але не за себе, а за нього.

— Може, вам води?

Він хотів щось сказати, та не зміг і слова видушити з себе. Зібрав картини, сяк-так обмотав їх шматою і обв'язав мотузком.

— Видрукуйте знімки, — тихо сказав він, — і покладіть до конверта.

За декілька хвилин він вийшов із центру діагностики. Він сам не тямив, як переставляв ноги. Йому здавалося, ніби він падає, розчиняється у просторі, розпадається на атоми. Звівши очі до неба, він здригнувся — побачилося, ніби воно обвалюється на нього. Гострі бескиди хмар линули вниз і ціляли вони простісінько в нього...

Він понурив голову, насилу втримавшись на ногах.

І, випроставшись, побачив перед собою тих двох зарізяк.

Вони вже підходили до нього. Вітер розвівав поли їхнього одягу, а руки їхні добували зброю.

Він покинув картини і вихопив пістолета.

Потім заплющив очі й почав стріляти.

Анаїс побачила полум'я, що вилетіло з цівки пістолета. Вона вискочила з авта і приземлилася на тротуарі. Знову вдарили постріли. Поки вона зводилася на ноги, на вулиці знялася веремія. За сигналили авта. Люди кинулися врозтіч. Знову постріли. Вона прослизнула поміж двома автомобілями і витягнула голову. Тепер вона побачила зарізяк, точніше, одного з них — він лежав мертвий на бруківці. Довкруги, тікаючи, тупотіли перехожі, чут-

но було галас. Може, когось і поранили, подумала вона. Попутні жертви... І вразила безглуздість того терміна, що його підказала підсвідомість.

Що там коїлося, розгледіти було неможливо. Поле зору затуляли постаті перехожих, які безладно метушилися поміж автомобілями. Аж напроти аптеки вона побачила Нарциса. Він стояв простісінько перед другим убивцею. Обидва цілилися одне в одного, і разом обидва намагалися вхопити супротивника за руку і відхилити від себе зброю. Картини валялись у них під ногами. Усе те видовисько скидалося на епізод із дешевого бойовика.

Тріснув ще один постріл, і відразу пролунав брязкіт розбитого скла. На Нарциса та його супротивника посипалися друзки вітрини. Нарцис відскочив убік, послизнувся на рентгенівському знімку і впав горізнач, потягнувши за собою і зарізяку. Він не випустив із руки пістолета, його ворог теж. Анаїс більше не бачила Нарциса, бо поміж ними і нею опинилося авто. Усе, що вона змогла розгледіти, були їхні ноги, які знай смикалися. Люди довкола кричали, присідали і хапалися одне за одного, як ото буває під час кораблетрощі.

Анаїс кинулася вперед, та налетіла на жінку, що притискала до грудей свою сумку, спіткнулася і випустила пістолета, той упав під авто. Коли вона звелась на ноги, зарізяка підхопився і цілив у Нарциса, що залишився голіруч без зброї і тепер відповзав убік.

Анаїс уперлася правою рукою в долоню лівої й націлилася. Вже хотіла було потягти за гачок, аж поле зору їй затулили декілька перехожих. Відразу ж гримнули два постріли. Розсипалася на друзки ще одна вітрина, а лобове скло найближчого авто зазміїлося шпаринами. Анаїс занесло ліворуч, вона перекотилась по капоту якогось авта і нарешті знов ухопила поглядом те, що шукала.

Нарцис тримав нападника за руку. Зброя найманця плювалася вогнем, вибиваючи кришиво з асфальту. Нарцис крутився на місці, вчепившись за руку зарізяки. Анаїс прицілилася в ноги вбивці, розуміючи, що віддачею її пхне ліворуч. Натиснула на гачок і почула квиління сирен.

Скреготіння гальм. Гупання дверцят. Уривчасті накази, які ляскали над юрмою, що ошаліла від жаху. Атмосфера змінилася, тепер вона набула майже відчутної густини.

Анаїс не відривала очей від чоловіків, які зчепилися у борні. Нарцис лежав горізнач на землі. У руці в нього блиснуло лезо ножа, що неблаганно наближалося до живота зарізяки. Той навалився на нього зверху і намагався пошматувати зубами обличчя. Раптом чолов'яга в костюмі від «Г'юго Босса» хутко зірвався на ноги, вітер розвівав поли його пальта. Зігнувшись навпіл, помалу позадкував. Звідусіль волали: «Здавайтеся!» Нарцис теж схопився. У руці він тримав ножа.

Анаїс побачила, як поліцаї в однострої цілиться в нього з пістолета. Вона звела пістолета і вистрілила в повітря, в бік поліцаїв. У відповідь кілька куль полетіло в її бік. Вона кинулася вниз, хапаючись за тротуар. Затъохкали кулі. Вони клацали об корпус авта, відбивалися від фасаду «Монопрі» й відскакували від велосипедів на стоянці. Поліцаї вгледіли нового супротивника і смалили тепер мов несамовиті.

Вона звела голову і побачила, що сутичка добігає кінця. Люди в одностроях скористалися сум'яттям і оточили Нарциса. Зусібич на нього сипалися удари кийками. Вона хотіла була щось крикнути, та з горла не вирвалося жодного звуку. Тільки тепла цівка побігла підборіддям. Кров? Ні, це слина. У неї запаморочилася голова. У вухах заклало. Вона фізично відчувала, як пульсує в мізках кров, просягаючи у найдрібніші судини.

Інстинкт самозбереження змусив її обернутися. До неї підбігали чоловіки в шоломах. Вона хотіла було підняти руки, покинути зброю й дістати поліційну посвідку, і то все разом. Та не встигла навіть поворухнутися, як її вгатили кийком по обличчі.

— Давайте їсти! Ох ви ж, гейки смердючі! Я знаю свої права!

Чолов'яга садив у кулевідпорне скло, спершу кулаком, потім носакон. Анаїс із задоволенням звеліла б йому заткнути пельку, та вона якраз намагалася переступити калюжу блювотиння, не замурзавши підошов. Ще один в'язень, волоцюга, допіру гепнув із лави і тепер стояв на колінах і блював.

— Нацисти! Я вимагаю адвоката!

Анаїс обхопила голову долоньями. Голова просто-таки репалася від болю. Уже три години вона сиділа в камері п'ять метрів на п'ять центральної поліційної дільниці на вулиці Фабер, яка на еспланаді Інвалідів.

Її привели до тями. Обшукали. Роздягнули. Сфотографували. Взяли відбитки пальців. І замкнули в скляній клітці разом із галасливими мешканцями Двору Чудес.

Анаїс усе це було відоме. 2010 року кількість людей, яких затримала поліція, сягнула у Франції мало не мільйона. Хапали водіїв, які сідали за кермо без прав, брали подружжя, що знімали галасливі сварки, любителів забити косяка, волоцюг і злодіїв у супермаркетах... Якщо порівнювати з цією публікою, їй не було чого скаржитися на життя. Зрештою, вона стріляла у своїх колег. А в кишені в неї знайшли амфетаміни.

Вона поглянула на свої замурзані фарбою пальці. Дивно, але почувалася спокійно, навіть упокорено. Головної мети вона досягла: Нарциса заарештували. Тож він у безпеці. Поліція з'ясує правду. З'ясує особу двох найманців. Розплутає увесь цей клубок. І, може, зловить маніяка, що вбиває бурлак...

Інтуїція підказувала їй, що незабаром буде і розв'язка.

А що буде з нею самою?

— Мерзотники! Покидьки! Комісара мені сюди!

Анаїс вище підняла ноги. Волоцюга ще раз ригнув. Сморід дешевого пійла поєднувався з іншими, не менш огидними запахами — сечі й замурзаного тіла. Вона неухважно озирнула своїх нових товаришів. Крім крикуна і ригаки, тут було двоє арабів, що сиділи понурившись на лаві. Молодий панк знай крутився і до крові чухав собі руки. Чолов'яга в добротному костюмі сумовито втупився в долівку — певне, водій без паперів. Два рокери, майже підлітки, в старанно подертих і замурзаних фарбою джинсах, либонь, мастаки графіті, реготалися і пхали один одного ліктями.

А вона була тут єдина жінка.

Як по правді, жінок ніколи не садили до камери разом із чоловіками, та в Парижі, мабуть, змінилися правила. А може, її взяли за хлопця. Або зробили це навмисне, щоб чинити на неї тиск. Вона не протестувала і не опиралася. Процедура йшла, як годиться. Незабаром її викличуть до судді. Тоді вона все і пояснить...

У замковій шпарині заскреготів ключ. Усі як один пооберталися — все-таки щось нове. На порозі стояв поліцай в однострої, а за ним ще один, у цивільному. Анаїс умить оцінила його: любитель тягати залізо, напханий стероїдами, визнає тільки силу...

Поліцай обернувся до неї.

— Іди зі мною.

Вона не звернула уваги ні на те, що до неї звертаються на «ти», ні на зневажливий тон. Грубі джинси, шкірянка, «Глок» при боці — здоровань важив понад центнер. У камері полякалися.

Вона підвелася і пішла за здоровилом. Та він повів її не до вестибюля, де були кабінети офіцерів поліції, а звернув праворуч, у вузький коридор, де тхнуло курявою, там іще повернув праворуч, і до запаху куряви долучився сморід лайна.

Із-за сталевих дверей кімнати із зовнішніми вимикачами і водопроводом лунали стогони, зойки і глухе гупання. Витверезник. Поліцай в однострої забряжчав ключами. Чотири голі бетонні мурі. Сморід блювотиння і лайна. І таргани на стінах, як глядачі.

— Сядь.

Анаїс послухалася. Двері грюкнули.

— Ми перевірили. Ти таки з поліції.

— Може, будете звертатися до мене на «ви»?

— Заткни пельку. Ти забула про одну подробицю.

— І яку?

— Сьогодні вранці тебе позбавили посади. За наказом прокуратури Бордо.

Анаїс усміхнулася і хрипко сказала:

— Вимагаю виконання припису 3212. Медичного огляду. Мене побили і...

— Я сказав, заткни пельку! Ти стріляла в поліцаїв, та ще й зі зброї, яку не маєш права носити.

— Не хотіла, щоб поліцаї вчинили помилку.

Здоровань зареготався. Він стояв, застромивши великі пальці за пояс. Вона понурила голову, вдаючи покірність. Це була своєрідна вистава, і їй треба було грати свою роль.

— Це ти помилка.

— Я можу зустрітись із суддею?

— Зустрінешся, як буде пора. Та не сподівайся, що так просто все обійдеться. Обіцяю. «Глок» і амфетаміни — гаплик тобі.

Здоровань відверто радів. Чомусь йому подобалося знущати-ся з колеги.

— Під час операції ви затримали чоловіка. Де він?

— Може, тобі ще й усі матеріали справи принести? І особистий кабінет надати?

— Він поранений? Ви його допитали?

— Бачу, ти ще нічого не втямила, крихітко. Тут ти вже ніхто. Навіть гірше, як ніхто. Ти для нас наче Юда.

Вона нічого не сказала на те. Вона боялася цього велета. Сорочка і куртка аж тріщали в нього на плечах. А обличчя було тупе, як у худобини.

— Під час сутички потерпіли двоє, — знову озвалася вона. — Ви з'ясували їхні особи? Знайшли їхнє авто, «ауді» моделі Q7, припарковане напроти готелю «Пон-Руаяль»?

Поліцей вражено похитав головою. Тепер він дивився на неї як на дурнувату. А з дурними хіба сперечаються?

— Ви розпочали опитування свідків? — провадила вона. — Спершу треба допитати персонал центру медичної діагностики на вулиці Монталамбер, 9. Він...

— На твоєму місці я пошукав би добрячого адвоката.

— Адвоката?

Він нахилився до неї, упершись долоньями в коліна. Коли він озвався, голос його лунав по-іншому, майже співчутливо.

— Що ти собі думаєш, курочко? Що можеш смалити у своїх колег, наче в горобців, і тобі воно минеться? Чи у вас у Бордо всі так роблять?

Анаїс зібгалася в клубок, сидючи на бетонній лаві.

— Вам потрібно допитати Сільвена Райнгарда, — тихо і наполегливо провадила вона. — Адреса: вулиця Монталамбер, 1. А також Сімона Амсалема, вулиця Віктора Гюго, 18.

— Оце слухаю тебе, і мене беруть сумніви. Тобі треба не адвоката, а швидше доброго психіатра.

Анаїс схопилася з місця і пхнула його в груди.

— Це моє розслідування, негіднику! Відповідай на запитання!

Він легенько пхнув її, і вона відлетіла до стіни, упала на лаву, а потім додолу. Здоровань згріб її одною рукою, а другою дістав кайдани. Так само легко він скрутив їй руки за спиною. Клацнули кайдани. Вона відчула в роті присмак крові. Він взяв її за коміра куртки і посадив на лаву.

— Охолонь, кралою.

— Ви самі не тямите, що робите.

Велет зареготався.

— Тоді нас двоє таких.

— Поліцаї, певне, знайшли на місці стрілянини дві картини і два рентгенівські знімки, — облизнувши закривавлені губи, сказала вона. — Їх треба забрати. Я повинна їх побачити.

Він не відповів їй, мовчки підійшов до дверей і постукав.

— Тварюко! Мерзотнику! Покидьку! Скинь із мене кайдани!

Наглядач відчинив двері, випускаючи поліцаю, потім вони грюкнули зачинившись.

Анаїс розридалася.

Вона гадала, що її падінню вже край.

А воно тільки розпочалося.

Я ЗАБИВ ДВОХ ЛЮДЕЙ.

То була єдина думка, що наповнювала його свідомість.

Темна палюча і невиразна думка.

Я забив двох людей.

Він і досі чув постріли з «Глока». Відчував у руці віддачу зброї. Почував, як лезо ножа просягає в череву другого вбивці. І як він навалюється, заганяючи його дедалі глибше.

Я забив двох людей...

Він кліпнув декілька разів. Біла стеля. Апарат для читання рентгенівських знімків. Блискучий візок із антисептиками. Лікарня. Оглядовий кабінет. Натоплений, аж пашить. Він лежав на металевих ношах, укритий ковдрою. Тіло його аж корчило. У нього наче залізні шворні позаганяли.

Він знову заплющив очі й спробував підсумувати останні події. Як подумати, то не так воно все й кепсько. Його мало не вбили, але він уникнув смерті. Кров так само струмує його жилами. *Гаряче так*. Розслідування. Вбивства. Загадки... Усе це було тепер далеко, незначуще і майже нереальне.

Упродовж тривалого часу в нього набралось чимало запитань.

Нехай тепер відповідає на них поліція.

Щось брязнуло. Тільки тепер він уторопав, що його права рука прикута кайданами до нош, а в лівій стирчала голка крапельниці. Він зачекає, аж доки слідство добіжить краю. Пора вже й відпочити...

Він не відразу втямив, що в кімнаті є ще хтось, крім нього. Розтулив повіки і побачив чоловіка в білому халаті. Той стояв спиною до нього і щось казав у диктофон — певне, складав звіт про

його стан. Нарцис обернув голову ліворуч і побачив на столі рентгенівські знімки. Череп в анфас і в профіль. Поміж носовими перегородками видніла куля. На темному тлі метал так блищав, що його ні з чим не можна було переплутати. Куля застряла трохи ліворуч.

Певне, це знімки його жертви.

Він поцілів зарізяці коло ніздрі.

Враз на його чолі виступив піт. Голову стиснув біль. *Я убив двох людей...* І відразу ж у пам'яті зринули рентгенівські знімки його картин. І свідчили про те, що він і волоцюг отих повбивав...

— Ви отямилися?

Лікар стояв перед ним, застромивши руки до кишень. Скельця його окулярів відкидали світлі відблиски. Нарцисові здалося, наче то маленькі озерця з чистою, прозорою водою. Кортіло пірнути в них, щоб очиститися і змити із себе всі гріхи.

— Мене звати Мартен. Я лікар швидкої допомоги. Це я вас прийняв.

— А де ми?

— В Отель-Дьє. Я наполіг, щоб вас перевезли із «Кюско».

— Що таке «Кюско»?

— Відділення швидкої допомоги при поліційному управлінні. Такий собі Двір Чудес. Кого там тільки не побачиш! Поліцаї, підозрювані, жертви...

— А я хто?

Лікар показав підборіддям на його кайдани.

— А ви як гадаєте? Ви під наглядом поліції. І мені видали постанову прокурора. Одне слово, ви не лише в лікарні, а й у в'язниці, то вам бодай тут дадуть відпочити сьогодні вночі. До речі, як ви почуваетесь?

Нарцис відповів не відразу. Удалині пролунало квиління сирени — може, швидкої, а може, поліційного авто...

— У мене... ну, всеньке тіло корчить...

— Вони вас відлупцювали, — довірливим тоном сказав йому лікар. — Але ви міцний чоловіч'яга!

Нарцис показав на апарат.

— Це знімки жертви?

— Не було ніяких жертв. Тільки ви.

— Я ж забив двох людей.

— Помиляєтеся. Там не знайшли трупів. Скільки я знаю, затримали якусь жінку. Здається, поліцайку з Бордо. Подуріли просто!

Поліцайка з Бордо. Нарцисові не треба було нічого пояснювати. Значить, Анаїс брала участь у сутичці. Вона таки не покинула цієї справи...

Він знову згадав подробиці того епізоду. Постріли. Удари ножем. Галас юрби. Квиління сирен. Але куди ж поділися обидва зарізьяки? Його жертви?

Він звівся на ліктя і показав на апарат.

— Якщо нема трупа, хто ж тоді на знімку з кулею в голові?

— Це ви.

Нарцис безсило відкинувся на подушку. Брязнули кайдани.

— Це ваші рентгенівські знімки. Ми зробили їх одразу, як ви до нас потрапили.

Лікар наклав Нарцисові на ліву руку антисептичну пов'язку.

— Я дам вам знеболювальне. І вам полегшає.

Нарцис і не поворухнувся. Хоч це дивно було, гострий дух ліків подіяв на нього заспокійливо й підбадьорливо. Від страшної жароти в нього виникло таке враження, наче всі його органи стали розпеченим камінням. Біла тінь кулі тривожно і чітко відбилася на склі.

— А що ж воно таке у мене в голові?

— Якщо ви самі не знаєте, то що я вам скажу? Я розмовляв із колегами. Ніхто з них нічого такого ніколи не бачив. Я навіть телефонував декому. Може, це якийсь імплантат. Джерело гормонів, як ото протизаплідні імплантати. А може, електронна кремнієва помпа, їх тепер використовують для лікування деяких недуг. Ви часом не епілептик? На діабет не хворієте?

— Та ні.

— Хоч як воно там є, ми повинні дочекатися аналізів крові.

— А скажіть, оця річ так і залишиться у мені?

— Вранці ми збиралися зробити вам операцію. Та через те, що в нас немає вашої медичної картки, доведеться дотримуватися крайньої обережності. Провести цілковите обстеження, вилучити низку діагнозів...

Згадка про медичну картку навела його на іншу думку.

— Я назвав вам моє прізвище, коли мене привезли?

— Здається, ні. Папери на вас готували поліцаї.

— А що я розповів?

— Ви марили. Спершу ми подумали, що у вас амнезія від ударів по голові. Насправді все набагато складніше, еге ж?

Нарцис мляво кивнув. Він знай дивився на рентгенівського знімка. Чудернацький предмет був розташований біля основи лівої носової перегородки, трохи змістившись у бік лівої носової пазухи. Може, він колись воював і був поранений? Чи став жертвою експерименту? І давно в нього цей імплантат? Та хоч одне з'ясувалося. Тепер він знав, чому так шпигає в лівому оці.

Лікар надів рукавички і наповнив шприца.

— Що ви мені впорснете?

— Кажу ж, знеболювальне. У вас на потилиці здоровезна гематома. Вам відразу стане легше.

Нарцис промовчав. Постарався розслабитися. Йому здалося, ніби він чує, як жилами пливе цілюща палюча рідина. Лікар кинув шприца до смітниці й попрямував до дверей.

— Зараз ми переведемо вас до палати. Треба, щоб до завтра ви оговталися. У вас буде чимало гостей. Поліцаї зі слідчої групи. Адвокат, якого вам призначили. Заступник прокурора. І зустрінетеся із суддею, що звелів узяти вас під варту.

Нарцис постукав кайданами по ношах.

— А з цим як?

— Я не розв'язую таких питань. Побалакайте з поліцаями. З медичного погляду, проти кайданів ніяких заперечень нема. Мені шкода, але це так.

Нарцис показав на двері.

— Мене пильнують?

— Авжеж, там два поліцаї. — Він сумовито всміхнувся. — Певне, ви дуже небезпечна людина. Нехай щастить. Постарайтеся заснути.

Світло погасло. Грюкнули двері. Пролунав скрегіт ключа в замку. Почуття супокою, що настало від уколу, пропало без сліду. Нарцис розумів, що його звинуватять у двох убивствах — Мінотавра й Ікара. І в третьому теж. Оскопленого чоловіка під паризьким мостом. Їм не треба буде багато часу, щоб з'ясувати це за допомогою рентгенівських знімків полотен. Невже він і справді вбивця? І що це за куля у нього в носі? Хто її туди вживив?

Уява намалювала йому сумне видовище. Судово-медична експертиза підтвердить, що в нього хронічна психічна недуга. Поставлять діагноз: неодноразова психічна втеча, яка щоразу супрово-

джується вбивствами з міфологічним підтекстом. Діагноз ні в кого не викличе сумніву. І його запроторять до психіатричної в'язниці.

Він завовтузився на ношах. Кайдани боляче муляли руку. Усе тіло боліло. І єдине приємне відчуття було від м'якої тканини штанів...

Він дригнувся. *Штани були таки на ньому.* Охоплений шаленою надією, він застромив праву руку в кишеню. Він достеменно пам'ятав, що, переодягаючись, завжди зі старого вбрання перекладав у нове ключа від кайданів. Якщо йому бодай трохи пощастило, поліцаї не помітили того ключа.

Він вийняв руку з кишені. Порожня. Вивернувся і застромив праву руку до лівої кишені, обнишпорив кожен її куточок. Ось і ключ. Рука його тремтіла. Що й казати, це таки оберіг.

Ключі до кайданів усі однакові. Звівшись, він вставив його в замок. Клацнуло, і кайдани відчинилися. Нарцис потер зап'ястя.

У нічній тиші пролунав його сміх.

Обережно висмикнувши голку з руки, він опустив ноги на долівку. Лінолеум скрадав його кроки. Зіниці в нього розширилися, і він став краще бачити. Він попрямував до металевої шафи і відчинив її без жодного звуку. Піджак, сорочка, черевики були там. Гроші, щоправда, зникли. Так само, як і «Глок», ніж і записник. Що ж, і за це спасибі.

Намагаючись не зчиняти гамору, він вдягнувся.

Підійшов до дверей і притулив до них вухо. Лікар балакав із поліцаями на чергуванні.

— Я впорснув йому добрячу дозу, то він до ранку не прокинеться.

Ага, то треба діяти швидко, поки його не звалить снодійне. Він підійшов до вікна і штовхнув його стулки. Воно легко відчинилося. В обличчя війнуло холодним повітрям. Воно дало йому впевненість: для втечі увімкнено зелене світло. Не можна даватися поліції до рук. Не можна складати зброю. І не можна сподіватися, що відповіді на його запитання знайдуть інші...

Озирнувшись, він угледів прикріпленого до нош паперового аркуша. Висновок про стан його здоров'я. Він повернувся й узяв того аркуша з пластикової підставки. Йому дещо спало на думку.

Узявши аркуша під пахву, він перекинув ноги через підвіконня і, ставши на карниз, озирнув лікарняне дворисько, що лежало внизу. Десь зовсім поруч, немов буря, гомонів Париж. На тлі вечірнього неба темнів собор Паризької Божої Матері, затуляючи простір своїми грубелезними мурами і пронизуючи його шпилями. Угледівши те громаддя, він відчув, як голова його пішла обертом дужче, аніж від порожнечі під ногами. Він погамував ту слабкість і зосередився на тому, що прямо перед ним.

Він був на третьому поверсі. Уздовж другого поверху був суцільний балкон. Якщо йому пощастить туди дістатися, далі буде просто: він залізе досередини, знайде східці й утече. Праворуч, метрів за двадцять, до першого поверху спускалася ринва. Він помалу рушив до неї, відчуваючи, який слизький бляшаний козирик на карнизі. Нічний холод бадьорив його і не давав заснути.

За кілька секунд він був уже біля ринви. Ухопившись за горішне кільце, намацав ногами долішнє. Зігнувся і зумів ухопитися за нього, опускаючи ноги до наступного. Йому довелося декілька разів отак учинити, аж поки він дістався до кам'яних поручнів балкона і плигнув униз.

Нікого нема. Він прослизнув уздовж стіни і небавом вийшов на сходовий майданчик. У двориську напевне чергують поліцаї. Терміново треба замаскуватися, щоб якось перейти через цю яму з левами.

Відмовившись від наміру спуститися східцями, він повернув праворуч і рушив уперед, аж вийшов у коридор. Довкруги так само не було нікого. Брунатні стіни. Лінолеум на долівці. Двері в палати. Усе це не те. Йому потрібна медсестринська кімната, службовий гардероб, роздягальня технічного персоналу... Він уважно дивився на таблички. Тільки номери палат — 113, 114, 115... Аж ось ще одна з надписом: «СТОРОННІМ ВХІД ЗАБОРОНЕНО».

Він обернув клямку, прослизнув досередини і намацав вимикача. І вилаявся. На полицях лежали стоси рушників, простиралд і ковдр. Стояли пляшки з мийними засобами. Він саме розглядав полиці, аж іззаду рипнули двері, а потім хтось зойкнув. Нарцис обернувся. На порозі стояла негритянка-прибиральниця з візком і мітлами.

— Що вам тут треба? — суворо запитав він.

— Ви... ви перелякали мене.

Поки негритянка відчиняла двері, він устиг знайти білого халата і тепер спокійнісінько вбирив його. Службового беджа в нього не було, та він сподівався, що начальницькі інтонації успішно заступлять його.

— Я питаю, що ви тут робите?

Прибиральниця вже трохи оговталася.

— А ви? — насупившись, запитала вона.

— Я? Я роблю за вас вашу роботу! У сто тринадцятій палаті у пацієнтки блювота! Вона замурзала не лише палату, а й мого халата! Я десять хвилин дзвонив, і ніхто й не подумав прийти! Глядіть, це вам так не обійдеться!

— Але я зобов'язана прибирати тільки по коридорах, я... — пробурмотіла негритянка.

Нарцис узяв із полиці ганчірку для підлоги, кинув їй.

— Чистота в лікарні — це ваш обов'язок! Негайно йдіть до сто тринадцятої!

І, сказавши те, рішуче попрямував до дверей, відіпхнувши прибиральницю. Він простував коридором, на ходу застібаючи халата, і спиною відчував її погляд. Ще кілька кроків, і буде зрозуміло, чи вдався йому той маневр.

— Пане лікарю!

Він обернувся. Серце гупало, мало не вискакуючи з грудей.

— Ви ось забули...

Вона простягала йому аркуша з висновком, що його він поклав на стоса простирадл. Він повернувся й усміхнувся їй.

— Дякую. І до праці!

Потім рішуче попрямував звідти. Почувши, як забряжчало відро і рипнув візок, який покотився до сто тринадцятої палати, він зрозумів, що переміг.

Звернувши ліворуч, він почав спускатися східцями.

Сьома лінія метро проходила Дев'ятим, Десятим і Дев'ятнадцятим округом. Це йому і потрібно було. Десь у районі станцій «Шато-Ландо» чи «Кріме» обов'язково знайдеться якийсь готель. Пора розкішного життя минула. Утім, йому не буде чим заплатити навіть за комірку в найгіршому готелі. Він і в метро проскочив, переплигнувши турнікета.

Чекаючи на потяг у напрямку станції «Ла-Курнев», він не сів, а впав на лаву. Почуття полегшення, що він відчував, не могло здолати страшенної втоми. Препарат уже діяв, його змагало нездоланне бажання звести повіки, що були неначе з олова. Руки й ноги теж поважчали...

Із Отель-Дье він вийшов без перепон, крокуючи рішучою ходою і вдаючи, ніби уважно вивчає аркуша з медичним висновком. Він вчасно збагнув, що найліпше буде покинути цю в'язницю через головний вхід. Так він і вчинив. Заклопотано пройшов через хол приймального покою, вийшов надвір і завернув ліворуч, до майдану перед собором Паризької Божої Матері. Там він тихенько скинув халата і разом із тим аркушем кинув його до смітниці. Острів Святого Людовіка. Вулиця Клуатр.

Поминувши набережну Бурбон і набережну Анжу, він дійшов до мосту Сюллі. Пройшов його і тут, на правому березі, пірнув у метро «Сюллі-Морлан».

На платформі панував мертвий спокій. Під склепінням метро тхнуло смаленою гумою. Він дійшов висновку, що його втечі ще не помітили. Париж спав і ні про що не турбувався. Париж геть не знав, що зарізяка, який ізсунувся з глузду на міфології, знову на волі.

Надійшов потяг. Насилу він умовився на сидінні у вагоні, як його знову почала змагати втома. Ритмічне погойдування вагона заколисувало його. Утямивши, що так довго не витерпіти, він підвівся й підійшов до схеми метро. Він обрав станцію «Пуасоньєр», десяту від станції «Сюллі-Морлан». Може, не засне, поки туди приїде. Він знову вмовився на сидінні й почав міркувати над останніми подіями. Та в голові був справжнісінький рейвах, годі було навіть думати про щось.

За шибкою промайнув напис «Пуасоньєр». Він і не помітив, як на кілька секунд поринув у сон. Схопився на ноги й останньої миті встиг вибігти з вагона. Вийшовши на поверхню, попрямував плетивом вулиць Десятого округу. Холодне повітря трохи збадьорило його.

У дешевому готелі на вулиці Птіт-Екюрі чоловік за бюрком сказав, що заплатити треба наперед.

— Завтра заплачу, — пихато сказав Нарцис. — Нема готівки.

— Платіть карткою.

— Послухайте, — усміхнувся він. — Мені треба виспатися. А завтра вранці я розрахаюся.

— Ні, гроші наперед.

Нарцис розгорнув поли піджака і заговорив іншим тоном.

— Хлопче, — сказав він, — поглянь-но сюди! Та мій піджак вартий більше, ніж місячна платня за кімнату в твоїй халупі, тямиш?

— Чемно поведься! Ану покажи, що за піджак?

Нарцис охоче скинув його — він уже й так заробив на добрячий термін у в'язниці. Завтра вранці цей чолов'яга подивиться новини і відразу ж згадає, що то за дивний клієнт був у нього в готелі. А зараз він мацав м'яку італійську тканину.

— Гаразд, іди в номер. Піджака залишиш у заставу.

— Згода.

Чолов'яга пхнув йому ключа, що ковзнув столом. Нарцис устиг його зловити. Вузькими східцями він піднявся до кімнати. Стіни, підлога і навіть стеля були оббиті якимось жовтогарячим покриттям. У номері було те саме. Нарцис затулив штори і, не вмикаючи світла, подався до ванної.

Увімкнув неонову лампу над умивальницею і глянув на себе в люстро. Обличчя змарніло, попід очима були темні кружала, чуприна скуйовджена. Одне слово, не красень. Але могло бути й гірше.

Відколи він дременув із лікарні, його знай переслідувала одна думка. Що то за предмет у нього в носі? Він крутив її й так, і сяк. Достеменною відповіді на те запитання не було, та в нього виникла невиразна підозра. Лікар гадав, що йдеться про *гормональний імплантат* або *електронну мікропомпу*. Либонь, він таки мав рацію. Та ця річ, хоч якою вона там була, призначалася не для лікування, а навпаки, викликала недугу. Ця гидота містила в собі речовину, що, просягаючи в його мозок, викликала напади дисоціативної втечі. Дурня, подумав він собі. Наукова фантастика. Голлівудський бойовик. Та те, чого він зазнав упродовж останніх двох тижнів, підтверджувало його припущення.

Він скинув сорочку. Заткнув умивальницю корком. Затамував подих і ще раз глянув на себе в люстро, як ото дивляться на найгіршого ворога. Потім відхилив голову назад і щосили вгатив носом об край раковини.

В очах потьмарилося. Увіччю сяйнули іскри. Він повалився навколішки, та відразу підвівся і змусив себе розтулити повіки. Перше, що він угледів, була залита кров'ю раковина. Він зиркнув у лю-

стро і побачив, що розбив собі носа. Страшений біль розпливався під черепом, просягаючи в кожен куточок мозку. Усе довкола гойдалося. Йому довелося ухопитися за умивальницю, щоб не зомліти.

Тремтячою рукою він понишпорив на дні кривавої калюжі. Нічогісінко. Він узяв указівним і великим пальцем за свою носову перегородку і помалу посіпав її в різні боки, потужно видихаючи повітря, наче хотів висякатися.

З носа ринула кров, це все, чого він добився.

Він зібрався на силі й знову вгатив переніссям край умивальниці. Біль прошив його мізки. Він насилу втримався на ногах, та подивитися в люстро вже не здужав — йому було страшно. Із очей котилися сльози. Перебуваючи в напівпритомному стані, він узявся пальцями за носа, поторсав його і обережно видихнув повітря. Нічого.

Ще один удар об умивальницю. І ще обмацування. Марно. І знов удар. Він відчував пальцями розтриті кістки та хрящі. Усе дарма.

П'ятої спроби не було.

Він зомлів і повалився додолу.

Отямившись, відчув, що приклеївся закривавленою щокою до лінолеуму. Гострого болю не було. У голові дудоніло, а перед очима пливли темні плями. Він звівся на ліктя. Певне, замість носа у нього страшена рана. Простягнувши другу руку, він ухопився за крана і заглянув у люстро.

Усе довкруги було залите кров'ю. У крові було і дзеркало, і стіни. В умивальниці стояла калюжа крові. Терорист-смертник, подумав він собі. Із бомбою, що вибухнула в його руках. Він насилу набрався мужності, щоб знову глянути в люстро. Хоч як це дивно, обличчя не дуже було покалічене. Тільки ніс був мов буряк і перехнбився набік. З рани стирчала кістка, що простромила шкіру.

Може, через ту дірку виліз імплантат?

Погамувавши нудоту, він застромив руку в криваву рідину на дні умивальниці. Помацав там і знайшов-таки те, що шукав. Із пальців спливали краплини крові, та він тримав її в руках. То була капсула, що скидалася на довгасту кулю сантиметрів зо два завдовжки. Він підставив її під струмінь води. Вона виявилася хромованою опукою без жодного шва чи з'єднання. Лікар казав щось про кремній, та Нарцис у цьому нічого не тямив. Зрозуміло було одне: хоч що був той предмет, вигляд він мав супермодерний,

певне, вийшов з-під преса. Чергове диво мікроелектроніки. Якщо це і справді мікропомпа, то куди ж надходить речовина?

Ту річ треба було б вивчити, дослідити добре, збагнути, як вона функціонує. Але де? Кому доручити це діло? Відповідей нема. Він поклав імплантата до кишені й умився холодною водою. Холод погамував біль. Нарцис застиснув носа поміж долоньями і шарпнув, повертаючи його на місце.

Він устиг почути, як щось хряснуло.

Наступної миті він знову зомлів.

Анаїс ніколи не бачила таких жахливих мармиз.

Праве око кругле, вирячене, мало не вилазило з лоба. Ліве — примружене, люте — потонуло у складках шкіри. Усеньке обличчя перехняблене. Рот кривиться в лютій посмішці, скидаючись на відкриту рану. Те обличчя було втіленням зла. Того зла, якого йому завдали, зла, якого він сам завдавав...

Малюнки скидалися на ілюстрації до бульварних романів початку ХХ століття. Злочини Фантомаса. Розслідування Гаррі Діксона. Розглядаючи ті малюнки, довелося тримати себе під контролем, тож зображені на них жахіття ставали ще страшніші. Здавалося, ніби вбивця належав до іншого світу, створеного із жорстокості. Він стояв на колінах біля голого трупа і видирав із кривавої рани його геніталії. Не було ніякого сумніву: він вихолощував убитого.

На обох рентгенівських знімках був той самий епізод, хіба що з перервою на кілька секунд. На задньому плані вгадувалися контури якогось паризького моста — Єнського, Альми, Інвалідів чи Александра III, а внизу видніла темновода Сена.

Анаїс здригнулася. Вона тримала в руках рентгенівські знімки Нарцисових автопортретів. Художник написав свої полотна по-верх інших картин, де було намальоване жертвопринесення, що в ньому він брав участь. Ким він там був: учасником чи головною дійовою особою? Обирай сама.

— Що ви про це думаєте?

Анаїс опустила знімки і глянула на майора поліції, який те запитав. Вона сиділа в кабінеті ЦВБОЗ¹. Навіть у поліції сваволя

¹ Центрального відділу боротьби з організованою злочинністю.

має свій край. О дев'ятій ранку її привезли до найвищого паризького суду. Суддя не виявив до неї особливої уваги, та все ж таки визнав, що вона володіє значною інформацією про вчорашню стрілянину. Її перевели до Нантерра, на вулицю Труа-Фонтано, де оце її допитував очільник слідчої групи майор Філіпп Соліна.

Вона показала кайдани.

— Може, спершу скинете їх із мене?

Майор підвівся зі стільця.

— Авжеж.

То був гладкий чоловік років п'ятдесяти, вбраний у дешевого темного костюма, що видавався трохи затісним для нього. *Туповий поліцей*. Усе його тіло могло служити наочним доказом того, як людина помалу міняється і з кремезного молодика стає дядьком із зайвою вагою. Він був лисий, зате голий череп прикрашали окуляри, що він задер мало не на маківку, а на підборідді була шпакувата триденна щетина.

Звільнившись від кайданів, Анаїс кивнула на рентгенівські знімки.

— Це зображення вбивства, що сталося в Парижі. Жертва — волоцюга або жебрак.

— Хотілося б почути від вас те, чого я не знаю.

— Убивство скоїли до весни 2009 року.

— Чому ви так певні цього?

— Картини написані у травні чи в червні 2009 року.

Майор поворухнувся. Розправив широкі плечі й поклав перед собою долоні, наче готувався до сутички. Анаїс помітила в нього на підмізинному пальці товсту золоту обручку. Він весь час крутив її, чи то демонструючи трофей, чи то намагаючись позбутися нестерпного тягаря.

— Що ви знаєте про цю справу?

— А що ви можете мені запропонувати?

Соліна посміхнувся і знову крутонув обручку.

— Ви не в тому становищі, капітане, щоб торгуватися зі мною. Я розмовляв із суддею. Можна сказати лиш одне: ви добряче вплили.

— А я всеньке моє життя тільки те й роблю, що шукаю компромісів зі злочинцями. Та й, здається мені, ви могли б трохи

докласти зусиль у цьому напрямку. Я ваша колега і володію надзвичайно важливою інформацією про цю справу.

Він покрутив головою. Здається, йому подобалося, що Анаїс не здається.

— І які будуть ваші умови?

— Я сповіщаю вам усе, що відомо мені про цю справу, в обмін на негайне звільнення.

— А більше нічого не хочете?

— Гарзд. Нехай буде умовне покарання.

Соліна розгорнув теку з протоколами допитів. Тека була тоненька. *Поки що* тоненька. Він порпався в паперах, а вона тим часом роззіралася довкруги. Кабінет був оббитий вагонкою, від чого скидався на каюту корабля. М'яко сяяли трубки ламп, в кімнаті було затишно.

— Виграють усі, — провадила вона. — Ви здобудете інформацію, а я — волю. Адже в нас немає конфлікту інтересів. І я можу допомогти вам у розслідуванні.

Майор показав їй жмут аркушів, скріплений степлером.

— Знаєте, що це таке?

Анаїс промовчала.

— Наказ про ваше усунення від справи. Поки що тимчасове.

— Я можу бути позаштатним консультантом.

Соліна заклав долоні за голову й потягнувся.

— Я не всемогутній. Можу відпустити вас на три дні, а потім повинен буду передати папери до суду і до відділу внутрішніх розслідувань. Ви працівниця поліції, тому я можу тимчасово звільнити вас — під власну відповідальність. Із формулюванням: «Для з'ясування істини».

Він тицьнув пальцем у стола.

— Але гляди мені, кралою! Викладаєш усю інформацію до грама. Не дай Боже, я дізнаюся, що ти щось приховала від мене, — взую тебе так, що з тебе лайно всіма дірками полізе!

— Гарно сказано.

Він знову навалився грудьми на стіл і обхопив обручку двома пальцями.

— Кого ти оце з себе корчиш? Гадаєш, це тобі «Ладюре»?

— А яка гарантія, що ви не пошиєте мене в дурні?

— Слово поліція.

— І що за ним стоїть?

— Двадцять п'ять років бездоганної, чесної служби. Надія на кар'єрний ривок. Перспектива випередити колег. Ото зваж оце все і побачиш, яка шалька піде донизу.

Її не переконали ці аргументи. Але вона розуміла, що вибору нема, — він узяв її в заручниці.

— Гаразд, — відказала вона. — Тільки вимкніть мобільника і комп'ютера. І відеокамеру над головою. Нотаток теж робити не треба. У вас не повинно лишитися ніяких матеріальних слідів нашої розмови. Це неофіційна бесіда.

Соліна підвівся з виглядом утомленого стерв'ятника. Вимкнув відеокамеру. Дістав із кишені мобільника і, вимкнувши його, поклав на стіл. Потім знову сів, перевів комп'ютер у сонний режим і звелів через інтерфон, щоб його не турбували.

Умостився зручніш у фотелі й запитав:

— Кави?

— Ні.

— То я слухаю.

Вона геть-чисто все розповіла йому. Убивства волоцюг. Міно-тавра в Бордо. Ікара в Марселі. Переслідування Матіаса Фрера, який був також Віктором Янушем і Нарцисом. Психічна патологія в головного підозрюваного, що виражається в дисоціативній утечі. Його намагання самостійно розслідувати вбивства, хоч найліпше для нього було б покинути Францію. Це можна тлумачити як доказ його невинності або чергову втрату пам'яті. А може, і того, й іншого разом.

Анаїс говорила десь із півгодини. У роті аж пересохло.

— Води мені дасте? — запитала вона врешті.

Соліна відчинив шухляду і поставив перед нею пляшину «Евіану».

— Що йому потрібно було на вулиці Монталамбер?

Анаїс жадібно цмулила воду.

— В одному зі своїх життів, — нарешті відказала вона, — Фрер був мистцем. Звався Нарцисом. І потерпав од психічної недуги. Лікувався у приватному закладі. Вілла Корто розташована біля Ніцци.

Вона не дарма згадала ту віллу. Хотілося побачити, як відреагує на те Соліна. Та він і оком не моргнув. Певне, нічогісінько не чув про різанину, що там сталася нещодавно. Вона вирішила, що

не буде зупинятися на цьому епізоді. Ніхто не знав, що вона там побувала, тільки Кроньє.

— Писав Нарцис лише автопортрети. Фрер здогадався, що під ними криються інші зображення. Всі його роботи продала одна паризька галерея. Він приїхав до Парижа і роздобув списка покупців. І почав збирати свої полотна, щоб просвітити їх рентгеном. А як же ж ще відкрити таємницю картин?

— Щодо покупців. Цей той список, що його ви передали Рібуа?

— Рібуа?

— Нашому здорованеві.

— Авжеж. Нарцис дістав одного автопортрета в колекціонера із Шістнадцятого округу, другого вициганив на вулиці Монталамбер. Потім подався до медичного центру і попросив просканувати полотна рентгеном. Знімки ви допіру мені показували.

Соліна взяв одного знімка й, обернувшись до вікна, почав розглядати його на світло. Окуляри він посунув на носа і скидався тепер на лікаря, що міркує над діагнозом.

— Це вбивство з тієї ж таки міфологічної серії? — спитався він, поклавши знімка на столі.

— Авжеж.

Анаїс стрепенулася, раптом її осяяло. Люте, перехняблене обличчя вбивці було машкарою. Знову натяк на міф? Ні, певне, якась національна особливість. Атрибутика первісного племені. Вона згадала, що казав Рауль, волоцюга з Бордо. Філіпп Дюрюї буцім казав йому, що чоловік, який пропонував йому дурман, затуляв своє обличчя. Отож, убивця грав різні ролі. Влазив у шкуру міфологічних героїв.

Соліна теж про те подумав, бо запитав:

— То з яким міфом ми зіткнулися цього разу?

— Хтозна. Треба гортати книжки. Здається, кастрацій у грецьких міфах скільки завгодно. Та тепер головне вийти на слід паризького вбивства.

— Дякую за пораду. Нелегке завдання. Бурлаки весь час убивають одне одного.

— І каструють?

— Та вони що хочеш можуть утнути. Треба звернутися до Інституту судової медицини.

Соліна знову зігнувся у фотелі. І заходився гратися з обручкою.

— У твоїй оповіді повнісінько дірок, — недовірливо сказав він. — Зокрема, ти не сказала, чому опинилася в Парижі.

Вона чекала того запитання. Що ж, доведеться розповісти про тих зарізяк у костюмах від «Г'юго Босса».

— У цій справі є ще один аспект, — сказала вона, помовчавши.

— То викладай його хутчій, крихітко.

Вона зосередилася і почала розповідати про забудька на ім'я Патрік Бонфіс, якого затримала поліція. Змалювала убивства на березі в Гетарі, внаслідок яких загинув не лише Бонфіс, а і його подруга. Єдиним доказом, що міг вивести на вбивць, виявилось авто «ауді» моделі Q7, що було на місці вбивства і належало охоронній агенції, яка входила до холдингу «Метис».

— Що ще за «Метис»? — урвав її Соліна.

Анаїс коротко виклала все, що знала про нього. Сільськогосподарська компанія, що у 80-х перейшла до фармацевтики. Офіційно веде наукові дослідження, та буцім пов'язана з міністерством оборони. Соліна недовірливо звів брови. Вона повернулася до фактів. Завдяки навігаторові вона вистежила пересування всюдихода, якого буцім викрали в агенції. За його кермом сиділо двоє найманих убивць, які пантрували Нарциса. Вони і припровадили її до Парижа.

— Вигадуєш!

— А трупи на вулиці Монталамбер?

— Під час стрілянини ніхто не потерпів.

— Що?!

— Трупів не було.

— Таж я сама їх бачила! Фрер одного застрелив, а другого вправ ножем.

— Якщо це справді такі хлопці, як ти оце кажеш, то вони були в кулевідпорних жилетах. А твій Нарцис ніщо супроти них. Вистрілював у першого. Ще дивно, як він у нього поцілював. Його пістолет заряджений був звичайними патронами, в них мала пробивна сила. Ми знайшли відстріляні гільзи. Для кевларового чи вуглецевого жилета ті кулі мов горох. Так само і ніж. Навіть якщо твій полюбовник садонув його ножем, то вістря не проткнуло навіть другого захисного пластику.

— Я бачила тих зарізяк зблизька, — наполягала Анаїс. — Вони були в костюмах, що сиділи на них як уліті. Під такими жилетів не сховаєш.

— А я покажу тобі останні розробки. Вони не грубші від комбінезона для водолаза.

— Та ж на вулиці було повнісінько поліцаїв! Їм там був чортів тиск!

— Ще одне підтвердження на мою користь. Вони скористалися сум'яттям і втекли. Перші примчали хлопці з відділу на острові Святого Людовіка. Сама знаєш, який у них досвід силових затримань. А наші наспіли запізно. Там уже нікого не було, тільки ти і твій дурнувятий маляр.

Анаїс більш не допитувалася. Тепер вона збирала інформацію.

— Ви допитали Нарциса? Що він вам сказав?

Соліна іронічно посміхнувся. І знову заходився гратися з обручкою. Анаїс згадалася стаття з жіночого часопису, де ця звичка тлумачилася як намагання тікати у світ за очі від подружнього життя.

— Ти і справді трохи відстала від життя.

— Що ви маєте на увазі?

— Твій любасик цієї ночі накивав п'ятами.

— Не вірю!

Поліцай відчинив шухляду і дістав факса, якого одержав передніше. То було повідомлення всім патрулям у Парижі, де мовилося, що Матіас Фрер, він же Віктор Януш, або Нарцис, якого підозрюють у навмисному вбивстві, о 23.00 утік із в'язничного відділу лікарні Отель-Дьє.

Вона мало не заволала на radoщах. Та радість хутко заступила тривога. Адже все почнеться наново. Якщо зарізяки живі, вони знову підуть його слідом. Соліна схилився до неї й тихенько спитав:

— То де його шукати?

— Хтозна.

— У нього є знайомі в Парижі? Хтось такий, хто допоможе йому втекти з міста?

— Він не збирається тікати. Він намагається відновити свої попередні особистості. Він і сам не пам'ятає, ким був передніше. Ми цього теж не знаємо.

— Щось іще хочеш додати?

— Ні.

— Справді?

— Цілком.

Він відкинувся у фотелі й розгорнув теку.

— А ось у мене є дещо для тебе.

І поклав перед нею аркуша, обернувши так, щоб можна було прочитати.

— Це що?

— Наказ про твоє переведення, що підписав суддя. Тебе візьмуть під варту й одвезуть до в'язниці Флері-Мерожі. Негайно.

— Що?! Ви ж пообіцяли мені!

Соліна обернувся до віконця у дверях і махнув рукою. Анаїс оком не встигла моргнути, як на зап'ястях клацнули кайдани. До кабінету ввійшли двоє поліцаїв в одностроях і, вхопивши її попід пахви, поставили на ноги.

— Ніхто не має права порушувати закону. Надто ж капосне дівчисько, що корчить із себе...

Він не встиг скінчити ту фразу. Анаїс плюнула йому в обличчя.

Він прокинувся, почувачи біль у переніссі. Той біль його і збудив.

Відчуття. Ніс набряк і зробився наче довбня, затуливши поле зору. Розтрощені носові перегородки аж сіпалися від болю, спливаючи безгучним криком. У носових пазухах і щелепних западинах заков'язла кров, що не давала й дихнути. Його кров.

Уночі він добрів до тями, та здужав тільки увімкнути світло, дістатися до ліжка й упасти на нього в одязі. Потім він поринув у сон.

Зараз він обережно підвівся з ліжка. Рухався невпевнено, мов недужий, що після довгої хвороби почав потроху вставати. Дошкандибав до ванни, второпавши дорогою, що надворі вже видно. І котра це година? Годинника в нього вже не було. Він увімкнув лампу над умивальницею. Що ж, могло бути й гірше. Обличчя набрякло, та не так, щоб набути й геть потворного вигляду. На переніссі видніли засохлі садна від ударів об умивальницю. Ліворуч біля носа була довша і глибша рана — через неї він дістав імплантата.

Він несамохіть застромив руку в кишеню. Ось він. Усвідомивши, що ця гидота протягом кількох місяців сиділа в його голові, він замалим знову не зомлів. Та стримався і роздивився її уважніше. Ні виступів, ні шпарин. Якщо це мікропомпа, то як вона діє? Може, речовина просякає крізь пори? Він поклав того речового доказу до кишені штанів.

Намочив рушника холодною водою, приклав до перенісся і знову від дотику вогкої тканини біль знову спалахнув. Він заплющив

очі й почав чекати. Незабаром больові імпульси погамувалися, а потім і геть ущухли, немов буруни на озерній гладіні, що переросли у дрібнохвилля.

Попри те, що йому було недобре, він був сповнений рішучості та прагнув до дії. Продовжувати бій. Провадити розслідування. Вибору не було. Але як? Без шеляга в кишені? Без спільників? Знаючи, що на нього полює вся паризька поліція? Він відкинув усі ті думки і зосередився на злободенних завданнях.

Спершу треба з'ясувати все про вбивство з кастрацією, що сталося 2009 року в Парижі, на одній із набережних Сени. Він швидко дійшов висновку, що, застрявши в готельному номері, не зуміє навіть податися потрібним напрямком. Може, варто зайти до справи з іншого боку. Перечитати грецькі міфи, де міститься згадка про кастрацію? Але й від цієї ідеї довелося відмовитися. Йому слід було б піти до бібліотеки чи до інтернет-каварні. Перед його внутрішнім зором промайнула картина: ось він у самій сорочці (піджака повернути не пощастить) вештається паризькими вулицями...

Отож, слід визнати очевидне. Він живцем замурований у цій кімнаті, обклеєній жовтогарячими шпалерами. І попереду жодної перспективи...

Та потроху в голові почала народжуватися ще одна ідея.

Мури його забудькуватості були пористі. Крізь них просякали цілі пласти його колишніх життів. Фахові знання з психіатрії. Спогади про Анну-Марію Штрауб. Мистецький талант. Він спробував пройти кожною з цих стежин. І нічого не знайшов.

Та залишався живопис. Якщо колись раніше він був художником, то, можливо, користувався тими самими матеріалами й тією технікою, що й Нарцис. Йому згадалися сторінки блокнота, пописані дрібним почерком. Склад фарб, співвідношення різних пігментів і способи їх змішування. Проблема полягала в тому, що записника в нього вже не було. Звісно ж, він не пам'ятав, що там понаписувано...

Аж він випростався. Кorto казав, що Нарцис використовував для виготовлення фарб особливу освітлену оліфу. І не першу-ліпшу, а фабричну. Замовляв її безпосередньо у дистрибутора. У тих, хто зазвичай постачав цю олію тоннами.

Це могло кудись припровадити. Треба зв'язатися зі столичними постачальниками оліфи. Якщо він був художником і жив у Пари-

жі, то, може, йому пощастило укласти особливу угоду з підприємством хімічної чи харчової промисловості, яке випускало й освітлену оліфу. Може, його співробітники згадають про художника, що замовляв не більш ніж кілька бідонів на рік.

У номері був телефон, і він був під'єднаний. Нарцис несамохіть усміхнувся й одразу ж скривився від болю. Йому не хотілося й думати, яким зробилося його обличчя. На думку спала картина: вирва від набою і кавалки тіла, розкидані довкола неї. Тільки той вибух він сам собі влаштував.

Спершу він дізнався телефоном, котра ж таки година. Десята година десять хвилин, сповістив йому голосовий годинник. Потім він заходився телефонувати в довідкові служби. Голос його був гугнявий і глухий, немов чужий. Він весь час набирив номери і ставив те саме запитання, щоб здобути перелік постачальників лляної оліфи, що були в департаменті Іль-де-Франс.

На тумбочці лежав блокнот із логотипом готелю «Ексцельсіор» і олівець. Він нотував прізвища, назви міст і номери телефонів. У столичному департаменті таких компаній було десь із десятків. Міста, де вони працювали, розташовані довкола Парижа — Іврі-сюр-Сен, Бобіньї, Трап, Аньєр, Фонтене-су-Буа...

Нарцис набрав першого номера у списку. Сказав, що він мистець і хотів би замовити деякі матеріали у виробника. Комерційний директор компанії «Прошими» чемно пояснив йому, що його компанія виробляє мастики, лаки, промислові барвники, лінолеум тощо. І не має нічого спільного з мистцями. І порадив звернутися до спеціалізованих фірм — «Олд Голланд», «Сенельє», «Талан», «Лефран-Буржуа»...

Нарцис подякував розмовникові й повісив слухавку. Набрив номер фірми «Сі-Ді-Сі — лаки і фарби» в Бобіньї. Там йому сказали те саме. «Компра» — металопластики. Та сама відповідь. Нові назви, нові голоси. Щоразу він просив його з'єднати з комерційним директором. І щоразу чув ту саму відмову. Спробуйте звернутися до компаній, що торгують літрами, а не тоннами.

Він дістався до сьомої фірми у списку. Потроху його охоплювало відчуття, що все це марно, а попереду його чекають лише довгі години відчаю. Аж його черговий співрозмовник, представник фірми «КТЕР», що постачала гуртові партії олив, раптом запитав: — Арно, це ти?

Нарцис не розгубився і відказав:

— Авжеж, це я.

— Боже мій, де це тебе носило?

Потер перенісся, сподіваючись, що голос звучатиме не так гугняво, і мало не зойкнув від гострого болю.

— Я їздив у справах, — пробурмотів він.

— Якийсь дивний у тебе голос... Насилу впізнав тебе.

— Нежить.

— Не покинув писати?

— Ні.

Нарцис опустил очі: рука, що тримала слухавку, тремтіла. У голові було чистісіньке сум'яття думок. Що це, диво чи помилка? Невже цей чоловік звертається до одної з його передніших особистостей?

— Ти що хочеш? Замовлення зробити?

— Авжеж.

— Як завжди?

— Так.

— Зачекай хвилину. Завантажу файл.

Пролунало цокотіння клавіш.

— А в мене у кабінеті й досі висить твоя картина, — шукаючи файлу, теревенив чолов'яга. — Клієнти у захваті від неї. Вони не хочуть вірити, що наша продукція і для цього годиться!

Він зареготався. Нарцис мовчав.

— Замовлення відправити за давньою адресою? Вона не змінилася?

— А в тебе яка записана?

— Вулиця Рокетт, 188. Індекс 75011.

Слава тобі, Господи!

— Так і є, — підтвердив він, хутко нотуючи адресу. — А з приводу замовлення я ще зателефоную. Гляну, що там у мене в морі.

— Гаразд, Пікасо. Треба якось зустрітися та хильнути по чарчині!

— Та звісно.

Він поклав слухавку, сам себе не тямлячи від того, що відбулося. У кімнаті тхнуло курявою від брудного килимового покриття на долівці, а розбитий ніс так болів, що в очах аж сльози стояли.

Та він переміг! Освітлена оліфа привела його до самого себе. Либонь, до того, ким він був ще тоді, як мав обернутися Нарцисом...

Адреса тієї вулиці стосувалася не багатоквартирної коробки, а цілого селища, що складалося з колишніх фабрик, тепер перебудованих на мистецькі студії або на офіси продюсерських компаній і художні майстерні. У кожній споруді було два поверхи і скляні стіни на вертикальних рейках, які гордовито дивилися на довколишню місцевість. Бруковані вулиці, що зміїлися поміж будинками, здавалися кам'яними потічками, які аж лисніли від сонця.

Нарцис не впізнавав місцевості, проте не міг не почувати затишку і супокою, якими вона дихала. То був тихий куточок, цілком пристосований до сімейного і мистецького життя.

— Ноно?

Він не відразу второпав, що гукають до нього. Ноно — це зменшувальне від Арно... Справді, за кільканадцять кроків, на порозі якогось будинку, стояли дві дівчини з цигарками в руках. Вийшли на перекур, либонь.

— Як ся маєш? Давно тебе не видно...

Нарцис кисло всміхнувся, та не став підходити. По-перше, був він у сорочці, без піджака. По-друге, ніс був мов буряк, тож вигляд він мав ще той.

Дівчата захихотіли.

— Навіть поцілувати не хочеш, еге?

— Та нежить у мене.

— А куди ти оце пропав?

— У справах їздив, — трохи голосніше відказав він. — Виставки, знаєте...

— Не дуже гарний у тебе вигляд... Раніше ти такий гарнющій був!

Вони знову захихотіли, пхаючи одна одну ліктями. У їхньому рероті відчувалося приховане збудження, якась звична фамільярність. Він подумав собі, що, може, переспав з котроюсь, якщо не з обома.

— Міг би й подякувати! Ми твоє зілля поливали.

— Ага, я бачив... — буркнув він, щоб не мовчати. — Дякую, звісно.

І завернув до першого провулку, від усієї душі сподіваючись, що чуття підкаже йому правильний шлях. Дівчата нічого на те не сказали, то він таки не помилився. Їхня реакція була для нього

несподіванкою. Здається, він і справді Арно. Та коли припустити, що Арно існував ще до Нарциса, то доводилося визнати, що він не бував тут місяців із п'ять.

Він облишив ті думки. Поки що в нього був інший клопіт. Діставшись до вулиці Рокетт, він зупинився біля газетної ятки і погортав часописи, переглядаючи перші сторінки та розділи кримінальної хроніки. Про те, що він дременував із лікарні Отель-Дье, поки що нічого ніхто не писали. Певне, зарано ще було. Хоча про стрілянина на вулиці Монталамбер газети писали.

Та увагу його привернули інші заголовки.

На чільних сторінках сповіщали про трагедію, що розгорнулася за тисячу кілометрів від Парижа. А він мусив би це передбачити!
БІЙНЯ У ПСИХІАТРИЧНІЙ ЛІКАРНІ!

**СТРАШЕННИЙ ЗЛОЧИН У ПСИХІАТРИЧНІЙ КЛІНІЦІ БІЛЯ
НІЦЦИ!**

НАВІЖЕНЕЦЬ ЗАБИВ ПСИХІАТРА І ДВОХ САНІТАРІВ!

«Учора ввечері о дев'ятій годині жандарми з Карроса знайшли в кабінеті директора тіло Жана-П'єра Корто і двох санітарів. За попередніми даними, лікаря довго катували».

— То ви купуєте чи ні?

Нарцис не відповів на запитання продавця. Він хутко пішов од ятки. На ньому прокляття якесь. Він — «Зойк» Едварда Мунка. Невже він міг подумати, що зарізяки просто заглянуть на віллу Корто? *Лікаря довго катували...* Від тієї думки в нього аж голова пішла обертом. Почуття провини підкотило до горла їдкою печією. Хоч де він з'являється, скрізь сіє смерть і руїну. Він живе втілення блицкригу.

Та як часто воно буває, під покровом жаху потроху озивався інстинкт самозбереження. У матеріалах жодного слова не було про Нарциса, хоча він пробув на віллі Корто останні два дні. Він перебрав подумки художників, що були там пацієнтами. Можна було не боятися, що їхні свідчення допоможуть поліції натрапити на його слід. Якщо судити з того, що пишуть у газетах, жандарми схиляються до версії про вбивство, скоєне кимось із божевільних, що мешкали на віллі Корто. Ото й шукайте його.

Він простував вулицею, покрадьки читаючи імена та прізвища власників на поштових скриньках. Жодного сліду Арно. Вулиця впиралася у скляний фасад будинку, затулений заростями бам-

бука, лавра і вовчих ягід. Оце те зелення, що його поливали дівчата? Він пройшов між гіллям і побачив скриньку з табличкою «АРНО ШАПЛЕН».

Зі скриньки стирчали конверти. Він поглянув на них: усі були адресовані Арно Шапленові. Офіційні повідомлення, банківські рахунки, проспекти, різні торговельні пропозиції, повідомлення про рекламні акції... Нічого особистого.

Один за одним він попіднімав горщики з рослинами, шукаючи ключа. Але талан його скінчився. Ох, як талану нема, то є кулак... Сховавшись у бамбуці, він садонув кулаком по шибці, найближчій до скляних дверей. Після третього удару скло розбилося, і друзки попадали до коридора.

Нарцис застромив руку в діру, відімкнув замка й обернув клямку.

Увійшов до хати, спіткнувся об купу газет і листів на долівці й ретельно замкнув двері.

Вікна були зашторені. Його ніхто не бачив. Він обернувся на місці і з задоволенням вдихнув затхлого повітря.

Він був удома.

Величезна кімната на одного власника площею десь із сотню квадратних метрів. Висока засклена стеля на металевих підпорах. Бетонна долівка пофарбована сірим. Праворуч і ліворуч простір обрамовували конструкції з цегли. На лівій половині була кам'яна кухонна раковина, електрична плита, холодильник і посудомийна машина. На правій видніла сила-силенна тюбиків, палітр, сулій із хімікатами, ванночок із засохлою фарбою, рам, сувоїв полотна...

Його увагу привернула одна подробиця. У глибині кімнати, під галереєю, стояв кульман. За вікном були бамбукові чагарі. Нарцис підійшов ближче. До кульмана були причеплені бляклі рекламні ескізи, виконані фломастером або вугільним олівцем. Деякі з них навіть були взяті в рамки і висіли на стіні, над столом.

Певне, Шаплен не тільки картини писав, а був ще й ілюстратором і художнім редактором у рекламній агенції. Утім, у майстерні не було жодного малюнка, жодного ескіза, що свідчив би про те, які картини він писав. З іншого боку, на рекламних ескізах він не помітив ні логотипа, ні фірмової марки. Хтозна, для кого він виконував ті замовлення. Єдине не викликало сумніву: він працював удома, був фрілансером.

Він повернувся на середину кімнати. Зі стелі звисали дизайнерські лампи під алюмінієвими ковпаками. Підлогу оживляли килими з абстрактними візерунками. У кутках стояли полаковані меблі, без жодної оздоби, виконані в суворому стилі. В такій кімнаті не могли жити ні волоцюга Януш, ні божевільний мистець Нарцис. Але на які кошти придбав Шаплен усе це добро? Невже рекламні дизайнери мають такі шалені заробітки? Може, він продавав картини, як ото Нарцис? І як дорого?

Самі запитання... *Шквал запитань.*

І довго Нарцис був Шапленом? Довго наймав це помешкання? Хто платив за нього тоді, коли його не було тут? Він повернувся до дверей, де валялася пошта. За віконцями в конвертах посортував усі листи. Здебільшого то були ділові послання. Прохання сплатити черговий внесок. Нагадування про те, що платіж прострочено. Повторні рахунки. Повідомлення зі страхової компанії. З банку. Телефонні рахунки. Він подумав, що пошту перегляне потім, а поки що огляне будинок.

Розпочав із кухні. Стіл із пофарбованого дерева. Хромовані стінні шафи. Суперсучасні побутові прилади. Усе в доброму стані, хоч і припало порохом. Здається, Шаплен був небиляким чистьохною. А може, в нього була служниця? Якщо так, то чи давав він їй ключі? Він був певен, що ні. Відчинивши холодильник, він виявив там рештки продуктів, які, попри холод, уже вкрилися пліснявою. Як і будь-який «пасажир без багажу», він покинув дім, не знаючи, що не повернеться.

Він відчинив морозильника. В опущених памороззю пакетах знайшлися дімсам¹, зелена квасоля, смажена картопля... Коли він уздрів усі ті заморожені смаколики, в нього аж у череві забурчало. Дістав із пакета дімсам і поклав до мікрохвильової печі. Несамохіть простягнув руку до шафи й дістав сойову підливу і соус «чилі». За кілька хвилин він з'їв вміст усього пакета, вмочаючи пельмені у дві підливи, налиті у дві філіжанки для кави.

Проковтнувши останнього кусника, він відчув, як його нудить, адже він хапав ту їжу наче собака. Та він погамував нудоту. Йому потрібні були сили. Гра тривала. Він поклав тарілку і мисочки до

¹ Дімсам — легка страва з ароматною начинкою в тісті, далекі родичі пельменів. Подають разом із чашкою китайського чаю пуер.

мийниці. Здається, до нього поверталися давні звички самотнього чоловіка.

Оглянувши кухню уважніше, він знайшов залізні східці. Перила були зі сталевих лив, що скидалися на морські леєри, коли тільки він і *справді* не поцупив їх з якоїсь яхти.

Замилування власника вітрилами підтвердилося й тоді, коли Нарцис виліз на другий поверх. На стінах висіли чорно-білі світлини вітрильників. По краю галереї стояли макети кораблів із палубами з полакованого дерева. Тут було велике ліжко, застелене чорними простирадлами і помаранчевою ковдрою, а напроти нього — великий плазмовий телевізор. По праву руч були дверцята з темного дерева зі світлими прожиллями, там висів одяг і стояли скриньки із взуттям.

Нарцис оглянув гардероба. Ляні сорочки. Джинси. Штани. Костюми дорогих марок. Сила-силенна взуття. Чобітки «Вестон», черевики «Прада», шкіряні черевики «Тодс». Шаплен був неабиякий джэнджик, що полюбляв добротний одяг і взуття.

Він заглянув до ванни, розташованої за шибою з шаруватого скла. Стіни там були оббиті темним цинком, тож враження було таке, неначе він потрапив до прохолодної, чистої цистерни. Над подвійною умивальницею замість звичних кранів були каскадні змішувачі. Нарцисові знову спало на думку те саме запитання: на які ж грошенята придбано всю цю розкіш?

Він вирішив взяти холодний душ. За десять хвилин колючі струмені змили з нього кров, жах і тривоги останньої доби. З-під душу він вийшов із дивним відчуттям сили і віднайденої невинності. Понишпорив на полиці в пошуках якогось антисептика, та знайшов тільки парфуми «О д'Оранж Верт» фірми «Гермес». Обробив ними садна і наліпив на носа декілька клаптів пластиру. Потім убрався так, як, на його думку, вбирався вдома Шаплен. Спортивні штани від Кальвіна Кляйна, футболка і мольтонова куртка з вилогою Емпоріо Армані.

Він уже почав потроху звикати до помешкання мистця, аж помітив біля ліжка телефон з автовідповідачем. Умостившись на ліжку, він ознайомився з апаратом. Пам'ять була повнісінька. Отож, у Шаплена були друзі, яких занепокоїла його відсутність. Він натиснув кнопку, щоб слухати записи. Відбитки пальців його не турбували, бо, звісно ж, їх тут було повно, і то віддавна.

Він очікував почути стривожені голоси та нетерплячі запитання. Та натомість пролунало жіноче хихотіння.

— Любасику, ти куди оце подівся? Гніваєшся на мене, еге? Твій номер дала мені Одрі... Зателефонуй!

Той голос і регіт нагадали йому двох сміхотливих дівчат, що курили біля дверей будинку. Нарцис глянув на екран. Телефонували 22 вересня. Наступний, 19 вересня, швидше скидався на котяче мурчання.

— Ти вдома, солодкий мій? — питалися оксамитовим голосочком. — Це Шарліна. Ми ж так і не кінчили...

Таке саме було і третє повідомлення, від 13 вересня.

— Ноно, ми тут з подругою... Хочемо в гості до тебе. Подзвони!

Регіт. Гучний звук поцілунку. Повідомлення йшли одне за одним, нітрохи не міняючи тональності. Жодного дзвінка від чоловіка. І жодного нормального дзвінка, нейтрального, спокійного і вже тим паче стривоженого.

Він роззирнувся. Вітрильники. Фірмові лахи. Жовтогаряча ковдра. Чорні простирадла. Оформлена дизайнером ванна. Він змінив свою думку. Певне, він помилився. То була не мистецька майстерня, а пастка для дівчат. Ноно нітрохи не скидався на зацькованого вовка Нарциса. То був звабник, що полював на жінок. З усього видно було, що йому якось щастило заробляти грубі гроші. І він із задоволенням тринькав їх у товаристві дівчат легкої поведінки. Зрозуміло, болісний пошук своєї переднішої особистості був йому анідесь.

І раптом пролунав поважний, навіть холодний голос.

— Арно, це я. Зустрінемося вдома. Ситуація кепська. Я боюся.

І короткі гудки. Нарцис перевіряв дату. 29 серпня, 20-та година 20 хвилин. Знову жінка, та цього разу іншої категорії. Ніяких «Ноно», ніякого загравання. «Арно». І замість грайливості прохання допомоги.

Той запис був остатній. Тобто перший у часі. Від 29 серпня. Корто казав йому: «Ми знайшли тебе наприкінці серпня, біля вїзду 42 з автостради А8. На повороті до Канн — Мужена...»

Він кілька разів послухав того запису. Саме ті слова змусили його востаннє вийти з дому. І не повернутися. Решта дзвінків волала в порожнечу. Ноно помер після зустрічі з тією жінкою. А дорогою до Канн став Нарцисом.

Може, та жінка мешкала в Каннах? Чи вони побачилися в Парижі? І потім він утік на Лазурний берег? Коли саме його спіткав напад амнезії — до чи після зустрічі? Ні, якби він не зустрівся з нею, то вона знову зателефонувала б і тут був би ще один запис. Вони таки побачилися. Але потім розлучилися назавжди.

Якщо тільки він не прийшов запізно...

Він глянув на екран. Номер був прихований. Йому не давало спокою ще одне запитання. Звісно ж, у Парижі він знав багатьох дівчат. Але де він знайомився з ними? Куди ходив на полювання?

Він ще сидів на ліжку, аж зиркнув у куток, де біля заклоїної стіни стояв невеличкий сполірований стіл, що скидався на бюро нотаріуса початку ХХ століття, а на ньому стояв комп'ютер марки «Макінтош». Він раптом збагнув, що це і є *знаряддя злочину*. Ноно полював у мережі.

Він сів за столом і, поки комп'ютер завантажував операційну програму, сіпнув шворку товстої штори, щоб сонячні блиски не заважали дивитися на екран. І вмить усвідомив, що той порух він повторював уже тисячі разів.

Комп'ютер загурчав і став вимагати пароля. Нарцис рішуче написав: «NONO». Програма відповіла, що в паролі має бути не менше шести символів. Він надрукував: «NONONO». На думку спала давня пісня Лу Ріда: «And I said no, no, no / oh Lady Day...»¹ Аж ось відбулося з'єднання з мережею. Нарцис клацнув на Сафарі і проглянув перелік останніх сторінок.

І вмить опинився в іншому світі. У світі мережі версії 2.0. У світі соціальних мереж. Сторінок для знайомств. Віртуальних лабіринтів. Упродовж останніх тижнів він не вилазив із мережі, знайомився, спілкувався в чатах і обмінювався повідомленнями... Одна за одною мигтіли іконки: Фейсбук, Твітер, Зоомінфо, 123пінл, Метік, Бадоо, Матч.ком.

Ноно полював на здобич і пропонував себе, він був і мисливцем, і заразом дичиною. Видно було, що він цілими ночами сидів у мережі й залежно від характеру співрозмовниць провадив то іронічні, то поважні розмови, заводив то приятні, то грайливі балачки.

Можливо, думав собі Нарцис, Шаплен не просто юзав у мережі, а *когось* таки шукав. Він записав адреси сайтів і заходився за-

¹ «І я сказав: ні, ні, ні, леді Ді...» (англ.) — Прим. пер.

вантажувати їх, проглядаючи чільні сторінки. У такий спосіб він з'ясував, що Ноно відвідував і пристойні форуми для нормально-го спілкування, і геть розбещені на кшталт: «Клацни, якщо хочеш мене джигнути». Нарцис відкривав для себе програми, про які навіть не підозрював. Одна пропонувала надіслати на мобільника повідомлення, якщо за п'ятнадцять метрів од твого будинку проходила «дівчина, про яку ви мрієте». Інша обіцяла сповістити номер авто, де за кермом сиділа дівчина, що сподобалася вам.

Він повернувся до повідомлень, які відправив і отримав Ноно. Читати їх було непросто. Там було повнісінько орфографічних помилок і скорочень, які не відразу щастило збагнути: «зсм» замість «засмучена» і «пдр» замість «падаю від реготу»... Збивали з пантелику численні смайлики, понатикані де треба й не треба. Уся та писанина була просякнута збудженням, та насправді за нею стояла примара глибокої самотності, що страшенно засмутила Нарциса. Йому аж перехотілося вже йти цим слідом.

Хоч як воно там було, одне відкриття він уже вчинив. Поміж багатьма сторінками знайшов ту, що понад усе цікавила Ноно. То був сайт *Sasha.com*, що належав компанії, яка організовувала так звані *speed-dating*, тобто вечірки для самотніх людей, де кожному надавалася обмежена кількість часу, всього декілька хвилин, щоб зацікавити розмовника. Гасло сторінки було таке: «Сім хвилин змінять усе твоє життя».

На тій сторінці був форум, який давав новачкам нагоду познайомитися і розповісти щось про себе, перш ніж зустрітися в якомусь реальному місці. І справді, в коментарях жваво обговорювалися знайомства офлайн.

Нарцис увійшов на ту сторінку.

Ледь він написав декілька слів, як йому стало зрозуміло, що він повертається до своєї переднішої особистості.

«Це Ноно: —). Я повернувся».

IV

Ноно

— Шатле, прийшли до тебе.

Анаїс нічого не сказала. Вона лежала на ліжку, втупившись у свого в'язничного номера, сама в камері площею дев'ять квадратних метрів. Та самотність була все ж таки розкішшю, хоч вона й не просила її. Ліжко, стіл і стілець тут можна було пересувати. І це теж була розкіш, адже її не помістили в камеру для особливо небезпечних злочинців, де все наглухо пригвинчене до підлоги.

Усі її розваги напередодні зводилися до мандрівки в автомобілі для в'язнів і розмов із соціальним працівником, а потім і з директором ізолятора тимчасового утримання, який розповів їй про порядки у в'язниці. Крім того, їй довелося роздягнутися догола і пройти медичний огляд, під час якого в неї взяли мазок. Недуги в неї не виявили, тільки лікарка записала собі, що в неї шрами на руках.

— Ти чуєш, що я тобі кажу?

Анаїс неохоче зізла додола — вона лежала на горішніх нарах. Тремтячи від холоду, зиркнула на годинника, якого їй, слава Богу, таки залишили. Ще одне послаблення режиму. Допіру дев'ятого ранку. Мізки у неї були наче з бетону, того, що з нього побудовані велетенські споруди в'язниці Флері-Мерожі.

Вона попрямувала за наглядачкою. У коридорі видніли замкнені двері камер. У тьмяному світлі зір блукав по мурах, по долівці, по стелі. У ЖСІ¹ все було сіре, брунатне, позбавлене яскравих барв. І скрізь тхнуло дезінфекційними засобами.

Знову клацнув замок.

Ще одні двері.

О такій порі до неї міг прийти тільки поліцей або адвокат.

¹ Жіночому слідчому ізоляторі.

Офіційні особи.

Ще один коридор.

І знову замок.

Із-за дверей камер долинали бубоніння телевізорів, затхлий в'язничний дух. Декотрі в'язні вже в майстернях. А дехто вештається собі коридорами, що дозволяється лише в жіночому ізоляторі. Наглядачки в білих халатах котять дитячі візки в ясла. У Франції жінки, що народили у в'язниці, можуть глядіти своїх дітлахів до півтора року.

Електронний замок. Рамка металодетектора. Перевірка в'язничного номера. Анаїс опинилася в коридорі, де були загратовані та засклені комірки. У кожній стояв стіл і два стільці. Двері з шаруватого скла.

Крізь шибку Анаїс розгледіла свого відвідувача.

Соліна в окулярах на лисому черепі.

— Ох ви ж і нахаба! — сказала вона, увійшовши до комірки. Позаду грюкнули двері.

Соліна відкрив портфеля, що стояв долі.

— Можна вже й на «ти».

— Що тобі треба, мерзотнику?

Поліцай усміхнувся і поклав на стіл зелену теку.

— Видно, як ми любимо одне одного. Сядь.

— Я чекаю на відповідь.

Він ляснув долонею по теці.

— Оце моя відповідь.

Анаїс узяла стільця й умостилася на ньому.

— Це що таке?

— Чоловік, якого ти шукала. Кастрований волоцюга, якого знайшли 3 вересня 2009 року під Єнським мостом.

Те видиво сплигло їй увіччю. Нарцисові малюнки. Перехняблене лице. Кременна сокира. Покалічений труп. Вона не дуже знала Париж, та міст усе ж таки вгадала.

— Нащо воно мені?

Він обернув теку і пхнув до неї.

— Поглянь.

Вона розгорнула її. Детальний звіт у тій справі. Світлини, плани, звіт про розтин, протоколи з місця злочину... Спершу вона переглянула жмут кольорових світлин завбільшки з поштово лис-

тівку. Голий чоловік лежав під темним склепінням мосту, поміж ногами в нього щось чорніло. Тіло здавалося неприродно довгим. Біла шкіра сяяла за контрастом із брудною землею. Вона подумала собі, що блідість, може, від того, що з убитого виточили всю кров. Голову його запхали поміж камінням у кутку, тож обличчя не видно було.

— Ви впізнали його? — тихо запитала вона.

— Авжеж. Юг Ферне, тридцять чотири роки. Добре відомий поліції. У 2008—2009 роках брав участь у демонстраціях «Дітей Дона Кіхота». Горлянка як у глека. Ніколи й за холодну воду не брався, зате полюбляв репетувати про своє право на ледаче життя.

Анаїс не звернула уваги на ту шпильку. Поліцей тільки й чекав, щоб вона сказала.

— А розслідування?

— Нічого не втнуло. Ні слідів, ні свідків. Удосвіта його знайшла річкова поліція. Лець встигли забрати тіло, перш ніж з'являться річкові трамваї з туристами.

Рана широким планом. Низ живота просто-таки пошматований. Якимось жахливим знаряддям. Сокирою, яку намалював Нарцис. Те знаряддя вочевидь відіграє якусь роль у злочинному ритуалі. Певне, тут криється щось із міфології. Їй згадався другий малюнок. Той, де вбивця жбурляє в Сену відчикрижені геніталії. Сакральний жест, нічого й казати. Звідки ж Нарцис дізнався про такі подробиці? Сам він і вбивця?

— Хто провадить слідство? Кримінальний відділ?

— Смерть волоцюги? Де ж пак! Справу передали третьому відділові судової поліції.

— І що вони виявили?

— Кажу ж тобі, ні хріна. Іде дізнання. Опитування, огляд місцевості, лабораторні дослідження, ну ще задля годиться допитають кількох волоцюг, та й край. Напишуть у висновку, що це якісь порахунки, та й закриють справу.

— А каліцтва не викликали підозри?

— Бурлаки що хоч можуть утнути. Дивуватися нема чого.

— А як із нестачею крові в мерця?

— Рана добряче кровила.

— Ні, я маю на увазі, чи не виточили з нього кілька літрів крові?

— Про це я нічого не чув.

Анаїс гортала папери. У кутку теки вона помітила ім'я слідчого судді: П'єр Воллятре. Їй згадалися ще два вбивства. У Марселі — Ікар, слідчий суддя Паскаль Андре. У Бордо — Мінотавр, суддя Філіпп Ле Галь. Це вже не кримінальна справа, а якась юрма суддів.

— А тепер що? Поновите слідство?

— Спершу доведеться умовити прокуратуру. Їм треба розібратися в цій каші. Добре було б довести їм, що це вбивство може належати до ряду Ікар — Мінотавр.

— Тобто знайти міф, за яким воно інсценізоване?

— Еге ж. А то двох ілюстрацій поки що замало, щоб машина знову почала діяти.

Анаїс зрозуміла натяка.

— І тобі потрібно, щоб я знайшла цей міф?

— Та, гадаю, тобі все одно нічого робити... — Він дивився їй у вічі. — Я не відмовлюся від твоєї пропозиції лише через те, що ти потрапила до в'язниці.

— Від якої пропозиції?

— Працювати разом.

— Отут?

— У поліції тобі вже не працювати, любцю. А в тюрязі дуже добре можна подумати.

Анаїс збагнула, що в нього є якийсь козир у запасі.

— А з моєю справою що?

— Слідчий суддя незабаром викличе тебе.

Вона рвучко нахилилася до нього. Соліна сахнувся. Він ще не забув, як вона плюнула на нього.

— Витягни мене відсіля! — процідила вона крізь зуби.

— Знайди міф.

Оборудка відбулася. Ціну назвали.

— У кого моя справа?

— У відділі боротьби з організованою злочинністю, тобто в мене. Нас цікавить стрілянина на вулиці Монталамбер.

Вона взяла кілька світлин.

— А це?

Соліна всміхнувся.

— Як пощастить довести зв'язок поміж трьома вбивствами, то віддати справу кримінальному відділові ми завжди встигнемо. А якщо ми знайдемо вбивць і без них? Я просто-таки нетямлюся

від думки, що ми пошиємо їх у дурні, дитинко. Лихо в тім, що відділ розшуку утікачів незабаром розпочне шукати Януша.

Соліна видавав бажане за дійсне. Справу в нього й так, і так заберуть. Йому залишалося тільки сподіватися на сенсаційний успіх. Ось чому вона й потрібна була йому. Не для того, щоб порпатися у грецькій античності, а щоб аналізувати кожну подробицю, складати уламки мозаїки, тобто продовжувати слідство, яке вона розпочала в Бордо.

Вона схилилася над світлинами. Дещо вже впало їй в око.

— Цей чоловіч'яга був високий, правда ж?

— Два метри п'ятнадцять сантиметрів. І прутень у нього, мабуть, як добряча шаблюка був. Велетень, та й годі. Тож убивство з метою вилучення органів можна не розглядати, хіба що власникові треба було пошити чохла.

— У крові були сліди героїну?

— Ти, як завжди, здогадлива.

— Наркоман?

— Швидше пияк.

Минулися остатні сумніви. Третій у списку вбивці з Олімпу. І ще одне її припущення підтвердилося. Вбивця вміє переконувати: він умовив велета зробити собі того укола. За асоціацією вона згадала, що Філіпп Дюрюї казав про чоловіка із затуленим обличчям, лепрака. І відразу ж її вколола думка про перехняблену мармизу на малюнку. Швидше схожу на етнічне зображення, ніж на маску з грецької трагедії.

Вона згорнула теку, знову відчувши, що поміж тими фактами є якийсь зв'язок, та сформулювати його вона не могла.

— Домовилися, — сказала вона. — Увечері я тобі зателефоную.

Соліна незграбно підвівся зі стільця і взяв портфеля.

— Завтра зустрінешся зі слідчим суддею.

Він прокинувся на помаранчевій ковдрі. Він і досі був у спортивних штанах і в куртці з каптуром. Почувався пречудово. Тут він у безпечі. Під захистом цієї робітні, якої він не знав, проте вона знала його як облупленого. Розплющив очі й угледів залізяки, що тримали стелю. Йому спала на думку Ейфелева вежа. І романи Золя: назв уже він і не пам'ятав, але там люди мешкали, спали і працювали в отаких робітнях. На декілька днів він стане одним із них.

Він сів поміж розкиданих, пописаних аркушів. І відразу ж згадав. Його нічні нотатки. Цілісіньку ніч він юзав у мережі. На Sasha.com та інших сторінках для знайомств. Останні з'єднання Шаплена. Вигадані наймення і побачення. Усе дарма. Він обнишпорив помешкання у пошуках записника чи нотатника з адресами, та нічогісінько не знайшов. Заснув десь о четвертій ранку.

Вештання у чатах зміцнили його певність. Ноно не був віртуальним залицяльником, він не схибнувся на сексі, не зголоднів за жіночими пестощами. Він провадив розслідування. Прокляття «пасажира без багажу». З якоїсь незрозумілої причини його персонаж обрав matchmaking¹. Гіпотеза: у мережі він шукав якусь жінку.

Якби ж то знати яку... Цілу ніч перед ним мигтіли псевдо. Нора33, Тінетта, Бетті14, Жінка-кішка, Сіссі, Стеф, Анна, Барбі, Афродіта, Нікоб, Фіну, Кенні... Він читав дурнуваті діалоги: грайливі натяки, ніжні слівця... Кохання будь-якого штибу, від найпримітивнішого до платонічного.

Враження загалом було суперечливе. Ноно видався йому базікалом, що так і не брався до діла, обмежуючись словами. Часом після першого знайомства жінки знову намагалися з ним зв'язатися, та він не відповідав їм. Він навіть не певен був, чи той десь узагалі бував. За однісіньким винятком: Sasha.com, сторінка speed-dating. Майже щовечора Ноно ходив на вечірки до Саші. У бари. Ресторани. Нічні клуби. За повідомленнями з адресами місць тих зустрічей можна було простежити всі його походеньки. Та тільки незрозуміло було, що ж відбувалося у real life².

Залишалися повідомлення в його автовідповідачі. Він міг зателефонувати цим дівчатам, зустрітися, побалакати з ними. Ану ж бо він зрозуміє, що шукав? Та йому не хотілося поновлювати ті одноразові побачення.

Його цікавила тільки одна жінка. Та, що телефонувала 29 серпня.

«Арно, це я. Зустрінемося вдома...»

Йому доведеться розпочинати все наново. Піти на вечірки Sasha.com. Знову пройти шляхом своєї тіні. Збагнути, що шукав його двійник, і провадити його пошуки далі...

¹ Знайомства в мережі (англ.). — Прим. пер.

² В реальному житті (англ.). — Прим. пер.

Учора вночі він лишив на форумі повідомлення. Він перевірів пошту. Увечері його запрошували на датинг¹ до «Піткерна», бару в кварталі Маре. Навряд щоб учасники знали, що таке «Піткерн», але він таки знав: острів у Тихому океані, де жили бунтівники з «Баунті». І сьогодні там існує колонія, що її члени вважають себе їхніми нащадками. Він уже уявляв собі острівну, тропічну атмосферу тієї місцини...

Ванна. Ніс наче гоївся. Набряк трохи стух. Рани взялися струпами. І все ж таки він не годиться в залицяльники. Нехай уже, та ці пошуки будуть гламурніші, якщо порівняти їх із колишніми порпаннями в самому собі. Після нетяг і дурнувятих мистців тепер він матиме справу з самотніми жінками.

Він намагався жартувати, дивитися на речі простіше, та зараз йому здалося вбивство Жана-Г'єра Корто, стрілянина на вулиці Монталамбер, оті страшенні удари об умивальницю, коли він трошив собі носа...

Він спустився вниз і зварив каву. Десята ранку. З філіжанкою в руках він узяв пошту, яку лишив на кухонному столі, й уместився на дивані у вітальні. Відклав убік рекламні проспекти та інший непотріб і взявся до офіційних листів. Особливої тривоги його відсутність ні в кого не викликала. Банк надсилав йому виписку з поточного рахунку. Домовласники нагадували, що пора заплатити за хату, 2200 євро за кожен місяць, утім, не надто наполягаючи. І ще він не сплатив страхові внески. За все інше кошти списувалися просто з банківського рахунку, який був таки чималенький.

Якщо судити з останньої виписки, на його рахунок було 23 000 євро. Значна сума. Понишпоривши у майстерні, він знайшов попередні виписки. Той рахунок він відкрив у травні в БКГШ². І відтоді сума суттєво не мінялася. А Шаплен ніяких переказів не отримувал і чеків не депонував. То звідки ж грошенята? Певне, він сам клав на рахунок готівку. 2000 євро, 3000 євро, 1700 євро, 4200 євро... Хоч що він там робив, платили йому готівкою неофіційно.

А чи не джигун він часом, подумав собі Нарцис. Та з тону повідомлень, з того, як поводитися з ним співрозмовниці, видно було,

¹ Датинг — служба знайомств, де займаються пошуками пари для спілкування, зустрічей, кохання.

² Банкова корпорація Гонконгу і Шанхая (англ. HSBC). — Прим. пер.

що про платні послуги й мови не могло бути. Одне було зрозуміло: він не рекламний дизайнер і взагалі не мистець. Оцей його кульман, оця робітня — все це декорації, як ото ті коробки, що були у Фрера в хаті. Ким же він був насправді? Чим заробляв собі на хліб?

Йому згадалася одна подробиця. Його розмова з комерційним директором фірми «РТЕП». Він літрами купував у них освітлену оліфу. Задля облуди чи він справді її десь застосовував? Шапленові ті запаси потрібні були для іншої справи. Таємної й такої, що дає чималий зиск. Пов'язаної з хімією. Може, він виробляв наркотики в льоху?

Хоч що він там робив, це давало надію на те, що десь у хаті заховано грошенята.

Спершу він подався до галереї, адже найдорожче завжди ховають поміж особистими речами, якомога ближче до себе. Шупкаючи панцерну касу, він переставив рами, відсунув ліжко, порпався у шафі, у письмовому столі. Марно.

Він замислено глянув на макети, що стояли в галереї. Довжина кожної моделі була сантиметрів 70 або й 100. І відразу ж у нього виникла певність, що гроші заховали в них... Обережно взявши до рук перше судно, «Америкас кап джей-клас слуп», як свідчив напис, викарбуваний на латунній табличці, він трохи підняв палубу. Усередині було порожньо. Він поставив корабля на місце і взяв іншу модель — дванадцятиметрової яхти «Колумбія». І тут нема нічого. Потім він оглянув «Гретел» Королівської сиднейської яхтової ескадри, «Південний Хрест» Королівського пертського яхтового клубу та «Відважного» Нью-Йорського яхтового клубу. Але в них теж нічого не було.

Заглядаючи під палубу «Пена Дюка І», першого вітрильника Еріка Табарлі, він уже й не сподівався ні на що, аж побачив, що там лежать жмутки банкнот по п'ятсот євро. Шаплен насилу погамував радісний вигук. Заліз туди рукою і хутко напхав кишені грішми. В думках було тільки одне: дурман...

Може, Ноно призначав стільки побачень, щоб збувати свій товар? Раптом йому згадався почерк убивці, що упорскував своїм жертвам чистий героїн. Та й цей збіг він проігнорував.

Діставши всі банкноти, він намацав там ще щось. Пластикова картка. Він дістав її, певен, що то «Віза» чи «Американ експрес», та то був медичний поліс із номером соціального страхування.

Ще він знайшов там посвідку особи, водійські права і паспорт. Усе було на ім'я Арно Шаплена, що народився 17 липня 1967 року в Ле-Мані, департамент Сарта.

Він сів долі. Розвіялися останні сумніви в його злочинному минулому. Він водився з негідниками. Купив собі фальшиві папери. У глибині душі він навіть не здивувався з того. Йому судилося бути самозванцем, брехуном, виродком.

Він підвівся і вирішив узяти душ. Потім він придбає мобільника і за допомогою фахівців спробує встановити на ньому свій колишній номер, який дізнався з рахунків. Він не сумнівався, що це допоможе з'ясувати, хто ж його клієнти і в чому полягає його бізнес. Він зателефонує їм. Торгуватиметься. Збагне, що їм від нього треба. Потім піде на сьогоднішню вечірку.

Механізм Ноно знову почне діяти.

— Я згубив мобільника.

— Та невже?

Шаплен поклав на прилавок останній рахунок за телефон, не звертаючи уваги на глузливий тон продавця.

— І я забув, що треба зробити, щоб перевірити голосову пошту.

Не відповівши, той узяв рахунок, зашипнувши підборіддя великим і вказівним пальцями. Експерт, дідько його вхопив би!

— У вашого оператора все воно просто. Телефонуйте на свій номер. Отримавши повідомлення, набираєте кодове слово і натискаєте зірочку.

Того й слід було чекати. Ніякого кодового слова він не знав.

— Добре, — незворушно відказав він. — Я хочу придбати нового телефона. І укласти нову угоду.

Та продавець, замість того щоб сягнути до вітрини з телефонами різних марок, покладав клавішами комп'ютера, з'ясовуючи особистий рахунок Шаплена.

— Нащо вам нова угода? У вас на рахунку повнісінько грошей...

Шаплен узяв рахунок і поклав до кишені. Він вбрався як Ноно: п'ятдесят відсотків Ральфа Лорена, п'ятдесят Армані, все це вбрано у плащ, який лиснів ледве помітною блакиттю.

— Забудьте про цей рахунок. Я хочу придбати нового мобільника. З новим номером.

— Вам доведеться заплатити чималенькі гроші.

— Пусте.

Продавець скрушно зітхнув і виголосив якусь незрозумілу промову, де знай траплялися такі слівця, як «моноблок», «чотири діапазони», «мегапікселі», «блютуз», «месенджер»... Застрявши в тому потоці по самісіньку шию, Шаплен зробив так, як учинив би будь-хто на його місці: обрав телефон за виглядом. Тицьнувши пальцем у найпростішого.

— Оцей.

— На вашому місці я...

— Оцей, добре?

Продавець похитав головою, ніби казав: «Усі ви однакові».

— Скільки?

— Двісті євро. Та якби ви...

Шаплен поклав на прилавок банкноту вартістю п'ятсот євро. Продавець неохоче взяв її і простягнув решту. Ще хвилин із десять вони заповнювали бланки абонентської угоди. Брехати не можна було, тож він підписав її прізвищем Шаплен і адресу вказав на вулиці Рокетт, 188.

— Заряджений? — поспитався він, киваючи на коробку з телефоном. — Я хочу негайно скористатися ним.

Продавець тільки всміхнувся. Вправно діставши телефона, він зняв заднє віко і вставив акумулятора та сім-картку.

— Якщо захочете фотографувати, — сказав він, простягаючи апарата Шапленові, — то доведеться придбати мікрокарту пам'яті. Ви...

— Я просто хочу зателефонувати, розумієте?

— Та це просто. Тільки не забудьте ввечері поставити його на заряджання.

Шаплен поклав телефона до кишені.

— У рахунках за мобільний зв'язок, — провадив він, — немає видруківаних дзвінків.

— А їх ні в кого нема. Вони в мережі.

— І як їх переглянути?

Зневагу в погляді продавця заступив подив: чолов'яга ніяк не міг уторопати, звідки взявся цей божевільний.

— Достатньо подати дані абонента на сторінці оператора, і ви зможете переглянути всі ваші дзвінки. І з іншим номером те саме, та відповідно до іншої угоди.

— Ви маєте на увазі мою нову угоду з оператором?

— Ні, у вашій квитанції є інший рахунок.

Шаплен дістав її й поклав на прилавку.

— Де?

— Ось тут, — показав пальцем продавець.

Він теж глянув. І нічого не второпав.

— А де ж той номер?

— Ви обрали послугу «прихований номер». Ану дозвольте...

Він узяв рахунка й обернувся до комп'ютера. У крамниці запала тінь Старшого Брата. Цей простий чоловік міг усе побачити, розшифрувати, промикнутися в будь-чие життя. Та цього разу й він змилив.

— Бачте, про цей номер нічого не можна з'ясувати... Ви обрали опції, що унеможливають отримання будь-якої інформації й геолокацію. Ви також відмовилися від білінгу. — Він звів очі й виголосив: — Не угода, а чистісінький тобі Форт-Нокс!

Шаплен промовчав. Він уже втямив, який важливий саме цей номер. Він пов'язаний із усіма таємницями, що він мусить з'ясувати.

— Ох, та я ж геть забув! — ляснув він себе по чолі. — Гадаєте, я зможу простежити його в мережі? Мої колишні дзвінки, маю на увазі?

— Без проблем. За умови, що згадаєте пароль. — Продавець підморгнув. — Звісно, якщо ви оплатили останній рахунок!

Шаплен вийшов надвір. Йому кортіло повернутися до своєї робітні, залізти до мережі й розшифрувати свої ж таки таємниці.

На майдані Леона Блюма він зупинився перед газетною яткою. На перших сторінках уже не згадували ні про стрілянину на Монталамбер, ні про бійню на віллі Корто. І що дивно, про його втечу з Отель-Дье теж не було жодного слова. Його обличчя не пишалося на чільних сторінках часописів. Ні оголошення «розшукується», ні звернення до можливих свідків. Що ж хочуть ті клятві поліцаї? Може, це така їхня тактика: не бажають здіймати галасу? Бояться, що в Парижі настане паніка, якщо всі дізнаються про втечу небезпечного навіженця?

У тій тактиці була якась пастка, і все ж таки йому полегшало. Він придбав «Фігаро», «Монд» і «Париз'ен». Потім відчув, що

зголоднів. Нічого, з'їсть сендвіча. Прямуючи вулицею Рокетт, він мав таке враження, ніби підіймається до саяливих вершин, стремить у незнану височінь. Там, де на нього чекало світло істини.

Народження світу.

Сзпередвіку був Хаос. Ні богів, ні світу, ні людей... З тієї магми постали первини: Ніч (Нікта) і Морок (Ереб). Нікта породила Небо — Урана і Землю — Гею. А ті перші боги поєдналися і народили купу дітей, зокрема і дванадцятьох титанів.

Уран боявся, що діти позбавлять його влади, то звелів Геї тримати їх глибоко під землею. Наймолодшому титанові, Крону, пощастило втекти за допомогою матері, і він кастрував батька. Потім одружився зі своєю сестрою Реєю і народив шість перших богів-олімпійців, зокрема й Зевса, що скинув свого батька...

Анаїс підкреслила абзац у скопійованому тексті. Словник грецької міфології вона знайшла у в'язничній бібліотеці, поміж любовними романами і юридичними довідниками. Вона сиділа в майже порожній читальній залі. Тут було спокійно і тепліше, ніж у камері. З вікна відкривався навіть краєвид надвір. Там був бляклий моріжок, яким плигали тлусті лискучі ворони, що сварилися за недоїдки, які повикидали з вікон в'язниці.

Вона перечитала абзац. І була певна, що таки знайшла той міфологічний епізод, який став фатальним для Юга Ферне. Зазначила вона й інші згадки про кастрацію у грецькій міфології. Проте обряд під Єнським мостом цілком відповідав убивству Урана. Він достеменно повторював деякі подробиці легенди. Крон скористався кам'яним серпом. Убивця на малюнку застосував кремінну сокиру. Бог жбурнув геніталії в море. Убивця кинув свою страшну здобич у Сену, що була для нього альтернативою морської стихії.

Поки що Анаїс знайшла тільки один збіг поміж тими трьома міфами. Кожна легенда змальовувала стосунки батька із сином, зокрема із проблемним сином. Мінос запроторив Мінотавра до лабіринту, бо той був потвора. Ікар загинув із власної необачності, бо полинув аж до Сонця. А Крон був батьковбивця: він покалічив і забив свого батька, аби владати всім світом.

Чи крилося в цьому всьому те, що стосувалося і самого вбивці? Чи був убивця з Олімпу недобрим сином? А може, розгніва-

ним батьком? Вона звела очі. До ворон, які ласували недоїдками, приєдналися безпритульні коти. Кабелі протигелікоптерної безпеки і колючий дріт з гостряками розтинали небо за вікном на квадрати.

Анаїс знову заходилася читати. Боги-засновники відкривали для неї новий всесвіт, що не мав нічого спільного зі світом богів-олімпійців. Тут ішлося про попереднє покоління. Первісне. Звірувате. Сліпе. Некеровані потвори, що уособлювали собою природні сили. Гіганти. Циклопи. Гекатонхейри¹.

Тут простежувався ще один зв'язок із тією первісною порою. Зріст жертви. Символічно Юг Ферне належав до гігантів, титанів, чудовиськ... Анаїс і не сумнівалася, що вбивця обрав його з цієї причини. Жертвопринесення мало бути незмірне і виходити за будь-які межі. Воно належало до пори первісних богів. Пори хаосу і безладу. Крім того, це вбивство передувало іншим, як ото титани передували богам-олімпійцям.

Вона підвелася і пошукала на полицях щось про первісне мистецтво. Книжки були пошарпані, зачитані, заяложені. Видно було, що вони служили знаряддям боротьби з нудьгою, лінощами та відчаєм.

Анаїс знайшла антологію етнічних масок. Стоячи біля стелажів, вона погортала книжку. Якщо судити зі світлин, машкара вбивці скидалася швидше на африканські чи ескімоські маски. Та деталь теж мала вагу. Убивця з Олімпу не розігрував виставу. Він убив, перебуваючи в самісінькому осерді хронотопу богів, духів і давніх вірувань. *Для нього все воно було реальністю.*

Увійшла наглядка. Пора на обід. Подумавши про те, що вона опиниться поміж в'язнями, Анаїс відчула, як у неї стиснулося серце. Відчучора вона відчувала, що над нею нависла загроза. Поліцей у в'язниці ніколи не буде бажаним гостем. Та вона боялася чогось іншого. Чогось конкретнішого і zarazом невиразного. *Смертельної загрози боялася.*

Вона поклала на возика книжки і попрямувала за наглядачкою. «Метис»: вона думала про могутній, невидимий і повсюдний холдинг, що служив законності, порушуючи закони. *Хробак і плід* —

¹ Гекатонхейри — сторуки п'ятдесятиголові велетні, уособлення підземних сил, сини Урана і Геї.

те саме. Чи можуть ці люди дістати її в слідчому ізоляторі? Щоб усунути її і в такий спосіб заткнути їй рота?

Але що ж вона знає, га?

Яку небезпеку становить?

І знову мережа.

Він розпочав зі свого офіційного номера. Насилу набрав він числа з угоди, як з'явився детальний звіт про його дзвінки. Останніми тижнями йому телефонували частіше, ніж він сам. Він узяв мобільника, увімкнув режим анонімності й набрав декілька номерів. Майже скрізь відповідала голосова пошта. Коли йому відповідали, він уривав зв'язок. Щоразу в слухавці озивався жіночий голос. Певне, в Ноно то був спеціальний телефон для залицання.

Потім він узявся до секретного номера. Сторінка видала йому звіт про всі його розмови. З того номера він розмовляв рідко. За чотири місяці телефонував усього кільком засекреченим абонентам. Зате отримав чимало дзвінків, що тривали від серпня аж до грудня, трапляючись дедалі рідше.

Він узяв мобільника й набрав чийогось номера.

— Алло?

Після двох сигналів пролунав чийсь гучний настійний голос. Цього разу доведеться побалакати, щоб дізнатися якомога більше.

— Це Шаплен.

— Хто?

— Ноно.

— Ноно? Ох ти ж, негіднику! Ти де оце, чортів сину?

Акцент наче був слов'янський. Він не відповів, урвавши розмову. Ще один номер. Голос у слухавці аж пашів од люті.

— Алло?

— Це Ноно.

— Та ти геть знахабнів, байстрюче!

І цей голос звучав погрозливо. Але вимова інша. Певне, якийсь негр із приміського району.

— Я не встиг тобі сказати, — почав він імпровізувати. — Мені довелося... ну, покинути ці краї.

— З моїми грошенятами? Кого ти в дурні шиєш?

— Я... я все тобі поверну.

Розмовник зареготався.

— І з відсотками, май на увазі! А то ми спершу відчикрижимо тобі яйця, а потім...

Шаплен знову урвав розмову. Отож, він і справді гендлював дурманом. А потім дременував із грішми. Третьяки від збудження, він зробив ще декілька дзвінків. Щоразу намагався провадити короткі розмови. Телефон аж долоню йому палив. Здавалося, самісінський голос міг зрадити, де він зараз перебуває... Відповідали йому з різними акцентами. Азійський, магрибський, африканський, слов'янський... Декілька разів йому відповідали чужою мовою. Він не тямив її, та все й так було зрозуміло.

Ноно заборгував усім чужинцям у Парижі. Мало було йому своїх ворогів, то ще й цих була ціла купа.

Батарея вже сідала. Лишилося зателефонувати тільки на один номер. Він вирішив скористатися стаціонарним телефоном. Той номер теж був секретний. Він узяв ноутбука й сів на ліжко. Узяв слухавку і набрав останнього номера.

Акцент був балканський або що, та голос звучав спокійно. Шаплен назвав себе. Чолов'яга тихо зареготався.

— Юсеф правду казав, що ти ще з'явишся.

— Юсеф?

— Я скажу йому, що ти обізвався. Ото він зрадіє!

Щоб дізнатися більше, він вирішив подразнити його.

— Не певен, що радий буду його бачити.

— Здурів, еге? — насмішкувато спиталися на тому кінці дрту. — Ти втік з нашими грішми, покидьку!

Голос звучав майже грайливо. Та глузлива лють була гірша, ніж усі образи. Шаплен добився тільки до вітальні. Справжнє пекло чекало його далі. У Юсефа.

— Приїжджай сьогодні о восьмій.

— Куди?

— Не зли мене, Ноно. Годі вже цих жартів.

Ще раз подразнити його, щоб продовжити балачку.

— Нема у мене ваших грошей.

— Та на хріна вони нам. Віддай нам наше, а там розберемося...

Шаплен поклав слухавку і впав на ліжко. І втупився в залізяки, що тримали скляний дах. Авжеж, він гендлював дурманом. *Наше*. Наркотики або ще щось таке... Візерунки опор під дахом

були для нього наче втіленням його безвиході. Звідси не виплутатися. Лабіринт особистостей допровадить його до кінця.

— Ви хочете побалакати про це?

— Ні.

— Чому?

— Слини вже бракує розмовляти на цю тему.

Психіатр із ВКАМО — відділу з консультацій та амбулаторної медичної допомоги — мовчки розглядала засохлі рани на руках Анаїс. Попри молодість, вона, певне, і не таке бачила. Не треба бути Зігмундом Фройдом, щоб збагнути: тіло у в'язниці — остання нагода самовиразитися.

— Як і далі будете таке витинати, то і крові не вистачить.

— Дякую, лікарю. Взагалі, я звернулася до вас по підтримку.

Жінка й не подумала всміхнутися.

— Сідайте.

Анаїс умостилася на стільці й глянула на лікарку. Трохи старша від неї. Усміхнена білявка з м'якими рисами обличчя, несподіваними в середовищі, де на обличчі кожної жінки лежить карб суворого минулого. Золотаві очі, високі вилиці, тонкий прямий ніс. Густі брови надавали їй виразу сили та ніжності. Маленький рот, від якого кожного чоловіка аж морозом проймає.

Її раптом пронизала дурнувата думка, що може зародитися тільки в мачо. Що робить така гожа квітка в цій загідженій в'язниці? Могла б стати моделлю чи акторкою. І майже відразу збагнула нищість цієї думки.

— Ви самі захотіли проконсультуватися. Про що ви хотіли побалакати?

Вона не відповіла. Вони сиділи в невеличкій комірці, ліва стіна якої виходила до приймальні. За склом галасували жінки-в'язні, убрані в спортивні штани, легінси та светри. Вони зойкали і стогнали, тримаючись за черева, голови, руки та ноги. Справжнісінька торгівля болячками.

— Слухаю вас, — повторила жінка. — Що вас непокоїть?

Після обіду Анаїс хотіла була повернутися до бібліотеки, та їй не дали дозволу на це. Вона дістала змогу тільки зателефонувати. Подзвонила Соліні, але відповіла голосова пошта. Після повернення до камери в неї не вистачило сили навіть для того, щоб узятися до

книжок Альбертіни Сарразен, які їй видали в бібліотеці. І тоді їй спало на думку попроситися до психіатра. Звісно, її не пустили б, та вона показала свої руки, і її відразу ж скерували на консультацію.

— Я з поліції, — сказала Анаїс. — Мабуть, вам казали.

— Я переглянула вашу справу.

— Я провадила одну справу, яка була дуже заплутана... І начальство не знало про це. Мало того, що це місце не личить офіцерові судової поліції, то я ще й почуваю...

— Неспокій?

Анаїс мало не зареготалася. Потім відверто сказала:

— Я боюся.

— Чого?

— Хтозна. Почуваю загрозу... страх, невизражений, незбагнений...

— Тут це нормальне явище.

Вона покрутила головою, та слів не знайшла. Тепер їй забило дух. Зізнавшись у своїх тривогах, вона немовби вчинила їх реальними...

— Як ви спите? — запитала лікарка.

— Здається, я ще не спала як слід.

— Я вам заспокійливого дам.

Жінка підвелася й обернулася до неї спиною. Раптом Анаїс збагнула, що ніхто її не перепинить і поруч немає наглядочки — так захотіла сама лікарка. Можна щось удіяти, подумала вона собі. А що? Дурня якась.

Лікарка обернулася, тримаючи в руках пігулку та склянку з водою. Її молодість і тендітність викликали довіру. *Союзниця*. Що в неї попрохати, подумала Анаїс. Щось принести до в'язниці? Мобільника? Сім-карту? Зброю? МАЯЧНЯ.

— Дякую.

Вона ковтнула пігулку, навіть не намагаючись шахрувати. Сили для боротьби геть не було. Знову поглянула на ліву стіну. За нею так само юрмилися недужі — безформні постаті, лантухи брудного шмаття з людськими обличчями. Їй аж гидко стало, коли вона подумала про їхні зіпсовані тельбухи, про їхні смердючі, хворі організми, що ледь животіли на світі.

Анаїс подумала про майбутнє, якого в цих істот уже не було. Майбутнє їхнє потроху оберталося нереалізованим минулим. Отака в'язниця. Умовний спосіб, що ніколи не переходить у дійсний. Його заступає люте похмілля, гіркота і хронічний розлад шлунка.

Лікарка заповнювала якогось формуляра.

— Це що?

— Запит про ваше переведення.

— Мене... мене запроторять до божевільні?

Лікарка посміхнулася.

— Та ще ні, слава Богу.

— А про що ж мова?

— Я прошу начальника взяти вас під посилений нагляд.

— І це ви називаєте послабленням?

— Поки що тільки так можна вас захистити.

Вона знала, що таке посилений нагляд. Переведення з камери до камери, нескінченні обшуки, постійний нагляд... Від замахів її захистять, та сама вона буде позбавлена свободи дій.

Анаїс помалу чвалала до своєї в'язниці.

Вона домоглася тільки одного — подвійного ув'язнення.

— Чому таке ім'я — Гедоніс?

— Від гедонізму. Це моя філософія. *Carpe diem*¹. Треба користуватися кожним днем, кожнісінькою хвилькою.

Шаплен зиркнув на тендітну брюнетку з гострим писком. Виткі, кучеряві, майже невагомі коси, збиті у високу копичку. Витрішкуваті темні оченята. Попід ними тіні, схожі на синці. Товсті бузкові губи, що скидаються на молюсків. Що й казати, не красуня.

То була його п'ята зустріч. Назва «Піткерн» цілком себе виправдовувала. Бар скидався на лігво для моряків у занедбаному порту. Тьмяне світло, кам'яні склепіння, столики розгороджені лянними шторами, що утворюють комірки, де повторювалися ті самі сцени, плекалися ті самі надії і звучала та сама балачка. Шапленові вони видавалися схожими на сповідальниці. Або комірки для голосування. Утім, надавалися обидва означення.

— Згоден із вами, — знову озвався він, намагаючись не відволікатися. — Та користуватися кожним днем означає також розраховувати на те, що таких днів буде багато. Я за сталі стосунки.

Гедоніс звела брови. Здавалося, її очі ось-ось вилізуть на лоба. Вона тицьнулася писком у коктейль. Товсті губи спрагло присмок-

¹ *Лови день (лат.). — Прим. пер.*

талися до соломинки, ніби сподіваючись виссати звідти нові теми для балачки.

Шаплен корчив поважного чолові'ягу, що шукає тривалих стосунків.

— Мені сорок шість років. Не той вік, щоб шукати минутих пригод.

— Ти ба! — всміхнулася вона. — А я гадала, таких чоловіків більше нема.

Вони посміялися задля годиться.

— А що це за наймення — Ноно?

— Та мене звати Арно. Розумієте?

— Тсс! — Вона притулила пальця до вуст. — Справжніх імен не казати!

Вони знову зареготалися, тепер уже не так силувано. Шаплен дивувався. Він собі гадав, що та вечірка швидше мала б скидатися на швидку допомогу чи на кризову службу. Остання зупинка перед самогубством. Насправді вона не дуже відрізнялася від вечірки з коктейлями. Музика, вино. Гамір. Єдина відмінність — тибетський дзвін. То була ідея організаторки, Саші, дзвін нагадував про те, що сім хвилин, відведених для кожної пари, вже спливли.

Гедоніс узялася до діла з іншого боку. Облишила намагання здаватися оригінальною, бешкетливою і рішучою й заходилася розповідати про себе. Тридцять сім років. Працює аудитором. У Савіньї-сюр-Орж має трикімнатне помешкання, що придбала в кредит. Дітей нема. Єдиним її коханням був одружений чоловік, що так і не зважився покинути дружину. Нічого нового. Уже чотири роки вона самотня і з сумом думає про те, що незабаром їй буде сорок, а це не жарти...

Її відвертість здивувала Шаплена. Тут начебто всі намагаються показати себе ліпшими, ніж є насправді... Гедоніс воліла сповідальницю. А не комірку для голосування. Бовкнув дзвін. Арно підвівся і приязно всміхнувся їй, а вона скривилася. Збагнула раптом, якої помилки допустилася. Вона прийшла сюди, щоб зваблювати, а натомість вивернула перед ним душу.

Ще одна розмовниця. Саша обрала класичний варіант. Пані залишалися на місцях, а залицяльники пересідали за столик праворуч. Він сів перед тлустою чорнявкою, що чимдуж постаралася причепуритися. Густо напудрене обличчя виділялося на тлі заклучених

і вкритих лаком кіс. Під бахматою темною блузою, вочевидь із атласу, тонули всі випуклості й округлості. Пухкі й так само білі руки пурхали немов горлиці, що вилітають із чарівного плаща.

— Мене звати Ноно, — відразу ж перейшов він до діла.

— Знаєте, оці їхні псевдо така дурня!

Шаплен усміхнувся. Ще одна намагається бути оригінальною.

— А ваше псевдо? — спокійно запитав він.

— Вагіне. — Вона зареготалася. — Кажу ж вам, ці псевдо просто дурня!

Балачка точилася за звичним сценарієм. Від загравання вона перейшла до зваблювання. Вагіне намагалася подати себе в найкращому світлі, як у прямому, так і в переносному значенні. У сьай-ві свічок вона прибирала заздалегідь вивчених поз і сипала банальними афоризмами, намагаючись корчити таємниче обличчя.

Ноно терпляче очікував продовження. Він знав, як незабаром вона дійде до сумного кінця. До стриманості, коли думатиме про те, як і чому скотилася до цієї гонитви з часом, оцих кількох хвилин, упродовж яких вона має звабити незнайомого чоловіка. Понад усе Шаплена вражала глибока подібність усіх цих жінок. Той самий соціальний статус. Та сама фахова реалізованість. І ті ж таки негаразди в особистому житті. Та й поводяться вони майже однаково...

Він питав у себе: навіщо приходив сюди Ноно кілька місяців тому? Який може бути зв'язок поміж цим пересічним клубом для знайомств і розслідуванням злочинів непересічного вбивці, що надихається грецькою міфологією?

— А ви?

— Прошу?

Він відволікся.

— Полюбляєте фантазії?

— Фантазії? Які?

— Та в житті.

Шаплен уявив собі, як стоїть у душовій притулку для волоцюг, розглядаючи бурлаку з гангреною. Як витанцьовує довкола повоzza з навіженцями чи вивчає свої автопортрети, тримаючи у прицілі лікарку, що завідує рентгеном.

— Авжеж. Можна сказати, що, в певному розумінні, полюбляю пофантазувати.

— Ти ба, який збіг! — сказала жінка. — Я теж. Як ошалію, то що хоч можу втнути!

Шаплен силувано всміхнувся. Намагання Вагіне здаватися цікавою й оригінальною навівали на нього журбу. Насправді йому тут подобалася тільки одна жінка. То була Саша, дуже цицьката метиска з химерними зеленими очиськами. Він знай поглядав на неї, та вона ніяк не реагувала.

Бовкнув дзвін.

Шаплен підвівся. Здається, Вагіне розгубилася — їй не дали перейти до головного. Усі претендентки полюбляли розповідати про себе, тож воно його влаштовувало: не треба було імпровізувати на тему Ноно.

Він сів за іншого столика й одразу ж збагнув, що вже зустрічався з цією жінкою. Він не впізнавав її, та в її погляді спалахнув вогник. Лиш на мить, наче іскра, що зразу ж погасла, неначе свічка.

Шаплен не став ходити околяса.

— Доброго вечора. Ми, здається, знайомі?

Жінка втупилася у свого келиха. Він був порожній. Вона махнула рукою, і офіціант приніс їй ще одного коктейля. Минуло декілька секунд.

— То ми знайомі чи ні? — повторив він.

— От халепа, тут не можна палити... — буркнула вона.

Він перегнувся через осяяний свічками столик. Усе тонуло в сутіні, мерехтливій і плинній, наче морська хитавиця. Він чекав на відповідь. Аж вона зиркнула на нього.

— Гадаю, ні.

Її ворожість свідчила про зовсім інше, та він не наполягав. Треба дотримуватися правил гри, як ото й з іншими жінками. Зваблювати і зазнавати зваби, провадячи цю сентиментальну балачку.

— Як вас звати?

— Люлю-78, — відказала вона, ковтнувши коктейлю.

Він мало не зареготався. Вона кивнула.

— Кумедно, правда ж?

— А що воно означає?

— Сімдесят вісім — то рік мого народження. — Вона ще раз ковтнула з келиха. Щоки її запашіли. — Я, сказати б, виклала карти на стіл, еге ж?

— А Люлю?

— Це моя таємниця. Хоч як воно там, а зовуть мене не Люсьєною.

Вона нервово засміялася, затуливши рота долонею, мов японка. Тендітна жіночка з дитячими плічками. Руді коси спадали з її скронь, неначе позолочена риза ікони. Вузьке обличчя осявали крайки зіниць, що теж здавалися рудими. Очі, підкреслені лініями брів, були гарні, та не гармоніювали з обличчям. Довгастих ніс і затонкі вуста надавали їй зовнішності суворості та гостроти, тож тут про вроду і не йшлося. На ній не було ніяких прикрас. Якщо судити з убрання, вона й не збиралася одягнутися якомога краще. Кожна дрібниця свідчила про те, що вона прийшла сюди, згнітивши серце.

— Це моє псевдо в мережі, — докинула вона, ніби перепрошуючи. — Я довгенько його використовувала... Воно стало наче моїм достеменним ім'ям.

Вона промовляла, наче мисливець, що зморився вже вештати-ся джунглями і сидіти в засідці. Він зазначив собі, що вона не спитала, яке його псевдо. *Адже вона й так знала його.*

Він почав здалеку.

— Що ви очікуєте від цих побачень?

Жіночка крадькома зиркнула на нього, наче сказала «а ти сам ніби не знаєш», потім повчально мовила:

— Шансу. Щасливого випадку. Талану, якого не дає мені життя.

Щоб приховати збентеження, вона почала розбалакувати на загальні теми. Про те, як вона уявляє собі кохання, взаємність, спільне життя. Шаплен тільки потакував. Вони вже почали обговорювати цю тему як щось абстрактне, таке, що не має до них ніякого стосунку.

Люлю-78 розслабилася. Вона крутила келиха в руках, розглядаючи кола на поверхні коктейлю. Те враження, наче вони колись бачилися, вже розвіялося. І все ж таки вряди-годи випадковий погляд чи інтонація справляли враження *дежавю*. І тоді він бачив, як у її очах проблискує гнів і, хоч як це дивно, страх.

Їхній час майже сплив, та розмова вже не цікавила Шаплена. Він вирішив, що вийде за нею надвір і розпитає про *їхнє спільне минуле*.

— За нашого часу, — підсумувала вона, — якщо ти незаміжня, то це вважається недугою.

— Так завжди було, хіба ні?

— Принаймні тут від цього не вилікуватися.

— Дякую за підтримку.

— Облиш дурня клеїти... — Вона відразу ж пошкодувала, що звернулася до нього на «ти». — Ви так не гадаєте. Ніхто так не гадає.

— Можемо казати одне одному «ти», як хочете.

Вона знай крутила келиха в руках, не зводячи з нього очей, наче ворожка.

— Либонь, не варто... От халепа, тут не палять...

— Ви багато палите?

— А тобі яке діло?

Ті слова прозвучали мов ляпас. Вона розтулила рота. Ладна вже була геть-чисто все викласти. Та знову бовкнув дзвін. Засовалися стільці, пролунав сміх, шелест суконь. Гаплик. Вузьке обличчя знову стало незворушне, наче лице мадонни.

Шаплен зиркнув ліворуч.

Якийсь чолов'яга вже чекав своєї черги.

Люлю-78 простувала вулицею Сен-Поль.

У повітрі висів невагомий сніговий пил. Укриті памороззю хідники мерехтіли блакиттю. Кожен крок був наче удар у барабана. Шаплен ішов за нею на відстані ста метрів. Вона могла його помітити, лише обернувшись і уважно озирнувши вулицю. Йому подобалося це стеження. Цілковита чіткість кожної подробиці. У сьайві ліхтарів усе блищало, наче полаковане холоднечею. Ніби він знову опинився в негативі свого сну: білий мур, і на нім його чорна тінь. Зараз він ішов попід чорними мурами, і тінь його була біла, бо його огортала пара від власного подиху, пронизана білястим світлом ліхтарень.

Вона звернула ліворуч, на вулицю Сент-Антуан. Шаплен надав ходу. Коли він вийшов на більшу вулицю, вона вже перейшла на той бік і звернула праворуч, на вулицю Севіньє. Шаплен перейшов вулицю вслід за нею. Він вийшов з бару, ні в кого не взявши номера телефону. Його цікавила тільки Люлю-78.

— А нехай йому всячина! — вилаявся він.

Вона зникла. Пряма вулиця, обабіч якої бовваніли кам'яниці XVII століття, була порожня. Він побіг. Або вона мешкає в одній із цих кам'яниць, або сіла до свого авта.

— Що тобі треба?

Шаплен здригнувся: вона ховалася під дашком під'їзду. Він бачив тільки її силует у шапочці під шалик барви опалого листя. Наче загублена школярка.

— Не бійтеся, — сказав він, звівши долоні.

— А я й не боюся.

В її руці він угледів якийсь загрозливий предмет. Одне з тих знарядь самозахисту, що може вдарити струмом. Блимнув розряд, підтверджуючи погрозу. Поки що тільки попередження.

— Що тобі треба від мене?

Він силувано всміхнувся.

— Ото вже дурня! Побачення в нас не вийшло, але...

— Мені нема чого тобі сказати.

— А мені здається, ми могли все продовжити з того місця, де...

— Йолоп! Якимось ми вже намагалися. А сьогодні ти сів за столика і навіть не впізнав мене.

Отож, йому воно не здалося.

— Послухайте, а ви не могли б опустити цю річ?

Вона стояла під дашком під'їзду і не ворушилася. Укриті памороззю склепіння оточувало її твердим блакитним покотьюлом. Хмарка пари курілася довкола її обличчя, наче німб.

— Знаєте. — примирливо провадив він, — я потрапив в автокатастрофу... І почасти втратив пам'ять.

Він фізично відчував її настороженість. Її страх і недовіру.

— Йй-богу, не брешу. Тим-то я й не приходив так довго до Саші.

Ніякої реакції. Люлю-78 наче залякла з тим своїм шокером у руці. Її поведінка свідчила не лише про ображене самолюбство. Тут було щось іще. Щось набагато глибше. Страх, який виник задовго до цієї миті.

Шаплен зачекав декілька секунд, сподіваючись, що вона озветься.

Він уже й надію втратив, аж вона прошепотіла:

— Тоді ти був інший.

— Та знаю! — буркнув він. — Ця катастрофа все змінила.

— Ноно-веселун. Ноно-звабник. Володар жіночих сердець...

Вона немовби виплюнула ті слова. Образа просто-таки спливала з її холодних вуст.

— Ти просто шив нас у дурні.
— У дурні?
— Я розмовляла з іншими.
— З іншими?
— З іншими дівчатами. До Саші приходять, щоб знайти чоловіка. А йдуть із подругами.

Шаплен застромив руки в кишені.

— І як же я шив вас у дурні?
— За гарним фасадом було порожньо. Ти навіть не доторкнувся до нас.

— Не втямлю.

— Ми теж. Ти тільки запитання ставив. Самі запитання.

— Про що я питав? — спробував уточнити він.

— Наче когось шукав. Хтозна.

— Жінку?

Люлю промовчала. Шаплен підійшов до неї ближче. Вона забилася в куток і націлила на нього отой шокер. З рота в неї вряди-годи вихоплювалися хмарки пари, немов примари її страху.

— Але ж це ще не означає, що я чудовисько якесь.

— Ходили чутки... — глухо промовила вона.

— Які?

— Наче в клубі почали зникати жінки.

Шаплен здригнувся. Він не чекав цього. Було холодно, й він уже добряче змерз.

— Які жінки?

— Не знаю. Доказів нема ніяких.

— А що тобі відомо достеменно?

Він перейшов на «ти», давши на здогад, що тепер ініціатива в його руках. Співвідношення сил змінилося. Люлю стенула плечима. Вона сама усвідомлювала безглуздя тих звинувачень.

— Як повертаємося від Саші вхопивши облизня, то заходимо до шинку хильнути по чарчині. Я вже не пам'ятаю, хто перший про це забалакав, та потім усе воно обросло плітками.

— А в Саші ти питала?

— Авжеж. Вона сказала, що це дурня.

— Гадаєш, вона щось приховує?

— Хтозна. Утім, може, вона і справді звернулася у поліцію... Та й неможливо з'ясувати, чи зник хтось у клубі. Може, жінка

просто перестала сюди приходити, та й годі. Це ще не означає, що її закатрупив маніяк.

— Ти ж і сама вчащаєш до клубу...

Вона вперше зареготалася, та сміх той прозвучав зловісно.

— Надія вмирає останньою.

— А я тут при чім?

— У тобі завжди було щось чудернацьке... — зізналася вона.

— Бо я до жодної з-поміж вас і не доторкнувся?

— Та ми самі розлютились. Навіть із Сашею розмовляли...

Тепер Шаплен розумів, чому метиска була така байдужа до нього. Хоч вона і не повірила пліткам, та його повернення було кепською рекламою для її клубу.

— Хтозна, як тебе переконати. Як на мене, все воно страшенна бридня...

— Та й мені так здається.

Наче підтверджуючи ті слова, вона заховала шокера до сумочки.

— Ти й досі боїшся?

— Кажу ж тобі, не боюся!

— То що ж не так?

Вона вийшла з-під дашка. В очах її блищали сльози.

— Мені потрібен чоловік, розумієш? Не маніяк, не забудько чи ще якесь гівно! Просто чоловік, розумієш?

Останні слова вона ніби виплюнула разом із хмаркою пари. То була вже не примара, не кришталеве видиво, а рибина, що задихається на березі.

Він дивився, як вона хутко прямує лискучим од паморозі асфальтом. Звісно, треба було її зупинити, та що він міг запропонувати їй, крім власної порожнечі?

Вона оголосила голодування, і її прикували до оглядового столу, а в рота вставили сталевого розширювача, щоб не можна було зціпити зуби. У горлянку запхнули трубку для годування силоміць. Опустивши очі, вона побачила, що то не трубка, а лискуча луската гадюка. Їй кортіло заволати, та плазун уже душив її, далячи на язика.

Вона кинулася зі сну. По спині цебенів холодний піт. М'язи горлянки так напнулися, що вона ледве зловила віддих. У стані повного шоку вона помасажувала собі шию. Скільки разів за ніч по-

вторювалося це жахиття? Анаїс спала уривками. Насилу вона стуляла повіки, як те марення знову стискало її мозок, наче пазуряки хижого птаха.

Часом сон мінявся. Вона була не у в'язниці, а в психіатричній клініці. Лікарі в масках проводили досліди з її слиною, пробиваючи їй шокуючим струмом. Вона обливалася потом і тремтіла від холодної. Чіплялася за свої двоярусні нари і трусилася під ковдрою від самої думки про те, що знову порине в сон.

Хоча нагод не спати була сила-силенна. Тепер вона була під посиленним наглядом. Вічко в її камері знай клацало. О другій ночі до камери вдиралися наглядачки, що вмикали світло, все перекидали догори дном і йшли собі, нічого не сказавши. Анаїс проводила їх вдячним поглядом. Несамохіть вони давали їй пільгу перед новою зустріччю з гадюкою.

Зараз вона, зібгавшись у кім'ях, вдивлялася у свою камеру. Не так бачила її, як відчувала. Стіни і стеля були заблизько від неї. Тхнуло потом, сечею, мийними засобами. Умивальниця була замурована в стіну. Він тут, він зачаївся у п'їтмі? El Cojo¹... El Serpiente²...

Вона відвернулася до стіни й уже вкотре прочитала надряпані на бетоні слова: «*Claudia y Sandra para siempre*»³. «Сільвіє, я обарвлю мури твоєю кров'ю. Я лічу дні, та вони не зважають на мене...» Вона провела по тих написах пучками пальців. Пошкребла облуплену фарбу. Задовго служили вже ті мури...

Соліна їй так і не зателефонував. Певне, натрапив на новий слід. Або затримав Януша. Того й мовчав, мабуть. Нащо мати справу з ув'язненою істеричкою, якщо в тебе в полоні головний підозрюваний у гучній справі?

Отак цілими годинами тасувала вона в голові ці думки, кидаючись від сну до яви, від гарячки до дрижаків. Часом їй здавалося, ніби всьому край. Януш за ґратами. Януш зізнається в усіх злочинах... Потім віра потроху брала гору. Януш на волі. Януш доводить свою невинність... І тоді надія знову починала ворухитися в ній. Вона боялася з місця зрушити, щоб не сполохати її.

¹ Кульгавий (ісп.). — Прим. пер.

² Гадюка (ісп.). — Прим. пер.

³ Клавдія і Сандра назавжди (ісп.). — Прим. пер.

У п'ятьмі знову клацнуло вічко. Анаїс того не чула: вона вже спала. Гадюка наближалася до її вуст.

— *Te gusta?* — питав її батько.

Шаплен повернувся назад і перейшов бульвар Бомарше. Дістався вулиці Шмен-Вер, бульвару Вольтера, майдану Леона Блюма. Холодюка всіх позаганяла до осель. Лишився тільки асфальт, вуличні ліхтарі й вікна, які світилися де-не-де, такі затишні й теплі, що в нього аж серце здригнулося.

Він подумки переглядав свої нещодавні відкриття. Безшасні жінки, що ходили на вечірки до Саші. Ноно як імовірний підозрюваний. Ноно, який ставив запитання і намагався щось дізнатися від тих жінок. Він знай розглядав усі гіпотези. Якщо волоцюг убивав не він, то, може, він убивав самотніх жінок? І чи він ці злочини коїв сам? Щоразу він шалено крутив головою, відкидаючи ті підозри. Він заздалегідь поклав собі бути безпристрасним і не відмовляти собі в тому, в чому не відмовляють жодному злочинцеві, — у презумпції невинності.

Вулиця Рокетт. Квартал робітень уже спав. Відчувши під ногами бруківку, він і геть заспокоївся. Та студія вже стала йому рідною домівкою. Він просунув руку крізь бамбук, потім у розбите скло — він так і не знайшов у хаті ключів. Відімкнув ізсередини замка і ввійшов. Уже почав намацувати вимикача, аж хтось угадив його по голові. Гупнувши додолу, на пофарбований бетон, у вихорі болю й іскор він відразу ж збагнув: свідомість його не покинула. Приголомшити його не пощастило.

Скориставшись цією крихітною перевагою, він схопився на ноги і кинувся до східців на другий поверх. Ноги йому підкосилися. В очах попливли жовті кола. Здавалось, у голові його бовтаються мізки. Лежачи ницьма, він обернувся і крізь криваву запону в очах угледів свого ворога. Той ухопив його за ноги, наче під час гри у регбі. Висмикнувши ногу, Шаплен садонув його підбором в обличчя. Удар вплинув на супротивника мов удар струмом. Він рвучко схопився на ноги і кинувся до Шаплена. Скланий дах прошило холодним зблиском. Сяйнув ніж у руках нападника. Арно метнувся до східців, спіткнувся і, звівшись, подерся нагору рачки.

Чолов'яга навалився на нього ззаду. Шаплен штурхнув ліктем назад і пхнув супротивника на сталеві линви поруччя. Він не дуже

розраховував на того стусана, та линви задудоніли, наче струни арфи. Той звук дещо йому підказав. Він обернувся і схопив ошелешеного зарізяку за комір. Просунув його довбешку поміж линвами і здушив за горлянку, як ото роблять кетчисти, що їх він бачив у телевізорі. Той страшенно захарчав. Та Шаплен не відпускав його. У мізках сіпалася тільки одна думка: забити або бути забитим.

Він стиснув його ще дужче — і відразу ж випустив.

Зарізяка стусонув його коліном у низ живота. То був навіть не біль. І не просто біль. У самісіньких глибинах його істоти роззявилася чорна діра. Дух йому забило. Серце перестало калатати. Він нічого не бачив. Ухопився за своє причандалля, наче силкуючись видерти з нього біль, і горізнач повалився додолу.

Він об щось луснувся головою. Покотився долівкою. На потилицю посипалися тюбики й пензлі. Стіл. Схопившись за нього, він зумів підвестися, мало не скинувши все, що там було. Потім обернувся. Зарізяка вже замахувався. Він дістав стусана в лівий бік, але втримався на ногах. Обох жбурнуло на цегляний блок. Сулії, флакони і пляшки поперекидалися і розбилися, а решта покотилася підлогою.

Йому пощастило відіпхнути зарізяку. Послизнувшись у калюжі, він впізнав той дух. Оліфа. Деся із підсвідомості зринула думка. Оліфа полімеризується від контакту з повітрям. Сидячи на долівці, він схопив відкриту пляшку. Намацав ганчірку і відчайдушно заходився терти її кінці один об одний.

Тінь знову насувалася на нього.

Шаплен тер, відчуваючи, як нагрівається в долонях та шмата.

Коли чолов'яга кинувся на нього, шмата спалахнула, осяваючи яскравим білим світлом усе довкруги. Вона засліпила Шаплена, і той навмання тицьнув ганчіркою в лице зарізяки. На ньому відразу ж спалахнула куртка. Він відступив, гепнувши у калюжу оліфи, і туди відразу ж перекинулося полум'я. Зарізяка задригав руками й ногами, наче той павук у вогні.

Шаплен підвівся і вхопив довгого пензля, щоб тицьнути ним супротивника в обличчя. Він вже кинувся на нього, аж чиясь рука згребла його за чуприну.

Шаплен відчув, як у потилицю йому вперлося холодне дуло пістолета.

Те відчуття було навіть приємне.

— Облиш клеїти дурня, Ноно.

Електричне світло осяяло сплюндроване помешкання. То були не просто сліди бійки — тут щось доскіпливо шукали. Кожен закуток у помешканні перевернули догори дном. Шаплен угледів першого зарізяку, що лежав долі. Він уже не горів, але над ним курівся чорний дим, який сягав аж залізяк попід стелею. У хаті не було чим дихати від того чаду.

Його вхопили за коміра і підштовхнули до бару, де стояв один з ослонів, що вціліли під час бійки. Він обернув голову і врешті побачив другого супротивника. То був худий мов тичка молодик, що просто-таки потонув у брунатній шкірянці. У руці він тримав пістолета.

Під брудним пасмом чуба видніло тонке обличчя з правильними рисами, що здавалося б мало не янгольським, якби шкіра не була поорана виямками від вугрів. Кутики вуст химерно задиралися догори, тож видавалося, ніби він весь час посміхається. Глибоко втоплені очі щосекунди моргали, немов у гадюки чи в ящірки.

— Радий тебе бачити, Ноно.

Він говорив зі слов'янським акцентом. Шаплен збагнув, що ці люди були з тих клієнтів, яким він телефонував удень. Він не відповів. Насилу зводив дух, так його трусило всього.

Молодик із гадючими очима щось сказав другому, який ніяк не міг заспокоїтися. Здається, звелів йому не куритися і не горіти більше. Той скинув куртку, затоптав її ногами і підійшов до мийниці. Підставив голову під крана з холодною водою, потім відчинив засклені двері помешкання.

Що ж, зрозуміло, хто був його начальник.

— Я і справді радий тебе бачити.

Слова його спливали іронією. Шаплен подумав, чи не збирається він застрелити його тут-таки, в майстерні. Просто задля сміху. Зброя в руці зарізяки скидалася на його «Глок». Така сама коротка цівка, квадратна спускова скоба, і теж не з металу, а з якогось полімерного сплаву. Під цівкою він помітив кронштейна для кріплення ліхтарика чи лазерного прицілу. І в якому ж він світі крутився, га?

Намагаючись виграти час, Шаплен навмання запитав:

— Як ви мене знайшли?

— Один маленький помилка. Подзвонив Амар з міського. Номер прихований, але ми легко було його з'ясувати.

Балакав він каліченою французькою мовою, голос був тонкий. Слова він промовляв, наче кепсько змашчений механізм. Арно телефонував з міського тільки раз. Якимось слов'янам, і йшлося про якогось Юсефа. Що ж, це він і є. Другий, той, що на нього накинувся, зветься Амар, з яким він балакав телефоном.

Мусульманські наймення.

Певне, босняки...

Він знову спробував виграти час.

— Ви не знали, де я живу?

— Ноно дуже обережний бути. Певне, ти змінився. — М'який голос зазвучав погрозливо. — Де ти був, покидьку?

Можна і погратися тепер. Для початку закинемо гачок.

— Мандрував.

Жодної реакції. Юсефове обличчя було наче вирубане з каменю. А виямки від вугрів ніби випалені кислотним дощем.

— Де?

— Хтозна. Я згубив пам'ять.

Юсеф зареготався, наче горлиця затуркотіла. Очі кліпали з тією ж таки неймовірною швидкістю. Клац-клац-клац... Наче секундна стрілка, що бігла у зворотному напрямку. Шаплен провадив свою гру. Балачками він намагався стримати Юсефа від розправи.

— Далєбі, я потрапив в автокатастрофу.

— До поліції?

— Якби так сталося, то я зараз не розмовляв би з тобою.

— Якщо тільки нас не зрадив.

— Тоді ти не слухав би мене зараз.

Юсеф знову зареготався. Він якось дивно тримався під тим пасмом свого чуба. Надто вже прямо. Надто штивно. Наче замість сухожилів і хребців у нього були залізні шворні. Повернувся його приятель. Обличчя геть у пухирях від опіків. Половина темної чуприни згоріла. Та він буцім нічого й не відчував. Понад метр вісімдесят на зріст. Шапленові й не вірилося, що він так довго з ним боровся. Здавалося, зарізяка тільки й чекає, щоб скінчити те, що розпочав на східцях.

— Ти гарно балакати, Ноно. Але тепер оддай нам те, що винен.

Сумніву вже не було: Ноно, либонь, винен дурману, або гроші за дурман, або ж і те, й те. Може, все воно заховане в хаті. А може,

амнезія спіткала його тоді, коли він мав оддати їм товар. Ще дивно, як він і досі живий.

Шаплен чимдуж намагався тримати себе в руках. Треба дізнатися якомога більше про себе, перш ніж його почнуть катувати.

— Не брешу я, Юсефе.

— То й добре. Volje ikad nego nikad¹. Де товар? Про штраф потім будемо балакати.

Він зважився назвати його на ім'я, адже цей кліпало таки був Юсеф. І дещо дізнався. *Товар*. Наркотики. Він облишив обережність.

— Як ми познайомилися?

Він глянув на Юсефа, і той посміхнувся.

— Ти став зовсім glupo², Ноно. Я підібрав тебе на смітнику.

— Про що це ти?

— Коли тебе знаходити, ти був мов шолудивий пес. — Він сплюнув. — Жебрак був, кавалок лайна. Ні паперів, ні звідки, не пам'ятав, не вмів нічого. Я тебе навчив.

— Чого ти мене навчив?

Юсеф підвівся. Обличчя його було непорушне. Жартам край. Шоки позападали під високими вилицями, які кидали тінь на задерті кутики вуст. Ота посмішка робила його схожим на японську маску.

— Я вже не жартую, Ноно. Віддай те, що винен, і ми йти звідсіля.

— То що ж я вам винен? — заволав він.

Зарізяка кинувся на нього, та Юсеф перепинив його. Він вирішив діяти сам. Згріб Шаплена за руку, тримаючи цівку пістолета за декілька міліметрів од його розбитого носа.

— Годі клеїти дурня. Ти граєшся з вогнем, хлопче.

Тепер боснякові очі були й геть близько. Коли він не кліпав, Шаплен бачив його звужені зіниці. Вони зблискували холодним зеленкуватим полиском. Юсеф був ще молодий, та щось точило його зсередини. Недуга. Холоднеча. Прокляття.

— Не зможу я повернути тобі все відразу, — спробував викрутитися він.

Юсеф звів голову, ніби відкидав назад свого чуба.

¹ Ліпше пізно, як ніколи (*сербохорв.*). — Прим. пер.

² Дурний (*сербохорв.*). — Прим. пер.

— З паспортів розпочни. А там буде видно.

І Шаплена осяяло. *Фальшувальник!* Він був фальшувальником. І відразу ж стали зрозумілі його суперечливі враження від цієї робітні. Оті кульмани і рекламні ескізи, що мали вигляд декорацій. І фарби та полотна з хімікатами, які здавалися якоюсь облудою. Не рекламник він і не маляр. У нього взагалі нема легального статусу: він фальшує папери.

Тим-то й гоняться за ним усі чужинці в Парижі. Клани, групи, мережі, що заплатили йому за паспорти, посвідчення особи, дозволи на проживання, кредитні картки, але нічогосінько не отримали.

— Завтра будуть, — пообіцяв він, не знаючи, що й удіяти.

Юсеф відпустив його і приязно поплескав по плечу. Обличчя його трохи пом'якшало. Камінь обернувся смолою.

— Чудово. Але не дурій. Амар стежитиме за тобою. — Він підморгнув. — Не дратуй його, а то він утре тобі маку.

Він обернувся. Шаплен вхопив його за руку.

— Як із тобою зв'язатися?

— Як завжди. Мобільником.

— У мене немає номера.

— Викинув усе?

— Кажу ж тобі, забув.

Якусь мить Юсеф дивився на нього. Недовіра розливалась у приміщенні, мов небезпечний отруйний газ. Вряди-годи зарізка замислено кивав. Урешті продиктував номера і докинув загадково *gluro*. Шаплен здогадався, що то якась лайка, та прозвучала вона лагідно.

Обидва відвідувачі зникли, лишивши його самого у сплюндрованій хаті. Він навіть не чув, як грюкнули двері. Утупившись перед собою невидючим поглядом, він силкувався змиритися з найближчим майбутнім, наче глушив себе добрячою дозою горілки.

Попереду ніч, щоб знайти свою майстерню.

І відновити свою майстерність.

Він розпочав із найпростішого припущення.

Майстерня в льоху.

Попіднімав килими в пошуках ляди. Але нічого не знайшов. Ніде ні клямки, ні шпарини, де міг би ховатися лаз. Він узяв помело,

що валялося в кухні поміж розкиданим начинням. Постукав по долівці, прислухаючись, чи не задудонить десь. Та глухо і потужно відгукувалися лише кахлі.

Він жбурнув помело в куток. Гарячковою повинню його охопив страх. Насилу вщухло полегшення, якого він зазнав після того, як пішли розбишаки, як перед ним чітко постало завдання, що слід виконати найближчим часом. Попереду тільки одна ніч, щоб знайти робітню. Знову відновити навички, виготовити фальшиві папери... Думка та видавалася безглуздою.

Знову тікати?

Амар десь неподалік.

Поки він порпався в шухлядах, шукаючи ключів, адреси чи бодай чогось, що підказало б, як діяти, почасти усвідомлюючи нове становище. *Фальшувальник*. І де він цього навчився? Де взяв гроші, щоб розпочати свою справу? Юсеф казав, що знайшов його на смітнику. Певне, він вибрався з якоїсь халепи. Без імені, без минулого, без майбутнього. Слов'янин допоміг йому зіп'ястися на ноги, але хто ж його навчив?

Фальшувальник. Він бурмотів те слово собі під носа, далі шукаючи в хаті. Якимось дивом босняки не знайшли його грошей у корпусі «Пен Дюк». Завадило те, що він прийшов. Обшук вони так і не скінчили.

Фальшувальник. Ліпшого ремесла для хронічного самозванця і не знайти було. Хіба не фальшує він своє життя? Він зупинився, усвідомивши марність своїх пошуків. Тут нічого нема. Він зморено опустився на стільця і відчув, як прокидається біль від стусанів. Обличчя. Живіт. Пахвина. Він помацав ребра, благаючи Бога, щоб вони не були потрошені. Увійшов до ванної, намочив рушника, як напередодні, і притулив компреса до обличчя. Трохи стало легше.

Облишивши думати про льох, він почав міркувати, чи нема в хаті таємної кімнати. Теж маячня. Капітальні стіни в цій споруді сягають кількох метрів. Ніде й закутка нема, щоб улаштувати таке приміщення. Він усе-таки спустився на перший поверх і відсунув холодильник. Потім заглянув до комори. Обстежив шафи у стінах. Підняв вентиляційні ґрати...

Йому раптом закортіло впасти на ліжко, поринути в сон і ніколи не прокидатися. Але потрібно триматися. Переступаючи через

уламки, пішов до кухні і зварив кави. І тоді йому спало на думку, чи нема в цім селищі підсобних приміщень? Ні, либонь. Знайшлися б рахунки, квитанції про оренду...

І все ж таки він підійшов до дверей із філіжанкою в руці й озирнув бруковану вуличку. Стояла тиша. Тутешні мешканці й увити собі не могли, що коїться в них під боком. Погляд його впав на залізну плиту з подвійними стулками, що лисніла за п'ять метрів од його порога. Він обернувся до столу, знайшов молотка і викрутку — ними Ноно-маляр, певне, прилаштовував полотно на мольберті чи принаймні удавав, ніби працює.

Він підійшов до ляди й загнав викрутку поміж стулки. Ударив молотком, і вони розчахнулися. Шаплен побачив бетонні східці. Він ступнув униз, зачинив ляду і намацав вимикача. Сяйнуло світло. Від східців тягнувся коридор із цілою низкою дерев'яних дверей. Було душно, тхнуло пліснявою і курявою. Це льохи помешкань. Він рушив уперед, гадаючи собі, який із них його.

За кілька кроків сумнівів не лишилося: тільки одні двері були зі сталі. Зовнішнього замка нема, лиш замкова шпарина. За цими дверми те, що він шукає. Відкинувши будь-яку обережність, він застромив поміж стіною та одвірком викрутку і чимдуж гахнув по ній молотком. Метал зігнувся, утворилася щілина. Він загнав викрутку далі й натиснув.

Замок піддався. Шаплен переможно крикнув. Він угледів декілька принтерів. На столі мікроскоп, грифелі, пензлі, ножики. На полицях хімікати, штампи, туш. Під чохлами декілька сканерів, ламінатор, пристрій для біометрії...

Він засвітив лампи і вимкнув світло в коридорі. Замкнув двері. Справжня друкарня. Попід стінами стоси паперу. Пластик. Тонери. Штемпельні фарби. Ультрафіолетова лампа.

І ще одне диво спіткало його: він усе згадав. Навички поверталися до нього так само легко, як до плавця, що плигнув у воду після тридцятирічної перерви. Як пояснити це диво? Може, це ожила культурна пам'ять? Та ні, він позбувся того імплантата. І це вивільнило його справжню пам'ять.

Не час сушити собі цим мізки. Він увімкнув принтери й інші пристрої. Одну за одною він згадував свої навички. Як відсканувати паспорта чи іншу посвідку особи. Як витравити водяні знаки чи флюоресцентні стьожки, що дають змогу з'ясувати достеменність

документа, а потім створити нові, без будь-яких поміток. Згадав, як сам переробляв пристрої, щоб копіювати мікроскопічні знаки, що не дозволяють фальшувати папери. Як усував таємничі мітки, вигадані виробниками сканерів і принтерів, щоб уникнути виготовлення фальшивок. Як приховував серійні номери, що не побачиш просто так, які дають змогу простежити походження будь-якого документа.

Тепер він розумів, чому Юсеф не вбив його. Він був віртуозом фальшування. Мастаком у підробленні паперів. У нього золоті руки. Він наткнувся на ще одну річ. То була скринька розміром метр на метр, із чарунками, схожа на старий бібліотечний каталог. Усередині зберігалися незаповнені посвідки, ретельно посортовані за призначенням. Поміж ними були й обіцяні Юсефові паспорти. У кожному згорнутий учетверо папірець, де вказано ім'я, прізвище й координати майбутнього французького громадянина, а також фотографія. Усі прізвища схожі на слов'янські. А мармизи — справжнісінька галерея еті.

Він скинув піджака, увімкнув вентиляцію й сів за стола. За ніч йому треба виготовити тридцять документів. Залишалося сподіватися, що разом зі знаннями до нього повернулися і звичні жести, спритність та певність у собі.

Спогади вже набули чіткості. Його кредо фальшувальника. Правила, яких він завжди дотримувався. Ніколи не використовувати дані реальних людей. Ніколи не шахрувати. Не фальшувати банківських і кредитних паперів.

У нього інша місія.

Він створював нових французьких громадян.

Убравши латексні рукавички, він узявся до незаповнених паперів — електронних паспортів зі значком, що свідчив про наявність чіпа. Все за останнім словом техніки.

Уже почав був працювати, аж йому дещо спало на думку. Невдалим задум, та вже пізно відмовлятися від нього. Обома руками від відкинув чуприну: там побачимо.

Поки що до праці.

Треба рятувати шкіру Ноно.

Флері-Мерожі, жіночий ізолятор.

Її неспокійний сон урвався гамором.

У коридорі галасували, балакали, тупотіли. Вона зиркнула на годинника: десята ранку. Встала і притулилася вухом до дверей. Галас дужчав. В'язні аж казилися. Здається, у п'ятницю тут побачення з ріднею.

Вона лягла знову й аж здригнулася, почувши, як гримнуло засувом. На порозі стояла наглядачка. Її переводять до іншої камери. Хочуть запроторити до карцеру. Терміново везуть до слідчого. За кілька секунд вона перебрала всі варіанти.

— Шатле, в кімнату для побачень.

— До мене прийшли?

— Так, хтось із родичів.

Усередині щось урвалося. У неї тільки один родич.

— То ти йдеш чи ні?

Вона вбрала куртку з каптуром і почвாலала за наглядачкою. У коридорі вона спробувала пристосуватися до ходи інших бранок. Примари в тренувальних костюмах, чорних чадрах і довгих широких бубу. Регіт, човгання кросівок. Шлях до кімнати для побачень видався їй нескінченним. Тільки калатання серця провадили її вперед. До горла підступала нудота.

Вона й не помітила, як опинилася в учорашньому коридорі. Засклені комірки. Ґрати на вікнах. Двері з шаруватого скла. Та сьогодні атмосфера була тут інакша. У комірках реготалися дітлахи. Об стіну гупав м'яч. Плакало немовля. Ясла якісь, а не в'язниця.

Наглядачка зупинилась і відчинила двері. Чолов'яга, що чекав Анаїс, обернувся.

То був не батько.

То був Матіас Фрер.

Якимось дивом він примудрився промикнутися сюди, відбувши всі перевірки і пройшовши крізь усі контрольні пункти й огляди.

— Ви не вийдете звідси, — сказала вона, сідаючи за стіл напроти нього.

— Не турбуйтеся про мене, — відказав він спокійно.

Вона втягнула голову в плечі, затиснула долоні поміж колінами й зітхнула. Отак вона завжди знаходила в собі сили, щоб упоратися з несподіванкою. Уявила, який у неї вигляд. Обличчя змарніле, сама розпатлана, замурзана. Та й одіж, наче в пацієнтки стаціонару.

Вона звела очі й подумала, що це наразі не має значення. Ось він, перед нею. Змарнілий. Потовчений. Нервовий. У дорогому

одязі та з розбитою мармизою. Так довго чекала вона цієї миті... Хоч і не вірила, що вона настане.

— Нам треба поговорити, — так само спокійно мовив він.

Яскравими спалахами замигтіли згадки: ось він біжить будинком марсельського суду, промикається поміж трамваями в Ніцці, цілиться з пістолета в зарізяк на вулиці Монталамбер.

— Але часу в нас усього півгодини, — провадив він, показуючи на годинника на стіні.

— Хто ви сьогодні?

— Ваш брат.

Вона зареготала. Так само втягуючи голову в плечі, вона потерла долоні одна об одну, наче мерзла чи потерпала від наркотичної абстиненції.

— А папери як роздобули?

— Довго розповідати.

— Слухаю тебе, — сказала Анаїс, переходячи на «ти».

Матіас Фрер — той, кого вона так називала — розповів про три вбивства. Мінотавра. Ікара. Урана. Пояснив, що в нього синдром «пасажира без багажу». Назвав три особистості, якими йому довелося побувати. Психіатр Фрер від січня 2010 року. Волоцюга Януш від листопада до грудня 2009 року. Божевільний маляр Нарцис — від вересня до жовтня...

Загалом, нічого несподіваного. Вона вже про все здогадалася або майже про все. Та дещо побачила тільки зараз. Фрер перший опинився коло Ікарового трупа — Бляшаний бачив його на березі. Крім того, дуже важливу роль відіграло тут російське слово «мотрійка», лиш він не знав яку.

— А хто ви тепер? — запитала вона.

— Той, хто був до Нарциса. Чолов'яга на ймення Ноно.

Вона нервово зареготалася. Він усміхнувся у відповідь.

— Арно Шаплен. Я був ним місяців із п'ять.

— І що ж ви робили у тій шкурі?

— Менше з тим.

Він розповів їй про всі ті замаху, яких зазнав відтоді, як дремував із Бордо. П'ять усього. Таке враження, наче він був невразливий або йому страшенно таланило. Скрізь за ним полювали люди в чорному. А вони дужчі від поліцаїв. Принаймні набагато меткіші.

Урешті Фрер сповістив дещо справді важливе. Коли в Отель-Дье йому зробили рентген, виявилось що під носовою перегородкою в нього імплантат. Він розбив собі носа і зумів його дістати.

Тут він розтулив кулака. На долоні блищала крихітна хромована капсула.

— Що це?

— Лікар в Отель-Дье гадав, що це пристрій для введення ліків або мікропомпа на кшталт отих, що вшивають епілептикам чи діабетикам. Їх уживляють у тіло, щоб виміряти фізіологічні показники в режимі реального часу і в разі потреби вводити ліки. Тільки б дізнатися, який саме препарат і як він діє на мене.

Усе воно скидалося на маячню, та Анаїс дещо пригадала: убивці Патріка Бонфіса простежили за його трупом до самісінького моргу при Інституті судової медицини в Рангеї — і лише для того, щоб потім розітнути йому носа. Висновок напрошується сам. Їм потрібен був імплантат, що ховався за носовою перегородкою. Фрер і Бонфіс зазнавали однакового впливу.

Фрер-Януш говорив дедалі швидше. У тому потоці слів простежувалася одна нав'язлива думка: він хотів запевнити її у своїй невинності. Усупереч очевидним фактам довести, що не він убивця з Олімпу.

— Мені здається, я сам іду по сліду злочинця. Я не вбивця. Я *шукаю* вбивцю.

— То знайшов?

— Та хтозна. Здається, щоразу, як наближаюся до нього, я втрачаю пам'ять. Наче... наче те, про що дізнаюся, зчиняє коротке замикання у моїх мізках. І я приречений розпочинати розслідування знову і знову. З нуля.

Анаїс уявила, як він викладає свої докази судді. В'язниця або психлікарня його не минуть. Вона дивилася на нього і не могла повірити, що бачить його насправді й це не плід її уяви. Вона так марила ним, що він став її насланням...

За два тижні він постарів на декілька років. Глибоко запалі очі палали гарячковим вогнем. На розтовченому носі наліплено декілька пластирів. Вона подумала собі, що кожна його особистість лишила на ньому карб. Він і досі скидався на психіатра, з яким вона була знайома, та було в ньому щось і від волоцюги. У зіницях блимала божевільна іскра. Швидше Вінсент Ван Гог, аніж Зігмунд Фройд.

Тепер іще рано гадати, що залишить у спадок Арно Шаплен. Певне, елегантність: теперішній вишуканий костюм нітрохи не скидався на його вбрання у передніших трьох уособленнях.

Вона несподівано взяла його за руку.

Дотик виявився таким приємним, що вона відразу ж забрала свою долоню, немов обпеклася.

Він здивовано замовк. Анаїс зиркнула на годинника. Часу обмаль. Вона хутко заговорила. Розповіла про «Метис», про його військове минуле. Про те, як із хімічного підприємства він став фармацевтичним концерном. Холдинг зробився одним із найбільших виробників психотропних засобів у Європі.

Потім згадала про секретні зв'язки поміж цією групою і силами національної оборони. І врешті висловила думку, що тільки зараз сформулювалася в неї остаточно: одна з лабораторій концерну випробовувала на ньому і на Патріку Бонфісу, а також і на інших піддослідних якийсь мікроскопічний пристрій, що містив у собі препарат, який подрібнював людську особистість, викликаючи ланцюгову реакцію. Серійну дисоціативну втечу від реальності.

Фрер сприймав кожен факт немов стусан кулаком в обличчя. Щоб добити його остаточно, вона змалювала можуть «Метиса», який не боявся ні закону, ні державної влади, бо джерела його сили ховалися в самісіньких цих структурах.

Вона підвела риску. З невідомої причини концерт вирішив провести чистку, знищивши своїх піддослідних. «Метис» найняв факхівців, щоб ліквідувати їх. Його, Патріка Бонфіса і ще, певне, багатьох інших людей. Їх внесли до чорного списку.

Фрер зустрічав ті удари, зціпивши зуби. Анаїс замовкла: в неї з'явилося відчуття, немов вона добиває пораненого. В них лишилося дві хвилини. І тут раптом збагнула, що вони забули про обережність. Не подумали про спостережні камери. Про мікрофони, що, можливо, записували їхню розмову. Про те, що охорона могла впізнати його чи бути попереджена про нього.

— Мені дуже шкода, — наостанок сказав він.

Анаїс не зрозуміла, що він має на увазі, адже вона щойно зачитала йому смертний вирок. Не відразу вона втямила, що він каже про слідчий ізолятор, про те, як це все відіб'ється на її кар'єрі, про хаос, у який вона самохіть поринула.

— Це мій вибір, — прошепотіла вона.

— То доведи це.

Він узяв її за руку і тицьнув у долоню згорнутого папірця.

— Що це?

— Час і дата дзвінка, якого отримав Шаплен на хатній телефон наприкінці серпня. Крик про допомогу. Я повинен з'ясувати особу цієї жінки.

Анаїс обурилася.

— Номер приховано, — казав він далі. — Це останній дзвінок, якого я отримав, як був Шапленом. Наступного дня моя особистість стала іншою. Мені треба знайти цю жінку!

Анаїс глянула на стиснутого кулака. Серце затиналося. Її душило розчарування.

— Я записав ще одного номера, — провадив він уже тихіше. — Мій новий мобільник. Я можу на тебе розраховувати?

Вона потайці сховала записку до кишені спортивних штанів.

— Шаплен теж шукав убивцю?

— Так, але по-іншому. Він використовував сторінки для знайомств. Зокрема, клуб Саша.ком. Не чула про нього?

— Ні.

— Анаїс, пробий цього номера. Треба знайти її. Я мушу побалакати з цією жінкою, як не пізно ще.

Анаїс глянула в його запалені очі. На мить вона побажала своїй суперниці смерті. Але відразу ж видерла цю пухлину зі свого серця.

— Ти задля цього і прийшов? — насилу промовила вона.

Задзеленчав дзвоник. Побаченню край. Він зморено всміхнувся і підвівся. Попри змарніння і кепський вигляд, гарячковий погляд і розтовчений ніс, у ньому відчувався отой колишній чар.

— Не верзи дурниць.

Після побачення Анаїс попросила, щоб їй дали змогу побалакати телефоном. Реально це означало, що їм доведеться накинути гак, пройшовши північним крилом ізолятора, де на стіні висіли апарати. Наглядачка не заперечувала. Вона ще не втямила, що Анаїс перебуває під посиленням наглядом.

Була пора прогулянки, тож біля телефонів не виявилось жодної бранки. Анаїс набрала номер із пам'яті. Треба квапитися, поки її не охопила депресія. Поплакати вона встигне у себе в камері.

Оце побачилася вона з Матіасом Фрером, та й що? Звична поліційна праця. Фахове співробітництво. Та й край.

— Алло?

— Ле Козе, це Шатле.

— Анаїс? Куди ти там улипла?

Новини про стрілянину та її арешт сягнули Південного Заходу.

— Та довго розповідати.

— Я можу стати тобі в пригоді?

Вона озирнулася і побачила, що наглядачка ходить туди-сюди, обернувшись до неї спиною, а обличчям до широкого загратового вікна.

— Я продиктую тобі час і дату дзвінка з прихованого номера і номер телефона, куди дзвонили. З'ясуй ім'я і координати того, хто дзвонив. Негайно.

— Ти не міняєшся, — зареготався він. — Кажі.

Вона назвала номера телефона, день і час. Почула, як він перемкнувся на іншу лінію. Передав комусь ту інформацію і повернувся до неї.

— Мені телефонував Абделятіф Дімун.

Вона не відразу второпала, хто це. Координатор з криміналістичної служби в Тулузі. Воїн пустелі.

— Що він хотів?

— Ти надсилала йому якесь сміття з марсельського берега.

Це геть вилетіло в неї з голови. Сміття, що знайшли біля Ікарового тіла.

— Він дослідив його?

— Авжеж. Це те, що принесло хвилями. Але там є одна цікава деталь. Уламок дзеркала. Він гадає, що воно потрапило туди іншим шляхом. Може, випало з кишені убивці.

— Чому?

— Бо на уламку нема солі. Він не з моря.

Уламок дзеркала. Досягнення, нехай йому дідько!

— Та це ще не все, — провадив Ле Коз. — Вони виявили на нім сліди йодистого срібла.

— А що це означає?

— Дзеркало обробляли. Його навмисне занурювали в йодисте срібло. Щоб зробити світлочутливим. Це дуже давній спосіб, йому, здається, вже десь 150 років. Так виготовляють дагеротипи.

— Що?

— Це попередник фотографії. Я це з'ясував. Виполіроване і вкрите сріблом дзеркало зберігає відбиток з об'єктива. Потім його обробляють йодною парою і дістають зображення. Коли з'явилася плівкова фотографія, техніка дагеротипу вийшла з ужитку, бо не дозволяла відтворювати знімки. Адже давала вона тільки позитивне зображення, а негативне — ні.

— Дімун гадає, що це дзеркало — носій дагеротипа?

— Так. І це дає добрячу зачіпку. Крім кількох фанатиків, ніхто вже не користується цією методою.

— Ти вже щось з'ясував?

— Та ось візьмуся.

— Знайди організацію, до якої належать любителі цієї методи. І дай список усіх, хто застосовує цю техніку.

Розмовляючи, вона раптом чітко уявила собі, як діє вбивця. Убиває. Потім розігрує якийсь грецький міф. Далі знімає його, й то тільки раз і в єдиному примірнику, на вкрите сріблом дзеркало. Її аж затрясло. Десь, либонь, існує приміщення, в якому зберігаються ці жахливі зображення. Вони наче вкарбувалися в її мізках, зблискуючи в сутіні. Зарізаний Мінотавр. Обгорілий Ікар. Кастрований Уран. *Хто далі?*

— Я здобув інформацію за твоїм номером. Маєш чим записати?

— Запам'ятаю.

Він сповістив її про ім'я й координати таємничої співрозмовниці Арно Шаплена. Нічого вони їй не казали, та її наче струмом пронизало. Вона подякувала Ле Козові, схвильована тим джерелом тепла, до якого було п'ятсот кілометрів.

— Як мені з тобою зв'язатися?

— Ніяк. Сама впораюся.

Запало мовчання. Ле Коз не знав, що ще їй сказати. Анаїс повісила слухавку, щоб не заплакати. Обернулася до наглядочки і попросила, щоб та дозволила їй скористатися часом, який лишився, для прогулянки. Тітка зітхнула, зміряла її поглядом, а потім, згадавши, певне, що й Анаїс із поліції, попрямувала у двір.

В Анаїс усе аж палало всередині. Нова зачіпка з дагеротипами підбадьорила її. Вона не тямилася від того, що сидить тут за ґратами, коли у справі з'явився новий слід. Може, він і ні до чого.

А може, і виведе кудись... Вона знала тільки одне: цей слід буде тільки для неї. Соліні вона його не віддасть.

Її думки урвав галас, що долинав знадвору. Наглядачка допіру відімкнула останні двері. Балакаючи, бранки вешталися двориськом, поміж клаптями скопаної землі, баскетбольними кошиками і бетонним столом для пінг-понгу. Та ті декорації нікого не могли ошукати. Поле зору обмежували мури, колючий дріт, кабелі. В'язні мали невеселий вигляд. Похилі, опецькуваті постаті. Змарнілі обличчя, наче держакі ложок, заяложених і зачовганих від тривалого вжитку, так загострилися, що стали мертвотні. Крижаний вітрянган, здавалося, розносив по всіх усюдах затруене повітря камер, дух в'язничної їжі й замурзаних тіл.

Вона застромила руки до кишень і знову стала офіцером поліції. Стежила за гуртами, за парами, за самотніми особами і шукала придатну ціль. Бранки ділилися на дві категорії, і з їхніх облич, постави і ходи видно було, до якої вони належать. Загонисті тварюки й переможені шмати. Урешті вона попрямувала до чотирьох магрибок, які нітрохи не скидалися на жертв помилки правосуддя. Запеклі молодиці, з яких в'язниця ще не висмоктала всенької снаги. Хоч їм ще сидіти та й сидіти, проте їхній шал ніколи не вщухне.

— Здорові були, дівки.

У відповідь похмура мовчанка. Жодна й не поворухнулася. Тільки очі сяйнули чорним зблиском, так само шорстким, як і асфальт у них під ногами.

— Мені треба мобілу.

Жінки презирнулися й зареготали.

— Може, тобі ще й паспорти показати?

Новини тут линуть швидко. Усі вже знали, що вона поліцайка, тож ненавиділи її й уникали.

— Потрібно надіслати повідомлення. Заплачу.

— Скільки, лярво?

Перемови провадила одна з-поміж них. З-під розстебнутої куртки виглядала проста футболка, і крізь виріз у ній видніли розлючені дракони на грудях і маорійські татуювання на шії.

Вона й не збиралася шити їх у дурні.

— Поки що ніскільки. Грошей чортма.

— То катай відсіля.

— На волі я стану вам у пригоді. Я тут ненадовго.

— Усі так кажуть.

— Авжеж, але тут тільки я з поліції. А поліцаї довго не сидять.

Напружене мовчання. Мандрьохи покрадьки перезиралися. Ідея потроху перетравлювалася в їхніх мізках.

— То й що? — запитала дракониця.

— Знайдіть мені мобілу. Коли я вийду відсіля, то щось для вас зроблю.

— Ага, срать я на тебе хотіла! — сплюнула та.

— Ти, квіточко люба, сери на кого хочеш, тільки такої нагоди більше не буде. У тебе. У твого чоловіка. У кого завгодно. Я тобі присягаюся, що як вийду, то відразу ж побалакаю з суддями, прокурорами і поліцаями.

Запало ще важче мовчання. Вона майже чула, як риплять коліщата в їхніх мізках. Жодної причини не було в них, щоб їй вірити. Та у в'язниці хоч не хоч, а живеш надією. Чотири молодичі, застромивши руки в кишені, мерзли в подертих куртках. Видно було, як вони дригонять під тими заялженими лахами.

Анаїс тиснула далі.

— Тільки одне повідомлення. Кілька секунд, не більше. І я поклопочуся про вас.

Вони знову перезирнулися. Кивнули одна одній. Троє щільно обступили Анаїс. Вона подумала вже було, що зараз їй дадуть бубни. Та ті молодичі тільки затулили її.

Дракониця ступнула вперед. На її смаглявій шкірі зміївся розлючений плазун. Анаїс опустила очі: на долоні магрибки лежав приліплений скотчем телефон.

Анаїс ухопила його. Притьмом набрала повідомлення. Крім розсекреченого номера, написала: «ПАРИЖ 75009. Неаполітанська вулиця, 64. Медіна Малауї». Повагалася і додала: «Нехай щастить».

Набрала Фрерового номера і натиснула кнопку.

Ох і дурепа вона.

Анаїсине повідомлення Шаплен отримав на станції метро «Орлеанська Брама». Що ж, вона часу не гаяла. Те повідомлення зміцнило їхню угоду. Якщо, звісно, в домі на Неаполітанській вулиці його не чекає ціла орда поліцаїв. Він назвав водієві адресу Медіни Малауї і набрав номера, якого надіслала Анаїс. Озвася автовідповідь. Той самий холодний голос, що й 29 серпня. Повідомлення він

не лишив. Ліпше неочікувано заявитися до її помешкання. Або й обшукати його, поки не буде господині.

Авто котилося бульваром Распай. Шаплен ще раз подумки перебрав усе, що дізнався сьогодні вранці. Анаїс, тридцятирічна жінка, що перебувала в слідчому ізоляторі Флері-Мерожі, відкрила йому таємницю його долі: він став підслідним. З одного боку, ця думка лякала його. З іншого — давала надію. Він не божевільний. Його просто отруїли. Та якщо є трутизна, то є і засіб від трутизни. Якщо синдром викликано штучно, то його можна зупинити. А може, тепер, коли він позбувся тієї капсули, настане й одужання? Він знову глянув на капсулу в себе на долоні. Ото якби відкрити її, відсканувати, дослідити...

Таксі дісталось вулиці Сен-Лазар, обігнуло майдан Етьєн-д'Орв, де стояла церква Пресвятої Трійці, й виїхало на Лондонську вулицю. Шапленові це щось нагадувало. Він терпіти не міг Дев'ятого округу. У цьому куточку Парижа вулиці поназивали на честь європейських міст, але забудовані вони були понурими, холодними і недоступними кам'яницями. Над козирками під'їздів бовваніли атланти й каріатиди, наче виструнчені вартові. Перехожих тут не видно: це царство страхових компаній, нотаріальних і адвокатських бюро.

Згадалася Анаїс. Приємно було побачити її знову. Її молочно-білу шкіру, палючий погляд її темних очей. Її різюча внутрішня сила здавалася ворожою, та насправді переливалася в нього, залишаючи свій вогненний слід. Чи кохає він її? Для таких запитань ні в його голові, ні в серці не залишалось місця. Усе витіснила пустка чи, точніше, чужа присутність. Та ця союзниця додавала йому снаги.

Таксі зупинилося біля будинку номер 64 на вулиці Неаполітанській. Шаплен заплатив і вийшов з авто. Перед ним була типова для цього кварталу споруда, справжнісінька фортеця, вся поорана швами кам'яної кладки, з еркерами на четвертому і п'ятому поверхах. Коду він не знав. На вулиці нікого. Він почав ходити туди-сюди біля під'їзду.

Аж хвилин за п'ять із дверей вийшли двоє добре вбраних чоловіків. Шаплен уже встиг змерзнути, тож хутко промикнувся досередини. За аркою ліворуч і праворуч видніли східці. У глибині — внутрішній дворик із деревами і водограєм. Затишний куточок у самісінькому серці будинку. Він угледів поштові скриньки.

Медіна Малауї мешкала на четвертому поверсі по ліву руч від дворика. Домофона не було. Він піднявся туди пішки. На сходовий майданчик виходило двоє дверей. Квартира Медіни Малауї праворуч: на одвірку картка з її прізвищем. Він подзвонив. Раз. Удруге. Ніхто не відповів. Її не було вдома. Якщо тільки з нею нічого не скоїлося... Та думка, яку він досі відганяв від себе, тепер, коло цих дерей, геть опанувала його.

Він обернувся і зиркнув на двері напроти. Уявив собі, як через вічко за ним наглядає допитливий сусіда. Підійшов ближче. Прислухався. Але й тут жодного шереху.

Праворуч і ліворуч нікого.

Рішення посередині.

Він відчинив вікно. Уздовж усього поверху був карниз. Щоб просуватися боком, ліпше й не треба. Позавчора в Отель-Дьє йому довелося потренуватися в цьому. Він відступив і декілька хвилин стежив за двома фасадами, що обступали дворисько. Жодного поруху за вікнами. Ані звуку за стінами. Об 11.30 ранку дім номер 64 на Неаполітанській вулиці ставав притулком безгоміння.

Він переступив підвіконня і став на карниз. Щоб не бачити саду на три поверхи нижче, обернувся спиною до прірви, чіпляючись за виступи у стіні. За декілька секунд він дістався першого вікна помешкання Медіни. Похитуючись на карнизі, стусонув ліктем у скло. Шибка розкололася навпіл, та замазка ще тримала її на місці. Шаплен неослабно боявся, що у дворі хтось заволає чимдуж: «Лови злодюгу!»

Просунувши руку в шпарину, він обернув клямку всередині. Прослизнув, потім тюлевими фіранками зачинив вікно, озирнув фасади. Тихо. Одним порухом запнув шторами. Виставі край.

І відразу ж відчув запах куряви. Недобра ознака. За кілька кроків перед ним постало розкішне помешкання одиначки. Велика вітальня. Кухня у стилі гай-тек. Праворуч коридор, куди, либонь, виходили двері одної чи двох спалень. Планування зручне, скрізь простір і досить повітря.

Шаплен обійшов кутового дивана перед плазмовим телевізором на стіні. Він не розглядав інтер'єру. Усе розкішне. Дороге, стильне. І вкрите грубим шаром пороху — надто грубим, щоб не занепокоїтися. *«Ситуація загострюється. Я боюся»*. Невже 29 серпня стало для неї фатальним?

Його погляд упав на жіночого портрета. І цього разу обличчя нікого йому не нагадало. Років із тридцять. Легкі світлі коси. В овальному обличчі з високими вилицями було щось російське. Великі очі, чорні та млосні. Вуста червоні, повні, соковиті. Шапленові згадалося отруене яблуко Білосніжки. Усе разом просто-таки просякнуте чуттєвістю, наче Медіна допіру поринула в джерело щирого бажання.

Геть не те, чого він чекав. Голос її відсилав до холодної елегантності, владної краси, тоді як насправді її ім'я личило б швидше смаглявій тілистій магрибці. А перед ним постала гожа квітка з сільських лук. Може, в ній текла кабільська кров... Світлину зробили на борту якогось судна. Шапленові спало на думку, чи не фотографував він її сам на якомусь орендованому вітрильнику...

Він витяг світлину з рамки, поклав до кишені й обійшов помешкання. Нічого несподіваного там не було. Житло сучасної парижанки, забезпеченої інтелектуалки. І жодного натяку на фахові інтереси чи службові обов'язки. Він швидше виснував би, що тут мешкає студентка. У вітальні, коридорі та спальні було повнісінько книжок. Розставлених за алфавітом. Філософія. Літературознавство. Етнологія. Філологія... Веселого небагато.

Порпаючись у шухлядах, він урешті знайшов студентського квитка. Медіна Малауї, двадцять вісім років, аспірантка в Сорбонні за спеціальністю «філософія». Пошукав ще і знайшов цілу теку про неї. Родом вона з півночі Франції. Здобула ступінь бакалавра в Сент-Омері. Магістерську з філософії захистила в Ліллі. У Парижі писала докторську дисертацію про творчість Моріса Мерло-Понті — сама назва на цілі три рядки. Здуріти можна!

Шаплен замислився. Як заробляла вона собі на хліб? Татова доця? Побічні заробітки? Відповіді не було, та її гардероб наводив на певні думки. «Прада», Шанель», «Гуччі», «Барбара Буї»... На горішній полиці купа сумочок. На долішній — цілий ряд черевичків. На які гроші купувала вона все це добро? І відколи філософія стала давати такий зиск? Чи не працювала вона разом із ним? «Ситуація загострюється. Я боюся».

Він шукав далі, та нічого особистого так і не знайшов. Ні мобільника, ні нотатника, ні ноутбука. Ні квитанцій, ні офіційних па-

перів. Перед вхідними дверми лежала ціла купа пошти. Він глянув на дати: найдавніші листи надійшли наприкінці серпня. Як і в нього вдома, то була переважно реклама. Та ні рахунків, ні банківських виписок тут не було. Певне, вона сплачувала все онлайн. Куди ж поділася Медіна? Невже її нема живої? І ще ціла купа запитань. Де вони познайомилися: на сторінці для знайомств, через Саша.ком? Він уявив дівчину зі світлини на вечірці з тибетським дзвоном. Та вона там приголомшила б усіх!

Наостанок він оглянув помешкання в пошуках прикмет квапливого від'їзду. Або чогось непоправного... Зіпсовані харчі в холодильнику. Безлад у ванній. Повні шафи свідчили про те, що Медіні забракло часу, щоб спакувати валізи.

Шаплен вийшов так само, як і увійшов. Його здобич помістилася у внутрішній кишені піджака: світлина гожої слов'янської квітки з арабським найменням. Решта в його голові. Точніше, в горлянці. Зловісне передчуття, що Медіна вже не живе на світі.

Він уже проходив попід аркою на першому поверсі, аж перед ним постала шістдесятирічна добродійка в бойовому вбранні: блакитний халат, щітка для долівки і відро з мийним розчином.

— Ви когось шукаєте?

Шаплен хотів був збрехати, та обдумався. Доглядальниця будинку могла сказати щось корисне.

— Я приходив до Медіни Малауї.

— Нема її.

— Поїхала десь?

— А певно.

— Давно?

Жінка підозріливо глипнула нього. У проході було не дуже видно. У напівтемряві чутно було пахощі з саду.

— Ви її друг? — запитала вона.

— Викладач, — зметикуював він. — Коли ж вона поїхала?

— Та вже декілька місяців тому. Та за помешкання заплатила.

Тож проблем нема.

— І нічого вам не сказала?

— Вона ніколи нічого не каже. — В її голосі зазвучала зневага. — Така потайна. Така... незалежна. Сама прибирає в хаті. Ходить до крамниць. Завжди все сама.

Шаплен удав, ніби його охопила тривога.

— Дивно, що вона отак пропала... На факультеті ніхто нічого не знає.

— Та не турбуйтеся. З такими ніколи нічого не коїться.

— Що ви хочете цим сказати?

Доглядальниця зіперлася на щітку, немов за командою «вільно».

— Якщо ви її вчитель, то послухайте моєї поради.

Шаплен силувано всміхнувся.

— Завжди дивіться, яка сумочка в студентки. Якщо вона носить просту сумочку, наплічника або джинсову торбу, то все гаразд. Та якщо вона ходить на лекції з сумочкою від «Гуччі», «Шанель» чи «Баленсіага», то, повірте мені, вона десь гарно заробляє... Уночі, якщо ви розумієте, про що я кажу.

Що ж, паніматка незлецьки знається на розкішних брендах і нових тенденціях у житті студентів. Та вона каже правду. Медініне помешкання просто-таки кричало про легкі грошенята. Навмисна елегантність паризьких ночей. Може, вона ескортниця? А він був її клієнтом?

Він удав, ніби обурився.

— Медіна — дуже серйозна дівчина, і...

— Одне одному не завадить. Удень серйозна, а вночі...

— А докази?

— Щовечора вона кудись віється, а додому приходиться удосвіта. Що, сторожує десь, еге?

Шаплен згадав світлину, що була в нього в кишені, й не знайшов, що на те відповісти. Він обійшов доглядальницю. Та загощила йому шлях щіткою.

— Якщо вона з'явиться, сказати їй, що ви заходили?

Він неухважно кивнув.

— А звати вас як?

— Забудьте про мене.

За мить він уже натиснув на кнопку, щоб відчинити двері під'їзду. Вийшов і насилу встиг звернути ліворуч. У другому ряду щойно припаркувалося авто без розпізнавальних знаків. З нього вийшло двоє. Звісно ж, поліцаї.

Він наддав ходи і почув, як позаду відчинилися двері під'їзду. Певне, в поліцаїв був ключ до таких дверей. У голові закружляло сум'яття гарячкових, панічних думок. Невже Анаїс його зрадила?

Того бути не може. А може, поліція раптом занепокоїлася долею Медіни Малауї? Теж важко повірити. Єдине пояснення: в слідчому ізоляторі за Анаїс наглядають. Коли вона просила з'ясувати прихованого номера, телефонну розмову записували. Певне, хотіли з'ясувати, чому це вона зацікавилася ним.

Майже бігцем він спускався бульваром Малезерб, шукаючи станцію метро чи таксі. Увіччю стояло гоже личко з високими вилицями. Можна не сумніватися: Медіна мертва. Що ж сталося 29 серпня? Він прийшов запізно? Чи він сам її убив?

Існує тільки один спосіб про все дізнатися.

Відшукати її колег.

Поринути у світ дорогих ляль.

Ну, та для цього він має ще й якого проводиря.

Новісінькі паспорти впали на панель приладів.

— Двадцять штук. Ще десять будуть завтра вранці.

Цілу ніч працював він над цими документами, почуваючи, як руки набувають колишньої спритності, як повертаються до нього навички й уміння. Він знову став Ноно-мастак, Ноно-золоті руки. Сидячи за кермом свого «мерседеса» класу S, Юсеф обережно взяв паспорти. Він гортав їх. Розглядав, сортував. Шаплен сидів біля нього. Амар уместився на задньому сидінні, розслабившись і заразом пильнуючи за ситуацією.

Юсеф кивнув і передав паспорти приятелеві, щоб той перевінив їх якимось детектором. Секунди текли, наче краплини розтопленого олова. Шаплен спробував зосередитися на розкішному опорядженні салону: вставки з тигрового клена, чорні шкіряні сидіння, широкий екран навігатора над приладовою панеллю.

За тонованим лобовим склом видно було центр Сен-Моріс, де приймали втікачів, розташований на бульварі Шанель, біля станції метро. Що за контраст був між тим розкішним салоном і юрмою нелегальних мігрантів, пронизаних страхом, убогістю й забуттям!

Він зателефонував Юсефові о першій пополудні, й той призначив зустріч перед цим центром, куди сходилися чоловіки, жінки та цілі родини без житла і паперів. То були боснякові клієнти.

Амар простягнув руку поміж сидіннями і повернув паспорти Юсефові.

— Добротна робота, — сказав він.

Юсефові губи, що здавалися наче прорізані бритвою, розплив-
лися в усмішці.

— А ти не втратив уміння.

— Решта завтра вранці.

— Цього разу грошей не буде, згода?

— Усі пальці цілі, то й добре.

Юсеф полічив паспорти.

— Ти хитріший од усіх, Ноно.

Цей худий молодик, який орудував усім, наче генерал, чарував
Ноно. Оливковий светр британського десантника з накладками
на плечах і ліктях висів на ньому, мов на опудалі. «Мерседес» був
його танком.

— І все-таки зроби для мене одне діло.

— Легко, — сказав той, не зводячи очей із примар за лобовим
склом.

— Мені потрібна зброя.

— Дорого обійдеться.

— Дозволи на проживання для цілого корабля з іммігрантами,
як захочеш.

— Нащо тобі зброя?

— З особистих міркувань.

Юсеф мовчав, дивлячись на довгу чергу нелегалів, що обліпи-
ла обшарпаний фасад. Урешті кивнув Амарові, й той виліз із ав-
та. Перше враження не зрадило Шаплена: Юсеф добре ставився
до нього — і так було завжди.

Багажник відчинився. В цій сцені було щось сюрреалістичне.
Цей схрон, обшитий чорною шкірою та полакованим деревом,
юрма нелегальних мігрантів надворі, незліченні скарби в надрах
«мерседеса», що був і паспортним столом, і зброярнею, і банком,
і панцерною касою.

— Я тобі казав, що в мене проблеми з пам'яттю?

— Запобіжники погоріли, еге?

— Я не можу згадати, як ми з тобою запізналися.

Юсеф кивнув у відповідь. Його тішили проблеми Ноно.

— Минулий березень зустріти тебе коло метро «Сталінград».
Ти малював крейдою на асфальті. Жив на ті копійки, що жбурля-
ли перехожі. Голова порожня. Не знав свого імені й відкля.

— Чому ти допоміг мені?

— Малюнки твої. Скидалися на *стечки*, давні могили в нашім краю.

Амар повернувся. В руці його з'явився пістолет, якого він про-сунув під важелем для перемикання швидкостей.

— ЧЗ-75. Кляті чехи добряче роблять.

Пістолет був на вигляд не такий, як «Глок». Шаплен поклав його в кишеню, не надто придивляючись. Амар неохоче тицьнув йому три обойми.

— Ми взяли тебе, друже. Помили, нагодували. Дали житло. Голова дурна, але ти вмів малювати. Я оддав тебе навчатися на фальшувальника.

— У тебе що, й інші є?

— А як собі гадав? Я чекав на тебе, щоб торгувати французьким громадянством?

— І я погодився?

— Ти заходився працювати, *glupo*. За півмісяця ти всіх перевершив. Хист, нюх. Туш, печатки, штампи... — Він загинав пальці. — На льоту все хапав. За місяць вже сам заробляв. Сам улаштував собі лабораторію. Іншому я і яйця поодривав би. А тобі довірив. Завжди вчасно впорався.

Отож, Ноно протримався довше, ніж інші. Від березня до вересня. Встиг легалізуватися, домогтися офіційного статусу — орендувати помешкання, відкрити рахунок у банку, оплачувати рахунки. І все за фальшивими паперами.

— То я так і не сказав, як мене звати?

— Згодом ти сказав, що тебе звати Ноно. Приїхав з Гавра. Там працював у друкарні. Дурня. Головне, ти добре працював. Жодної проблеми. А потім пропав.

Він зареготав і поплескав Шаплена по карку.

— Ох ти ж, халамиднику!

Тепер Шапленові легше було збагнути те диво, що сталося з Матіасом Фрером. Певне, він давно пофальшував папери на те ім'я... Невже він так і ходив з тими документами, як став Нарцисом? Віктором Янушем? Та ні, либонь, уміння фальшувати повернулося до нього, коли сталося чергове забуття. І він вигадав собі Матіаса Фрера. Зробив документи й улаштувався на роботу в медичному центрі П'єра Жане.

Юсеф клацнув пальцями. На підлокітнику поміж ними з'явилися дві чарки, малесенькі, немов кулі до рушниці.

Амар нахилився над ними з пляшкою. Юсеф підняв свою чарку.

— *Živjeli!*¹

Шаплен вихилив чарчину горілки одним духом. Пійло видалося йому густе, мов живиця. Він закашлявся. Вона обпекла йому горлянку, запалахтіла в грудях, вступила в руки і ноги.

Юсеф коротко зареготався, та той сміх одразу ж заступила його джокерська посмішка.

— *Polako*², Ноно. Це треба ковточками пити. — Він кивнув Амарові, щоб той наляв ще.

Шапленові аж сльози виступили в очах. Крізь ту імлісту запону він бачив, як надворі кишить людьми. Похилі плечі й зігнуті спини нелегальних іммігрантів оточувала хмара пари від їхнього подиху. Мурина, араби, азійці, індуси, слов'яни... Вони тулилися одне до одного і тупцювали на місці, бозна-чого чекаючи.

— Як вони це роблять?

— Виживають?

— Та ні, платять тобі за документи.

Юсеф зареготався.

— Ти бачив їхні морди? Оці люди найчастіше й купують дозвіл на проживання.

— Це не відповідь. Де вони беруть гроші?

— Складаються. Залазять у борги. Яюсь викручуються.

Шапленові аж недобре стало. Він брав участь у цьому генделі. Був причетний до цього рабства. Як міг він так низько впасти? Його особистості схожі на сходинки, якими високо не зіпнешся.

— І більше я нічого тобі не розповідав? — допитувався він. — Про своє минуле, про життя?

— Нічогісінько. Ти отримував замовлення і зникав. Коли повертався. Документи були готові. Завжди *dakako*³.

¹ Будьмо! (*сербохорв.*) — Прим. пер.

² Помалу (*сербохорв.*) — Прим. пер.

³ Пунктуальний (*сербохорв.*) — Прим. пер.

— І все?

— Ти, можна сказати, змінився.

— Як це?

Юсеф узяв його пальцем за лацкан оксамитового піджака від Пола Сміта.

— Убираєшся дедалі розкішніше. Зачіска. Парфуми. Як на мене, джигун ти.

Що ж, такої нагоди прогавити не можна. Він вихилив горілку і рішуче сказав:

— Мені потрібні дівчата.

— Дівчата?

— Повії.

Юсеф голосно зареготався.

— А твої, братику?

— Я навіть їхніх номерів не пам'ятаю.

— Можу познайомити. Наші дівчата. Найкращі.

— Ні. Мені потрібні оті... з півдня. Магрибки.

Здається, Юсеф образився. У його гадючих очах зблиснув вогонь. Полум'я, що скидалося на густий і небезпечний полиск горілки в його чарці. Шаплен боявся найгіршого, та ось Юсефові губи посміхнулися, очі кліпнули.

— Іди до Софі Барак.

— А це хто?

— Через неї всі арабки проходять.

— Де її знайти?

— Готель «Теодор». Там її штаб цього року. Провулок біля вулиці д'Артуа. Скажеш, я послав. Я продаю їй паспорти для дівчат.

— А вона не покаже мені на двері?

— Ні. Вона полюбляє таких засранців, як ти оце. Тільки балакай голосніш. Вона з Лівану. Змалку майже оглухла від бомбувань.

— А як не через неї? Якщо я сам захочу вийти на полювання?

Юсеф глянув на Амара. Уперше на вустах здорованя промайнула усмішка.

— Як хочеш уполювати кізку, то йди туди, де вона воду п'є. «Джонні», вулиця Клеман-Маро. Сам домовишся. Зустрінемося завтра. З рештою потім будемо розбиратися.

— З рештою?

- Цілісінький корабель, глуро. Сам сказав. Odjebaus¹.
- Він тицьнув йому до кишені два папірці по п'ятсот євро.
- Перехилиш чарчину за моє здоров'я!

— Що за дурня, скажіть на милість?

Знову кімната для побачень. І Соліна, що проганяє кадри на своєму ноутбучі. Її побачення з Янушем, записане спостережною камерою.

- Я тут ні при чому, — відказала Анаїс. — Я...
- Заткни пельку. Ти уявляєш собі, у що влипла?
- Кажу тобі...

Соліна висадив окуляри на лоба і почав нервово рухати жовнами.

— Коли мені це показали, — пригнічено сказав він, — я подумав, що мені воно здалося. Навіженець він, та й годі.

— Він запанікував.

— Запанікував? — поліцей зловісно вишкірився. — Як на мене, то це найбільший зух, якого я бачив у житті. Що йому від тебе потрібно було?

— З'ясувати телефонного номера.

— І все?

— Та майже. Якщо я скажу, що він невинний і провадить своє розслідування, то я знаю, що ти відповіси.

— Якщо він невинен, то нехай здається і дасть нам змогу робити своє діло.

В ізоляторі щойно скінчився обід. Звідусіль тхнуло їдлом. Дух той липнув до шкіри, просякав у ніздрі. Опинившись у в'язниці, Анаїс нічогісінько не їла. Вона зиркнула на монітора. Януш тримав її за руки. Тієї миті він тицьнув їй записку. Та на відео нічого не було помітно.

— Він вам не довіряє, — прошепотіла вона.

— Он як! — Соліна рвучко закрив віко ноутбука. — Я йому теж не довіряю. І тепер уже зрозуміло, на чиєму ти боці.

— Та невже?

— Казали мені, що ти з ним спала. Та я не вірив. Ото й дурний.

— Ти що, з глузду зсунувся? Так ризикувати, щоб...

¹ Гаплик (сербохорв.). — Прим. пер.

— Так ото ж. У нас так ризикують тільки з двох причин — або заради грошенят, або заради жінки.

Анаїс зашарілася, та не могла приховати усмішки. Розбещеною мовою Соліни це був комплімент.

— Що він тобі сказав про цю сучку?

— Нічого.

— То він не знав, що вона повія?

— Медіна Малауї?

— Від 2008 року зареєстрована в поліції. Зникла у вересні 2009.

— Ти вже замовив її справу?

— А ти як собі гадала! Тут будь-які зв'язки треба простежувати. Мої хлопці побували в її хаті. Та їх уже випередили. Доглядальниця каже, сьогодні вранці. То твій любасик був, вона змалювала його нам. Бачу, ми з ним шукаємо те саме.

— Що?

— Може, оце.

Соліна поклав на стола теку. Анаїс із першого ж погляду збагнула, що воно таке. Звіт про нерозкриту справу. Вона глянула на першу сторінку й угледіла жажливі світлини. Утоплениця, гола, обличчя розбите, щелепи видерті, пальці відітнуті.

— Може, це тіло тієї дівчини. Бач, як її понівечили. Тобі пояснювати не треба.

— А чому ти гадаєш, ніби це Медіна?

— А її витягли із Сени сьомого вересня. Зріст, колір очей і кіс цілком відповідають її портретові. Цього небагато, але хлопці сказали, що зі стану квартири видно, що вона вже нежива. За нашими відомостями, вона зникла наприкінці серпня. Ми перевірили список усіх невпізнаних тіл від того часу. І ось що знайшли. Як на мене, це таки вона.

Анаїс змусила себе розглянути небіжчицю. Каліцтва і перебування у воді зробили її невпізнанною. Обличчя стало кривавою кашею, набрякло від води, наче губка, його пообгризали рибини і хробаки. Очі були мов чумні гулі. Замість рота зяяла рана.

Живіт, руки і ноги теж рознесло від води. Шкіру вкрили трупні плями, вона була геть поріzana і потовчена, тож скидалася на леопардову шкіру, де жовті плями перемежуються з блакитно-фіолетовими. Здавалося, тіло ось-ось лусне чи, навпаки, осяде, мов суфле.

— Яка причина смерті?

— Та не втоплення, звісно. Її вкинули у воду, коли вона вже була мертва. Патологоанатоми кажуть, що вона пробула у воді десь із тиждень. Тіло несло за течією, його било і товкло об усі корчаги й камінці, тож тепер неможливо з'ясувати, яких каліцтв завдали їй за життя і які настали після смерті. Та можна не сумніватися, що пучки пальців і щелепи видалили для того, щоб завадити впізнанню.

— А зв'язок із нашими вбивствами? Маю на увазі, модус операнді.

— Та наче нема. Ніяких слідів ритуалу. Героїну в крові не виявили. Та її запізно знайшли.

— Рани на носі не було?

Соліна здивувався. Він не чув про посмертне каліцтво, якого завдали Патрікові Бонфісу. Тож ліпше не допитуватися.

— Лікар каже, обличчя розтрошене чимось тяжким.

— Виявили її клієнтів?

— Слідство допіру розпочалося. Та й за півроку навряд чи пощастить щось з'ясувати.

— А в помешканні що?

— Кажу ж тобі, там усе перекинули догори дном. Твій джигун постарався. А може, і ще хтось. Та й сумніваюся, що там щось було. Дівчинка добре вміла замітати сліди.

Анаїс згорнула теку.

— І хто ж це вчинив, як ти гадаєш?

— Божевільний клієнт, який знав, що коїть. Або фахівці, що виконували замовлення.

— Яке замовлення? Чому?

Соліна лиш рукою махнув. Він знай смикав обручку на пальці.

— Повія, що забагато знає... звичне діло. Спецслужби завжди використовують таких дівчат задля отримання інформації.

Може, так воно і було. Але Анаїс не сумнівалася, що вбили ту сердешну жінку працівники «Метиса» або ж їхні спільники із силових відомств. І хто, як не вони, ліквідували Бонфіса з його жінкою. І того імплантата вилучили в Інституті судової медицини в Рангеї. І вони ж таки катували Жана-П'єра Корто. Чи знала Медіна Малауї про їхні досліди? І якщо так, то чому? Що могло пов'язувати дівчину-ескортницю з клінічними випробуваннями імплантату?

— І ще одне припущення є, — провадив поліцей.

Вона допитливо зиркнула на нього.

— Твій любасик і вколошкав її.

— Бути того не може.

— Його підозрюють у вбивстві волоцюг. То чому б йому і ту дівку не закатрупити?

Вона вдарила долонею по столу.

— Брехня це все!

Соліна посміхнувся. Садистською посмішкою ката, що ятрить рану. Анаїс відчула, як її підборіддя затремтіло. Вона зціпила кулаки. Лиш не заплакати. Тільки не перед цим покидьком. Адресналін підстьобував її лють, немов паливо.

— Він казав тобі, що шукає?

— Ні.

— А де він ховається?

— А ти як гадаєш?

Поліцей звів плечима під кепсько пошитим піджаком.

— Він дав тобі свого телефона? Контакти?

— Та ні, звісно.

— Як тобі пощастило передати йому відомості про Малауї?

Вона прикусила губу.

— Забудь. Нічого я тобі казати не буду.

Слабкий захист. Вона розуміла, що уяви в неї не більше, ніж у розбишак, що приходили до її кабінету на вулиці Франсуа-де-Сурді в Бордо. Соліна тер собі потилицю, наче її відповідь його й геть не зацікавила.

— Що ж, мене воно вже не стосується, — буркнув він. — Це взяла на себе поліція, що ловить утікачів.

Він облишив той масаж і взявся обіруч за край столу.

— А мені треба зловити навіженця, хоч Януш він, хоч інший хто. Ти з'ясувала те, про що ми з тобою домовлялися?

— А про що ми домовлялися?

Він дістав із портфеля ще одне фото — трупа Уга Ферне, велетня з-під Єнського мосту.

— На якому міфі ґрунтується це убивство?

Анаїс не могла хитрувати.

— На міфі про Урана, одного з прабогів. Син Крон кастрував його, щоб загарбати владу.

Поліцай нахилився вперед. Чоло під висадженими на голову окулярами розітнули зморшки. Анаїс підкинула дровець у полум'я — в тім і полягала остання її надія вирватися з ув'язнення.

— Серійний убивця, Соліно. У серпні 2009 року він забив у Парижі Уга Ферне, інсценізувавши це як міф про Урана. У грудні того ж таки року він убив Цевана Сокова у Марселі, вчинивши його Ікаром. У лютому 2010 року він убив Філіппа Дюрюї, обернувши його на Мінотавра. Це міфологічний убивця. Єдиний в історії криміналістики. Та щоб його зловити, тобі потрібна я.

Соліна і не поворухнувся. Навіть каблучки своєї не чіпав. Він не зводив з Анаїс очей, наче вона була дельфійським оракулом і пророкувала йому майбутнє легендарного героя.

— Після міфів про Ікара та Мінотавра, — озвалася вона, — міф про Урана — ще одна історія суперництва батька і сина. Цього обмаль, але працювати треба в цьому напрямку. Убивця або розчарований батько, або розлючений син. Ради Бога, визволи мене з цієї в'язниці! Тільки я зумію допомогти тобі злапати цього негідника!

Поліцай уже не бачив її, та вона вже все прочитала в його очах: справа, що стане його зоряним часом, кар'єрний стрибок, ліфт, який мчить його до владних вершин.

Соліна підвівся і постукав у засклені двері.

— Теку я тобі залишаю. Роби своє діло і чекай від мене новин.

І вийшов із кімнатки. Анаїс провела долонями по обличчі, наче силкувалася його розглядити. Вона й сама не знала, в яку гру встряла. Та цей раунд вона виграла.

Шаплен гадав, що побачить палац із каміння і мармуру. Але «Теодор» був невеличкий будинок у стилі ар-деко, стояв трохи осторонь, у глухому куті, перпендикулярному до вулиці Артуа. Підійшовши ближче, він зрозумів, що скромні розміри споруди, її місце розташування і позірна невибагливість були ознаки ще більшої розкоші, ніж блиск славетних готелів, таких як «Георг V» чи «Плаза Атене».

Він пройшов посипаний жорствою двір і зупинився перед дверима з дашком. Ні швейцара, ні вівіски, ні стяга — та ж таки стриманість. Усередині хол, обшитий брунатним деревом. У глибині холу вітальня з фотелями перед коминком, де палахкотів вогонь.

Стойка адміністратора скидалася на дерев'яну скульптуру в дусі мінімалізму. Білі орхідеї стриміли вгору з довгих скляних ваз із млосними формами.

— Я можу допомогти вам, пане?

— У мене зустріч із пані Софі Барак.

Чоловік у вбранні на штиб китайського костюма з блакитного шовку з комірцем «мао» взяв слухавку і щось неголосно сказав. Шаплен перегнувся через стійку.

— Скажіть їй, що прийшов Ноно. Ноно від Юсефа.

Адміністратор звів брову. Він із відразою повторив сказане й уважно вислухав відповідь, краєм ока наглядаючи за Шапленом.

Потім поклав слухавку і неохоче сказав:

— Пані Барак чекає вас. Третій поверх. Апартаменти двісті два-надцять.

У ліфті Шаплена оточувала та ж таки дзенська атмосфера: м'яке світло, темні стіни, білі орхідеї. Така обстава може заспокоїти або ж довести до істерики. Шаплен постарався відволіктися від усього. Він беріг снагу для зустрічі з таємничою ліванкою.

Він вийшов із ліфта і попрямував до апартаментів. Три тлусті молодиці в кінці коридора торохтіли, немов ситі папуги. Цілувалися, гладили одна одну по плечах, надто гучно реготалися. Років по п'ятдесят, у яскравих убраннях, зачіски щедро скроплені лаком, блискучі оздоби сяють, мов феєрверк. Ліванські або єгипетські дружини приїхали до Парижа погуляти або ж у заслання, поки їхні чоловіки не повернуться до влади на батьківщині.

Він помалу підійшов і вклонився. Найнижча жінка, що стояла на порозі, широко всміхнулась у відповідь. Полиск зубів на її смаглявому обличчі скидався на інкрустацію зі слонової кістки у скульптурах із чорного мармуру в Стародавньому Вавилоні.

— Заходь, хлопчино. Я зараз.

Шаплен усміхнувся, намагаючись приховати подив. Якщо судити з того панібратства й тикання, вони були вже знайомі. Ще один забутий епізод? Він прослизнув у двері, кивнувши двом гостям з медовими косами.

Він увійшов до першого покою й опинився в обставі, що швидше улягала класичному стилеві престижного готелю. Білі стіни, брунатні дивани, золотаві абажури. Скрізь розкидані валізи

і сумки від Луї Віттона з монограмою LV. З однієї роззявленої валізи завбільшки з шафу повипадали вечірні сукні. Багаж войовниці, що висаджувалася тільки на князівських берегах.

Позаду пролунав сміх, потім грюкнули двері. Коли він обернувся, Софі Барак пронизала його поглядом.

— Ти чого приліз? Тебе Юсеф прислав?

Шаплен вирішив не звертати уваги на гостру зміну тону. Спершу треба було упевнитися.

— Перепрошую, ми... ми знайомі?

— Попереджую: я ні з ким навіпрямки не контактую. Якщо ти вирішив поминути Юсефа...

— Та ні, я хочу дещо дізнатися.

— Дізнатися? — вона невесело посміхнулася. — Теж не ліпше.

— Я непокоюся за подругу.

Софі завагалася. Щось у Шапленовій поведінці бентежило її. Може, його щирість. Принаймні на полиця він не скидався. Вона пройшла вітальню, відчинила шафу, дістала оберемок суконь і запхала його до здоровезної валізи. Пролунав стукіт дерев'яних вішалок. Ліванка готувалася до від'їзду.

Шаплен стежив за нею. Темна шкіра, густі чорні коси, укладені в зачіску «дзвін», як модно було в 60-х роках. Маленька, пухленька і дуже чуттєва жіночка. Під піджаком у неї була блузка з глибоким вирізом. Темна улоговинка поміж грудьми здавалася ще загонистішою, аніж сміх. Магнітний полюс, та й годі.

Тепер вони стояли одне перед одним, узявшись у боки. Вона дала йому декілька секунд, щоб натішитися тим видовиськом. Королівська чемність.

— І як звати твою подругу?

— Медіна Малауї.

Вона нічого не сказала на те. Відчинила двері й подалася до сусідньої кімнати. Певне, до спальні. Шаплен не наважувався зійти з місця.

— Ти де там?

Він переступив порога і побачив величезне ліжко, закидане подушками зі східним гаптуванням. Софі Барак не було. Озирнувшись, він побачив її праворуч за туалетним столиком. Уже хотів був повторити те запитання, аж вона рвучко здерла із себе коси. Софі Барак була лиса мов коліно.

— Отямся, — сказала вона, угледівши його в люстрі. — Рак грудей. Хімія. Променева терапія. Як водиться.

Вона скинула піджака і, не соромлячись, розстебнула блузку.

— Відтоді як я занедужала, все це анідець. Вечірки, грошва, клієнти. Начхати мені. Я умиваю руки. Дівчата нехай роблять, що хочуть. А ті, в котрих нема паперів, нехай їдуть додому, народжують дітей і пасуть кіз. Іншаллах. (Якщо цього захоче Аллах.)

Шаплен усміхнувся. Вона жбурнула блузку на стіл і намастила плечі кремом. Чорний ліфік насилу тримав її груди. На темній шкірі видніли сліди фуксену — червоного фарбника, яким окреслюють зону опромінення.

— Що ти хочеш од Медіни?

— Вона зникла двадцять дев'ятого серпня. Не дуже ми дружили з нею, але все ж таки... Минуло вже півроку. Відтоді я нічогісінько не чув про неї.

Софі втупилася в нього густо підведеними темними очима з «Тисячі й одної ночі». Він уже очей не міг відірвати від візерунків на її тілі — червоні мальовидла, накреслені хною, зливалися, викликаючи чудернацькі асоціації: Схід, пустеля, смерть...

Урешті вона підвелася і накинула білого пеньюара. Підперезалася поясом із махрової тканини.

— Я знаю не більше, як ти.

— Ви нічого не чули про неї?

— Ні.

Вона подалася до ванної і пустила воду. Тільки зараз Шаплен помітив, що в покої хтось є ще. Скромна маленька жіночка, убрана без будь-яких претензій на елегантність. Вона сиділа за комп'ютером, який стояв на письмовому столі. Її смиренність і непомітність були спадком багатьох поколінь рабів. Він усе зрозумів. Бухгалтерка фірми «Барак». Тут пакували валізи й підбивали баланс.

Софі повернулася до спальні, взяла сукню з темного шовку й обережно розгорнула її на ліжку. Сказала щось арабською тій рабині, й вона стала навколішки перед валізою, напханою взуттям.

— Хоч що там із нею скоїлося, — сказала Софі, обираючи черевички тигрового забарвлення на високих підборах, — вона сама винна. Якщо ти з нею дружив, то знаєш це незгірш од мене. Медіна вперта мов ослиця.

— Саша.ком — це щось вам каже?

— А ти сам звідки це знаєш?

— Од Медіни чув.

Софі стенула плечима й обрала в іншій валізі поясок зі срібною монограмою.

— Дурнувата мода... — пробурмотіла вона.

— Мода?

— Минулої весни декотрі дівчата записалися до цього клятого клубу. Здуріти можна! Там можна зловити хіба що невдачу без шеляга в кишені. Лайно, та й годі.

— Може, вони хотіли вийти заміж? Або шукали друга?

Софі невесело всміхнулася.

— У такі речі я ніколи не повірю.

— А ви по-іншому гадаєте?

Вона розклала сукню, черевички та поясок на ліжку і задоволено озирнула їх. У ванній знай бігла вода з крана.

— Не гадаю, — вона обернулася до нього. — Певна. Невже я дозволила б моїм дівчатам працювати задурно? Я провела розслідування.

— І що ж ви дізналися?

— Їм платять.

— Хто?

Вона невизначено махнула рукою.

— Знаю я тільки те, що чимало з них пропало. Три рази пішли до тієї Саші та й зникли. Отак.

Шаплен згадував чутки, що їх розповідала йому Люлю-78. Серійний убивця на сторінці для знайомств? І він нападав на дівчат-ескортниць, яким не було чого там робити? Торгівля людьми? Але при чому тут цей клуб?

— Яюсь не віриться, що ви так легко змирилися з цим, — на полягав він.

Вона підійшла до нього й лагідно розгорнула лацкани його піджака.

— Ти подобаєшся мені, хлопчино. Тож послухайся моєї поради: йди собі. Існує один спосіб уникнути неприємностей. Не нажимати їх на себе.

Вона провела його до дверей. Прийняттю край. Піфія сказала своє слово.

На порозі Шаплен ризикнув поставити останнє запитання.

— А слово «Метис» каже вам щось?

Знов усмішка. Поблажливість обернулася ніжністю. Він здогадався, як орудує Софі своїми вихованками. За допомогою материнської ласки, що гуртувала їх надійніше, ніж будь-які погрози. У довколишньому світі було насильство, холод і жорстокість. А вона була поруч і захищала своїх дівчат.

— Я так довго провадила це діло, бо мене прикривали.

— Хто?

— Ті, хто може прикривати.

— Не втямлю.

— Тим ліпше. Але ця система двобічна. Вони прикривають мене, а я їх. Утямив?

Він подумав про пані Клод у стилі рахат-лукум.

— Ви хочете сказати, що «Метис» має якийсь стосунок до влади?

Вона поцілувала свого вказівного пальця і притулила його до Шапленових вуст. Софі вже зачиняла двері, аж він перепинив її.

— У Саші бувала не тільки Медіна. Може, ще когось згадаєте?

Вона замислилася і прошепотіла:

— Лейла. Марокканка. Гадаю, вона й далі коїть цю дурню.

Барака-л-Лахуд фікум. (Нехай благословить Аллах.)

Щоб потрапити до бібліотеки, вона мусила зачекати до 17-ї години. Як і всім бранкам, Анаїс доводилось підкорятися в'язничному ладові. А розклад мінявся щодня, щоб унеможливити будь-яку спробу втечі.

Потрапивши нарешті до бібліотеки, вона знайшла книжки з історії фотографування. Відтоді як Ле Коз розповів їй про дагеротипи, вона поклала на той слід великі надії. Якщо вбивця з Олімпу таки застосовував цю методу, щоб увічнити свої злочини, їй треба дізнатися про нього все.

Задум її був простий. Досі вбивця дотримувався крайньої обережності. Їм так і не пощастило з'ясувати походження героїну, а також воску, пір'я і крил дельтаплана. Так само не зуміли вони виявити джерело анестетику, що ним злочинець приспав бугая, якого приніс у жертву. Поміж ними і знаряддями злочину не встановили ніякого зв'язку. Та, може, він виявив меншу обережність у поведженні з дагеротипами? А що, як матеріали, яких потребує ця особлива технологія, його зрадять?

Із книжок з'ясувалося, що Луї-Жак-Манде Дагер винайшов цю методу в середині ХІХ століття. Вона полягала в поліруванні мідної пластини, вкритої сріблом. Потім її обробляли йодистими випарами, щоб вона стала світлочутливою. Далі на цю пластину за допомогою об'єктива проектували зображення, що потім проявляли ртутними випарами. Відполіроване дзеркало із зображенням занурювали в гіпосульфід натрію, щоб захистити від впливу повітря плівкою димеру хлориду золота.

Ілюстрації у книжках були не зернисті, а лисніли, наче ртуть. Вони нагадували їй про сни. У тих світлинах була та сама суперечність, що й у нічних мареннях: вони уявлялися і темними, і разом світлими, і невиразними, і водночас чіткими. Наочно воно все мало вигляд темної хмари, де розриви утворювали срібні візерунки, які так мерехтіли, що здавалися нереальними.

Вона поринула у фахове видання. Не дуже вона його вчитала, проте втямила, що технологія ця складна і потребує чимало часу, надто ж тоді, коли знімають. Важко було повірити, що на місці злочину вбивця міг змарнувати стільки часу, щоб закарбувати те діло в такий спосіб. Але ж знайшли вони коло Ікарового тіла той уламок дзеркала! Вбивця впустив додола першу пластину і мусив дістати другу. Він постарався позбирати всі друзки, та одної все ж таки не знайшов. Лише так можна було пояснити, звідки взявся той уламок.

Вона раптом подумала, чи надали Соліні цілковитий запис її балачки з Ле Козом. Здається, ні. Про дагеротипи він не згадував. Тож ця зачіпка є тепер лише в неї.

Відхилившись од книжки, вона заплющила очі і спробувала уявити собі, на що схожі дагеротипи, зняті на місці злочину. Мінотавр. Ікар. Уран.

І розплющилася. В її уяві пластини були не сріблясті, а золотаві. Навіть червонясті трюхи. Етапи їхньої хімічної обробки за тією давньою методою пов'язались у неї з нерозгаданою таємницею тіла Філіппа Дюрюї. З виточеною з нього кров'ю. У неї раптом виникла незрозуміла певність у тому, що, проявляючи дагеротипи, вбивця використовував кров своїх жертв. Так чи інакше, він застосовував той еліксир життя, щоб *проявити* зображення.

Анаїс завжди любила мистецтво. Зараз вона дещо згадала. Як-що вірити переказам, Тиціан додавав кров у свої полотна. Рубенс

також використовував її, щоб посилити тепло світляних плям, трепет тіла. Існував ще один міф: у XVII столітті людську кров використовували для приготування речовини, що прозивалася мумі, — її перемішували з олією та фарбами, щоб дістати яскраве тло.

Хтозна, правдиві чи ні були ті балачки — зараз вони жили її сценарій. Вона не досить зналася на хімії, щоб здогадатись, яку роль відігравав там гемоглобін і оксид заліза, та не сумнівалася, що Олімп убивці був картинною галереєю, де зберігалися клапти засохлої крові й димеру хлориду золота.

— Шатле, пора.

Перед нею стояла наглядка. Анаїс запитала, чи можна їй зробити ксерокопії кількох сторінок. Наглядка відказала, що не можна. Вона не наполягала. І навіть коли позаду лишилися довгі коридори і замкнені двері, збудження її не вщухло. Дагеротипи. Алхімія. Кров. Їй таки пощастило щось намацати, але як його перевірити?

Замість відповіді за нею зачинилися двері камери. Вона вклалася на нари й почула за стіною радіо, що слухали в'язні. Програма «6-9» на «Енерджі». Лілі Аллен, що завітала до Парижа, давала інтерв'ю. Англійська співачка розповідала про своє знайомство з першою леді Франції, Карлою Бруні.

— То ви хотіли б поспівати з нею вдвох? — запитав ведучий.

— Хтозна... Карла висока, а я ж маленька. Чудернацький вигляд був би ото... Набагато ліпше було б поспівати із Саркозі!

Анаїс насилу всміхнулася. Вона дуже любила Лілі Аллен. Надто ж її пісню «22», де співалося про звичайну невтішну долю тридцятирічної жіночки, що й не помітила, як пролетіла молодість. Щоразу, як вона дивилася кліп — дівчата в убиральні нічного клубу поправляють макіяж, намагаючись бодай якось поправити і своє життя, — вона ніби бачила саму себе.

It's sad but it's true how society says
Her life is already over
There's nothing to do and there's nothing to say.¹

Вона заплющила очі й повернулася до міфічних зображень.
Укриті кров'ю дагеротипи.

¹ Сумно, але правда, як кажуть: життю її край. І тут нічого не скажеш, і нічого вже не вдієш (англ.). — Прим. пер.

Їй треба вирватися звідси.
Натрапити на слід того мерзотника.
Зупинити хижака з поведінкою опира.

Чергова вечірка відбувалася в Дев'ятому окрузі, в моднячому барі, що звався «Вега». Тутешня обстава нічим не скидалася на тропічну атмосферу «Піткерна»: скрізь хромовані площини і світлодіодні лампи. Ліворуч підсвічений блакиттю бар, схожий на акваріум. Праворуч стояли диванчики у вигляді інфузорій. Замість столиків були сріблясті кубки.

На шинквасі були розставлені «Блакитна лагуна», коктейлі з кюрасао, що наче сяяли в напівтемряві. Приглушено звучала м'яка електронна мелодія.

Хол прикрашали зображення в рамках із іржостійкої сталі з намальованим героєм японського мультфільму кінця 70-х, якого звали Вега, а бар був облаштований за модою найпотворніших років ХХ століття — *eighties*¹.

Вечірка мала розпочатися о дев'ятій вечора. Шаплен прийшов о пів на дев'яту. Йому хотілося заскочити Сашу розполохом. У парадній залі вона, вбрана в пальто, розкладала на столики клапті картону з номерами і не чула, як він увійшов. Шаплен скористався цим, щоб трохи подивитися на неї. Либонь, Саша була родом із нідерландських Антильських островів. Коротка стрижка, зріст метр вісімдесят, спортивної статури, непропорційно довгорука — попри вроду, вона здавалася важкою і масивною. Часом її можна було взяти за трансвестита.

— Вітаю, Сашо, — сказав він, не виходячи на світло.

Вона відсахнулася, здригнувшись од несподіванки. У залі стояла холодюка. Саша відразу ж силувано всміхнулася і знову ввійшла в роль добротливої богині, що владіє мільйонами забуланих сердець.

Та ледве Шаплен вийшов із тіні, той вираз обернувся неприхованою ворожістю. Він підійшов до неї, не знаючи, потиснути їй долоню чи цмокнути в щоку. Саша відсахнулася. Під темним пальтом на ній була строга чорна сукня, на ногах фірмові черевички на підборах. Ніщо в тім убранні не свідчило про її антильське по-

¹ Вісімдесяти (*англ.*). — *Прим. пер.*

ходження, та від неї самої аж віяло тропічними островами. Під світлодіодними лампами її шкіра карамельного відтінку забарвилася золотаво-брунатним тоном, а смарагдові очі прибрали кольору морської води.

Вона теж окинула його поглядом, і його вбрання вочевидь справило на неї жахливе враження. Фіолетова сорочка, фланелевий плащ із трьома кишнями, прямі штани з вовняної саржі й розкішні полаковані черевики з гострими носачами. Він надів на себе все те з гардеробу Ноно, що впадало в око.

— І навіть я пускаю до свого клубу таких дешевих джигунів, як оце ти?

— Чим я заслужив на цю увагу?

— Пам'ятаю, я вже досить чітко висловилася на цю тему.

Здається, Саша вже якось заборонила йому приходити на ті вечірки.

— Відтоді чимало часу сплигло... — кинув він навмання.

— А чутки знай ширяться.

Вона розмовляла з насилу помітним креольським акцентом. Коли вона зверталася до своїх підопічних, його не відчувалося, та зараз, у цій поєдинку віч-на-віч, він повернувся знову. Шаплен спробував спровокувати її, зігравши чи то колишнього, чи потенційного коханця.

— Для тебе тільки твій клуб має значення, еге ж?

— А що ще? Чоловіки? Не сміши мене.

— Але ж кохання — основа твого бізнесу.

— Не кохання, а надія.

— Що ж, із цим я згоден.

Вона ступнула до нього.

— Що тобі треба, Ноно? Після всього ти заявляєшся сюди, наче нічого й не було.

— А що я там накоїв?

Саша безнадійно похитала головою.

— Ти лякаєш жінок. Кидаєш тінь на інших чоловіків. А мені ти дієш на нерви.

Він показав на бар, що мінився сріблястими відкидами.

— Ти не проти, якщо я наллю собі щось, крім твого блакитного питва?

— Будь як удома, — відказала вона, повертаючись до свого діла.

Шаплен зайшов за шинквас. Там лежала її сумочка. Він помітив її, ще як заходив. Темна «Біркін» від «Гермеса». Класичний трофей парижанки, що вибилася в люди.

Він удав, ніби обирає пляшку. Відсунувши тяжку штору над дверми, вже заходили перші гості. Саша звично підхопила два коктейлі й рушила їм назустріч.

Шаплен узяв сумочку й зазирнув досередини. Там лежав гаманець. Посвідка особи. Справжнє ім'я Саші — Вероніка Артуа. Мешкає на вулиці Понтуаз, 15, П'ятий округ. Запам'ятавши адресу, він поклав усе назад. Тепер ключі.

— Ти що там робиш?

Саша стояла потойбіч шинквасу. Її світло-зелені очі прибрали нефритового відтінку. Він поставив пляшку на шинквас.

— Коктейль за власним рецептом. Хочеш скуштувати?

Не відповідаючи, вона озирнулася на збентежених гостей, що з келихами в руках порозсідалися на диванах. Обов'язок обов'язком, але з ним вона ще не скінчила.

— Що ти оце надумав, Ноно? Що тут шукаєш?

— Те, що й перед цим.

— Так ото ж. Хтозна-що, як завжди було.

Шаплен відкоркував пляшку і налив собі трохи. Ключі він устиг покласти до кишені, та сумочки вже не було на шинквасі — вона впала додолу. Саша й не помітила того. У блідому світлі ламп її погляд просто-таки пронизував його. Йому хотілося побачити в нім тугу за минулим, приховану журбу, таке, що свідчило б про давнішу пору, та в ньому була тільки тривога і лють.

— Справді не хочеш хильнути?

Вона хитнула головою і глянула на двері, якими заходили нові учасники.

— Цікаво, — зважився він, — Лейла сьогодні буде?

Вона спопелила його поглядом. Її відкрите й жагуче обличчя мешканки Антильських островів завмерло, наче закам'яніла маґма з холодними колючими шпичаками.

— Іди ти знаєш куди!

Шаплен примирливо звів руки. Саша з келихами в руках уже зустрічала нових претендентів. Він поклав сумочку на місце і подався до виходу, минаючи Сашу, що провадила гостей до зали.

Відсунувши штору, він побачив нових гостей, що стояли на порозі. Хотів був побажати їм успіху, та натомість прошепотів:

— Тримайтеся!

Хвилини десять він чекав перед будинком номер п'ятнадцять на вулиці Понтуаз, аж хтось із мешканців вийшов, відчинивши двері до під'їзду. Тремтячи від холоду, Шаплен прослизнув усередину й одразу ж побачив ґрати з кодовим замком. До будинку ніяк не можна було промикнутися.

— А нехай тобі! — безсило прошепотів він.

Ще треба чекати. Крізь ґрати він озирнув бруковане дворисько, обсажене рослинами, що вціліли взимку. Скупі фасади. Прості карнизи без візерунків. Балкони з куткої криці. Він наче опинився в минулому. Будинки, певне, стояли тут ще з XVII чи XVIII століття. Роздратування не завадило йому відчутти бентежну красу цієї місцини. Брукований двір, фасади кам'яниць, листя — все тонуло в сірій імлі, що лисніла місячним сяйвом і скидалася на картину, написану сріблястими фарбами.

Двері відчинилися. Хтось заходив. Чоловік зі зведеним коміром підозріливо зиркнув на нього і подзвонив у домофон. Ґрати відчинилися. Шаплен подався за ним, не звертаючи уваги на його неприязний погляд. З поштових скриньок видно було, що Вероніка Артуа мешкала в корпусі Б на четвертому поверсі.

Тісний сходовий майданчик, теракотові кахлі на долівці, розхитані двері. Шаплен наче завітав у гості до самого Вольтера. Про всяк випадок він подзвонив у двері, зачекав, потім тихенько обернув ключа в замковій шпарині.

Увійшовши досередини, він глянув на годинника. Відколи він пішов із «Веги», сплигло сорок хвилин. Вечірки в Саші точилися за однаковим сценарієм: сім разів по сім хвилин, плюс преамбула і наприкінці збирання аркушів, де кожен відвідувач нотував номер телефона того претендента, що припав йому до вподоби. Та ще час на зворотну дорогу, отож дві години загалом.

Можна вважати, що він має понад годину, щоб усе тут обнищпорити.

То було дво- чи трикімнатне помешкання, де зробили сякий-такий ремонт. І тут на долівці теракотові кахлі. Шерехаті стіни, побілені вапном. Відкриті сволюки на стелі. Помешкання скидалося

на самісіньку Сашу, якою він уявляв її собі. Самотня сорокарічна жінка, що заробляє собі на хліб завдяки моді на отакі вечірки, яка настала наприкінці 2000-х. Клуб дає їй змогу сяк-так зводити кінці з кінцями.

Він був певен, що в неї немає контори. Щоб заощадити, вона організовує вечірки через мережу простісінько з хати. Через тісний передпокій він потрапив у вітальню, опоряджену в марокканському стилі. Мідні лампи. Стіни рожевих або помаранчевих барв. Йому стало сумно, коли він побачив закидану подушками тахту біля вікна. Притулок самотньої жінки, яка сідала тут щось прочитати, коли їй було тоскно. До речі, він не здивувався б, побачивши в цім помешканні kota чи цуцика, та хатніх улюбленців чомусь не знайшлося.

Шаплен увійшов до спальні. Інкрустовані перламутром ширми східного стилю з дерев'яних планок. Посередині ліжко гранатової барви, що немов очікувало зливи ружових пелюсток. І тут його спіткала несподіванка: до задньої стіни Саша поприліплювала світлини всіх членів свого клубу, зробивши щось на кшталт дошки пошани.

Придивившись, Нарцис побачив, що вона з'єднала маркером усі обличчя лініями, стрілками або пунктиром. Саша стежила за всіма стосунками, що зав'язувалися на її вечірках, як ото адмірал стежить на мапі за своєю флотилією. Розглядаючи старанно усміхнені обличчя, він думав, що всі ці німі вуста вигукують однісіньке слово — самотність. Ще й надто, обличчя всіх цих одинаків повторювали й риси самої Саші. Її широкі губи найголосніше волали: **САМОТНІСТЬ!**

Він уявив собі, як Саша жила чужими побаченнями, що їх сама й організовувала. Вистежувала, підстерігала, маніпулювала кожним учасником. Мастурбувала у своєму ліжку, обличчям до стіни, поцяткованої сузір'ями, — обличчями людей, що начебто мали сексуальні стосунки. Бранка своїх марень, свого безглузлого існування, вона вдихнула життя в цю галактику, та ніколи не тішилася її теплом.

Певне, вона зберігала десь детальну інформацію про заплутані стосунки поміж членами її клубу. Біля стіни на комп'ютерному століку стояв переносний «Макінтош». Шаплен увімкнув його. Пароля на нім не було. Саша була вдома, у своїй хаті. Кого їй було боятися?

Шаплен клацнув теку «Саша.ком». Вискочили значки директорій. Він відкрив теку, присвячену учасникам. Там були два списки за абеткою: псевдоніми та прізвища. Шаплен обрав псевдоніми. З'явилися ще два списки, чоловіків і жінок. Він почав переглядати список жінок, прокручуючи пронумеровані світлини. До кожної додавалася довідка: походження, сімейне становище, фах, прибутки, музичні вподобання, очікування тощо. На тих вечірках Саша намагалася знайомити людей зі схожими смаками.

Деякі обличчя виділялися на загальному тлі. Правильні риси, глибокий погляд — видно було, що ті дівчата належать до іншого світу. Справжнісінькі секс-бомби. Шаплен замислився, чи вони існували насправді... На сторінках для знайомств люди прикрашають свої світлини, щоб заманити якомога більше шанувальників...

Якщо тільки це не дівчата-ескортниці, про яких згадувала Софі Барак. Таким нічого робити в клубі. І, звісно ж, Саша не стала б їм платити. Хто ж їх тоді наймав? І навіщо? Дівчата намагалися мати природний вигляд: ніякої косметики, нічого зухвалого. Та їх зраджувала переможна, трепетна врода.

Шаплен записав їхні псевдоніми. Хлоя, Джудіта. Аква-84... Потім знайшов Медіну. Вона збрала коси на потилиці. Стерла з обличчя чуттєву гримасу. Вдавала *low profile*¹, та не могла приховати своєї привабливості. Така дівчина на Сашиних вечірках не могла лишитися непоміченою.

Знайшов він і Лейлу. Молода марокканка з хвилястими косами, темними вустами і чорними очима. Вона теж удавала скромне дівча. Ні косметики, ні прикрас. Простенька бежева блузка. Та від тіней, які лежали попід очима, наче знак темряви, зіниці її очей сяяли немов самоцвіти. Видно було, що ці разючі красуні намагалися розчинитись у натовпі. Що ж їм треба було тут?

Раптом щось привернуло його увагу. Шаплен повернувся назад і ще раз помалу прокрутив світлини. Він упізнав ще одне обличчя. Довгообразе, дуже бліде, облямоване темними косами, такими гладенькими, що вони скидалися на чорний шовк. Світлі очі сяяли немов свічки, нагадуючи про церковну відправу і дух ладану. Янгольське личко, ніжне, як молитва, і разюче, немов об'явлення.

¹ Скромниця (англ.). — Прим. пер.

Шаплен прочитав псевдонім того янгола, й усе попливло в нього увіччю.

Feliz.

Те слово чув він уві сні про тінь і білий мур. Він не забув, що по-іспанському те слово означає «щасливий». Феліс. Шаплен знав її обличчя. Він знову чув голос зі сну, чув той шепіт, жагучий, переповнений благодатною надією. Тепер він знав, що то був її *голос*.

Феліс.

Клацнувши на світлині, він відкрив теку з її особистими даними. Коли на екрані з'явилося її справжнє ім'я, Шаплен не повірив своїм очам — ні, це безглуздя якесь, таке просто неможливе! — і насилу стримався, щоб не зойкнути. Правда спливла на поверхню, і назад вороття не було.

Справжнє ім'я Феліс було Анна-Марія Штрауб.

Тепер він її впізнав. У його спогадах риси обличчя були перенхняблені, спотворені зашморгом, який переламав їй в'язи. Та це була таки вона. Мертва. Вішальниця. Примара з його снів. *Анна-Марія Штрауб*. Єдина жінка, що він, як йому здавалося, кохав, не була пацієнткою психіатричної клініки. Була вона дівчиною-ескортницею, з якою він запізнався на Сашиних вечірках. Вона присмокталася до нього неначе п'явка, якій платили за участь у таких зустрічах. Його спогади — жагучі ночі в палаті Анни-Марії, божевілля його коханки, її тіло, що теліпається на його ж таки паску, — цілковита облуда й галюцинації. До сьогодні в нього мало що було. Але й та мализна тепер вивітрилася, неначе дим.

Шаплен заплющив очі, намагаючись зібратися на силі. Відчувши згодом, що трохи вже заспокоївся, він розплющив очі й дочитав довідку. До клубу вона вступила в березні 2008 року. Мешкала в Десятому окрузі Парижа, на вулиці Ланкрі. Двадцять сім років. На інші запитання анкети вона не відповіла. Ні про фах, ні про прибутки, хобі чи дозвілля... Саша не наполягала. З такою кандидаткою сваритися нема чого.

Він зауважив, що наступного року Анна-Марія Штрауб не поновила членства в клубі. Шаплен простежив хронологію. Дещо не узгоджувалося. Вона регулярно відвідувала клуб від березня 2008 до лютого 2009 року. *Але ж тоді Ноно ще не існував*. Юсеф казав, що він прийшов на світ тільки в березні 2009 року. То коли ж зустрів він Анну-Марію Штрауб? У якому житті?

А що, як припустити: він познайомився з нею 2008 року, коли був якоюсь іншою особистістю, але теж членом Сашиного клубу, тільки під іншим іменем. Ще раз клацнув мишею і відкрив історію зустрічей Феліс. Вечірки, де вона побувала, прізвища учасників, що їхні телефони вона захотіла взяти. Якщо він правильно мислить, то його прізвище має бути в цім переліку.

До грудня 2008 року вона взяла участь у майже сорока вечірках. І при цім зацікавилася лише дванадцятьма номерами. Ще раз клацнув і прокрутив список псевдонімів. Жоден ні про що не говорив йому. Він відкрив кожду теку в пошуках своєї світлини. Та її там не було.

Він усе ж таки оглянув обранців Феліс. 21 березня 2008 року вона взяла телефон Родріго. Справжнє ім'я — Філіпп Депре, сорок три роки, розлучений, дітей нема. П'ятнадцятого квітня зацікавилася Сандоканом, у житті — Сільвен Дюр'є, п'ятдесят один рік, удивець. 23 травня 2008 року вона вподобала Жанті Мішеля, він же Крістіан Мйоссан, тридцять дев'ять років, одинак. 5 червня 2008-го — Алекса-244, справжнє ім'я Патрік Серена, сорок один рік, одинак...

Далі було те саме. Що ж привабило Феліс у тих чоловіках? Вона була професіоналка. Надзвичайно вродлива жінка, що заробляла своєю привабливістю. Реалістка, для якої її зовнішність стала безвідмовною зброєю. Що їй треба було від тих простаків?

За чверть одинадцята. Саша ось-ось прийде додому. Він занотував до записника, якого носив у кишені, координати жертв Феліс, потім вставив флешку, яку придбав удень. Скопіював теки і зітер сліди своєї присутності.

Виходячи з хати, Шаплен подумав, що ще не до кінця розібрався з тими анкетами. Адже свою анкету він так і не проглянув — Арно Шаплен, він же Ноно, за 2009 рік. І нічого не знайшов про Медіну. Як він познайомився з нею, може, в Саші? Невже та сама історія сталася в нього двічі, з двома різними дівчатами? Голос Медіни: «Ситуація загострюється. Я боюся». То Медіна мертва? А Феліс? Вона справді загинула в петлі?

Перший номер, Філіпп Депре, він же Родріго, помер.

Другий, Сільвен Дюр'є, він же Сандокан, відповів після четвертого сигналу.

— Пан Дюр'є?

— Еге ж.

— Я телефоную вам із приводу Анни-Марії Штрауб.

— Кого?

— Феліс.

Коротке мовчання.

— Хто ви?

Його заскочили зненацька, та він одразу ж оговтався.

— Офіцер судової поліції.

Набравши у груди повітря, його розмовник твердо сказав:

— Прикрощі мені не потрібні. Я й знати не хочу, що вона там накоїла. І чути про неї не хочу.

— Ви знали, що вона зникла?

— Я не бачив її півтора року. Вона кинула мене після трьох побачень, геть нічого не пояснивши. Більше я про неї й не чув.

— Коли ви побачили її вперше?

— Якщо ви збираєтеся мене допитувати, викличте мене до комісаріату.

Дюр'є кинув слухавку. Шаплен ковтнув кави. Він зайшов до каварні на бульварі Сен-Жермен. Шкіряні диванчики. Тепле світло люстр. Віддалений гамір — у каварні майже нікого не було.

Наступний номер.

Після двох сигналів відповів жіночий голос.

— Алло?

Шаплен того не сподівався. Він зазирнув до записника і прочитав ім'я третього обранця.

— Крістіана Мйоссана, будь ласка.

— Це що, жарт?

Він утнув помилку, та не знав яку. Намагаючись виграти час, він повторив уголос набраний номер.

— Це справді Крістіанів номер, — вже трохи м'якше відповіла та жінка.

Шаплен постарався розмовляти співчутливо.

— Либонь, я невдало висловився. Я телефоную з приводу пана Мйоссана, і...

— Хто ви?

Він знову назвався офіцером судової поліції, не кажучи свого прізвища.

— То є якісь новини?

Тепер її голос звучав інакше. Роздратованість заступила надія.

— Можливо, — навмання кинув він.

— Які ж?

Він зібрався на дусі. Рухався він наосліп, та в цьому ділі в нього вже був сякий-такий досвід.

— Вибачте, ви не могли б спершу сказати мені, хто ви?

— Наталі Форестъє, його сестра.

Він гарячково міркував. Якщо Мйоссанова сестра розмовляє його мобільником, це означає, що він помер, занедужав або пропав. Запитання поліцаєві про новини вилучало хворобу.

Він відкашлявся і заговорив із уже звичними інтонаціями слідчого.

— Я хотів би повернутися до декотрих фактів.

— О Боже... — Тепер її голос здався геть стомленим. — Я вже стільки разів про це розповідала...

— Пані, — сказав він басом, намагаючись промовляти вагомо, — мені доручили цю справу, щоб прояснити певні моменти. Я повинен допитати кожного важливого свідка.

Усе воно було дурня: допіру він набрав номер чоловіка, що загинув або пропав безвісти, та жінка нічого не помітила.

— То у вас є щось нове чи ні? — запитала вона.

— Спершу дайте відповідь на мої запитання.

— А ви що ж... знову мене викличете?

— Шкодную, але доведеться. А зараз я хотів би вас попросити нагадати деякі подробиці.

— Слухаю вас, — відказала вона пригнічено.

Шаплен подумав і розпочав із найзагальнішого запитання.

— Як ви дізналися про те, що сталося з вашим братом?

— Першого разу чи другого?

Не можна померти двічі. Отож, Крістіан Мйоссен пропав. *Два рази.*

— Для початку побалакаймо про перший раз.

— Мені зателефонували з поліції. До них звернулося Крістіанове керівництво. Уже два тижні від нього не було жодної звістки. Мій брат їм не телефонував і не надсилав медичних довідок. А він так ніколи не робив.

— Коли вам зателефонували?

— 10 липня 2008 року. Я це дуже добре пам'ятаю.

Шаплен записав дату і порівняв зі своїми нотатками. Уперше Мйоссан зустрівся з Анною Марією Штрауб 23 травня 2008 року. І менш ніж за два місяці він зникає. Може, це якось пов'язано?

— А ви самі не помітили, як він зник?

— А ви читали мої свідчення?

— Ні. Волю не засмічувати мізки домислами перед допитом свідків.

— Дивна метода!

— Та вже яка є. То *чому* ж ви не помітили, що брат зник?

— Бо вже дванадцять років, як ми посварилися.

— Через що?

— Там була проблема зі спадщиною. Помешкання в Парижі. Одне слово, дурня...

— Його родина теж не помітила, як він зник?

— У Крістіана не було родини. — Голос її тремтів. — Він був сам, як палець, розумієте? Увесь час сидів у мережі, на сторінках для знайомств. Я тільки потім про це дізналася. Зустрічався з жінками... з повіями, з ким завгодно...

Певне, Шаплен збирав ту інформацію по крихтах і намагався заповнити нею прогалини в загальній картині розслідування. Наталі Форестье згадала про два зникнення.

— І коли його знайшли?

— У вересні. Насправді поліція виявила його наприкінці серпня, та мені зателефонували аж у середині вересня.

— Чому вас сповістили так пізно?

Наталі затнулася. Здається, необізнаність розмовника дедалі дужче пантеличила її.

— Бо Крістіан казав, що звати його Давід Лонге. І геть забув, хто він насправді.

Цього він не сподівався. У Крістіана Мйоссана, якого обрала Феліс, була реакція втечі. Він теж «пасажир без багажу».

— І де його знайшли?

— Забрали його разом з іншими волоцюгами наприкінці серпня на Парі-Пляжі. У нього була амнезія. Спершу його відвезли до психлікарні поліційної префектури, тієї, що ви прозиваєте Три Пе.

— Така вже процедура.

— Потім його перевели до Святої Анни.

— Ви не пригадаєте ім'я психіатра, що його лікував?

— Ви жартуєте чи як? Крістіан перебував там майже місяць. Я щодня ходила до нього. Лікаря звати Франсуа Кубела.

Він записав ім'я. Цього треба буде допитати передовсім.

— У якому відділенні він працює?

— У КПРЕ, в клініці психічних розладів та енцефаліту. Такий добротливий, щирий чоловік. І наче добре знається на отаких недугах.

— Кубела пояснив вам, на що хворів Крістіан?

— Він казав про реакцію втечі від дійсності через амнезію, щось таке... Розповів, що в нього вже є такий пацієнт, він перепровадив його з Лор'яна до Парижа, у своє відділення.

Шаплен тричі підкреслив прізвище Кубела. Фахівець. Треба буде побалакати з ним. Він, звісно, торочитиме про лікарську таємницю, але...

— Кубела здавався розгубленим, — провадила Наталі. — Він казав, це надзвичайно рідкісний синдром. Досі у Франції не зафіксували жодного випадку цієї хвороби. Він ще пожартував: «Це фірмова страва американців».

— Як він лікував вашого брата?

— Не знаю до ладу, але певна, що він усе зробив, щоб повернути його до пам'яті. І все дарма.

Шаплен зайшов з іншого боку.

— Як упізнали Крістіана? Як вийшли на вас?

— То ви геть нічого не знаєте...

Подумки він подякував цій жінці, що вона відразу не кинула слухавки. Його незнання вражало.

— Крістіана упізнали за відбитками пальців, — пояснила вона. — Торік його затримали за водіння авто в нетверезому стані. Відбитки зберігалися в поліційній базі даних. Не знаю чому, та зіставлення тривало два тижні.

— А далі що?

— Мені доручили опіку над Крістіаном. Професор Кубела не дуже вірив у його одужання.

— І що?

— Крістіан поселився в нас. Ми з чоловіком і дітьми живемо в будиночку в Севрі. Непросто було...

— Крістіан і далі вважав себе Давідом Лонге?

— Авжеж. Це... це було нестерпно.

— І він вас геть не пам'ятав?

Наталі Форестье не відповіла. Шапленові знайоме було те мовчання. Вона плакала.

— Він так і жив у вас? — запитав Шаплен за кілька секунд.

— Десь за місяць він знову втік. І ось...

Знову пауза. Ридання.

— Тіло знайшли біля заводу будівельних матеріалів, на набережній Марсель-Буає, в Іврі-сюр-Сен. Страшенно покалічене.

Шаплен записував. Рука його тремтіла й одночасно залишалася твердою. Здається, він таки напав на слід.

— Перепрошую, що питаю про це, але як він був скалічений?

— А ви хіба не можете проглянути звіт про розтин?

Він якомога м'якше сказав:

— Прошу вас, відповідайте.

— Не пам'ятаю як слід. Мені й знати про це не кортіло. Здається, йому розпанахали всеньке обличчя.

Отож, Крістіан Мйоссан, він же Жанті Мішель, він же Давід Лонге, був носієм імплантату. Як і Патрік Бонфіс. *Як і він сам.* Анаїс Шатле має рацію. Препарат, який викликав синдром «пасажира без багажу», надходив через такий імплантат. Пристрій, якого вбивці повинні були щоразу забирати.

— Знаєте, — озвалася раптом Наталі, — мені вже в печінках сидять ваші розпитування. Як хочете допитати мене, викликайте в дільницю. І, головне, як будуть новини, то сповіщайте про них мене!

Він щось промимрив у відповідь, натякаючи на нові дані, що дають підстави відновити розслідування. І водночас йому не хотілося давати цій жінці облудні надії. Отож, урешті вийшло щось і геть непереконливе.

— У нас є ваша адреса, — офіційним тоном сказав він. — Завтра вам надішлють оповістку. Деталі дізнаєтеся в дільниці.

Він розраховувався і вийшов у нічне місто, щоб пошукати таксі. Попрямував до Сени, піднявся набережною Турнель. Жодної живої душі не було довкруги. Тільки бруківкою мчать авто: водіям кортить хутчій повернутися додому. Холодно. Темно. Над крижаною безвихіддю ночі темною брилою нависає собор Паризької Божої Матері. Шапленові теж хотілося додому. Та він повинен був скористатися цією ніччю, щоб провадити розслідування далі.

Крістіан Мйоссан, він же Давід Лонге.
Патрік Бонфіс, він же Паскаль Мішелль.
Матіас Фрер, він же...
Трое піддослідних.
Трое «пасажирів без багажу».
Трое жертв.

Яку роль могла тут відігравати Анна-Марія Штрауб і Медіна?
Роль убивць? Мисливиць за самотніми жертвами?

Це припущення ще згодилося б для Крістіана Мйоссана, та не Патріка Бонфіса, убогого рибалки з Баскського узбережжя. А для нього самого? Бував у Сашиному клубі той, ким він був, перш ніж стати Арно Шапленом? Потрапив він у пастку, що наставила Феліс? Поміж жертвами тієї амазонки він не знайшов своєї світлини...

За двадцять кроків од нього, на розі вулиці Гранз-Огюстен, зупинилося таксі, щоб висадити пасажирів. Він побіг туди і заліз до середини, тремтячи від холоду.

— Куди їхати?

Шаплен зиркнув на годинника. Минула вже північ. Якраз час на полювання за дівчатами.

— Бар «Джонні», вулиця Клеман-Маро.

— Є новини для тебе, квіточко.

Заспана Анаїс Шатле слухала Соліну телефоном, не вірячи своїм вухам. Її стягнули з нар, привели сюди, на пост охорони, і дали слухавку. Дива, та й годі.

— Я й не знав, що в тебе такі зв'язки.

— Які ще зв'язки? Про що це ти?

— Про те, що завтра тебе відпускають. Суддя вже підписав розпорядження.

Вона нічого не змогла на це сказати. Насилу подумала, що вирветься з цього бетонного закапелка, в неї виникло таке враження, наче її груди роздирають залізним шворнем.

— А тобі не сказали, чому мене відпускають?

— Без коментарів. Так вирішили нагорі. І край. А ще кажуть, правосуддя для всіх однакове.

Анаїс змінила тон.

— Як знаєш, то скажи. Хто витягнув мене відсіля?

Соліна зареготався. Його сміх скидався на рипіння.

— Що ж, можеш удавати, що ти ні про що й не здогадуєшся, воно тобі й до лиця. Так чи інакше, я хочу, щоб ти була в мене. Ми будемо провадити слідство далі. Назвемо це кризовим штабом.

— А поступ є?

— Дідька лисого. Про Медіну так нічогісінько й не дізналися. Ні про її діла, ні про контакти. Януш пропав наче камінь у воду. Жодного сліду, навіть натяку нема. Кримінальний розшук геть із ніг збився.

Вона підозрювала, що Соліні та його колегам просто не під силу ця справа. А кримінальний розшук Януша не зловить.

— Пришлеш по мене авто?

— Ні до чого. Тебе чекатимуть.

— Я нікого не знаю в Парижі.

Соліна засміявся. Тепер його рипіння звучало немов пищання.

— Не турбуйся. Твій татуньо особисто приїхав по тебе.

— Першого вечора нічого не було. У мене принципи.

— Але ж ти з ним переспала.

— Авжеж, урешті переспала-таки. Ти розумієш, певне, про що я...

Троє дівчат зареготали. Шаплен сидів за сусіднім столиком у глибині залу «Джонні». Бар був опоряджений в американському стилі: полаковані дерев'яні панелі на стінах, шкіряні фотелі. Тьмяне світло огортало меблі й ноги дівчат, відкидаючи золотаво-брунатні блищики в гамі Вермера. Шаплен сидів спиною до них і боявся пропустити бодай слово з їхньої балачки. Ті троє цілком відповідали тому типові дівчат, який був йому потрібен. Не повії, просто ладні заробити трохи грошенят за нагоди, а зараз балакають собі про лахи і про чоловіків.

— Ти вже не носиш окулярів?

— Та ні. У мене тепер лінзи. Окуляри надто вже сексуальні.

Кожна їхня фраза вражала його. Йому бракувало досвіду Нонно. І водночас у тій їхній манері змішувати в одному шейкері секс, гроші та наївні сподівання було щось зворушливе.

— Треба попудрити носа.

Шаплен зиркнув через плече і побачив зі спини тендітну поstattь у темному едwabному корсажі, що переходив у широкую

спідницю з чорного тюлю. Навіть зі свого місця він чув, як сопе це диво. Пудра, що про неї згадали, не мала нічого спільного з косметикою.

— Була на вечірці у принца?

— Якого принца?

Дівчата знову балакали.

— Та не знаю, як його звати. З Еміратів.

— А мене ніхто не запрошував... — спохмурніла друга.

— Там була одна з Росії, то, скажу тобі, я ще не бачила такої лярви. Зі шкіри вилузувалася, аби бути першою.

— Першою?

— Усі послуги надала за три тисячі євро. А ми потім цілу ніч старалися, щоб у нього знов устав...

Новий вибух реготу. Він замовив собі ще шампанського. Треба було б пригостити дівчат, та йому було не по собі. Що ж, Номо вже назавжди в минулому.

Панна Коко повернулася вистрибом. І спереду гарна, і ззаду. Зморене личко під чорною шапкою кіс, підстрижених під Клеопатру, випромінювало якусь тваринну зграбність. Якщо придивитися, було помітно, що дурман уже нівечить її: щоки позападали, очі попровалювалися — та врода її, підкреслена темним і zarazом с'яйливим макіяжем, ще брала гору.

Порівнявшись із Шапленом, вона зупинилася і всміхнулася йому.

— Що, слухаєш, про що ми балакаємо?

— Прошу?

— Годі вже дурника корчити, ти мало в'язи не скрутив, як підслуховував.

Він силувано всміхнувся.

— Я... можна вас пригостити?

— З якого це дива? Ти з поліції?

Запитання ошелешило його. Не пощастило йому їх обманути. Він вирішив грати відкрито.

— Я шукаю Лейлу.

— Яку Лейлу?

— Просто Лейлу.

— Ти її знаєш?

— Ні. Та мені про неї казали.

Клеопатра ніжно всміхнулася йому.

— А ось вона.

Шаплен обернувся і побачив у дверях те саме обличчя, яким милувався на світлинах у Сашиній теці. Сьогоднішній її імідж не мав нічого спільного з гоєю дівчиною з дошки пошани. Під пахвою чимала сумочка від «Шанель», плащ із хутряним коміром накинутий на невинну білу муслінову сукню. Це вбрання юної дівчини було гострим контрастом із жагучими хвилями сексуальності, що плинули від її зграбного тіла.

— Лейло, та ти справжнісінька зірка! — вигукнула Клеопатра. — Тебе ось хлопчина шукає.

Та зареготалася.

— Оце клас, любцю!

Вона всміхнулася і в загонистому реверансі нахилилася до Шаплена. Її декольте подіяло на нього мов удар кулаком.

— Що ти хочеш, дитинко?

Вона звела плечима, і її перса заколихалися.

— Хто мене шукає, — протуркотіла вона, цюмнувши його у вухо, — той і знаходить мене.

Шаплен спробував ковтнути слину. Марно. Поміж ногами спалахнула пожежа. Яйця мало не луснули. Він на превелику силу уявляв собі таке створіння на Сашиних вечірках. Мабуть, чоловіки шикувалися в чергу, чекаючи, аж доки вона заглитне їх, мов гдюка жабу.

— Я хочу побалакати з тобою про Медіну, — твердо відказав він.

Усмішка згасла на її обличчі. Вона випросталася. Шаплен підвівся і глянув їй у вічі. Зблизька тіні під її очима просто-таки відразу вражали. Дві фіолетові риски розпалювали гарячковий блиск її райдужних крайок.

— Де Медіна? Що з нею сталося?

— А йди ти... Це не моє діло.

— Ходімо побалакаємо десь у тихій місцині.

— Ти що, з глузду зсунувся, дурню?

— У мене пістолет.

Вона зиркнула на його ширіньку й усміхнулася.

— Та бачу вже!

— Я не жартую.

Вона недовірливо дивилася на нього. Зухвалість її умить вивітрилася. Її приятельки здивовано дивилися одна на одну.

— Чим ти приїхала? — запитав він тоном поліцяя.

— Своїм автомобілем.

— Де він?

— На паркувальному майданчику, вулиця Франциска І.

Голос її звучав шорстко й уривчасто. Від сексуальності й сліду не лишилося, наче з її душі стерли всю косметику. Не зводячи з неї очей, Шаплен кинув сто євро на столик, за яким сиділи дівчата.

— Пригощаю.

І кивнув на двері.

— Гайда.

— Можна запалити?

— Це ж твоє авто.

— Як мені розпочати?

— Від самого початку, гадаю.

Умостившись за кермом, Лейла запалила «Мальборо» і видихнула хмарку диму. Шиби були підняті. Салон «Остіна»¹ відразу ж наповнився димом.

— Ми всі подруги.

— У вас те саме ремесло?

Лейлина усмішка скидалася на гримасу.

— Ми акторки.

— Як хочеш.

— Ми завжди будуємо якісь плани. Задля грошви чи заради кар'єри. Понад усе мріємо про кар'єру акторки. Але в Парижі не проб'єшся.

Лейла знову глибоко затягнулася. Навіть прицмокнула. Вільною рукою вона весь час розгладжувала свої шовковисті колготки. Шаплен старався не опускати очей, остерігаючись, що не встоїть перед могутнім тяжінням її стегон, обтиснутих чорним шовком.

— У вас є Софі Барак.

— Льохá. Так ми її між собою називаємо. Вона підсовувала нам деякі справи, але на них можна було добряче залетіти.

¹ «Остін» — серія надекономічних автомобілів, які виготовляє фірма «Остін» у Великобританії.

До Лейли повертався кримінальний жаргон, наче язик її несамохіть відновлював давні навички, яких вона так до останку й не позбулася.

— І тоді ви почули про Саша.ком.

Замість відповіді Лейла випустила ще одну хмарку диму. Намить вона знову стала хижачкою, якою ото була в барі «Джонні». Лютий вираз обличчя мовби загострив її риси. Облямовані темною крайкою, очі скидалися на кратери, ладні щохвилі вибухнути полум'ям.

— А сам ти хто?

— Одна із жертв цієї халепи. Як і Медіна. Як і ти оце.

— Ми не жертви.

— Хоч ким там будь, лиш дай мені потрібну інформацію.

— А задля чого?

— Задля Медіни.

— Уже кілька місяців, як вона пропала.

— Якщо відповіси на мої запитання, я розкажу, що з нею сталося.

Новий погляд, у якому боролися гнів і страх. Хоч на ній був плащ із хутряним коміром, вона дригоніла від холоду. Лейла роздушила свою цигарку в попільничці й запалила ще одну. Її запальничка була опоряджена китайським лаком із золотим напиленням. Шаплен здогадався, що це такий самий трофей, як і сумочка «Біркин» у Саші. Жінки в Парижі — це войовниці. Вони показують свої трофеї, як ото шаєнки чіпляють скальпи собі на пояс.

Раптом вона обернула ключа запалювання і ввімкнула піч на повну потужність.

— Ох і холодюка! На чім ми зупинилися?

— На Саша.ком. Хто вам про неї розповів?

— Медінин клієнт. Розкішний чолові'яга. Жив у готелі у Восьмому окрузі.

— У «Теодорі»?

— Ні, в іншому. Уже й не пам'ятаю.

— Коли це було?

— Із рік тому.

— І що він пропонував?

— Ловити йолопів.

— Французькою, будь ласка.

— Нам треба було брати участь у датингах і обирати чоловіків, які відповідали б певним параметрам.

Якщо вилучити неймовірне, що залишається? Неможливе.

Кастинг для обирання піддослідних щурів.

— Які то мали бути параметри?

— Потрібні були жалюгідні одинаки, в яких у Парижі нікого нема. Податливі, невпевнені в собі. І бажано трохи дурнуваті. — Вона посміхнулася поміж двома затяжками. — Одне слово, цілковиті невдахи.

Усе збігалося. Як знайти в Парижі чоловіків, які не мають жодної опори, вразливих невротиків? Найліпше полювати поміж такими самими одинаками, що шукають споріднену душу. Вечірки були для цього найпридатнішим місцем. Там можна і здобич нагледіти, і познайомитися з нею, і заманити її в пастку такими приладами, як Лейла, Медіна чи Феліс. Спосіб дуже давній і відомий.

Попри те, що діяло опалення, Лейла знай трусулася. І куди ото поділася закута в броню войовниці з «Джонні»? Плечі її, груди, та й сама постать наче аж удвічі поменшали. Зараз вона скидалася на те, чим і була *насправді*. Дівчина з передмістя, що надивилася реаліті-шоу й начиталася глянсових журналів, тож її мрії сягають не далі ВІП-зони в модному шинку. Арабка, яка втямила, що в неї є тільки одне знаряддя, щоб наблизитися до цієї мети, та часу обмаль.

— А із замовниками ти зустрічалася?

— Авжеж.

— Який у них вигляд?

Її ніздрі роздулися, з них вирвався дим.

— Часом вони скидалися на охоронців. Часом на викладачів. Та всі скидалися на поліцаїв.

— А вони казали, нащо потрібен оцей... ну, кастинг?

— Казали, буцім обирають чоловіків для випробування ліків. Наче від голови. Казали, що досліди на людях були завжди. Що це необхідний етап після тестів на тваринах. — Вона похмуро зареготалася. — Казали, наче ми — проміжна ланка поміж тваринами і людьми. Хтозна, комплімент воно чи ні.

— А вони не попереджували, що це небезпечно, що їхні препарати нівечать мізки? — Шаплен підвищив голос. — Що ці піддослідні щури навіть не знають про свою участь в експерименті?

Лейла з жахом подивилася на нього. Шаплен відкашлявся і змусив себе заспокоїтися. Потім опустив шибку, бо в салоні задушитися можна було від диму.

— І ви не побоялися туди встрявати? Не подумали, що це незаконно чи небезпечно?

— Кажу тобі, вони скидалися на поліцаїв.

— Може, так навіть небезпечніше.

Лейла промовчала. Щось тут було не так. Чому ці безмозкі ескортниці не побоялися погодитися на пропозицію, що скидалася на змову?

Арабка відкинулася на підголівник і вдихнула чергову смужку диму.

— Це все Медіна. Вона умовила нас. Сказала, що ми заробимо грошенят і навіть спати ні з ким не треба буде. Що треба брати, поки дають. Бути дужчими від системи. І все інше.

— І скільки дівчат цим займалося?

— Хтозна. Четверо чи п'ятеро. Принаймні, скільки я знаю...

— Як це все відбувається?

— Та ходимо до Саші на вечірки, перебираємо чоловіків...

— Чому саме в цьому клубі?

— Не знаю.

— Гадаєш, можуть бути й інші дівчата, що працюють в інших клубах?

— Хтозна.

— Далі.

— Як знаходимо підходячого чолов'ягу, питаємо його номер. Зустрічаємося раз, удруге, та й годі.

— А чоловіків... ви самі обираєте?

— Ні. Вони.

— Хто?

— Ті, що платять нам. Поліцаї.

— А як вони можуть обирати в реальному часі?

Вона двозначно всміхнулася. Попри переляк, спогади про ті побачення її й досі тішили. Її уста знай хукали димом. В авті вже нічого сінько не було видно.

— Нам дають мікрофон. З навушником, як ото на телебаченні. Ми ставимо запитання. Ті, що їх нам звеліли ставити. А вони все чують і обирають.

Шаплен уявив собі цих закулісних акторів. Психологів, неврологів, військовиків. Сім хвилин на складання профілю. Небагато, та для початку досить. Достатньо, щоб дівчата працювали далі з тим об'єктом.

Раптом він аж підстрибнув. Потім ухопив Лейлу за руку, розгорнув їй коси, зазирнув у виріз. Та на засмаглій шкірі не було ні мікрофона, ні ще якогось пристрою для прослуховування.

— Щось негаразд?

Шаплен випустив її.

Вона дістала ще одну цигарку і сказала:

— Та нема там ні хріна!

Йому трохи полегшало, й він заходився розпитувати далі.

— А що відбувається, коли ви когось оберете?

— Я ж казала. Кілька разів зустрічаємося з ним у заздалегідь обумовлених місцях. За нами стежать. Фотографують. Знімають на камеру. — Вона зареготалася. — Геть чисто мов кінозірок!

— А далі?

— Наче все. Після тих побачень дурник щезає. Ми кладемо грошенята до кишені й беремося до іншого бевзя.

— Скільки вам платять?

— Три тисячі євро за те, що записуємося до Саші. І три тисячі за дурника.

— А ви ніколи не замислювалися над тим, що потім відбувається з тими небораками?

— Голубе сизий, відколи я прийшла на світ, кожен сам за себе. Невже я повинна панькатися з дурниками, яких бачила три рази за життя і в яких тільки одна мрія — перекинути тебе на спину?

— А зараз що?

— А нічого. Усьому край, здається.

— Давно?

— Либонь, місяць чи й два вже. Усе одно я більше не збиралася брати в цій участь.

— Чому?

— Надто вже небезпечно.

— Як це зрозуміти?

— Почали пропадати дівчата.

— Як ото Медіна?

Лейла не відповіла. Запало просякнуте димом мовчання, що ладне було вибухнути від напруги.

Аж, не дивлячись на нього, вона запитала тремтячими вустами:

— Що з нею сталося?

Шаплен мовчав. Лейла знову розлютилася.

— Ти ж обіцяв, негіднику! Ми домовилися!

— Вона загинула, — збрехав він.

Дівчина ще дужче зіщулилася. Шкіряне сидіння зарипіло. Вона не видавалася здивованою, та Шапленові слова, либонь, підтвердили те, в що вона вже давно відмовлялася вірити. Лейла знов запалила.

— Як... як це?

— Деталей не знаю. Її вбили ваші замовники.

Вона видихнула хмарку блакитного диму. Її просто-таки трусило від жаху.

— Чо... чому?

— Сама знаєш. Балакала забагато.

— Як оце я зараз?

— Тобі нема чого боятися: ми в одному човні.

— Медіні ти казав те саме. І ось що сталося.

— Що ти верзеш?

— Гадаєш, я не впізнала тебе? Клятий Ноно! Медіна показувала мені фото. Та попереджаю: мене ти в дурні не пошиєш, як ото її!

— Розповідай.

— Що «розповідай»? Сам розповідай.

— Я втратив пам'ять.

Ще один погляд, цього разу нерішучий. Лейла намагалася прочитати правду в Шапленових очах. Потім тихо, наче голос її охляв, сказала:

— Медіна зустріла тебе в Саші й відразу ж закохалася. І чого б це?

— Я тобі не подобаюся? — посміхнувся Шаплен.

— Та ти ж, мабуть, лише місіонерську позу визнаєш, а потім помолився та й спати.

Він ще ширше всміхнувся. Його строкатий костюм її не обманув. Коли він кохався востаннє? Але він цього теж не пам'ятав.

— А оті хлопці в навушниках? Вони мене не обрали?

Майже нечутно вона прошепотіла:

— Якби обрали, ти б зараз не вдавав Джека Бауера.

Він навів лад у своїх думках. Отож, Арно Шаплен не пройшов їхнього кастингу. Та коли з ним працювала Феліс, його вже обрали. І як його тоді звали?

— Далі.

— Ти збив її з пантелику. Переконав свідчити, не знаю, проти кого і заради чого.

— Свідчити?

— Ти провадив розслідування. Розвінчував чиїсь оборудки. Борець за справедливість, уявіть собі! Казала я Медіні: «Ти й так улипла добряче, не лізь уже далі!» Де ж пак. Вони так тішили її, ті казочки про борню і правосуддя.

— Коли воно було?

— Минулого червня.

У серпні Медіна лишила йому панічне повідомлення: «Ситуація загострюється. Я боюся». Ноно з'явився запізно. Вони гралися з вогнем, і вона дорого заплатила за це безглуздя.

Те тільки зміцнило його певність: та сама історія сталась і з Анною Марією Штрауб, вона ж Феліс. Ще одна жінка, яку він звабив і переконав, щоб вона свідчила. Анну-Марію Штрауб убили, найпевніше, повісили. А як померла Медіна?

— Ти чула про Феліс?

— Ні. Хто це?

— Дівчина, якій не пощастило.

— Стала тобі на заваді?

Шаплен не відповів.

— Пам'ятаєш чоловіків, яких ти обирала?

— Та не дуже.

Брехня то була, та він не наполягав. Подумав про Медініних жертв. Її даних він не встиг прочитати, та в кишені лежала флешка.

— Скільки їх було?

— Гадаю, душ із п'ять чи шість.

Тепер «Метис» із невідомої причини згорнув ту програму. Настала пора великих чисток. Піддослідних знищували, як і дівчат, що забагато балакали. Залишалися міфологічні вбивства. А вони як вписувалися в ту ланцюгову реакцію?

— Кажеш, програму закрили? А ти відкіля знаєш?

— Не телефонують більше. Не виходять на зв'язок.

— А ти знаєш, де їх шукати?

Вона хрипко відказала:

— Ні. Хоч би й знала, то не поткнулася б туди. Вся ця халепа — купа лайна, а я не хочу померти, як Медіна. А тепер що будемо робити?

Його здивувало те запитання. Він збагнув, що Лейла зі своєю розв'язністю і високими підборами потребувала поради і допомоги. Та він останній, хто може їй допомогти.

Він завдав лиха Медіні.

Він завдав лиха Феліс.

З Лейлою він такого не вчинить.

Вилазючи з авто, він звелів їй:

— Забудь про мене. Забудь про Медіну. І про Сашу забудь. Ти звідки?

— З Нантерра.

— Ото туди й повертайся.

— Еге, щоб вони хату мою підпалили?

Шаплен усміхнувся. Безсилий він, що й казати. Лейлина доля вже визначена.

— Бережи себе.

Лейла простягла цигарку, немов пістолета.

— Сам бережися. Медіна казала: хоч що зробили б із тобою ті хлопці, гірше від того, що ти зазнав, уже ніхто не утне.

— А що я зазнав?

Вона ледве чутно прошепотіла:

— Не знаю до ладу. Медіна казала, що смерть у тобі. Ти — зомбі.

Заледве відчинивши двері своєї хати, він зрозумів, що все повторюється. *Вічне повторення*. За мить він ступнув убік і ухилився від нападника. Вихопив свого ЧЗ, обернувся, пересунув запобіжника, шарпнув засувну раму і вистрілив в обличчя зарізяці. У сяйві спалаху він побачив, як із горла одного з його двох давніх переслідувачів цівкою бризнула кров. У темному приміщенні гримнув постріл. Відблиск осяяв стіни, немов огненна квітка.

І знову п'ятьма. Потім пролунали постріли супротивника. Кулі прошили скляні двері, подерли штори. Бризнули друзки. Шаплен повалився додолу, роздираючи руки об скло. Поміж спалахами він побачив промінь світла, либонь, від тактичного ліхтаря, закри-

пленого під цівкою пістолета. Крізь жах, що охопив Шаплена, просягало одне запитання: як вони оце його знову знайшли?

Двічі він вистрілив навмання, цілячись углиб приміщення, потім схопився на ноги і заховався за кухонним начинням. У нього знову почали стріляти. Сухий тріск пострілів, що лунали попід сталевими конструкціями будинку, нітрохи не скидався на лунку стрілянину в кіно. Тут кожен звук, який розтинав пільму, сповіщав про те, що він ніс насправді, тобто про чистісіньке вбивство.

Промінь ліхтаря гасав по всіх усюдах, ковзаючи розтровошеною скляною перегородкою, осяваючи шафи, шукаючи Шаплена в кожному закутку. Східці були праворуч, на однаковій відстані поміж ним і його супротивником. Якщо він хоче видертися з цієї халепи, треба піднятися на галерею. Та іншого виходу в нього й нема. Якщо побіжить до дверей надвір, то заробить кілька куль у спину, перш ніж опиниться на порозі.

Темрява просякла порохом. У дворі за подертими шторами спахували вогні, лунали голоси. Постріли далися взнаки. Може, зачaitися та чекати на поміч? Але ворог не гаятиме часу. І, звісно ж, не втече. У Марселі вони були обережні, та цього разу Шаплен убив його напарника. Змінилася самісінька природа поєдинку.

Зненацька перший зарізяка, той, що його він застрелив, звівся на ліктя. Він валявся в калюжі крові. Промінь вихопив із пільми його обличчя. Червона рідина стала бліда.

— Мішелю? — погукав його приятель.

Те, що він назвав його на ймення, надало зарізякам чогось людського, тож зрадило і їхню вразливість. У них двох були імена, може навіть жінки й діти. Засліплений ліхтарем, зарізяка звів руку, показуючи, де заховався Шаплен. Той відступив, зіщулившись поміж кухонним приладдям, і тричі вистрілив у пораненого. У світлі двох останніх пострілів Шаплен побачив, як тому рознесло на друзки черепа. Бризнули мізки, над головою вбитого закурівся димок.

Не давши другому часу відреагувати, він кинувся до залізних східців. Промінь ліхтарика наздогнав його. Знову затріщали постріли. Шаплен тиснув на гачка, наче власні кулі могли його захистити. Коли він ухопився за леєри, що служили поруччями, ливною проскочила іскра. Долоню обпекло. Хутко відсмикнувши руку, він, заточуючись, пробрався нагору, стріляючи поміж східцями,

поміж ливами і викрешуючи довкола себе племінці. Кулі відбивалися від кутків. Ще рикошетом уб'є, подумалося йому мимохідь.

Він засів на мансарді. Унизу до східців прямувало світляне кружало. Шаплен знову вистрілив, не цілячись, і подумав, скільки ж набоїв у нього ще лишилося. Ще дві обойми в кишені лежать — та думка трохи заспокоїла його. На вустах він відчув присмак крові — *присмак крові в голові*.

Йому треба було десь заховатися. Зарізяка прямував східцями. У жилах Шаплена відлунювало тремтіння східців і клацання чергової обойми в руків'ї пістолета. Йому теж треба було вставити нову обойму, та спершу сховатися. Він мало не поліз за скляну перегородку у ванні, та то було перше, про що подумав зарізяка. І відразу ж йому дещо спало на розум. Він кинувся у зворотний бік, ліворуч, і заचाївся поміж ліжком і стіною.

Скоцюрбившись і затамувавши подих, він усе поставив на одну гіпотезу: ось з'явиться зарізяка, посвітить ліхтарем на мансарду і кинеться до ванни. Тоді Шаплен вистрелить через скляну перегородку і поцілить йому в спину. Не дуже воно по-лицарському, та це допіру початок. Куля влучить у панцерний жилет. Зарізяку жбурне до стіни. Шаплен вилізе зі схованки і розстріляє йому обойму в обличчя. Аби лиш набоїв вистачило. Тож навіть думати не можна про те, щоб перезарядити пістолета і виявити себе.

Він завмер. Зарізяка був тут, за кілька кроків, харчав, задихався і гарчав, немов знавіснілий хижак. Шаплен відчував, як напружено пульсує артерія на шиї. Він чув усе. Непевні кроки вбивці, його уривчастий подих, його страх... Відчуття, що ця холоднокрівна звірюка охоплена панікою, завдавало йому майже фізичної втіхи.

Поволі освітивши мансарду, супротивник попрямував до ванної. Шаплен вискочив зі схованки і стріляв, аж утямив, що засувну раму заклинило і він дарма тисне на гачок. Перегородка з шаруватого скла впала. Скло праворуч, над письмовим столом, було розбите. У п'ятмі тріпотіли клапті вітрил. Та зарізяка так і не впав, він заліз праворуч, на східцях.

Недовго думаючи, Шаплен кинув пістолета і метнувся у ванну. Поки він шукав хоч якийсь отвір, вихід, віконце, зарізяка вже ліз угору, стріляючи з пістолета.

Настало затишшя. Від порохового запаху дихнути не можна було. Шаплен помітив, що в усіх кутках знову никає світляне кру-

жало. Зарізяка його не бачив. Воно й не дивно: Арно заचाївся у ванній. Він стискав у руці уламок скла, і то був останній його шанс. Кроки наближались. Поворухнутися не можна було: у ванній повнісінько скляних друзок.

На якій відстані перебуває зарізяка?

За п'ять метрів?

За три?

За один?

Звук пролунав так близько, що Шапленові здалося, ніби скло хряснуло в його зубах. Він ухопився за край ванни і скинувся на ноги, розтинаючи пітьму своїм клинком. Та удар потрапив у порожнечу. Арно послизнувся і впав, гупнувши потилицею об змішувач.

Коли він розплющив очі, пістолетна цівка була за декілька сантиметрів од його чола і зарізяка чимдуж тиснув на гачка. Шаплен мов дитина затулив обличчя долонями, аж почув клацання. Зброю заклинило. Засліплений ліхтарем, Шаплен махнув рукою і поціливі убивці в обличчя. Вбивця силкувався викинути набій, що застряв у засувній рамі. Шаплен звівся на коліно. Ухопив супротивника за потилицю і всадив йому скло в обличчя. Тепер він бачив, куди ціляє. Скло врізалось зарізяці в праву щоку і вистромилося крізь ліве око. Напасник так і не випустив пістолета. Його трясли корчі. Закріплена під цівкою лампа металася, освітлюючи дно ванни, і відбите світло осявало всю сцену.

У люстрі Шаплен бачив прохромлене обличчя супротивника і свого рота, що роззявився від крику. Обидва волали мовчки, самісінькими очима. Поки він приходив до тями, зарізяка і далі цілилася в нього. Та в руці його вже нічого не було. Він повалився додолу. Шаплен виліз із ванни. Умирущий сіпнувся востаннє і згріб його за ногу. Арно наступив йому на голову, забиваючи уламок, аж те скло хряснуло в нього під закаблуком. Ляпнув останній струмінь крові.

— Що там коїться? З вами все гаразд?

Шаплен відчайдушно зиркнув униз. Сусіди зібрались у дворі, намагаючись бодай щось розгледіти крізь подерті кулями штори. Він узяв свого ЧЗ і, про всяк випадок, пістолета зарізяки. Тактичний ліхтар тепер світився у нього в кишені.

Він відчинив шафи в мансарді, схопив якесь пальто, здер із себе закривавленого плаща і перебрався.

— Там є хтось?

Він жбурнув додолу макет «Пена Дюїка І» і роздушив його ногою. Звідтіля випали банкноти по п'ятсот євро. Він похапав їх жменями і порозпихав у кишені. Папери теж прихопив — паспорти, посвідки особи, картку медичного страхування. Потім виліз на письмового стола і просунув голову крізь розбите скло. Довкола були оцинковані покрівлі, ринви, карнизи...

Він переступив раму і плигнув на дах.

ВХІД ДЛЯ АКТОРІВ.

Ото так назвав водій таксі непомітні двері клініки Святої Анни, в будинку номер сім на вулиці Кабаніс. Такі собі двері в глухому мурі божевільної фортеці. Те, що йому й треба. Шаплен нітрохи не прагнув урочисто увійти парадними дверима медичного центру. Він розрахувався з таксистом і вийшов надвір, де стояла холоднеча.

Пів на дев'яту ранку.

Дременувши з дому, він довго вештався вулицями, щільніше загортав поли пальта, приховуючи сліди крові й дух порошу на своєму вбранні. Він відчував, як волога життя, просякнувши крізь мокру і вже холодну сорочку, засихає на його шкірі.

Ото так він і йшов навмання, розгублений, приголомшений, аж змирився з тим, що в нього нема будучини. Піти до відділення швидкої допомоги в лікарні Святої Анни. Припинити опір. Здатися. Це єдине, що йому залишається.

У голові крутилося одне ім'я.

Франсуа Кубела, фахівець, що про нього казала йому Наталі Форестьє.

Тільки він міг допомогти йому, збагнути, захистити.

Ось чому він дочекався ранку.

Він хотів побачити самого професора...

Тепер він ішов парком клініки Святої Анни. Над корпусами в передранньому небі світання боролася з нічною п'тьмою. Шапленові ввижалася сутичка двох хижаків. Кров, що заляпала небо, рани... Йому вчувалося люте гарчання над дахами...

Шаплен ішов алеями навмання. У роті пересохло, в шлунку було порожньо. У парку не було ні душі. Грабові алеї витягнулися бездоганною прямою лінією. Голе віття обчикрижене. Темні гла-

денькі фасади будинків, нічим не оздоблені кути. Усе тут служило за оправу для спотвореного глузду. Якись чудернацькі дрижаки трясли його всього. Він відчував у кишенях тягар пістолетів, свого ЧЗ і «Зауера», що його назву він прочитав на краю цівки. Угледівши такого пацієнта, поліції не викличе тільки Кубела... Він би дав йому змогу пояснити все. Зрештою, це діло йому трохи і знайоме...

Вулиці мали імена славетних божевільних — Гі де Мопассана, Поля Верлена, Вінсента Ван Гога... Він розглядав таблички на стінах будинків, та не знаходив тієї, що шукав. Наталі Форест'є назвала КПРЕ, клініку психічних розладів та енцефаліту. Треба знайти санітара і його запитати, де вона.

Пройшовши іще кілька метрів, він угледів якогось чолов'ягу в комбінезоні, що замітав алею. То був молодик зі світлою борідкою, кучерявою чуприною і такими самими бровами. Махаючи помелом, він і не помітив Шаплена. Інтуїція підказала Арно, що він бачить психічно хворого, якому доручили цю відповідальну працю. Поміж ними було вже декілька кроків. Шаплен хотів був запитати прибиральника, аж той звів на нього очі.

Обличчя його відразу ж засяяло.

— Добридень, професоре Кубело! Давно вже ви до нас не заглядали.

V

Франсуа Кубела

«Тяжкої втрати зазнала і психіатрична спільнота, і мистецький світ. У вівторок, 29 січня 2009 року, на автомагістралі А31, неподалік від кордону з Люксембургом, о 23-й годині загинув Франсуа Кубела. З невідомої причини він не впорався з керуванням і налетів на запобіжну огорожу неподалік від виїзду в північному напрямку з Тьонвіль-Меца на швидкості близько ста сорока кілометрів за годину. Авто відразу ж загорілося. Поки надійшла перша допомога, тіло Франсуа Кубели дуже обгоріло...»

Його аж морозом пройняло. Він і так був страшенно приголомшений відкриттям своєї чергової — і, звісно ж, достеменною — особистості, а тут ще й мусив упоратися зі звісткою про свою загибель.

Охоплений панікою, він біг вулицями Тринадцятого округу, аж знайшов відчинену інтернет-каварню біля станції метро «Гла-сьєр». Насилу вмовистившись на стільці, він набрав на клавіатурі своє нове прізвище.

Перше покликання в гуглі виявилось некрологом, опублікованим у «Монді» 31 січня. Ішлося, звичайно ж, про нього. На двадцять п'ятій сторінці була і чорно-біла світлина небіжчика. То був сам професор, тільки в білому халаті й без декількох зморщок, зате з чарівною усмішкою на обличчі.

Як став він заразом і живим, і мертвим? Перш аніж спробувати просягнути в цю таємницю, він поринув в історію покійного Франсуа Кубели, відомого психіатра і художника, ропочавши з основних дат біографії в чорній рамці:

18 листопада 1971 року — народився в Пантені, департамент Сена-Сен-Дені (93).

1988 рік — почав вивчати медицину.

1992 рік — перші персональні виставки.

1997 рік — опублікував докторську дисертацію з психіатрії про розвиток індивідуальності у близнюків.

1999 рік — почав працювати у спеціалізованому медичному центрі імені Поля Гіро у Вільжуїфі.

2003 рік — ретроспектива його картин у галереї МЕМО в Нью-Йорку.

2004 рік — став наймолодшим у Франції завідувачем відділення клініки Святої Анни.

2007 рік — побачила світ «Гра різних Я», книжка про синдром множинних особистостей.

29 січня 2009 року — загинув в аварії на автомагістралі А31.

Його припущення підтверджувалися. Кубела десь такого самого віку, як зазначений і у фальшивих паперах. Займався паралельно і психіатрією, і мистецтвом. Не було в нього ні дружини, ні дитини, ні навіть офіційної подруги. Та його усмішка свідчила про те, що його не часто доводилося потерпати від самотності.

Прийшли спогади, що уривки з них уже зринали в його пам'яті, коли він ішов парком Корто. Зимовий відпочинок на лижних курортах у горах. Вечірки для обраного товариства в розкішній паризькій квартирі. Сутінки на півдні Франції. Кубела провадив забезпечене і блискуче життя без прив'язаностей і зобов'язань. Самотній дослідник чи егоцентричний хижак? Відповідь, певне, десь посередині. Людина, що переконана у своїй науковій і мистецькій спроможності. Він роздаровував себе всім, і нікому окремо.

1997.

Дисертація зробила його відомим. Учень дитячого психолога Рене Заззо, автора праць про близнюків, він роками вивчав пари однойцевих близнят. Як і Заззо, спостерігав становлення їхніх особистостей у процесі розвитку. Досліджував невидимі зв'язки, що роблять близнят залежними одне від одного. Подібність характерів, однакові реакції й навіть телепатичний зв'язок поміж однойцевими братами та сестрами, що споконвіку вражало людей. Усе воно належало до сфери Кубелиних інтересів.

Дослідження близнят підводили Кубелу до проблем становлення особистості. Що формує власне «я»? Як утворюється особистість? Як співвідносяться генетичний спадок і соціальний досвід?

Кубеліні висновки вразили наукову спільноту. Він відкидав і засадничий принцип психоаналізу («ми те, чого ми зазнали в дитинстві»), і кредо нових нейробіологічних наук («наша психіка зводиться до ряду фізичних феноменів»). Не заперечуючи перспективності цих напрямків для визначення і пояснення особистості кожної людини, Кубела звертався до чогось вродженого і таємничого, що бере початок від якоїсь найвищої потуги, може, і від Бога. Теорія та навмисне виходила за межі раціональних наукових підходів.

Багато хто заперечував цей «базарний спіритуалізм». Та ніхто не піддавав сумнівові якість його досліджень. Наукові праці не заважали його бездоганній кар'єрі психіатра з практикою, спершу у Вільжуїфі, а потім і в медичному центрі Святої Анни в Парижі.

За десять років після виходу дисертації Кубела написав нову книжку, де оприлюднив підсумки своїх досліджень синдрому множинних особистостей. І цього разу публікація спричинила чимало галасу. Передовсім тому, що той синдром у Європі офіційно не визнано. Крім того, Франсуа Кубела в кожній особистості своїх пацієнтів бачив автономну одиницю, наділену власним існуванням, а не вияв того самого психозу. Тут знову звучала думка, що ці особистості вклала в один розум якась найвища сила...

Принаймні одне було тепер йому зрозуміло: не слід дивуватися з того, що науковця так привернув випадок Крістіана Мійоссана і його дисоціативна втеча. У ньому він побачив новий підхід до своїх досліджень. Психіатр, який передніше вивчав близнят і шизофреніків, зупинив свій вибір на «пасажирах без багажу».

Неважко здогадатися, що настало далі. Кубела заходився шукати схожі випадки по всенькій Франції. І натрапив на пацієнта з Лор'яна, що потерпав од реакції втечі, — про нього казала Наталі Форестьє. Він пов'язав поміж собою ті два випадки. Почав розбиратися, досліджувати, і врешті воно припровадило його на сторінку Саша.ком. Він записався до клубу і зазізнався з Феліс. Згодом, за нез'ясованих обставин, з нього теж учинили піддослідного щура для клінічних досліджень, які провадив «Метис».

Звісно, про останні Кубеліні дослідження у статті не згадувалося — там тільки звучало невисловлене запитання про те, що ж

робив психіатр посеред ночі на автомагістралі А31. Справді, як він там опинився? Та відповіді на це запитання не було — в автомобілі загинув інший чоловік...

Кубела довго міркував над тією інсценізацією. Кому належало обгоріле тіло, що знайшли в салоні авто? Іншому піддослідному «Метиса»? Найпевніше, його закатрупили смертельною ін'єкцією, а полум'я приховало справжню причину смерті. Судячи з усього, розслідування тривало недовго. Особа водія сумнівів не викликала: номери, опис, одяг, годинник, уцілілі папери — все вказувало на Франсуа Кубелу. Чому «Метис» так старався? Може, керівники експерименту боялися, що зникнення відомого психіатра приверне більше уваги, ніж те, що зникли звичайні люди?

Він узявся до свого мистецького втілення. Кубела був самоук, тим-то його пошуки й не дали результату. Почав писати картини водночас із вивченням медицини, спершу брав участь у колективних виставках. Перші ж його полотна привернули увагу. То було наприкінці 90-х.

Він покладав мишею, відкриваючи свої картини. Вони скидалися на автопортрети Нарциса, хоч і геть в іншому контексті. Кубела завжди був присутній на полотні, та губився поміж просторого сюрреалістичного оточення. Порожні майдани у стилі де Кіріко, сцени з античного життя, чудернацька архітектура поза часом і простором. У тих декораціях і блукав Кубела, намальований зі спини. На кожній картині він тримав люстро і потайці зазирає у нього. Тож лице його видно було в двох ракурсах: на три чверті спереду і три чверті ззаду. Що він хотів висловити цим способом «картина в картині»?

Ціни на його роботи весь час зростали, а по смерті просто-таки підстрибнули. Кому ж дісталися ті гроші? Хто був спадкоємець? Йому згадався Нарцис. Дивно, що ніхто не помітив подібності між творіннями божевільного художника і Кубелиними картинами: в обох випадках головний герой той самий — він власною персоною. Певне, в них була занадто різна публіка...

Він перейшов до свого походження. Франсуа Кубела народився в Пантені, в родині польських іммігрантів. Батько — робітник, мати — хатня господиня. Певне, їм довелося добряче працювати, аби зводити кінці з кінцями. Батьки зі шкури пнулися, щоб дати синові освіту. Батько, Анджей, помер ще 1999 року. Про матір,

Францишку, в статті нічого не згадували. Отож, вона ще жива. Франсуа не цікавився своїм польським корінням, та, якщо вірити статті, з ностальгією згадував дитинство в паризькому передмісті та прості цінності, що їх дотримувалися його батьки. Утім, він ніколи не приховував своїх лівих поглядів, хоч і відкидав усе, що було пов'язане з комунізмом. Тож свого походження усе ж таки не забув.

Він відірвався від статті. Зненацька усвідомив, який у нього вигляд і в яку він оце халепу влип. Неголений, розпатланий, він загортався в пальто, аби приховати подерту фіолетову сорочку, зашкарублу від крові. І цього разу він таки винен у двох убивствах. Він узяв собі ще кави. Голова йшла обертом. Він був ошелешений і разом неначе в гарячці. Ця страшна ніч. Звістка про власну смерть. І відкриття своєї достеменної особистості. Тут хоч хто із глузду зсунеться.

Він ковтнув кави, та відчув лише опік. Згадалося те пійло з кавового автомата у лікарні Анрі Ея. Скільки часу сплигло після Бордо? Два тижні? Три? Скільки життів, скільки смертей? Він знов увівся за монітором. Там була світлина Франсуа Кубели в білому халаті й із чорною чуприною. Він підняв пластикову філіжанку за його здоров'я.

А тепер час рухатися вперед... Вибору нема. Він хотів довірити своє життя Кубелі, а зустрів самого себе. Що ж, доведеться знову виходити на лови... І передовсім знайти притулок. Гроші в нього є, та в готель уже годі показувати носа. Є і фальшиві папери, та зиску з них нуль. Після подвійного вбивства у своїй хаті його мармиза знову опиниться в усіх новинах.

Аж йому спала на думку одна ідея. Найочевидніша.

Піти до матері.

Хто шукатиме його у Францишки Кубели, матінки покійного психіатра? Він знищив усі сліди пошуку і завантажив адресну книгу краю Іль-де-Франс.

У Пантені справді мешкає Францишка Кубела.

Адреса: провулок Жана Жореса, 37.

Ні назва, ні номер ні про що йому не нагадували. Його особиста пам'ять була недоступна. Він уже звик жити з отакими заков'язлими мізками. А його мати? Яка буде її реакція? Коли вона відчинить синові, що загинув рік тому, її шляк, напевне, трафить.

Побачить він ще справну бабуню?

Чи висохлу мумію, що поховала себе живою в хаті? Існує тільки один спосіб перевірити це.

Він зібрав свої речі й попрямував до виходу.

Анаїс Шатле вийшла з будинку слідчого ізолятора Флері-Мерожі о десятій ранку. Бюрократичні процедури забрали понад сорок хвилин. Вона відповіла на запитання, підписала папери. Їй віддали чобітки, куртку, документи, мобільника. І ось вона вже на волі. Якщо не враховувати зобов'язання з'явитися до слідчого судді наступного понеділка й не покидати Парижа. І від цього ж таки дня її брали під судовий нагляд. Щотижня вона повинна відмічатися в комісаріаті на майдані Інвалідів, де її ото загарбали.

На порозі в'язниці вона заплющилася і на повні груди вдихнула свіжого повітря. Їй здалося, наче цей ковток одразу очистив усю її дихальну систему.

За сотню метрів од неї, на тлі олив'яного неба й автобусної зупинки, чітко вимальовувалося припарковане авто. Вона впізнала його. Принаймні самісінький стиль упізнала. Чорний «мерседес», що скидався на катафалк. У душі її батька: наполовину заможного поміщика, наполовину ватажка хунти.

Вона попрямувала до авто. Зрештою, це він її звільнив. За п'ять метрів од авто назустріч їй вибіг Ніколя.

— Панно Анаїс...

У кремезного коротуна очі, як завжди, наповнилися слізьми. І звідки в такого ката, як ото її батько, такий сентиментальний поплічник? Цьомнувши його в щоку, вона залізла на задне сидіння.

Зручно вмостившись, тут її чекав Жан-Клод Шатле, як завжди, смаглявий і неперевершений. У світлі горішніх ламп він скидався на смертельно небезпечну зброю, надійно заховану до чохла з темної шкіри.

— Наскільки я розумію, мені слід тобі подякувати?

— Такої жертви від тебе не вимагається.

Грюкнули дверцята. Ніколя сів за кермо. За декілька секунд вони вже котили до шосе номер 104 у бік Парижа. Краєм ока Анаїс стежила за батьком. Зелена ляна сорочка і темно-блакитний светр з трикутною проймою. Наче ото його перенесли з палуби власної яхти до сірого лабіринту дорожніх розв'язок Ессони.

Та зустріч завдала їй якоїсь невиразної втіхи. Побачитися з ним означало для неї відродити свою ненависть. Інакше кажучи, свій внутрішній стрижень.

— То ти знову приніс мені повідомлення?

— Цього разу наказ.

— Цікаво.

Він підняв підлокітника з дерева з прожилками, що був між ними. Під ним, в окремих чарунках, стояли газовані напої і термоси, які сяяли, немов торпеди.

— Вип'єш чогось? Кави? Коли?

— Ну добре, кави.

Шатле подав їй склянку в ротанговій¹ облямівці. Анаїс ковтнула кави й несамохіть заплющила очі. *Найліпша кавка на світі*. І відразу ж опанувала себе. Вона не дасть отруїти себе цією звичною трутизною — теплом, ніжністю, вишуканістю, яку дарують їй руки вбивці.

— Декілька днів побудеш у Парижі, — сказав кат добре поставленим голосом. — Я забронював тобі номери в готелі. З'явишся до наглядового офіцера в комісаріат на майдані Інвалідів і до слідчого судді. Тим часом справу передадуть у Бордо, і я завезу тебе до Жиронди.

— У твої володіння?

— Мої володіння скрізь. Те, що ти сидиш зараз тут, найліпший доказ цього.

— Я вражена, — іронічно відказала вона.

Шатле обернувся і вступився їй просто у вічі. У нього були світлі крайки очей, чарівливі, порочні. Слава Богу, вона успадкувала материні очі. Антрацитові чилійські очі, кольору викопного вугілля, що видобувають за тисячі метрів під землею біля півніжжя Анд.

— Я не жартую, Анаїс. Іграм край.

Після недільного попередження розпочнуться санкції. Без балачок треба повертатися додому. Вона змінила Флері-Мерожі на цю волю під наглядом. Залізні лабети в'язниці — на оксамитові батькові рукавички.

¹ Ротанг — ліанова тропічна пальма, гнучкі, тонкі стебла якої йдуть на виготовлення меблів, кошків тощо.

— Я ж тобі казав уже, — озвався він. — Ті хлопці не жартують. У них завдання. І вони частина системи.

— Ото й розкажи мені про цю систему.

Шатле зігхнув і вмостився зручніше. Наче второпав, що в нього теж вибору нема. Щоб переконати доньку, йому доведеться відкрити всі карти.

Дощ раптом шалено зацяпотів у вітрове скло. По вікнах попливли пацьорки води. Енолог¹ коротким порухом відкрив бляшанку з дієтичною колою.

— Нема ніякої змови, — тихо мовив він. — Ні обгородок, ні таємного плану, як ти оце гадаєш собі.

— Та нічого я такого не гадаю. Слухаю тебе.

— «Метис» заснували в 60-х роках французькі та бельгійські найманці. Відтоді сплигло чимало води. І ця компанія давно вже не займається такою діяльністю.

— «Метис» — одна з-поміж провідних компаній, що виробляють психотропні засоби. Її науковці ведуть дослідження в царині контролю над розумом.

— «Метис» — фармацевтична та хімічна корпорація, як і «Гехст» чи «Санофі-Авентіс». Це ще не робить їх змовниками, які намагаються орудувати глуздом.

— А як же їхні охоронні агенції?

— Вони боронять їхні виробничі потужності й використовуються лише для внутрішньої безпеки.

Анаїс проглянула список клієнтів тієї агенції. Батько або бреше, або нічогосінько не знає. Агенція надавала послуги й іншим підприємствам Жиронди. Та, може, основними її клієнтами були підприємства, що належали до концерну «Метис». *Але нехай.*

— Я знаю там двох, які по-своєму розуміють охоронну діяльність.

— «Метис» тут ні до чого. Відповідальність за цей безлад лежить на тих, хто використостовував агенцію, щоб прикрити своїх... людей.

Отож, він був обізнаний з усіма подробицями операції. Пролунали удари грому, наче ударна хвиля землетрусу. Небо стало гранітом чи ще якимсь мінералом, що репнув ізсередини.

¹ Енолог — спеціаліст із технології виготовлення вин, експерт у галузі виноробства.

— І кого? — знервовано запитала вона.

— «Метис» розвиває виробництво нових препаратів. Заспокійливих, антидепресантів, снодійних, нейролептиків... Крім суто виробництва, існують лабораторії, що розробляють, синтезують і вдосконалюють лікувальні засоби. Так працюють усі фармацевтичні компанії.

— А до чого тут найманці з агенції?

Кульгавець помалу цідив колу. Крізь стіну зливи він споглядав вулиці, що тягнулися за вікном, — вони були геть сірі, й тільки часом траплялися на них барвисті плями. Заводи, комори, торговельні центри.

— Армія тримає такі досліди під наглядом. Людський мозок є і завжди буде найважливішою мішенню. І водночас, як хочеш, найголовнішою зброєю. Усю другу половину останнього століття ми розвивали ядерні озброєння. Головно задля того, щоб їх не використовувати. Контроль над розумом — інший спосіб уникнути війни. Як сказав Лао-цзи: «Найбільший переможець той, що перемагає без бою».

Анаїс терпіти не могла людей, які вдаються до цитат. Хитрий виверт, щоб порівнятися з великими мислителями. Цього разу вона не дозволить задурияти собі голову.

— «Метис» відкрив один препарат.

— Не сам «Метис». Одна його дочірня лабораторія. Дослідний центр, що його акції належать «Метисові».

— Як вона зветься?

— Хтозна.

— Ти за дурну мене тримаєш?

— Я не став би ображати члена моєї родини. Я беру участь у зборах, де не розголошуються такі подробиці. Ця лабораторія розташована у Вандей. Центр клінічних досліджень, що провадить здебільшого непотрібні досліди. На практиці їх не застосуєш.

— Препарат, що викликає подрібнення особистості? І це ти називаєш непотрібним?

— Це те, що нам продали. Насправді препарат не пощастило стабілізувати. В нього некерована дія.

— Ти ж не будеш заперечувати, що піддослідні потерпали від синдрому дисоціативної втечі, викликаного невідомим препаратом?

Шатле помалу похитав головою. Той порух міг означати що за-вгодно. Дощ оточував «мерседеса», наче щітки на мийниці.

— Нас цікавить контроль над глуздом. Феєрверків нам не треба.

— Кому це — нам?

— Національним силам оборони.

— Ти став французьким військовим?

— Тільки консультантом. *Go-between*¹ поміж «Метисом» і урядом. Міноритарний акціонер корпорації. До того ж я знайомий з динозаврами, які й досі мають право голосу у французькій армії. Ось у цій якості я і брав участь у розробленні протоколу. Та й годі.

— І як називається той протокол?

— «Мотрійка». Російська лялька. Бо препарат викликає послідовне подрібнення особистості. Та програму вже припинили. Ти розслідуєш те, чого більше нема. У нас уже вибухнув скандал, та скінчився він нічим.

— А усунення людей? Викрадення? Психічні тортури? Ви гадаєте, що закон вам анідесь?

Шатле іще пийнув коли. Анаїс аж пашіла вся. І за контрастом особливо гостро відчувала кожну крижану бульку на батькових вустах.

— А хто, власне, помер? — спитався він, навмисне загострюючи свій південно-західний акцент. — Декілька самотніх дурників? Кілька хвойд, які не вміли тримати язика за зубами? Послухай, доцю, ти вже велика, щоб корчити ідеалістку. У Чилі казали: «Не треба оббирати гнилий плід».

— Ліпше з'їсти його так?

— Еге ж. Це війна, любцю. І декілька експериментів на людях незіставні з результатами, що на них ми розраховуємо. Щороку тисячі людей гинуть у терористичних актах. Терористи дестабілізують цілі нації, загрожують світовій економіці.

— Тобто головний ворог — тероризм?

— На сьогодні, так.

Анаїс похитала головою. Вона не може допустити, щоб хтось безкарно коїв таке на французькій землі.

¹ Посередник (англ.). — Прим. пер.

— А хто вам дозволив викрадати цивільних? Вводити їм препарати, якщо їхня дія не вивчена? А потім отак з доброго дива знищувати їх?

— Досліди на людях давні, як і сама війна. Нацисти ставили їх на євреях, вивчаючи межі людської витривалості. Японці заражали китайців хворобами за допомогою ін'єкцій. Корейці та росіяни випробовували трутизну на американських військових бранцях.

— Ти маєш на увазі диктатури, тоталітарні режими, заперечення недоторканності людського життя. Франція — це демократія, що має закони і моральні цінності.

— У 90-х роках чехословацький генерал Ян Сейна розповідав у США про те, що він бачив по той бік залізної завіси. Досліди на вояках, маніпулювання розумом, застосування наркотиків або трутизн до в'язнів... І жодна жива душа не обурилася з простої причини: те ж самісіньке коїло й ЦРУ.

Анаїс спробувала ковтнути слину. В горлянці пересохло.

— Твій цинізм... страшна ти людина.

— Я людина дії. Мене не можна приголомшити. Залишмо це опозиційним політикам і галасливим газетяркам. Не буває мирних періодів. Війна точиться весь час. Нехай і приховано. Коли йдеться про психоактивні речовини, неможливо обмежитися дослідженнями на тваринах.

Жан-Клод Шатле виголосив ту промову впевненим, мало не піднесеним тоном. Їй хотілося зітерти батькову усмішку, тицьнувши його мордякою в шибку, та вона вчасно згадала, що та ненависть не дає їй остаточно поринути в депресію. *Що ж, дякую, татуню.*

— І хто керує тією програмою? Хто її започаткував?

— Якщо тебе цікавлять прізвища, то доведеться тебе розчарувати. Усе воно губиться у владних лабіринтах. Змови і секретні операції бувають раціональними, спланованими і послідовними тільки в історичних романах. А в дійсності панує цілковитий рейвах. Усе точиться сьяк-так. Забудь про список винуватців. Що ж до сучасної ситуації, то те, що ти називаєш різаниною, є, навіпаки, спроба обмежити втрати. Відітнути руку, яка пропала від гангрени.

Запало мовчання. Чутно було тільки шалене лопотіння зливи. Тепер вони прямували кільцевим бульваром. Місто за дощовою завісою здавалося так само непривітним і безлюдним, як і оті бе-

тонні та сталеві громаддя, що їхні вогні проминали вони в промисловій зоні. Зараза передмість перекинулася і на столицю.

Лишилося з'ясувати ще одне, цього разу вже останнє.

— У зв'язку з цими експериментами були скоєні страшенні злочини. Убивства, що пов'язані з міфологією.

— Це, мабуть, найважливіша проблема програми.

— То ти знаєш?

— «Мотрійка» породила чудовисько.

До такого вона не була готова.

— В одного пацієнта, — провадив він, — препарат розбудив дуже складний потяг до вбивств. Той чоловік розробив цілий ритуал, що базується на міфах. Та ти й сама це знаєш.

— Ви з'ясували, хто він?

— Облиш, ти й сама це знаєш. Ми всі це знаємо. Його треба затримати і знищити, поки ситуація ще геть не вийшла з-під контролю.

Ось у чім річ. Вони призначили винним Фрера. Він не просто один із занесених до чорного списку. Ні, він той, кого треба вбити передовсім. Вона опустила шибу, і в обличчя їй бризнув дощ. Темпер вони котили понад Сеною. На вказівнику був напис: «ПАРИЖ-ЦЕНТР».

— Зупини тут.

— Ми ще не дісталися до твого готелю.

— Ніколя, — заволатала вона, — зупини, а то я вистрибну на ходу!

Помічник зиркнув у люстерко заднього огляду. Його бос кивнув. Ніколя звернув праворуч і загальмував. Вона вибігла з авто і стала на вузькій стьожці хідника. Повз неї швидкісним шосе з ревом гнали автомобілі.

Замість прощання вона схилилася до вікна і крикнула крізь густі цівки дощу:

— Убивця не він!

— Здається мені, ця справа стала для тебе надто вже особистою. Вона зареготалася.

— І це кажеш мені ти?

Той квартал видавався йому схожим на магнітний полюс. Ото такий пункт на мапі, що здатний притягувати до себе бурі, убозтва і відчай. Він вийшов із таксі біля в'їзду до завулка, перед будинком

номер п'ятдесят чотири на вулиці Жана Жореса. Пацьорки дощу, наче кулі, били по брукувці. З-під ніг ляпала вода. Шаплен ледь-ледь бачив, що коїлося довкруги. Ударив грім, і блискавиця осяяла будиночки, що розсипалися на узгір'ї пагорба.

Кубела побрався під гору. І з кожним кроком дедалі виразнішою ставала пустка, що панувала в цій місцевості. Мокрими парканами і гнилими живоплотами оточені стояли хати, які позападали в землю. На дощечках від руки були понаписувані номери. За огорожами шалено валували пси. Із калюж стриміли опори електромережі, що скидалися на шибениці.

З некролога він дізнався про своє скромне походження. Але те, що він тут угледів, виявилось ще гіршим. Він ріс у страшених злиднях, яких, як йому здавалося, давно вже немає на світі, в бідності нетрищ, пустищ, гетто без електрики і водогону. Мало не вродився під возом у родині невідомих слов'янських утікачів.

На середині узгір'я асфальтове покриття урвалося. Долі у багні валялися залізяки, іржаві кухонні плити, уламки старих авто. Кубела відчув, як його помалу охоплює страх полохливого буржуа. Він нітрохи б не здивувався, якби замість рідної домівки виявився повіз, де сидять обдерті беззубі цигани.

Та тридцять сьомий дім виявився цегляною хатою, замизканою за ті десятиліття забуття. Він бовванів на вершині пагорба, а довкруги були тільки кролячі нори та стебла височенного пір'ю. Дощ шмагав по деревах, по землі, по огорожі, неначе місив кім'ях сірої глини. І тільки червоний дах сяяв, неначе свіжа рана.

Зачинені віконниці та запустіння свідчили, що тут давно вже нікого не було. Його матінка перебралася кудись. Якщо взяти до уваги цей пейзаж, важко було повірити, що вона зараз відпочиває на Лазурному березі. Хіба що стала отримувати прибуток від публікації його творів.

Він переступив іржавого дрота, який обгороджував ту ділянку, і несамохіль зачепив дзвіночка, що задзеленчав під шаленим дудонінням дощу. Садок розміром кілька квадратних метрів, де тепер лише скати валялися та шматки цегли, тільки посилював враження, що тут сама руїна. Грузнучи в багні, Шаплен дістався до ганку під дірявим дашком. Навіть сюди забивали хльосткі цівки дощу.

Він мимоволі натиснув дзвінка біля дверей. Ніхто не відгукнувся. Задля годиться він постукав по козирку з кутого заліза, що був

над дверним вічком. Ізсередини не чуто було ні звуку. Узявши якусь залізяку, він виламав віконниці на вікні ліворуч од себе. Тим-таки шворнем ударив по шибі, й вона, брязнувши, розсипалася на друзки. Він уже почав звикати до цього звуку.

Узявшись за раму, він озирнувся. Довкола нікого не було. Він заліз до хати. Усередині була пуста. Йому подумалося мимохідь, що мати, певне, вмерла після його загибелі. Зрештою, все, що йому відомо, він дізнався зі статті в торішньому числі «Монду».

Передпокій. Кухня. Вітальня. Ні меблів, ні лампи, ні штор. Брунатні стіни, що вкрилися пліснявою. Виламаний паркет, із-під якого стриміли лаги. На кожному кроці під ногами щось хрюскало. Бігали здоровезні таргани, завбільшки як жолуді. І він знав, що ходить зараз будинком, де минуло його дитинство. Неважко уявити, як відчайдушно він намагався вирватися із цієї діри, завоюючи дипломи та звання.

Він здобув перемогу не лише в соціальному та матеріальному аспектах. Вивчаючи психіатрію, він хотів змінити саму *якість* свого розуму, своїх амбіцій, свого побуту. А ще він знав, що ніколи не зневажав батьків і їхню фізичну працю. Навпаки, його волю підтримувала вдячність і намагання взяти реванш. Він хотів витягти батьків із цього багна. І винагородити за їхнє життя на задвірках суспільства. Може, він придбав їм інший дім? Він нічого-сінько не пам'ятав.

Східці. Дерево геть струхло, стало гниляччям. Під ногами чвакало зеленкувате багно, якісь комахи розбігалися в сутінках навсібіч. Він узявся за поруччя, остерігаючись, щоб вони не поламалися в його руці. Та вони ще трималися. У нього промайнула безглузда думка, що дім приймає його і хоче, щоб він дістався до мети.

Коридор. У першій кімнаті віконниці зачинені. Темно і порожньо. Він подався до іншої. Те саме. Ще одна кімната. Знову те саме. Аж натрапив на замкнені двері. Там навіть поставили нового замка. У нього з'явилася невиразна надія. Він спробував висадити двері плечем, сподіваючись, що вони не впадуть йому на голову. Та воно виявилось не так і просто. Довелося повернутися назад і взяти ту залізяку. Попоравшись із завісами та деревом, урешті він увійшов до тієї замкненої кімнати.

Але й тут було порожньо. Тільки в кутку стояли дві коробки, накріті пакетами для сміття. Він підійшов ближче й обережно

підняв одного пакета, остерігаючись, щоб із коробки не порснули шури чи хробаки не повиповзали. Але там лежали ще нестарі зошити «Клерфонтен» у блакитних пластикових обкладинках. Він погортав одного, і серце мало не вистрибнуло з грудей. То були нотатки Франсуа Кубели про випадки дисоціативної втечі.

Він і на думці не мав, що може натрапити на такий скарб.

Він зірвав пакет з другої коробки. Конверти, світлини, офіційні папери... Усеньке життя родини Кубел у числах, фотографіях і бланках... Той, хто поклав тут ці документи, постарався убезпечити їх від вогкості — усередині коробки теж були вистелені пластиковими пакетами.

Хто ж лишив тут ці архіви? А він сам. Провадив розслідування, відчув небезпеку і влаштував у батьківському домі подобу свого штабу, зібравши в цій кімнаті речові докази, пов'язані з його справою і з його минулим.

Він відімкнув вікно і розчахнув віконниці. Дощ линув до кімнати, перш ніж він устиг зачинити вікно. Він обернувся і роззирнувся довкруги. По праву руч був коминок, затулений бляшаною заслінкою. На шпалерах лишилися сліди від меблів — ліжка, шафи, гардеробу. А також прямокутники від постерів, які висіли тут. Кубела вже здогадався, що це його кімната. Тут мешкав дитиною, а потім і підлітком. Він повернувся до коробок. Тут годинами треба все вивчати...

Він потер долоні, наче грів їх коло багаття, й опустився навколішки перед здобиччю. На вустах його з'явилася усмішка.

Його доля мала якусь гірку логіку.

Його розслідування розпочалося з порожніх коробок у Бордо. І скінчилося повними коробками в Пантені.

Ні, таки варто було накинути гак, аби побачити Солініну мармизу. Хоч майор і знав, що Анаїс вранці виходить із в'язниці, він геть не сподівався побачити її у своєму кабінеті. Либонь, гадав, що вона скористається звільненням, щоб і далі самій провадити розслідування.

— Стули писок, Соліно. Це тільки я.

Він підняв окуляри на лоба.

— Знаєш, ти здивувала мене...

— Ми ж домовилися чи як?

Він невизначено махнув рукою.

— Ох, за нашого часу ці домовленості...

Вона взяла стільця й сіла напроти нього. Він тримався так само коректно, але байдужно. Вона сперлася ліктями на стіл і сказала:

— Я під судовим наглядом. У понеділок мені треба бути в судді, і я можу знову потрапити до в'язниці. Якщо цього не станеться, мене завдяки батьковій люб'язності вишлють до Бордо. Тож мені залишається тільки нинішній день і вихідні, щоб провадити це розслідування.

Соліна всміхнувся. Нарешті він уторопав.

— Оце я і називаю «шило в сраці».

— І треба поквипитися, а то мені воно боком вилізе.

Він знову всміхнувся.

— А ти що встиг? — запитала вона.

Соліна нерішуче скривився. І знову заходився смикати обручку.

— Та нічого. З'ясував, правда, що та невідома утоплениця — справді Медіна Малауї. Ми взяли зразки ДНК в її помешканні..

— Ви її ексгумуєте?

— А нащо? Про неї ліпше забути. Що ж до її справ за життя, то тут результати нульові.

— Ви з'ясували її останні контакти?

— Ми навіть не певні, якого дня вона зникла. А вдома в неї не було ні нотатника, ні ноутбука. Їх чи то Януш забрав, чи ще хтось до нього.

— А деталізація її дзвінків?

— Буде незабаром. Та щось підказує мені, що для клієнтів у неї був інший номер.

— Банківські рахунки?

— Та теж нічого. Повіям платять готівкою.

— Сусідів опитали?

— У неї у кварталі воно нічого не дало. Ніхто її не бачив. Вона провадила нічний спосіб життя.

— Таж вона ще навчалася.

— Певно, клієнти частіше бачили її голу сраку, ніж викладачі — її золотаві коси.

Брутальність лисаня драгувала її, та в поліції, як і в житті, близьких не обирають.

— А сутенер, клієнтура?

— Шукаємо.

— Зв'язувалися з ВБЗ і ГВБТЛ?

Наступники легендарного відділу моралі — відділ боротьби зі звідництвом і головний відділ боротьби з торгівлею людьми — основні служби з полоскання брудної білизни у Франції.

— Ні, — відчикрижив Соліна. — Зараз мені їхня поміч ні до чого.

— Ніхто не знає, що тіло пощастило ідентифікувати?

— Ні.

Анаїс усміхнулася. Попри своє становище чи швидше через нього, Соліна самотній ще дужче, аніж ведмідь, якого повернули до заповідника. Вирішивши розкрити цю справу сам, він не міг ні в кого прохати допомоги. Тепер йому без неї не обійтися.

— Солю, — уперше назвала вона його тим прізвиськом, що дуже йому личило, — мені потрібен кабінет, комп'ютер з інтернетом, авто і два тямущі помічники. А ще зателефонуй до комісаріату на майдані Інвалідів і будь-що влаштуй так, щоб ти став моїм наглядовим офіцером.

— А дупця в тебе не злипнеться, дитинко?

— Зі мною, — сказала вона, не звернувши уваги на ту грубу репліку, — ти здобудеш результата менш як за добу.

Соліна мовчав і знай теребив обручку, наче мастурбував.

Вона наполягала:

— Я для тебе єдиний шанс домогтися того, що ти хочеш. Твої люди недостатньо підготовлені, щоб провадити кримінальне слідство. Ти ні до кого не можеш звернутися, а в понеділок прокуратура призначить суддю, що передасть справу кримінальному відділові.

Він і далі мовчав.

— Ти від самого початку це знав. Тож і приходив до мене у в'язницю.

Солініне обличчя напружилось, на чолі залягли зморшки. Думки його можна було читати, мов розгорнуту книжку.

— То так чи ні?

Соліна розслабився й зареготав.

— Що тут кумедного? — запитала Анаїс.

— Згадав твого татуса.

— А до чого тут мій татусь?

- Не з медом йому довелося з такою донечкою.
- Він теж не подарунок. То ти даси те, що мені треба, чи ні?
- Принеси собі кави. А я поки що все залагоджу.

Вона мовчки вийшла. Коридори з килимовим покриттям, кондиціонери, тьмяні світильники чимось скидалися на ізолятора, хіба що осучасненого. Та сама хурдига. Ні барв, ні контактів із зовнішнім світом, ні волі.

Зупинившись перед кавовим апаратом, вона пошукала дріб'яків. Руки її тремтіли, та цього разу не від приємного збудження. Вона ухвалила рішення. Поділити розслідування. Оці поліцаї нехай розслідують усе, що пов'язане з Медіною. А вона візьме слід, про який ніхто не знає, — дагеротип. І жодного слова Соліні. Їй треба закріпити за собою перевагу перед цими чоловіками.

Кава побігла у філіжанку. Перший ковток обпік їй горло. Другий був ліпший, та смаку вона не відчула. У шлунку дерло, булькало і квакало. Вона не їла... відколи вона вже нічого не їла?

Коли вона повернулася до кабінету, Соліна був не сам. Біля нього стояли двоє хлопів з манерами зарізяк.

— Оце гот Фітон і класик Сернуа. Мої найкращі хлопці. Вони допомагатимуть тобі до понеділка.

Анаїс озирнула їх. Перший — худий неголений паруб'яга у брудних джинсах, темних кросівках і чорній куртці, з-під якої виглядала футболка з витягнутою мармизою Іггі Попа. Зі своїм коротким хвостом на потилиці й підведеними очима він скидався на запеклого наркомана. Другий, так само високий, та вдвічі важчий, був у пожмаканому фірмовому костюмі, замурзаній краватці та з триденною щетиною, що не дуже узгоджувалася з його короткою стрижкою. Табельна зброя в обох демонстративно висіла при боці.

Ті хлопці відразу сподобалися їй. Ці неформали були схожі на її команду в Бордо. І водночас вона збагнула, що для кримінального розслідування вони годяться не більше, ніж вона для гаптування хрестиком. Чемпіони з рукопашної, а не з такої копіткої мурашиної праці, як слідство.

— А кабінет?

— Поруч із моїм. Я з тебе очей не зводитиму. Ти й не ворухнешся, щоб я не знав.

Вона подумала про дагеротипи і пошукала лазівку. Та на думку їй нічого не спало.

— Вирішуй, — сказав Соліна. — Утім, що тут обирати.

За дві години читання всі його припущення загалом дістали підтвердження. Щоденник Франсуа Кубели містився в п'ятьох невеличких зшитках у клітинку, розбірливо написаних кульковою ручкою густим почерком. Він працював, як давніше було — ні комп'ютера, ні флешки, ні мережі. Тільки ці шкільні зошити, що він сховав у занедбаній хатині.

Він завів щоденника 4 вересня 2008 року, коли до його відділення в клініці Святої Анни надійшов сорокарічний чоловік з амнезією. Кубела вирішив фіксувати кожен етап перебігу його недуги. Незабаром до пацієнта, що категорично відмовлявся пройти томографію чи рентген, повернулася пам'ять. Його звали Давід Жильбер. Він інженер. Мешкає у південному передмісті Парижа.

Кубела все перевірів, і все виявилось вигадкою.

Водночас розслідування зникнення Крістіана Мйоссана привело поліцаїв до клініки Святої Анни: Давід Жильбер насправді був Мйоссан. Потроху, мовби неохоче, пацієнт повернувся до своєї достеменною особистості. Після місячного курсу лікування його виписали до сестри Наталі Форестье. Кубела підтвердив свій діагноз: Мйоссан зазнав дисоціативної втечі. Майже невідомий у Франції синдром.

Психіатр вивчив практично все, що написано з цього приводу англійською, а також порозпитував колег. Так він дізнався про ще один випадок. У Лор'яні, в спеціалізованій клініці в Шатеньє, лікувався такий собі Патрік Серена. У вересні 2008 року він вештався уздовж шосе коло Сен-Назера і казав, що звали його Александр. Він виявився комерційним представником мережевого видання, одинаком, і мешкав у Пюто, в Дев'яносто другому департаменті. Пропав у квітні 2008 року під час службової мандрівки. Як він опинився в Бретані? Що викликало дисоціативну втечу? Що відбувалося з ним від квітня до вересня 2008 року? Він підписав заяву про госпіталізацію й упродовж певного часу лікувався у Шатеньє.

Кубела зазначив схожість між цими двома випадками, адже вони збігалися навіть у часі. Він подався до Лор'яна, побалакав із Сереною. І умовив його подати запит про переведення до кліні-

ки Святої Анни. Пацієнт охоче відповідав на запитання лікаря, та, як і Мйоссан, уперто відмовлявся від будь-яких просвічувань.

Лікар дослідив пам'ять обох пацієнтів, удавшись до медикаментів, гіпнозу і бесід. Потроху йому пощастило виявити інші збіги в їхніх спогадах. Наприклад, вживання псевдонімів. Крістіан Мйоссан часом називав себе Жанті Мішель, Серена — Алекс-244. Психіатр не міг пояснити походження тих прізвиськ. Пацієнти не виразно пам'ятали і якісь місця. Рибальський бар, поділений на кабінки лляними фіранками. Сріблястий льох із диванчиками у формі інфузорій.

Кубела обійшов усі паризькі бари й у Четвертому окрузі знайшов «Піткерн», а в Дев'ятому — ретрофутуристичний бар «Вега». В обох відбувалися вечірки клубу Саша.ком. Кубела згадав про псевдоніми і дійшов висновку, що в пошуках спорідненої душі самотні Мйоссан і Серена зареєструвалися на сторінці в Саші.

Грудень 2008 року. Кубела завів уже третього зошита, аж колега з клініки Святої Анни розповів йому про ще один випадок дисоціативної втечі, згадуваний на семінарі в Блуа. Кубела знайшов хворого в медичному центрі Ла-Ферте під Туром. Поміж цими трьома випадками була разюча схожість.

І цього разу хворий на амнезію вважав, що до нього повернулася пам'ять. Як і решта, він відмовлявся від сканування, як і вони, він врешті дізнався своє достеменне ім'я. Марк Казарак'ян. Вірменин з роду, поміняв купу професій, аж поринув у депресію, що позбавила його змоги працювати. Жив у Сартрувілі, в липні 2008 року зник, потім з'явився в Ендр-е-Луарі, нічогісінько не пам'ятаючи.

Кубела забрав його до своєї лікарні. Як і всі інші, той пацієнт мав псевдоніма. Андромак. Він знав і «Піткерн», і «Вега». Останні сумніви зникли. Всі троє — самотні, вразливі, беззахисні шукачі сталих любовних стосунків — удавалися до послуг Саша.ком.

Кубела не звернувся ні до адміністрації сторінки, ні до поліції. Замість цього він сам вступив до клубу. Перші тижні геть нічого не дали. Психіатр уже сумнівався в обґрунтованості своїх підозр із приводу викрадення, маніпуляцій із розумом і клінічних досліджень, аж запізнався з Феліс, вона ж Анна-Марія Штрауб.

Його розслідування відразу ж прибрало іншого вигляду. Кубела був недосвідченим слідчим, зате звабник із нього був ще який. Чарівна чорнявка Феліс, холодна і загадкова особа, не встояла

перед ним і в усьому зізналася. Вона — дівчина-ескортниця. Їй платять, щоб вона знаходила поміж учасниками вечірок Саша.ком самотніх, емоційно вразливих чоловіків, які не мають рідні та близьких людей. Більше вона й сама нічого не знала: ні про замовників, ні про те, чого вони домагаються від тих бідолах.

Приголомшений нишпорка виявив цілу систему: фахові повії, що вступають до клубу для знайомств. Облавниці, яким доручили обирати беззахисних жертв. Коли їм щастить знайти підходящого клієнта, його викрадають і психічно обробляють. Хто? У який спосіб? І з якою метою?

На початку п'ятого й останнього зошита Франсуа Кубела міркував про те, як йому продовжити розслідування. Усвідомивши, що самому не впоратися, він вирішив звернутися в поліцію. До того ж Наталі Форест'є, Мйоссанова сестра, сповістила його, що брат її знову зник, а потім його знайшли мертвим із покаліченим лицем. Кубелі пощастило переконати Феліс бути свідком...

На цьому нотатки психіатра уривалися. Кубела здогадувався про те, що сталося. На сцену вийшли зарізяки з охоронної агенції. Наприкінці січня 2009 року вони ліквідували Феліс, повісивши її, потім викрали психіатра, щоб обробити його за методом «Мотрійка». Цього Кубела не зрозумів. Чому вони і його не вбили? Навіщо пішли на ризик, залучивши до програми фахівця, що його психологічний профіль геть не відповідав іншим піддослідним? Та, може, він помиляється... Жив він сам, ніколи не був одружений. Та й замало він знав, щоб судити про свою психічну рівновагу. Може, він і справді цілком відповідав їхнім вимогам.

Франсуа Кубела, тридцять вісім років, став піддослідним щуром холдингу «Метис». У березні 2009 року сталася його перша дисоціативна втеча й він опинився на набережних каналу Урк, анітрохи не сумніваючись, що звати його Арно Шаплен. Те, що сталося далі, йому було більш-менш відоме. Одна його втеча заступала іншу, а тим часом найманці з «Метиса» намагалися його ліквідувати і хтось коїв міфологічні вбивства. У кожному своєму втіленні Кубела ставив перед собою ті самі завдання і відновлював розслідування, йдучи тим самим слідом, поступово розкриваючи механізм «Мотрійки» і потроху підходячи до вбивці з Олімпу... І як далеко він просунувся? Чи пощастило йому з'ясувати особу вбивці? Самі запитання. А в цих зошитах відповіді не знайшлося.

Він узявся до другої коробки, де зберігався родинний архів Кубели. Із паперів він з'ясував тільки дві суттєві обставини. По перше, матінка, Францишка Кубела, його не виховувала. У 1973-му, за два роки після його народження, її помістили до спеціалізованої клініки. І більше вона з тих закладів не виходила. Вона поповнила ряди невиліковних навіженців. Якщо судити з паперів, вона й досі жива і перебуває в медичному центрі імені Філіппа Пінеля в Ам'єні. Дізнавшись про це, Кубела нічого не відчув. Разом із пам'яттю в нього забрали й емоції.

Він перейшов до медичних даних. В історії хвороби Францишки згадувалася і «гостра шизофренія», і «біполярний розлад», і «тривожні стани». Діагнози відзначалися різноманіттям і навіть суперечили один одному. Він пробіг по діагоналі лікарські висновки, рекомендації і список госпіталізацій за заявою третьої особи. Щоразу заяви підписував його батько, Анджей. Аж до 2000 року. Потім форму заповнював він сам, Франсуа Кубела.

Останній факт пояснювався другою важливою обставиною: батько помер у березні 1999 року, маючи 62 роки. У свідоцтві про смерть ішлося про лиху пригоду в гостях — він гепнувся із даху, коли ставив ринву. Інакше кажучи, поляк загинув на нелегальній будові. Та його працедавці називалися друзями, щоб отримати страхові виплати і, звісно ж, уникнути проблем із поліцією. *Requiescat in pace*¹, тату...

Кубелі трапилася світлина. Його батьки після прибуття до Франції в 1967 році на еспланаді Трокадеро. Патлаті гіпи у кльошах, у них було щось сільське, якась необтесаність, що нагадувала про рідну Сілезію. Францишка була тендітною молодою жінкою, білявою і ніжною. Вона скидалася на дівчат, яких фотографував Дейвід Гамільтон. Анджей відповідав іншому шаблону: польський лісоруб. Чуприна по плечі, распутінська борода, густі брови. Його кремезне тіло обпинав почовганий оксамитовий піджак. Обоє утікачів з любов'ю обнімали одне одного за плечі, ладні розпочати нове життя на чужині.

З інших документів Франсуа мало що пощастило дізнатися про повсякденне життя батьків. Хіба що Анджей Кубела виявив

¹ Спочивай з миром (лат.). — Прим. пер.

неабияку майстерність в отриманні різних видів соціальної допомоги. Здобувши у Франції статус політичного втікача, він улаштувався на підприємстві, що виконувало громадські роботи. У 1969 році, після першої виробничої травми, йому дали пенсію з інвалідності. За кілька років він оформив для дружини допомогу «у зв'язку з психічним розладом». Крім того, він домігся різних виплат від держави — Анджей жив на соціальні виплати, хоч напевно й далі трохи заробляв на будовах.

Франсуа узявся до паперів, що стосувалися його самого. Навчання в початковій середній школі в Пантені. Медичний факультет й інтернатура в Парижі. Працювати в студентські роки йому не довелося. Франсуа виріс татковим синком. Великий комбінатор Анджей поставив усе на сина, і Франсуа відплатив йому з горою. Від першого класу до захисту докторської дисертації він здобував тільки найвищі оцінки.

На самісінькому дні виявилася велика плеската коробочка з-під торта чи пирога із сюрпризом на день Богоявлення. Тут зберігалися газетні вирізки і світлини, розташовані в зворотному хронологічному порядку. Перші конверти стосувалися 2000-х років: наукові статті, відгуки про його праці, часом зі світлиною. На них Кубела був тим-таки успішним науковцем з чорною чуприною та чарівною усмішкою...

В інших конвертах були тільки світлини. У 1999-му на них писався п'яньський Кубела в оточенні так само п'яних друзяк. Святкування успішного закінчення інтернатури. На світлинах 1992 року Кубела був ще молодший, самотній і усміхнений. З наплічником під пахвою він стояв перед медичним факультетом Пітьє-Сальпетрієр. У футболці «Лакост», у лівісах-501 і моднячих мокасінах. Вишуканий молодий студент, який втратив усі зв'язки зі своїм робітничим корінням.

1988 рік. Сімнадцятирічний Кубела з батьком. Батько вищий на цілу голову, цього разу з акуратною зачіскою і підстриженою бородою. Обидва усміхаються в об'єктив. Зрозуміло, що вони добре ладнають між собою і в доброму гуморі.

Кубела витер сльози і вилаявся. Та не від печалі. Він плакав од люті. Від розчарування. Навіть побачивши ці світлини, він нічого не згадав. За два тижні, які минули від його втечі, він воював із зарізяками, міняв особистості, гнався за вбивцею, боявся, що він

і сам той убивця. Він пройшов через усе це, чіпляючись за надію, що, відкривши свою достеменну особистість, віднайде і пам'ять.

Та він помилявся. Помилявся від самісінького початку. Він — вічний «пасажир». Кінцевого пункту призначення не існує. Він віднайшов свою первинну особистість, та ця мета виявилася лише етапом. Незабаром він знову втратить пам'ять. Сфабрикує собі нову особистість, а потім утямить, що він не той, ким себе вважає. І розслідування розпочнеться наново, з тією ж таки надією віднайти своє достеменне «Я».

Та цього «Я» більше нема.

Франсуа назавжди згубив його.

Він узявся до дитячих світлин.

Тринадцятирічний хлопець в кімоно для занять дзюдо усміхається в камеру. Він не може приховати виразу самотності та невловної тривоги, що помітний і на його пізніших світлинах. Тут цей сум аж надто впадає в око. Одна деталь: на цій світлині чуб у нього ще світлий. Колір волосся в Кубели змінився з настанням статевої зрілості.

1979-й. Восьмирічний Франсуа на Тронному ярмарку. Сорочка на широких плечах, штани, зібрані на кісточках, білі шкарпетки — повна форма 80-х років. Застромивши руки в кишені, хлопчина всміхається на тлі каруселей та атракціонів тією ж таки неухважною, трохи сумною і ненав'язливою усмішкою.

1973-й. Тут його підтримує матінка. Певне, одна з останніх світлин, перед тим як її відправили до психлікарні. Вона схилила голову, тож обличчя її не видно, та пильний погляд її дворічного сина осяває всю світлину. В глибині його очей видніє та сама сонячна печаль.

Кубела звів очі. Дощ ущух. Крізь обмиті водою вікна видно було вигін, що геть потонув у грязюці. Калюжки на скатах, кролячих норах і клаптях старих авто розпливалися зорями і ряхтіли під промінням невидного сонця. Усе воно мало б підбадьорити його, та сум тільки дужчав. Звідки цей вираз побитого пса на його світлинах? Звідки ця пригніченість? Тінь материного божевілля?

Лишився ще один великий конверт із лікарняною печаткою. Може, тут він знайде пояснення. Якась дитяча патологія, анемія? Він відкрив конверта, та не зміг цілком дістати паперів, що геть злиплися до купи.

Медичні знімки.

Він потягнув дужче. Фотографії УЗД. Утроба його матері у травні 1971 року — дата стоїть у кутку першого знімка. В акушерській практиці тоді тільки почали використовувати УЗД.

Аж йому пощастило таки дістати ті знімки.

Побачене його приголомшило.

У навколоплідній рідині плавав не один, а два зародки.

Два ембріони зі зціпленими кулачками, обличчям один до одного. Два скоцюрблені близнюки, що дивилися один на одного.

Близнюки, що мали народитись у Францишки й Анджея Кубели.

Палючий жах шмагонув його, наче крижана вода з крана. Він схопив інші знімки. Три місяці, чотири, потім п'ять. Що далі, то дужче видно одну аномалію. Зародки розвивалися неоднаково. Один був більший од другого.

І відразу ж він побачив у меншому зародку самого себе. Здавалося, він боязко відступав перед дужчим близнюком.

Думка, що сяйнула в мізках, просто-таки засліпила його. Сильніший близнюк був його невідомий брат. Дитиною, що родина Кубел покинула з причини, якої поки що неможливо було з'ясувати. Та думка піднімалася, росла, наповнювала його голову, аж витіснила все інше.

Гіпотеза.

У материнській утробі він був пригніченим близнюком.

Але батьки саме його обрали для ролі єдиного сина.

Від другого вони відмовилися, його забули й викреслили з пам'яті.

І тепер він повертався з небуття, щоб помститися.

Щоб звернути на нього вбивства, що скоїв сам.

Музей сучасної світлини в Марн-ла-Валле містився в чималому цегляному будинку XIX століття. Певне, в минулому тут була мануфактура. Одне з тих місць, де робітники гарували колись, мов чорні воли, а тепер переобладнане під робітні для модних мистців, музеї сучасного мистецтва і зали тілесної пластики...

Анаїс зневажала такі заклади, та в цього будинку був свій характер. На темному фасаді виділялися світлі фронтони, прикраси, рами, що надавали архітектурному ансамблеві певної ремісничої шляхетності. Порцелянові вставки навівали згадки про приморський курорт десь на Босфорі у Стамбулі.

Їй неважко було втекти від Солініних поплічників. О третій годині, давши їм усі вказівки, що стосувалися розслідування справи Медіни Малауї, вона вдала, ніби йде по каву, а сама увійшла до ліфта. Отак простісінько собі. У неї був бейдж і ключі від авто. Щоб знайти його, досить було натиснути на пульт. Приплив адреналіну відразу здолав утому.

Вона не мала ілюзій з приводу тієї роботи, що виконували її наглядачі. Та нехай. Із притаманною їй упертістю вона все поставила на слід, пов'язаний із дагеротипами.

Усю споруду займала одна величезна зала площею понад триста квадратних метрів, із дерев'яною підлогою і полакованими колонами, що смачно пахла тирсою, клеєм і свіжою фарбою. Тут розгортали виставку. Оту, що цікавила її, виставку художника-фотографа Марка Сімоніса, голови Фонду дагеротипії. Виставка мала відкритися наступного дня. Анаїс розраховувала застати мистця, коли він розвішуватиме свої роботи.

Угледівши гладуна, який шпетив байдужих робітників, то опускаючись навколішки просто в тирсу, то вилазячи на приставну драбинку, вона збагнула, що знайшла того, хто потрібен. І помалу попрямувала до нього, щоб дати йому час викричатися. Краєм ока вона глянула на вже розвішані світлини. І зупинилася, щоб розгледіти їх ліпше. Дагеротипи відзначалися однією особливістю, яку вона не зовсім розгледіла, коли передивлялася книжкові репродукції, — то були дзеркала. Виполіровані, посріблені або позолочені дзеркальні поверхні. Певне, це подобалося вбивці. Милуючись своїм творінням, убивством, він споглядав сам себе.

Вона знаходила в дагеротипах усі особливості, що притаманні були їй репродукціям, та посилені природним освітленням. Сутінь і світло тут переходили у приглушену світлотінь. Світлини були прямокутні, проте освітлена частина мала овальний вигляд, наче кути запнуло сіривою імлою. В них відчувався чар із німих фільмів, де кадри сіпалися і пливли. Сяйливе осереддя майже вражало око своєю пронизливою чіткістю. Різкість його завдавала болю.

Сімоніс робив портрети сучасників. Музик, акробатів, а також біржових маклерів, секретарів, агентів із продажу нерухомості — вони були вбрані в сучасні костюми і вихоплені світлом, що неначе

струмувало з XIX століття. Це справляло суперечливий ефект: вас наче відкидало в невизначене майбуття, з якого теперішність буде здаватися давно минулою добою, що застаріла на століття з гаком.

— А ви що тут шукаєте?

Перед нею стояв розлючений гладкий фотограф. Вона згадала, що в неї нема поліційного посвідчення. Трохи розгубившись, вона глянула на товстуна. Майже два метри на зріст, важить напевне понад сто десять кілограмів. Велет, який не відмовляв собі в життєвих утіхах і до п'ятдесяти років скидався швидше на гору сала, ніж на мармурову стелу. На нім була чорна водолазка і бахматі джинси, схожі на лантух для картоплі. Вона второпала, нащо йому високий комір — він затуляв жаб'яче підгорля.

Сімоніс узявся кулаками в боки.

— То що, і далі мовчатимемо?

Опинившись у глухому куті, вона силувано всміхнулася.

— Перепрошую. Я Анаїс Шатле, капітан поліції.

Така заява завжди діяла немов удар. Чолов'яга напружився і конвульсивно ковтнув слину. Його подвійне підборіддя надулося, потім сіпнулося, наче тіло страшенного давуна, який щойно заглитнув газель.

— Не турбуйтеся, — докинула вона. — Мені просто треба дещо дізнатися про техніку дагеротипа.

Сімоніс розслабився. Плечі його опустилися. Підгорля охляло. Намагаючись перекричати гуркіт дрилів і молотків, він почав давати технічні пояснення, яких вона не слухала. Подумки вона дала йому хвилин із п'ять на балаканину, а потім хотіла перейти до діла.

Поки він ото балакав, вона зважувала всі «за» і «проти». Міг він бути вбивцею? Сили йому не забракло б, та не дуже він меткий. Неважко було уявити, як він одчикрижує голову бугаєві чи каструє волоцюгу, але... П'ять хвилин сплило.

— Вибачте, — урвала вона його, — як ви гадаєте, скільки дагеротипістів у Франції?

— Нас усього кілька десятків.

— А точніше?

— Понад сорок.

— А в Іль-де-Франс?

— Либонь, десятків зо два.

— Ви не могли б мені дати списку цих людей?

Гладун схилився до неї. Він був вищий од неї сантиметрів на двадцять.

— Навіщо?

— Ви, мабуть, бачили, як у кіно поліцаї ставлять запитання. Але самі на них ніколи не відповідають.

Він помахав пухкою рукою.

— Вибачте, а у вас є ордер чи щось таке?

— Ордер буває лише в бухгалтерії. Якщо ви маєте на увазі постанову з підписом слідчого судді, то в мене її з собою нема. Я можу прийти з нею ще раз, та час мій дорого коштує, і, обіцяю, ви заплатите мені за кожну втрачену хвилину.

Він знову глитнув. Травний процес давуна поновився. Він тицьнув пальцем кудись углиб зали.

— Тоді я мушу видрукувати список у моєму кабінеті.

— Ходімо.

Сімоніс роззирнувся довкруги. Робітники працювали й не звертали на нього жодної уваги. Дрилі свердлили. Шліфувальні машини шліфували. У повітрі стояв дух розпеченого металу. Фотографові вочевидь не хотілося покидати виставку, та він таки подався до заклоєної комірки в кінці зали. Анаїс пішла за ним.

— Майте на увазі: не всі дагеротипники — члени мого фонду.

— Та я так і думала, але, гадаю, ми щось придумавемо, щоб їх вистежити. Зв'яжемося з постачальниками матеріалів, якими вони користуються.

— Ми?

Вона підморгнула йому.

— А вам хіба не хочеться погратися в детектива?

Давун знову сіпнувся. Вона взяла це за згоду.

За годину в неї вже був досить вичерпний перелік дагеротипників Парижа, паризького регіону й усієї Франції. Зіставивши відповіді постачальників з членами фонду, вони налічили вісімнадцять мистців в Іль-де-Франс і понад два десятки в інших регіонах. Анаїс подумала, що до завтрашнього вечора встигне відвідати всіх мешканців Іль-де-Франсу. А далі видно буде.

— Ви з усіма знайомі?

— Майже, — буркнув фотограф.

— Кого б ви запідозрили у цім переліку?

— У чому?

— У вбивстві.

Він задер брови, потім щоки його заходили ходором.

— Ні, ніколи в житті.

— А хтось із них знімає сцени насильства?

— Ні.

— Може, щось пов'язане зі збоченнями чи міфологією?

— Ні. Безглузді запитання. Адже йдеться про дагеротипи?

— Атож.

— Ця техніка потребує довгої непорушності об'єкта. Рух у такий спосіб не зняти.

— А я такі об'єкти й мала на увазі. Труп.

Сімоніс насупився. Анаїс ступнула вперед, змусивши його при-тулитися до скляної перегородки.

— У когось із членів фонду були проблеми із правосуддям?

— Та ні! Хоча хтозна...

— Ніхто не висловлював чудернацьких думок?

— Ні.

— Ніхто не потерпає від психічних розладів?

Гладун втупився в Анаїс тяжким поглядом і промовчав. У тій скляній комірці він здавався ув'язненим, наче кит в акваріумі.

Вона перейшла до головного.

— Як я зрозуміла, в техніці дагеротипії важливу роль відіграє хімія.

— Авжеж. Дагеротип спершу обробляють йодистою парою, потім випарами ртуті. А потім...

— Поміж цими етапами може застосовуватися кров? Людська кров?

— Не зрозумів запитання.

— У крові міститься оксид заліза. Може такий компонент брати участь у хімічних перетвореннях? Наприклад, на останньому етапі, коли зображення вкривають димером хлориду золота?

Марк Сімоніс здавався переляканим. Він здогадувався, що їй відомо більше, ніж вона йому сказала.

— Можливо... Не знаю я.

— Хтось із цих людей, — провадила Анаїс, махаючи списком, — казав про такі дослідження?

— Ні, звісно.

— А чи нема поміж ними хіміків, що знаються на цьому ліпше, ніж усі інші? Дагеротипників, які захоплюються органічною хімією?

— Нічого такого я не чув.

— Дякую, пане Сімонісе.

Вона обернулася до нього спиною. Він ухопив її за руку.

— Ви підозрюєте когось із нас у вбивстві?

Повагавшись, вона вирішила облишити той поліційний тон.

— Як по правді, я й сама не знаю. Цей напрямок у розслідуванні ґрунтується тільки на припущеннях... — Вона роззирнулася до-вкруги. На полицях стояли слоїки із живим сріблом, упакування йоду і бромю. — І ці припущення такі ж невагомі, як і ваші випари.

За п'ять хвилин вона була на паркувальному майданчику і розглядала план паризького передмістя. Анаїс намагалася розробити маршрут, з огляду на список імен та адрес.

Задзеленчав мобільник. Соліна. Вона підкинула телефон на долоні, гадаючи, могли його запеленгувати чи ні. Треба було викинути його, зразу ж як вона вийшла з в'язниці.

Після п'ятого дзвінка вона відповіла заплющившись, ніби очі-кувала вибуху.

— Ох ти ж і лярва... я в житті такої ще не бачив!

— Та довелося. Потрібно було пройти іншим слідом.

— Яким це?

— Не можу тобі сказати.

— Що ж, тим гірше для тебе.

— Погрози мені анідесь.

— А два свіжі трупи?

— Чиї?

— Поки що невідомо. Двоє чоловіків у фірмових чорних костюмах. Одного закатрупили двома кулями сорок п'ятого калібру. Другому всадили в мордяку уламок скла. Дім орендував такий собі Арно Шаплен. Тобі це прізвище каже про щось?

— Ні, — збрехала вона.

Кров відпливла в неї від голови.

— За два квартали відтіля на вулиці Бреге знайшли їхнє авто. Чорне «ауді» Q7. Номер 360 643 AP 33. Це тобі теж нічого не каже?

Анаїс мовчала, намагаючись дати лад своїм думкам. Значить, Януш і цього разу вцілів. Тепер єдиною доброю звісткою від нього, на яку вона могла розраховувати, були трупи.

— І, здається, орендар помешкання за зовнішністю цілком відповідає Янушеві.

— А ти звідкіля знаєш? — запитала вона, обертаючи ключ за палювання.

— У декого довгий язик. А в поліції затонкі стіни.

— Хто провадить справу?

— Кримінальний відділ. Та я зателефоную прокуророві. Ця історія пов'язана зі стріляниною на вулиці Монталамбер. То я і буду її розслідувати.

— Ти можеш це довести?

— Доведу, якщо мені передадуть справу.

— А трупи де?

— А ти як гадаєш? В Інституті судової медицини, звісно.

Анаїс не знала, де він, але подумала, що знайде.

— Зустрічаємося там?

— Навіть не знаю, як ти це робиш, — вишкірився він. — Ти взуваєш мене, як хочеш, а я ще й прошу. Може, якось влаштуємо сеанс мазохізму?

— За півгодини?

— Я вже в дорозі. Чекаю тебе на місці.

Обидва зародки плавали в навколоплідній рідині, неначе два крихітні астронавти. Поміж кров'ю і водою, повітрям і духом. Легенькі, сплетені водно. Перший набагато більший. Проте саме він був нагорі. Другого затиснуто в долішню частину матки. Переможе-ний. Над ними звивається і вигинається мережа судин, схожих на летюче коріння, як ото в тих рослин, що вирощують у невагомості на космічних станціях.

— У нас проблема.

Кабінет лікаря. Він не зводить очей із чоловіка і вагітної жінки, що сидять напроти нього. Вона молода білявка з майже білими косами, він здоровезний бородань. У кімнаті панують осінні барви. Червона, охряна, золотаво-брунатна. Тільки полаковане дерево і тканини пурпурового кольору.

— Що за проблема?

Обхопивши круглого живота, жінка ставить це запитання з агресивністю, що виказує її страх. У неї обличчя слов'янського типу.

Високі вилиці. Очі немов у кішки. Волосся таке тонюсіньке, що аж мерехтить на сонці. Поміж соковитими грудями вагітної молодиці зблискує натільний хрестик.

Чоловік — втілення того ж таки слов'янського типу. Сорочка лісоруба, широкі плечі, густа борода і випнута щелепа.

Лікареві трохи незручно. Його обличчя не віщує нічого доброго. Молодий, але вже майже лисий. Лискуче чоло вінчає кощаве обличчя, наче завершення нав'язливої, невідступної думки. Тонкі вуста вимовляють неприкрашені безтілесні сухі слова.

— Якщо це може вас заспокоїти, — усміхається він, — то таке частенько трапляється.

— Що за проблема?

— Як ви знаєте, у вас монохорна вагітність.

Чоловік із жінкою презириються.

— Ми не дуже добре балакаємо французькою, — шепоче жінка з гострим акцентом, де вчувається якась крижана лють.

— Перепрошую. Цією французькою ніхто не балакає. Я хочу сказати, у вас монозиготні близнята. Вони вийшли з одної заплідненої яйцеклітини. Вам, либонь, уже казали про це багато разів. Вони містяться в одній оболонці, й у них одна плацента. Інакше мовлячи, вони живляться з одного джерела.

— Та й що?

— Зазвичай кожен ембріон пов'язаний із плацентою власною мережею кровоносних судин. Часом ті системи переплутуються і зародки поділяють одну мережу. Це зветься анастомоз. І тоді є ризик порушення рівноваги. Один плід може отримувати більше, ніж другий.

— Оце й відбувається у мене в животі?

Лікар киває.

— Така проблема виникає в п'яти і навіть п'ятнадцяти відсотків від усіх випадків. Зараз я покажу.

Він підводиться і бере зі стійки в себе за спиною кілька знімків УЗД. Розкладає їх на столі так, щоб подружжя могло їх бачити.

— Цей ембріон розвинений більше, ніж другий. Він живиться коштом свого братика. Та ситуація може змінитися...

Мати не зводить очей із тих знімків.

— Він це навмисне, — сичить вона. — Хоче вбити брата.

Лікар махає перед собою руками й усміхається.

— Та ні, заспокойтеся. Дитина тут ні при чому. Просто судини переплелися так, що він здобув перевагу. Ось тут видно, що розподіл судин...

Батько уриває його.

— Це можна вилікувати?

— На жаль, ні. Залишається тільки чекати. Може, розподіл судин зміниться природним чином і тоді...

— Він це навмисне, — тихо повторює мати, тримаючись за своє розп'яття. — Хоче убити брата. Уроки на нього наводить!

Тепер вони ідуть в авто. Батько стиснув кермо, наче хоче видерти його з корінням. Дружина дивиться на шлях, зіниці її розширені, наче в кішки вночі.

І ось вони знову в кабінеті гінеколога.

— Шкодную, але ситуація близька до критичної.

Усміхатися він уже не може. Змарніла жінка знову обхопила свого живота. Шкіра в неї на обличчі тонка, мов пергамент. На скронях видніють блакитні жилки.

На письмовому столі лежать нові знімки УЗД. Обидва зародки згорнулися клубочками. Один займає дві третини матки. Він наче дратує свого брата. *Пригнобленого.*

— Він і далі набагато ліпше живиться. Якщо точніше, він отримує практично всю кров із плаценти. За такого стану справ другий проживе не більше двох-трьох тижнів...

— І як можна цьому зарадити?

Лікар підводиться з-за столу. Якусь хвилину він дивиться у вікно. Червоно-золотаві барви в кімнаті наче аж погустішали.

— У вас є вибір. Або нехай природа робить своє діло, або...

Він вагається, потім обертається до подружжя. Та звертається лише до жінки.

— Надати перевагу другій дитині, що не може сама жити. Щоб порятувати її, є тільки один вихід. Я хочу сказати...

— Гарзд. Я зрозуміла..

Згодом, уночі, мати прокидається від болю. Вона ледве добирається до ванни. Зі стогоном осідає на долівку. Батько теж підводиться. І бачить дружину долі, вона стоїть рачки: її випукле черевко прoderло сорочку. Шкіра на животі вряди-годи напинається. По ній гамселить один із зародків. Він розлучений. Він хоче вийти. Хоче бути сам...

— Треба убити його! — верещить мати, вмиваючись слізьми. — Це... це злий дух! То *jest duch zlego!*

Кубела раптом прокидається. Він лежить скоцюрблений на гнилому паркеті. Перше відчуття — солоний присмак сліз, друге — вогкість долівки. І врешті, п'ятьма.

Котра ж година оце? Ще нема четвертої. Уже смеркло. Дощ дудонить у вікна. Паркетом сновигають таргани. І як він примудрився тут заснути? Може, вся річ у небажанні сприйняти правду. Ту, яку він угадав, коли читав медичні висновки та результати аналізів.

Він підійшов до вікна. За шибкою нічого не було видно, крім густої запони дощу. Ні ліхтаря, ні лампи. В його голові все перемішалося. Він не міг зловити якусь думку і зосередитися на ній. І водночас йому здавалося, ніби він мислить тверезо, як ніколи досі ще не мислив. У своєму маренні він відтворив історію близнят Кубел. Вона була уві сні, та він знав, що все так і сталося. Під ногами в нього валялися медичні звіти, висновки, числа, що їх він знайшов разом зі знімками... Він інстинктивно відчував, яке рішення ухвалила його матінка. Він знав, що народжений від убивства. Він — пригноблений зародок, порятований *in extremis*¹ волею батьків...

А тепер що йому робити? Він і сам того не знав. Заручник свого походження. Бранець п'тьми. Він глянув на стелю: там висіла гола лампа. Обернув вимикача, та марно. Не здавшись, він спустився вниз і знайшов трансформатора. Натиснув червону кнопку і почув, як сухо клацнуло, що здалося йому доброю прикметою.

Коли він повернувся до своєї кімнати, там уже світилася лампочка.

Він став навколішки і позбирав усі аркуші.

За хвилию він знову поринув у вивчення свого походження.

— Де майор Соліна?

Вісімнадцята година. Паризький інститут судової медицини. Дорогою до Парижа Анаїс декілька разів збивалася на манівці. Аж, увімкнувши маячок і сирену, таки дісталася до набережної Берсі.

І ось вона знову звертається до секретарки за бюрком.

— Де Соліна?

— Він усередині, але ви не маєте права...

¹ Перед смертю (лат.). — Прим. пер.

Під поглядами мармурових бюстів коло входу вона пройшла через хол. Вона вже помітила білі двері.

Секретарка волала їй услід:

— ВИ НЕ МАЄТЕ ПРАВА!

Не обертаючись, вона підняла своє триколірне посвідчення і помахала ним над головою. За мить вона ввійшла до яскраво освітленого коридора, вздовж якого тягнувся ряд зачинених дверей. Скрізь бездоганний лад. Ніяких забутих нош. І тим паче жодного мерця. Тільки гострий дух дезінфекції й холодне повітря свідчили про те, що тут мають до діла не з живими людьми.

Перші двері.

Другі.

Треті.

Четверті двері виявилися тими, що вона шукала. Тим часом її наздоганяв чолов'яга в білому халаті. І ось вона всередині, де перед нею відкрилося приголомшливе видовисько.

В осяяній хірургічними лампами кімнаті, поміж трупами, укритими простирадлами, стояли чоловіки в чорному. Справжнісінькі бугаї. Одним із них був Соліна. Контраст поміж їхніми чорними костюмами і сяйливою білістю довкруги аж різав око.

Вона зосередилася на тому, про що вони балакали. Підбіг санітар і теж зупинився, угледівши тих круків зразка ХХІ століття, що сварилися над трупами.

— Не втямлю, що ти тут забув, — заявив один із них.

— Ці два трупи безпосередньо пов'язані зі стріляниною на Монталамбер, — відрубав Соліна.

— Та невже? І з якої це причини?

Соліна запізнився. Працівники кримінального відділу вже прибули за дорученням прокурора республіки. Лисаневі вже не було чого тут робити, та він гризся за свій шмат.

— Прокурор ясно висловився.

— Наклав я купу на прокурора. Я зараз зателефоную слідчому судді.

— Не лізь у цю справу зі своїм лайном.

— Яку це справу? Не втямлю, про що ти кажеш. Ці забиті хлопці — моя парафія.

Ситуація загострювалася з кожною реплікою. Чоловіки були на грані того, щоб узятися за барки. Анаїс дивилася на них. Тепер

довкола них стояло декілька санітарів у білих халатах, але вони не зважувалися втручатися.

Їй подобалося те видовисько. Вона смакувала насичену тестостероном сцену, що розгорталась у запахах ефіру і під холодним сяйвом хірургічних ламп. Троє самців ладні були вчепитися в горлянку один одному. Соліна виставив голову вперед, либонь, збираючись використати її як таран. Перший його розмовник, чорнявий, неголений, із сережкою у вусі, здається, здатний був думати лише яйцями. Його напарник уже поклав руку на кобурю.

І тут у стегно їй вривався медичний візок, якого пхнули з усієї сили. Анаїс послизнулася і гепнула на долівку. Жартам край. Галас. Образи. Удари. Соліна вчепився в чолов'ягу з кримінального відділу, а його напарник, не в змозі розборонити їх, вихопив пістолета. Санітари кинулися до них, та хіба по силі були їм ці бугаї?

Анаїс уже боялася, що розпочнеться стрілянина, коли ж до кімнати вдерлося ще двоє. Двоє так само здоровезних хлопів, з короткою стрижкою, в сірих костюмах, схожих на однострої. Вони націлили на поліцаїв пістолети дев'ятого калібру з глушниками на цівках.

— Гульня скінчилася, хлопці.

Соліна і його супротивник так і завмерли. Криміналіст утерся рукою: з носа в нього цебеніла кров. Його колега, теж заляпаний кров'ю, тримався за вухо — під час бійки Соліна вирвав у нього сережку.

— Хто такі? — гаркнув Соліна.

— Військові, йолопе, — відказав перший хлоп. — Забирайтеся відсіля хутчій, а ми, дідько з вами, нікому не скажемо, що у вас встав на мерців.

Соліна вагався. Поліцаї з кримінального відділу відступили, оцінюючи нових супротивників. Санітари вшилися, коли запахло смаленим. Приголомшена Анаїс залякла на місці. Вона спостерігала цю сцену очима дитини, якою раптом обернулася. Дівчиною стала, що дивилася на світ дорослих людей, не в змозі його збагнути. І не просто світ дорослих. *Світ її батька.*

— Справу засекретили, — заявив другий, помахавши якимось офіційним документом.

Ніхто й не глянув на неї. Усі й так усе збагнули.

— Нехай вас перев'яжуть, і катайте відсіля. Ця справа вас більше не стосується.

Притискаючи руку до вуха, поліцай із кримінального відділу хрипко повторив:

— То все ж таки хто ви такі?

— Вам дадуть прочитати папір із підписом прокурора. У нім напевно є літери, якими нас позначено. Та то все дурня, вони нічого не означають.

— Ти сам кажеш, що це дурня, дідько б тебе вхопив! — виступив наперед Соліна. — То що ж воно таке?

Другий підійшов до одного мерця, накритого простирадлом. Узяв його за ліву руку, задер рукава і звів її так, щоб поліцаї побачили катетер для переливання крові.

— Знаєш, що це за штука?

Ніхто не відповів. Бійцям елітних підрозділів часом задалегідь вставляють у вени такий катетер, щоб хутчій зробити переливання, якщо їх серйозно поранять. Хоч цим двом він так і не згодився.

— Вони з наших, — сказав вояк, закотивши рукава, щоб показати те саме. — Ми самі знайдемо тих, що їх забили. А ви повертайтеся у свої нори.

— А протокол?

Обидва драби зареготалися. Анаїс теж усміхнулася. У глибині душі вона рада була їх бачити. Вояки. Найманці. Зарізяки. Ті, що два тижні тому вдерлися в її життя. Промикнулися в її розслідування. Мало не до вбиральні ходили за нею...

Вони сіпали за шворки, а тепер їх просто втяли.

Проект «Мотрійка» згортався на порозі цієї трупарні.

— Нас завжди взуватимуть у сраку. Це нормально. Життя, як водиться, ставить нас раком.

Соліна напхав у носа вати і підбив підсумки в душі своєї анальної філософії. Вийшовши з Інституту судової медицини, Анаїс змусила його сісти в її авто. Вони проїхали кілька сотень метрів, поминули моста й зупинилися перед входом до великого парку, що, як вона і припускала, виявився ботанічним садом.

Вона розповіла Соліні все, що дізналася останнім часом. Про проект «Мотрійка». Про загадковий препарат. Про людей, що на них його випробовували. Про те, як армія організувала все це під прикриттям «Метиса». Вона підвела ризик, висловивши свою особисту думку: «Грі вже кінець».

Соліна помалу кивнув. Він був пригнічений, та не дивувався. Вразило його тільки одне.

— Ніколи не думав, що ти так легко облишиш цю справу.

— А мені нема чого полишати. Нам не слід встрявати до тих інтриг, що їх снують вояки й «Метис». Проти своїх не воюють, та й мета в мене інша.

— І що ж ти хочеш? Знаєш, я вже заплутався.

— Я хочу врятувати Януша.

Соліна похмуро зареготався.

— Так я ніколи не стану префектом поліції!

— Янушем прикривається вбивця. А ми його зловимо.

Поліцай звів брову. Гривка сухої трави на голій вершині.

— Кожен піде своїм слідом. Може, воно тебе здивує, та я певна, що Медіна Малауї якось пов'язана з «Мотрійкою».

— Ти ж сама казала, що нічого нам лізти в ті ігри.

— Ось тільки міфологічний убивця так чи інак причетний до цього діла. Люди з «Метиса» певні, що їхній препарат розбудив чудовисько в одному з піддослідних. Вони кивають на Януша. А я певна, що вони помиляються, але тільки почасти. Убивця таки хтось із піддослідних.

— А Медіна тут яким боком тичеться? Вона ж була хвойда. Анаїс зітхнула. Тим слівцем він закаляв усіх жінок.

— Вона пов'язана з мережею піддослідних. Тим-то Януш і заліз до її помешкання.

— Поки ти десь лазила, мої хлопці через сервер простежили її виходи до мережі, а через оператора — телефонні дзвінки.

— То й що?

— Та нічого. Ні з ким із клієнтів вона в такий спосіб не перетиналася. Одне дивно: вона записалася на сторінку для знайомств. У клуб вечірок.

— Якого типу?

— Та звичайнісінький. Саша.ком. Пересічний сайт для пересічних людей.

Не найпридатніше товариство для дівчини-ескортниці, що звикла до багатіїв із Восьмого округу.

— Хто орудує сторінкою?

— Вона прозиває себе Саша. Справжнє ім'я — Вероніка Артуа. Декілька разів зазнавала фінансового краху, потім заходи-

лася влаштувати побачення. Оце зараз Фітон та Сернуа допитують її.

Вона змінила тему.

— Розкажи мені про Арно Шаплена.

— А я вже гадав, ти так і не запитаєш про нього.

Він запахав руку під плаща. Той порух перелякав Анаїс. Соліна просто-таки випромінював брутальність і насильство, хоч із тією ватою в носі скидався на заплішеного бевзя. Він дістав складену вдвоє теку. Поклав її на коліна й заходився розправляти. Анаїс навіть не здивувалася, уздрівши причепленого до обкладинки портрета.

— Арно Шаплен, — сказав Соліна. — Мордяка знайома, а вигляд інший. Так званий рекламний художник, на дозвіллі малює абстрактні картини.

— Чому так званий?

— Тут ми обставили хлопців із кримінального відділу. Роздобули документи, які Шаплен надав у травні 2009 року агенції з нерухомості, що найняла йому той дім. Усе пофальшоване.

— А де він брав гроші?

— Я звелів хлопцям з'ясувати це. Банкові вклади готівкою. Жодного чека — ні йому, ні від нього. Від цього тхне незаконними заробітками.

Анаїс розгорнула теку і знайшла інші знімки, з офіційних документів. А також кадри з камер відеоспостереження в районі вулиці Рокетт. Тут Януш уже не скидався ні на неохайного психіатра, ні на волоцюгу, ні на божевільного мистця. Ні навіть на того, що відвідував її у в'язниці.

На одному знімку пряжка в нього на поясі сяяла, наче зірка шерифа.

— Він невинен, — повторила вона. — Його потрібно захистити.

— Ті зарізяки, що ми запізналися з ними сьогодні, живцем здеруть із нього шкуру.

— Якщо передніше ми не заарештуємо його. Наш козир — оця тека. Коли Януш буде в безпеці, ми скажемо, що передамо всі матеріали газетярам.

— Ти ж допіру казала, що з цими хлопцями ліпше не зв'язуватися.

— Такі погрози нікому не подобаються. А якщо нам пощастить знайти справжнього вбивцю, шалька терезів схилиться в потрібний бік.

— Здається, тих двох Януш таки закатрупив.

— Він боронився. Попутні втрати. Така логіка декотрим воякам зрозуміла.

Соліна не відповів. Може, мріяв, як у далекому майбутньому здобуде підвищення, зловивши вбивцю.

— Ти так і не пояснила, чому дременула від нас по обіді.

Що ж, годі вже в хованки гратися. Вона коротко розповіла йому про дагеротипи. Про уламки дзеркала, обробленого йодистими випарами, що знайшли біля Ікара. Виклала і свою теорію про вбивцю-фотографа. Про особливу техніку, яку винайшли сто п'ятдесят років тому, і про сорок французьких дагеротипників, що й досі нею користуються.

— Ти ба! Просто-таки «Анаїс і сорок розбишак».

— Мені треба скінчити те, що я розпочала. Я відвідаю двадцять дагеротипників, які мешкають у краю Іль-де-Франс. Перевірю їх-не алібі на час убивства. А там буде видно.

Соліна відкашлявся і, трохи заспокоївшись, обсмикав плаща. Енергія колеги підбадьорила його.

— Підкинеш мене до контори?

— Ні, вибач, ніколи мені. Викликай службове авто або таксі. Якщо я цілу ніч працюватиму, то завтра в середині дня закінчу зі списком.

Комісар посміхнувся і роззирнувся, окинувши поглядом браму ботанічного саду, захищений автомобілями бульвар Опіталь, відреставрований Аустерліцький вокзал, схожий на гіпсові декорації.

Нарешті він відчинив дверцята і підморгнув їй.

— Закохалася по вуха в цього засранця, еге?

Тепер у Кубелиних думках запанував лад.

Він зачинив віконниці і при світлі лампи міркував над медичною документацією, яку знайшов у конверті. Імена, числа, дати. Він може детально з'ясувати те, що справді сталося упродовж вагітності його матінки. Тим паче що сам він працював із проблемами близнят.

Монозиготні близнюки. Два зародки, одна плацента. Вони розвиваються з одної клітини, в них однаковісінький генетичний набір. У материнському череві їх поділяє тільки тонесенька оболонка.

Вони перебувають у постійному контакті. Торкаються, пхають одне одного, дивляться одне на одного. Кожен стає для іншого полем для досліджень. Потроху поміж ними постає особливий ментальний зв'язок. Їх двоє, та разом вони одне ціле. З четвертого місяця в них вже функціонують усі п'ять чуттів. Народжуються відчуття, емоції, і близнята поділяють їх. Кожен зародок стає для іншого джерелом і відображенням.

Зазвичай в основі такого зв'язку лежить любов.

А в близнюків Кубел то була ненависть.

Уже на третьому місяці в поведінці зародків спостерігалася чимала різниця. Один лежав. Другий звивався, рухався, завойовував простір. На четвертому місяці перший затуляв лице кулачками. Другий гамселив руками й ногами по тій оболонці, що їх ділила. На п'ятому місяці всі ці різниці переросли в проблему із живленням.

Як і в нещодавньому Кубелиному маренні, лікарі поставили батьків перед вибором: або здатися на природу, або, навпаки, знищити дужчого, щоб порятувати кволого. Череву Францишки Кубели стало полем смертельної борні.

Батьки не вагалися. У першому ж звіті мовилося про можливість редукції плода в липні 1971 року. Як видно з рукописної нотатки гінеколога, Францишка була дуже набожна полька і ставилася до панівного зародка як до пекельного поріддя, наділеного паранормальними здібностями. Його гіперактивність мала на меті одне — вбити брата. Для неї він був зла, ворожа і розбещена істота, що не хотіла ні з ким ділити свого притулку.

Кубела читав поміж рядками. Душевне здоров'я Францишки дедалі гіршало. Можливість хірургічного втручання тільки загострювала ситуацію, навіть попри те що для неї це означало б знищення втіленого зла. Медичні терміни зазвичай тільки соромливо маскують сумну реальність. Так звана редукція ембріона полягає просто в убивстві одного зародка задля порятунку другого або кількох, якщо, наприклад, ідеться про трійню.

Після першого листа, де розглядалася така можливість, історія вагітності урвалася. Жодного висновку, жодного знімка УЗД, ніяких лікарських засобів. Невже поляки знищили всі сліди скоєного? Та Кубела мав інше пояснення. Ніякої редукції не було. Вагітність розвивалася без втручання. Живлення зародків стабілізувалося *природним шляхом*.

Виношування двійні завершилося нормально.

18 листопада 1971 року народилося двоє дітей.

Проте для Францишки панівний близнюк залишався «чортячим поріддям». Вона не хотіла ні глядіти його, ні навіть терпіти коло себе. Анджееві довелося знайти йому притулок і зректися його, нагнати від себе.

Отак і жила віднині родина Кубел.

Зберігаючи таємницю про покинуту дитину. Приховуючи свою брехню.

Небажаний близнюк уцілів. Він виріс і подорослішав, здогадуючись про правду. Міняючи притулки і родини, він мріяв з'ясувати секрет свого походження. І, ставши дорослим, провів розслідування. Дізнався про все і вирішив довести до краю те, що коїв 1971 року в матиному череві.

Ніколи ще помста не мала такого глибокого коріння.

Кубела знову глянув на знімки. Тепер вони здавалися йому червоними від крові та ненависті. Розпеченими, наче кратер вулкана. Він так і бачив обох братів-ворогів, Авеля і Каїна, що зависли в невагомості, ладні устряти у двобій.

Кубела був слабшим з двійників, тим, що на знімках лежить і притуляє кулачки до очей. Та після народження ситуація змінилася. Він став обранцем, улюбленцем, переможцем. Він виріс у теплі родинного вогнища. А брат його тим часом скнів у якомусь притулку чи в чужих родинях, яким держава платила за його утримання.

І тепер настав час оплачувати рахунки. Від своєї долі не втекти. Усе, як у грецьких міфах. Вагітність Францишки він уявляв утіленням фатуму. У ній вочевидь угадувалася будучина.

Кубела не мав ніяких доказів, які підтверджували б його гіпотезу, та він відчував, що не помилився. У глибині душі він завжди це знав. Тим-то під час кожної дисоціативної втечі він обирав собі імена, що так чи інакше пов'язані були з двоїстістю: Януш, Фрер, Нарцис, Ноно...

Міг би й здогадатися. Фрер — це брат¹. Януш, він же Янус, — дволикий бог початку і кінця. Нарцис закохався у своє відображення.

¹ Прізвище Фрер пишеться: Freire, та вимовляється воно так само, як і слово Frère, що французькою означає «брат». — Прим. пер.

Ім'я Ноно, що складається з однакових складів, графічно відтворює положення зародків *in utero*¹, віч-на-віч...

Усі імена значущі. Вони закликали темного брата з'явитися, втілитися. І той поклик почули. Відринутий близнюк повернувся в образі серійного вбивці. Покинуте, зневажене й упосліджене чортяче поріддя скоїло ці вбивства, взоруючи на безсмертні міфи, вбачаючи у собі героя вічної легенди. Легенди про повернення вигнаного сина. Про помсту героя, з яким несправедливо обійшлися. Про Едіпа, Язона, Уліса.

І він усе влаштував так, щоб Кубелу звинуватили в тих убивствах.

Так, щоб той зогнив у в'язниці. Або щоб його застрелили поліцаї.

Ам'єн, одинадцята ранку.

Медичний центр імені Філіппа Пінеля — цегляна фортеця, цілком присвячена божевільню. Збудували її в ХІХ столітті, коли притулки для навіженців були річчю в собі, поселеннями, де ті мали свої городи, пасли худобу й заводили родини. За того часу божевільня не вміли лікувати, тож його вважали потворним ганджем, який слід було видалити, прибрати з очей, заховати десь.

Центр Філіппа Пінеля займав понад тридцять гектарів.

Поминувши перші ворота, Кубела довгою алеєю, понад якою росли дерева, дістався наступного муру, що скидався на червоно-брунатну твердиню.

Уночі він так і заснув поміж паперів і знімків УЗД. Йому навіть забракло сили вимкнути світло. І йому знову марилися зародки, що борюкалися в хащах кровноносних судин. Коли він прокинувся, весь мокрісінький від поту, було ще темно. Тільки електричне світло пливло довкола нього, наче прогіркле затхле масло. Хоч усеньке тіло боліло, а в голові був справжнісінький рейвах, він буцім об'явлення зазнав, усвідомивши, що ніякого поступу в розслідуванні не буде, поки він не повернеться до своїх витоків, тобто до матері. На Північному вокзалі він сів на потяга до Ам'єна, потім на таксі дістався до медичного центру, розташованого в Дюрі, на околиці префектури Пікардія.

¹ У череві (лат.). — Прим. пер.

Другий мур. Навіть психіатра, що звик до таких закладів, вразила товщина тутешніх мурів. Здавалось, у них можна було цілі тунелі пробити. Центр був споруджений у вигляді прямокутника довкола каплиці та складався з кам'яниць різної величини, скидаючись на справжнісіньке місто. Вокзал, мерія, крамниці... Кубела не став заходити до приймальні, а спробував зорієнтуватися за табличками. Та марно. На корпусах видніли тільки номери — ні відділення на них не значилося, ні кого тут утримують.

Він навмання подався вперед. На алеях не було жодної душі. За понад сторічну історію в цих спорудах чимало попереробляли, та сам дух лишився незмінний. Фасади без архітектурних оздоб, фронтисписи з латинськими написами, стрілчаті арки, що відкидали тінь. Усе надійно, як у клініці Святої Анни.

Із-за хмар виглянуло сонце. Зимове сонечко, тьмяне і ледь тепленьке. Той затамований жар сонця перегукувався з його гарячковим станом. Від хвилювання його аж трясло. Не вірилося, що ось-ось він зустріне з матір'ю. Та думка тривожила його, проте водночас він почувався наче закутий у панцир. Його пам'ять була наглухо замурована, немов оті цегляні мури, що оточували його.

Аж йому зустрілися дві медсестри. Він пояснив, що прийшов відвідати свою матір, яка перебуває тут уже хтозна-відколи. Вони перезирнулися: Кубела був у пожмаканому вбранні й не голився зо дві доби, тож швидше скидався на їхнього пацієнта, ніж на відвідувача. Не кажучи вже про те, що син, у якого мати так довго лежить у божевільні, не може не знати, як її знайти. Її прізвища вони не знали: тут понад п'ять сотень хворих. Вони пояснили, що сьомий корпус, де лежать хронічні навіженці, розташований на заході, за три блоки.

Кубела подався далі, відчуваючи спиною їхні пильні погляди. Що ж, могло бути й гірше. Понад усе він боявся, що його впізнають. Напевне під час свого офіційного існування він регулярно відвідував матір і персонал корпусу знав, що він загинув. А може, хтось із санітарів бачив його фото в телевізорі?

Сьомий корпус. Він відразу ж упізнав ґратчасту огорожу і двері з особливим подвійним засувом, що були зазвичай у місцях, які призначалися для небезпечних пацієнтів. На його дзвінок вишла молодиця з могутніми плечима і неприступним виглядом.

У її погляді нічого не промайнуло. Вона не впізнала його. Він назвав материне ім'я. Францишка Кубела справді перебуває в цьому корпусі. Медсестра працює тут нещодавно.

Крізь ґрати він пояснив, чому так довго не провідував свою матір, попутно вигадуючи закордонні відрядження та іншу нісенітницю. Він боявся, що та молодиця вимагатиме в нього посвідку особи. Щоб пошити її в дурні, він вкинув у балачку декілька психіатричних термінів, і вони таки стали в пригоді. Медсестра відчинила двері.

— Я проведу вас, — безапеляційно заявила вона.

Вони пройшли алеями, оточеними моріжками і віковичними деревами. Голі віти скидалися на видерті електричні дроти. Дорогою їм трапився з десятків пацієнтів. Слиняві роти, зашерхлі губи, мляві погляди, безвільно опущені руки. Усе як завжди.

— Ось вона, — збавивши ходу, сказала медсестра.

Кубела угледів постать, яка сиділа на лаві, загорнувшись у яскраво-блакитний пуховик. Лице затуляли пацьорки жорстких брудних кіс, тож його й геть не видно було. На ногах у неї були білі реперські кросівки з грубими, немов аж пружинистими підошвами.

Він попрямував до тієї почвари. Медсестра йшла за ним услід.

— Дякую, тепер ви можете покинути мене.

— Ні, я мушу вас супроводжувати. Такі правила. — Медсестра усміхнулася, намагаючись пом'якшити відмову. — Вона небезпечна.

— Я можу захистити себе.

— Небезпечна вона для самої себе. Хтозна, яка в неї буде реакція.

— То залишайтеся тут. Якщо виникнуть проблеми, ви зможете втрутитися.

Медсестра згорнула руки на грудях, прибравши пози вартівника на чатах. Кубела попрямував далі. Він очікував побачити мертвотно-блідю мару з виснаженим кощавим обличчям. Та його мати виявилася брезклою. Відвислі щоки, повіки — все запливло нездоровим салом. Побічний ефект від пігулок та уколів. Він також звернув увагу на ознаки екстрапірамідального синдрому, притаманні хворим, що вживають нейролептики: ригідність кінцівок, тремтячі пальці...

Францишка курила, тримаючи руку біля самісінького рота. Обличчя її перехняблене було лютою гримасою, шкіра вкрита темними плямами. Жорсткі коси майже затуляли її брезкле лице. У вільній руці вона тримала пачку цигарок і запальничку.

— Мамо?

Жодної реакції. Він ступнув ще крок і знову погукав її. Слово «мама» різнуло йому в горлі, неначе лезо бритви. Аж Францишка, не поворухнувши головою, повела очима в його бік, наче біснувата.

Кубела сів на лаві біля неї.

— Мамо, це я, Франсуа.

Вона зиркнула на нього. Її обличчя трохи напружилася, потім вона помалу кивнула. Потроху вираз змінився. Тепер вона була перелякана. Насилу згорнула руки й обхопила ними живіт. Губи її тремтіли. У Кубели стиснулося серце. Він розраховував на зізнання, та його, здається, спіткає справжнісінький струс.

— Co chcesz?¹

— Говори французькою, прошу тебе.

— Що тобі треба?

Голос звучав вороже. Низькі звуки рипіли, немов іржавий двигун. Тонкі вуста виділялися на обвислому обличчі, мов шпарина.

— Я хочу побалакати з тобою про мого брата.

Вона стиснула черево ще дужче. Він уявив собі матку, яка вносила його самого і його темного близнюка. Арену ненависті та загрози. Черево, що тепер стало поточеним ліками кім'яхом тельбухів.

— Про якого це брата?

Вона припалила від недопалка чергову сигарку.

— Того, що народився разом зі мною.

— Нема в тебе брата. Я вчасно вбила його.

Кубела нахилився до неї і, попри вітер та свіже повітря, відчув, як від неї тхнуло. То був сморід застарілого поту, сечі й мастил.

— Я прочитав твою історію хвороби.

— Убити. Він хотів тебе вбити. Я порятувала тебе.

— Ні, матінко, — тихо сказав він. — Операції не було. Редукція ембріона виявилася непотрібною. Тільки я не знаю чому. Ніяких пояснень у документах я не знайшов.

Вона не відповіла.

— Я був у тебе вдома, — провадив він. — У завулку Жана Жореса, у Пантені, пам'ятаєш? Знайшов твоє УЗД, медичні висновки,

¹ Що ти хочеш? (польськ.) — Прим. пер.

записи лікаря. Та про пологи нічогосінько. Навіть свідоцтва про народження не було. Що ж усе-таки сталося?

Ні слова. Ні поруху.

— Скажи мені! — вже голосніше мовив він. — Як уцілів мій брат?

Францишка Кубела не поворухнулася, наче заклякнувши у своїй грубій надутій куртці. Тільки пальці вряди-годи рухалися, притуляючи цигарку до вуст, і тоді вона хутко затягувалась.

— Розкажи мені, мамо. Прошу тебе...

Та полька завмерла, втупившись просто перед собою застиглим поглядом. Він раптом збагнув, що поводить себе нефахово. Розмовляв він з нею не як психіатр зі здоровим глуздом, а як обурений син. Намагався силоміць вдертися в її мізки, навіть не постукавши і не назвавшись. Не пояснив навіть, де був цілий рік. І нічого не сказав про причини, що змусили його так наполегливо розпитувати її про минуле.

— Розкажи мені, мамо, — повторив він уже спокійніше. — Я народився в одній з лікарень Пантена 18 листопада 1971 року. Я був не сам. Але ти відмовилася виховувати мого брата. Він виріс десь далеко від нас і напевне потерпав від самотності, від того, що його покинули... Де він зараз? Мені треба з ним поговорити.

Повіяв вітер, і сморід садонув йому в носа. Холоднеча і тепле сонячне проміння тільки загострювали той дух. Францишка просто-таки пріла на осонні.

— Мій брат повернувся, — прошепотів він, мало не торкаючись вустами її брудних кіс. — Він помщається мені. Нам помщається. Убиває волоцюг і намагається зробити винним мене. Він...

Кубела замовк. Божевільна не слухала його. А може, й не розуміла. Той самий закляклий погляд. Ті самі зтяжки крадькома. Ні, він нічого не доможеться від неї.

Він підвівся, але тут-таки і завмер. У його руку вчепилися чийсь пальці. Він глянув униз. Францишка покинула свою запальничку. Її рука, немов крижані обценьки, вчепилася в його рукав. Кубела перехопив її скорчену п'ясть. Він відірвав її від себе, наче тлінну руку мерця.

Тепер вона реготалася. Її охопив напад страшеного реготу, ледь чутного, та нестримного, і той регіт відлунював пицанням у її обвислих щоках.

— Що тут кумедного?

Вона знай реготалася, та раптом затнулася, щоб присмоктатися до цигарки, немов до кисневої маски.

— Ти поясниш мені, в чім річ?

— Брат народився, — прохрипіла вона нарешті. — Разом із тобою. Та він помер! Його вбили за три місяці до того. Довгою, довгою, довгою голкою... *Psia krew!*¹ — Вона знову вхопилася за живіт. — Я носила мертвого чортяку в моїм череві... Він гнів, отруював мої води... Труїв і тебе...

Кубела впав на лаву.

— Що... що ти верзеш оце?!

Його трясло. У скронях наче лускали кровonosні судини.

— Правда... — прошепотіла Францишка поміж двома затяжками.

Вона помалу втерла сльози, що повиступали від реготу.

— Його вбили, *kotku*². Та не могли дістати до пологів. Надто вже небезпечно було для тебе. От його дух там і лишився. — Вона знову стиснула живота. — Він заразив тебе, *synku*³...

Вона знову припала до цигарки від попередньої, потім перекрестилася.

— Він заразив тебе, — повторила вона. — Мене теж...

Вона дивилася на жарука своєї цигарки. Потім дмухнула на нього, наче підричник, що роздуває гнота бомби.

— Він так і лишився у мене в животі... Мені треба очиститися...

Вона розгорнула куртку. Під нею була поношена нічна сорочка. Вона рвучко задерла її. Шкіра була поцяткована опіками та надрізами у вигляді хреста.

Поки Кубела дивився на неї, не тямлячи, що й до чого, до них метнулася медсестра. Та запізнилася. Жінка роздушила цигарку об своє тлусте черево, бурмочучи молитву польською мовою.

— Кожен дагеротип — унікальний мистецький витвір. Його неможливо відтворити, розумієте? Коли ви вставляєте пластину до камери, другого шансу у вас уже не буде!

Одинадцята година ранку.

¹ Псяча кров! (польск.) — Прим. пер.

² Кицю (польск.). — Прим. пер.

³ Синку (польск.). — Прим. пер.

Напередодні Анаїс устигла зустрітися тільки з чотирма дагеротипниками. Добряги такі, а невинні — на сто відсотків. Через навігатора, що діяв через раз, вона годинами блукала в передмісті, аж, вибившись із сил, зупинилася о другій ночі в готелі «Ібіс» у Порт-де-Шампер.

Зараз вона перебувала в домі Жана-Мішеля Брока в Плессі-Робінсоні. Третій візит за ранок. Мистець запевняв, що наново винайшов мову фотографії. «Справжню мову! Мову хибких контрастів, сяйливого чорного й білого, деталі, від яких забиває дух!» Від нього вона нічого не дізналася. Тільки впевнилася, що він не вбивця. Він допіру повернувся з чотиримісячної мандрівки до Нової Каледонії.

Наостанку вона поставила своє вбивче запитання:

— Як ви гадаєте, можна використовувати людську кров для хімічного оброблення дагеротипа?

— Лю... людську кров?

Вона знову пояснила, що має на увазі. Гемоглобін. Оксид заліза. Етапи проявляння. Брока був приголомшений, та вона відчула, що ідея припала йому до смаку. Органічні виділення — модний напрямок у сучасному мистецтві. Розпанахані трупи тварин у Дем'єна Герста. Занурені в сечу розп'яття Андреса Сerrано. Чом би й дагеротипи кров'ю не омивати?

— Треба буде подумати, — замислено мовив він. — Поекспериментувати...

Анаїс проїхала далі й десь опівдні в непримітному будиночку в Неї-Плезанс на тім березі Марни знайшла Іва Пейро. Номер вісім у її списку. Якщо вилучити двох інших фотографів, яких немає у Франції вже декілька місяців, їй залишається відвідати ще вісьмох.

Попередній був художник-мрійник, а цей виявився стараним ремісником. Пейро продемонстрував їй кожного предмета, потрібного для проявлювання, докинувши, що все це зробив він власноруч. Анаїс зиркнула на годинника. Пейро не вбивця. Сімдесятирічний, млявий, важить кілограмів шістдесят...

— Я намагаюся повернутися до бездоганної роботи мистців 1850-х, — сказав він, дістаючи свою збірку пластин. — Вони вмiли виразити широку гаму тонів, од яскравого світла до густих тіней...

Висловивши захват, Анаїс попрямувала до виходу.

Тринадцята година.

Її наступною метою був фотограф, якого вона прогавила вчора. Ремі Барій, що мешкає в Одинадцятому окрузі. Історик. Він засипав її датами, іменами, цікавими фактами. Було вже за третю. Задля годиться вона поставила своє коронне запитання про людську кров. У відповідь він тільки ображено насупився. Добре, час йти.

Вона подалася до виходу. Історик замахав руками.

— Але ж ми не скінчили! Я хочу ще розповісти вам про техніки, що застосовувалися до дагеротипії, про геліохромію та діораму.

Та Анаїс уже спускалася східцями.

Він з'ясував, який гінеколог приймав пологи у Францишки.

Але той уже помер.

Шукав акушерку, що асистувала йому.

Вона зникла.

Хотів зайти до Пантенської мерії, щоб зібрати відомості в архіві актів громадянського стану.

Та суботами мерія зачинена.

Повернувшись до своєї хати, він знову і знову переглядав папери, аж вони вже почали розсипатися тлінню в його руках. Він зазначив одну деталь: на останніх висновках, у правому горішньому куті, були вказані прізвища тих, хто отримав копії документів. Зокрема, і психіатра, колишнього екстерна паризьких клінік Жана-П'єра Туанена, директора диспансеру імені Ескіроля. Кубела здогадувався, що на п'ятому місяці вагітності у Францишки вже була геть розладнана психіка. Довелося звернутися до фахівця.

Кубела заходився шукати Жана-П'єра Туанена і дізнався його адресу. Як і раніше, той жив у Пантені, на вулиці Бенжамен-Делессер. За кілька вулиць від його власної нори. Він подумав, що це добра прикмета. Може, психіатр щось пригадає.

Франсуа подався туди пішки, попрямував попід мурами, звівши коміра і застромивши руки в кишені. Пародія на нишпорку. Тихенько повторював свою легенду. Його матінка марить. Насправді в 1971 році його брат-близнюк уцілів. Францишка анонімно

відмовилася від дитини. Відринула її. Покинула. Після зустрічі із психіатром він так чи інакше вийде на слід свого брата і дістанеться до нього. Злапає його так само, як той зацькував Кубелу, учинивши його серійним убивцею.

Поминувши лабіринт похмурих вуличок і будинків, він нарешті знайшов металеву огорожу. Звівся навшпиньки. У садку на коліна опустився дід, який обрізав ножицями кущі. Здавалося, він геть поринув у своє діло. Чи згадає він бодай щось? Адже він таки остання людина на землі, яка знає, що саме сталося в день народження Кубели.

Франсуа натиснув дзвоника. Минула хвилина. Він знову зазирнув за огорожу і побачив, що дід так само старанно працює. Подзвонив знову, тепер уже наполегливіше. Аж садівник звів голову, озирнувся на хвіртку і зняв навушники — виявляється, він працював під музику. Кубела помахав йому рукою з-за ґрат. Устромивши ножиці в землю, той звівся на ноги. Високий, кремезний, він трохи горбився. Убраний у бахмату теплу куртку, яку накинув на замурзаного землею комбінезона, гумові чоботи, рукавички і стару панаму. Аж ось він пішов відчиняти двері.

— Перепрошую, — всміхаючись, сказав він. — Я вас не чув.

Йому було за сімдесят, але очі були жваві й меткі. Разюче лице у стилі Пола Ньюмена пооране численними зморшками, наче кожен рік залишав карб на цій видубленій шкірі. Сріблясті пасма, що стирчали з-під панам, лисніли у тьмяному вечірньому промінні, іскристий погляд, здавалося, оточував його світляним покотьолом. Від нього пахнуло розворушеною землею й інсектицидами.

— То це ви і є Жан-П'єр Туанен?

— Авжеж, це я.

— Мене звати Франсуа Кубела.

Дідуган скинув рукавичку і простягнув йому руку.

— Вибачте, ми знайомі?

— У 1971 році ви лікували мою матір, Францишку Кубелу. Вона чекала двох близнят, із яких міг уціліти тільки один.

Туанен просунув під панаму два пальці й почував голову.

— А певно, Кубела... Давно це було.

— Мені тридцять дев'ять. Можна мені... Ми можемо побалакати про це?

— Авжеж, — сказав дідуган, впускаючи його. — Заходьте, прошу вас...

Кубела попрямував за господарем і опинився в саду, де занедбаність була ознакою продуманого стилю. Над підрізаними кущами хилилися дерева, а ямки, що наче завмерли в очікуванні, перемежовувалися низькими кущами. Усе мало цілком природний вигляд і zarazом було пречудово влаштоване. Такий собі рослинний дендизм.

— Лютий, — сказав дід, показуючи на садок. — У цьому місяці слід обрізати рослини. Та тільки ті, що цвітуть улітку. Весняні, Боже збав, чіпати!

Він попрямував до найбільшої ями, біля якої височіла гора землі. Сів на тому горбку і взяв полотняну торбину. Дістав звідти термоса і дві пластикові філіжанки. Пахощі розворушеного перегнуою і трав наповнювали ніздрі.

— Кави?

Кубела кивнув і сів поруч. Двоє грабарів під час перерви біля могили.

— Вам пощастило, що застали мене тут, — сказав Туанен, обережно наповнюючи філіжанки. — Я буваю тут лише вихідними.

— Хіба ви не живете в Пантені?

Дід простягнув каву Кубелі. Нігті його були чорні від землі, руки поцятковані пігментними плямами.

— Та ні, синку, — всміхнувся він. — Не судить з обличчя — я й досі практикую.

— У диспансері?

— Ні. Завідую невеликим відділенням у психіатричній клініці під Ла-Рошеллю. — Він стенив плечима. — Вигадали мені діло на схилі віку! Лікую таких самих хроніків, як і сам!

Кубела притулив філіжанку до вуст, не зводячи очей із Туанена. Йому здавалося, наче перед ним супутниковий знімок Землі. Тут було все — гори, річки, розломи, — воно було накреслене на шкірі, змальовувало генезу життя, тектонічні зсуви, виверження вулканів і льодовикові періоди.

— Чим я можу допомогти тобі?

Те раптове звернення на «ти» здивувало його, та потім навіть сподобалось. Зрештою, цей чоловік присутній був під час його народження.

— Я проваджу розслідування про перші дні мого життя. Хочу достеменно знати, за яких обставин я прийшов на світ.

— Та ж певна річ... Батьки нічого не розповідали тобі?

Він не став удаватися в подробиці.

— Батько вмер. А мати...

Туанен кивнув, дивлячись у філіжанку, і сказав:

— Я спостерігав її після твого народження. За тієї пори я керував диспансером тут, у Пантені. Те, що тепер називають соціальним лікувальним центром. Твоя матінка потерпала від серйозного психічного розладу. Та ти й сам це знаєш. Після пологів ми з твоїм батьком подали заяву про примусову госпіталізацію. Ти ж знаєш, що це означає?

— Я психіатр.

Дідуган усміхнувся і підняв філіжанку, наче хотів сказати: «Будьмо!» Його обличчя було виказувало цинізм і майже жорстокість людини, що згубила останні ілюзії, та дуже світлі очі надавали йому якоїсь світлої незворушності. Наче озерця в гірських тріщинах.

— А твоя мати ще жива?

— Жива. Та її здоров'я не поліпшало. Вона певна, що під час її вагітності зробили редукцію ембріона. Що мій брат начебто був убитий у її череві.

Дідуган звів брову.

— А ти так не гадаєш?

— Ні.

— Чому?

— У мене є докази, що він живий.

— Які докази?

— Я не можу вам розповісти про це.

Туанен вказівним пальцем, наче ковбой, ізсунув капелюха на потилицю і глибоко зітхнув.

— Мені дуже шкода, синку, та ти помиляєшся. Я був присутній під час редукції плода.

— Ви хочете сказати...

— Дати я вже й не пам'ятаю. Десь на шостому місяці вагітності. Уціліти міг тільки один зародок. Довелося обирати. Це зробила твоя мати, але свідомість її... ну, вона була трохи заплутана. Проте батько дав згоду.

Кубела заплющив очі. Його пальці стиснули філіжанку, аж кава побігла по руці. Та він не відчув, як його обпекло. Під ногами в нього наче прірва роззявилася.

— Ви помиляєтеся.

— Я був там, — повторив Туанен, гупнувши закаблуком у землю. — Присутній був під час операції. Мені належало підтримувати твою матінку під час цього випробування. Хоч, як на мене, вона воліла б бачити священика.

Кубела зронив філіжанку й обхопив голову руками. Він поринав у безодню, що так лякала його. Три вбивства, і винен тільки він. *Він сам.*

Він звів очі й удався до останньої спроби.

— Я не знайшов у паперах ніяких згадок про цю операцію. Ні лікарського висновку, ні рекомендацій. Нічогісінько. Паперів, які свідчили б про проведення редукції, просто не існує.

— Вони, безсумнівно, знищені. Про таке воліють не згадувати.

— Але про пологи я не знайшов жодної згадки, — наполягав Кубела. — Як і про те, що вона лежала в лікарні. І свідоцтва про народження не було.

Дідуган підвівся й опустився перед Кубелою навколішки, наче намагався заспокоїти дитину.

— Зрозумій одне, — сказав він, поклавши йому долоні на плечі. — Твоя мати народила не лише тебе, а й твого мертвого близнюка. Тоді, коли провели редукцію. Уже неможливо було зробити аборта. А то й ти загинув би. Довелося чекати. Тож у неї народилося двоє дітей. Одне живе, друге мертве.

Кубела мало не застогнав. Отож, диявольського брата не існує. Нема ніякого двійника-месника. Залишається тільки він сам. Двоє близнюків вціліли тільки в його гарячковім мозкові. Він одержимий своїм братом. І пригноблений, і панівний близнюк — він сам.

Він насили підвівся. Здавалося, земля пливе в нього під ногами. Попрощався з дідом і пішов собі. Довго брів у якійсь імлі. Як отямився нарешті від заціпеніння, побачив, що йде якоюсь незнайомою вулицею. Він бачив свою тінь на парканах, на цегляних фасадах, на хіднику і згадував білий сон Патріка Бонфіса. Той, що і йому примарився. Сон про людину, яка згубила свою тінь... Зраз йому випало щось протилежне. Доля людини, яка знайшла свою тінь. Свого клятого двійника. Його мати мала рацію. Його

темний близнюк отруїв навколоплідні води, промикнувся всередину нього, заразив своєю трутизною...

Усеньке життя йому щастило утримувати цю загрозу на відстані. Усе життя він не дозволяв злу вирватися назовні. Ось чим пояснювався тривожний вираз на його світлинах. Можливо, малий Франсуа боявся інших людей. Та передовсім він боявся самого себе. Тим-то і пішов він у психіатрію. Написав докторську дисертацію про близнюків. Вивчав синдром множинної особистості, шизофренію...

Досліджуючи чужі психічні розлади, він приборкував своє божевілля. Іронія полягала в тому, що ця пристрасть довела його до витоків зла. Він спостерігав Крістіана Мйоссана, Патріка Серена, Марка Казарак'яна. І провадив розслідування. Він промикнувся у мережу «Мотрійки». Став одним із піддослідних. «Пасажиром без багажу».

Та не тільки.

Препарат «Метиса» розбудив чорного близнюка. Під його впливом упала заслони, яку спорудив Кубела цій лихий силі. Клятий двійник оволодів його душею.

Ото він і був убивця з Олімпу. Якимось чином його примарний брат провадив реальне життя у глибинах його свідомості. Але як це Кубела обертався кимось іншим і нічого про те не пам'ятав? Невже він хтось на кшталт доктора Джекіла і пана Гайда?

Він звів голову і побачив, що плаче, сидючи долі під дашком якогось під'їзду і притискаючи коліна до грудей. Крізь ті сльози проривався регіт.

Він утямив очевидність свого становища.

Щоб убити міфологічного вбивцю, треба було вбити самого себе.

— Саша зізналася.

Анаїс не відразу втямила, про кого річ.

— Саша?

— Власниця сторінки для знайомств.

— Гаразд. І що ми маємо?

— Та небагато. Вона сама не розуміє, що там коїться. Казала, що члени клубу якось загадково зникають.

— Жінки?

— Жінки. І чоловіки. Хто завгодно. Вона геть заплуталася і не хоче дивитися правді у вічі. Її клуб на межі краху. Корабель іде на дно, а вона знай стоїть біля штурвала.

Вісімнадцята година.

Вона дійшла до дванадцятого імені. Такими темпами, може, встигне перевірити список до півночі. Коли їй зателефонував Софіна, вона їхала кільцевим бульваром, прямуючи до північного виїзду зі столиці.

— А що вона каже про Медіну?

— На початку 2009 року та відвідувала її вечірки. Десь у серпні вона зникла. Більше Саша нічого не знає.

— І вона не бачила, як Медіна не схожа на її відвідувачів?

— Бачила. Та не хотіла відмовлятися від такої принади.

— Їй відомо, чого хотіла Медіна?

— Ні. Вона казала і про другу дівчину такого штибу. Анна-Марія Штрауб, вона ж таки Феліс. Теж із ескорту, як стверджує Саша.

— І вона справді не розуміє, що вони ото забули в неї?

— Не розуміє. Одне ми знаємо напевно. Сашина мережа розрахована на людей із середнім достатком. Повіям такого польоту там нема чого робити.

— А Феліс ми можемо допитати?

— Ні. Вона покінчила життя самогубством у січні 2009 року.

Дві ескортниці, що записалися на ту саму сторінку для знайомств, пішли з життя упродовж кількох місяців. Це не простий збіг обставин.

— Відомо чому?

— Та нічого не відомо. Вона повісилася. Але, якщо вірити Саші, депресивною її ніяк не назвеш.

— А розслідування було?

— Авжеж. Саша так і дізналася про самогубство. Зараз ми піднімаємо цю справу.

— А ти розмовляв із нею про Януша?

— Показував світлину.

— Вона знайома з ним?

— Авжеж. Та під іншим прізвищем. Точніше, під двома. Першого разу він вступив до її клубу в січні 2009 року під іменем Франсуа Кубела. Потім пропав. І знову записався у травні. Цього разу під іменем Арно Шаплен. Це той, що жив у тім помешканні.

— Їй не видалося це дивним?

— Вона гадала, це від того, що він потайний. Утім, вона не дуже розбалакувала про їхні стосунки. Я сказав би, вони були ближчі, ніж вона це визнає.

Анаїс відчула напад ревнощів і відразу ж викинула ту дурню з голови. Нащо двічі записуватися до того самого клубу? Певне, розслідування щоразу виводило Януша на той слід. Отож, таки існує зв'язок поміж Саша.ком і «Мотрійкою».

— А що із Франсуа Кубелою?

— Оце з'ясовуємо. Поки що ми знаємо, що він був дуже відомим психіатром.

— Був?

— Загинув в автокатастрофі на шосе А31 29 січня 2009 року. Коліщата в її голові оберталися зі страшенною швидкістю.

— Ти хочеш сказати, Януш присвоїв йому свою особистість?

— Ні. Того дня насправді убився Януш. У мене ось фото Кубели: це наш клієнт. Хтозна, як це він воскрес.

Імітація лихої пригоди геть не в дусі Януша. Невже перетворення Кубели в Шаплена — свідоме і навмисне шахрайство?

Зазначивши подумки цю фальшиву ноту, вона запитала:

— Ви порпаєтеся в його минулому?

— Є припущення?

— Кубела, можливо працював на «Метиса». Або ж на людей, пов'язаних із «Мотрійкою».

— Кажу тобі, ми зараз робимо це. Найцікавіше те, що він недавно знову з'явився в клубі.

Анаїс так і думала. Януш провадив далі своє розслідування. Точніше, щоразу розпочинав його з нуля. «Мотрійка». Медіна. Саша. Усе воно пов'язане.

— Як він назвався цього разу?

— Ноно, тобто Арно Шаплен.

— Він когось шукав? Медіну?

— Ні. Цього разу йому потрібна була якась Лейла. Дівчина того самого штибу, що й ті дві.

— Повія?

— Саша не певна цього. Так чи інакше, дівчина просто смаколик. Магрибка родом. Враховуючи все це, ми не можемо відкинути гіпотезу, що тих двох закатрупив твій любасик. Може, він і не

міфологічний убивця, а звичайнісінький збоченець, який має зуба на хвойд. А може, і те, і те.

Вона погамувала кислу відрижку. Навіщо він шукав тих дівчат? Останньої миті вона помітила виїзд із кільцевого бульвару й обернула кермо, викликавши цілий шквал невдоволених сигналів.

Їй треба було кілька секунд, щоб загадати, про що вони балакали.

— А що із Сашею?

— Ми затримали її. Розбираємося з іншими зникненнями, про які вона казала.

— Зникненнями чоловіків?

— Авжеж. Вона назвала декілька прізвищ. Треба їх перевірити. За цією мережею щось криється. Хоч, як на мене, Саша тут ні до чого. Хоч як безглуздо воно звучить, уся ця історія пов'язана з програмою «Мотрійка», і Саша про неї геть не знає.

Вони однаково мислили.

— А в тебе що? Розібралася з тими світлинами? — запитав Соліна.

Вона зиркнула на списки і план паризького передмістя, що лежав у неї на колінах.

— Просуваюся, та було б швидше, якби твій навігатор діяв.

— Подякуй паризькій префектурі. Твої фотографії не причетні?

— Поки що наче ні. Та я не перевірила ще шістьох. Гадаю, вночі закінчу.

— Тримайся. Зустрінемося в поліції.

Вона вимкнула зв'язок і вже вкотре за день замислилася, чи не марнує вона часу. Та відкинула ті сумніви, згадавши, що серійні убивці *завжди* попадаються, вчинивши одну-однісіньку помилку. Хоч що кажи, іншого способу їх зловити просто нема. Убивця з Олімпу фотографував Ікара і розбив укриту сріблом пластину, а потім зібрав друзки, та одної не помітив. Ось вона і погубить його.

Анаїс зосередилася на дорозі. Уже смеркло, та заторів не було. Вона котила містом, орієнтуючись по вказівниках. Ще два закрути, і вона легко знайшла потрібну їй вулицю. Пора на порі не сходиться. Взагалі, якщо порівняти з результатами Соліни, цей слід вона тепер вважала безперспективним. А ось запропащі дівчата — це те, що треба...

Перед ворітьми знайшлося місце для паркування. Її і далі щастило. Анаїс вилізла з авта, твердо поклавши собі прищвидшити темп. Вона подзвонила у хвіртку, ляскаючи в долоні, щоб зігрітись. У світлі дугових ламп клубочилися хмарки пари, яку вона видихала. Металева хвіртка відчинилася. Насилу вгледівши дідуся у брудній панамі, вона зрозуміла, що запитань можна і не ставити. Цей сімдесятирічний старпер не може бути вбивцею.

Її закортіло знову сісти до авта і поїхати звідси, та дідок привітно всміхнувся.

— Чим могу допомогти, панно?

«*Два запитання, — подумала вона собі, — і хутчій відсіля.*»

— Ви Жан-П'єр Туанен?

Безпровідний дріль-шурупокрут ДС14ДЛ.

Дванадцять необроблених дубових дощок 160 мм завширшки, 2 м завдовжки.

Двісті шурупів-саморізів ТФ «Філіпс» 4,2х38.

Цифрова відеокамера «Соні».

Відеоштатив 143 см/3500 г.

Шість карт пам'яті СД на 32 гігабайти.

Прожекторний ліхтар.

М'який килимок для фітнесу.

Ковдра з гусячого пуху, 220х240 см.

Пов'язка «Подушечки для очей».

Кубела склав усе те на долівці в себе в кімнаті. Він придбав це в торговому центрі «Берсі-2», неподалік від свого притулку. Зброю для контрнаступу. Він усе обдумав. Якщо той, другий, живе всередині його самого, то діяти він може лише тоді, коли сам Кубела спить.

Коли світлий близнюк засинає, темний прокидається.

Він узявся до праці, заклавши двері дошками і закріпивши саморізами. Дріль із вищанням і свистом вгризалася в дерево. Курява і тирса летіли йому обличчя. План його був простий. Заснути в наглухо забитій кімнаті перед об'єктивом увімкненої камери. Звір буде в полоні. Нічого небезпечного не станеться. Прокинувшись, Кубела вперше побачить обличчя того, іншого, на екрані відеокамери. Розбещеного близнюка, що поселився в ньому до народження. Нарив, який пожирав його наче рак.

Він узявся до вікон. Прогоничі. Дошки. Стружка. Кімната оберталася камерою для одного. Скринька Пандори, що вже не відчиниться... Він більше не сумнівався у своїй винуватості. Відомі йому факти тепер обернулися прямими доказами. Відбитки його пальців у ямі Мінотавра. Його присутність на місці вбивства Ікара і Урана. Як він метався, відмовляючись визнати очевидне... Викривлював докази, відкидав факти, аби лиш не помічати своєї вини. Настав час скинути машкару. Він — убивця з Олімпу.

Друге вікно. Ніколи ще не почувався він таким дужим. Той, другий, використовував його сон, щоб діяти і вбивати. Що ж, він потрапить до власної пастки. Він пригадав, що в грецьких міфах у Танатоса, бога насильства, руїни і смерті, був близнюк — бог сну Гіпнос. Та чергова паралель з античністю дуже личила йому.

Він вимкнув дріль і в світлі лампочки озирнув справу своїх рук. Тепер із кімнати не вийти. Він замуrowаний. Віднині він в'язень. *Разом з тим, іншим.* На світлі засипана тирсою і тиньком кімната здавалася сліпучо-білою. І обличчя в нього таке саме, кокаїнової барви. З кожним кроком він залишав сліди на заповищеній долівці.

Покинувши зняряддя, він заходився біля відео. Під'єднав камеру до мережі. Встановив штатива, дочекався, аж доки батарея цілком зарядиться. Увімкнув прожектора й освітив ним долівку поміж двома вікнами, мов у театрі. У центрі поклав килимка і дістав ковдру з пластикового чохла.

Постеливши, закріпив заряджену камеру на штативі. Якщо вірити інструкції, в режимі нормальної якості камера могла знімати десять годин поспіль. Він увімкнув її і зробив широкий план кімнати в такий спосіб, щоб у центрі кадру опинилося його лігво.

Потім дістав з упакування нейлонову пов'язку для очей, із тих, що їх роздають ото в літаках. Надів її на чоло і вкрився ковдрою. Насунув пов'язку на очі й постарався заснути. Мобільника він вимкнув. Ніхто не знає, що він тут. Ніхто не зможе його потривожити. Нікому не втримати його від останнього кроку.

Ось небавом він дізнається...

— Іменем і силою Господа нашого Ісуса Христа ми женемо тебе геть від себе, злий духу, сатанинська сило, легіоне, зібрання і секто диявольська...

Францишка Кубела з голим черевом лежить на операційному столі і мимрить ту молитву. Двом лікарям і кільком медсестрам у зелених масках яось моторошно. Третій лікар стоїть обіч, на нім теж хірургічна маска. Один гінеколог намащує гелем живота пацієнтки і бере до рук ехографічного зонда.

Ось він обертається до колеги потойбіч столу.

— Що це вона верзе?

Другий стинає плечима, давши на здогад, що не тямить. У нього в руках шприц із довгою голкою.

— Молитва вигнання нечистої сили, — шепоче той, що стоїть за ними. — Вона вивчила її на пам'ять. Французькою мовою.

— *Всевишній, до якого ти в гордоті своїй намагаєшся стати подібним, повеліває тобі...*

З-під паперової маски долинає бурмотіння акушера.

— Треба було дати їй повний наркоз... Упораємося й так?

Лікар зі шприцом киває. Перший водить по шкірі зондом. Ультразвукові хвилі відбиваються в матці від двох маленьких тіл — за таким самим принципом діє і гідролокатор. Чути, як калатають два маленькі серця...

На екрані з'являються близнюки. Францишка на сьомому місяці вагітності. В одному зародку понад сорок сантиметрів, у другому — менш ніж двадцять. І обоє посновані хащами кровоносних судин.

— *Христос, що вічне слово Боже зробив тілом, наказує тобі...*

— Заспокойтеся, Францишко, — каже лікар. — Ви нічогосінько не відчуєте...

Увінчана ковпаком із зеленкуватого паперу полька наче й не чує. Гінеколог зводить очі й зосереджується на моніторі. Зародки плавають у навколоплідній рідині. Панівний плід трохи ворухиться. Другий забився в глибину матки. Великоголові, з прозорими очима, вони скидаються на двох скляних ляльок, тільки різних за розмірами.

— Ви дали їй антиспазматичне?

— Так, лікарю, — каже медсестра.

Їхні приглушені голоси контрастують зі сліпучим світлом хірургічних ламп, що вигнало тіні з найдалих кутків. Не зводячи очей з екрана, хірург помалу заганяє голку в живіт.

Францишчин голос дужчає.

— Знамення Хреста Святого і чеснота всіх таїнств віри християнської повелівають тобі!

— Спокійно... Ще декілька секунд — і всьому край!

— Матір Божя, Пречиста Діва Марія, що поскромила твою пиху своїм смиренням, повеліває тобі!

— Держить її! Не дозволяйте їй ворушитися!

На екрані голка наближається до лівого, більшого плода. Серця близнят починають калатати частіш: тук-тук-тук-тук...

— Та тримайте її, нехай вам усячина!

Медсестри хапають пацієнтку за руки, притискають її плечі, третій лікар приходить на поміч. Хірург із лискучим від поту чолом провадить маніпуляцію далі: голка ось-ось торкнеться грудної клітини плода.

Лишилося декілька міліметрів...

— Віра Святих Апостолів Петра, Павла та інших учнів Його повеліває тобі...

Вістря майже торкається тіла дитини. Тієї миті плід обертає головку, і його величезні очі дивляться на лікарів. Він безладно гамселиє кулаками по стінах матки.

— КРОВ СВЯТИХ МУЧЕНИКІВ ПОВЕЛІВАЄ ТОБІ! ZMIŁUJSIĘ NAD NAMI!¹

Францишка раптом вигинається, заскочивши лікаря розполохом. Голка прохромлює перегородку поміж зародками і поціляє у другий плід. Він забився якомога далі й не рухається, становлячи собою пречудову мішень.

— А НЕХАЙ ЙОМУ ДІДЬКО!

Лікар вихоплює шприца. Та запізно. Він зачепив серце дитини. Спливаючи слиною, відпльовуючись і схлипуючи, жінка молиться далі. Вона згорнула долоні над своїм черевом.

Уцілілий близнюк на екрані немовби люто шкіриться.

Зло взяло гору...

Кубела прокидається. Кілька секунд він почувується геть розгубленим. Він летить у бездонну прірву. Потім приплив адреналіну повертає йому ясність думок. Дивне відчуття. Суміш прозріння і плутанини в голові.

— Усе було не так, — шепоче він.

¹ ПОМИЛУЙ НАС! (польськ.) — Прим. пер.

Він зриває з очей пов'язку. Яскраве світло ліхтаря змушує його зойкнути від болю. Несамохіть він затуляє очі кулаками. Немає сили розплющити повіки. Сяйво сліпить його.

Усе було не так... Він це знає. Адже він лікар. Звісно ж, таку неспокійну пацієнтку оперували б тільки під загальним наркозом. Крім того, прописані перед операцією антиспазматичні засоби геть паралізували б матку. І, врешті, перед редукцією плід знеболюють. Неможливо уявити собі, щоб він так метався, як оце уві сні.

І тим паче обертає голову до екрана.

Він помалу відводить руки і дивиться на світло. Мружачись, розрізняє контури кімнати, яскраве світло прожектора. І на тому сліпучому тлі бачить закріплену на штативі камеру.

І відразу все згадує.

Жахіття — це дрібниці. Важливе тільки те, що він міг коїти уві сні. Підозра, що він провадить подвійне життя. Рішення замурувати себе в цій кімнаті. Камера, яку він увімкнув, перш ніж заснути, щоб злапати іншого на місці злочину. *Маячня якась.*

І тоді він помічає, що до кімнати забиває дощ. Лікарські записи, знімки УЗД та інші конверти, розкидані долі, вивалені в тирсі та вапні, ворухаються під поривами вітру. *Бути такого не може.*

Адже він забив дошками двері й вікна.

Він запечатав скриньку Пандори.

Він обертає голову. Перше вікно ліворуч від нього відчинене, стулки гупають од вітру. Виламані дошки розкидані долі. Наче ото виламала їх якась звірюка чи перевертень.

Кубела очам своїм не вірить. Він підводиться, щоб перевірити камеру. І завмирає. Він облитий кров'ю. Ледве висохлою кров'ю, якою просякла його сорочка. Він піднімає полу. Обмацує себе. Він не поранений. На нім і подряпини нема.

Це чужа кров.

Він зняв камеру зі штатива, та не відразу здужав її перемкнути для перегляду. Звернув увагу, що руки його не замурувані кров'ю, і відчув невиразне полегшення. Пошукав у пам'яті просвітлення, натяк, бодай якийсь клапоть спогадів. Нічогісенько.

Пришвидшений перегляд. Початок мав комічний вигляд. Усі його порухи були квапливі й поривчасті. Ось він лягає долі й зачинає, укрившись білою ковдрою. Потім на екрані нічого не від-

бувається, наче запис поставили на паузу. Аж ні. Вряди-годи Кубела здригається і перевертається, міняючи положення.

Та не прокидається.

Він перевіряв лічильника часу. Йшла дев'яносто четверта хвилина, і нічого не мінялося. Та на сто другій хвилині в кадрі з'явилися лікарські записи і знімки. *Vinter*. У кімнаті хтось був. Кубела зупинив швидкий перегляд і повернувся на декілька секунд. Нічого не видно, та чути удари у вікно, дзенькіт скла, а потім гуркіт розтрощених дощок, які попхнули всередину.

Усе коїлося *поза полем зору*. Він інстинктивно посунув камеру, наче міг тим порухом змінити ракурс фільмування.

Тієї миті на екрані з'явилася рука в рукавичці.

І знову нічого.

Темно.

Непроханий гість зупинив фільмування на сто п'ятій хвилині. Кубела знову натиснув швидкий перегляд — ану ж бо таємнича рука знову ввімкне запис? Та ні. Він звів очі й мало не здивувався, не побачивши себе на тому місці, де спав.

Хто ж заходив до кімнати?

Хто знав про цей притулок?

Він вимкнув прожектора і ввімкнув горішнє світло, не таке різьоче. Зачинив вікно. Руки й ноги насилу слухалися його. Всеньке тіло боліло. Це і лякало його, і заспокоювало. Якщо тут побував хтось інший, то сам він не може бути вбивцею. Певне, існує якесь пояснення...

Поринувши в роздуми, Кубела не відразу збагнув, що в кімнаті лунає дзвінок. Свого мобільника він вимкнув, та й мелодія була незнайома.

Він облишив камеру і заходився шукати телефона, наступаючи на розкидані лікарські звіти, світлини й ламіновані знімки, що валялися в мокрій тирсі.

Нарешті він угледів мобільника долі, біля килимка.

— Алло?

— Слухай мене уважно.

— Хто ви?

— Кажу ж, слухай мене. Глянь у вікно.

Кубела перехилився через потрошену раму. Дужий нічний вітер обляпав його дощовими бризками. Щось негарзд. Надто вже тепло. Геть не те, як удень було.

— За хвірткою в тебе припаркована «ауді».

Кубела угледів чорного кузова. Авто лисніло під дощем. Він вирішив не замислюватися над тим, що відбувається. Ану ж бо воно мариться йому?

— Ключі в замку. Рушай і їдь до мене.

— Куди?

— У Ла-Рошель.

Кубела не міг і слова сказати. У нього стиснулося горло. У голові, наче в калейдоскопі, замигтіли світляні картинки. Якись кшталти, візерунки з барвистого скла, та жодної доладної думки.

Врешті промовив:

— Нащо це мені?

— Задля неї.

І тоді він почув стогін. Глухі зойки. Кляп у роті. *Кров у нього на сорочці.*

— Хто це?

— Я прозиваю її Еввідікою. Але ти знаєш її як Анаїс. Анаїс Шатле.

У його мізках шалено завищали гальма. Гуркіт гелікоптера, бахкання штурмових гвинтівок, скрегіт смерті.

— Ти брешеш, — переходячи на «ти», сказав він. — Анаїс у в'язниці.

— У тебе за давня інформація, синку.

Синку. Десь він уже чув цей неквапливий низький голос. Та ніяк не згадає де ж...

— Що ти вчинив з нею?

— Нічого. Поки що.

— Дай їй телефона. Мені треба з нею побалакати.

Глухий регіт. Мурчання ситого котяки.

— Вона не може розмовляти. У неї горять вуста.

— Що ти вчинив з нею, мерзотнику?!

— Виїжджай на шлях до Ла-Рошелі. Я зателефоную тобі.

— Заради Бога, хто ти?

І знову хихотіння.

— Я той, хто створив тебе.

На магістралі А10 він незабаром звернув увагу на чудернацькі зміни в атмосфері. Пориви вітру шалено гойдали авто. Дерев на

узбіччі звивалися в шалених корчах. У салоні ставало дедалі тепліше. Що діється? На шосе не було нікого, крім нього.

Він увімкнув радіо.

І перші почуті слова пояснили все.

— Через наближення урагану «Ксінтія» у департаментах Приморська Шаранта, Вандея, де Севр і В'єна оголосили червоний рівень тривоги. Існує реальна загроза для життя. Можливі повені, обриви електромереж, руйнування. Сьогодні ввечері пориви вітру сягнули ста п'ятдесяти кілометрів за годину, і...

Кубела стиснув кермо. Тільки цього бракувало. Втрутилися небесні сили. Хоча з чого тут дивуватися? Ця історія від самого початку писалася під знаком богів. *«Я той, хто тебе створив».*

Кубела простягнув руку і перемкнувся на іншу радіостанцію.

— Його чекали, й ось він прийшов. Від 23 лютого служба «Метео-Франс» сповіщала про зону зниженого атмосферного тиску, розташовану в самісінькому осерді Атлантики і здатну обернутися ураганом. 25 лютого супутник «Евметсат» сфотографував еволюцію цієї атмосферної депресії, що дедалі поглиблювалася над морем у районі португальського архіпелагу Мадейра...

Буцім коментуючи почуте, авто знай ставало дибки і переплигувало зі смуги на смугу, здригаючись у корчах, які відразу ж гамувала невидна рука. Кубела витискав із двигуна понад двісті кілометрів за годину. Він зиркнув на індикатори панелі приладів. Його авто було дивом науки і техніки, та в руках природи воно стало іграшкою.

— Депресія здійнялася із субсахарського краю і стала позатропічним циклоном, що вибухнув 26 лютого над Канарськими островами, викликавши перші руйнування. Тепер «Ксінтія» вже шаленіє над континентом. Спека — ознака її наближення. Двадцять п'ять градусів посеред зими над Баскським узбережжям — це вже не потепління, а кінець світу!

Своїм пафосом коментатори нагадали йому євангелістів, що проголошують слова Апокаліпсису. Якщо тільки він не приписує їм тих слів і проклять, яких вони не вживали. Він був такий збуджений, що мізки його просто-таки викручували фрази, наче розпечені до білого жару шворні.

Залишалося проїхати ще двісті кілометрів, і йому здавалося, наче мчить він прямісінько в пащу якогось чудовиська. Може,

ліпше зупинитися? Заховатися в готелі й дочекатися затишшя? *Про це й думати годі.* Тон Голосу не потребував коментарів. Хто такий убивця? Як він загарбав Анаїс у заручники? Коли вона вийшла із в'язниці? Либонь, продовжувала розслідування і запхнула носа туди, куди він їй не влазив? Яку обладку запропонує йому вбивця? А головне, де ж він чув той Голос?

Він поминув Тур і звернув до автозаправної станції. Намет над нею трясся, насилу втримуючись на опорах. Щити повіривало. Уздовж паркувального майданчика шалено лопотіли дерева, скипаючи чорним пінявим буруном. Тільки помпи, здавалося, міцно трималися за асфальт. Йому вистачало палива, щоб дістатися до Ла-Рошелі, та хотілося відновити зв'язок із людським світом.

Та він помилився адресою. На стоянці не було жодного авта. За ще освітленими вікнами супермаркету — жодної тіні. Загальмувавши перед деренчливими шибами, він урешті розгледів кількох людей у червоних одностроях: жінки у фартухах, чоловіки в робах. Вони поспішно пакували речі.

— Ви з глузду зсунулися, якщо їдете в таку погоду? — запитала якась із жінок, коли він увійшов досередини.

— Буря застала мене в дорозі.

Вона замикала касу за прилавком.

— Ви не чули радіо? Оголосили червоний рівень тривоги.

— Доведеться їхати далі. Мені треба в Ла-Рошель.

— В Ла-Рошель? Ви не бачите, як скаженіє буревій? Уявіть собі, що коїться на узбережжі! Зараз там, либонь, усе вже загопило...

Кубела не слухав далі. Йому не потрібна Кассандра, щоб підбадьоритися. Він знову вирушив у дорогу, почувачись міфологічним героєм, що не може опиратися фатумові.

О третій ночі він дістався до магістралі Н11. Щоб подолати чотириста п'ятдесят кілометрів од Парижа до Ла-Рошелі, йому довелося їхати шість годин. Непогано. Не встиг він зрадіти, як линув дощ. За мить злива перекреслила краєвид, немов хотіла знищити його, зітерти з лиця землі. Дощові цівки хльоскали по вікнах, стукали по капоту, ляпали зусібч, згори і знизу.

Він не міг розгледіти вказівників. Згадав про навігатора, але як зупинити авто, знайти інструкцію і ввести дані? Усе довкруги бу-

ло розмите, все пливло. Він подумав, що на світі, крім нього, певне, і людей не лишилося, аж помітив попереду чийсь фари. Їхній вигляд заспокоїв його, проте ненадовго. Авта задкували, з'їжджали на узбіччя, мало дзигами не крутилися. Люди згубили контроль за реальністю.

Зненацька вказівник «Ла-РОШЕЛЬ, 20 КМ» злетів, наче залізне крило, і врзався в його капот. Слава Богу, обійшлося тріщиною в шаруватому лобовому склі. У дах стукотіли гілляки й камінці. Та він уперто їхав уперед. Пітьма стала суцільним потоком уламків і друзок.

Аж попереду немов диво постало місто. На однаковій відстані замигтіли вогники. Будинки двигіли. Дахи рипіли. Часом надвір вибігали перелякані люди. Намагалися закріпити супутникову антену, захистити шибки в авто, зачинити віконниці... Хоробро, але марно: природа брала своє.

На пасажирському сидінні задзеленчав телефон. Крізь квиління бурі Кубела насилу почув його. І відповів не з першої спроби.

— Алло?

— Ти де?

— У Ла-Рошелі.

— Чекаю тебе на базі підводних човнів у Ла-Паллісі.

Тепер Голос звучав гучно, неначе під церковним склепінням. За ним чутно було потужний настирливий гуркіт. Подих розлюченого моря.

— Що це таке?

— Бункер біля в'їзду до торговельного порту. Ти не пропустиш його.

— Я не знаю Ла-Рошелі.

— Якось упорасешся. Прямуй уздовж споруди зі східного боку. Останні двері на півночі будуть відчинені. Чекаю тебе.

Він поїхав прямо і дістався до Старого порту. Перше, що він виразно розгледів, було інформаційне табло зі світляними літерами: «ШТОРМОВЕ ПОПЕРЕДЖЕННЯ О 22-й ГОДИНІ. ПОВЕРТАЙТЕ НАЗАД». Кубела рушив бульваром, потім уздовж якоїсь гавані, певне, то була пристань для яхт. Корпуси суден гупали один об один. Щогли грюкали одна об одну. Трохи далі кількадеметрові буруни з ревом розбивалися об набережну.

Кубела ніколи не бачив такого. Вітер, море і нічна пітьма роздирали місто на клапти. Вода заливала берег, бруківку і хідники. Кубела не зупинявся. Як знайти базу підводних човнів? Подумавши, він вирішив їхати попід доками. Якщо пощастить, йому трапиться якийсь вказівник. І тут, у просвітку поміж двірниками, він побачив те, що й увияти було неможливо: три постаті, які брели проти вітру по коліна у воді.

Видиво зникло. Може, він марить... Тієї ж миті авто занесло і воно вдарилося об хідник. Те зіткнення змусило його діяти. Поштовхом плеча розчахнув дверцята, і його відразу всотав гарячий вихор. Кубела вже забув про спеку, і воно захопило його розполохом. Світ розжарився. Здавалося, ось-ось вибухне самісіньке ядро планети.

Ні, йому не вдалося. Три постаті даленіли, застромивши руки в кишені й зігнувшись під поривами вітру. Він побрів до них, мало не притуляючись до землі. Вуличні ліхтарні гойдалися у такт щоглам. Електричні дроти сіпалися, немов гітарні струни. Земля в нього під ногами танула, розчинялася і спливала у море.

— Гей, послухайте!

Вони були за двадцять кроків од нього, та, здається, нічогосінько не чули. Він наддав ходу, намагаючись не послизнутися. Двоє чоловіків з руками в кишенях. Жінка, що конвульсивно вчепилася в сумочку. Усі троє в низько напнутих каптурах.

— Послухайте!

Кубелі пощастило вхопити одного чоловіка за плече. Той навіть не здивувався, певне, дужче боявся, що на голову йому гепне ліхтар чи ще якась залізяка.

— Я шукаю базу підводних човнів у Ла-Паллісі.

— Ви з глузду зсунулися! Це в торговельному порту. Там зараз усе затопило.

— Далеко до нього?

— Ви йдете у протилежний бік. Кілометрів зо три.

— Я на авто.

— На авто?

— Скажіть, куди їхати.

— Ідьте проспектом Жана Гітона. Прямісінько. Десь там має бути вказівник «Торговельний порт». Орієнтуйтеся за ним, і по-

трапите в Ла-Палліс. Та, як по правді, не дуже віриться, що ви туди дістанетеся.

Він ще щось казав, та Кубела вже розвернувся і сяк-так подався до свого авта. На місці його не було. Приклавши долоню дашком, він роззірнувся довкруги. «Ауді» було за півсотні метрів, поміж інших авт, що збилися до купи. По коліно у воді він дістався до пасажирських дверцят (до водійських він не зміг сягнути), відчинив їх і заліз досередини. Увімкнув запалювання. Слава Богу, мотор не залляло. Сяк-так він виїхав із тієї купи.

Декілька хвилин Кубела котив вулицею, яку захищали од вітру дерева та кам'яниці, що тісно стояли обабіч. Аж угледів указівника «ТОРГОВЕЛЬНИЙ ПОРТ» і звернув праворуч. Красвид умить змінився. Водойми, промислові об'єкти, залізничні колії і знову буревій. Авто заносило то назад, то вперед, воно ковзалося в калюжах. Франсуа вже здавалося, ніби він і геть стоїть на місці, аж обабіч шляху з'явилися земляні вали. Тут провадилися грандіозні земляні роботи, і ті насипи ще цілий кілометр захищали його від вітру.

Аж з'явився автономний порт. Світло в будинку адміністрації було погашене. Нічого не видно, крім червоно-білого шлагбаума і щита з написом: «ПІШХОДАМ ТА СТОРОННІМ МАШИНАМ ХОДУ НЕМАЄ». У хаосі тієї ночі попередження здавалися сміховинними. Та Голос правду казав: бункер неможливо було не помітити. Те громаддя височіло ліворуч, і його бетонні мури видно було добре.

Шлагбаум на виїзді був поламаний. Кубела здав назад і повернув у зворотний бік. Піднімальні крани. Водойми. Здоровезні крила закопаних у землю вітряків. Він об'їхав перепони. Вітер скаженів, та порт міг витримати і не таке. Промислові споруди здавалися втіленням безпеки.

Він опинився біля підніжжя бункера, коло залізниці. Попереду відкривалася широка гавань. Вантажні кораблі завдовжки до сотні метрів і вагою кілька тисяч тонн розгойдувалися, немов горіхові шкаралупи. Шал океану здавався заразним, бо в цих водоймах, що були відрізані від моря, здіймалися велетенські буруни.

Він звів очі й оглянув блокауз. У двадцятиметрових мурах, звернених до гавані, видніли однакові завширшки отвори.

Голос йому сказав: «Їдь попід будинком зі східного боку. Останні двері на півночі будуть відчинені». Кубела нарешті ввімкнув

свого навігатора, що замість привітання показав йому чотири сторони світу. Він був на південному боці бункера, гавань була на заході. Одне слово, схибив. Кубела позадкував, обігнув громаддя і подався попід східною стіною на північ.

Глуха стіна тягнулася метрів зо двісті й закінчувалася чорними сталевими дверми. «*Останні двері на півночі будуть відчинені*». Кубела взяв обидва пістолети, поклав їх за пазуху і вийшов з авта. Він попрямував до стіни. На набережній жодної душі. Кубела заточувався під вітром і дощем, та почувався дужим. Настала пора відкритого поединку.

Йому згадалися слова Голосу: «Я називаю її Еввідікою. Але ти її знаєш як Анаїс».

Еввідіка. А хто ж Орфей? Він чи вбивця? Що вигадав цей навіженець? Він знову глянув на споруду, де заховалося б ціле військо зі своїми підводними човнами. Його пронизала одна думка: якщо він Орфей, то тут криється пекло. Посеред цього потопу його не здивував би навіть Цербер, страшений пес, який стеріг браму до царства тіней.

Зачарований, мокрий мов хлющ, він пхнув плечем сталеву ступку.

Вона була відчинена.

Потрапити до пекла було зовсім неважко.

Спершу він побачив порожняву довгого темного тунелю, де у протилежному кінці шаленіла буря. Хвилі шалено вдирались у нього, потім відринали й оберталися пінявими калюжами. Кубела рушив уперед. Тунель скидався на величезну прямокутну печеру. Природну порожнину геометричної форми. Він почув усередині себе лунку порожнечу, наче ступив під склепіння собору. Вода була скрізь. Нею просяк бетон, вона хлюпанням відлунювала в нього над головою, блискучими калюжами розпливалася під ногами. Дудоніння гучало в кінці тунелю, котилося до нього і наче знехотя відповзало назад. Враження було таке, наче він опинився в горлянці чудовиська, що його слиною було море.

Довкола ні вогника, ні якоїсь признаки. Увічю ще рябіло від дощу. Він утямив, що покинув мобільника в авті. Ото дурень. Убивця таки зателефонує, щоб знайти його в цих хащах...

Наче відповідаючи йому, по праву руч спалахнуло світло, метрів за п'ятдесят чи більше — в тій порожнечі годі було щось уторопати. Пролунало сичання. Він примружився і побачив яскраве жовтогаряче полум'я, що вилискувало блакитним по краях. Розпечений пальник для зварювання, що вряди-годи зблискував полум'ям на мокрому дощовику.

До нього йшов чоловік.

Моряк, а може, рибалка.

Контури почіткішали. Високий чолов'яга в киреї від дощу, в комбінезоні, рятувальному жилеті й гумових чоботях. Обличчя ховається під каптуром із дашком. Кубела ніколи не намагався уявити собі вбивцю з Олімпу, та ця мара із пластику і полум'я цілком надавалася на таку роль.

Убивця вже був за кілька кроків від нього. В одній руці він тримав пальника, другою котив за собою металевого балона на колесах, де був кисень, що живив полум'я.

Кубела спробував розгледіти його обличчя. Щось у цій постаці, може, згорблена постава, здалося йому знайомим.

— Радий бачити тебе знову, — сказав чолов'яга, відкидаючи каптура.

Жан-П'єр Туанен. Психіатр, який опікувався його божевільною матінкою під час її трагічних пологів. Чоловік, що був присутній під час жертвопринесення його брата. Дідуган, який знав усю його історію. І напевне написав її. *«Я той, хто тебе створив»*.

— Перепрошую, мені треба зачинити ці клятві двері.

Кубела відступив, пропускаючи перевертня. Десь на рівні очей він відчув гарячий подих зварювального пальника. Оцінив зріст і силу супротивника. Попри похилий вік, той здатен був нести на плечах Мінотавра чи Ікара. Перенести бичачу голову чи здолати такого велета, як Уран.

Туанен рвучко зачинив двері й відрегулював полум'я до яскраво-помаранчевого. Сичання заступив свист. Дідуган закріпив на дверях залізну скобу. Кубелі забило дух. Надія на втечу танула просто на очах. З одного боку заварені двері, з іншого — скажений океан.

— Що це? Що ви робите?

Кубела розмовляв з убивцею. Йому здавалося, наче він марить.

— Заварюю цей вихід.

— Від води?

— Від нас. Нам тепер відсіля не вийти.

Полум'я стало білим немов паморозь — паморозь, розпечена до температури тисячі градусів.

Кубела побачив, як метал розпливається червоною смугою, потім темніє. Те видовисько відразу вивело його із заціпеніння.

Він підійшов до дідугана, що уляк навпочіпки, й відірвав його від землі.

— Де вона?

Туанен обернув пальника і вигукнув з удаваним переляком:

— Обпечешся, дурнику!

Кубела відпустив його і ще голосніше повторив:

— Де Анаїс?

— Там.

Туанен махнув пальником до бічних дверей ліворуч од них. То був вихід у доки. Кубела побачив чи, може, здалося, ніби побачив мокру постать, яка скоцюрбилася долі. Бранка скидалася на Анаїс, та лице її затуляла відлога.

Кубела кинувся до неї. Туанен перепинив його тим смертоносним пальником. Полум'я мало не випекло йому очей.

— Не підходь до неї, — сказав дідуган. — Не час ще...

— І як ти завадиш мені? — вигукнув Кубела, сягаючи за спину.

— Якщо ти підйдеш до неї, вона помре. Можеш мені повірити.

Кубела завмер. Він ні на крихту не сумнівався в його словах. Туанен був мастак на різні потворні трюки.

Він випустив колодку свого ЧЗ.

— Я хочу впевнитися, що це Анаїс.

— Іди сюди.

Дідуган попрямував у пільму, тягнучи за собою балон на коліщатах. Кубела недовіриливо подався за ним. Відблиски полум'я танцювали в калюжах. Низьке гудіння пальника перемешувалося з гуркотом бурунів.

Убивця зупинився за декілька кроків од бранки. Опустив балона і простягнув до неї руку. Кубела подумав було, що Туанен зараз скине з неї каптура. Та дідуган замість того задер їй рукава. Мокра шкіра дівчини була вся в шрамах од ран, яких вона сама собі завдала.

У Кубелиних мізках сяйнула згадка про їхню коротку вечірку в Бордо.

«Ви певні, що не хочете відкоркувати мою пляшку?»

Зап'ястя бранки були скручені хомутом. Здавалося, вона прокидається. Вона вовтузилась, і кожен її порух виказував її виснаження, кволість або наркотичне сп'яніння.

— Ти накачав її наркотиками?

— Звичайне заспокійливе.

— Вона поранена?

— Ні.

Кубела розгорнув куртку, виставив напоказ закривавлену сорочку.

— А це що?

— Це не її кров.

— А чия?

— Яка різниця? Кров скрізь.

— У неї кляп у роті?

— У неї склеєні губи. Дуже стійким хімічним клеєм.

— Мерзотник!

Він кинувся на Туанена. Той затулився пальником.

— Нічого страшного. Їй допоможуть, щойно ти звідси вийдеш.

— То ми вийдемо відсіля?

— Усе залежить від тебе.

Кубела провів рукою по чолу. Дошові ляпки і тирса перемішались на його шкірі, обернувшись солоним брудом.

— Чого тобі треба? — нарешті запитав він.

— Щоб ти вислухав мене. Задля початку.

— Я зустрів твою матір у 70-му році у себе в диспансері. Я завідував лікувальним центром, чимось середнім поміж притулком і психлікарнею. Францишка з чоловіком утекли з Сілезії. У них не було й сантима. Анджей гарував на будовах. Францишка лікувалася від психічного розладу. Потім казали, ніби вона зсунулася з глузду під час вагітності, та то брехня. Можу тобі сказати, що вона була хвора ще до цієї історії...

— На що вона хворіла?

— На все відразу. Біполярний розлад, шизофренія, депресія...

І все це гарно присмачене католицькою вірою.

— Ти її лікував?

— Робота в мене була така. Та передовсім я її використовував для своїх дослідів.

У Кубели аж серце впало.

— Яких іще дослідів?

— Я типове породження 70-х. Покоління психотропних препаратів, антипсихіатрії, відкриття притулків для хворих на голову... Тоді вважали, що хімія — майбутнє психіатрії. Усе будуть лікувати пігулками! Одночасно з працею психіатра я заснував дослідницьку лабораторію. Нічого надзвичайного. У мене не було коштів. І все ж таки я майже випадково відкрив дію одного препарату. Попередника ДКР97, який мені пощастило синтезувати.

— Що це?

— Препарат протоколу «Мотрійка».

— Що ним лікували за тієї пори?

— Нічого. Він тільки сприяв зміні настроїв, імпульсів... Щось на кшталт підсилювача біполярності.

— Ти вводив його Францишці?

— Не їй. Її зародкам.

Ось яке було підґрунтя цієї історії. Близнюки з такими різними темпераментами *вже* брали участь в експерименті. Вони стали чернетками майбутніх дослідів.

— Результати були різочі. Я й зараз не в змозі пояснити, у чім тут річ. Препарат не міняв генетичного набору ембріонів, та вже у внутрішньоматковому періоді вплинув на їхню поведінку. Практично всі негативні наслідки зосередилися в одному з них. Ворожий, неспокійний, агресивний, він намагався вбити свого брата.

Кубела був ошелешений.

— Я волів би зберегти обох дітлахів, та фізично такої можливості не було. Гінекологи запропонували батькам вибір: врятувати чи дужчу, чи слабшу дитину. Францишка, звісно ж, обрала слабшу. Тебе. Вона вважала тебе янголом, невинною душею. Цілковита дурня. Ти був тільки одним зі складників мого експерименту.

Невиразне полегшення: то він таки світлий близнюк.

— Відтоді твій розвиток мене не цікавив. Я припинив ін'єкції. Помістив Францишку до закладу, де консультував. Минули ро-

ки. Я знову зустрівся з Анджеєм, і він розповів мені, що тебе непокоять марення та незрозумілі вияви агресії. Я побалакав із тобою і збагнув, що темний близнюк і далі живе в тобі. Те, що поділив мій препарат, твоя психіка знову з'єднала. У тому самому розумі!

— Ти лікував мене?

— Навіщо? Ти ні на що не хворів. Ти був логічним продовженням мого експерименту. Лихо було в тому, що тебе рятував твій сильний характер. Ти зумів зберегти примару брата в глибинах підсвідомості.

Кубела спробував глянути на ситуацію з божевільного погляду Туанена.

— Чому ж ти знову не ввів мені того препарату?

— Та не було такої можливості. Анджеєм не довіряв мені. Попри мою поміч — я оплатив його дім у Пантені, — він тримав мене на відстані. Навіть повернув мені гроші за дім! Потім йому пощастило перевести Францишку до Віль-Еврара, де я вже не міг її дістати.

— Він здогадався про твої справи?

— Ні, просто відчув, що тут щось негаразд. Селянське чуття. Він отримав французьке громадянство і почувався певніше. Я нічого не міг удіяти. Тим паче що Анджеєм був здоровезний чоловігя. Фізична сила: зрештою все зводиться до неї.

— Що було зі мною потім?

— Хтозна. Я облишив твій випадок і зосередився на інших дослідженнях. Спираючись на історію твого розвитку, я вирішив створити препарат, здатний подрібнити психіку дорослої людини, породивши чимало вторинних особистостей.

— Препарат «Метиса».

— Ти забігаєш наперед. Мені довелося понад десять років працювати самому, без коштів, без помічників. Я топтався на місці. І лише в 90-х роках «Метис» зацікавився моїми розробками.

— Чому?

— Модне віання. Він активно завойовував ринок заспокійливих і антидепресивних препаратів. Холдинг цікавили будь-які препарати, що відзначалися невідомим передніше впливом на людський мозок. Я розповів їм про ДКР97, хоч тоді він так не звався. Власне, навіть не існував у своїй... ну, остаточній формі.

— Вони тебе фінансували?

— Та не дуже. Але мені пощастило просунутися вперед. Створити препарат, що викликає ланцюгову реакцію в людському мозку.

— А як він діє?

— Поняття не маю. Принцип дії пояснити я не можу. Зате я довго спостерігав його результати. Все відбувається як під час подібнення атомного ядра. Пам'ять просто-таки вибухає. Та в людського мозку своя логіка. Щось на кшталт закону всесвітнього тяжіння, під впливом якого бажання, спонуки і фрагменти пам'яті природним чином поєднуються, щоб витворити нове «я».

Кубела усвідомив, що його власні дослідження проблеми близнят чи синдрому множинних особистостей, по суті, спрямовані були на пошук цього закону тяжіння.

— Ти проводив клінічні досліді?

— У тім і полягала головна трудність. Мої розробки потребували людського матеріалу. Марно випробовувати такий препарат на щурах чи мавпах. «Метис» — потужний концерн, то й мови не може бути, щоб випробовувати негодящі препарати на непридатному матеріалі.

— То й що?

— Вони дозволили мені відкрити спеціалізовану клініку. Я розпочав випробування на психічно хворих. Тобто на тих, чия особистість і так була нестабільна. У тій клініці я мав дуже велику свободу. Секретні дослідження цілковито фінансував «Метис».

— Який сенс тестувати такий препарат на психічно хворих? Загострювати вже наявну патологію?

— Можливість загострювати недугу містить у собі власну протилежність — здатність її лікувати. Та ми до цього ще не дійшли. Ми сіяли, а потім пожинали тільки спостереження, факти.

Воскресали давні примари. Досліді з людьми в концтаборах. Маніпуляції з розумом у радянських психлікарнях. Такі дослідження перебувають під суворою заборонаю, та для військової розвідки їхні результати завжди будуть неоціненні.

— Отримані дані були хаотичні. Декотрі пацієнти поринали в маячню. Інші ставали овочами. Треті, навпаки, набували досить стійкої особистості, та згодом вона руйнувалася.

— Як ото в Патріка Бонфіса?

— Ти починаєш розуміти. Бонфіс був один із перших моїх піддослідних.

— Як виник намір проводити випробування з психічно здоровими людьми?

— Армія захотіла поглибити мої дослідди. Мені запропонували розробити справжню програму. Програму «Мотрійка». Зі справжнім набором людей зі здоровою психікою, яких ми могли б обробити. Мені надали фінансову та технологічну допомогу для створення мікросистеми, здатної самостійно задовольняти нашу потребу в ДКР97. Завдяки нашому імплантатові стало можливо відправляти людей, що зазнали такого оброблення, в самостійне життя, щоб поглянути, як вони будуть поводитися. Програма була ризикована, і навіть поміж військовими далеко не всі її підтримували. Та дехто з керівництва хотів дізнатися, до чого воно все приведе.

— Ти маєш на увазі «Метис» чи армію? Хто з них конкретно відповідав за цей протокол?

— Мені це невідомо. Хтозна. Щоразу збираються якісь наради, комітети, представництва. Відповідальність за рішення розмивається. І ніколи не щастить знайти людину, що конкретно відповідала б за нього.

Кубела взяв на себе роль диявольського адвоката.

— Чому твій препарат не випробовували на в'язнях, засуджених злочинцях чи терористах?

— Бо вони під надійним захистом. Адвокати, медіа, спільники: справжніми злочинцями опікуються всі, кому не ліньки. Набагато простіше викрадати невідомих людей, що Богу духа винні. «Метис» і військові розробили систему відбору, та я тим ділом ніколи не цікавився.

Саша.ком. Феліс, Медіна, Лейла. Про цей аспект програми Кубела знав набагато більше, ніж Туанен.

— Я приймав тих, сказати б, добровольців, працював з ними, промивав їм мізки: хоч що там сталося б, вони неодмінно відмовлялися від сканування чи рентгену, а то імплантат відразу ж виявили б. Потім ми відпускали їх і спостерігали за тим, що діється.

Кубела знав, що було далі. А тим часом стіни довкруги аж двигтіли. З гуркоту було зрозуміло, що декотрі хвилі сягали покрівлі бункера, до якої було двадцять метрів.

— І як тепер відбуваються ваші досліді?

— Їх припинили. «Мотрійку» закрили.

— Чому?

Дідуган засудливо покрутив головою.

— Мої результати їх не переконали. Піддослідні зазнають одиничних нападів. Вони міняють особистість, та геть непередбачувано. Декотрим навіть щастить вирватися з-під нагляду. Військо і «Метис» дійшли висновку, що мої розробки ніколи не знайдуть практичного вжитку. Ні військового, ні комерційного.

— Здається, ти з цим не згоден.

Туанен поворушив пальцями в осяяних пальником сутінках.

— Мені начхати на їхні рішення. Я — творець. Я граюся людськими долями.

Кубела спостерігав за співрозмовником. Прегарні риси, численні зморшки, велична постава голови. Життя знівечило це обличчя, лишивши найнеобхідніше — шкіру та кістки, позбавлені тіла. Справжнісінький навіженець, що поставив себе понад людьми і законом.

— Ви знищили всіх піддослідних?

— Не всіх. Ти ж тут.

— Чому?

— Тому що тебе захищаю я.

— Як?

— Вбиваючи людей.

Кубела геть заплутався. Ревисько моря знай атакувало їхній притулок. Оглушливий гуркіт, який наповнював бункера, відлунював у всіх доках.

— Поясни.

— Наприкінці 2008 року мені сповістили про психіатра, що скрізь пхає свого носа. Мене це не здивувало. Декотрі пацієнти виходили з-під нагляду. Нічого дивного, що вони знову опинялися в божевільнях.

— Ти впізнав мене?

— Мені передали інформацію, що зібрали на тебе. Хотіли знати, що я чув про тебе як про психіатра. Уяви собі! Близнюк Кубела! Я вражений був, упізнавши тебе тридцять років по тому. І тоді я збагнув, що наші долі нерозривно пов'язані. Грецький фатум.

— Вони вже тоді вирішили мене убити?

— Хтозна. Я запропонував використати тебе в експерименті.

Вони відмовилися: завеликий ризик. Я надав свої докази. У мене була твоя давня медична картка. Я змалював історію твого народження, двоїстість твого походження і складність твоєї психіки. Довів їм, що ти ідеальна кандидатура. У твоїй душі були дві особистості.

Кубела поволі кивнув і підхопив:

— І ось мене обробили, і я змінив багато особистостей. Ноно. Нарцис. Януш... Лихо в тому, що я щоразу брався до розслідування, намагаючись дізнатися, що породило цей синдром і хто я насправді.

— Ти став ще небезпечніший! Та й комітет вирішив згортати програму. Від весни 2009 року вони заходилися знищувати всі сліди «Мотрійки». І в мене виник задум, як порятувати тебе від ліквідації.

— Ти задумав убивство?

— Так. Злочин, до якого ти був би причетний і який призвів би до твого затримання. Тоді ти здобув би недоторканність. Трохи збуривши медіа, знайшовши тобі адвоката й експерта із психіатрії, я вивів би тебе з-під загрози.

Кубела почав просягати в божевільну логіку психіатра.

— І тому ти вбив Урана?

— Убивство мало бути божевільне. Мене надихнула грецька міфологія. То була моя давня пристрасть. Люди весь час перетинають міфи, наче просторі зали, що захищають їх і облямовують їхні долі. Щось на кшталт доків для підводних човнів: простори, які нас обмежують, мають невидимі стіни.

Отож, усе зводиться до простісінької злочинності. Франсуа закортіло дізнатися більше.

— Я бачив убивство. І не раз малював його на полотнах. Як я міг стати свідком тієї бойні?

— Я призначив тобі зустріч і очей з тебе не зводив. Упорснув тобі анестетик. Убив волоцюгу і викликав поліцію. Та все пішло не так. Ти запізно заснув і все бачив. А ті дурні так і не приїхали.

— Усе могло б відбутися, та приголомшення від убивства викликало в мене чергову дисоціативну втечу. Я отямився у Каннах, потім у Ніцці і пам'ятав лише вбивство.

— У Корто. Психіатра художників. — Туанен засмучено похитав головою. — Лікувати божевілля живописом... — Вираз його обличчя змінився. — Утім, чом би й ні? Він теж продукт 70-х...

Кубела провадив:

— Хтозна, чи зазнав я чергової душевної травми, та пам'ять згубив знову. Отямився волоцюгою в Марселі і став Янушем. У листопаді 2009 року...

Туанен вмить пожвавішав.

— Ти був найліпшим нашим піддослідним! Щодва місяці нова втеча! Я казав їм: препарат справляє на тебе разючий ефект! — Він звів вказівного пальця. — Ти був ідеальним пацієнтом для вивчення подрібнення особистості. — Голос його став тихіший. — Та було запізно. Про випробування і про саму програму вже ніхто й балакати не хотів.

— Зарізяки, що пантрували на мене, цього разу заплатили за мою ліквідацію якимось розбишакам.

— Подробиць я не знаю, та мені знову довелося втрутитися, щоб урятувати тебе.

— І тоді ти убив Ікара?

— Не хотілося відступати від міфологічної тематики. Я зробив усе, щоб тебе заарештували.

— Знову призначив мені зустріч?

— Я знайшов тебе і домовився про зустріч у каланці Сорм'ю, пообіцявши надати важливу інформацію про твоє походження. Я і цього разу зателефонував до поліції. Та марно. Навіщо ми оце податки платимо, га?

— А я знову втратив пам'ять. І згодом став Матіасом Фрером.

— У тебе вже був сякий-такий досвід дисоціативної втечі. Твоя чергова особистість була бездоганна. Із фальшивими паперами тобі пощастило влаштуватися до психіатричної лікарні в Бордо. Людям, які пантрували на тебе, довелося понад місяць шукати тебе. Мене сповістили про твою нову особистість. Хотіли дізнатися, чи знову ти взявся до розслідування, чи розпитував інших психіатрів, і все таке. Я зробив кілька дзвінків. Був кінець січня. Ти цілком вріс у свою нову роль. Зрештою вона виявилася найближчою до того, ким ти був насправді. Я пояснив, що ти не становиш ніякої небезпеки, та вони хотіли позамітати всі сліди.

— І ти задумав оте убивство у Бордо?

— Я вирішив зробити серйозну ставку. Мінотавр! Цього разу я залишив твої відбитки в ремонтній ямі. Гадав, поліція врешті пов'яжуть це вбивство з Віктором Янушем. Адже раніше тебе затримували в Марселі. Там, напевно, згадали б і про вбивство Ікара. Тебе заарештували б за серійні міфологічні вбивства. Провели б психіатричний огляд. І, враховуючи стан твоєї пам'яті, визнали б неосудним.

— Хіба не можна було вигадати щось простіше, щоб відправити мене до божевільні? Звинуватити в незначному злочині? Госпіталізувати як психічно хворого?

— Ні. Тебе слід було помістити в лікарню в'язничного зразка. Там убивці не дісталися б до тебе. Я щось придумав би, щоб здобути доступ до тебе і продовжувати спостереження. У твою маячню ніхто не повірив би. Потроху справа забулася б. А я провадив би далі експерименти з твоїм глуздом.

У Туаненовому божевіллі була якась своєрідна логіка. Коли ж настане розв'язка? Може, і простісінько зараз. Поза часом і простором, у глибинах бункера. Та хоч який буде той край, Кубела хотів здобути відповіді на кожне своє запитання.

— Ти вбивав свої жертви великою дозою героїну. Де ти його брав?

— Сам готував. Героїн похідний від морфіну, а його у мене в клініці скільки завгодно. Ось уже тридцять років я створюю ліки. Очистити героїн мені завиграшки.

— Розкажи мені про Патріка Бонфіса. Як він опинився на вокзалі в Бордо?

— Проблема нашого співробітництва. Бонфіс належав до першого покоління піддослідних. Стабілізувався в особистості рибалки, й усі про нього забули. Та йому кортіло дізнатися про своє минуле. Хотілося зрозуміти. Ті намагання припровадили його до моєї клініки у Вандеї, де він уже не вперше лікувався. Я запланував операцію, щоб дістати імплантата, попередньо впорснувши йому велику дозу препарату. У такий спосіб я рятував йому життя.

— Та при цьому він усе втрачав. Спогади. Подругу. Працю.

— То й що? За декілька годин до операції він запанікував і втік, поранивши кількох санітарів.

— Телефонним довідником і розвідним ключем.

— Далі була майже комедія. Бонфіс заховався у вантажівці, якою я користувався для своїх жертвопринесень. Отак, сам того не знаючи, я привіз його до Бордо. Він гнався за мною по коліях. Ми зчепились у ямі, мені пощастило його вколоти. Я покинув його у мастильні, біля залізничних колій.

Усе складалося у більш-менш врозумливу картину, та бракувало в ній головного фрагмента.

— Чому ти будь-що хотів порятувати мені життя? Лише тому що я був найліпший твій піддослідний?

— Якщо ти питаєш про таке, то найголовнішого ти так і не втратив. Як ти гадаєш, чому я обрав міфи про Урана, Ікара і Мінотавра?

— Не знаю.

— Кожен з них — це історія сина. Сина-чудовиська, руйнівника, невдахи.

Ревисько океану стало ще оглушливіше. Хвилі здіймалися дедалі вище і потужніше. Врешті вони розвалють бункера. З цього вихору раптом виринула приголомшлива істина.

— Ти хочеш сказати...

— Ти мій син, Франсуа. За тієї пори, в диспансері, я був запеклим джигуном. Жодної пацієнтки не пропускав. Часом робив їм аборти. Часом ставив досліди з їхніми зародками: вводив їм свої препарати і дивився, що виходило. Хочеш, щоб справа була зроблена добре, зроби її сам!

Кубела вже не чув його. Остання мотрійка розпалася в його руках. Він спробував ухилитися від найстрашнішого марення.

— А чому я не можу бути сином Анджея Кубели?

— Поглянь на себе в люстро — і матимеш відповідь. Тим-то Анджей і порвав зі мною, коли тобі було вісім років. Через нашу схожість. Гадаю, він усе збагнув, та виховав тебе як рідного сина.

Тепер уся ця історія набувала іншого сенсу. Жан-П'єр Туанен вважав себе богом. А сина — напівбогом, кимсь на кшталт Геракла чи Міноса. Той син весь час тікав од нього, намагався зруйнувати його творіння. То був син-руйнівник, син-невдаха. Він був Туаненів Мінотавр, його таємний і потворний нащадок. Його Ікар, якому закортіло полинати ближче до сонця. Крон, що захотів убити його, позбавивши сили...

Дідуган підійшов до нього і згріб за шию.

— Ці убивства, синку, немов жертвопринесення. У мене є унікальні знімки...

Він замовк: Кубела вихопив пістолета і тицьнув цівкою у складки його киреї.

Туанен поблажливо всміхнувся.

— Якщо ти це зробиш, вона помре.

— Ми й так усі помremo.

— Ні.

— Ні?

Кубела зняв палець з гачка.

— Я не збираюся вас убивати. Ви можете порятуватися.

— За якої умови?

— Якщо гратимете за правилами. Лишився один вихід, щоб вирватися відсіля. На тому краю бази, з південного боку. Щоб туди потрапити, доведеться перетнути всі десять відтинків, побудованих німаками під час війни.

— Що ще за відтинки такі?

— Доки для німецьких підводних човнів. Для знаменитих «У-боотів».

Туанен шарпнув на себе дверцята, що були у високій залізній брамі. І відразу ж в обличчя йому хльоснув язик морської піни. Не звертаючи уваги на бризки, він розчахнув дверцята ширше. Кубела побачив довгу водойму із платформами по краях. Над нею на десятиметровій висоті тягнувся помальований білою фарбою бетонний місток, а трохи вище перехрещувалися залізні конструкції, що тримали дах.

— Ви підете просто цим містком, нікуди не звертаючи. Він проходить над кожним доком: якщо вам бодай трохи пощастить, ви сягнете протилежного краю бункера.

— Ви?

— Ти і Анаїс. Єдина завада — море. Сьогодні вночі хвилі заповнять доки майже цілком, та, як бачиш, тут є парапет, що вас захищатиме.

— І ти даси нам піти?

— За однієї умови. Ти підеш попереду, Анаїс за тобою. Якщо ти бодай раз обернешся, щоб упевнитися, чи там ще вона, їй не жити.

«Я прозиваю її Еврідікою». Йому і справді випала роль Орфея. Він умить пригадав історію музики та його дружини, що загинула від укусу гадюки. Орфей зі своєю лірою переправився через Стікс, зачарував Цербера й умовив Аїда, володаря підземного світу, відпустити Еврідіку. Бог погодився, та за одної умови: повертаючись, Орфей буде йти попереду Еврідіки й жодного разу не озирнеться.

Кінець знають усі. Біля самісінького виходу з царства мерців Орфей не витримав і обернувся. Еврідіка йшла за ним, та було пізно. Герой не дотримався клятви. Його кохана назавжди зникла в пеклі.

— А ти?

— Якщо дотримаєшся слова, я зникну.

— То тут усе і скінчиться?

— Для мене скінчиться. А ти впораєшся зі своїми справами у смертному світі.

Нахилившись, Туанен узяв долі грубу теку, герметично запаковану в пластик.

— Твоє страхування на майбутнє. Витяги з програми «Мотрійка». Дати. Жертви. Препарати. Відповідальні.

— Поліція замне цю справу.

— А певно! Та медіа вхопляться за неї. Тільки не розголошуй ті відомості. Просто дай знати «Метисові», що докази в тебе. І що зберігаються вони в надійному місці.

— А твої убивства?

— У цій теці є і мої зізнання.

— Ніхто їм не повірить.

— Я навів там декотрі подробиці, що відомі лише поліції й убивці. І додав документи, що підтверджують, де і як я роздобув матеріали для кожної інсценізації. І там вказано потаємне місце, де я заховав дагеротипи.

— Як-як?

— Анаїс пояснить тобі. Якщо вціліє, звісно, тобто якщо ти гратимеш за правилами.

Кубела похитав головою.

— Від самого початку цієї халепи мене переслідували двоє вбивць. Врешті я їх упорав, та на їхнє місце прийдуть інші.

— Повір, усе владнається.

— Ти більше не будеш мене захищати? Не намагатимешся за-
проторити до в'язниці чи до божевільні?

— Ти ще живий. Значить, тобі судилось уціліти, зі мною чи без
мене.

Кубела зважив теку в руці. Може, там і справді є те, що дасть
йому змогу повернутися до нормального життя...

— А моя хвороба?

— Ти дістав імплантата, то препарат на тебе більше не впли-
ває. Нема причин, щоб у тебе знову сталася дисоціативна втеча.
Хоч певності ні в чому нема. Ти незавершений експеримент. Ря-
туй свою шкуру, Франсуа. І життя Еврідіки. Поки що це головний
твій клопіт.

Туанен попрямував до Анаїс. Кубела зрозумів, що старий не
бреше. Він справді ладен їх звільнити. Бог-олімпієць, який дарує
відстрочення двом смертним.

— Хіба не можна було розпочати з цієї теки? — він підняв го-
лос, намагаючись перекричати гуркіт бурунів. — Лишилися б жи-
ти ні в чому не винні люди.

— Не забувай про те, що боги люблять гру. І кров.

Туанен зірвав із Анаїс відлогу. Її уста були наче обпечені роз-
жареним залізом. Від клею рот набряк, шкіра довкола нього бу-
ла подразнена. Дівчина скидалася на покаліченого блазня. Тіло
було мляве, та вона не зомліла, просто дрімала.

— Вона нізащо не перейде на той бік у такому стані.

Дідуган дістав упакування зі шприцом. Зубами роздер пластик
і застромив голку в малесеньку пляшечку. За мить угору бризнув
фонтанчик.

— Я розбуджу її.

— А хомути?

— Вони залишаться. Це не обговорюється.

— Як я знатиму, що вона йде за мною?

Туанен узяв Анаїс за руку і встромив голку.

— Єдине, що від тебе вимагається, — довіра. Це ключ для то-
го, щоб вибратися звідсіля.

Кубела подумав, що в навіженця є своя логіка. Як і в тих убив-
ствах, він хоче наслідувати міфові. Туанен вчинить, як ото Аїд, що
випустив Еврідіку. А йому самому треба не вчинити тієї помилки,
якої допустився Орфей.

Головне — не обертатися.

Дідуган поволі натиснув на поршня, потім висмикнув голку. Ступнув до Кубели і показав на прохилені двері, звідки бризкало піною.

— Іди нагору. Коли рине хвиля, затамуй подих. У кінці доків тебе чекає свобода.

Кубела востаннє глянув на старого навіженця. На його обличчя, обіпнуте видубленою зморшкуватою шкірою. Він наче побачив самого себе в старому облупленому люстрі. Позаду завовтузилася Анаїс.

— Іди, — прошепотів Туанен. — Згодом вона піде за тобою.

— Правда?

Туанен підморгнув йому.

— Відповідь чекає тебе на виході з бункера.

Доки вже давно стали мертвою зоною, і підводні човни туди не заходили. Тієї ночі розбурхані хвилі вдихнули нове життя в ці забуті печери. Сховавшись за муром, Кубела завмер на містку і стежив за стихією, що скаженіла вниз. Водяний шквал раз у раз пронизував доки, насичуючи темною вологою кожнісіньку п'ядь бетону, і відкочувався, шалено гамселячи в стіни і заливаючи платформи морською піною... Потім на мить покидав бункер і знову вдирався в нього з подвійним шалом.

За ту коротку мить потрібно було пробігти двадцять метрів над бункером. І не гаятися: скажені буруни могли зірвати Кубелу з містка і перекинути через парапет.

Він дочекався чергового затишшя і побіг до наступної стіни. Та схибив. Пінява хвиля спіткала його посеред містка і повалила додолу. Од того струсу в нього вціліли тільки основні рефлексі. Заплющитися. Затамувати подих. Усеньким тілом припасти до містка і перечекати стихію.

Зачекавши, аж доки вода відрине, звівся на ноги і спотикаючись кинувся до дальшої стіни. Він був мокрий мов хлющ. Теку він застромив за пояс. Він навіть не знав, чи не погубив пістолетів. Зрештою, яка різниця. Діставшись до укриття, він заховався за муром два метри завгрубшки, що відокремлював його від сусіднього доку. Від гуркоту хвиль стіни аж двигтіли. Йому здавалося, ніби на нього повстав самісінький океан. Чи йде за ним Анаїс?

У такому гуркоті кроків її не чуто. І нізачо не можна оберта-
тися...

Простісінько перед ним на новий відтинок шляху ринула чер-
гова хвиля. Заледве вода відступила, Кубела побіг до наступного
муру. Але й цього разу не встиг. Коли він вибіг із укриття, хвиля
підняла його вгору. Він чимдуж учепився за поруччя — свою
останню опору...

Хвиля відринула. Повернулося повітря. Кубела повис над безо-
днею потойбіч поруччя, не випускаючи його із рук. Він відчай-
душно закинув ногу на парапет і встиг учепитися за його край.
Перша перемога. Шарпнувшись, він перекинув через поруччя но-
гу, потім стегна і торс, і, приголомшений, мокрий, гепнув на міс-
ток, тремтячи від холоду і жаху. Руки наче поодбирало. Від солі
він майже осліп. І опинився по коліна у воді. Вода була й у вухах,
і в роті.

Нічого більше не прораховуючи, він, мов робот, побіг до на-
ступного доку. Мокрий одяг важив мало не тонну. Анаїс? Він ма-
ло не озирнувся через плече, та останньої миті втримався. У Ту-
анена напевне є спосіб, щоб пильнувати за ним і перевіряти, чи
дотримується він умов угоди.

Четвертий док. Він пробіг і його. Голова палала. З очей бігли
сльози. Його трусило від холоду. А теки він не загубив часом? Він
уже й не знав, що для нього дорожче: тека чи життя. Хоч насправ-
ді це було те саме.

П'ятий док. Його знову опосіли сумніви. Чи йде за ним Анаїс?
Кубелу охопила паніка. Ану ж бо Туанен узяв її в заручниці, а він
оце слухається його і боїться обернутися... Він уже збирався пе-
ревірити той здогад, та зупинився. Ні, він не повторить Орфеевої
помилки...

Він підходив до шостого доку, аж під дахом знову загуркотіло.
Хвиля майже упритул підкотила до нього й ударила, змусивши
присісти навпочіпки і притулитися спиною до стіни. Вона пере-
слідувала його, просягаючи до кожної шпарини, та він учепився
в бетон і не піддався їй. Коли вода пішла, він побіг услід за нею.
Насилу він здолав чергові двадцять метрів, позаду звівся новий
бурун. Певне, Анаїс лишилася за муром. *А може, під ним.* Витри-
має вона той натиск? Зуміє вхопитися за поруччя зв'язаними ру-
ками? Один погляд... Однісінький...

Хвиля завадила йому обернутися. Вода скипала, підіймалася, крутилася довкола нього, знову і знову заливаючи його з головою. Він відчув, як стихія видерла теку з-за пояса. Сягнув, щоб ухопити її, та відразу ж схаменувся, щоб утриматися. Потрібні дві руки. Коли вода відринула, він збагнув, що в нього лишився тільки подих, але й цього було багато.

Кубела помчав до наступного доку. Він уже збився з ліку. Сьомий? Дев'ятий? Дістався він до краю? Анаїс. У нього був тільки один шанс із трьох. Або вона прямує за ним, він не обернеться й обоє вони уціліють. Або її там нема і тоді він програв. Або вона там і він учинить помилку, озирнувшись на неї. Один короткий погляд...

І раптом він утямив, що перед ним глухий мур. Наступного доку не буде. Він сягнув краю. Глянув униз, на платформи, і помітив під східцями прохилені двері. Туанен не збрехав. Вихід там, за декілька метрів у нього під ногами. Лишилося тільки спуститись у діл і тікати.

Та це буде справжнісіньке сходження до пекла. Не можна не допомогти Анаїс... Не пройти удвох останні метри... Він обернувся й угледів її на тому краю містка. Її темні очі, світлу шкіру. Згадав, як побачив її вперше. Зойк. Молоко. Аліса в країні жакіть...

І тоді він утямив, що програв. Точнісінько, як у міфі. Тієї миті за спиною Анаїс постав убивця. На нім знову була його машкара. Обличчя перехняблене, його рота розтинає немов циркулярна пилка. Убивця в киреї, немов анатолійський пастух. Він замахується якимось варварським знаряддям, чи то кутим із бронзи, чи то зробленим із кременю.

Кубела кинувся до нього, та запізно. Туанен опустив свою сокиру. Та перш ніж вона торкнулася голови Еввідіки, на місток упав бурун. Океан умить злизав і ката, і його жертву.

Кубела насилу встиг подумати: «Бурун завбільшки з дім». Ні людина, ні бог не могли б опиратися тисячам кубометрів бурхливої води... Його теж змело. Жбурнуло сторчголов через поруччя, простісінько в безодню.

У глибині бурхливого виру в Анаїс знову поклякли руки і ноги, хоч болу вона не відчувала. Вона пливла, рухалася. Звивалася, та все

було марно. Вона розчинилась у хвилях. Танула в них, стала плінною, довгою, гладенькою...

Аж уздріла дагеротипи. Ті, які показав їй Туанен, перш ніж приспати її. І світлі, й темні заразом. Крізь той контраст на неї дивилися жертви. Мінотавр, Ікар, Уран... Їхні заляклі обличчя блищали у воді, наче сяйливі водорості. Герої світу богів і легенд. Вона подумала чи, може, воно їй тільки здалося: «Я померла». І відразу ж: «Мені воно мариться».

Хвиля нагнала ті видива. Підняла її, перевернула, жбурнула додолу. Потім у пінявому гуркоті протягла її бетонними кутами. Анаїс спробувала зрозуміти. Море втягло її, витягло з бункера й закинуло на декілька метрів угору — на плоску бляшану поверхню. *На покрівлю бази*. Нехай найбрутальнішим чином, проте вона вивалася із пастки.

Найперше вона подумала про Фрера. Де він? Вона йшла за ним містком, долаючи скажені буруни. Щосили трималася. Фрер не обертався. Він дотримався слова. Подумки вона дякувала йому. Туанен скрадався за нею, пантрував на свого Орфея — злий дух, що прагне крові, ладен завершити міфа очікуваною розв'язкою. Останньої миті Фрер не втерпів. Він глянув на неї. У пам'яті відбився його приголомшений, відчайдушний погляд, коли він збагнув, що програв...

Хвиля з розгону вгатила в бетонний мур. Бульки вибухнули в Анаїсиній голові зоряним феєрверком. Сама себе не тямлячи, вона опинилася на ногах. Вона знову відчувала своє тіло, свою міць, свої руки і ноги. Вода, яка ще мить тому була тверда, мов камінь, розпливалася калюжею в неї під ногами, зникаючи в шумовинні піни.

Вона спробувала зорієнтуватися. Авжеж, вона стояла на даху бункера для підводних човнів, оточеному високими бетонними мурами, наче тераса була поділена на відтинки. Либонь, то була система амортизації від прямого поцілання бомб, яку спорудили за тої пори, коли узбережжя бомбували союзники. І, хоч як це не дивно, поміж тими мурами росли дерева, тож усе воно скидалося на в'язницю в джунглях.

Вона попрямувала попід муром, розсуваючи гілляки, аж окрушини кори летіли їй в обличчя. Де вбивця? Десь у цім лабіринті. Руки були скручені нейлоновим хомутом. Вона спотикалася,

намагаючись утримувати рівновагу. Вода врзалася в щиколотки з тією ж силою, що й пута на її руках. Треба поспішати. Знайти вихід. Знайти східці. Спуститися до набережної. Море вдалині вже збиралося для нової навали.

За рогом вона побачила вихід. Перед нею лежала інша частина покрівлі, плоска мов паперть, порепана, мов земля після землетрусу. Вона глянула ліворуч і побачила гавані, кораблі, що збилися до купи, буксири з мигтючими вогниками. Не замислюючись, рушила у протилежний бік. Подалі від води. Ближче до паркувальних майданчиків і комор.

Вона гепнула в калюжу. Звелася на ноги. До краю покрівлі було метрів із тридцять, аж хвиля упала на неї і жбурнула вперед. Вона гадала, що перелетить через край, але та ж таки сила потягла її назад, туди, де вона й була.

Анаїс задихалася. Вона була іграшкою в могутніх лабетах стихії. Скоцюрбившись, сяк-так сповільнила ковзання і звела голову над водою. Свіже повітря. Зліплені губи не давали їй дихати ротом. Вона чимдуж вдихнула носом. Солоні цівки води різали в горлянці. У вухах гучало, немов у мушлях. Будь-що треба дістатися до краю, перш ніж знову накопить хвиля, що жбурне її у прірву. То була палиця на два кінці. На краю покрівлі її міг чекати порятунок, а могла бути і смерть.

Вона спробувала наддати ходу, та марно. Позаду зростало ревисько, здіймаючись, немов театральна завіса. Двадцять метрів. Вона шукала поглядом східці чи бодай що-небудь, щоб спуститися. Десять метрів. Гуркіт наздоганяв її. Ось-ось накопить хвиля, розженеться, загарбає її... І вона полетить додола.

Та на неї чатувала ще одна небезпека.

По праву руч вигулькнув убивця. Обличчя його перехнябилося від кривої посмішки. Він розмахував кремінною сокирою. Дві смерті постали перед нею. З одного боку, хвилі й безодня. З іншого — вбивця зі своєю зброєю. Вона кинулася на Туанена. Буцнула головою його в живіт, змусивши зігнути навіп. Обое покотилися дахом. Анаїс була прудкіша: вона схопилася і вмить оцінила обидві загрози. Хвилю, що мчала до неї, й убивцю з Олімпа, який уже підводився на ноги...

То було мов знак. Підсвідомий поклик. Щось змусило її обернути голову ліворуч. Там стирчали з платформи кінці сталевих

східців. Дві руки, що розхилилися в обіймах. Вона помчала туди. Убивця побіг за нею, піднявши над головою сокиру.

Це було останнє, що вона побачила. Хвиля затопила їх обох. Анаїс заплющилася. Піна вчепилася у неї тисячами пальців. Ухопила за стан, за груди, за голову. Приглушений водяний світ. Кам'яний скрегіт. Це вже перемога, що вона не потрапила під сокиру вбивці. Для остаточної перемоги, щоб уціліти, в неї вже не було снаги.

Останньою її думкою стала лінія життя на моніторі, зелена, світляна і безнадійно пряма лінія. У барабанних перетинках відчайдушно дзумів тривожний сигнал. Та ось і він подаленів, потонувши в темному гуркоті океану...

Вона оговталася від удару в спину. У спалаху осяяння збагнула, що східці втікають з-під ніг. Сама не тямлячи як, вона вигнулася, засовала руками й наосліп учепилася за пруття. Наступної миті вона зависла над прірвою, обливаючись водою і відчайдушно дригаючи ногами. Море відринуло її. Йї пощастило намацати опору. Вона почувалася приголомшеною, та немовби оновилася, омилася і наново народилася на світ.

Пальці її заков'язли, ноги тремтіли, та все ж таки вона спускалася, щосили сапаючи, обпалена ізсередини солоним полум'ям моря. Униз і знову вниз. Тому спуску, здавалося, краю не буде.

Вона таки упала б, якби пруття раптом не заступила земля. Сама собі не вірячи, вона заточилася. Під ногами був суходіл. Попереду — залізничні колії. Цистерни. Темні споруди. Увіччю потьмарилося. Вона схитнулася. Коли коліна торкнулися бетону, то угледіла його. Чудовиську пощастило менше, ніж їй. Його покалічене тіло зливалось з бетоном, наче розчавлена кривава п'явка. Череп під каптуром репнув. Кирея скидалася на огидний лантух із тельбухами.

— З вами все гаразд, панно?

Чоловіки в дощовиках. Електричні ліхтарі. Голоси, приглушені каптурами, що лопотять за вітром. Один помітив хомута, яким були скручені її руки. Показав на нього напарникові. Вона спробувала щось промовити, та губи були безнадійно склеєні.

Вона подумала про свого героя. Де він? Уцілів чи безповоротно пропав? Чоловіки допомогли їй звестися на ноги. Треба

попередити їх. Сказати, щоб шукали Матіаса Фрера. Віктора Януша. Нарциса. Арно Шаплена. Франсуа Кубелу...

Та в її думках було інше ім'я. Хотіла погукати його. Повернутися назад. Урятувати його.

Вона без угаву повторювала:

— Орфей... Орфей... Орфей...

Та з її запечатаних вуст не долинали жодного звуку.

Наслідки бурі відбивалися в калюжах, розбитих шибах і гаванях, що насилу затихли. Світило сонце, і так було ще гірше. Його проміння осявало всі сліди руйнування. Скрізь блищала вода, проте це був сумний, похмурий і похоронний блиск. А тепле сонечко здавалося лихоманкою, що випромінює недугу, болісне одужання і смерть.

Він наполовину виліз із поваленого деревляччя і волів не замислюватися над тим, як опинився в тім укритті. Певне, випадково. Підтягнувшись, видерся на якогось стовбура і озирнув околиці. Велетенські крила повалених вітряків. Піднімальні крани на землі. Авта, що спливли на поверхню і билися одне об одне на затопленому майданчику. Уламки дерев, неначе трупи, гойдалися на воді. Сумне видовисько.

Схопившись за кабель, як за рятівну линву, він плигнув зі стовбура й ударився об асфальт. Ноги не тримали його. Тіло стало мов драглі. Насилу звівся і побачив, яке сплюндроване все довкруги. Земля була закидана камінням, снастями, шматками щогол. Дорожнє покриття геть порепане. Видерті цілі пласти асфальту. Вантажні кораблі в гавані поробили проломи в берегах. Митне судно занурилося носом у воду, інше лежало на боці...

Він почвалав набережною, обходячи вивернуті плити, клапті вітрил, уламки дерев і кавалки заліза. Моряки сиділи на розгромленому причалі, взявшись за голови. Приголомшені жандарми та рятівники оцінювали збитки від урагану. Тут панувала тиша, перемішана із жахом. Природа сказала своє слово. Відповісти не було чим.

У нього запаморочилася голова. Він зупинився і нахилився вперед, упираючись долоньями в коліна. Що ж, він тільки уламок у купі інших уламків.

— Що з вами, пане?

Він звів голову, намагаючись уторопати, звідки лунає той голос. Перед ним стояли двоє рятувальників в чорних теплих куртках зі світляними пов'язками.

— Як ви почуваетесь?

Він не відповів, бо не певен був своїх відчуттів.

— Звідки ви? Де ви мешкаєте?

Він розтулив був рота, потім відчув чийсь долоню в себе на плечі. Уражений сонцем, він на мить утратив тяму.

— Назвіться ж бо!

Він мовчки дивився на них. Намагався збагнути, що з ним не так. Чому він став справжнісінькою жертвою суднотрощі. І буревій тут був ні до чого.

— Як вас звуть, пане?

Нарешті він зрозумів. І з винуватою усмішкою прошепотів:

— Хоч убийте, не знаю.

Зміст

I. Матіас Фрер.....	7
II. Віктор Януш.....	175
III. Нарцис.....	306
IV. Ноно.....	415
V. Франсуа Кубела.....	512

Літературно-художнє видання

ГРАНЖЕ Жан-Крістоф
Пасажир

Роман

Керівник проекту *В. А. Тютюнник*
Координатор проекту *Т. М. Куксова*
Відповідальний за випуск *В. А. Криворотов*
Редактор *П. Я. Ромко*
Художній редактор *Ю. О. Дзекунова*
Коректор *Т. М. Віланова*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Гранже Ж.-К.

Г77 Пасажир : роман / Жан-Крістоф Гранже ; пер. з фр. Л. Кононовича. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. — 608 с.

ISBN 978-617-12-2839-9 (PDF)

Намагаючись повернути пам'ять пацієнту, що може бути свідком жахливого вбивства, психолог Матіас Фрер усвідомить: він — такий самий «пасажир без пам'яті». Він теж зійшов із потяга в невідомому місті, прихопивши з минулого життя лише вигадані спогади. Матіас Фрер не народжувався, не вчився, не працював... То чому його переслідують загадкові люди у чорному? Чому незнайомий чоловік назвав його іменем убивці, якого розшукує поліція? Лейтенант поліції Анаїс Шатле впевнена, що він невинний. Та лише сам Фрер може повернутися власними слідами у своє минуле життя в пошуках істини. Але скільки буде цих життів?..

УДК 821.133.1
ББК 84(4Фра)

1. Бахмут (Артемівськ), вул. Незалежності, 69 (ТЦ «Азов-Плаза», 2-й поверх), (0627) 44-90-99
2. Біла Церква, вул. Ярославла Мудрого, 5/13 (колишній універмаг «Дружба», 1-й поверх), (0456) 39-04-68
3. Білгород-Дністровський, вул. Московська, 16-А (ТЦ «Фута-Плаза», 2-й поверх), (04849) 6-07-26
4. Бердянськ, просп. Азовський, 35-А (ТЦ «DEL MAR», 1-й поверх), (06153) 3-48-40
5. Бориспіль, вул. Київський шлях, 10-В (ринок «Зоряний», місце 103), (06153) 3-48-40
6. Вінниця, вул. Паланіна, 1-А (ТЦ «Квартал», 2-й поверх), (0432) 50-88-06
7. Вознесенськ, вул. Сінкова, 5-А, (05134) 3-20-19
8. Дніпродзержинськ, просп. Леніна, 57-А (ТЦ «Фуршет», 1-й поверх), (0569) 53-42-26
9. Дніпропетровськ, просп. Дмитра Яворницького, 105 (ТЦ «Сільво», 2-й поверх), (056) 770-00-55
10. Дніпропетровськ, вул. Калинова, 9-А (ТЦ «Miriada», 1-й поверх), (056) 760-33-30
11. Житомир, вул. Київська, 87 (ТЦ «Волак», 2-й поверх), (0412) 41-24-85
12. Запоріжжя, просп. Соборний, 58, (061) 787-63-86
13. Запоріжжя, просп. Металургів, 2-Ж (ТЦ «Рекордний», 0-й поверх), (061) 236-86-54
14. Івано-Франківськ, пл. Ринок, 1 (ТЦ «Галерея Н», 0-й поверх), (0342) 72-58-32
15. Ізмаїл, вул. Пушкіна, 47 (ТЦ «Електрон», 2-й поверх), (04841) 6-22-12
16. Ізюм, пл. Джона Ленона, 7, (05743) 3-14-72
17. Кам'янець-Подільський, вул. Данила Галицького, 11/3 (ТЦ «Максимум», 2-й поверх), (03849) 6-48-11
18. Київ, вул. Велика Васильківська, 72 (ТЦ «Олімпійський», 3-й поверх), (044) 590-25-76
19. Київ, вул. Райдужна, 15 (ТЦ «Фуршет», 0-й поверх), (044) 540-23-65
20. Київ, вул. Маршала Маліновського, 12-А (ТЦ «Метрополис», 3-й поверх), (044) 500-62-73
21. Київ, вул. Лукашевича, 15-А (ТЦ «Європорт», 2-й поверх), (044) 461-94-82
22. Київ, вул. Драгоманова, 29 (ТЦ «Центрум», 1-й поверх), (044) 502-18-96
23. Київ, вул. Попудренка, 90/2 (ТЦ «Маяк», 3-й поверх), (044) 361-91-46
24. Кіровоград, пров. Центральний, 3/1 (ТЦ «Плаза», 1-й поверх), (0522) 35-20-55
25. Ковель, бульв. Лесі Українки, 18 (ТЦ «Бульвар», 2-й поверх), (03352) 5-21-40
26. Конотоп, вул. Конотопських дивізій, 24-А (ТЦ «Маяк», 2-й поверх), (05447) 6-36-77
27. Краматорськ, вул. Палацова, 23 (ТЦ «Прогрес», 2-й поверх), (0626) 48-97-87
28. Красноармійськ, вул. Свердлова, 148, (06239) 2-00-48
29. Кременчук, вул. Соборна, 15/42 (ТЦ «Мега», 2-й поверх), (0536) 72-97-65
30. Кривий Ріг, просп. Гагаріна, 4 (ТЦ «Плаза-2», 2-й поверх), (056) 409-81-09
31. Кривий Ріг, вул. Ватутіна, 39-А, (056) 409-60-75
32. Лисичанськ, просп. Перемоги, 11 (ТЦ «Лимон», 2-й поверх), (067) 570-61-62
33. Лубни, пл. Ярмаркова, 30-А (ТЦ АТБ), (05361) 7-17-10
34. Луцьк, вул. Лесі Українки, 53 (ТЦ «Галерея Центр», цокольний поверх), (0332) 78-35-08
35. Львів, вул. Братів Рогатинців, 15, (032) 235-50-12
36. Львів, вул. Городоцька, 179 (ТЦ «Скрина», 2-й поверх), (032) 298-88-07
37. Маріуполь, просп. Металургів, 64 (ТЦ «Слизавета», 1-й поверх), (0629) 41-27-71
38. Мелітополь, просп. Богдана Хмельницького, 24 (ТЦ «Пасаж», 2-й поверх), (0619) 44-83-49
39. Миргород, вул. Гоголя, 147 (ТЦ «Мир», 1-й поверх), (05355) 5-06-08
40. Мукачеве, вул. Федорова, 6 (ТЦ ЦУМ)
41. Ніжин, вул. Шевченко, 11-А (ТЦ «Гермес», 2-й поверх), (04631) 90-10-2
42. Миколаїв, вул. Потьомкінська, 63/2, (0512) 47-58-43
43. Нікополь, просп. Трубиньки, 14 (ТЦ ЦУМ, 1-й поверх), (05662) 2-50-03
44. Нова Каховка, вул. Паризької комуни, 13 (ТЦ «Центральний», колишній «Діятчий світ», 2-й поверх), (05549) 7-96-51
45. Новомосковськ, вул. Радянська, 34 (ТЦ «Сті-Центр», 2-й поверх), (0569) 69-65-79
46. Одеса, вул. Велика Арнаутська, 61, (048) 786-05-88
47. Одеса, вул. Краснова, 17 (орієнтир — пл. Топіухіна), (048) 780-19-84
48. Одеса, просп. Добровольського, 99, (048) 755-04-40
49. Олександрія, просп. Леніна, 77 (ТЦ «Гранд-Плаза», 2-й поверх), (05235) 7-15-50
50. Павлоград, вул. Центральна, 84-А, (057) 752-65-92
51. Первомайськ, вул. Революції, 34, (05161) 7-53-99
52. Покров, вул. Жовтнева, 50, (05362) 60-60-40
53. Прилуки, вул. Київська, 138 (ТЦ «Фуршет», 2-й поверх), (04637) 3-29-00
54. Рівне, вул. Київська, 67-А (ТЦ «Арена», 2-й поверх), (0362) 64-26-37
55. Селдове, вул. Карла Маркса, 10 (Будинок побуту, 2-й поверх), (06237) 7-00-34
56. Слов'янськ, пл. Соборна, 3 (ТЦ «Фокстрот», 2-й поверх), (0626) 62-11-02
57. Суми, вул. Соборна, 42, (0542) 77-17-12
58. Тернопіль, вул. Перля, 3 (ТЦ «Novus», 2-й поверх), (0352) 43-12-76
59. Ужгород, вул. Минайська, 16-Г (ТЦ «Колізей», 2-й поверх), (0312) 67-22-29
60. Умань, вул. Шевченка, 23-А (ТЦ «Сіті», (047) 444-000-6
61. Фастов, вул. Івана Мазепи, 6 (ТЦ «Фуршет», 2-й поверх), (04565) 6-05-11
62. Харків, просп. Маршала Жукова, 3-А, (057) 392-03-43
63. Харків, просп. Гагаріна, 20-А (ТЦ «На Гагаріна», 2-й поверх), (057) 703-44-58
64. Харків, вул. Академіка Павлова, 144-Б (ТЦ «Космос», 3-й поверх), (057) 720-12-29
65. Харків, вул. Палтавський шлях, 144 (ТБЦ «Компас», 2-й поверх), (057) 720-10-33
66. Херсон, просп. Ушакова, 35-А (ТЦ «Адмірал», 2-й поверх), (0552) 46-00-66
67. Хмельницький, вул. Свободи, 73 (ТЦ «Фуршет», 3-й поверх), (0382) 72-66-51
68. Черкаси, вул. О. Дашкевича, 26 (ТЦ «Сільво», 3-й поверх), (0472) 54-04-47
69. Чернігів, просп. Перемоги, 103, (0462) 65-32-31
70. Чернівці, вул. Гоголя, 10, (0372) 58-72-44
71. Шостка, вул. Карла Маркса, 24 (у відділенні Приватбанку), (05449) 7-37-46

Замовляйте книжки будь-яким зручним способом

- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88
- на сайті Клубу: www.bookclub.ua

Надсилається безоплатний каталог

**Запрошуємо авторів, перекладачів,
художників, редакторів до співпраці**

e-mail: publish@bookclub.ua

Для гуртових клієнтів

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеса

тел./факс +38(067)572-44-28
e-mail: odessa@bookclub.ua